
Published by Shri K. K. Anandji, for Jala Dharma Prasarak Sabha, Dhavanager
Printed by Hemchandra Yatra Shodga, at the Nirmaya-sagar Press, 23, Kolbhat Lane, Bombay

॥ उपवीक्षरिष्यतेऽयं ब्रह्मो निर्ग्रन्थवर्गेन्यः कर्मग्रन्थाधिकारिभ्यो
ग्रन्थभारभागारेन्यश्च सत्यसाहाम्यकपुण्यार्थम् ॥

॥ प्रस्तावना ॥

। श्रीन्यायांजोनिधि श्रीमद्विजयानंदसूरीश्वरांघ्रिवनकजेज्यो नमः ।

समालोकयन्तु प्रतिचावन्तः सज्जनाः, श्रीमद्भिः जिनवह्मजगणित्रिरुपमेधसां सत्त्वानां कर्मप्रकृतिपंचसंग्रहादिशास्त्ररत्नाकरे प्रवेशकरणायाज्ञानांधकारचित्रज्ञानुश्रीमद्विवशर्मादिसूरिकृतशतकादिग्रंथादुद्धृत्य, आश्वदिनकराद्यनेकग्रंथकारकपूज्यपादश्रीमद्वैजसूरिशतकात् प्राक्, सूक्ष्मार्थविचारनामाऽवतरणरूपोऽयं प्रकरणग्रंथो गुंफितः । अस्योपरीयमेकसप्तत्यधिकैकादशशतवर्षे अणुद्विह्रपुरपत्तने स्थित्वा श्रीमद्भनेश्वरसूरिचिर्वृत्ती रचितास्ति । अस्य ग्रंथस्य उपसंहारात्मकचरमगाथां प्रह्रिसां च वर्जयित्वान्यासां सार्धशतकपरिमाणत्वेन सार्धशतकमित्यभिधानं चक्रे ।

एतद्वंथकारः कदा जातः? इत्यारेकायामस्मिन् ग्रंथे न कोऽप्युल्लेखो दृश्यते, परमन्यान्यग्रंथानुसारेणैतज्ज्ञायते—नवाङ्गीवृत्तिकारकपूज्याः श्रीमदन्नयदेवसूरयः स्वविनयविनेयान् श्रीमद्वर्धमानसूरिणः स्वपट्टे निवेश्यैकोनचत्वारिंशदधिकैकादशशततमे समे स्वर्गं गताः, पश्चादष्टाविंशतिसमेषु गतेषु सत्सु अर्थोदिकमार्कसप्तषष्ट्यधिकैकादशे समे चैत्यवासी जिनवह्मजगणी देवजजसाहाय्येन पूज्यपादश्रीमदन्नयदेवसूरिपट्टे चित्रकूटे विराजितः । पश्चादनादिनिधनन्नवसागरमध्यवर्तिनां रागधेषपंचानाननपतितानां कथमपि गिरिसरिपुलन्यायेन कोटाकोद्व्यन्तःकृतकर्मस्थितिकानां

यैस्तानि संहननानि दृढदृढतरादयः शरीरबन्धाः” । ननु तर्हि एकैकजियाणां सेवार्त्तसंहननं जीवाग्निगमोपांगे विबुधानां च
 वज्रपञ्चनाराचं प्रज्ञापनादौ प्रोक्तमस्ति तत्र जवतां का गतिरिति चेत् न एकाक्षाणां सुधाशिनां च शक्तिमपेक्ष्यौपचारिकमुक्तं ।
 तथाहि—एकाक्षाणामत्यन्तादपीयसी शक्तिरेतत्तत्तत् शक्तिविषयश्च सेवार्त्तसंहननस्य यद्यौदारिकशरीरसंबंधमात्रमपेक्ष्य द्रष्टव्यं ।
 निर्जराणामपि चक्रवर्तिन्योऽप्यत्यन्तमहती शक्तिः सा च प्रथमसंहननविषया इति । न चैतत् ग्रंथकृद्भिः सूत्रे शक्ति-
 विशेषं संहननमुक्तं, वृत्तिकृता तु तदजिप्रायः प्रकटीकृतः, तत् किमर्थं जवद्भिः समालोचनीयमुच्यत इति वाच्यं । ग्रंथकृ-
 द्भिस्तु “सुप्ते सत्तिविसेसो” इत्यनेन सूत्रे शक्तिविशेषं संहननं संस्थापितं । वृत्तिकारेणपि तदेवातिदृढीकृतं, न त्वौप-
 चारिकमुक्तं । ननूपचारोऽपि सद्यस्तुन एव क्रियते, न त्वसद्यस्तुन इति चेत्, सत्यं, परम्—“अतस्मिन् तदध्यवसायः उपचारः”
 इति वचनात् उपचारोऽप्यसत्येव सद्यस्तुनो न तु सद्यस्तुनि सद्यस्तुनः । अपि च सूत्रे शक्तिविशेषः संहननं स्यात्, तर्हि
 जीवाग्निगमसूत्रे कथं देवनारका असंहननाः प्रोक्ताः । तथाच तद्ग्रंथः—“सुरनेरइया ठएहं संघयणाणं असंघयणा” इति ।
 पुनः तत्रैव हेतुमद्भावेनोक्तं “नेवढी नेव सिरा नेव एहार नेव संघयणमढीत्ति” । किंच सूत्रे शक्तिविशेषः संहननं तर्हि
 गर्भजनरतिरश्चामपि ग्रंथकृदजिप्रायेण सूत्रे शक्तिविशेषः संहननमुक्तं स्यात्; तच्च कुत्रचिदागमे नोपलभ्यते इति ।
 एतन्न स्वमनीषिकया विजृम्भितं, किंतूत्पत्तिविनाशादिजीवनपूर्णजवाढिधनिमज्जतस्त्वोद्धरणपोतायमानैः श्रीमन्मलयगिरि-
 सूरिपादैः जीवाग्निगमाद्युपांगवृत्तिषु तथैवोद्देशो कृतः । तद्ग्रंथश्चायम्—“अस्थिनिचयात्मकं च संहननमतोऽस्थ्याद्यजा-
 वादसंहननानि शरीराणि । इयमत्र जावना—इह तत्त्ववृत्त्या संहननमस्थिनिचयात्मकं । यत्तु प्रागेकैकजियाणां सेवार्त्तसंहनन-

मन्यभाषि, तदीदारिकशरीरसंघमात्रमपेक्षयौपचारिक । देवा अपि यदन्यत्र प्रज्ञापनादौ यद्वर्णनाराचसहननिनः कथ्य
 म्ते हेऽपि गौष्ठवृत्त्या । तथाहि—इह धाटसी मनुष्यलोके चक्रवर्त्मादिर्धिशिष्टवर्णनाराचसहननिनः सकलशोपमनुष्य
 अनासाधारणी शक्तिः—दोसोस्यसीसा सद्यबलेषु सुसकलनिवञ्जमित्यादिका, ततोऽप्यधिकतरा देवानां पर्यतोत्पाटनादि
 विषया श्रूयन्ते, न च शरीरपरिक्षेप इति । सेऽपि यद्वर्णनाराचसहननिन उक्ताः न पुनः परमार्थतस्तै सहननिनः, सतो
 नारकाक्षामस्वभावात् सहननात्रायः । एतेन योऽपरिणतजगत्सिद्धांतसारो वायवूकः सिद्धांतवाहुस्यमात्मनः स्थापयन्नेयं
 प्रखलाप “सुप्ते सत्तिविसेसो सपयणमिह्नीनिश्चयो सि” इति सोऽपाकर्णो द्रष्टव्यः । साक्षादत्रैय सूत्रेऽस्थिनिश्चया-
 त्मकस्य सहननस्याभिधानात् । अस्थ्यन्नाद्ये सहननप्रतिषेधात् इति” । एवमेव त्रैलोक्यदीपिकावृत्तावप्युल्लेखित । तत्त्व पुनः

कलहसा जानति ।

यन्मशीतिवमात्रा गाथायामद्वयबहुत्यविचारे पर्याप्तसंक्षिप्तचिद्योत्कृष्टयोगादनुचरोपपातिसुधातुआमुत्कृष्टयोगोऽसंख्ये-
 यगुण उदितः । कर्मप्रकृत्वां त्वाराध्यपादैः श्रीमद्विषयार्मसूरिभिः पर्याप्तसंख्युत्कृष्टयोगादनुचरोपपातिसुधातुआमुत्कृष्टो योगोऽ-
 संख्येयगुणः ततः क्रमेण प्रेक्षेयकादिविशेषितसंक्षिप्तेदाः प्रत्यपादिपठ, परं मध्ये सक्षिसामान्यनेदो न न्यगादिपठ, तदेव
 सांप्रतं प्रतिज्ञाति । अन्यथानुसुतराद्विज्ञेदानां सामान्यसंक्षिप्तेदांस्वरत्नाधितत्वेन वृषगुणन्यासो नोपयुज्यते । यस्तु देवैर्जन
 तपावर्पकजैः श्रीमदेवैर्जसूरिपादैः स्वोपज्ञातकवृत्तौ एवमेवोक्तं तदप्येतद्ग्रन्थानुसारेणानुमीयते । तत्त्वं तु श्रीसीमधरो वेत्ति ।

वर्गणाप्रतिपादनावसरे यदन्यथायि जगति ये केचन परमाणवस्तेषां समुदायः परमाणुवर्गणा श्रीमन्मलयगिरिसूरिपूज्य-
पादैस्तु एकैकपरमाणवः परमाणुवर्गणा, इह परमाणुशब्दः समुदायवाची तत एकैकस्मिन् परमाणौ वर्गणाशब्दोऽनेकपर्या-
योपनिपातापेक्षया षष्ठ्यः इत्युक्तं. न्यायाचार्यश्रीमद्यशोविजयवाचकपुङ्गवैस्तु योग्यतामादाय वर्गणाशब्दोपवर्णितः । एते
त्रयोऽप्यादर्शाः समीचीनाः प्रतिजान्ति । ननु ग्रंथकुन्मते अंगुलासंख्येयजागावगाढद्वेत्र इति विरुध्येत, एकैकपरमाणूनां सर्व-
लोकगतत्वादिति चेत् न एतन्मतेनौदारिकारिकादिवर्गणानामंगुलासंख्येयजागावगाढद्वेत्रं षष्ठ्यं, न तु परमाणुद्वयणुकादिवर्ग-
णानामिति संभाव्यते । तत्त्वं पुनः केवलवेधसो विदन्ति ।

अत्र इह नाणदंसणइत्यादिगाथोक्तकर्माष्टकक्रममुद्धृत्य दर्शनावरणज्ञानावरणान्तरायमोहनीयायुर्गोत्रवेदनीयनामरूपेण
व्यानशि तत् प्रतिज्ञाशालिनाम् विचित्रं प्रतिज्ञासिष्यते, परं तत् कारणपुरस्सरं वृत्तिकृद्भिः समाहितं । षष्ठ्येकपष्टितमयोः
पत्रयोः यंत्रकस्थापनायां मुद्रितशतकमवलोकनीयमिति द्वीपणिकायां न्यगादि, तत्त्वनुकमापेक्षया न तु यंत्रकन्यासापेक्षयेति ।
षड्विंशतितमे दले निरन्तरबन्धाधिकारे टीप्यणिकारेण यन्न्यगादि तन्मूलोपरि न त्रमितव्यं ।

तदेवं सूह्रमसूह्रमतरपदार्थविचारणया यथाार्थान्निधानं प्रकरणमिदं कृतं । मुद्रितं च सिद्धान्तरहस्यनिष्णातानां पंन्या-
सपदालङ्कृतानां श्रीकमलविजयगणिनां सुशिष्यस्य श्रीमोहनविजयमुनिवरस्य सद्युपदेशेन कम्पेदवास्तव्य शाह मूलचंज्र जला-
जीप्रमुखशुश्रावकप्रव्यसाहाय्येन परिषदैतया । प्रतिकृति (प्रेसकोपी) अ सिद्धान्तरहस्यपरिमलवासितान्तःकरणैरनु-

योगाचार्यपदं वचक्तिः पूज्यश्रीमदानन्दगण्डिपिञ्जिः संशोधिता । अस्य मुक्तं चैतत्संसदीयशास्त्रिपर्यम्प्रीज्येष्ठाद्यालैः संशो-
धितं । स्यात् प्रमादादिदोषप्राचुर्यादशुद्धिः सा प्रतिजायक्तिः कृपामाधायैतत्संसदि ज्ञापनीया । ससत् सोपकार द्वितीया
पामाबुधौ सपयोगं नेष्यति ।

दुःखादिकपूर्णकूपनिमग्नजम्ब्यसिद्धिकसत्त्वोद्धारणाय स्वान्तःकरणस्थितराज्यान्तरद्वस्यविज्ञानरमुपदानेन सान्न्वय्यका
निधानं विप्रवदनुयोगाचार्योपाधिधारणपूर्य्यपादश्रीमदानन्दविजयगणिशात्रुंजयमहावीर्यपूतरोसंस्पर्शपवित्रीभूतसचरणक
अचूगायमानेन प्रेमविश्रयास्त्र्येन निष्कृष्टः सधुतमविनेयेन सकलजन्मजनसंदोहासेधितपरमपवित्रीभूतसिद्धेशेऽष्टेऽष्टेऽष्टे
द्वितीयवैशाखकृष्णपक्षद्वतीयायां ॥

॥ अथ विषयानुक्रमः ॥

पत्र०	पृष्ठ०	गाथा०	पत्र०	पृष्ठ०	गाथा०
१	२	१	२९	१	३१-३३
२-१९	२	२-२२	२६-२८	२	३४
१९-२०	२	२३-२४	२८-२९	२	३५-३६
२१	१	२५-२६	२९-३२	२	३७-४०
२२-२४	१	२७-३०	३२-३४	२	४१-४३
			३४-३५	२	४४-४७
			३५	१	४८

मङ्गलान्निधेयसम्बन्धप्रयोज-

नोदितिः ।

कर्मव्युत्पत्तिः बन्धभेदा मूलो-

त्तरप्रकृतिभेदाः ।

सप्रतिपक्षध्रुवबन्धादिद्वारषट्क-

चतुर्विपाकप्रकृतिख्यानप्रतिज्ञा ।

येषां न या बन्धे जवप्रत्यय-

तस्तज्जणनम् ।

पञ्चेन्द्रियेषु यासां यावन्न

बन्धस्तासां गणनम् ।

अध्रुवबन्धिनीनां

सततबन्धकालः ।

शेषबन्धकालो ध्रुवबन्धिभङ्गाश्च ।

ध्रुवोदयाः प्रकृतयो भङ्गाः ।

ध्रुवाध्रुवसत्ताकाः प्रकृतयः गुण-

स्थानापेक्षया काश्चन ।

सप्रतिपक्षाः सर्वेतरघातिप्रकृ-

तयः कारणं च ।

शुभ्रेतरप्रकृतयः ।

अपरावर्तमानप्रकृतयः ।

पत्र०	पृष्ठ०	गाथा०	पत्र०	पृष्ठ०	गाथा०
३६	२	४९-५०	६०	२	७७
३७-४३	२	५१-६०	६१	२	७७
			६१	२	७९
४४-४७	१	६१-६३	६२-६४	२	९०-९४
४८-५५	१	६४-७४	६५	१	९५
			६६-६७	१	९६-९७
५५	१	७७	६७	१	९७
५५	२	७९-८०	६७	२	९९
५६	१	७१	६९-७१	१	१००-१०१
५७	१	७२			
५७	१	७३			
५९	१	७४			
५९	२	७५-७६			

पुष्पादिविपाकिप्रकृतयः ।

सप्रज्ञेदजाधास्थान जीवेयु

कर्मसु गुणेयु ।

अजीवास्तेषु जावनिरुमणं च ।

मूखोत्तरप्रकृतीनामुत्कृटेतरा

स्थितिः एकैस्मिन्यादिविशेषेणापि ।

अवापाख्यातिः ।

क्षुप्तकप्रवस्वरूपम् ।

गुहस्थानेषु स्थितिः ।

पक्षेस्मिन्नेषु स्थितेरक्षयबहुत्वम् ।

जघन्योत्कृष्टस्थितिवन्धस्वामिनः ।

स्थितेः शुजाशुजत्वं कारणं च ।

योगोदाहृतिः ।

स्थितित्थानानि योगप्रसङ्गेन ।

योगवृद्धिः ।

प्रतिस्थितिवन्धमप्यवसायाः ।

शुजाशुजरसवन्धे कारणानि

प्रकृतिकथनं स्वरूपं च ।

प्रदेशवन्धस्वरूपम् ।

यर्गशास्वरूपम् ।

प्रहणपरिणामाद्यन्वनोदितिः ।

अपन्येतरप्रदेशवन्धस्वामिनः ।

प्रदेशविजागः कर्मापयाभित्य

सर्वधात्याद्याभित्य च

गुणभेदिनिर्बरा च ततो यथा ।

पत्र० पृष्ठ० गाथा०

७३-७५	२	११७-१२०	गाध्यवसायानामसङ्ख्यत्वम् । कषायोदयेषु अशुभान्योऽनु- ज्ञागस्थानादपबहुत्वं शुचान्यश्च ।
७६-७७	२	१२१-१२२	प्रदेशरसप्रमाणम् ।
७७	२	१२३	सङ्ख्यासङ्ख्यानन्तजेदोदितिः ।
७७-१०२	१	१२४-१५१	सङ्ख्यपरित्तयुक्तासङ्ख्यासङ्ख्यप- रित्तयुक्तानन्तानन्तानां जघ- न्यमध्यमोत्कृष्टजेदभिन्नानां निरूपणम् ग्रन्थप्रशस्तिः ।
१०२	२	१५२	

पत्र० पृष्ठ० गाथा०

७४-७५	१	१०५	गुणस्थानान्तरम् ।
७६-७७	१	१०६-११०	प्रव्यक्षेत्रकालभावपुञ्जपरा- वर्तस्वरूपम् ।
७७-७८	२	१११-११२	योगप्रकृतिप्रदेशस्थितिवन्धा- ध्यवसायस्थितिस्थानानुज्ञाग- बन्धाध्यवसायानुज्ञागस्थाना- नामदपबहुत्वव्याहृतिः ।
७८-७९	१	११३	क्षेत्रकालसूक्ष्मस्थौदयम् ।
७९	१	११४	श्रेणिप्रतरघनलोकप्रतिपादनम् ।
७१-७३	२	११५-११७	प्रकृतिस्थितितदध्यवसायानुज्ञा-

॥ शुद्धिपत्रकम् ॥

पत्रे पृष्ठं वंक्तिः	शुद्धिः	पत्र पृष्ठं वंक्तिः	अशुद्धिः
१ २ २	ईरणं ईरे	२९ २ १२	सप्तकमादा
२ २ २	न्याना	२९ २ १३	मित्येता
३ २ २	त्राणां	३१ २ ४	याऽविरत
४ २ २	सर्वेषां	४३ २ ५	संपराये
५ २ २	केवलाना	४७ २ ७	नारकत्रिक
६ २ २	प्रयन्ते	५० २ ११	चरित्र
७ २ २	अए	५१ २ ९	तन्नाग
८ २ २	यहन्नादा	७२ २ ९	षडु अ सि
९ २ २	तेवचरि	७२ २ १०	ओगलं
१० २ २	सन्नवसि	७२ २ ११	काशप्रदेशप्रदेशम
११ २ २	घरणच	७४ २ ११	मागयण
१२ २ २	प्रकृतिचार	९१ २ ५	

। सूक्ष्मार्थविचारसारोद्धारसार्धशतकवृत्तिः ।

ॐ नमः सर्वज्ञाय ।

यज्ज्ञानदर्पणतलप्रतिजातरूपं, कर्मप्रपञ्चमुपलभ्य विशुद्धचित्ताः ।
तद्देनेऽतिनिपुणाः प्रज्जवन्ति ब्रह्माः, सन्नक्तितस्तमिह वीरजिनं प्रणम्य ॥ १ ॥
शास्त्रान्तरानुसारसूक्ष्मार्थविचारसारशास्त्रस्य । सार्धशतकस्य वृत्तिं, विदधे स्वपरोपकाराय ॥ २ ॥

इहातिगम्भीरापारसंसारपारावारविहारिजन्तुनाऽतिनिर्विशैवलवलयविस्फुरितान्धकारमहाह्रदविवरनिर्गतग्रीवकच्छपे-
नेव करप्रसरविधुरितान्धकारतारतारकपरिक्रितकौमुदीशशाङ्कदर्शनमिवावाप्यातिदुष्प्रापं जिनधर्मोन्वितं मानुषत्वं सकल-
पुरुषार्थसारे परोपकारे यतितव्यं । स च न निखिलकल्याणकारिजिनशासनोपदेशमन्तरेण । तस्य च प्रञ्चूततरपदार्थविष-
यत्वेऽपि प्रथमं तावत्कर्मणः सकलदुःखोपनिपातहेतुत्वेन परमारातिञ्चूतत्वात्तत्स्वरूपप्रकाशनविषये एवासौ युक्तः, तत्प-
रिज्ञाने हि सद्बुद्धानतस्तदुल्लेदमाधाय प्राणिनः परमपदसंपदं सपदि समासादयन्तीति । तत्स्वरूपप्रकाशनं च यद्यपि कर्म-
प्रकृत्यादिषु प्रञ्चूततरग्रन्थेषु विहितमेव, तथापि तेऽतिविस्तीर्णत्वेनातिगम्भीरतया च दुरवगाहत्वादिशिष्टसंहननमेधादि-

परित्यागमिदानीं तनमानयानां न तथा विधोपकारायास्तं, अतस्तेषामनुग्रहाय कर्मप्रकृतिपञ्चसंग्रहादिशाखादेवोच्यते कर्म
गतकतिचित्पदार्थानां प्रसङ्गतस्तदितरेषां च केयाश्चित्प्रक्रमणाय सूक्ष्मपदार्थनिष्कनिष्क(क)पणकपपट्टकसंनिजप्रसिद्धः श्रीजि
नयनभक्त्यः सूरिः सार्धशतकाख्यं प्रकरणं चिकीर्षुर्विद्वद्विनायकोपशान्तये शिष्टाचाराचरणाय च मङ्गलं श्रोतुञ्जनप्रवृ
त्त्यर्थमभिप्रेयादि च प्रतिपादयितुमिमां गाथामाह—

सयत्नतरारिधीरं, वंदिय वरनाणखोऽथवा वीरं । बुद्धं जह्वासुश्चमदं, कम्माइविआरसारसव्वं ॥ १ ॥

म्यास्या—सकृद्वान् समस्तानान्तरानन्तर्भवानरीन् शत्रून् रागद्वेषादीन् विशेषत इत्यति गमयत्यनयतीति यावत्
सकृद्वान्तरारिधीरोऽस्तं वन्दित्वाऽभिवाद्य सुखा वा । पुनरपि कथंचित्तमित्याह—‘वरनाणखोयणं ति’ वरं स्वकीयावरण
दयोद्भूतत्वनाप्रतिद्वत्वाच्चेष्टं ज्ञानमेव खोचनं सकृद्वपदार्थाखोचनचतुरं बहुयस्य स तथा तं । यदिवा खोचनं दृष्टिर्द
र्शनमिति यावत्, तच्चेह सामान्यप्राद्विबोधकं, ततो वरे ज्ञानखोचने ज्ञानदर्शने यस्य स तथा त । कमित्याह—‘धीर
मिति’ तत्र विशेषत इति परमपदं गच्छतीति पञ्चाद्यञ्जिधानादीरः । यदिवा इरणं इर इति प्रावे घञ्, ततश्च विंशति इतो
गमनं “सर्वे गत्यर्था ज्ञानार्था” इति वचनाग्नानं वा यस्य स वीरः । अथवा विंशतिपोक्या तीर्थकरनामकमोदयसमुद्भू-
तादिशयखदण्डा वा यथा ईदृशमीक्षया राजते शोभत इति, अन्यतोऽपि चेति रूपत्यये वीरः । तमित्यञ्चतं वीरं वर्षमा
नवीर्णाधिपतिं वन्दित्वेति योगः । क्त्वान्तस्योत्तरक्रियासव्यपेक्षत्वेनोत्तरक्रियामाह—वक्ष्येऽभिप्रात्ये कर्मोदिविचारसारस-
वमिति संदंभः । कथमित्याह—यथाश्रुतं येन प्रकारेण श्रुतस्यागमस्यानतिक्रमेण यथा-

श्रुतं, श्रुतानुसारत इत्यर्थः, न तु स्वमनीषिकया । अहमित्यात्मनिर्देशे । कर्म वक्ष्यमाणशब्दार्थमादिर्येषां पुञ्जलपरावर्ता-
दीनामर्थानां ते तथा तेषां विचारो यथावस्थितप्ररूपणं तस्य सारो निस्यन्दस्तस्य लवः शास्त्रान्तरोदितप्रचुरतरपदार्थवि-
चारापेक्षया लेशस्तं, कर्मादिविषयसूक्ष्मतरकतिचित्पदार्थात्मकमंशमित्यर्थः । इह च पूर्वार्द्धेनेष्टदेवतास्तवविधानेन मंगल-
मन्निहितं । कर्मादिविचारसारलवं वक्ष्य इति चाग्निधेयं । प्रयोजनं चानन्तरपरंपरभेदाद्विधा, पुनरेकैकं कर्तृश्रोतृभेदाद्विधैव,
तत्र कर्तुरनन्तरप्रयोजनं सत्त्वानुग्रहः, श्रोतुश्च सूक्ष्मपदार्थपरिज्ञानं, परंपरं तु द्वयोरपि सूक्ष्मार्थप्रकाशनपरिज्ञानान्यां परमप-
दप्राप्तिः । संबन्धस्त्वागमानुसारिणः प्रति गुरुपर्वक्रमलक्षणः । स च यथाश्रुतमितिवचनात्सूत्र एव निवेदितः । तर्कानुसारिणश्च
प्रति शास्त्रप्रयोजनयोः संबन्ध उपायोपेयलक्षणः । शास्त्राग्निधेययोश्च वाच्यवाचकस्वरूपः स्वत एवाभ्यूह्य इति गाथार्थः ॥१॥
कर्मादिविचारसारलवं वक्ष्य इत्युक्तमतः प्रथमं तावत्कर्मशब्दार्थं तस्यैव कर्मणो मूलोत्तररूपान् भेदोश्च निरूपयितुमाह—
कीरइ जिएण देऊहिं पयइ ठिइरसपएसउ जं तं । मुलुत्तर ठ अडवन्नसयप्पजेयं जवे कम्मं ॥ २ ॥

न्याख्या—क्रियतेऽञ्जनचूर्णपूर्णसमुज्जकधन्निरन्तरं पुञ्जलनिचिते लोके क्षीरनीरन्यायेन वल्लभयः पिम्बवघा कर्मवर्गणापुञ्जल-
ज्वयं जीवप्रदेशानुषक्तं विधीयते यत्तत्कर्मैत्युत्तरेण संबन्धः । केन क्रियत इत्याह—जीवेन जन्तुना । कैरित्याह—हेतुन्नि-
र्मित्यात्वादितिः सामान्यरूपैः प्रत्यनीकत्वादितिश्च विशेषप्रकारैः । तथाहि—दर्शनप्रत्यनीकतया दर्शननिहवेन दर्शनान्तरा-
येण दर्शनप्रदेषेण दर्शनान्याशातनया दर्शनविसंवादेन दर्शनानावरणीयं कर्म वध्यते । एवं ज्ञानप्रत्यनीकतया यावज्ज्ञानविसं-
वादेन ज्ञानावरणीयं कर्म वध्यते । तथा दानलाभजोगोपजोगवीर्यान्तरायविधानादान्तरायकं कर्म वध्यते । तथाऽनन्तानुव-

म्मुत्कटतया तीव्रदर्शनमोहनीयतया प्रबलचारित्र्यमोहनीयसञ्ज्ञायान्मोहनीयं कर्म षध्यते । महारंजतया महापरिमृदतया
 पद्मेन्द्रियवाकुल्यपाहारेण च नरकायुष्कं षध्यते । मायाधितयाऽनृतवादेन कूटतुलाकूटमानभ्यषद्वाराचिर्योगायुर्वध्यते ।
 प्रकृतिविनीततया सानुक्रोशतयाऽमात्सर्यान्मनुष्यायुष्कं । सरागसंयमेन देशधिरत्या घालतपसाऽकामनिर्जरया वा देवा
 युष्कमिति । आतिशुखबलरूपतपभृतस्त्रानैश्वर्यभराभावाद्ब्रह्मैर्गोत्र । जात्यादिमदात्परपरियादाद्य नीचैर्गोत्रं षध्यते । तथा
 प्राणिनामनुकंपनतयाऽपीकनतया च सातवेदनीयं कर्म षध्यते । एतद्विपर्ययाच्चासातवेदनीयं । तथा कायजुतया जायजु
 तथा ज्ञापजुतयाऽविसंवादनयोगेन च शुचिनाम षध्यते । विपर्ययाच्चाशुचिनामेति । इत्येते प्रत्यनीकतादयो विशेषहेतवस्त्रीष
 यत् क्रियत इति । कथमित्याह—“पयइतिइरसपसठ सि” इह स्वस्वोपे पञ्चम्युपसंख्यानमितियचनाह्यस्वस्वोपे
 पञ्चमीयं । ततश्च प्रकृतिस्थितिरसप्रदेशानाधित्येति प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशवन्धतयेत्यर्थः । तत्र स्थित्यनुज्ञागप्रदेशव-
 न्धाना यः समुदायाः सः प्रकृतिपन्थः । अध्ययसायविशेषगृहीतस्य च कर्मदक्षिकस्य यत् स्थितिकालनियमनं स स्थिति
 षण्णः । कर्मपुञ्जानामेव शुभोऽशुभो वा घाल्यधात्री वा यो रसः सोऽनुज्ञागवन्धः । प्रदेशानामेव कर्मपुञ्जानां यद्वदणं
 स्थितिरसनिरपेक्षं दक्षिकसंख्याप्राधान्येनैव करोति स प्रदेशवन्ध इति । तदुक्तं—“विश्यधु दसस्स ठिई, पपसयपो पप-
 सुगदणं अं । ताबरसो अणुजागो, तस्समुदात्तं पगइणंभो ॥ १ ॥” अन्ये तु प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशानां स्वरूपं मोदक-
 इष्टान्तानुसारतः कर्मसो व्याचक्षते । यथा वातविनाशिबव्यनिष्पन्नो मोदकः प्रकृत्या वातमुपशमयति, पित्तोपशमकक-
 व्यनिवृत्तः पित्तं, कफापहारिद्रव्यसमुद्भूतः कफमिति, पर्यस्वत्ताया प्रकृतिः । स्थितिस्तु तस्यैव कस्यचिद्विनमेकं, अपरस्य

तु दिनघ्नं, एवं यावत्कस्यचिन्मासादिकमपि कालं भवति, ततः परं विनाशादिति । रसस्तु स्निग्धमधुरादिरूपस्तस्यैव कस्य-
चिदेकगुणोऽपरस्य द्विगुणोऽन्यस्य तु त्रिगुण इत्यादिकः । प्रदेशाश्च कणिकादिरूपास्तस्यैव कस्यचिदेकप्रसृतिप्रमाणा अप-
रस्य तु प्रसृतिघ्नप्रमाणा यावदन्यस्य सेतिकादिप्रमाणाः । एवं कर्मणोऽपि कस्यचिदर्शनाह्लादनस्वभावा प्रकृतिः, अपरस्य
ज्ञानावरणरूपा, अन्यस्य तु दानादिविघातजननस्वभावेत्यादि । स्थितिश्च तस्यैव कस्यचिन्निशत्सागरोपमकोटीकोटीरूपा,
अपरस्य तु सप्ततिसागरोपमकोटीकोटिलक्षणेत्यादि । रसस्त्वनुजागशाब्दवाच्यस्तस्यैकस्थानद्विस्थानादिरूपः । प्रदेशा
अदृश्यबहुतरबहुतमादिरूपाः । एतच्च ग्रन्थकार उत्तरत्र स्वयमेव वदयतीति प्रकृतिस्थित्यनुजागप्रदेशानाश्रित्य यत्
क्रियत इति स्थितं । यत्तल्लब्धयोश्च योजना कृतैवेति । कियन्नेदं पुनस्तत्कर्म भवतीत्याह—“मूळोत्तरच्छाश्रवन्नसयप्पभेयं ति”
इह मूलं ति मूलप्रकृतयः, ताश्च सामान्यरूपाः । उत्तरं ति उत्तरप्रकृतयः, ताश्च मूलप्रकृतिविशेषरूपा एव, ततो मूला-
श्चोत्तराश्च मूळोत्तरास्ततोऽष्टौ चाष्टपञ्चाशत्तं चाष्टाष्टपञ्चाशत्तं मूळोत्तरासु प्रकृतिषु विषयेऽष्टाष्टपञ्चाशत्तं, तत्प्रज्ञेदा
यस्य तत्तथेति भवेज्जायेत । कर्मेति साध्यपदमिति गाथार्थः ॥ २ ॥

अधुना मूलप्रकृतिभेदस्तस्यैवाष्टविधत्वमुत्तरत्र प्रकृतिभेदतोऽष्टपञ्चाशत्तत्तदेतत्वं च दर्शयन् सनामग्राहमष्टौ मूलभे-
दानेकैकस्य च भेदस्य यस्य यावन्त उत्तरभेदास्तौश्च वक्तुमाह—

दंसणनाणवरणंतरायमोहाउगोअवेयणियं । नामं च नवपणपणठवीसचउडुडुवियालविहं ॥ ३ ॥

व्याख्या—दृश्यतेऽनेन दृष्टिर्वा दर्शनं सामान्यावबोधः । ज्ञायतेऽनेन ज्ञप्तिर्वा ज्ञानं सामान्यविशेषात्मके वस्तुनि विशेषे-

पप्रक्षालमकोऽप्रबोध इत्यर्थः । आश्रित्यते आह्लाद्यतेऽनेन आबृणोतीति वा आधरणं मिथ्यात्वादिसविषयीधन्यापारा
 हृतकर्मवर्गणान्तःपातिविशिष्टपुञ्जसमूह इत्यर्थः । ततो दर्शनं च ज्ञानं (च) तयोरावरणे इति विग्रहः । अन्तरा
 वातप्रतिप्रादृकयोरन्तर्विग्रहेषु तयाऽयते गृह्यतीत्यन्तरायं । मोक्षयति ज्ञानमपि प्राणिनं विविचिताजननेनेति मोक्षः ।
 आयात्यागच्छति प्रतिबन्धकतां स्वकृतकर्मावासनकादिद्विगतेर्निष्कमिमुमनसोऽपि अन्तोरित्यायुः । गूयते शृण्यत छाया
 यचैः शब्दैरात्मा यस्मात्तज्ज्ञेयं । वेद्यते सुखदुःखतयाऽनुच्यते यत्तदेवनीयं । ततश्च दर्शनज्ञानावरणे चान्तरायं चेत्यादि
 समाहारघन्धः । कर्मोप्यत इति शेषः । तथा नामयति गत्यादिविविधज्जाधानुजननं प्रसिद्धीष्वप्ययति यत्तन्नाम । चः
 समुच्चये । एतत् कियत्तदेव जवतीत्याह—“नवपणपणेत्यादि” अत्र घन्धगर्जो वपुर्ग्रीहिः । ज्ञाघार्थश्चायं—नवज्जेदं दर्श
 नावरणीयं, पञ्चप्रकारं ज्ञानावरणीयं, पञ्चविधमन्तरायं, अष्टाविंशतिज्ञेदन्निष्ठो मोक्षः, चतुरूपमायुः, विप्रकारं गोत्रं,
 विज्ञेदं वेदनीयं, विषत्वारिणस्त्रेदन्निष्ठं नामेति । अत्राह परम—ननु ग्रन्थान्तरेषु ज्ञानावरणादिक्रमेण कर्मणां
 निर्देशो विद्यते, इह त्वन्यथेति किमत्र कारणमित्यत्रोच्यते—इह ज्ञानदर्शनस्वतन्त्रोऽयमात्मैत्यन्तरङ्गत्वाच्चयोरादित
 स्त्राधारणोपादानं वक्तव्यं । सत्र च समानेऽपि तयोरन्तरङ्गत्वे उभयस्य दर्शनपूर्वकं पय ज्ञानोपयोग इति
 दर्शनावरणस्येह प्रथमतः उपादानं, तदनु ज्ञानावरणस्य । ततोऽपि ज्ञानावरणेन सह धर्मोदयोदीरण-
 संचाजिः प्रकृतिसंस्थया स्थितित्वेन च तुल्यत्वादन्तरायस्य । ततोऽपि घातिकर्मसाम्यान्मोक्षनीयस्य । तदनु च तद्विपक्ष-
 यज्ञस्याघातिकर्मचतुष्टयस्य । तत्रापि प्रथममहस्यस्थितित्वेनायुक्तस्य । तदनु च नाम्नः प्रसावेऽपि बहुवचन्यत्वात्परित्यग्य

गोत्रवेदनीययोस्तत्राप्यस्थितिकत्वात्प्रथमं गोत्रस्य, तदनु बहुस्थितिकत्वात्केवलिनमपि यावत्सातबन्धसंज्ञेन तद्धन्ध
 स्थायोगिविज्वसर्वगुणस्थानकातिव्या(नव्या)पित्वाच्च वेदनीयस्य । तदनु च सर्वस्यापि कर्मोदयस्य प्रायो गत्यादिनामकर्मो-
 दयाविनाच्चावित्वात्प्रभृतवक्तव्यत्वाच्चाप्ते नाम्न उपन्यास इति गाथार्थः ॥ ३ ॥

अधुना नवपणपणेत्यादि यदुक्तं संख्यानं, तदभिधातुकाम आदौ तावन्नवधा दर्शनावरणमाह—

नयणेयरोहिर्केवलदंसणआवरणं जवे चउहा । निहापयलाहिं ठहा निहाइडुरुत्तशीणळी ॥ ४ ॥

व्याख्या—नयनं चक्षुरितरच्चाचक्षुश्चक्षुर्वर्जशेषेन्जियमनांसीत्यर्थः । ततो नयनं चेतरेच्चावधिश्च केवलं चेति धन्वः ।
 तत एतैर्दर्शनानि, तेषामावरणमेवावरणकमिति समासः । दर्शनावरणशब्दश्च प्रथमार्धजेदेषु प्रत्येकं संबन्धनीयः, ततो
 नयनदर्शनावरणमित्यादि योज्यं । जवेत्संपद्येत । चतुर्धा चतुःप्रकारं । इह तु चतुःसंख्ययाऽन्यत्र दर्शनचतुष्कग्रहणे आ-
 सामेव चतसृणां ग्रहणं प्रतिपत्तव्यमिति सूचयति । एतदेव चतूरूपं निद्राप्रचलान्यां सह षोढा षड्दं जवति, षोढाग्रह-
 णेन दर्शनषड्ग्रहणेऽन्यत्रैता एव षट् ग्राह्या इति सूचयति । “निहाइडुरुत्त सि” निजा आदिर्योस्तौ निजादी, “अवय-
 वेन विग्रहः समुदायः समासार्थः” इतिवचनान्निद्राप्रचलाख्यौ शब्दौ, ततो निजाद्योर्द्विरुक्तं द्विरुच्चारणं यत्र प्रकृतिष्वये
 वाचकतया तन्निजादिविरुक्तं, तच्च स्यान्गृह्यिश्च विचिक्तिलोपान्निजादिविरुक्तस्यानगृह्यः । किमुक्तं जवति ? निजा-
 निजाप्रचलाप्रचलास्त्यानगृह्युपलक्षितं त्रिकं मन्तव्यं । एवं दर्शनावरणस्य नवोत्तरप्रकृतयस्तन्निष्पन्नं सामान्येन दर्शनाव-
 रणं मूलप्रकृतिः, यथा मूलत्वक्पत्रशाखादिसमुदायनिष्पन्नो वृक्षः । एवमुत्तरत्रापि ज्ञावनीयमित्यक्षरार्थः । ज्ञावार्थस्त्व-

पुनोच्यते—इह षडुदर्शनं नाम यच्चक्षुषा रूपसामान्यग्रहणं तस्यायरणमायारकं कर्म चक्षुर्वर्शनायरणं चक्षुःसामान्यो
 पयोगारणमिति यायत् । अषडुर्निर्यस्तुपरिष्ठेदकतया चक्षुःसदृशः शेषेऽप्ययमनोनिर्वर्शनं स्वस्वविषयसामान्यपरिष्ठे
 दोऽषडुर्नानं तस्यायरणमषडुर्नानायरण । अथधिदर्शनमयधिना क्विद्व्याप्तां सामान्यग्रहणं, तस्यायरणमयधिदर्श
 नायरणं । केपडदर्शनं सर्वद्रव्यपर्यायाणां सामान्यायचोपरूपं, तस्यायरणं केवडदर्शनायरणं । अत्राह—ननु यथाऽयधिद
 र्शनायरणं कर्मोच्यते एवं तत्प्राप्त्याप्तस्य मनःपर्यायज्ञानस्यापि दर्शनायरणं कर्म किमिति नोच्यते ? अत्रोच्यते—मनस
 यायानं तयापिपद्योपन्नमपाटयात्सर्वदा यिसेपानेय गृह्णुत्पद्यते, न सामान्यं, अतस्तद्वर्शनायायात्तदावरणं कर्मोपि
 न जगति । तथा नितरां ह्यति पुरिस्तत्त्वमयिस्पष्टं गमति चैतन्यमनयेति निष्ठा, “करणेऽद्र” सुखप्रयोधा स्वापायस्था,
 नगमोऽदिगमात्रेणापि यत्र प्रयोधा सपद्यते, तद्विपाकहेतुः कर्मप्रकृतिरपि कारणे कार्योपचाराभिधेत्युच्यते, एयमन्यत्रा-
 नुरपारो पाप्यः । उपपिष्ट ऊर्ध्वस्थितो वा प्रषडत्यस्या स्वापायस्यायां निष्ठावत्किञ्चिदु (दद्यु) नरूपायामिति प्रचला । सा
 सुपपिष्टस्योर्ध्वस्थितस्य वा धूर्षमानस्य स्वमुर्नयति । तथा निष्ठातिशायिनी निष्ठा निष्ठाशाकपायिवादिदर्शनात्मन्य
 (म)गदखोपी ममामः । सा पुनरतिशयनिष्ठा दुःखप्रयोधात्मिका स्वापायस्था । तस्या इत्यर्थमस्तुटी प्रतयेतन्यत्रायतो
 दुःखेन प्रनूतैर्पोडनादिभिः प्रयोधो अन्यत इति । सुखप्रयोधनिष्ठापेक्षया चास्या अतिशयस्यापत्तार्थं विरुद्धारणं । प्रष-
 डातिशायिनी प्रषडा प्रपडाप्रचला । सा हि चक्रमणमपि फुर्यतः स्वमुर्नयति, अतः स्यानस्थितस्यमृप्रचयप्रचलापेक्षयाऽ-
 तिगापित्यमस्याः । स्यानाऽतिवदुत्थेन सपातमापन्ना उपचितेति यायत् गृह्णित्वैति यायत् गृह्णित्वैति यायत् गृह्णित्वैति यायत्

कांक्षा यस्यां स्वापावस्थायां सा सत्यानगृहिः । तस्या हि सत्यां जाग्रदवस्थाध्यवसितमर्थमुत्थाय साधयति । यद्वा सत्यानां पिंकीभूता क्षिप्रात्मशक्तिरूपा यस्यां सा सत्यानग्निः । तन्नावे हि स्वप्नुः केशवार्धवलसदृशी शक्तिर्ज्वलति, प्रबलरागधेयोदयवौश्च जन्तुर्जायते । तादृशविपाकवेद्या कर्मप्रकृतिरपि सत्यानगृह्णित्यानर्द्धिवेति गाथार्थः ॥ ४ ॥

प्ररूपितं दर्शनावरणीयं नवधाऽधुना ज्ञानावरणमन्तरायं च सप्रज्ञेदं प्ररूपयन्नाह—

नाणावरणं मशुअर्जहिमणोनाणकेवलावरणं । विग्धं दाणे लान्ने भोगुवन्नोगेसु विरिण् अ ॥ ५ ॥

व्याख्या—ज्ञानस्यावरणमावारकं कर्म ज्ञानावरणं पञ्चधा भवतीति प्रक्रमः । तत्राचार्यभेदादावरणस्य भेद इति कृत्वा आचार्यभेदतो ज्ञानावरणभेदानाह—“मतीत्यादि” मतिश्च श्रुतं चेत्यादिष्वन्धे मतिश्रुतावधिमनोज्ञानकेवलानि तेषामावरणमिति विग्रहः । इह मध्यभूतस्य ज्ञानशब्दस्यावरणशब्दस्य च प्रत्येकं संबन्धान्मतिज्ञानावरणमित्याद्याज्जलापेन संबन्धः कार्यः । तत्र “मन ज्ञाने” मननं मतिः, मन्यते वाऽनया इन्द्रियमनोवारेण नियतं वस्तु परिब्रिह्यत इति मतिः, योग्यदेशवस्थितवस्त्वपेक्ष इन्द्रियपञ्चकमनोज्ञां स्वस्वविषयपरिब्रिह्यको बोधोऽवगम इतियावत् । ततो मतिश्चासौ ज्ञानं चेति विगृह्य तस्यावरणमावारकं कर्म मतिज्ञानावरणं । श्रूयते तदिति श्रुतं शब्दमात्रं, तच्च इव्यश्रुतमेव । यत्पुनः शब्दमाकर्णयतः स्वयं वा वदतः पुस्तकादिन्यस्तानि वाऽक्षराणि चक्षुरादिभिरुपलभमानस्य शेषेन्द्रियगृहीतं वार्थं विकल्पयतोऽक्षरारूपितविज्ञानमुपजायते तदिह ज्ञावश्रुतं श्रुतशब्देन गृह्यते, तदेव ज्ञानं, तस्यावरणं । “उहि ति” अवशब्दोऽधःशब्दार्थः, ततश्चाध इत्यधस्ताद्भावति अधोऽधो विस्तृतविषयवेदकतयेति अवधिः, ज्ञादिको भिन् । यद्वा अवेति

अथ एष धानं प्राप्तुनामनेकार्थत्वात् परिच्छेदोऽवधिः “उपसर्गे घोः किं” इति किप्रत्ययः । यच्चाऽत्र धर्मर्यावा रूपिव्येव
दृश्येपु परिच्छेदकतया प्रवृत्तिरित्येवंप्रकृता तदुपलक्षितं ज्ञानमप्यवधिसिद्धेयं ज्ञानं तस्यावरणमवधिक्षानावरणं । “मषोनाणं
ति” इह मनोब्रह्मणां पर्याया अपि चिन्तनानुगुणा मनोब्रह्मेनोच्यन्ते, दृश्यपर्याययोः कर्मचिदनेवात्, ततो मनःसु
मनःपर्यायेषु संज्ञिनां विस्मयनहेतुषु ज्ञानं, मनोब्रह्मपर्यायानेव हि मनःपर्यायज्ञानी साक्षाद्ब्रूयते, न तु बाह्यान्, अनु
मानगम्यत्वाच्चेपां, तद्वैवं, असीपां मनोब्रह्मणां एतत्परिणामान्यथानुपपत्तेरेतत्तु चिन्तितमनेनेति । केवलमेकमकष्टुपे
सकष्टमसाधारणमनन्तमित्यनर्थान्तरं । तत्रैकं तन्नावेऽपेक्षास्यकक्षानाजावात् । अकष्टुप यथायस्यतयस्तुग्राहकत्वात् ।
सकष्टं संपूर्णब्रह्मादिज्ञेयग्राहकत्वात् । असाधारणमनन्तसदृशत्वात् । अनन्तमपर्यवधिसिद्धकासायस्यायित्वात् । ततः केवलं
च तज्ज्ञानं च केवलज्ञानं तस्यावरणं केवलज्ञानावरणं । तत्र मतिज्ञानमयमहाविज्ञेयप्रज्ञेयसहितं, श्रुतज्ञानं बाह्यान्नादि-
प्रज्ञेयज्ञानं, अवधिज्ञानं चानुगाम्यादिप्रज्ञेयं, मनःपर्यायज्ञानं च कष्टुमसिद्धिपुष्टमसिद्धेयतो विज्ञेयं ग्रन्थान्तरेषु यथ-
व्यवसायसरे निरूपितं, सभापि नेह प्रतन्यते ग्रन्थगौरवप्रथात्, तत एवायसेयं । तथा विशेषेण हन्यन्ते दानादिद्वन्द्वयो
विनाशयन्तेऽनेनेति “स्यास्मायुधिभ्यचिदनिन्धः क” इति कप्रत्यये विग्रमन्तरायं कर्म । तच्च विषयज्ञेयतापक्षधेति दर्शयति—
दीपत इति दानं तत्र । दान्यत इति साधस्यसिन् । दृश्यते सकष्टुपयुग्यत इति जोगः पुण्यादारादि । अपेति पुनः पुनरु-
पयुग्यमानतया दृश्यत इति उपजोगो जवनाङ्गनादिः । ततो जोगबोपजोगश्च जोगोपजोगौ तयोः । प्राकृते बहुवचनेऽपि
द्विवचनव्याख्यानात् । विशेषेणैवेति वेद्यतेऽनेनेति धीर्यं । यच्चा विविचमनेकप्रकारमीरयति यस्याधिने क्रियासु तदीर्यं

सामर्थ्यं शक्तिरिति यावत् तस्मिन् । चः समुच्चये । सर्वत्र विघ्नमिति योज्यं । विषयसप्तमी चेयं सर्वत्र । ततो दानादि-
विषयभेदतो दानादिविषयं पञ्चधा विघ्नं कर्म भवतीति वाक्यार्थः । भावार्थश्चायं—सत्यपि दातव्ये वस्तुनि आगते च
गुणवति पात्रे जानन्नपि दानफलं यदुदयादातुं नोत्सहते तद्दानान्तरायं । विशिष्टेऽपि दातरि विद्यमानेऽपि देयवस्तुनि
याश्चाकुशलोऽपि याचको यन्न लभते तद्वाजान्तरायं । सति विघ्नबाधौ संपद्यमाने चाहारमाढ्यादौ यषशान्न भुंक्ते तन्नो-
गान्तरायं । यस्योदयात्सदपि वस्त्रालङ्कारादि नोपभुंक्ते तदुपभोगान्तरायं । यषशाद्वलवान्नीरुक् वयःस्थोऽथ च तृण-
कुञ्जीकरणेऽप्यसमर्थस्तर्हीयान्तरायमिति गाथार्थः ॥ ५ ॥

प्ररूपिते सप्रज्ञेदे क्षानावरणीयान्तरायकर्मणी, संग्रति मोहायुर्गोत्रवेदनीयानि स्वस्वप्रज्ञेदयुक्तानि निरूपयितुमाह—
सोलसकसायनवनोकसायदंसणतिगं ति मोहणीयं । नयतिरिनरसुराज्ज नीउच्चं सायमस्सायं ॥ ६ ॥

व्याख्या—षोडशसंख्याः कषायाः नवसंख्या नोकषायाः दर्शनत्रिकं चेत्येवं मोहनीयं कर्माष्टाविंशतिविधं भवतीति क्रमः ।
तत्र कण्यन्ते हिंस्यन्ते परस्परमस्मिन् प्राणिन इति कषः संसारः, कषमयन्ति गह्वन्त्येभिर्जन्तव इति कषायाः क्रोधादयः ।
यघा कषस्यायो लाजो येन्यस्ते कषायाः । षोडशविधत्वं चैषां क्रोधमानमायालोचानां चतुर्णामपि प्रत्येकमनन्तानुबन्ध्य-
प्रत्याख्यान प्रत्याख्यानवरणसंज्वलनभेदतश्चातुर्विध्यात् । तत्रेह कषायनोकषायभेदतः षोडशनवसंख्याप्रकारेण पञ्चविंशति-
विधं चारित्रमोहनीयं । दर्शनत्रिकेण तु दर्शनमोहनीयं । एवं च द्विविधं मोहनीयं वर्तते । तत्र यषशात् श्रद्धधानोऽपि यदि
कथञ्चानाहमेतच्चारित्रं प्रतिपद्ये इति जानन्नपि च तत्फलादि न तत्प्रतिपद्यते तच्चारित्रमोहनीयं । दर्शनमोहनीयं च तत्त्वा-

मूढबुद्धि मारी प्रिया, गया मदीरे तीर । देख अन्य नर बंमियो, कां कीना छद् पीर ? ॥ १ ॥
मूढ तेह प्रति पोलियो, कीचो पद प्रहार । जिव गयो पण रंग है, मुझ मन पद विचार ॥ २ ॥

भाग्यरहितो यत्र गच्छति तत्रैवापदो यान्ति तत्र २४-कथा—

प्रीत्ये पद्मुरयो वने विवसनः प्राप्नोऽर्षिपा पीडितः, छायां वीक्ष्य गतोऽपि बिल्वस्तुतले तत्के फल प्रायवत् ।
तच्छ्रुत्वा पततीति चिन्तति तदा यामि क भग्नं शिरो, दुःस्थो गच्छति यत्र याति तदनुञ्छायेय शीघ्रं विपत् २५

कश्चिन्नि सः खन्वाटो निदापकाले निर्वासा मानुमानुमिर्भाषि संवाप्तिोऽन्नामोदन्याम्नां वाप्तिो मासुरपादपस्याऽवस्था-
न्यसीदत् । वदनन्तरं द्विलेख वने बिल्वफलमधिसकाटमपठत् । अप विन्ववाभास—काऽपुना ब्रयामि ? सखाटन्वपत्रासेन व्रस्त्रो
विरयश्चमुपागतस्तत्राऽपि फलपात्रेन मे शिरो मघम् । देवहस्तस्य मे श्रोत्रे छायेषानुगच्छति विषयः ॥ २५ ॥ यदव्याकम्—

खस्वाटो दिषसेश्वरस्य किरणैः सन्तापितो मस्तके, धाम्छन्द देशमनात्तपं विषिवशाद् बिल्वस्य मूलं गतः ।
तस्योद्यो पतता फलेन महता भग्नं सदाद्य शिरः, प्रायो गच्छति यत्र भाग्यरहितस्तत्रापदां राशयः ॥ १ ॥

भाग्यवता प्राणिनः स्वेष्टवस्तुनः प्राप्तिर्भवत्येव तत्राऽष्टेः २५ कथामकम्—

क्षितः केन करदकेऽपि सुजगः क्षुत्पीडितोऽनाशाको, रात्रौ लादिमर्काभयाऽऽशु विवरं कुर्वोऽरुस्तन्मुखे ।
भाग्योदेव तदा स्वयं निपतितस्तन्मांसतृप्तोऽभवत्, यास्तस्तेन पथा वृणो स्थिरतरं भोगीव भाग्यं भवेत् ॥ २६ ॥

काश्चिद्ग्राहकः फणिनमेकं निगृह्य कण्डके न्यधात् । तस्मिंश्च क्षुद्राधितस्तृपार्तिश्च जीवने हताशः सन्नास्त । तस्मिन्नेव क्षणे काश्चि-
दुन्दुरागत्य खाद्यं द्रव्यं विज्ञाय कण्डकं भित्त्वा प्राविशत् । प्रविष्ट एव भुजंगो दैववशात् स्वाशनमुपलभ्य तेन सुहित आखुरुतत्रिवरे-
णैव निष्क्रान्तो यथेच्छं जगाम । अहिस्त्रि व्यसने पतितस्यापि स्थिरनियतेनरस्य शातमेव संपद्यते । भाग्यस्थैर्यं नाम धृतिपरि-
पालनं ॥ २६ ॥ सूक्तं केनापि—

नो कार्या पुरुषैश्चिन्ता, निगडे पतितैरपि । यद्भाले लिखितं धात्रा, भवेद् भोगीव नापरम् ॥ १ ॥

बहुसम्मतिके कार्येऽविचार्योत्तरदानेऽनादरो भवति तत्र २६-दृष्टान्तः—

नत्वा पृच्छति कार्षिको निजगुरुं वर्षा न वा वर्षति, क्षेत्रे ते निश्चि वार्त्ति सोऽपि न परे लात्वा सन्निभ्यो घटान् ।
कूपात्सिञ्चति कं परा हि मनुजाः श्रुत्वोति वार्तां गुरो-स्ते पृच्छन्ति तथा ब्रवीषि वहसि प्राहुर्विनेयास्तदा ॥ २७ ॥

काश्चित्कृपकः स्वगुरुं प्रणम्य पृच्छति—भगवन् ! देवो वर्षिष्यति न वाऽस्मत्क्षेत्रे सर्गमप्युप्तं धान्यं शुष्यति । गुरुस्त्वाच-भो !
अद्य ते केदारे मेघो वर्षिष्यति, परमन्येषां न विजानामि । अथो सन्निभ्यो गुरुर्यामिन्यां शस्यक्षेत्रे अन्धोर्जलकलशमापूर्य आरात्रं
क्षेत्रं परिषिषेच । ततः क्षेत्रपतिः स्वं केदारं सिक्तं विलोक्य तुष्टोऽभवत् । अमुमुदन्तं परे जनाः समाकर्ण्य गुर्वन्तिकमुपेत्य यथापूर्वं नति
प्रकल्प्य यप्रच्छुः । तदा गुरुणाऽपि तेभ्यः पूर्ववदेवाऽभिहितम्—तन्निगम्य विनेया अपि गतशर्वरीनाऽद्यापि क्षेत्रसिञ्चनं विधातव्यमिति
विज्ञाय गुरुं गदितवन्तस्ते-यो वक्ष्यति स एव विधास्यति । नास्माकं कापि क्षतिः ॥ २७ ॥ पठ्यतेऽपि—

कार्पायिनो हि पश्यो, गुह्यं पृच्छन्ति स्वार्थिणाः । सामर्हानैर्न दातव्य-मुत्तरं केचिदैर्यथा ॥ १ ॥
एकं पारं कृत्वा यथा, ह्ये न यदसौ कोप । गुरुं प्रति शिष्यं बोधयिष्या, ले कष्टसौ ते बोध ॥ २ ॥

सखितोऽपि यो वानं न यच्छेत्तर्हि सचनं नश्येत्सद्य मोजनृप-माधयुचयोः २७-कथा-

मोक्षो यत्किं कवे । मूर्दंगसुरवत्सार्यं यदाऽऽप्ताहि सा, क्षातं नान्यजनैः करिष्यसि यदीमारोहणं वक्षि तम् ।
शृत्येवान्नगताः किमस्यपमतोऽर्थं यक्षति स्वाबदत्, त्वद्ग्राह्यं मुपदेशमीश ! तव मो नो दीयते तद्गताम् ॥ २८ ॥

एष्या सुभो मोहनृपो नृस्यमकारयचदर्शी मूर्दंगशब्दमाकर्ष्य मोक्षराक्षो मापकवि प्राह-मोः किमसौ प्वनति ? ततो
मापकविरसि तस्योत्तरप्रदानायाऽश्रदिवसावपि यथाचे । ततः आह्वामि विलोकिद्वानि, परं मूर्दंगशब्दार्थं नावबुध्यत । तदा श्लोकसंवि-
पमानसु मापकवि निभान्योपायतो विप्रस्ये कृच्छ्रनिदानमप्राधीय । तदनु मायाः प्रोवाच-विप्रवर ! मूर्दंगशब्देन कोऽर्थः प्रसि-
पायते । तदा स कोविदं बलिं यत्वं मः करिष्यामोऽप नरपतिमपिच प्रापयेत्तर्हि मूर्दंगशब्दार्थं स्यात्तं बोधयेऽहम् । पश्चाद् वत्सा
बलशुमारोप नृपान्तिक्मानिन्ये । तं द्वित्रि गङ्गाऽऽशीनं विलोक्य मोक्षः प्राह-कोऽर्थ ! तदा माधो बभाण पवसौ ना भवन्तं मूर्दंग
रवार्यं प्रत्यापयिष्यति । तद्वचनमुरीकृत्य यनायेनानुपुक्तो युयोऽयादीत्-उर्ध्वपिते ! धमचमेति प्वनि कुर्वाणो मूर्दंगो भवन्तमु
बदिद्वि-यो हि प्राज्ये राज्यमासाद्य द्रविणन्तु दूरमास्तौ परं कपदिकामपि न प्रपच्छति तद्विषयमूतोपममेवेति निश्चिदं
जानीहि । मायैव वीक्ष्य, कस्मैषिद्विप्राय जीर्णपादत्राणस्य विहायितेन नागारुहः समभवम् ॥ २८ ॥ तस्यैवत्पलम्—

उपानहौ मया दत्ते, जीर्णे कर्णविवर्जिते । तत्पुण्येन गजारूढ-स्तद्धृतं यन्न दीयते ॥ १ ॥

अथ मायाविषु मायिभिर्भवितव्यं तत्र २८-कथा—

अथ मायावशु मायाभवात् कथं तदा, श्रुत्वाह्युश्च पुरातनं कविजना भूयोऽपि किं तेऽपठन् ।
पर्वद्यन्यकविः करोत्यभिनवं भोजस्य काव्यं तदा, श्रुत्वाह्युश्च पुरातनं कविजना भूयोऽपि किं तेऽपठन् ।
राज्ञा तैश्च तिरस्कृतः प्रतिदिनं वादोऽभवच्चैकदा, कृत्वा वेधयुतं स्थिता विमनसो लक्षं च लात्वा गतः॥२९॥

राज्ञा तैश्च तिरस्कृतः प्रातादनं प्रातः । स प्रत्यहं भोजराजं नृपं श्लोकैरुपश्लोक्याऽऽशीर्वचोभिरन-
कदाचिद् भोजराजस्य परिपदि कोऽपि नव्यः कोविदः समाययौ । स प्रत्यहं भोजराजं नृपं श्लोकैरुपश्लोक्याऽऽशीर्वचोभिरन-
दिधत् । परं तन्निर्मितपद्यानि कल्मषधिया संसदि निषण्णाः कालिदासादयः कवयः प्रतिघस्त्रं प्रत्याख्याय क्षिपन्ति स्म । अथ
च महीपतिमुक्तवन्तः—राजन् ! कवेरस्य कृतिः पूर्वकविकल्पितैव, एतत्काव्यं त्वस्माभिरपि प्रागेव स्मृतिविषयतां नीतम् । तदा
धाराधिपेन भोजेन पृष्टास्ते श्रुतधराः कालिदासादयः कवयः कण्ठतः समुदाजह्रुः । तदानीं नृपः सुकन्निमवमत्य बहिश्चकार,
एवं नित्यं वाक्कलहः प्रानर्तत । ततः पण्डितोऽपि स्वापमानेनाऽन्तर्दग्धो वेधयुक्तं काव्यं चक्रे । स्वकाव्योच्चारणेऽक्षमांस्तान् कालि-

एवं नित्यं वाकलहः श्रान्तत । ततः पण्डिताय स्वायमागच्छतम् ॥ ३९ ॥ तत्कवेः सैषा कविता-

दासादिकबीन् क्षीणप्रभान् कृत्वा नृपातसकाशाल्लक्ष द्रव्यं ब्रूयात् ॥ १९ ॥ तत्राह ॥
भोज्ञा त्व राजराजः क्षितिपतिरितिलको धार्मिकः सत्यवादी, पित्रा ते या गृहीता नवनवतियुता हेमकोटयो मदीयाः॥
त्वं ता देहि त्वदीयैः सकलबुधजनैर्ज्ञायते सत्यमेतत्, नो जानन्ति त्वदीयाः सकलबुधजना देहि लक्षं तथापि ॥ १॥

तदर्थः—भो भोजनृपते ! त्वं राज्ञां मध्ये स्थासक इव, धर्मिष्ठः सत्यवक्ता चाथ निजान्वयस्य सुषमाकरोऽसि, परं तव तावेन

या ये नरकोट्यो दीनारा गृहीतास्तास्त्वं प्रयच्छ । तदुदन्तं ते परित्याग्या अश्वेस्तो विदन्ति, यदि चेमां वार्तां तव विद्रासो नो जानन्ति, तथापि तथं ब्रूयं वेदि । अपमयाभिर्संधि-यदि चायं पुराणः स्फोटस्वर्दि नमनवतिस्फोटिसौवर्णान् वेदि । ऐवानि-
हः स्याद्यथापि ब्रह्मं वेदि ॥ २ ॥

अथाऽत्र भयेऽदस्तमृणं परमयेऽपि दानं विना न मुच्यते तत्र २९-दृष्टान्तः:-

भोजर्णी हि विधाय पारमयिकं तैलपालये च स्थितो, दृष्टान्तं प्रतिकर्ण्य स त्वनजुष्टोर्दृष्ट्वा प्रमातेऽलिलम् ।
गत्या भोजगृहं समर्प्य सकलं भाण्डारिकानां घनं, तान्प्रोचे तदृणं क्षमोऽन्यमयिकं दातुं न गेहे गतः ॥ ३० ॥

अथिदर्वधित्वपामास, यदस्मिन्मये राव साव वा पराऽऽदेवं प्रदेयं च न भविष्यतीति मत्वा तेन भोज्यभूपात्ममुपेत्या
मिरिहं, यदहमग्रे अनने तुभ्यं सकृसीदं खधराजवानाप्ये । यदि नियोगेभ्योऽहं कृत्वा समर्पयामि, इत्युक्त्वा सेतुं विन्यस्य राव-
भोपागारिकेभ्यो साधं विचमादाय याधिन्यां वैदिकगगरे सुम् । तत्र निधीये वैदिकवसीयदीं मिथः सममायेवाम् । तयोरेकभ्ये-
यदस्माभिः पूर्वमेव गृहीतविचमप्यादेकं एतद् देयमस्ति । तदहं यतस्तो ग्रमीः कृत्वा मृत्वा विमोह्ये, फल्लोके च सुखं प्राप्स्ये ।
तदेवापर ऊपे-धन्योऽमि त्वम्, मया तु वैदिकस्पायापि लब्धमुद्रा प्रदेयाः सन्ति । अथ च रावा भोसो मे पूर्वजन्मनोऽबमर्णः ।
निद्रित एव भमिह प्रगे भोजरात्रान्तिकं गत्वा गवेत् । यत्तत्र वारणमुक्येन साकृत्स्य वैदिकदृष्टमस्य प्रतियुक्तं भवेत् । यदि इषो
ज्येष्ठर्हि स्वपास्मै ल्यरूपरूपणि देयानि । एवं सम्यं कृत्वा गजमुक्येन सह मां प्रतियोगयेष्वहिं ब्रित्वा तं वैदिकस्वराजवान्
प्रदायाऽनुजो यत्ता प्रेत्य चेत दुर्ममाज्जो मयामि । इमां वार्तां भुत्वा स भमिह प्रमाते प्रमुष्ण पञ्चाभमर्णस्त्वानङ्करो गदितमुदन्तं

यथातथमपश्यत् । तदानीं मनसि विचारयामास—प्राप्ते जनने गृहीतं स्वं देशमेवेति मतं सम्यग् निर्णीय मनसि निकषा भोजन्युपं प्राप्नो रात्रिवृत्तमाश्रुतः समचकथत् । अथ चान्यजन्मनि त्वदृणेनाऽऽनृण्योपायं नाऽवलोकयामि । तस्मात्स्वमर्थं प्रत्याहर, अहं तु भृतिकर्मणा स्वजठरं पूरयिष्यामि । एवं निवेद्य समाहृतं स्वं कोषाध्यक्षाय ददौ । पुनश्च करिमुख्येन सह ककुद्मन्तं योषयित्वा तैलि-
ककृणादनृणं चकार ॥ ३० ॥ उक्तं च दोहा—

इह भव देणुं दोहिलुं, परभव वली विशेष । बलद कथाने सांभली, तजिये कणो अशेष ॥ १ ॥

गाथा-दासत्तं देह कृणं, अचिरा मरणं पुणो वि संपणो । सव्वसस दाह मग्गी, दिंति कसाया भवमणंतं ॥ २ ॥

अथ पांशुला जीवदानादपि स्वीया नैव भवति तत्र ३०-दृष्टान्तः—

प्रीत्या तेऽपि सह त्वयाऽद्य निधने धक्ष्यामि संकेतकृत, तत्सर्वं रचितं सुरैर्यदि तदार्द्धायुश्च दत्तं स्त्रियै ।
मुक्त्वा सापि तमन्यपत्तनगता तस्मिन् पुरेऽसौ गत-स्तद्भार्या मिलिता तदा च कुटिला स्वार्थं विनाऽनर्थकृत् ॥ ३ ॥

कश्चिन्मनुजः प्रेम्णा निजजायया सार्धं मिथो भाषमाणः समयमकार्षीत् । यत्तत्र निधनं मत्तः पूर्वं चेत् ज्वलने त्वामहमनुस-
रिष्यामि । तत्पश्चाद् भार्ययाऽप्यभाणि—यदहमपि त्वदृते बद्धावात्मानं होष्यामि, इत्थं परस्परं निश्चिक्वाते । तदखिलमुदन्तजातं
कश्चिद्देवः समश्रुत, ततः स देवः स्त्रियं गतासुमकरोत् । तदानीं स पुरुषः समित्समिद्धे ज्वलने प्राणान् होतुमुद्यतः, तस्मिन्नेव क्षणे
देवः प्रभृतं वर्षित्वा वह्निं निरवाप्सीत् । तदनन्तरमक्षतस्य पुरुषस्य स्त्रिया आधुषोऽर्द्धभागं ददौ । अथ तत्पत्नी स्वभर्तारं विसृज्य
पारेसमुद्रं विषयान्तरं जगाम । पुरुषोऽपि देशादेशं परिभ्रमन् तस्मिन्नेव नगरे निजभार्यां देवात्प्राप । तदानीं ब्रीडयाऽधोमुखो

बध्नन्, यदा परितस्म्य स्वामिने पलायाम्बुके । तत्र स्त्रीचरित्रं प्रकटयन्त्री स्ववासोसि परिच्छिद्य च पूषके-यदयं नरो मम सुवीत्वं
 प्रमसि, तमिषम्य रात्र्यपुल्यास्वं निगडे बन्धा मूलमारोहयामासुः । एवं पुंभल्या तया स्वार्थमन्तरेण ज्ञप्यादितमकारि ॥३१॥ तच्छमपि-
 षड् कुरिये लपकार मी, योग न माने जेह । अरधुं दीधुं आखलुं, तेनी यई न तेह ॥ १ ॥

अथ यस्मिन्नितं ललातफलके नूनं तदातिमविस्रत्र ३१-कथा-

दारिद्र्यपलान् सदाऽसि मगिनी सोऽपि तयन्मेऽस्ति हि, मिष्टामेच्छिकया स्वसुगृहगतो भ्रातुश्च ह्यर्पान्विता ।
 सुस्त्ययं पतिता गृहेऽपि वपलाः स्यात्स्यां तदा मुञ्चति, दत्त्वा स बालिके करं वदति तां रात्रौ गता येऽग्रतः ॥३२॥

कश्चिद् दुर्गोऽर्चिर्दिवं वपलान् छादति स्म । एका वपलान्शतस्तस्य छर्दिरमषट्, तदा सोऽपि न्यस्य-भद्रो ! कष्टमापन्नोऽस्मि ।
 वयान्मिष्टाभक्षिपत्तया प्राशुषिको यत्ना मयिनीनिष्ठनमम्यगात् । तत्र आतरं वीक्ष्य प्रीठा सा भोजयितुं वपलान् रसवत्सो
 धेरात्त, मोचनपेक्षां च भ्रातुः स्यात्सो वपलान् परिबिषेय । तान् विलोक्य विपण्यो भ्राता मासे पाणि न्यस्य मगिनीमवादीत्-
 वमिष्टात्मा मेव मदागमनात् प्रायेव वपलास्तद्गृहमागमयितुं तर्हेऽग्रम् ॥३२॥ दोहा-

मैं लीपो छे प्रहसमो, बोले लीची रात । यही भागो भावियो, मगिनी ! योहा लाल ॥ १ ॥

देहा तजी परदेहा ममे, धरे घणी मन आस । सरस्यो ते नर पाभिये, बयला पडिया पास ॥ २ ॥

या पापं विधाय पञ्चाक्षरं कुर्यात्स सुखी स्यादन्यथा दुःखी तत्र राजसौमि ब्रजतोर्ध्वामीगयोः ३२-कथा-

हृम्यारोहणचारितं नृपतिना भृत्यः कथं कार्यतां?, वामं गच्छति, सुच्यतामिह गतौ ग्राम्यौ तदाऽऽकोशितौ ।
वक्त्येकः किमु? मारितोऽपरनरो भीत्याऽऽशु मां रक्षतु, गत्वाग्रे यदि गम्यतां त्वरगतेमुक्तः सुखी सोऽभवत् ॥ ३१ ॥
केनाऽपि भ्रमृता वाटिकाया मध्ये सौधः कारितः स्वनियोज्यांश्च समादिदेश-यत्कोऽप्यस्मिन्भवने न प्रविशेत् । तदा द्वाः-
स्थैः पृष्टम्-अजानन् कश्चित्प्रविशेत्, किमु तस्य विधेयं? तदानीं नृपोऽब्रवीत् सोऽपि हन्तव्य एव न तु मोक्ष्यः । तन्निशम्य दौवा-
रकाः सप्रश्रयं निवेदयामासुः-राजन् ! कठोरोऽयं दण्डः । तदनु नृपः समचकथत्-यदि प्रवेशकः प्रतीपपाद एव ब्रजेत्तर्हि स
हेयः । एकदा प्रस्तावे द्वौ ग्राम्यजनौ विस्मृत्य तत्राऽऽजगमतुः । तदानीं राजपुरुषैर्निगृहीतयोस्तयोरेको वाचाटो जीवनाशं नष्टो-
परो भयभ्रान्तो मां त्रायध्वमित्यभाषत । अथ च प्रतीपगमनानृपानुचरैर्विसृष्टः स्वबान्धवेषु प्राप्तः सुखमुवास ॥ ३३ ॥ उक्तञ्चापि-

पापं कृत्वा पुनः पश्चात्, यो निन्दति नरोत्तमः । स सुखी जायते लोके, यथैको हर्म्यवीक्षकः ॥ १ ॥

अविचार्य मन्दधिषणे विश्वासवाक् न देया तत्र ३३-कयानकम्-

भूपाऽभरिषुते सदाभिरमतौ रोदित्यभीरांगजा, वक्त्याः ! रोदिषि किं? भवद्विरहतः सत्यं धवैको हि नौ ।
ग्राम्यागच्छसि विट्समं निशि सखे मार्गे मिलित्वा गता, श्रुत्वार्याञ्चलहंतुकां वरमतौ ज्ञात्वा गता स्वालये ॥ ३४ ॥

एका राजकन्याऽपराऽभीरकन्या चोभे सख्यावास्ताम्, मिथः संगते चिक्रीडतुः । एकदा नाणं विमुचती साऽभीरवाला
नृपकन्यया पृष्टा-किन्निमित्तं रोदिषि? अथैनां सा वमाण-राजसञ्चनि परिणीता बहिर्निष्क्रमितुमक्षमा सती त्वं मया सह नोपस्थास्यसे,
तच्चद्वियोगपीडिता रोदिमि । तदानीं राजदुहिताऽपि तस्यै यो हि त्वदभर्ता ममापि स एव, इत्थं वचनं ददौ । जाल्वाभीर-

वालिङ्ग केनाऽपि सुब्रूयेन साकं गन्तुं प्रवृत्ता, वत्स्ये तया मन्त्रीप्सुवाऽवादि—त्वमनेन सत्रा वयम् । एवास्ता प्रथमोदितवचनवा
धिता देन सह नगराभिमन्त्राम् । अग्रे गच्छतां तेषां पटीर्यत्रचाखः समुप्राप्तस्तदास्यादाप्रप्यन्तं निदम्य सुधाना मृपकुमारी
स्वनिरेवनाय निबध्ने ॥३४॥

दोहा—कालुं चोर्छं मुख करी, रत्नाया ययो अशास । तें फल दीये कवण गुण !, जो फल दिये पळाश ॥ १॥
सुरतरु जाणी सेधिआ, तुं तो निगुण पळाश । अब तें मुख काळो कियो, तब में छोडी आश ॥ २॥

अथ मद्यतामनुकारी नीचोऽवसीदति तत्र ३४-वृष्टान्तः—

क्यञ्जणयेऽग्निमवावृध्दे पतति वै सिन्धवादि प्रमुप्रजा, शान्ते वह्निमये हरिर्वदति तान् पुच्छं गृह्णाणाऽऽशु मे ।
ते युवृणन्ति तदा वृताः स्यलवरास्त्यारितं केरुणा, पद्मासेन कृतं तयापि न वृताः पुच्छं तदा श्रोतितम् ॥ ३५॥

कस्मिन्निदं गहनमग्नये वह्निमवावृध्दवन्तः केसरिप्रमुवराः प्राक्किनीडागवे सरसि निपेतुः । पद्मावगन्तौ ध्रान्ते कठोरवो मृगादीन्
व्याघ्रहार—मोः सत्रगाः ! यूयं मम शक्तिं युद्धीत, सर्वानप्यहं शरयिष्यामि । तदाकृष्णं समेऽपि तच्छाङ्गुरुमपृष्टमव मृगेन्द्र
माप्तुत्प्राप्तितान् बहिर्बहार । सा शर्वा केनाऽपि क्रोष्टा इदि निहिता, पुनः कतिप्येरेवाहोभिर्दोषमाश्रमासीरत्ये अथान् जन्तु
सिंह इव वन्द्योऽवद—म पुच्छमावद, युगमाभिरक्षासुमिष्येऽहं । अथ वतमाचाप शपसुत्यवति, वासवेवास्य पुच्छं मयम्, अन्य
वम सर्वे मृगाः । यतोऽयमो वनः स्वाधिकरीर्यमनुकुर्वन् किमास्येव ॥ ३५ ॥ तथा शोकम्—

आत्मवीर्यं न जानाति, दृष्ट्वा दृष्ट्वा करोति यः । स दुःखो स्याद्यथा फेरु-स्तुत्यत्पुच्छो ह्यधोऽपतत् ॥ १ ॥

अथ महतां छायापि सत्फलदा तत्राऽजापालस्य ३५-सूपनयः—

च्युत्वाऽधो न्यपतन्फलानि स ततो दृष्ट्वा तदाचितयद्, गोपो मूर्ध्नि हि खेगमस्य पतिता छाया वरा बुद्धिदा । श्लोकस्तेन कृतश्च पादरहितश्छाया गता नो पदं, तादृक् तेन हि पूरितं निजधिया डुब्कं च डुब्कं पदम् ॥ ३६ ॥

एकस्मिन्नधुमध्ये जंबूफलानि पतंति स्म, तानि दृष्ट्वा कश्चिच्छापालो व्यचिन्तयत्—यदिमानि फलानि खाद्यानि । तस्मिन्न-वसरेऽजापालस्य भालोपरि सरस्वतीविमानस्य छाया पपात । तदानीमजापालस्य बुद्धिरुत्पन्ना, तथा श्लोकस्य पादत्रयं तेन रचितं पर तत्क्षणे एवाऽगता विमानच्छाया । ततः सहजधिया तेन चतुर्थश्चरण इत्थं निर्मितस्तन्निर्मितं पद्ममीदृक्—॥ ३६ ॥

जम्बूफलानि पक्वानि, पतन्ति विमले जले । पतितान्येव दृश्यन्ते, चतुर्थेऽन्तु डुबक् डुबक् ॥ १ ॥

छायापि फलदा पुंसां, महतान्तु विशेषतः । विमानच्छायया वाण्या, गोपोऽपि पटुतां गतः ॥ २ ॥

अथ सद्रविद्या सर्वेषां विस्मयकरी भवति तत्र ३६-कथा—

कोप्यागत्य विशारदो वदति मे विद्यां नृपं पश्य भोः !, स्त्रीं सुक्तेवेशगृहे गतो हि गगने मृत्वाऽपतत्तत्समम् । सा दग्धा पुनरागतो मम कथं त्वं देहि वार्ताऽपि सः, कूटं मा वद चानयामि हि चरं लात्वा गतो विस्मितः ॥ ३७ ॥

कश्चिद् विप्रः सस्त्रियमादाय कस्याऽपि भृशतो भवनमाससाद । अत्रवीच-मम विधौ नैभवं पश्य, नृपोऽपि वरं प्रदर्शयेत्य-

विद्वान् । तदन्तरमन्तःपुरे निजभार्यो विसृज्य गगने च देवासुरसंग्रामो जायते, तत्राहं प्रयामीत्युक्त्वा गतः । संसृजे इतः कृत
 ब्रह्मापवयवैः सहितो भुवि न्यपतत् । तं विलोक्य तस्मिन्निनी सम्मिद्वेज्ज्नी तेन सहैवात्मानं जुग्राह । तत्कालमेव सोऽपि पुरुष
 ऐन्द्रमालिङ्ग्यद् ब्रह्ममीपमागत्य जगाद्-भोः पृथ्वीश ! प्रवञ्च मे दारान् । नरपरिरपि यायातध्येन सर्वमुदन्तजातमाश्रु-
 वृत्ततो न्यपेक्षत । परं सोऽपि तदुदितं मृषा मन्वानो ब्रमाण-मम भार्या तद्वयेह एवास्ति । अवेनं नृपोऽब्रमापव-मद्भ्यर्च्यै तव
 पत्नी वेत्तमानम्, इत्युक्त्वा सोऽपि निम्नपत्नीमानयत् । तद्विधायाः प्रमावं विलोक्य सदसि निषण्णाः सर्वेऽपि विस्मयमापुः पुनः
 प्रवृत्तब्रह्मदानेन तं प्रमादयामासुः ॥ ३७ ॥ कथितमपि—

यिमेन दर्शिता विधा, विक्रमः सदसि स्थितः । तमीक्ष्य सुभटाः सर्वे, तदा तस्मै घनं ददुः ॥ १ ॥

अथ कपटेन कुलटा भूतिमाप्नोति तत्र १७-कथा—

नो पुण्याति पतिं तमाह कुलटा मेऽन्य कुरु त्वं सुरा, भुत्वेतो हविषा ततो हि हविषा पीनस्तदान्धोऽभवत् ।
 पश्चात्पोपमुपागतो पदति स परयामिनो निर्भया, मुंक्तेऽय्याः सह भोगमस्ति बलयान् युग्मं गृहीत्वा इतम् ॥ ३८ ॥

अपि कुलटा क्वभिनी स्वपतिं न पुण्याति, स्वयं च स्वेतिषीति स्वयवेज्जुरागं नाऽऽशितवती परस्मिभारन्वत् । एकदा
 सा यक्षमर्चयित्वा पूजावसाने तं प्रार्थितवती-भो यक्ष ! मे मर्ता यद्युर्विच्छो मयेदिति । एवमतिक्रमाति कासे तद्वद्वेऽपि तां शार्ता
 भुतवान्, तदा कम्पदेवेण यक्षप्रतिमायाः पृष्ठवेक्षे निरीय स्थितः । अथ तत्क्री यक्षप्रतिमासमीपमागत्य बाह्वार्ययते-भो यक्ष !
 मम पतिं नेत्रहीनं कुरु वावत्पृष्ठमाये समुपविष्टः पुरुषः प्राह-हे अवले ! यदि स्वमन्त्रं स्वमर्तारं मिष्टमिभान् पृथपूरानपूपादीन्

वनवान्धोनिर्मितान् पदार्थानाशयिष्यसि, तर्ह्यविलम्बेनैव सोऽन्धः संपत्स्यते । तन्निशम्य सा तथैवोपाचरत् । तस्याः प्राणेशोऽपि हतलोचन इव प्रणिगदति-अये सुन्दरि ! मे दृष्टौ किमपि नाऽऽपतति, किमहमधुना करवाणि, देहि मेऽवलम्बनमिति । तदानीं सा पुंश्ली निर्विशंका विटेन सह रममाणा रतिजनितसुखमन्वभूत् । तस्या हृदि शंकागन्धोऽपि नाऽऽस्पदं चकार । यदा स सद्यो निर्मिताज्यबहुलभोज्यद्रव्यैः पिनद्धगात्रः समजायत, तदा व्यभिचारतं युगलं संनह्य यमसदनातिथिमकरोत् ॥ ३८ ॥

स सद्यो निर्मिताज्यबहुलभोज्यद्रव्यैः पिनद्धगात्रः समजायत, तदा व्यभिचारतं युगलं संनह्य यमसदनातिथिमकरोत् ॥ ३८ ॥

उक्तञ्च-कथं हससि भो हंस !, नाहं ददुरवाहनः । कालक्षेपं करिष्यामि, धृतान्धो ब्राह्मणो यथा ॥ १ ॥

अथ गुरुः शिष्यान् परीक्ष्य निजास्पदे स्थापयेत्तत्र ३८-कथा—

शिष्यान् वक्ति गुरुस्तदाभ्रफलमिच्छाम्यानय त्वं पृथक्, पारीक्षाय निवेदिताः प्रथमकोऽवगृह्यता ते गुरो ! । अन्यो गच्छति शब्दितस्त्वथलघुर्गत्वा विधिं पृच्छति, त्रैविध्यं ज्ञाविनीतकं हि गुरुणा ज्ञात्वाऽर्पितं सत्पदम् ॥ ३९ ॥

अथ कोऽपि गुरुः स्वपदे कमपि शिष्यं नियोजयितुं प्रशस्य शिष्यपरीक्षणाय प्रथमं तेषु वयसा ज्येष्ठं प्रत्याह-यत्त्वमस्मभ्यमाभ्रफलमाहृत्य प्रयच्छ तदा सोऽवक्-हे गुरो ! ते मतिः क्व विलीय गता, यद् वार्धक्येऽपि रसालफलमुपभोक्तुं मनः प्रसरति । पश्चादपरं शिष्यं प्रत्याह-भोस्त्वमाभ्रफलमानय । अथ सोऽप्यानेतुं प्रस्थितः, पश्चात्तमाजुहाव । पुनरित्थमेव तृतीयं कनीयांसं प्रत्यवदत् । स त्वमिवाद्य गुरुं पप्रच्छ-कृपालो गुरो ! त्रैविध्यमाभ्राणां कतममहमानयानि ? । इत्थं तस्य वाक्फाटवं प्रसमीक्ष्य ज्ञानवन्तं क्रियावन्तं विनयाश्रितञ्च तं शिष्यं स्वस्थाने स्वपट्टे वा संन्यवेशयत् ॥ ३९ ॥ तथा चोक्तम्—

परीक्षा सर्वसाधूनां, शिष्याणां च विशेषतः । कर्तव्या सूरिणा नित्यं, त्रयाणां हि कृता यथा ॥ १ ॥

निगुणस्त्रीभिर्गुणछुता भयति तत्र सखिवधूनां ३९-दृष्टान्तः—

लोलामात्पयशाब्धमुल्लसमाः भुत्वा घृपस्तद्वृणुहे, गत्वा परयति ताः पतिर्वदति भो ! मौनं विधेयं तदा । तत्रोज्ये नृपवर्णिताः सुयटिकास्तिज्जो गिरोधुः स्वतः, दृग्भां क्रोशति तूर्यकां स हसिताः सोचे मया किं कृतम् ४०

कस्यापि द्रमुतः सखिवस्य बतसो योषितः स्वस्तिवराध आसन्न, तदुदन्तमाकर्ण्य रावाप्रिये पितृवामास—यथेप उदन्तो पितृयोऽविततो वेति मार्गणीय मयेति संप्रचार्य, एष्वरावसरमाप्य मन्त्रिणमुष्ठास्येनोवाच—सखिव ! कदाप्यप्यथापि स्वयैकवारमाह स्वाक्ये न मोक्षितोऽत्र एकस्मत्सवृणुहे माण्डुमिच्छामीति मद्भद्रास्तसखिवेन निमन्त्रितो रावा स्मन्त्रिणो गृहं जगाम । तदानीं सखिवेन स्वीयाभद्रारो दाराः संघोषिताः, युष्माभिस्त्वर्ण्ययाऽश्रस्यारव्यमिति, तदुदीरितं तामिन्नरीकृतम् । पश्चाद्वाचानमाश्रयितुं बटकट्यां पर्यवेवपत् । अथ नृपो यदाऽनुमतिपृष्टदा स्त्रियो दासयितुमवनिपेन श्रोतुं—बटकाः स्वादुतमाः सम्यगाः । एतान्दुक्तं निशम्येका भार्या स्वार्थं नियन्तुं न शक्नाह । तदाऽश्विष्ठितमप्रवीत्—“ए ववियों तो मे ववियों ” एता बटिका मया ललिता । ततोऽपराज्मापत्—“ए ववियों तो ते सवियां सो माहे आईयां सेबाहे प्यबां ” एते बटकास्तु त्वया तदा ललिता यदाहमागत्य तेजस्यदाम् । तदनु तृतीयाऽवदत्—“आहियां हीयह इमां ” मयेषु हिणु निधितम्, एवं मुत्वा मृणालो जहास । तदानीं कसुवी विस्मयं तृतीयां प्रत्यवाल्लोकं सखिवः । साऽप्युवाच—“अ मम भार्या नही, चारों नही, दोयां हुं काहिया बो ” हे स्वामिन् ! मयात्र क्वपि धोकिः प्रत्युक्तिन कृता, पुनः कथं ममता नेत्रे विस्फार्यते ? ॥ ४० ॥ मणितमपि—

गुणहीनाः सुरुपाश्च, भवन्ति गृहमण्डनाः । स्त्रियोऽपि सद्वृणुस्यामां, बटिकापात्रिका यथा ॥ १ ॥

भद्रजनः सर्वत्र भद्रतामिव लभते, तत्र ४०-कथा-

यज्ञे जग्धिकरीं निरीक्ष्य हरिकेश्यन्नं तदा याचते, तस्मै ते न ददुः सकृद् विषधरं दृष्ट्वा हतस्तैर्नरैः ।
द्वाः स्थान्ते हि तथाऽवदन्त्वविषकैषास्तोऽपि नो मार्यतां, ज्ञात्वा स्वावगुणं ललौ व्रतवरं प्रोक्ता नु तेनाऽऽर्यका ॥ ४१ ॥

कस्मिंश्चिदध्वरे बह्वो ऋमिदेवा निमन्त्रिता भुञ्जते स्म । तत्र हरिकेशीनामा श्वपचो भक्तं गयाचे । परं ते तस्मै न ददुः,
प्रत्युत चुक्रुशुस्तदनन्तर एव पिलादेको भुजंगो निरियाय । तं वीक्ष्य विप्रा जम्बुहरिकेशी चाण्डालोऽपि तदपश्यत् । अथो कति-
पयैरेव क्षणैस्तत्रैका गोधा निस्ससार तां दृष्ट्वा हरिकेशी हन्तुं प्रधावितः । तदा तत्रोपविष्टा भूसुरा व्याजहूः-अङ्ग ! अवध्यैषा
निर्विपत्वात्तदा स स्वयमेव स्वापराधं परिज्ञाय जातिस्मरणोदयाच्चारित्रव्रतं जग्राह ॥ ४१ ॥ अथ च गाथामुच्चार्योपदिदेश ।
सैषा गाथा-भवेण होइ सव्वं, भव्ं पावेइ सव्वओ भव्ं । हणिओ कण्हो सप्पो, भेरंडो तत्थ सुंच दिट्ठो ॥ १ ॥

सत्प्राणिनो वस्तुवैलक्षण्यं निरीक्ष्य विरज्यन्ते तत्र ४१-उदाहरणम्-

दृष्ट्वेशोऽप्यति सुन्दरं च वृषभं सोऽटाट्यते चैकदा, मार्गे सत्करकण्डुराह निजकान् कस्याऽयमुक्षा तदा ।
प्रोचुस्ते तव भोः ! कमिष्टवृषभं श्रुत्वेति दीनोऽपि सन्, वैराग्यं हि विधाय राज्यमखिलं त्यक्त्वा सुनीशोऽभवत् ४२

कस्यचित्करकंडुराजस्य कमनीय उक्षाऽऽसीत् । बहुकालानन्तरमेकस्मिन् दिवसे मार्गमध्य उच्चैराक्रन्दन्तं तं दृष्ट्वा स मनुजानपृ-
च्छत्-कस्याऽयं बलीवर्द इति ? कश्चिदप्येनं न वदामाति ? तत्र स्थितः कश्चिन्मानवो वक्ति-राजन् ! भवतां निकाममभिमत एष वृषः ।

मरानेष न त्रायते ऽद्या क्षोऽज्याः परिपालयेत् ! भुत्वेतां प्रवृत्तिं राक्षसिणे निर्देवैराम्यमुदपादि । तेन प्रवृत्तं राल्यं पुत्रकृत्या-
दिकं च परिहाय दीक्षां तस्मै । इवान्वदन्तान्सर्वविधीषिते इताश्चो ह्यस इव वृणमंगुरं वस्तुषासं परिब्राय, संसाराऽस्तारवो
पोषणमिदं दीकृत्य, मोक्षं तसु पापीयानिधि इदि संप्रचार्य भुनिसिजमः समञ्जायत ॥ ४२ ॥ क्वपिठा मायायि—

सेय सुजायं सुविमत्तसिगं, जो पासिया वसई गोठुमल्लो ।

रिचि भरिचि समुपेदियाणं, कलिगराया विसमियस्व पम्मं ॥ १ ॥

एकाकी सदा सुखी भवति, तत्र नमे राज्ञः ४२—कथा—

नर्म्यंगं तुदति ज्वरोजपि ललना चर्यन्ति ताम्रान्वनं, शब्दं नो वल्लयोग्यं सञ्चति स त्यक्त्वा समं रक्षितम् ।
पृष्टस्तेन कथं रवो भवति नो ? ताः प्रोचुरेकैकक, चिन्तामो बहुताः सुखं मम तदैकाक्यमस्ति जातो मुनिः ॥ ४३ ॥

एकदा नमिदुपाज्जे राहन्तः समुत्पन्नस्तदा सर्वाः स्त्रियश्चन्दनं निधुष्य २ लेपं चक्रुः, परं स शान्तिं न प्राप, चन्दनं निचर्य
मत्याः भान्वासा बलवानां विद्रिष्टेन दुर्मनायमानं तं गोपयितुं मंगलप्रयोजनमेकैककं बल्यं करे धृतवत्याः शेषान् सर्वान् निष्यजुः ।
ततो यत्कस्यै दान्ते राजाऽप्रीष्टम्बः कस्मान्न जायते ? तदा योक्तिः प्रोचुः मांगलिक एकेको वल्लः पाप्मो न्यस्तोऽजोऽजनि
ध्वनिविरहः । अमुमुदन्तं निधुष्य नृपचिन्तयामास—यथैकाकिनो यावत्सुखं जायते, तादृज्जनवर्गो नास्ति । यदि ज्वरः श्वाभ्येचरिं वीक्षितो
भूत्वा केस्को विवसामि । एवं परममनुप्यायवस्त्वस्य तापे दान्ते तत्कात्मैव प्रव्रज्यां गृहीत्वा स वने पचने च विचरन् मुक्तोऽभवत् ॥ ४३ ॥

गाथा-यस्युयाण सक्षयं सोचा, एगस्स य असक्षयं । वलयाणं नमी राया, निक्खंतो मिहिलाहिबो ॥ १ ॥
 दोहा-चन्दन घसतां चूड़िनो, श्रवण शब्द न सुहाय । एक रखावी चितव्युं, बहु मलियां दुख थाय ॥ २ ॥
 राजश्रद्धि सब परिहरी, लीघो संगम भार । जब इन्दे परिखा करी, न चलयो नमी लगार ॥ ३ ॥

दोहा-चन्दन घसतां चूड़िनो, श्रवण शब्द न सुहाय । एक रखावी चितव्युं, बहु मलियां दुख थाय ॥ २ ॥
 राजश्रद्धि सब परिहरी, लीघो संगम भार । जब इन्दे परिखा करी, न चलयो नमी लगार ॥ ३ ॥

अथाऽविमृश्यैव परस्यानुकृतौ लब्धस्याऽपि प्रणाशः, तत्र ४३-कथा-

छिन्दन्निःस्वनरस्तरं किल वने देवेन तद्वारितो-ऽन्नार्थं मार्गयतीह देष्टुमिच्छन् तस्यास्तु सुक्तः स तम् ॥ ४४ ॥
 छिन्दन्निःस्वनरस्तरं किल वने देवेन तद्वारितो-ऽन्नार्थं मार्गयतीह देष्टुमिच्छन् तस्यास्तु सुक्तः स तम् ॥ ४४ ॥
 मेहेऽदन्ति जना विलोक्य धनिना पृष्ठं कुतस्तानयो, प्रोचे तत्र गतः सितागृहघृतं तस्यास्तु सुक्तः स तम् ॥ ४४ ॥
 कश्चिदघनः कृशश्च पुरुषोऽण्ये काष्ठमाहर्तुं गतस्तत्र तरुवरं विच्छेद । तदुपरि काचिदधिष्ठातृदेवताऽन्तर्हिताऽऽसीत्तयोक्तम्-
 मोः ! मा छिन्धि वितपमेनम् । तदा निःस्वपुरुषोऽवदत्-बुभुक्षितोऽस्मि, प्रयच्छ मेऽभ्यवहर्तुमिति । देव उवाच-भोः ! वरं वृणीष्व,
 यत्कामयसे तत्ते मनोरथं पूरयिष्ये, ततः स उडदजान् यथाचे । देवेनापि तथाऽस्त्वित्युक्तम्, पश्चात्स गृहमागत्य माषजान् खादितुं
 प्रारभत । तत्परिवारमपि माषजान् प्रत्यहं भक्षन्तं दृष्ट्वा प्रातिवेदिमको व्यवहारी पप्रच्छ-यत्त्वं माषजान् सर्वदा कुत आनीय खादसि ?
 स वराकोऽब्रवीत्-वने वृक्षं छिन्दतो ममोपरि देवस्तुतोष, तत्प्रसादेन प्रतिघसं माषजानग्नि । तदाकर्ण्य प्रातिवेदिमकः कुठार-
 मादाय वने गत्वा पादपं छेत्तुमुद्यतः । तदानीं देवो हस्तं तथा जग्राह येन कथमपि मोचयितुं न शक्वाक । पश्चाद् गृहे संभृतं घृतं
 प्रतिवेदिमने देयमिति प्रतिश्रान्य गृहाय मुमोच, । गृहे समुत्पन्ने घृते शर्करां निपात्य भुंक्ष्वेति स्त्रिया प्रातिबोधितोऽपि देववाण्या
 नदोऽब्रवीत्-वराको गृहस्थितमपि शर्कराघृतं भक्षितुमसमर्थः ग्रन्थिस्थितमपि जहाविति जानीहि ॥ ४४ ॥ यतः-

दोहा-दोकल स्वातां देखिने, होस धुई मनमांय । छेइ कुल्हाडो वनगयो, सुर थंभी तस काय ॥ १ ॥

घनिता पतिछुं घीनघे, घणी तें कषपच कीय । होकल लो पाम्या नही, घरना चुका वीय ॥ २ ॥

सत्पुरुषो धीनगुणं वस्तु पुरो न न्यसेत्तत्र ४४-कथा-

एव्याज्जीकममात्पमाह नृपतिः कस्यास्ति शीर्षं बले ? स्वास्वेभस्य तदा मृगाधिपपदे श्वाज्जरोपिताः स्वामिना ।
यदा कृत्रिमका सदा यलमुखे संस्यापिताः श्वा शुन-स्तत्रागाव् भयतीति पृष्ठवरणाभ्यां सोऽपि नष्टोऽयमः ॥ ४५ ॥

कस्यार्द्रपि यमृतो विपये तद्विपुर्बसमाद्याव वेष्टं लुप्यिदुमागाव । तदायान्तं भुक्त्वा मूपो मंत्रिभमपृच्छत्—हे मंत्रिन् ! सेन्ये
कस्याधिकं वलं भवति ? तदा सविवेनोक्तम्—सेनायां करिवलं मुरुस्म । नृपा प्रोवाच—सिंहमेकं कृत्रिमं कृत्वा सेन्यसमर्थं स्वापय ।
एतेतच्छ्रुत्वा मंत्रिणा कश्चिद्रेकः सप्तमेवः कृत्रिमैकसतादिना सिंहीकृत्य मर्यकराकृतिः सेनायाः पुरः समानीतः । स यदुनुपस्य
यलमुखं नृपतमन्तवसमीलां गजयटां प्रेक्ष्य मयन् पराङ्मुखः सन् पलायीचक्रे । यथा २ सेन्यमग्नागच्छति, तथा २ कपुरा एष्टे
पदानि निदर्शयौ । तस्मात्संश्लेष्कुलो मद्रपुरुषः कस्याप्यनुकरणं न कुर्माव ॥ ४५ ॥ तथा वीरकर्मणि—

आबद्धकृत्रिमछटा विफटास्यमक्ति-रारोप्यते मृगपतेः पदवीं यदि श्वा ।

मत्तमकुंभतटपादनलंपटस्य, नादं करिष्यति कथं हरिणाधिपस्य ॥ १ ॥

अथ च्छिन्नार्द्धपुच्छखरीप्रहेलिकायाः ४५-कथा—

भूपः प्राह ददामि यो मम सुताप्रश्नोत्तरं दास्यति, राज्यार्धं तनयां च तस्य यदि नो शूलि च दत्ताबुभौ ।
दृष्ट्वैकेन कृता प्रहेलिकवरा मेऽर्थं कुरु त्वं प्रिये !, प्रोक्त्वा बंडखरीं विवाह्य नृपजां राज्यं च लात्वा गतः ॥४६॥

कश्चिद्राजा मनुष्यान्प्रयुवाच—यो मम सुतायाः प्रश्नोत्तरं प्रदास्यति तस्मै राज्यार्धं स्वां दुहितरं च दास्ये । अथ च वादं
कुर्वन् कश्चिदुत्तरं न प्रयच्छेत्तर्हि शूलमारोपयामीति प्रतिश्रुतम् । अनेन पणवन्धेन स पुरुषयुगलं शूलमारोपयामास । अत्रान्तरे कोऽपि
राजन्यः स्वस्त्रिया द्विरागमनं कृत्वाऽऽगत, मध्येमार्गं च शूलमारोप्यमाणी द्वौ पुरुषौ विलोक्य प्रहेलिकामेकां च समीक्ष्य स्वयं
कुमार्याः पुरो गतो विचिन्त्य च राजपुत्रीं वक्तुं प्रचक्रमे—हे राजसुते ! तव प्रहेलिकायास्त्वर्थो बंडखरीति वर्तते । परमस्मदीयां
प्रहेलिकामपि विशदीकुरुष्वेति वाक्यविन्यासेन भूपालः समबुद्धः, यदनेनास्मत्प्रहेलिका प्रतिपादितेति मत्वा स्रतनयां राज्या-
र्द्धञ्चादित । सोऽप्युभे भार्ये राज्यं च लात्वा प्रस्थितः ॥ ४६ ॥ अथेदानीं नृपदुहितृपृष्टां प्रहेलिकां प्रकटयति—
दुतौ तिवारे खाजे नहीं, न दुतौ तिवारे खाजे । ए हरियालीनो अर्थ कहे, तेहने कुमरी छाजे ॥ १ ॥

करी करम तो एक तेम बीजी, करी करम तो छे तेम बीजी ।

राणी कंकण शीतल थासे, कहक रंक पर कागड़ा वासे ॥ २ ॥

०. आँख माहिं पांख विआई, शूली दीधुं पाणी । एहनो अर्थ बांडी गधेडी, तेहने कहे ते राणी ॥ ३ ॥

अथ पुत्र्या शाश्वतेन सिद्धं दूरे निपातितस्तत्र ४१-ब्रह्मा—

जीवान् वृंति हरिस्तदा वनचराः प्रोक्षुः किमर्थं हरे !, प्रत्येकोऽप्यपरे कर्म वि वाशाको घमे विलम्बागतः ।
पृथोऽवगच्छन् नो ! वने तव रिपुर्भो ! दूर्यायाऽऽहनिमं तं, कूपेऽस्य प्रतिविम्यमीश्वर्य पतितस्तेनाशु पुत्र्या वृताः ४७

वन्निमित्तं वने सिद्धो बहून् प्राप्नोति हन्ति, तद् दृष्ट्वा समेदपि वनचराः प्रेक्षीष्य वृंतीर्यं प्राप्नुयुः—भो मृगापि !
वन्महारहाः प्राणिहिंसो नात्र त्रिपद्मेऽनुम्यं वयं प्रतिबद्धं श्रीवदकदास्याम अथ मित्रोऽपि वृद्धवनमेगीषकार । ततस्ते नित्यशोऽ-
नुक्रमेण समम्बगच्छन् । एकदा कस्याऽपि वृद्धवस्य र्यायि आभीष्ट, स चिरादागतस्तदा कोणफुरिसोऽष्टः मन् वृद्धकम्बरादीन्-
रे अबभ । कस्माद् विवस्मिणेनाऽऽपावोऽसि ! अथ वृद्धकोऽवद-हे मृगेन्द्र ! आरुणे तव रिपुरपरः पंचास्यः समागतः, स मम
मार्गमरुच्य । हरिस्तस्मीह—भोः वृद्धक ! मम वृद्धं दर्शय, तदा वेसर्षिणं वने नीत्वाऽऽनुमच्ये वस्त्रिपुन्रददयन् । मित्रोऽपि स्वप्रति-
विमं सिद्धोऽप्य, एष एव मे रिपुरिति स्मान् वने पठितव्यं ममार । इत्थं वृद्धिपूर्वकार्यकरत्वेन तद्युक्तायः वृद्धकोऽपि वृद्धी-
रकम्बोपनत् ॥ ४७ ॥ तदकम्बोऽपि—

वृद्धिर्पस्य वलं तस्य, निपुर्बेभ्य कुतो बलम् ? । पने सिद्धो मयोन्मत्ता, शाश्वतेन निपातितः ॥ १ ॥

अथ कसिकौशलोपरि ४७-कथा—

पुष्टे याति कविः करेण वृपतिः कूर्चं पदाऽऽकूर्चति, केदां तेन करे विलोक्य कथितो निर्माण्य ! लाभ्येककम् ।
सोऽवच्छिन्निं हरे ददाति तव मे याग्यं तदा ज्ञापते, दुष्टः मन् प्रविणो ददौ स कथये कृपेनाकाव्यं गताः ॥ ४८ ॥

एकस्मिन् दिने प्रभाते कश्चिद् बुधो राजपरिषदि स्वं याचितुमभ्यैत् । परमस्य नृपतेः प्रतिज्ञाऽऽसीत्-यदि कोऽप्यर्थी धनं याचितुमुपागच्छेत्तर्हि स्वकूर्चिकोपरि दक्षिणहस्तपरामर्शेन यावन्तः कचाः प्राप्ताः स्युः, तावत् एव दीनानां प्रयच्छेयम्, इत्यस्य कोविदस्य सभासुपगते भूपतिर्हस्ते स्वकूर्चिकाया एक एव केशः संप्राप्तस्तदा राज्ञा कविं प्रत्युक्तम्-भो हतभाग्यशेखर ! गृहाण दीनारमेकमिति । प्राज्ञोऽब्रूक्-कथम् ? महीपतिः प्राह-यतो मम करे कूर्चिकाया एक एव कचः समागतस्तस्मादेकामेव स्वर्णमुद्रा-मादत्त्वं, यदि चास्मादधिकाः स्युस्तर्हि तुभ्यमधिका दद्याम् । तच्छ्रुत्वा कविरचकथत्-

त्वदीया दंष्ट्रिका राजन् !, मदीये चेत्करे भवेत् । तदा भाग्यमभाग्यं वा, ज्ञायेत् स्फुटमेव च ॥ १ ॥

अर्थात् तव कूर्चिका मम हस्तगता भवेत्तदाऽहं निजभाग्यं विद्यामित्येवं समयप्राप्तं वचनं निश्चय्य बुधोऽयमिति परिज्ञाय प्रीतः सन् प्रजानाथो विप्रमाहूय दानार्थं संकल्पितुं जलं जग्राह । तत्पयः प्रपश्यन्नेव स भूपतिगुणवर्णनात्मकं काव्यशतं चकार । तदनन्तरं प्रभृतं द्रविणश्च नीत्वा गतः ॥ ४८ ॥ तत्काव्यानां द्वौ श्लोकौ निदर्शनरूपेण प्रदर्शयेत्-

निवसतु तव गेहे निश्चला सिन्धुपुत्री, प्रविशतु भुजदंडे चण्डिका वैरिहन्त्री ।

तव वदनसरोजे भारती भ्रातु नित्यं, न चलतु तव चित्तात्पादपद्मं सुरारैः ॥ १ ॥

यो गंगामतरत्तथैव यमुनां यो नर्मदां शर्मदां, का वार्ता सरिदम्बुलंघनविधेर्यश्चार्णवांस्तीर्णवान् ।
सोऽस्माकं सहजाऽऽश्रितोऽपि सहसा दारिद्र्यनामा सखा, त्वदानाम्बुसारित्प्रवाहलहरीमग्नश्च संभाव्यते ॥ २ ॥

ब्रगे कुत्र जटी स्थिताः प्रतिगृहस्यास्यऽऽशु मित्रां दिने, पृच्छन्त्यत्र समे जना मम गृहादायाति नो वा तदा ? ।
सोऽश्वगुप्तजना वसन्ति सकलाः किं मे गृहाभागतं, स्वीकारे च महोदरभरिरयं ज्ञात्वेति निष्कासिताः ॥ ४९ ॥

अस्मिन्निस्पन्दे श्रेष्ठे साधुब्रगे निवसति स्म । एकदा सर्वेऽपि संशयं पृष्टः—साधो ! कस्यापि गृहाद् भिषा समायच्छति न वा ?
सर्वे सोऽहः सौख्यदायनिष्ठाः सन्ति किम् ! तदा तेनोक्तम्—मत्सर्वां दुष्टमानमा जावाः को भिषो दद्यात् ! तदा सर्वेऽप्येकैकद्वयः
प्रभुं प्रारमन्त—भगवन् ! मम गृहादायाति न वा ! तदा साधुः सर्वानपि ओमित्युवाच । इत्थं भिषाप्राप्तिं स्वीकृत्य तमापू-
नमिति ज्ञात्वा, सर्वोभाषणद्वयं प्रयुक्क इति निर्णीय तैः स ग्रामाद्विभक्ते ॥ ४९ ॥ अक्षितमपि—
दुःखिताः सन्ति ससारे, जीवाः संतोषपरजिताः । संतोषरहितो मर्त्यो, ब्रंगानिष्कासितो जटी ॥ १ ॥

अथ भाववदनोत्कृष्टस्वमधिकृत्य शाम्भुकुमारस्य ४९—कथानकम्—

कृष्णो वक्ति सुतौ ! ददामि वयमादौ यो जिनं वन्दते, तच्छ्रुत्वा सुतपालको जिनतटे गत्वाऽऽख्ये शाम्भकः ।
अथाऽऽद्याभिमिमं प्रदेहि मम भीः ! पृष्टे जिने नेमिना, द्रव्यान्नावफलं महद्दि क्षरिणा शाम्भस्य दत्तो ह्ययः ॥ ५० ॥

एकस्मिन्दिने भीष्मप्यः शाम्भपालको सुतौ वक्ति—मोः ! यो हि युक्त्योर्मध्ये भीनेमिनां प्रथमं गत्वाभिवन्देव तस्मै पञ्चात्रिनं
ददीव, तच्छ्रुत्वा पालकनामा सुतो रात्रावेव भीनेमिनां ममस्तं वन्दे । शाम्भकुमारस्तु सबन्धेव विधिना भाववन्दनं चकार ।

पश्चात्पालकेनागत्य श्रीकृष्णं प्रत्युक्तं मद्यमर्षन्तं प्रयच्छ, तदा श्रीकृष्णचन्द्रेणोक्तमहं श्रीनेमिनाथं पृष्ठाऽऽप्स्ये । ततो गत्वा भगवन्तमपृच्छद्-भगवन् ! पूर्वं भवन्तः केन वन्दितास्तदा भगवतोक्तम्,—द्रव्यवन्दनं पृच्छस्युत भाववन्दनामिति तदानीं श्रीकृष्णः प्राह—यस्या आचरणेन परमश्रेयः प्राप्नुयात् तामेव पृच्छामि । अथ श्रीनेमिनाथेनाभिहितम्—यद् भाववन्दनं गरीयस्तस्मात्पूर्वं शाम्बकुमारेण वन्दितोऽस्मि । इति तद्वचो निशम्य श्रीकृष्णः शाम्बकुमाराय पट्टार्धं प्रायच्छत् ॥ ५० ॥

पथ्यतेऽपि-भाव एव मनुष्याणां, कारणं सुखदुःखयोः । पृष्ट्वा नेमिश्च कृष्णेन, कृतं यद्वत्स्वपुत्रयोः ॥ १॥

अथ भिन्नरुचिर्लोकस्तत्र ५०-कथा—

अश्वस्थं जनकं सुतं विचरतं प्रोचुर्विशोऽधो व्रजा-श्वारूढं कुरु पुत्रकं कृतमतो दृष्ट्वा च पुत्रं तथा ।
आरूढौ पथि गच्छतो जडधियौ ताक्षर्यं द्वि किं मार्गतां, पद्भ्यां दुग्धमयं वदति तुरगो युष्मभ्यमानर्तितवान् ॥ ५१ ॥

कौचित् पितापुत्रौ हयमादाय कंचिद् ग्रामं प्रस्थितौ, मध्येवर्त्म जनकस्तुरङ्गमारूढः सुतश्च पदातिश्रे व्रजति । तदनन्तरं सर्वेऽपि मेलकाः पान्था ब्रूवते—यदसौ स्वयं घोटकमारुह्य प्रयाति सुतं पदाति गमयति, कीदृशो निर्धृगः ? तदनन्तरं तत्पित्राऽभिहितं भोः पुत्र ! त्वमश्वमधितिष्ठ । पश्चादात्मजमर्षन्तमारूढं समीक्ष्य पथिका अब्रुवन्—दृष्टपुष्टाङ्गः सुतः सैन्यवमधिरुह्य प्रयाति स्थविरो जनकश्चरणौ निघृष्य निघृष्य भुवि गच्छति । तद्वचस्तदाकर्ण्य उभावपि वाहमध्यारुहस्तदनु पितापुत्रौ तुरङ्गमारूढौ वीक्ष्य प्रेक्षकाः प्राजल्पन्—हन्त ! वराको वाजी हन्यते । तच्छ्रुत्वा द्वावपि पद्भ्यां यातः स्म । अथो दर्शकैर्गदितमहो ! युवां मन्दधिपणशेखरी स्थः,

मनो बुधा पद्मार्था यच्छ्रमः, सहानीवोऽप्यः किं युष्मभ्यं पयो दास्यति ? अत्रोपरितनेन क्वानयेन प्रतीयते यल्लोको बहुमापी, स्वामाविहं हि जगतां यत्कस्मिन्चित्कर्मेणि दोषरटिर्भवति तथाप्युक्तान् ज्ञानानेकान् कर्म सर्वोषवति सज्जनः । ५१ ॥ अतस्त्वोषवम्—सर्वथा स्वहितमाचरणीय, किं करोति हि जनो बहुजल्पः ? । विद्यते न हि कस्मिदुपायः, सर्वलोकपरितोषकरो यः ?

अथाऽनुताचरणेन नरकधासो नियतो भवति तनुपरि वसुनृपस्य ५१—प्रबन्धः—

तान्संपाठ्य परीक्षण कविवरः कृत्वा अयाणां मृतो, धावं पर्वतनारदौ च यवती राक्षः सभायां गतौ ।
शात्वा सस्यददं वसुं नरपतिं मात्राऽऽग्रहाव्रक्ति तौ, मिमं वाक्यमतो गतः स नरके सुत्वा मृपः सप्तमे ॥५२॥

पुरा धीरद्वयगहनमोणस्याय स्वसुहं, द्वितीयं नारदं, तृतीयं वसुरावभ्याप्य ममार । पुनर्वसुनामको नृपः पिब्य
सिंहासनमाचक्राम, नारदश्च विद्यापरोऽमवचया प्लवाऽपि निब्रपितुर्ह्यामपीठमधितथौ । अयेवदा पर्वतनारदयोर्मग्ये अश्वशब्द
मपि कृत्य वादः समभास्य । कुरुष्व तमापि स्मनिर्भयार्थं तृतीयस्य वसुनृपतेः परियदि क्षमस्तुः, पृष्टवन्तौ चाऽऽवद्वदार्थम् ।
तवानीमुपाभ्यायान्याऽऽद्रेण यपासो मिधवकनं बगौ—अश्वशब्दार्थमिषेयौ द्वौ, तयोरेकस्तु त्रिषर्षप्राप्तीनञ्चासिः, द्वितीयस्तु छागोऽ-
वद्वद्वद्वद्वत्, इत्थं मिधवाभ्याहारणेन न मधीपतिर्देवः सिंहासनावधः पावितो मृतश्च सप्तमे नरके गतवान् ॥५२॥ मण्यसेऽपि—

परोपरोषादतिं निदितं वचो, मुधजरो गच्छति नारदो पुरीम् ।

अमिन्यवृत्तोऽपि गुणी नरेन्दरो, वसुर्नवाग्रादिति लोकविभृताः ॥ १ ॥

गुणिनि पुरुषे दोषोऽपि निलीयते तत्र ५२-दृष्टान्तः—
जातो माघगृहे सुतो हि हरभे पित्रा सुतः पाठितो, भोजश्रीसदने गतो निशि दूरो गृह्णन् धनं जागृतः ।

शय्याऽधो नृपतेः स्थितश्च स तथा काव्यं नृपोऽवक्तुं तदा, ज्ञात्वा गर्वयुतं हि तेन पदतुर्येभ्यो श्वरो बोधितः ॥ ५३ ॥
माघपण्डितस्य सन्नि चौरनक्षत्रे पुत्रोऽजायत । तत्पिता चौर्यं महत्पापमिति हेतुमच्छास्त्रवचनं तं पपाठ । परं तत्पुत्रश्चौर-
भोरपन्नत्वाचौर्याय भोजभृगृहस्य धनागारे प्रविवेश, द्रविणं चादातुमुद्यतः, परं तदानीमेव कश्चिद् भाण्डागाररक्षको जजा-
गार । पण्डितसुतस्तं वीक्ष्य तत्रैव राज्ञः शय्याधः सुष्वाप । प्रभाते प्रबोधयितुं नृपं चारणा विरुदावलीं जगुः । तदानीं भोजः
कवितामेकां कर्तुमारभत, तन्निर्मितानि त्रीणि पदानि श्रुत्वा राजानं गर्वयुतञ्च दृष्ट्वा स चतुर्थं चरणमुवाच । तच्चरणं श्रुतिगोचरी-

कृत्य राजा प्रतिबोधं प्राप, तस्मै च संतुष्य प्रभृतं धनं ददौ ॥ ५३ ॥ तत्पद्यञ्चैत्यम्—
चेतोहरा युवतयः स्वजनोऽनुकूलः, सदृबान्धवाः प्रणयगर्भगिरश्च भृत्याः ।
वल्गान्ति दन्तिनिवहास्तरलास्तुरङ्गाः, सम्मालने नयनयोर्नोद्वि किञ्चिदस्ति ॥ १ ॥

अथ स्त्रीवशः पुरुषः किं किं न करोति तत्र ५३-दृष्टान्तः—

प्राज्ञेशप्रमदे मिथो विवदतां वश्योऽस्ति मे वल्लभो-ऽन्योन्यं दर्शयति च्छलेन च पतिः प्रोक्तोऽग्निं चेत्कथम् ? ।
जीवेऽश्वोपरि रोद्धुं यदि तथेशेनापि च स्वीकृतम्, तद्दृष्ट्वाऽपरया पतेः समकचा मुण्डापितास्ते तदा ॥ ५४ ॥
भोजनपस्य कालिदासपंडितस्य चोमे भार्ये मिथो धर्मभगिन्यौ बभूवतुः । एकस्मिन्दिवसे द्वे परस्परं, गदितुमारभते-यद-

स्वदीपो मर्ता मम बन्धे कर्तते । तदा पण्डितस्तस्या पृष्ट्वा राक्षी, कन्या रीत्या स्वदीपो मर्ता स्वदीपनिस्तन्म पुरो विद्वदय । तदनन्तरं
 मरिष्याप्रमिहितं यथा विध्यसे तथैव दक्षये, तदा क्रोविदसीमन्तिनी जगदा—यदि त्वे स्वपतिमयं परिकल्प्याऽऽप्नोस्वहि ते पति
 बन्धे विधाय । तत्काल एव सा भ्यानीकृत्य त्रुटिते पर्वके समासीनोविषमन्द—हा ! इदं निदीयते त्रियेऽहम् । अस्मिन्नन्तरे
 विधिरतिरम्यमगत्य पप्रच्छ—कस्मादेवं गार्हितं श्रयाना क्रन्दसे ? अथ राक्षी जगदा—उदन्तो वस्तुमर्हाः । तदनन्तरं राजाऽस्या-
 ब्रूय एवमुवाच—प्रभुं लभ्यः । तदा रामयुवाच—स्वमय इव मृत्ना मामारोहय तत्काले कन्याभिः सप्तकुलस्त्वाममिहन्त्यां तदा
 त्वस्या मर्षेणम्, ततस्तत्सर्वमपि नृपमन्त्रे । तत्सर्वं कालिदासस्तस्या दृष्टं प्रच्छमन्त्या । पुनः राज्ञा युधमार्यो प्रत्युक्तं—यदि त्वं
 स्वमर्त्यः स्मभूणि मुण्डितमुण्डितं कारयित्वा संसदि प्रवेद्यपिप्यसि तदा त्वां मर्त्यमोहिनीं विधाय, तदनु तस्या आप्रदेण कालिदासोऽपि
 बभानिर्देवं कृतवान् । एवंदि तयायान्तं कविमाखीक्य यगतिः पप्रच्छ—कस्मिंस्त्रीपिं मुण्डितोऽयम् ? ॥ ५४ ॥ तदा कालिदासः
 पयगिरा प्रत्यमाकथ—

कालिदास ? कविभ्येष्ट !, कुत्र पर्वणि मुण्डनम् ? । अनन्धा यत्र नेप्यन्ति, तत्र पर्वणि मुण्डनम् ॥ १ ॥
 किं किं नाचरते प्राज्ञः, स्त्रीवाचा प्रेरितो भरः । भवत्कपी मधेव्राजा, मंत्री मस्तकमुण्डितः ॥ २ ॥

अथ यद्वचनस्य विम्बासो गतः स जीवन्नपि मृतो ज्ञेयस्तत्र ५४—इत्यान्तः—

इन्द्रा कालमसिं हि मार्गति नृपो बाणं गृहीत्वा छलात्, पुस्तिवा सुबलेन मुञ्चति यदा काकस्य लम्बं दृढम् ।
 प्राप्नोऽथो बलिमुक्तदाऽऽह नृपति माहं मृतस्त्वं मृतो, वाक्यं ते नरभूयणं गतमतो चिह्नं स्वादृशां जोजितम् ॥ ५५ ॥

कश्चिद्राजा तरोरध आस्त, अत्रान्तरे कोऽपि काको द्रुमोपरि स्थितः सन् कर्कशशब्देन रटितुमारेभे । तं वीक्ष्य भृत्यमसि-
मानेतुमादिशद्राजा, स्वयं प्रच्छन्नतया च तूणीराच्छरमेकमुद्धृत्य कार्मुके समुयोज । तां वार्तां श्रुत्वा वायसो व्यचिन्तयद्—यावदसौ
खड्गं गृहीत्वा वृक्षमारुह्य हन्तुमुद्यतोऽभविष्यत्तावदेवोदडयिष्ये, इत्थं विश्वसन् स्थितः स नृपेण बाणेन हतो विह्वलश्च सन्नद्यो
भुवि न्यपतत् । अथ सन्निहिते मृत्यौ राजानमृचे, यदहं न त्रिये, त्वमेव त्रियसे, यतो मनुष्यस्य वाक्यमेव श्रृणुषं भवति तस्मात्त्वं
च्युतोऽसि, सत्यवचनरूपश्रृणुषणाभावे मुखानिःसृतं वचनं चार्भणं वाद्यमिव विज्ञेयम् । यस्य वचसि जनस्य विश्वासो नास्ति तस्य
त्वादृशस्य जीवितं धिग्, किन्तु मरणमेव गरीयः । ॥ ५५ ॥ उक्तञ्च—

असारः सर्वसंसारो, वाचि सारस्तु देहिनाम् । वाचा संस्वलिता यस्य, सुकृतं तेन हारितम् ॥ १ ॥

मगियं खगफल्य, को उद्देसेण संधिओ बाणो ? । सयं मूओ ण काओ, सुआ ते वयणचुक्काओ ॥ २ ॥

अथ वने तृषार्तानां यक्षशापमृतप्रायाणां चतुःपाण्डवानां यक्षप्रश्नोत्तरेण जीवापने युधिष्ठिरस्यापि ५५—कथा-
सत्रे पांडुसुताः सरोऽपि तृषिता दृष्ट्वाऽब्धिसंख्या गता—स्तत्राऽद्वादशपय मे ततो पिव मरिष्यस्युत्तरं नो जलम् ।
नोक्त्वार्थं च तदा सुपीतसलिला निश्चेष्टितास्तेऽभवन्, दत्त्वार्थं हि युधिष्ठिरः प्रतिसुरं जीवापयत्याहू तान् ॥ ५६ ॥

जातु विपिनमध्ये पाण्डवास्तृषार्ता अभवन्, तत्र नीरं पश्यन्तो चिरकालेन जलसंभृतं तडागमपश्यन् । तदा पञ्चानां मध्या-
देकः पयः पातुं वारि, समानेतुञ्चाऽगमत् । तत्र गत्वा यावत्पयः पातुं प्रारेभे तावत्सरःस्वामी कश्चिदेवस्तं प्रत्याह—यदि मम

प्रमत्तोऽपरे दास्यसि, तर्हि नीरं पातुं प्रसूयसीति तदुक्तममुतमिव कृत्वा जलं पयो मृतम् । बहुकालं पराङ्मयागतमनवेत्याडपरो गतः, इत्थं पत्नारोऽपि आदर एवैकज्ञः कृत्वा तत्र अग्नयः । परमुत्तरस्याप्यदानेन तद्वत्तया निवृत्ता भुवि पेतुः । अयाऽद्यातस्तदुत्तुं विद्विहो व्यथितमय-यो हीनो गच्छति, स न परावर्तते, अत्र वार्ता ! तस्माद् युधिष्ठिरः स्वयं तत्राज्यामद, चतुरो आर्तुं च त्रिवेत्त नानद्रासीत् । दूषितम जलं पातुं प्रवृत्तस्वदा वेवताऽज्यवीर-मम प्रमत्तोऽपि परदास्यमेव तस्मिन् पत्नारोऽपि तवानुना अक्षीविष्यन् सतिस्त्राज्यास्य, उत्तरमदत्ता पयः पाससि चेच्छर्हि त इव स्वमपि मरिष्यसि । तच्छ्रुत्वा धर्मरावोऽआदीद-रुषय किं प्रष्टुं कायवसे ! ततो बधराजः प्रमानपृच्छत् धर्मपुत्रो युधिष्ठिरः प्रमानादुत्तरं ददौ ॥ ५६ ॥ ते च सुको अधस्तना -

का वार्ता ? च किमाश्चर्यं २, का पन्याः ३ कस्य मोदते ? ४ । इति मे चतुराः प्रमान्, पूरयित्वा जलं पिबाम् । १ ॥ अस्मिन्महामोहमेवे कटाक्षे, सूर्योऽग्निना रात्रिर्विधेन्धनेन । मासर्तुद्वर्षपरिघटनेन, भूतानि कालं पचतीति वार्ता २, अहन्यमानं भूतानि, गच्छन्ति यममन्दिरे । शोषा जीवितुमिच्छन्ति, किमाश्चर्यमतपरम् ? ॥ ३ ॥

तर्कोऽप्यतिष्ठाः मृतयो विभिन्ना, नैको मुनियस्य यच्च प्रमाणम् ।

धर्मस्य तस्य निश्चितं गुहायां, मद्यापन्नो येन गताः स पन्या ॥ ४ ॥

पञ्चमेऽहनि पठे वा, शाकं पचति यो गृही । अनृणी चाप्रवासी वै, स चारिचर । मोदते ॥ ५ ॥

इत्थं युधिष्ठिरस्य प्रमोचराणि निदम्य व्रीहः सन् वेदो बरं ददौ, यत्ने मृता जीवन्तु चत्वारो आदर ।

अथेदानीं स्त्रीद्वाराचारचरित्रोपरि ५६-कथा—

विप्रस्त्री च बहिर्बिभेमि दिवसे काकात्तदा प्रेषति, सार्द्धं छात्रकमेकदा निशि गृहात्सा निर्गता पृष्ठगः । मार्गे पश्यति नर्मदोत्तरगतां दत्त्वा हरस्याज्ञकां, सुप्ताऽऽगत्य गृहे तथा ह्यवगतं सोऽवक् चरित्रं तदा ॥५७॥

पुरा कस्यापि श्रोत्रियस्य गंगापाठकस्य भृशस्योपकण्ठे बहवश्छात्राः पठन्त आसन् । परं विप्रस्त्री दिवसे यदा बहिर्याति, तदा प्रेषणीयः, प्रत्यहं वक्ति-बहिर्निःसृताऽहं वायसाद्विभेमि, तस्माद्यदाऽहं बहिर्यामि, तदा मया सार्द्धं स्वकीयः कश्चिच्छात्रः प्रेषणीयः, स्वभर्तारं प्रत्यहं वक्ति-बहिर्निःसृताऽहं वायसाद्विभेमि, तस्माद्यदाऽहं बहिर्यामि, तदा मया सार्द्धं स्वकीयः कश्चिच्छात्रः प्रेषणीयः, औचित्याद् विप्रोऽपि तथा चक्रे । अत्रान्तरे विप्रान्तिके कश्चिदेकः प्रवीणश्छात्र आसीत्, स द्यच्चिन्तयद्देवा गुरुपत्नी स्त्रीचरित्रमातनोति, अहनि यदा बलिभुजो विभेति, तदा यामिन्यां किं करोति ? एवं विचिन्त्य केनाऽपि व्याजेन स प्रच्छन्नः स्थितः । तदाऽर्धयामिन्यां सा स्त्री गेहान्निर्गता नर्मदायाः पारे गत्वा तत्र स्वेकेन जारेण सहासंस्त, पश्चान्नदीमुत्तीर्याऽवारमुपागमत् । तत्पृष्ठे कामुकोऽपि नीरमभिताडयन्नैव, तथाकृते चरणेन झटित्येव मकरमुखान्मुक्तः । एवं द्वावपि निकेतनमागत्य सुप्रपतुः, एतदखिलमपि चरित्रं तेन घातं कुरुष्व, तथाकृते चरणेन झटित्येव मकरमुखान्मुक्तः । एवं द्वावपि निकेतनमागत्य सुप्रपतुः, एतदखिलमपि चरित्रं तेन च्छात्रेण निलीय विलोकिनम्, अथ च स्त्रीचरित्रं सम्यग् बुबोध । पश्चादप्यागाभिनि दिवसे तथा पूर्ववदेव निगदितम्, तत्समये तेन च्छात्रेण निशि यथा दृष्टः सर्वोऽस्युदन्तोऽज्ञेपतो निवेदितः स्वोपाध्यायसमक्षम् । तद्भाषार्याऽपि तमेव माणवकं छात्रेषु मुख्यं विवेद, द्विजोऽपि तां स्वैरिणीं विज्ञाय तत्याज ॥ ५७ ॥ तथा चोक्तम्—

दिवा बिभेति काकेभ्यो, रात्रौ तरति नर्मदाम् । कुतीर्थेष्वपि जानाति, जलजस्याक्षिरोधनम् ॥ १ ॥

अथ संसर्गेण दोषगुणा भवन्ति तत्र द्वयोः ५७—कथानकम्—

इद्वैकं सृपति यने निगदिताः कीरेण मित्रास्तदा, चाकर्ण्याड्यु गतोऽग्रके हि मुनयोऽन्येनाऽपि भात्यर्धिका।
तेऽन्यागत्य धवन्ति तिष्ठ नृपते ! वाक्यान्तराद्विस्मिता, सोऽवफू संगगुणा हि तस्य पितरावेकौ मम स्तस्तथा ५८
कस्मिन्निमगर एरुदा क्विद्रात्मा वक्रश्चिद्विवाचिनमाख्या वनं गता । तत्रान्तरे प्राप्तमिच्छुसंघे कोऽपि तस्करकर्मप्रदर्शकः कीर
प्रासीदु, स द्रगार्धं प्रेक्ष्य वक्तुमारेमे—मोः ! वामत वाक्य, अप्यं सुष्टुर्धैनमिति वाचं कर्मपुटीकृत्य रावा नोटकं प्रपञ्चाय्य ततः
पतापोधके । किञ्चिदध्वानं गत्वा कस्यापि श्रेयस्त्वोचनं प्राविशत्, तत्रापि पञ्चगताः शुद्धो रावानमायान्तं विवोक्ष्य तापसानुवाच—
मो भ्रातिभ्येषां ! एष नरपतिर्गुप्सवात्रासं प्राप्तिः, ततोऽस्य धान्तस्य सत्कारेणोपकुर्वन्, तदाकर्म्यं अपरिस्तुष्टोऽभवत् । तदानीं सर्वे मुनयः
धीतोदककुम्भहस्ता विटरयायचन्दनमास्पृश्यैर्मदीरयति समरपुञ्जम् । रावाऽपि विधिप्रयुक्तस्तस्करं धिरसा परिरुह्य बभाह—किंनारसंघे
कोऽपि तुल्लो मां निमारयोचारं शुकोद्य, सुष्टुत सुष्टुर्धैनमिति, एष च कीष्टो मधुरबाहू शुक्र इति श्रवस । तदुक्तं निशुम्भ
कीरोऽग्र—रावन् ! संसर्गश्च एष गुणः, ज्ञाप्योः पितरावेकौ परं स तस्मिन्नात्मा मय्ये विष्टति, बह्वश्च मुनियु निक्सामि, तस्मादिदं
संगतिस्त्वम् ॥ ५८ ॥ तदोक्तं तेन तुल्लेन—

भाताऽप्येका पिताऽप्येको, मम तस्य च पक्षिणाः । अहं मुनिभिरानीताः, स च मीतो गवाशनेः ॥ १ ॥

गवाशमानां स गिरा गृणोति, अहम् राजन् ! मुनिपुङ्गवानाम् ।

प्रपक्षमेतद् भवताऽपि इष्टं, ससर्गजा दोषगुणा भवन्ति ॥ २ ॥

अथाऽल्पपठनेऽपि सफलपरिश्रमवतो यवमुनेः ५८—कथा—

भूपो यत्र हि गर्दभो यवमुनिं दृष्ट्वाऽऽह तं धीसखः, शत्रुस्तेऽस्ति तदा वधाय निशिगः श्रुत्वाऽऽर्यैकां तन्मुखात् ।
बुद्धोऽन्तःकरणे विचारयति राट् मे दीर्घपृष्ठोऽनृतो, ज्ञानी साधुरयं हि नो मम रिपुज्ञात्वा गतः स्वालये ॥ ५९ ॥

कस्मिंश्चिन्नगरे गर्दभसेनो नाम राजा राज्यमचीकृत । तत्पिता यवनयो वार्धक्ये वैरागेण दीक्षं जग्राह, स च यवमुनिरपठितोऽपि
सदृष्टो विनयी निष्प्रमादी चाऽऽसीत् । अथैकदा केवलं मार्गे चलन् पामरजनेभ्यस्सित्तो गाथाः श्रुतास्ताः कण्ठीकृताश्च । ततः स
साधुः स्वपुत्रादिनाऽऽत्मानं वन्दापयितुं तस्मिन्पत्तने कुम्भकारगृहमध्यतिष्ठत् । तत्काले राज्ञो दीर्घं पृष्ठनाम्ना मुख्येन सचिवेन नृपस्य
रूपवती 'अडोलिकारूपा' भगिनी निजवन्ननि संगोष्ण स्थापिता । यदा साधुरागतस्तदा मन्त्री मनसि भीतो व्यचिन्तयत्—असौ
साधुरन्तर्यामित्वादम् वार्तां राज्ञे निवेदयिष्यति, तस्मादीदृशः कश्चिदुपायो विधेयो येन भूपो विमनस्को भूत्वा साधुं हन्यान्निस्का-
सयेद्वेति विचिन्त्य भृगालं प्रत्यवोचत्—तव पितुश्चेतः स्वधर्माच्चलितं, अतो दत्तमरीदं राज्यं पुनर्जिघृक्षति, इति श्रुत्वा गर्दभनृपश्चकोप ।
अथ स निशि परमर्षिं हन्तुं कुलालनिकेतनमायात्, तदागमनवेलायां यन्नमुनिर्विजने पूर्वश्रुतं गाथात्रयमभ्यसन्नास्ते । ता गाथाः
समाकर्ण्य परमार्थञ्च विदित्वा राजा प्रतियोधं प्राप, विवेद चाऽस्माकं जनकस्तु तत्तत्तद्विद्, मम स्वान्तस्थोदन्तं याथार्थ्येनाऽचकथत्,
तस्मादेव प्रधानः किंसखा । अस्या गाथायाः प्रमाणेन मदीया भगिनी स्वहर्म्ये भूमिगर्भे प्रच्छन्नीकृता तेन दुष्टेनेति ज्ञायते, अत
एव साधोर्मम पितुरुपकण्ठं गन्तुं निषेधति, परमेष कथमपि रिपुर्न प्रतिभाति, मद्राज्यमपि न कामयत इत्यालोच्य स्वसीधं

सार्वर्ध । द्वितीयेऽपि मंत्रिसदनमण्डोपबध्, तदन्वर्धेऽमृतम स्वो मयिनी निष्कसुयामस । ततो राक्ष निर्वासितः प्रधानो महर्षि
 बालनाम्नवध्, साधुम तत्प्रमाण्डीविशोऽकालमृष्युना ॥ ५९ ॥ यामिर्गामिस्तस्यार्धो निष्कमस्ता अपस्तना—
 आपावसि पचायसि, ममं चावि णिक्त्वसि । लुक्त्वतो ते मया भावो, जवं पत्येसि गद्वद्धा ! ॥ १ ॥
 इमो गया तमो गया, मगिगच्छति न दीप्तांति । अहमेवं विजाणामि, अगच्छे दृढा अद्योलिया ॥ २ ॥
 सुकुमाला ! मदल्ला !, रत्ति द्विदणसीलगा ! । मयं ते णरिय मंमूला, दीवपुट्टाव ते मयं ॥ ३ ॥
 सिक्विअब्धं मनुस्सेणं, आवि जारिसतारिसं । कीस मूढसिलोणण, जीविणं परिरक्खियं ॥ ४ ॥

अथ प्रत्युत्पन्नमतेः कृतेः ६९-कथा—

तीरे बाम्रफलं सदा काविवरो मीनाय दत्ते तदा, लात्वा रा स्वगृहे स्मियै यदति सा तद्वत्सकं ज्ञानय ।
 तृत्थाऽऽरोहणमेत्य तं प्लवनिधौ मेऽत्यङ्गना ते द्धवं, षडं मूढ ! नगे मया किमु कृतं ? बुद्ध्याऽऽगतो जीवितः । ६० ।

इत्रचित्समुद्रोपकण्ठे क्वचिदाम्रपत्रोऽस्ति, तस्य मधुराणि फलानि फल्यः खादन्विस्म । तत्र कस्यचिद्वानरस्य मत्स्येन सह
 सुखममपद, तस्मात्त श्वाय सुस्तावु रसाकफलं प्रपच्छति । एवं दुर्धर्मेऽस्मिन्नहनि मीनो माकन्दफलं निवद्विवा बद्धाव,
 मन्वणे माधुर्यपवा मत्स्यमवादीस्ता, यो ह्यनृनि फलानि खादति तस्य हृदयं तु मधुरतरुं यमिष्यति, तस्माद् मोः स्वामिन् !
 तमवानय, तद्दृढबाम्भस्वरणेन म मान्सेप्सितं पूर्णं स्वात् । तदाकर्ण्य ज्ञानो हरिमम्येत्याऽजवीव—ओ मित्र ! मधुगूढं चक्षित्वा
 नक्षपिबस्मरन्निबितकौतुकं वीचस्व, मद्भार्याऽपि तव प्रेम्णा दर्शेनसमुत्सुका विपण्ये । अपि च म एव सुहृदरो यो ह्यन्योन्यमयचनि

गमनागमने पानाशने च करोति, परस्परमादानं ग्रदानञ्च विदधाति, इत्थं कर्णामृतं तद्वचनं निशम्य द्वाटित्यैव सरलचित्तत्वेन मर्कटोऽपि गन्तुमुद्यतः । अथो मीनः कपिं स्वपृष्ठमारोप्य पयोधौ च चाल, किञ्चिद् व्रजित्वा मत्स्यः कीशमृचिवान्-सखे ! त्वं कथयेष्वेत्तर्हि तथ्यं वच्मि, हरिर्जगाद-सुखेन ब्रूहि । मत्स्य उवाच-मद्योषिते हृदयं जिघत्सति, इत्याकर्ण्य समुत्पन्नमतिः आखामृगो जहास, तमवोचच्च-भो आतः ! किमत्र दुष्करम् ? परं त्वम्मे मूढः प्रतिमासि । अरे ! प्रागेव, तत्कस्मान्न निवेदितम् ? अहन्तु तदाम्रे वध्वाऽऽगतोऽस्मि, त्वद्वाञ्छा वेदधुनाऽप्याऽऽहरामि, झषोऽपि तथाकर्तुमादिश्य परावर्तत । पश्चाद् वानरोऽपि तीरमासाद्योत्प्लुत्य च सहकारविट-पमारुरोह, प्रत्युत्पन्नबुद्ध्या जीवैश्च भद्रशतानि ददर्श ॥ ६० ॥ उक्तञ्च-

दोहा-मित्त ! फुड़ाफुड़ि बोलिए, न जंपीह अलिएण । मुझ महिला तो जीवशं, खाधे तुझ्झ हिएण ॥ १ ॥

रे जलचर ! सुहलकूखणा, एको काज न किद्ध । घटभीतर जे कालजू, सो में आवे बद्ध ॥ २ ॥

गया कपी महिमंडले, जलचर जा निज घर । तुझ महिला जीवे नहीं, तो तूं साथे मर ॥ ३ ॥

जलचर जीव कुबुद्धिआ, एको काज न सिद्ध, । घटभीतर जे कालजू, सो किम आवे बद्ध ? ॥ ४ ॥

अथोत्तमानुत्तमैरपि शोभते समुदायस्तत्र ६०-कथा-

वक्तीशः सचिवं हि दीर्घलघुभिर्द्रुगं गृहैर्भाति नो, ये पूर्णा धनमन्दिरेण च पुरे ते रक्षणीया जनाः ।

विशन्ते यदि पञ्च षड्वदति भोः ! शून्यं पुरं स्यात्तदा, तत्त्वं मा कुरु तं तथाऽस्तु नृपते ! तद्वद्गणे साधवः ॥ ६१ ॥

एकस्मिन्पुरे श्वेत्सि नृपः स्वकीयं सपत्न्यं कथयति तस्मै-मत्सार्कं पचने क्रिपन्तो रंक्षा विचक्षणाय मनुष्या निवसन्ति, तेषु
 क्षतिं विनास्ममनानि, सधुरस्यामि धाव्यो नमरे न शोभते, तस्मात्प्रबुद्धविषयन्तो कथापीडाः पञ्चमृमिप्रासादका एव रक्षणीयाः,
 सामान्बाह्य निष्कासास्वार्हि मे नमरं प्रेक्षणीयं स्वप्न । एवं नपति कथनं युत्वा कुशाग्रबुद्धिर्द्वित्री व्याजहार-राजन् ! एवं कृते
 सति पंचपाण्येव गृहागवधिगन्ते, कुत्सं च पचनं रिक्तं मविधति, तस्मात्मेवं कुलुषेति संशोचिषो यो मन्त्रीवचनानुक्रुलं
 ववाञ्चस्त्रिस्तानेन नगरिकानस्त्रायस्य । एतत्तु घटान्वमात्रम्-प्रकृते मच्छेत्तु सर्वे सावरो ज्ञानक्रियाम्पां सद्यः न मस्वीति योऽप-
 कृष्टः स निष्कासनीयो न भवति, प्रसुतव तस्य धर्मबुद्धिः स्वरीच्छेत्तु, धर्ममाचरितुं संवर्धनीयम् सज्जनैः ॥६१॥ तदुक्तमपि—
 नगरे सहस्राः सर्वे, भवन्ति धनिनो नहि । गच्छेत्तपि साधवो ज्ञान-क्रियाम्पां सहसा नहि ॥ १ ॥

अथ प्रिय एव सत्कारमेति तत्र द्वयोजार्जमात्रोः ६१-दृष्टान्तः—

स्वेष्टानिष्ठसमागती स्वसदने जामातृकावेकवा, सुवस्यर्हि निकटे स्थितौ अनितया स्यालयां तदाऽऽदेर्दरम् ।
 भर्कं सत्तरत्नं परस्य शिथिलां स्यूतां विलोकयाऽस्य किं, सोऽयम् मे पदिषां किमस्ति तिलकं स्वम्भू करोम्यास्यकम् ६२
 कस्मापि भेष्टिनो पुरे द्वी बाधतरो प्राधुषिद्धे भूत्वा समागती, तयोः पुराः पत्नीप्रस्थाः प्रियतरा मातीत, द्वितीयमाञ्जनि-
 मया, कथात्वावपि मोक्तुं निकट एवोपनिधौ । तदा तदा श्रद्धा स्तेष्टाव जामात्रे स्वास्यां विसेवीपायसादिकं परिषेवितमपर-
 स्मे च यवानां स्वठिकानां संरात्र्य परिषेविता । तदा निष्ठमोशनो जामाताऽरस्व जामातुः पुरो विधिष्टाभं प्रेक्ष्य प्रोवाच-हे श्वश्रु !

त्वं परिवेषयन्ती विसस्मर्य, उत मम भाग्यदोषैरेव श्राणापायप्रभृतीनि व्यञ्जनानि ? ततः श्वश्र्वाडमि-
हितं नाहं व्यस्मर्यम्, न चापि क्षेरेदशायत्रावादिः स्थूली परिणता, किन्तु चदनं वीक्ष्य स्थासक्तः स्थापितः, तस्मात्स्थूलीमेव जग्ध्या
सन्तोषेण सहर्षं समुत्तिष्ठ ॥ ६२ ॥ तयोरुक्तिप्रत्युक्ती यथा—

दोहा-एके भाणे लापसी, एके भाणे शूली । केतो सास्र साबकी, परसण वाली शूली ? ॥ १ ॥
तदुत्तरं-नहि है सास्र साबकी, न परसण वाली शूली । मुख देखी दीलुं किधुं, मार गटागट शूली ॥ २ ॥

स्वल्पोऽपि नियमोऽतिलाभाय संपद्यते तत्रैकश्रेष्ठिनः ६२-कथा—

शीर्षं वीक्ष्य ततोऽत्रि सदगुरुमुखादेतद् गृहीतं व्रतं, चक्री त्वेकदिने गतः स मृतिकाखन्यां वणिक् पृष्ठगः ।
द्रव्यं तत्र हि निर्गतं स च वणिक् दृष्ट्वा तत्र दूरतः, त्वं मा याहि गृहाण चार्धविभवं लात्वाऽलये सोऽगमत् ॥ ६३ ॥

पुरा कस्मिंश्चिन्नगरे धर्मगुरुरागात्, तदा बहुभिलोऽनैर्व्रतं गृहीतं, तेष्वेकेन वणिजा कुलालमस्तकं वीक्ष्यैवाहमब्रवीति नियमो
गृहीतः, पश्चात्स निरन्तरं कुलालरूपालं विलोक्यैव भोजनं कुरुते स्म । एवं कुर्वन्नेकस्मिन्नहनि कुम्भकारो मृत्त्वामानेतुमगमत्, स
च वणिक् तद्गृहमागतस्तदानीं तद्भार्यया तदुदन्तं लब्ध्वा पुनर्मृत्खननस्यानेऽयासीत्, तस्मिन्नेव क्षणे कुलालो मृत्तिकां खनन्
द्रव्यभाण्डं प्राप । ततः कुलालमस्तकं विलोक्य श्रेष्ठी कथयामास-दृष्टं रे दृष्टं, तन्निशम्य चक्री व्यचिन्तयदनेन द्रव्यभाण्डो विलोकितः,
अतस्तत्रैव स्थितः सबाजुद्वात्र वैश्यम् । 'यदानन्दमेवानन्दं लभ्यमेव लब्धमिति ब्रुवंस्तदभिमुखं प्राधावीत्, अत्रदच्चार्यं ते त्रित्तर्धश्च ममेति
श्रुत्वा वणिक् परावर्त्तिष्ट द्रव्यार्धमादाय गृहमागतः । तस्माद् यादृशस्तादृशः कोऽपि नियमो नूनं फलप्रदो जायते ॥ ६३ ॥ कथितमपि-

घोडपि सोऽपि भुवं प्राप्नो, नियमः पुण्यकर्माणिना । स्वल्पोऽप्यनल्पलामाय, यथा स्वल्पाटदर्शकः ॥ १ ॥

अयानन्तामुबिधकोपस्योपरि दन्तपातककुशिष्यस्य ६३-कथा—

सम्पन्ना सर्वपशाकमाशु गुरुणा अर्घं तदा कोपतः, शिष्यश्चिन्तति पातयामि दशनानास्याद् गुरोर्बैकदा ।
हृत्वा तेऽन्यान दिवं शवमुखादन्ताश्च सोऽपातयत्, मृत्वा क्रोधघोरेन वैध नरकं प्राप्तोऽविनीतो जडः ॥ ६४ ॥

कर्मस्मिन्पुण्ये गुरुशिष्यौ विभक्तौ समाग्नौ, तत्र शिष्यो मिथामटितुं गवो, मिथार्थं सर्पपञ्चाकं सम्भवान् । तब गुरु-
काकिन्नेव बाधितम्, शिष्याप्यन दधम् । तवो कृष्ट शिष्यो क्वमृष्ट-मनेन मष्टं छाको नार्पितस्वस्माभूमेवास्य रवनानुत्पादयिष्यामि
वीरवस्तु केनाप्युपायेन दशनान्नोदयितुं न क्षमन्त, इत्ये विन्तयस्वस्य दिनानि व्यतिपन्ति स्म । एकस्मिन्दिवसे गुरुः सुषुब्धया
नष्टं कृत्वा दिवमाकरोत् । शिष्यवान्तेऽत्रसरं प्राप्य केनाप्युपायेन स्वगुरोर्बन्धानत्रोदयत् । तेन कुर्मणा स मुञ्चकः प्रेत्य पौरे
नरके पठितः, नकिनीतश्च सोऽकं त्रिनशासनदूषकोऽभवत् । एषोऽनन्तानुबन्धी रोषोऽप्याहितकस्वस्मात्परिहर्ष्यः ॥ ६५ ॥ तर्कं च-
यो भवेच्चगति गर्वगर्जितो, दीर्घरोपसहितश्च मानवः । प्रेत्य घोरनरके प्रजेत्तथा, दन्तपातपाटुपान्नुनिर्ययात् ॥ १ ॥

अथ वनस्याऽऽदरोपरि भगिनीसोदरयोः ६४-कथा—

निस्वयं सोदरकं निरीक्ष्य भगिनी घ्राता न मे सुपदृष्ट, श्रुत्वा तद्वचनं घनं जनपदे लास्याऽऽगतस्तदगृहे ।
स्याल्पो मुञ्चति स्वादिमे वदति स स्वामृषणान्यत्तमो ! किं भ्रान्तो वदसीति ? येषु सुदृष्टस्तेषामहं पूर्वगा ॥ ६५ ॥

कश्चिद्वधनो मनुष्यः कयाचिदाशया स्वभगिनीसमीपं गतः। तत्र सा सोदरं मलिनवेषं दृष्ट्वा त्रीडिता सती भ्रमाण-नायमस्मद्भ्राता किन्त्वस्मत्पितुर्गृहे चुल्लीकृत्तद्धः। तस्या वचनं श्रुत्वा व्यग्रीक्ष्य स वित्तमुपार्जितुं विदेशे गतः। तत्र प्रचुरं धनं संचित्य गृहीत्वा च स्वसृष्टेः पुनः प्रत्यागतः। तदानीं तं धनवन्तं बुध्वा द्रव्यप्रेमवशेन साधु पर्यपूजयत्, भोजनवेलायाश्च पात्र्यां पट्टरसभोजनानि पर्यवेषयत्। तदानीं स पूर्वगतदिवसं स्मृत्वा केदारप्रभृतीनि भूषणान्युत्तार्य स्यालयाभ्युचत्, तथा च वक्तुं प्रवृत्तो येन मद्भगिनी शृणुयात्। भो भूषणानि! यूयमेव पुरःस्थितं भोजनं भुङ्क्ष्व। ततः स्वमाज्जदत्-हे भ्रातः! किमु निगदसि? विचारमृढस्तु न संबृत्तः? अथ सोदरः प्रत्युवाच- नाहं विचारमृढः किन्तु यान्यवैक्ष्य त्वयैतदशनं पस्विषितं तान्येव भोजयामि। यदा प्रागागमं तव गृहे तदा त्वया स्वपितुः सूपकृद् भाषितोऽहं तस्मान्मान काञ्चनमेवाश्रयते ॥ ६५ ॥ यतः—

दोहा-गरथे आदर दीजिये, सत्कारीजे दाम। पहिले फेरे आपिओ, चुल्ली-फूँकण नाम ॥ १ ॥

अथैकान्तेनैव सुनाम्नि गुणो न भवति तत्र ठण्ठणपालस्य ६५-कया—

नाम्ना ठण्ठणपालकोऽस्ति धनवांस्तस्यांगना चिन्तति, नो तिष्ठामि गृहेऽस्य यामि धनपालस्य स्वगेहाद् गता। दृष्ट्वाऽध्वन्यमरं मृतं च धनपं ह्यन्यालये भिक्षितं, लक्ष्मीं काष्ठकविक्रयां गृहगता ज्ञात्वा शुभं ठण्ठणम् ॥ ६६ ॥

कस्मिंश्चिन्नगरे सर्वकलाकुशलः पंचाग्रगण्यो ठण्ठणपालनामा धनिको निवसति स्म। तस्य स्त्री यदा बहिर्याति तदा ठण्ठणपाल-योषिभ्याम्ना लोकास्तामाह्वयन्ति। ततः सा व्यचिन्तयत्-अधुना ठण्ठणपालस्य गेहे नैव स्यातव्यं, किन्तु कस्यापि धनपालस्य

जगत्पालस्य वा शुभसंज्ञस्य सपत्नि पत्नी भूत्वा निशामा भेषान्, एवं संशयार्थं गृहाभिषेकक्राम । अग्रे पयि वान्ती-अमरपालनामानं
 मूर्धं ददर्श, तदा किंचिदप्रे गत्वा वनपालार्थं पाषाणमण्डपवत्, पुनः कतिश्चित्पदानि यास्या तस्मीनाम्नीभिन्वनं विक्रीष्यपीम्बालोकात् ।
 इत्येव सप्तानपि स्वस्याभिषासविकृतमाधरवो विलोक्य निर्दिनाय-गुणेषु नागनां क्षरणवा नास्ति, तस्मादस्माकन्तु ठंठणपालमन्त्रिरेव शुभाः ।
 वयोर्ध्वं, दोहा-अमर मरन्तां मे सुना, भीक्षन्तां धनपाल । लछमी छाणा वैवती, भलो छे ठंठणपाल ॥ १ ॥

अयं गुणग्राहिणा सत्तरेण भवितव्यं तत्र कृष्णस्य ६६-कथा—

इन्द्राः संसदि वायस्यमाह नृमये कृष्णो गुणग्राहको, भूत्वा श्वानमृतः सुरो निपतितो मार्गे तमालोक्य सः ।
 दन्तभ्रेगिशुभां शुनोऽपि सकलं स्पष्टवाऽशुभं दोषकं, श्रुत्वाऽभूत्प्रकटः सुरो विधिगतो धन्योऽसि नत्वा ध्वनिम् ॥

वस्तु श्रुत्वा हंसमदीत्यममास्य, यत्संयति मत्संलोक्ये कृष्णमासुवेप्रतिमाः कोऽपि गुणको नास्ति । तद्वचनं निद्राम् कोऽपि येषां
 भीकृष्णस्य गुणग्राहिणं परीक्षितुं प्रवृत्तकुरूपं हृत्वाऽम्बनि पयाव, तदस्मात् पूतिष निस्ससार । कृष्णमासुवेवस्वं विलोक्य तदोपानय
 इत्य जगत्-प्रस्य सारमेयस्य द्विजगम्भी कीदृशी मनोत्मा ? एवं मृगशृगो गुणान् यमाह, दोषोऽयं यदो । भीकृष्णस्यैव गुणग्रा
 ण्णा प्रवीणो येषां सत्स्वरूपमास्याप भीकृष्णस्य चरणौ यवन्दे । पुनस्तं संस्तुत्य वरञ्च दत्त्वा स्वावासययासीत् । नतो मन्वेर्गुणो
 ग्रामो दोषस्तु हेय एव ॥ ६७ ॥ तच्छ्रुत्वापि—

संसारे सुखिनो जीवा, भवन्ति गुणदर्शकाः । वसमास्ते च विशेषा, दन्तवीक्षककृष्णवत् ॥ १ ॥

अमलस्य रसज्ञाया, मिश्रयोः क्षीरनीरयोः । विविच्य पिबति क्षीरं, नीरं हंसोऽपि मुञ्चति ॥ २ ॥

असंख्याः परदोषज्ञाः, गुणज्ञाश्चापि केचन । स्वयमेव स्वदोषज्ञाः, विद्यन्ते किल पञ्चषाः ॥ ३ ॥
छीरमिव जहा हंसा, जे छुट्ठाति गुरुगुणसमिद्धा । दोसे विवज्जयंतो, तं जाण सुजाणयं पुरिसं ॥ ४ ॥

अथ सम्यक्त्वधर्मदाढ्यं श्रेणिकनृपस्य ६७-कथानकम्—

सम्यक्त्वं किल वर्णितञ्च हरिणा श्रीश्रेणिकस्यामरो, भूत्वा साधुनिभस्तदा जलचरान् गृह्णाति तत्राऽऽगतः ।
दृष्ट्वा वक्ति किमाः करोषि ? हि मुने ! त्वं सदयहेतवे, दुर्भवस्त्वमसीति नो जिनमते कृत्वा स्वरूपं स्तुतः । ६७ ।

कदाचित्पुरन्दरपरिवर्षिदि सम्यक्त्ववार्ता समुपक्रान्ता तदानीमिन्द्रः श्रेणिकनृपतेः सम्यक्त्वं प्रशंसं । तदाकर्ण्य मिथ्यादृष्टिः
कश्चिदेवो श्रुपं परीक्षितुं मुनिनेष्ट्यं विधाय धर्मध्वजं मुखपत्तिकां दण्डं कमलञ्चानीय सरस्वते स्थितः । तत्र मत्स्यान् ग्रहीतुं प्रवृत्त-
स्तं तथा दृष्ट्वा मार्गे गच्छता श्रेणिकेन राज्ञोक्तम्—साधो ! मुनिप्रतीपं कर्म कस्मादनुष्ठीयते ? मुनिवेषञ्च कथं विडम्बयसि ? तदा
कपटमुनिर्विमाये—राजन् ! त्वं साधुधर्मविषये किं जानीषे ? अहं क्षषाविष्कास्य विक्रीय च कम्बलं क्रेष्यामि, तस्माद्वर्पतो जीव-
रक्षा भविष्यति । यतो भगवता जलस्यैकस्मिन्निन्दावपरिभिता जीवा भवन्तीत्युक्तम् ते वै जीविष्यन्ति चाऽन्यथा मरिष्यन्ति । तच्छ्रुत्वा
राजाऽनोचत् त्वं दुर्भवोऽनंतसंसारी परिदृश्यसे यत्साधुवेषी भूत्वापीदृशं कुकर्म करोषि । जैनशासने तु नैवं क्वाप्यभाणि, जैनागम-
विरुद्धमेतद् इत्थं त तिरस्कृतवान्, परमपरं मुनिं न निनिन्द । स देव इत्थं नृपं सम्यक्त्वेऽतिदृढं विदित्वा स्वरूपं प्रदर्श्य तं भृशं प्रशंसं,
स्वस्थानञ्च गतः । ॥ ६८ ॥ कथितं चापि—

क्रियाधीनं कुसायुध, दद्याद्विषं न बालयेत् । तत्सम्यक्त्वं हृदं श्रेयं, धर्मे भोगिकमृपयत् ॥ १ ॥

अथ जीवधामधिकृत्य तत्रैकस्य मृपस्य १८-कथा—

मृपाः संसादि धर्षिता वि हारिणा देहीति देवो गताः, भ्रुत्वाऽधक् घृबलिं न येसुरजनान्दन्मीति मंत्रोऽभवत् । सोपायञ्च तदा जनैर्नृशिशुकं लात्वा धपायार्पित-स्तस्थाने मृपतिः स्थितो ननु सुरस्तुष्टो नृपं स्थाचते ॥ १८ ॥

पुनः पुनन्दरेण निजपरिषदि कश्चिद् मृपाः संस्तुतः, तच्छ्रुत्वा तं परीक्षितुं कश्चिन्मिथ्यादृष्टिवेन आगत्य राजानमुवाच-रावन् ! मयं नृवर्ति देहि, न प्रपच्छसि चेत्सर्षनिभ नगरवासिनो इन्मि । नृपेणोक्तम्-नरवत्तिषाणं स्वमेऽयि कर्तुं न शक्या क पुनस्त्वदानम् ? तदा देवो नयरमात्रीं द्विषां नगरोपरि प्रवेष्टुं सञ्चिरोऽभवत् । तां दृष्ट्वा भीतिविह्वलाः एकनवासिनो मृपालमृषिरे-भो महीपते ! एतस्य कृते बहूनां बधो मरिष्यति, अत एकं नृवर्ति दत्त्वाऽस्त्रिषाञ्जनान् रव । तत त्वर्षितिराह-एतत्कर्तुं मया न शक्यते, यदु-
माव्यं तदेव मात्रि । पुनः किमस्ति कोऽपीदृशः परोपकारी यो इदो मर्तुं वाञ्छेय, येन नरेण च वेपं यजेममिति ? इत्थं दृष्ट्वा राजाकोकि-
निशम्य सर्वैः सम्मय तदानीं चिन्तितम्-कोटिमुद्राणां सर्वपुण्ड्रिकां कोटिदीनारांश्च कस्मैचिभिर्धनाय प्रपच्छामः, प्रविफले-
च तस्मात्सृष्टुकं गृहीमत्तर्हि देववर्ति दत्त्वा स्वस्यपिषा मयेम । इत्थं सर्वैर्निमित्त्य तपाकृते सति कम्पन निःस्वाः पुरुषाः प्रीतः पुत्रं प्राय-
च्छन्, तमुपरात्रं नीत्वा वत्सिदाने च समुपवेष्टिताः । बाहो नृप निमाम्य इत्यनुवाच, सुप्रमातमद्य मे यतः-प्राणिनां मृत्युधुवाः,
तस्मादेष्टेष्टे स्वदरीरञ्जयेन सर्वाणपि पचनवासिनो जनान् बीचयिष्ये । एतच्छ्रुत्वा कृपात्तुः प्रयानावस्तत्पदमप्यतिष्ठत् । ततः
प्रीतो देवो महीपतिं स्तुवन् वक्तुं बन्धुः-दे दवालो ! त्वं यथेन्द्रेण सवसि बर्जितस्त्वैषासि । इत्युक्त्वा देवा स्वस्थानमगमत् । कश्चित्तद-

सोनुं शरीर देहने, ऊपर कंचन कोड़ि । आनि बाल बेसाड़ियो, बालि देवाने ठोड़ि ॥ १ ॥

नृप सासुं देखी हसे, बालक मन उल्लास । देखि दया नृप मन धरी, बेठा बालक पास ॥ २ ॥

बाल तजी मुझने भखो, जो हो बालिनुं काज । सुर संतोषे हम कहे, कर नृप अविचल राज ॥ ३ ॥

अथ पुनर्दयोपरि मेघरथनृपस्य ६९-कथा—

वज्री पर्षदि वक्ति मेघरथको भूपः कृपातत्परो, भूत्वा तौ विहगौ तदा हि नृपतेरुत्सङ्गके साध्वसात् ।
रक्ताक्षोऽपतदीश ! रक्ष शरणे तं तद्भयं मा कुरु, श्येनायाऽऽत्मपलं ददौ स च सुरो नत्वाऽऽशु नाकं ययौ ॥ ७० ॥

अथैकदा सुनासीरः सदसि मेघरथनृपं दयालुत्वे धीरत्वे च नुनाव । तां वार्तां श्रुत्वैकः कश्चिदेवः पागवतस्य परः श्येनस्य च स्वरूपमास्थायोमी प्रस्थितौ । श्येनः पारावतमभ्यवहर्तुमभ्यधावत, पारावतो धावित्वा मृजानेरङ्कमध्यतिष्ठत, वेपमानश्च महीपालं प्रोवाच—हे घरापते! श्येनादस्मात् त्रायस्व माम्, तदा नृपस्तं स्वाङ्के समुपावेशयत् । तत्रान्तरे श्येन आगत्य क्षोणीपतिं व्रमाण—“भो मनुजेश्वर ! त्वममुं विहगं परिहर, यतो बहुदिनेभ्यः क्षुधया पीडितोऽस्मि । न मुञ्चसि चेन्मह्यमित्परिमाणमेव स्वमांसं देहि । तच्छ्रुत्वा पृथ्वीपालः स्वमांसं कर्तित्वा २ दातुं प्रवृत्तः, परं देवमायया तन्मांसं कपोतपरिमाणकं नाऽभवत् । ततो राजा सदेहस्तुलायामारूढः, श्येनञ्चावदत्—भोः पत्रिवर ! मत्पिण्डमशान । तथा गदन्तं नृपं निभाल्य देवस्तुतोष व्याजहार च—गरीयसी ते सत्यसन्धतेति तं प्रणम्य च स्वावासमुपेयाय ॥ ७० ॥ उक्तञ्च—

दयावन्त सुर सामली, कर पंखी ये रूप । एक मूप खोले पड़ा, एक दिये तस दूप ॥ १ ॥
 राजा सुरेशुं हम कहे, मूक कबतर पक्ष । इठ पकड़ी मूके नहीं, मूप दिये तस वेष्ट ॥ २ ॥
 भतुल पुण्य उपरात्रियो, पामे पदयुग ठोढ़ । दया प्रभावे देवता, सेव करे कर जोड़ ॥ ३ ॥

अथ हिंसानियोगोपदेशे धनपातपण्डितस्य—७०—कथा—

मुत्वाऽजायचनं हि भोजनपरित्येक्षे बुधात् पृच्छति, प्रोषुस्ते किममी षदन्ति ननु ? तं विमृष्टिकामीश ! ते ।
 कीदृक् सा दाशु काव्यमेव कविना प्रोक्तं प्रबुद्धस्तादा, सुक्त्वा सर्वपद्मन् कृतो हि नियमो यस्म्यथ धर्मे रताः ॥७१॥

अथेष्ट्वा मोक्षपलासो यस्मै इत्थानं छागानानामप्राप्तं 'ते बहुशो मे मे वृद्धाश्चक्षुः' । ततो नृपो धनपातपण्डितं पप्रच्छ,
 इत्थमेवेते छागाः क्वदापन्ते ? प्रोक्ष्यदद-रात्रन् ! एते प्रार्थयन्ते, सर्वे स्नेहा सम्पद्य शृणुत । तदैव पुनर्नृपः पप्रच्छ-
 'किमेते निवेदयन्ति ? यदि जानासि तर्हि कथय ।' ततः कविः पद्यगितोवाच—

नाऽहं स्वर्गफलोपभोगतृपितो नाम्पर्ययितस्त्वं मया, समुष्टस्तृणमक्षणेन सततं खाधो । न युक्तं तव ।
 स्वर्गे यान्ति यदि त्वया विनिहता यस्मै ध्रुवं प्राणिनाः, यद्वं किम करोषि मातृजनकौ पुत्रैस्तथा बान्धवैः ? ॥१॥

'हे नलाच ! एते कथयन्ति—यदि क्वे पद्मो होमेन स्वर्गं लब्धन्ते, तवापि नो वयं स्वर्गिणिः,' यद्वाच बीषाः स्वर्गं याया-
 चर्हि स्वान्धवान् दुता स्वर्गे कथं न प्रेषयसि ? । ततः त्रिष पत्र गरीकसा भेषसा सुबुद्ध्या बोन्वते नराः । नार्थं वो धननी जनकश्चेदि-

च्छागा ब्रुवन्ति । एतच्छ्रुत्वा राजा प्रतिबुद्धोऽपि । पण्डितवचनं हितकरं मत्वा सर्वानपि च्छागान् मोचयामास । यज्ञप्रत्याख्यान-
श्चाऽकरोत्, जगत्तरणतारणप्रधाने सुधर्मे च निजमतिं स्थापयामास ॥ ७१ ॥ यतो धर्मशास्त्रे जैनधर्ममाहात्म्यमुक्तमपि—
जैनधर्मविनिर्मुक्तो, मा भूवं चक्रवर्त्यपि । स्यां चेदोऽपि दरिद्रोऽपि, जिनधर्मोधिवासितः ॥ १ ॥

अथैकमन्ये लक्ष्मीर्विंसति तत्रैकश्रेष्ठिनः ७१-कथानकम्—

सुप्तेभ्यं कमलाऽहं यामि सदनात्त्वं याचयेर्मां तदा, याचिष्ये हि वरं प्रभातसमये पृष्टः कुडुंयश्च किम् ? ।
याचे वक्ति पृथग् धनं लघुवधूः स्नेहं कुडुम्बेऽर्पय, तद्वाक्यं कथितं हि तेन च तथा त्वयन्त्रिता यामि नो ॥७२॥

एकस्मिन्नगरे स्वालये कश्चित्श्रेष्ठी स्वसम्पत्तिनिभेरुखानिमग्नन निःश सुप्तोऽभवत् । तत्रान्तरं कमलाऽयम् । ततः श्रेष्ठी जगाद—इदानीन्तु नाहं भेष्टिन् ! संप्रत्यहं त्वद्गृहेहाद् व्रजिष्यामि, तव कश्चिद् वरो वरणीयस्तर्हि क्षणीष्य, तं ददामि तुभ्यम् । ततः सोऽपि प्रभाते कलत्रादीन् प्रणुं प्रयुक्तस्ते यागे, प्रभाते स्वपरिवारमापूज्य नरं निवेदयिष्यामि । ततो लक्ष्मीरुवाच—साधु अष्ठिन् ! ततः सोऽपि विधेदिति याचसा ।

प्रयच्छामः परं स्वात्मायाः
मिच्छा । ततो यथा जनेभ्यः
प्रयच्छामः परं स्वात्मायाः ॥ ८ ॥

स्वमांसाद्वर्षणमसंवि लोके परेषान्तु प्रयासमन्तरण ७७.११

नृपः स्वात्मजगदितं वचनं श्रुत्वा जगद—

स्वमांसं दुर्लभं लोके, लक्षणाऽपि न लभ्यते । अल्पमल्पेन लभ्येत, पलं परशरीरजम् ॥ १ ॥

तथा च-गुरवो यत्र पुर्यन्ते, यत्र वित्तं नयाऽर्जितम् । नो दन्तफलक्षो यत्र, तत्र शकः ? वसाम्पद्यम् ॥ २ ॥

अथ कृपणनामोच्चारणमपि विव्रजजनकं तत्र ७२-कथा—

कश्चित्पृच्छति किङ्कर एव ह्यः कुर्यादिति यस्यास्म्यहं, कस्य त्वं जघनेशितुर्मम तवेशाख्या न किं कथ्यते ? । सोऽप्यकूटैः । क्षुधितोऽस्मि स्यादिममिदं लाहीशगोत्रं द्रुतं, प्रोक्तं तेन तदा ह्येन निहतस्तामामतस्तत्सलम् ॥ ७३ ॥

इति पितृवियुजोऽभिरूपं बाबिनमपस्यत् । ततस्तद्गृहमुत्क्रमयाधीव-कस्याप्यमया ! किङ्करः प्राह-यस्याऽं किङ्करोऽस्मि, तस्यैव ह्यः । पुनरपि तेन पृष्ट-त्वं कस्य कर्मक्षरोऽसि ? सोऽबोध-परैव ह्यः, इत्ये द्वित्रिवारं पृष्टस्वयं बोधवान् । ततो मनुजः प्राह-ने मन्द ! तव स्वामिनः काचित्तद्वाऽस्ति न वेति मया, संज्ञा कुतो न दूरे ! पुनः स उवाच तं प्रति मो आर्ये ! इदानीं इन्वधायेन न कुठं, न च सुकं, तस्माच्चस्य नामोच्चारण न भेषः । तच्छ्रुत्वा स उवाह-अरे ! त्वमनुतं वदसि, नैतद् विभ्रम्मि वचः, यदि त्वं निवस्वामिनो नाम गृहणीयास्तदा तुभ्यं मिथार्थं दृष्टुलीय प्रपश्येयम् । ततः स मिथामलिप्सया स्वस्वामिनो नाम-प्रवणायोपगोऽभवत्, मिथामत्र वक्षेऽन्नात् । तदानीमेव तुङ्गम उत्पुल्य कृत्यामतादवचम् । तेन सर्वा दृष्टुली मोदकञ्चेतस्ततो विक्षीर्णमभवत्, मरद् व्यसनञ्चान्वभवत् । एवं दुर्जनानो निष्पुण्यकृपणानाञ्च नाग्नि जिह्वाग्रे स्थिते सप्तपि विभ्रव्यहा अवश्यमेव संभवन्ति । तस्मादीदृशानामपमकृपणमनुत्तराणो नाम भोजनात्प्राग् नैव प्राप्तं स्वस्वमागमिच्छन्निर्जने ॥ ७३ ॥

तयोक्तञ्च-कृपणाभ्यां न गृहणीयात्, प्रत्यप्ये तु कदापि न । योक्तं लोभवशादेन, हतो घोटकलतया ॥ १ ॥

मयाऽन्यसंस्थानां मांसमल्पमुत्पेन लभ्यते तथाऽमयकुमारस्य ७३-कथा—

भूपः पृच्छति मांसमौल्यमनुगान् प्रोचुश्च तैऽल्पं सुतो-ऽनल्पं वक्तव्यभयो निवारयति भोस्तं दर्शयामि प्रभो ।।
 गत्वा सर्वगृहे नृपाय हृदिजं तद्देहि नाऽऽप्तं पलं, ग्राह्यं लाहि धनं न तेन तदितो लात्वाऽर्पितं भूपतेः ॥७४॥

अथैकस्मिन् दिवसे श्रेणिकनृपः सदसि स्वसामन्तान् पप्रच्छ—भोः ! किमद्यश्चो हीनमूल्यं वस्तु लभ्यते ? ततस्ते प्रोचुः—
 राजन् ! मांसमल्पमूल्येन प्राप्यते । तत्क्षणे एव राजकुमारोऽभयः कथयामास—राजन् ! मांसस्य महन्मूल्यं वर्तते । ततस्त-
 त्पित्राऽभिहितं—त्वमर्मकोऽसि, मूल्यस्याऽल्पाऽनल्पत्वे किं वेत्सि ? अभयकुमारः पुनरप्युचै—नहि राजन् ! अस्य निर्णयमल्पे-
 ब्वेव दिवसेषु प्रत्यक्षं कारयिष्यामि । पश्चादभयकुमारेण राजानं प्रत्युक्तम्—पितः ! आमयच्छलेन भवता सौध एव स्थातव्यं,
 परिपदि'च नाऽऽगन्तव्यम् । ततोऽभयेनाखिलेऽपि पत्तने पटह उद्घोषितः—श्रेणिकभूपो व्याधिपीडितोऽस्ति । तदाऽभयकुमारेण युक्त्या
 सर्वसामन्तगृहे गत्वा निवेदितम्—सामन्तहन्मांसं नृपोऽश्रीयात्तदा निरामयो भवेदिति भिषग्भिर्गदितमस्ति, तस्माद्देवस्तन्मांस-
 मिच्छति, भवन्तश्च पलं पलं छेदं छेदं निजहन्मांसं ददतु । तन्निशम्य सर्वेऽपि मिथो मुखं वीक्षमाणाः प्रोचुः—नृपाङ्गज ! यथेच्छं धनं
 प्रयच्छामः परं स्वात्माधार मांसदानन्तु दुष्करमेव सर्वेषाम् जीवानां । पश्चादाग्रहेण तेभ्यो द्राविणं गृहीत्वा महीपतिमदर्शयदचकथञ्च—
 स्वमांसाऽर्पणमसंमवि लोके परेषान्तु प्रयासमन्तरेण लभ्यमपि । तमुदन्तं श्रुत्वा समेऽपि सामन्तास्तूष्णीं मत्वा समुपाविशन् ॥७४॥

नृपः स्वात्मजगदितं वचनं शुकियुक्तं विज्ञाय जगद—

स्वमांसं दुर्लभं लोके, लक्ष्णेणाऽपि न लभ्यते । अल्पमूल्येन लभ्येत, पलं परशरीरजम् ॥ १ ॥

अथाऽमव्यजीवाः श्रीतीर्थंकरस्योपदेशोनाऽपि न भियन्ते तत्र मुद्रशैलस्य ७४-कथा—

मेघं यत्किं च नारदस्तव रिपुर्मुद्राव्यशौभो भुवि, भुत्वा कुप्यति सोऽणुकस्त्वमसि तं रे ! पाप्मि मुद्राऽऽजातः ।
कोऽप्येयं मम वर्पति प्रयत्नकं भेत्तुं न मां शक्यते, वक्ष्ये शास्त्रमतो ह्यथदि तथाऽमव्यो जिनैर्मापितः । ७५।

कदाचिन्मरदो मेघमुपेत्वाऽञ्जोष्ट-नर्त्यलोके मुद्रशैलोऽतिरङ्गशोऽस्ति मरोदतः स वक्त्रि-जगति मां मेघे क्वेऽपि प्रचुने
विपते । गर्वगर्मितं तद्वचो नाराऽऽस्माभिश्चम्य नीरदोऽपि सार्धकारमाह-अरे ! त्वत्त्वमधुनैव भीर्णशीर्णं करोमि । एषमुक्तं पयो-
दवाक्यं भुत्वा वैवर्पिनाखो मुद्रशैलमुपेत्योवाच-हे शैल ! त्वमितो मृदिति प्रयाहि, ततोपरि वीरूतो सूत्रग्रीपणः सन् त्वां
ग्राहयितुमायति । तदाऽऽकर्णं मुद्राचलः प्रतिवक्तुं क्षणः-हे वैवर्पे ! वराकस्य बलवरस्य मम पुरः का शक्तिर्बन्ता ग्राहयेदहन्तु
चिपुलशक्तिमानसि । एतावदुक्त्वा विरट् पर तस्मिन् पुष्करावर्तकायाः प्रक्षयपयोदाः सप्तदिनानि याक्नुमुत्साधारवृष्ट्या वषट्पुः,
परं स शैलो मनागपि नाप्रमिषत्, प्रत्युत निर्विक्रो विरजस्कः सन् श्वेतवतः समग्रपथः । तदाः सर्वेऽपि हास्यतस्तदा मजुया वारिवहं
वीर्य बहसुः । एवमवाऽमव्यः प्राणिनोऽपि भीवीर्बहूरस्य भवाब्धिवरिनिमेनोपवेशेनाऽपि कराचिदपि नाऽजगृह्णन्ते । ७६॥
इदंशो भावो वीवरगेण श्रीविनेन्द्रेयाऽपि मव्यग्रीवानां क्लृपानार्थं प्रकटितोऽस्ति । तथोक्तम्—

मुद्रशैलो मुद्रमाना, पुष्करावर्तको घनः । जम्बूद्वीपप्रमाणोऽसौ, नारदः कलिकृतयोः ॥ १ ॥

अथार्यावर्तदेशे जनि लब्ध्वा यो जनो वर्म नाऽऽचरति स पशुरेव तत्र जहमेष्ठिनः ७५-कथा—

केन श्रेष्ठिजनेन हाटकमयीं स्थालीं गृहे कारिता, धृत्वा रूपकपीठके प्रतिदिनं तस्यां रजः क्षिप्यते । तद्वचार्थसुदेशजं नरवपुर्धर्मश्च लब्ध्वा जडा, मानुष्या यदि नाऽऽचरन्ति सुखदं मोक्षस्य कामे रताः ॥७६॥ अथ कश्चिज्जडः श्रेष्ठीं स्वर्णस्थालं कारयामास । तद् रूपकपीठे संस्थाप्य तस्मिन्नहरद्वो रजोनिहरं विभ्रति स्म, एतन्निदर्शनमात्रम् प्रकृते तु यो नर आर्यावृत्तिपये दुष्प्रापं जन्म प्राप्य निर्वाणपददातारं श्रीजिनमतं नाऽऽराधते, स हतभाग्य एव क्षेपः । यतो मानुषं जन्म सुवर्णप्रतिमं तत्प्राप्य येन धर्मो न सुविहितः स स्वर्णस्थाल्यां रजःप्रक्षेपकः श्रेष्ठीव स्वजन्म निष्फलमेव यापयति । ये कामोपभोगलम्पटा मूढधियस्ते धर्माऽऽचरणपराङ्मुखत्वेन नरकाऽवटे मुहुर्मुहुः पतिता न जातु शर्भं समुपलभन्ते ॥ ७६ ॥ दोहा-सोनाथाली मनुज-भव, पाप धूलिकण जोय । न करे ते नर जाणजो, मूर्ख शेट सम होय ॥१॥

अथ जडमतिमूर्खवैद्योपरि ७६-कथा—

मृत्वा रोगहरो गतो दिवि यदा ज्ञात्वा स्वपुत्रं जडं, दत्ता तेन सुधा तदा जनकृते गच्छन्ति रोगाः समे । पीयूषैर्विशदं कृतं निजवपू राज्ञी गदैः पीडिता, राजा वक्ति निरामयं कुरु भिषङ् नो चेत्स निःक्रासितः ॥७७॥

कोऽपि भिषक् शुमध्यानेनेतः प्रेत्य व्यन्तरोऽभवत् । ततस्तस्य पुत्रो मूर्ख आसीत्, इति स व्यन्तरदेवः पुत्रस्नेहवशात् सन्ने सुधाकलशं प्रायच्छत् । ततः स सुधाप्रयोगेण सर्वानपि गदाभिवायामास । एवमतिक्रामति काले तदात्मजः सुधया जगति विख्यातो जातः, प्रचुरं वित्तञ्चोपार्जयत् । एकस्मिन् दिवसे सुधाकुम्भं दास्याः सकाशादानाय स्वपुः सर्वथा जीमर्ष्यन्तं निरामयं कर्तुं सखौ ।

अथ इदं विषयवृत्तमस्मै राजमहिषी गदप्रस्ताम्भवत् । ततो मृषो मियकृपुत्रमाहूय पश्य-मो वैधवर ! मम महिष्या रोगापन्नयनस्य त्वयि
 शक्तिमेव प्रपञ्चोपसम् । तदाऽप्युदव्यवाद् व्याधिनिवारणे स्वाऽद्वयि विद्याय मदसाध्मोऽयं रोगस्तयाऽमृताऽऽकम्बयवृत्तान्तं
 वक्षिषे तन्मौढ्यात् सक्तेन रक्षा स निबधेऽहम् बहिष्कृतः । स षाऽविधारितकरी चिकित्सकधृतामभिरसहं दुःखमन्वयत् ।
 तवैवेदममृतसमर्थं दुरापं नरत्वं प्राप्य ये वना दृष्या गमयन्ति, ते दुःखमग्निनो भवन्ति ॥ ७७ ॥ उक्तमपि—

अमृतं धङ्गो ते नरवपू, लोय अकारज ठाम । सकल जन्म ते द्वारिभ्यो, मूर्खं वैष सम काम ॥ १ ॥ अपि ध-
 स्वर्णस्थाले क्षिपति स राजा पादशौचं विधत्ते, पीयूषेण प्रथरकरिणं बाह्वयत्यैन्धमारम् ।
 चिन्तारत्नं धिक्छिरति कराद् वायसोऽुयनार्थं, यो दुष्पापं गमयति मुषा मर्यजन्म प्रमत्तः ॥ १ ॥

अथ सरलजडधुब्बिधिव्योपरि ७७-कथा—

शिव्याम् धवित्त विलम्बिताः क्व हि शुक्रः प्रोत्सु धीक्षामहे, तस्मात्वं हि नटस्य भो ! जिनमते नैवेक्षणाय कदा ।
 सत्यं तेऽपि तथेति सद्गुरुतटं प्राप्तास्तदा कालके, मत्वा षाऽपि कृतं न्यपेधि तदतो नाऽप्रे स्वया इत्यताम् ॥ ७८ ॥

कस्मिन्निवसे गुहाः शिव्यानुवाच-दूषमेवावन्तं कालं काऽस्तु ! हेव्येको मुक्यश्चिप्य उक्तवान्-भगवन् ! मध्येवर्त्ते नटा नृत्यन्ति
 स, तान् प्रेषितुं प्रवृत्तः । मुक्योऽहम्-अस्मन्निवासेनाटकादिप्रेक्षणं प्रतिषिद्धमस्ति । तदा शिष्यस्तद्वचनमुरीकृत्य नाटकवर्धनं निन्द्य
 मिति मत्वाऽपि पुनः कतिपयेवाऽहोर्मिर्निवासां मिषिहं ययाम, तत्र पिताम्बे चाये समगते च तस्मिन् ययोऽपि गुरुणा पृष्टः—कस्मादि-

रादागतोऽसि ? तदानीमपि शिष्यस्तथैवोत्तर ददौ-गुरो ! अद्य नट्याः प्रयोगं निभालयितुं स्थित आसम् । तन्निशम्य गुरुरवादीत-
अरे मन्दबुद्धे ! मम पुरः पुरा त्वया नाटक विलोकनं परित्यक्तम्, पुनस्तत्र कथं स्थितोऽभूः ? तदा शिष्येणोक्तम्-आर्य ! मया तु नट-
स्य नाट्यं परित्यक्तमासीत्, न तु नट्याः । तदा गुरुणा पुनः प्रतिबोधितः-नटनट्योर्नाटकावलोकनेन सांसारिकमोहोत्पत्तिः कर्मबन्धश्च
बोधयते । ततः शिष्योऽपि नाट्यं स्त्रैण पौस्नं वा स्यान्न द्रष्टव्यमिति तदण्डं स्वीचकार ॥ ७८ ॥ कथितमपि—

निर्दम्भास्तु वरा मूर्खाः, साधवो ये भवन्ति ते । आलोचयन्ति गुर्वन्ते, यथा नाटकवीक्षकः ॥ १ ॥

अथ मूर्खपुत्रोपरि कस्यचित् श्रेष्ठपुत्रस्य ७८-कथा—

दातव्यं पितरौ न वत्स ! कथितः प्रत्युत्तरं वै त्वया, गेहद्वौ विगतौ तदा जडमतिद्वारं जटित्वा स्थितः ।
माताऽऽगत्य सुतं ब्रवीति बहुशो नोद्घाटयोद्घाटति, गेहे ह्युत्तरतः कृतं किमिह रे ! सोऽवगू युवाभ्यां मतम् ७९

कदाचित्केचिच्छ्रेष्ठिश्चैत्र्यौ स्वसुतं शिक्षयतः-भोः पुत्र ! पितृभ्यां पुरो विनयेन वर्तितव्यं, जातु प्रत्युत्तरमपि न देयम् ।
पुत्रस्तयोर्वचनं स्वीचकार, परं स वदुर्जडमतिरासीत्, इति तद्वचनाऽभिप्रायमज्ञात्वा मनसि निदधौ । पश्चादेकस्मिन् दिवसे तज्ज-
ननीजनकौ कार्यवशाद् बहिर्गतौ । तदा स मन्दमतिर्बालोऽभ्यन्तरतः कपाटौ पिधाय गुहे स्थितः । यदा तौ परावृत्त्याऽज्गतौ
पुत्रमृचतुः-हे पुत्र ! कपाटमुद्घाटय २, एवं बहुकार्थितोऽपि स बालिशोऽरं नोद्घाटयन्न च प्रतिवचनमेव ददौ । ततो
हताशौ भूत्वा छदिमुत्पाट्याऽन्तः प्रविष्टावपश्यतां हसन्तं बालकम् । ततः पितृभ्यां भाषितम्-अरे मूढ ! जानन्नपि कपाटं कथं

नोदृषादिवान् न बोधरं दृषवान् ! वउस्तेनाऽग्नि-पितरो ! भवदृग्भामव मरुं शिवा दत्वा-मातापित्रोः पुरा इदमपि किञ्चिदपि न वक्तव्यम्, तस्मादेव मया भवदाहार्ममदोषमपात् प्रत्युत्तरं न दत्तम् ॥ ७९ ॥ एयोडविनीवपुत्रस्य इष्टान्तः । उक्तञ्च—
जडोऽपि वक्ताधैव, यो भवेद् सुवि मानवा । म्हाप्यते नैव लोके स, पयाऽमूत् भेष्ठिनन्दनः ॥ १॥

अथ सुपात्रदानं निष्फलं न याति तत्र ७९-कथा—

श्वाशुर्ये पयि गच्छता जिनमुनेः कृत्वाऽष्टमं पारणं, पद्मात्स्वेष्टगृहे गतो हि गृहपं ज्ञात्वा दृपे देव्यवक्त् ।
साहि स्वं प्रचुरं न गेहचकितो छात्सोपलाभैर्भरन्, रत्नान्याशु कृणानि वीथय गृहिणी पित्रा सु रम्यं कृतम् ॥ ८० ॥

एकदा कश्चिभिःस्वो जामाता स्वशुरास्ये धनक्षिप्सया फल्ग्या प्रेरितः प्रस्थितः । सोऽप्यनि मिलितं कृत्वाऽष्टाद्विस्तपनं साधुं निवसंसेन पारणं कारयित्वा श्वशुरगृहाभिमुखं चक्षितः । अत्राञ्जरे तत्सञ्चरकुलदेव्या तस्य श्वशुरं प्रत्युत्तवम्—स्य जामाता, दारिद्र्यपीडितो विषाचीं स्वशुरे समेति, परं तेनमार्गमप्ये वो धर्माः कृतस्यं तुग्धं दद्याच्चरिं वस्त्रे धनं प्रदेयम् । एतावत्येव जामाता वशुरश्रमुपागतः । तदा श्वशुरेणाऽभिरितम्—यस्यवा वत्सनि पुण्यं कृतं वत्सार्थं प्रयच्छ, प्रतिफले च धनं गृहाण । परं जामाता वदमफलं नाऽदाद, परावृत्तम रिक्तरूप एव निवशुरं प्रति, मार्गे सरितो मयावृ इत्यदः संवित्स्य पेटिकायां धृत्वा मत्तके संस्थाप्य रससदनार्थमिमुखं प्रतस्थे । तस्मां वेत्तायां मुनिवपेऽधिष्ठापकदेवेन शर्कता रत्नानि चक्षिते । गृहाऽऽजस्य तस्य पेटिकां स्त्रिया समुद्रघात्य विमोक्षिता, श्वशुरत्नानि चाप्यवस्था । ततः सा जामात-स्वामिन् ! मत्पित्रा परमोपकारः कृतो येन तुम्यभियद्वन्मर्षितम् ।

तदा जामात्रा रत्नानि विलोक्य ज्ञातम्-मार्गे मया यो दानधर्मः कृतः-सुभावेन साधवेऽन्नं दत्तम्, तत्पुण्यप्रकर्षेण सर्वमेतत्फलितम्, पश्चात्कृत्स्नमपि वृत्तं याथातथ्येन स्वकलत्राय निवेदितम् ॥ ८० ॥ तस्मात्काले दत्तं सुपात्रदानं किं किं न सूते ? गदितञ्च—

धर्मयकी धन संपत्ते, धर्मे शिवसुख थाय । कंकर पण रत्न ज कियो, देवे धर्मपसाय ॥ १ ॥

धम्मेण कुलप्पसूई, धम्मेण य दिव्वरूवसंपत्ती । धम्मेण घणसमिद्धी, धम्मेण सुवित्थरा कित्ती ॥ २ ॥

अथाऽसंभवं नैव संभवति तत्र ८०-कथा—

अष्टयंघ्रौ यदि कंटकं हि निशितं भग्नं तदा सेवकान्, गृह्णीताह वणिक्स चर्म बहुलं धीमान् किमर्थं तदा ? । भूम्याच्छादनहेतवे परपदत्राणाय तं नाऽधुना, भूतं नैव भविष्यतीति किमु भोस्ते पादरक्षां कुरु ॥ ८१ ॥

कस्याऽपि मन्दमतेः श्रेष्ठिनः पादे तीक्ष्णं कण्टकं विद्धम् । तेन स दुःखीभूय सेवकानुक्तवान्-यतस्ततो यावन्ति चर्माणि समुपलभ्यन्ते तावन्ति सर्वाणि समानेयानि, तत्र समर्पमहार्धयोश्चिन्ता न विधेया । तच्छ्रुत्वा कश्चिद्धीमानिभ्यमवोचत्-भोः श्रेष्ठिन ! इयच्चर्म गृहीत्वा किं विधित्ससि ? निकृष्टो व्यवसाय एषः । तदा धनिना जल्यितम्-धीमन् ! मम चरणे कंटकं लग्नं भग्नञ्च तत्पीडितोऽहं सर्वजनहिताय समस्तक्षोणीं चर्मपरिच्रुतां कारयिष्यामि, येन सर्वेऽपि कण्टकाऽऽतिविरहिता भवेयुः । तन्निशम्य कोविदोऽवक-नेदृशं कार्यं कदाचिद् भूतं भविष्यति वा, तस्मान्मौढ्यपरीतममुं विचारं जहीहि, उग्रानहं कारयित्वा चरणं परिरक्ष ॥ ८१ ॥ उक्तञ्च—

चरणे कण्टके भग्ने, श्रेष्ठिना चिन्तितं तदा । आच्छाद्या चर्मभिः पृथ्वी, सर्वरक्षणहेतवे ॥ १ ॥

दोहा-अणभुती कीजे नही, कीजे होय सुजाण । शोठने पण्डित पोलियो, तव समज्यो ते जाण ॥ २ ॥

अथ सत्सु सतामुपदेशः शीघ्रं फलति तत्र ८१- कथा-

राज्यं धर्मरुचिं ददौ न च ललौ गच्छामि पित्रा समं, मृत्वा तापसकौ गतौ यदि धनेऽमायास्यकायामवक् ।
ऐसण्यं नहि पत्रकादिकमृविं दृष्ट्वा सुधर्मच्छुको, रक्ष्यं त्वेकदिनं च सोऽनिशमहं श्रुत्वा प्रमुञ्चस्तदा ॥ ८२ ॥

अत्रापि अत्रिदशनामा नृपतिः तस्मीयं राज्यं धर्मरुचिनाम्ने स्वपुत्राय ददौ, स्वस्य च तापसत्वाङ्गीकरणं प्रकृषीकृतम् ।
तदा राज्यमगृह्णता पुत्रेणोक्तम्—पितरः ! अहमपि त्वया सहैवागमिष्यामि, तत्र च सर्वेव वपश्चरिष्यामि । पश्चात् पितापुत्राबुभुक्षुः
वने गत्वा तपयोगतुः । नवैकद्रव्यामासादिभस्ते न्येष्टेन मुनिना कनिष्ठं प्रत्युक्तम्—अथाऽमायास्येति पुष्पफलादिकं न त्रोटनीयम्,
तस्मिन् धर्मरुचिरितरतः परिक्रामन्नरूपे हाधुमेकं ददर्श, तमभ्युपेत्य बाधोचत-मगत् । अयमावस्येति मगत् पुष्प-
फलादिकं न ह्येतत्स्यति किमु ? तदाऽऽकर्ण्य मुनिनाऽवभाषि—अह ! अस्माकं सर्वदेव फलादित्रोटनस्याऽनप्यायः । तत्सदुपदेष्टुं भूत्वा
धर्मरुचिर्त्राणिसृष्टिं प्राप्ता । तदप्रमृतिं तेन पापमीरुषा धर्मरुचिनापि फलपुष्पादित्रोटनप्रत्याख्यानं त्रिविधेन विदधे ॥ ८२ ॥

तच्छब्द-गुरुपदेवातो धर्म, केचिज्ज्ञानान्ति मानयाः । अन्ये धर्मरुचेस्तुल्यं जातिस्मरणज्ञानतः ॥ १ ॥

अथ मनसः सुपरिणामेन प्राप्तकेवलज्ञानस्य प्रसन्नचन्द्रराज्यैः ८२-कथा-

नत्वाऽपृच्छद्विर्गमिष्यति ध्रुपो वीरं क मृत्वा प्रभा । सोऽवर्तनं ह्ययुनैव सप्तमद्युधो ह्येतोः कुतो ? ह्यप्रणाल ।
पश्चादाशु पुनः स्वरापचरमे देवाः क यान्त्युत्सवे, लब्ध तेन च केवल जिनवचः श्रुत्वैति शं भेगिकः ॥ ८३ ॥

एकदा श्रेणिकनृपः श्रीमहावीरप्रभुं वन्दित्वा पप्रच्छ-भगवन् ! राजा प्रसन्नचन्द्रो दीक्षामादाय वने कायोत्सर्गध्याने सूर्याऽभिमुखं
 पश्यन्नेकेन चरणेन स्थितोऽस्ति, तस्माद्यदि साग्रतं श्रियेत, तर्हि कस्यां गतो जायेत ? भगवता प्रोक्तम्-प्रथमनरकतः सप्तमं यावद्
 गमिष्यति । ततः पुनरपि श्रेणिको जगाद-प्रभो ! यद्येतादृशस्तपस्वी नरकं व्रजेत्तदा धर्माचरणं कः करिष्यति ? एतन्निशम्य भग-
 वताऽभिहितम्-तस्य मानसिकः संग्रामस्तं नरके नेष्यति । क्षणान्तरे श्रेणिकः पुनरप्राक्षीत्-भगवन् ! यदीदानीं प्रसन्नचन्द्रराजर्षि-
 त्रियेत, तदा कां गतिं लभेत ? भगवता पुनरप्यभाणि-प्रथमदेवलोकादारम्य पश्चममनुत्तरविमानं यावत्तस्य गतिः स्यात् । अत्राऽ-
 न्तरे भगवतः समवसरणाद्देवा गन्तुमुद्यता बभूवुः, तदानीं श्रेणिकोऽपृच्छद् भगवन्तम्-भगवन् ! एते देवाः कुत्र गच्छन्ति ? तदा
 भगवता व्याहृतम्-प्रसन्नचन्द्रराजर्षेः केवलज्ञानमुद्भूतमस्ति, तदुत्सवं विधातुमेते व्रजन्ति । तदा राज्ञा मनसि ध्यातम्-अधुनेव
 भगवता तस्य नरकगमनं भाषितं, पुनरिदानीं केवलज्ञानमिति विरुद्धमिवाभाति तथापि भगवतो वचनं त्वन्यथा न भवितव्यम्,
 भगवता तस्य नरकगमनं भाषितं, पुनरिदानीं केवलज्ञानमिति विरुद्धमिवाभाति तथापि भगवतो वचनं त्वन्यथा न भवितव्यम्,
 विपरीतमपि न संभवेत्, निराधारमपि वक्तुं न शक्यम्, इत्थं संदिहानस्तमपनेतुं भगवन्तं पप्रच्छ । ततः प्रभुरवदत्-प्रथमं यन्मयोक्तं
 यन्मयोक्तं गमिष्यति, तच्च दुर्मुखसुखनाम्नोद्भूतयोर्वचो निशम्य मनोयुद्धे प्रवर्तमान आसीत्प्रसन्नचन्द्रराजर्षिस्तस्मान्नरकगमनाऽहोऽ-
 भवत्, परं स मनोयुद्धं कुर्वन् सर्वमस्त्रजातं परित्यज्य शिरोवेष्टनोत्तारणार्थं शिरसि हस्तं न्यक्षिपत्तदा लुब्धितं शिरो निर्भाल्य व्रीहिते
 विचारितुं लग्नः-क एष दुर्विलासः ! अहन्तु दीक्षितोऽस्मि, क एते रजःपरिणामाः पुत्रादयः ? कः कस्य पुत्रः ? कः संग्रामः ? कश्च
 दुर्गः ? कस्य केन संग्रामोऽनित्यैषा क्षणभंगुरी मनोभावनाऽनिशं दुःखोदघौ निमज्जनोन्मज्जने कारयति जीवानसान्, इत्थमभेदभावं
 भावयतस्तस्य कैवल्यं समुत्पद्यम् । तदेतदाश्चर्यकरमलोकसामान्यं वृत्तं श्रुत्वा श्रेणिकस्ततोप ॥ ८३ ॥ उक्तमपि-

सप्तमापुर्दलं कृत्वा, प्रसप्तेन्दुर्नृपो यया । संक्षिप्य तद्रूपं सया, केवलं लक्षयान् भुतम् ॥१॥ अपि च-
मन एव मनुष्याणां, कारणं पश्यमोक्षयोः । सप्तमे नरके पाति, जीवस्तन्मुलमतस्यवत् ॥ २ ॥
मनसैव कृतं पार्ष, न शरीरकृत् कृतम् । यथा बालिगिता कान्ता, तथैवाडलिगिता सुता ॥ ३ ॥

अथ सूक्तः स्वर्गोप न पश्यति तत्र ८३-कथा—

क्षिप्त्योर्धीं रविमर्चपत्थविरतं कर्षयेऽपला गोविदा, चिद्भुक्तेन किलैकदा च कुरुते नत्वाऽर्धेन वा रवेः ।
नासाऽग्रे करयुग्ममेत्य दिवसे दुर्गन्धमापाति सा, बाऽयं गूयमया स्वगोदय इतीदमृत्स्वाऽगुणोऽज्ञापि मो ॥८४॥

अथ क्वाविद्योषिदरहो मोमेयेन यमि क्षिप्त्वा सूर्याऽभिमुखं कराऽक्षि यथा साक्षात् मातुं प्रजमपि स । एवं प्रत्यहं कुर्वन्ती
न्यप्रेक्षस्मिन्दिने रात्र्यवसाने गोमपस्याने विष्टा इत्ये समुपागता, तथा गुरो संक्षिप्य दिनकरं प्रजमत्स्याः करो नासाप्रमुपागवो
तदुर्गोपितो दुर्मानयमाना प्रमाकुरमद्वयवत्, हा ! क्षिप्य विष्मयः समुदितः पपीः ? प्रत्यहं सेवितस्याऽपि पाप्स्य समक्षो दो
र्गन्धमेवाऽऽप्यादि, एवं सा मानुमेवाऽऽपत, परं स्वाऽगुणं न बुबोच । इत्ये लोके मन्दा महात्मानमेव द्विपन्ति, स्वच्छिद्रश्च न
विदन्ति ॥८४॥ पश्येऽपि—कर्मणा दीयते दोषो, न दोषो दीयते स्वर्के ययैकया पुरा दत्ता, सूर्यस्य सूर्यमक्तया ॥१॥

अथ मीचैः सद्य प्रतिब्रुवन् महानपि नीचतामेति तत्र ८४-कथा—

कृत्योत्सर्गमलं शिलोपरि सुनिस्तस्यौ हि निर्णे प्रको, वक्त्यागस्य विमुञ्चतां पटशुचिं कुर्वे ततो भाषणम् ।
दूरे तेन कृतस्तद्विपरिग्रहको लग्नी मियो नाऽन्तरं, निर्धन्यस्य च तस्य देवि ! न हि मां स्व' रक्ष जाने मुमिम् ॥८५॥

अथैकदा नदीतीरे शिलोपरि कायोत्सर्गध्याने कोऽपि तपस्वी यतिः स्थित आसीत् । अत्राऽन्तरे कोऽपि राजनिर्णेजको वस्त्रप्रक्षाल-
नार्थं तत्राऽऽगतः, साधुश्चाऽवदत्-हे मुने ! इतो दूरमपसर, अत्राऽहं नृपवासांसि प्रक्षालयिष्यामि, परं मुनिर्ध्यानलीनस्तूष्णीमेव
स्थितोऽभूत् । अथो रजको रोपेण मुनिं भ्रूमावपातयत् । ततो मुनिरपि क्रोधवशतस्तेन सह योद्धुं लग्नः । इत्थमुभावपि मियो-
बाह्वचाहवि चक्रतुः । तदा प्राप्ताऽभिपन्नो मुनिः शासनदेवतामधीयन्नुवाच-हे देवि ! त्रायस्त्र मां दुष्टादस्मात् । ततो देवताऽऽधि-
भ्याऽवक्-कमहं त्राये ? कतरोऽजयोः साधुरिति विस्पष्टं न वेद्मि ॥ ८५ ॥ उक्तञ्च—

कुत्र याताऽसि भो देवि !, तदा देव्यवदन्मुनिम् । निर्णेजके मुनौ चापि, भेदो न ज्ञायतेऽधुना ॥ १ ॥
को यती रजकः को वा ?, संतोषः पोषवाञ्छकः । कः पूज्यो वा ह्यपूज्योऽस्ती-त्येवं भेदो न दृश्यते ॥ २ ॥

अथ बुद्धिपरीक्षाविषये राजमन्त्रिणः ८५-कथा—

भूपोऽस्मात्पमवोचदानय पुरास्त्वं त्वब्धिसंख्यानि किं?, चास्त्यस्त्यादिममस्ति नास्त्यवरकं नास्त्यस्ति नास्तीतरः ।
नास्ति श्रेष्ठिपणाङ्गने मुनिचरो व्याधो नृपं दर्शिता,—स्तान्वीध्याऽऽह किमत्र चाऽपरभवे द्रष्टव्यमेतत्त्वत्तु ॥ ८६ ॥

कश्चिद् भ्रूगालः स्याऽस्मात्पं वक्ति-नगरमध्याच्चत्वारि वस्तूनि समानय । मन्त्रिणि नाम सुष्टे सति नृपः ग्रहेलिकारूपेणोवाच—
एकं वस्तु इह भवे परत्र चाऽप्यस्ति, अपरमिहैवाऽस्ति न परमवे, तृतीयमिह नाऽस्ति परत्राऽस्ति, तुरीयमिह परत्राऽपि च
नाऽस्ति । तदनन्तरं सचिवः श्रेष्ठिनं, पण्यस्त्रियं, साधुं, व्याधश्चाऽनीय नृपतिं दर्शयामास । उक्तमांश-भगवत्प्रश्नाऽनुरूपानीमानि

वत्सारि वस्तुनि ममुपस्थापितानि । राजा घृष्ट-कृषम् ? मन्त्री कृषयति-एषु भेष्टी इह सुखमनुभवत्येव, घमावरणात् फलोकेऽपि मीम्यमनुमिष्यति । परा एवाङ्गनाञ्च वाञ्छितबिन्नामगिष्णां परलोके वाञ्छितमाग्निनी मविष्यति । तृतीयः साधुरिह ध्वरीर क्षेत्रमाप्नोति घर्माऽऽवरणाय परमने परमाऽऽनन्दमाप्स्यति । चतुर्थो व्यावस्तस्योपवदाऽम्पसुखमेव विद्यते ॥ ८६ ॥ उक्तञ्च—

सायियस्य परीक्षायै, राज्ञा कथितमानय, समह्यपाञ्च घत्वारि, शीघ्रं वस्तूनि मे पुरात् ॥ १ ॥ अपि घ-
रोहा-मण्डित-सुयुद्धी समक्षिने आणी वस्तु ज चार । इह मय परमय कारणे, सुखबुल्य तणो विचार । २ ।

अय कदुवचनमपि पश्यं तथ्यञ्च भवति तत्र ८६-दृष्टान्तः—

पीरान्ते परिपारपुष्कनृपतिं दृष्ट्वा सुरो जल्पति, धीर ! त्वं हि त्रियस्व जीव नृपते ! जीवाऽमय ! त्वं न वा ।
मा त्वं कालिकजीय रे ! नृप इति भुत्वा सकोपोऽभवद् धीरोऽहं क्षमतेऽस्तुस्वी दिशि दृष्टे पापे त्वघो पास्यति ॥ ८७ ॥

एतद्वा धीमहागोरासामिनमभिषाप वत्समोपे सङ्कटम्भे निषण्णं भेगिकुराभं क्लेशस्य सम्पत्स्वदृष्टिः कश्चिदेवो अगाद-मो
धीर ! त्वं त्रियस्व, तवः धेबिचनृपमुच-दे धृप ! त्वं दीर्घायुर्भूत, अमयकुमारमप्यवदत्- त्वं बीध, त्रियस्व वा यथाकामस्ते, पाम्भे
स्मिन् पाप्मिष्ठ क्षतिस्त्रियामिषानं सौनिकञ्चाञ्चोचत्-त्वं मा त्रियस्व मा घ बीध । एतदाऽऽकृण्वं समन्युः भेगिको वक्तुमुपयक्त्वे-
ह एव मिष्यातिरेवोऽस्ति ! तदा मगवान् कृषयति-एष दृढमप्यत्स्वदृष्टिरेवोऽस्ति । ततो राजा प्रष्टु-कस्मादेव भवन्तं त्रियस्वेति
इत्थिमे मापठे ! ततो मगवान् विद्मदयति-वे रामन् ! यन्मामवोषय त्रियस्वेति, तस्याऽयमभिषायो यत्वं मृत्वा मोक्षसुखमा-
प्स्यमि । त्वां प्रति त्वं वीरेस्पृष्टं वस्येदं कारणं त्वं मृत्वा नरेके यास्यसि, तस्माद्यावज्जीविष्यसि तावदेव ते धर्म ! अमयकुमारमपि

यत्नं जीव त्रियस्व वा यथा तवेच्छेति यदुक्तं तस्याज्यमाशयः—प्रेत्य त्वं देवलोकं यास्यसि, जीवन्ध्व धर्मशतानि शुभ कार्याणि करिष्यसि । कालिकक्षरि सौनिकं प्रत्यपि त्वं मा त्रियस्व मा च प्राणेति यत्कथितं तस्येदमाकृतम्—यज्जीवन् प्रत्यहं पञ्चशतमहिषान् हनिष्यसि—
 मुत्वा च नरके गमिष्यसि, तस्मान्मा जीव मा त्रियस्व च, एवमस्य वाक्यार्थो विज्ञेयः । अनेन साधु गदितं, अतः समेयां शुभचिन्त-
 कोज्यमिति जानीहि ॥ ८८ ॥ उक्तमपि—

श्रीमद्वीरजिनादीनां, चतुर्णां सदसि स्थितः । देवेनाऽनिष्टमिष्टं त-द्योक्तं श्रुत्वा स कोपितः ॥ १ ॥

भूपस्तदा जिनेनोक्तः, सत्योक्तं सत्यवाद्यसौ । शुभेच्छुकः सुवक्ता चा-ऽस्मदादीनां विशेषतः ॥ २ ॥
 अथ स्त्रीचरित्रमधिकृत्य भर्तृहरेः ८७—कथा—

भर्त्रीशाय ददौ द्विजोऽमरफलं तेनापि दत्तं स्त्रियै, साऽदाह्वस्तिपकाय सोऽपि गणिकां साऽदाच राज्ञे तदा ।
 पृष्ठानुक्रमतः प्रिया निगदितं तद्युगं तया साध्वसात्, त्यक्त्वा राज्यपदं भवं हि धिगरं दीक्षां विरागाह्वलौ ॥ ८८ ॥

एकदा भर्तृहरिनाम्ने नृपाय केनचिद् भूदेवेनाऽमृतफलं प्रदत्तम् । तच्च पिंगलामिधायै प्राणवल्लभायै राज्ञा दत्तम् । सापि हस्तिपकाय-
 स्वप्राणवल्लभाय जारुलपाय प्रादात्, अथ तेनाऽपि प्रेयस्यै गणिकायै दत्तम् । पुनर्वैश्यापि महोत्तमं फलं मत्वा सर्वहितैषिणे राज्ञे
 समर्पितवती । तन्निमाल्योपलक्ष्य च विसिद्धिप्रेये भूजानिः । ततो भूपो गणिकां पप्रच्छ—कुतस्त्वयाऽमादितमेतत् ? ततः सा प्रका-
 शमाचोरणस्य नाम जग्राह । अथ सोऽपि श्रुतिना पृष्टो नाऽहं वेद्मि कुतो लब्धमिति जगौ, पुनर्भूषणेन येयमानो ययातः श्रमच-
 क्यत्—भवन्महिष्या पिंगलया मह्यं खादितुमर्पितम् । मया च स्वप्रियायै गणिकायै प्रदत्तं तथा भवते । तन्निशम्य राजा चिन्तयामास—

पां चिन्तायामि सततं मयि सा धिरका, साव्यन्यमिच्छति जनं स जनाऽन्यसक्तः ।
अस्मत्कृते च परितुष्यति काचिदप्या, चिह्नं तां च तं च मदनं च इमां च मां च ॥ १ ॥

महो ! स्वार्यपरायणः यत्तु संसारः, आत्ममोहनं राज्यम्, पुत्रकन्यादयो न्यायपद्माविच्छिन्नजनकाः, एवमनेकधा संसारासारं विमृश्य मान्यं तस्य त्वत्त्वा वैराग्योदयायोगमास्थाय धान्तिभास्वाऽऽत्मानं संमाध्य तपस्वी भूत्या दुष्पः तपश्चकार ।
यदाः—मोगा मेघधितानमप्यधिलसत्सौदामिनीयञ्जला, आयुर्वोयुविघदिताप्रपटलीलीलाम्बुधर्मगुरम् ।
छोला यौवनलासस्तनुमृतामित्याकलय्य द्रुतं, योगे चैर्यसमाधिसिद्धिसुलभे युधि विदग्धं युवाः ॥ १ ॥

अथ बुराघटान्मरणं भवति तदुपरि कस्याचिन्मूर्खस्य ८८—कथा—

सुफल्वाऽहं परमन्दिरं रसयुतञ्चाऽऽस्ताः स्यालय—मन्येयुर्निजकाभिर्नी कथितवात्माऽपि प्रिय । तेऽहं हम् ।
साऽवकारणमस्ति किं ? निगदितो यस्मिन्मर्यादादिहं, जगत् तेन कथं च नीरसमिरं मोक्षये कश्चन ? मृताः ॥ ८९ ॥

यद्वास्मिन्पुरे कचिन्मूर्खः परगृहे स्नायन्मोदकं दृष्टिस्मदीति मिष्टमोक्षणानि सुखाः स्वाऽऽज्ञपयामादा पुनरागाभिनि दिवसे स्न
सधनि वेस्मरेलापां मार्यया समत्योक्तम्—स्वामिन् ! सुम्यन्ना रसवती व्रीधं सुखात् । तवस्तेनोक्तम्—मिष्टाभं मनेषहि मोक्षं
प्रदानि । स्त्रियाऽगाभि—निजनिर्देवने तु सामान्यमभारं मिलिष्यति, मिष्टान्तु मोक्षये कदाचिन्मिष्टादि । त्वयापि सेनोक्तम्—
मम तु यदा मिष्टाभं मिलिष्यति तदेवाऽऽस्वामि, यतो येनाऽऽस्वेन सम्प्रोदनानि सुकानि, तेन स्वभन्वा कथं मोक्षये । पञ्चावस्य

दुराग्रहं ज्ञात्वा प्रातिवेष्टिकाः परिवाराश्च संशोधनार्थमागतास्तं सम्बोधयामासुः—यदि जीविष्यसि तदा बहुधा मिष्टान्नानि खादिष्यसि, अथ कदाग्रहाद् यद्युपवासेन जीवनं त्यक्ष्यसि, तदा कुतः परमानन्दं भोक्ष्यसे ? परमित्थं बहुबोधितोऽपि स मूढो न बुबोध चाऽन्तेऽनशनं कृत्वा पञ्चत्वं गतो दुर्गतिमाप । अत्राऽयं परमार्थः—अस्य नियमपरिपालनन्तु वरं परं तस्मिन् कदाग्रहो न हितकारकः, तथा हे भव्याः ! धर्मेऽपि कदाग्रहं मुक्तैव नियमपरिपालनं श्रेयस्करमिति चित्त ॥ ८९ ॥ तथा कथियमपि—

येनाऽऽस्येन सुमिष्टान्नं, भक्षितं मयकाऽबले ! । तस्मिंस्तु वदने भोज्यं, कथमबि रसोऽज्झतम् ? ॥ १ ॥
एवं भव्यत्वयुक्तोऽपि, कदाग्रहयुतो नरः । अन्ते संवरप्राप्तोऽपि, दुःखभागी भवेद् ध्रुवम् ॥ २ ॥

अथ हंसकाकवकसदृशेषु सायुषु ८९—कथा—

गोचर्यां क गृहे गतेन मुनिना नाऽन्नं गृहीतं ततो—ऽन्येनाऽऽनिन्दित आदिमोऽपरमुनिं पप्रच्छ किं वो वृषम् । गेहेऽशा सरला त्रिधा वदति तां हंसैकहक्कहवत्, हंसाभः प्रथमः परस्तु बलिभुः स्तुत्यो वकाभोऽप्यहम् ॥ ९० ॥

एकदा कश्चिन्मुनिः कस्याऽपि गृहे भिक्षितुं गतः, तद्गृहस्वामिनी गोचरीं दातुमुद्यता बभूव । तदानीं तस्या अशुचि शङ्कमानो गोचरीमगृहीत्वैव स ततः परावृत्ते । ततोऽपरः साधुर्भिक्षितुमागत, निशंकश्च भक्तमग्रहीत् । ततो भिक्षादात्री तमप्राक्षीत्—प्रथमो मुनिरभमनादायैवाऽयजत्तस्य किं कारणम् ? ततो मुनिरब्रवीत्—स वञ्चको भविष्यति, एवं तं विनिन्द्य गतः । क्षणाऽन्तरे पुनस्तृतीयः साधुः समागतस्तमपि गोचरीदानान्ते सा पृष्टवती—हे साधो ! कीदृश एष वो धर्मो यत्प्रथमो भिक्षामलात्तैव, द्वितीयस्तु भिक्षां

नीत्वा प्रथमे च निन्दित्वा अगम्य । वतस्तुदीयस्तत्कारणमस्वद-हे भद्रे ! अत्र चिन्तनासने त्रिविधाः साधनो मवन्ति, तेषु प्रथमो ईशसमिधा, द्वितीयो बायससमा, तृतीयोऽन्तु पद्मसंकाशः स्तोदरंभरिरस्मि ॥ ९० ॥ शश्वेऽप्युक्तम्—

धर्मगङ्गाकल्पकरूपधरा विधिधरा, सन्त्यग्र शासनमले मुनयो बलेन ।

अन्तर्पद्मिर्विशदमाणयुता मलीना, अन्तर्पद्मिर्न विषादो न सितम्भ मादक ॥ १ ॥

यो मानपो नरत्वं प्राप्य धर्मकायात्प्रमायति स पद्मासप्यते तत्र ९०-कृष्ण—

निःस्यो जातु धूपस्य पर्पदि गतो राज्ञा तु तस्मै धरो, दत्तो लाधि गृहायदीच्छसि धनं गेहे गतोऽयं कृष्णियम् ।

तं साध्यानप स्वादयामि पुरतो मुपस्था प्रस्तुतस्तदो,—स्याप्यापैष्यत नाज्यमैक्षत तत्तस्तस्मात्प्रमस्ते रथौ ॥९१॥

कापि पत्ने कथिदात्रन्मरिद्री द्वियो राजपरिपदि स्वं वाप्तिं गतस्तदा राज्ञा पृथ सोऽयं—ब्रह्मानन्मदरिद्री विप्रोऽस्मि । वदा नृपस्तस्मै सत्कृष्ण वरं रदौ—अथ धुर्योदस्यारम्भाऽऽजुर्वास्तं मदीयक्रोधागारतो यावद्विषं प्रहीतुमिच्छसि तावदाहर । एवै मदीयदधर्नं धृत्वा स वस्तिशः स्वमापौ प्रष्टुं गृहमागतः, आगत्य च राजवार्तां तस्याः पुरो न्यवेदयत् । वदा वत्पत्नी प्राह—स्वामिन् ! द्विप्रमेवाऽऽजीयताम्, सोऽधनोऽवद—प्रिये ! सुक्त्वा यास्यामि यतः—धृतं विहाय मोक्षतव्यम् । ततः स्त्रिया घनडिप्सवा द्रुतमेव रसवती कृता, वतोऽपि स दुर्माग्येयोरतो सुक्त्वा अगाह—प्रिये ! किञ्चिद् विभक्त्य गमिष्यामि, यतः—सुक्त्वा द्रुतपदं गच्छेयदि द्रव्या न सम्यगे । एवमुक्त्वा गाढं सुप्तः, वतो योयिताऽविप्रबोधितः प्रस्थितो मार्गे नाटकं वीक्षितुं स्थितः, तावदाजुनुरपि तदभाग्येन स्वरस्मीन् सप्रहर । पथास्तु ररिद्री वत्र गतो माण्डागारिकं च बहुप्रार्थयामास तथापि समवाचिक्रमापेन न्यवकुतः, पथाचापमुपगतोऽपि

तत्प्राप्तुं यथा प्रभुर्नाऽभवत्तथा यो जनो दुराणं नरत्वं संप्राप्य प्रमादवशेन धर्मं नाऽऽचरति सोऽन्ते भाग्यरहितो विग्रदरिद्रीव दुःखी भवन्नतिक्लिश्यति ॥ ९१ ॥ तथाह—

नृजन्म दुर्लभं प्राप्य, ये धर्मं नाऽऽचरन्त्यथ । ते भाग्यहीनवन्मूढाः, शोकमेति भवाऽवटे ॥ १ ॥
 नृज्ञोक्तं मूढ ! लाहि त्वं, श्रीगृह्णात्स्वं तवेच्छया । नाऽऽदात्प्रमादतो मूढो, धर्मेऽप्येवंविधो मतः ॥ २ ॥
 राजा जिनेश्वरो ह्यत्र, नृभवः कमलागृहम् । द्रव्यं दानादिकं ज्ञेयं, मार्तेण्डश्रायुरेव हे ! ॥ ३ ॥
 राजा जिनेश्वरो ये सक्ता-स्तथास्मिन् कौतुकादिषु । त ह्यारयन्ति सर्वस्वं मानवा मोहयन्त्रिताः ॥ ४ ॥
 विषयादिषु ये सक्ता-स्तथास्मिन् स्तोकोऽपि नियमः फलदो भवति तत्र वंकचूलस्य ९१—कथा—

अथ भव्यपुरुषस्य स्तोकोऽपि नियमः फलदो भवति तत्र वंकचूलस्य ९१—कथा—

क्रोधः स्याद्यदि पृष्ठसप्तकपदं देयं गृहीतं व्रतं, गेहे भूरिदिनात्समागतपतिस्तल्पे स्वपुत्रस्त्रियौ ।
 सुप्तौ वीक्ष्य वधाय पृष्ठचलितः पुत्रस्तदा बोधितो, मातर्वक्ति हि सोऽपि हन्ति वचनं श्रुत्वा प्रशान्तोऽभवत् ॥ ९२ ॥
 कदाचिद् भद्रो नृपुत्रो वंकचूलो गुरुमुखादेशनां श्रुत्वा व्रतं जग्राह—यदा कस्याऽप्युपरि कोपः समुत्पद्येत, तदा सप्तपदानि
 पृष्ठतो गत्वा पुनरभ्येत्य मानवोपरि प्रहारः करणीयः । एवं नियम्य विदेशं जगाम, पुनश्चिरकालेन स्वदेशं परावर्तिष्ट । तत्क्षणे
 तत्पुत्रो भार्या च शय्यामधिशयानावास्ताम्, तौ वीक्ष्य सक्रोधः खड्गमादाय हन्तुमुद्यतस्तस्मिन्क्षणे गृहीतं व्रतं सस्मार । पश्चाच्च
 समाऽङ्घ्रिं प्रतिगत्य यावत्पुरः सेधति, तावदेव प्रतिबुद्धस्तत्पुत्रो वक्तुमुपक्रान्तः—मातर्मातः ! कश्चिन्मां हन्तुमभ्येति । तन्निश्चम्य
 वंकचूलस्य मन्युः शशाम । पुनस्तदाऽचिन्तयत्—वत ! अहं स्वप्नं सीमन्तिनीं च वेङ्गन्यां तर्हि कियत्पापं पश्चात्तापश्च भवेत् ।

भ्राता ! सुप्रमाणमप्य मे, येन गृहीतो नियमः क्वोऽपि न संभावितः कस्यापि, तस्माद् मन्वयेनाऽपि कृतो नियमः
हृदाभिन्नास्मत्संस्तं ददात्येव ॥ ९२ ॥ उक्तम्—

पन यथाऽपि हि स्तोकाः, कालस्य नियमः कृताः । तस्याऽपि निष्कलो न स्या-रससप्तपृष्ठकचौरवत् ॥ १ ॥

अयं पदकायद्विसां द्वातु न शक्यमेतयापि त्रसकापस्य तु वर्जनीयव सध ९२-कथा—

भूपो पत्तिजनाम्न पाति पुरुषस्तं हन्मि योऽप्युरसवे, पद् नेम्यस्य गताः सुता हि पितरौ धृन्स्यादु ताम्रो सदा ।
मुष्माऽऽद्यादि धनं तमादतुरभूत्सपं नाय । पद्माऽब्धिकं, त्रिद्वयेकं हि सुतं विमुञ्चति तथा धर्मानुयोगे मुनिः ॥ ९३ ॥

वमिद् भपालः पौत्रान् वृषमति-भ्रमुत्सवं प्रक्रमामि, यो मरे संभितो न मविष्यति सं दण्डयिष्ये । इत्याऽऽङ्कर्ष सर्वं
नागरा उत्तमं द्रुमागणाः, परं तेषु कस्यापि श्रेष्ठिताः पदवत्पानि नाऽऽज्या । तद्वत्त्वं प्रणिधिम्यो विदित्वा भूत्रानिस्वान् पद-
सीधमृत्येभ्यः संनाद्य हातयमानापपद । सेषां विपराङ्गि राद्यः पुरोऽप्रकृष्टां नाम स्वदत्तं दातुं मुञ्चं प्रार्थयामासतु, परं क्षोणीयति
स्तद्वत्पनयेकमपि न स्वीचकार । पुत्राणो प्रतिक्रुडे द्रविणमन्वादातुं प्रीतो नाऽभवत् । निरुतं परवर्तो द्विदोऽग्राहिः त्रिद्वयेभ्यः क्वदि
क्रमेणात्मजान् वञ्चितुं यमौ पातं पातं निषेधामासतु, किन्तु नृपचेऽसि पदवत्पानास्यं नो चकार । अन्ततो गत्या विधिरेरितो
निर्गुणो नृपस्तेष्वेकमत्र प्राणन्तमुत्समञ्च । अस्मादेव भीषदपात्तः सत्सापः उपदिशन्ति-पदरूपापनीयश्चे ययानवमोस्ति, अतः
पदरूपा राक्षसीयाः । यदि पदरूपापनीयपात्तं न संमान्येव तथापि द्रुमापस्तु नूनं राक्षसीय एव ॥ ९३ ॥ उक्तञ्चापि—

संपतिः पितृतुल्योऽस्ति, षड् जीवाः पुत्रसन्निभाः । आका नृपतयो ज्ञेयाः, कुडुम्बं चोत्सवाभिधम् ॥ १ ॥
 धनन्ति षट्कायकाजीवान्, अद्वावन्तः कुडुम्बिनः । षट् ते साधोः सदाच्छेद्या, रक्षकं रक्ष भो ! हन्तः ॥ २ ॥

—कथा—

अथ शुभे सर्वे सहाया अशुभे न तु कश्चन तत्र ९३—कथा—
 मुष्ट्याऽऽमन्त्रति भिक्षुमीड् यदि कणं नो लाति किं मानवं ? तं मे देहि तशह्वेभ्यसचिवेशाग्रे गृहेशोदितम् ।
 प्रोचुस्ते त्रियतां परान्हि कथितं व्याजेन नाशं गतो, दंडं तेऽस्ति तदाऽर्पिता स्वमहिला कार्यं न मेऽवक्तया ९४

कस्मिंश्चित्तुरे कस्याऽपि धनिकस्य गृहे कोऽपि भिक्षुको भिक्षितुमयासीत् । तेन धनिना तस्मै मुष्टिमितमज्ञं दातुमारब्धं परं स
 नाऽगृह्णात् । ततः श्रेष्ठिनाऽभाणि—किं त्वं घातं कृत्वा जनान्नेतुमिच्छसि ? याचकोऽपि ग्राह—यद्यहमाग्रहरो भवेयं तर्हि जनानपि
 नयेयम्, इत्युक्त्वा श्रीमतो गृहद्वारदेशे सुप्तः । तदा श्रेष्ठी कोट्टपाल—प्रधान—व्यावहारिक—भूषप्रभृतीन् प्रत्यवक्—असौ याचको मम
 गृहिणीं याचतेऽदत्ते द्वारि प्राणानुत्सङ्गमुद्यतो भवति । ततस्तैरुक्तम्—त्रियते चेत्तर्हि त्रियेत, एवं सर्वेषामभिप्रायं विदित्वा गृहमायातः ।
 पुनः सत्वरमेव प्रत्यागत्य सर्वेषां पुरो निवेदितं स तु ममार । तन्निशम्य सर्वे वक्तुं लग्नाः—त्वं नरहत्याऽभियोगे गृहीतो भविष्यसि,
 यत्नेनाऽपि न मुच्यसे किल्बिषादस्मात् । इत्याऽऽकर्ण्य भीतः श्रेष्ठी निजप्रियां तस्मै दातुमुद्यतः किन्तु भिक्षुकः प्रत्यभापत—नाऽर्थो
 ९४ ॥ उक्तञ्च—

शुभे कार्ये हि सर्वस्य, सर्वे सन्ति सहायकाः । अशुभे न युतः कश्चिद्, धनदश्रेष्ठिनो यथा ॥ १ ॥

अथाऽसमये प्रष्टुमर्हदाहुः यस्मिन् आपते तत्र ९४-कथा-

स्यगौरति यनं तदा यनयति। पुच्छं गृहीत्वा गतो-ऽन्येषुः स स्वगृहे च प्रोचुरिह तं काऽस्याऽऽह भो मोदकान्
स्वर्गामो हि समं त्वया धरमतस्तत्पलना ययु-स्तन्मानं क्लिप्तु ? दर्शितं पयि करो विस्तार्य सर्वेऽपतन् ९५
कस्मिंश्चित्त्रमये सर्वेभ्यः प्रत्यहमेत्य वरति परं क्षेत्रविस्ववृत्तं न विवेद, यरुः पशुराऽऽस्य श्वस्य खादति । यरुदा
यस्मिन्निरपिषेत्र उभं स्थितस्तत्काले स्वर्गगा समेत्य श्वसं चरितुं प्रकान्तम् । यदा श्वस्य खादित्वा दिवं गन्तुं तत्साम्भवत्तदा
तोऽपि क्षेत्रेऽस्तपुच्छं निगृह्य स्वर्गमाहूतः । पुनरपरात्रे पराहृत्याऽऽयान्त्या तथा सास्मैव स पुमार्गादिबतवार, निकेतनमागतः
सहृदुभ्यः पृष्टः सर्वं वधाण-भ्रमिन्पुत्री गतस्वत्र मोदका मयितुं सम्यन्ते, मुलेन वाऽवात्सम् । तस्मिन्मय तद्वान्धवा अपि श्रगदुः-
ज्मानसि तत्र नय, यथात्सर्वेऽपि कौटुम्बिका क्षेत्रे गत्वा निषेदुः । यदाऽऽस्य गौश्वरि गन्तुं च प्रवृत्ता तदा सर्वे संमूय सेतु
स्वर्गमेत प्रपमेत तत्पुच्छमगमिन्तम्, दिवीयेन तस्य पुच्छस्य, दृवोगेन च दिवीयस्यैवमैकस्य धरणाञ्जलमिवाः सर्वे दिवं
प्रस्थित्वा यन्वा सह गमनमर्थे गतास्वश स्वर्गगदं प्रपमं द्वितीयेऽपुच्छन्-हे विषवधो ! कियत्स्वर्गमाजका मोदकास्त्वया
सुख्याः स्वर्गे । तस्मिन्मयसरे स प्रमोषरादिस्वभा स्थितमेव कृतौ प्रमार्धे मोदकप्रमाणं दक्षेपितुं लघ्वस्तदानीं मुक्ते पुच्छे सर्वे
उद्विस्ताः हृदि पविताभूयिषकायास्ते सर्वे सुरेन यमात्स्यं जग्मुः । तस्मात्कञ्चप्राप्तिमन्तरा पुच्छा न कार्या ॥ ९५ ॥ तर्कं हि-
येलां विचार्य पकष्यः, सन्नेहो न ययातया । स्वर्गमेतदो न ययातया । स्वर्गमेतदो न ययातया । स्वर्गमेतदो न ययातया ॥ १ ॥
सर्वेऽपि सोमिन्द्रो वध्र, मन्वदुर्बुद्धिं गुरुं ध्रिताः । तत्र तैर्नाऽऽजुगैर्मर्ष्यं, श्रुत्यैनां मौदिकं कथाम् ॥ २ ॥

अथ बुद्धिमता भवभीरुणा नरेण वित्तगर्वो न कर्तव्यस्तत्र ९५-कथा—

कश्चित्प्रादयनरो दरिद्रपुरुषं द्वाष्ट्यं च मार्गं करोत्, दत्त्वा तालपुटं निरीक्ष्य निकटे धीरस्तदा वक्ति तम् ।
किं रे ! द्रव्यमदं करोषि ? हि गुरोर्वाक्यं श्रुतं नो त्वया ? पश्य त्वं जलयन्त्रके जलघटीं तद्भ्रूवे स्याद्धनम् ॥ ९६ ॥

कश्चिद्विचाढ्यः पुरुषः पथि प्रयान्तं कंचिन्निःस्वं जनं विलोक्य गर्वितस्तालिकां दत्त्वा जहास । तत्क्षणे कोऽपि प्राज्ञस्तन्निक-
टान्निर्गच्छन् धनगर्वितं तमुवाच-अरे ! त्वं मन्दः प्रतिभासि, अतो धनमदं करोषि । सुगुरोर्वचनान्यपि त्वया न श्रुतानि, सत्संग-
तिश्चाऽपि न कृतेति लक्ष्यते । अवहितः शृणु-घटीयन्त्रचालनेन यथा घटिका जलपूर्णा अपि च क्षणे रिक्ता भवन्ति, तद्वल्लक्ष्मीश्रं-
वला चपलेव यत्र तत्र क्षणं द्योतते क्षणान्तं एव निलीयते, तस्मान्नैषा विश्रमयोग्या । तामाश्रित्य न परेषां परिहासमाचरेत् ९६

सुक्तं केनाऽपि—आपद्गतान् हससि किं द्रविणान्ध ! मूढ !, लक्ष्मीः स्थिरा न भवतीति किमत्र चित्रम् ? ।

किं तन्न पश्यसि ? घटीजलयन्त्रचक्रे, रिक्ता भरन्ति भरिताः पुनरेव रिक्ताः ॥ १ ॥

अथ सर्वशास्त्रसारः परोपकारस्तत्र प्राज्ञपृथ्वीशयोः ९६-कथा—

भूत्वा कोऽपि कविस्तदा वृषशतेष्वंशांतिके पंचसु, संप्राप्तो यदि पृच्छतीति किमिदं तं प्राह सत्पुस्तकम् ।
श्रोतव्यं भवता क्षमो न सकलं श्रोतुं हयारोहणं, कृत्वा यामि नृपं हि वृत्तशकले यत्कोटिशाल्मैर्मतम् ॥ ९७

एकदा कश्चित्कविः पञ्चशतेषु बलीवर्देषु पुस्तकानि धृत्वा कस्यापि नृपस्यानितकं ययौ । तदानीं भूपालोऽर्धन्तमारुह्य बहिर्गन्तु-

मुपव भासीद । अय पंडितः त्रुमादिष दक्षा तस्यौ, तर्वास्त्वमपृच्छ-मोः ! पञ्चशतेष्वसु किमरोहितमस्ति ? प्राज्ञेनोक्तम्-देव ! एषु पुस्तकानि विपन्दे, तानि भवन्तं धामपितृमुपागतोऽस्मि, सावधानेन निश्चम्यताम् । यपेनोक्तम्-सांप्रतं मृतः द्वास्त्रीषाना कर्णयितुं मे शक्तिषाऽऽसरोऽपि नास्ति । पुनः प्राह-यदि निखिलाभिगमाम मृणोषि, तर्हि तुरीयांश्चमेव ध्रुत्वाऽऽस्मान् पुनीरि । विहारश्चेतुकी बोधीपतिः पुनरप्युचिवात्-अधुनाऽहं बहिर्गच्छामि, तस्माथे यद्वक्तव्यं तदेवावस्थामेव वेष्टायाम आरय । ततः को-विदोज्ज्वल-पञ्चदशपस्मिन्पुस्तकेषु यः परमार्थस्तं पपदयुग्मेनाऽभिव्यनक्ति, दत्ताडधाना समाकर्मय—

सोकार्त्वेन प्रवक्ष्यामि, यदुक्तं ग्रन्थकोटिमिः । परोपकारः पुण्याय, पापाय परपीडनम् ॥ १ ॥

अर्थात्परोपकारः पुण्यम्, परार्थिः पापमिति कोटियन्परमार्थः । इति कोविदमापिऽ निश्चम्य प्रीतो मृष्टानिस्वसे मृष्टमेकं तुष्टिदानं दक्षा विसृज्य । तस्माद् मो मर्याः ! सर्वशास्त्राणे परोपकारे नागरूढया स्येयमिति सत्पसिदान्तं जानीत ॥ ९७ ॥

अय सामाधिके समभावः स्यापनीयस्तत्र ९७-कथा—

युद्धं पाण्डुसुतैर्विधाय दमदन्तः सार्द्धमत्र प्रतं, तस्यौ तद्विपिने समीक्ष्य मुनिपं तत्राऽऽगताः पाण्डवाः । पश्चात्तौरयकास्तमरमभिफरैर्धृत्वा गतास्तद्रुपु - स्तत्रावः सवृशोऽभवत्तत्पुपरीत्येयन्तु सामाधिके ॥ ९८ ॥

एषया पाण्डोः पञ्चपुत्राणां दमदन्तः सह युद्धमभवत् । पाण्डवास्तत्र पराजयं प्राप्य कान्दिक्षीका पश्युः । अथ दमदन्तश्च त्रिदशगणेन रीषां खलो । एकरा दमदन्तो मुनिः पाण्डुगणस्य नागरोपनभेत्य कायोस्त्वौ स्थितोऽयम्, अत्राऽन्तरे तत्रोपपन्ने पाण्डवाः

क्रीडितुमागतास्तत्र मुनि तथा वीक्ष्योपलक्ष्य च तद्गुणवर्णनं कर्तुं लग्नाः । पश्चात् शतश्रातरः कौरवास्तत्राऽऽगतास्तं मुनि वीक्ष्य क्रोधकम्पितकायाः सर्वे तं पापाणशकलैस्ताडितवन्तः । तदाऽऽघातपीडितस्याऽपि मुनेस्तयोः पाण्डवकौरवयोरुपरि सममात्र एवाऽ-
तिष्ठत् । एष दृष्टान्तः सामायिकसमये शत्रुभिन्नादिसर्वभूतेषु साम्यमेवोपदिशति ॥ ९८ ॥ तथा चोक्तम्—

भक्तेषु पांडुपुत्रेषु, धार्तराष्ट्रेषु हन्तृषु । समो भावोऽभवद्यस्य, स राजाविभूदाहृतः ॥ १ ॥

अथ विद्याध्ययनोपरि ९८-कथा—

स्नानार्थं जलमाहरन्निजस्रुतं दृष्ट्वाऽवदत्तं प्रसू-र्मूढस्त्वं कथमाह शास्त्रसकलं ज्ञात्वाऽऽगतः सा पुनः ।
नाऽधीतं यदि दृष्टिवादमखिलं श्रुत्वा कः? तत्तोशलैः, गत्वा पाठय तं मुनि मम समो भूत्वाऽभवज्जो चरः ॥ ९९ ॥

कश्चिद् ब्राह्मणो ज्योतिपादिचतुर्दशविद्याः समधीत्य गृहमागतः, स चैकदा स्नानार्थं स्वां दुहितरं जलमयाचत । तदा सा कलशमे-
कमापूर्य समानयत्, तदवलोक्य सोऽवदत्—मम स्नानं नैवं भविष्यति, किन्तु घटं भूत्वा २ मम मस्तके जलं प्रक्षिप । ततस्तन्मात्रा
भणितम्—त्वं मूर्ख एव दरीदृश्यसे, भणितः परं गुणितो नाऽसि । ततो रुष्टेन पुत्रेण गदितम्—अहं सर्वाणि शास्त्राणि सम्यगधीत्य व्यव-
हृत्य विचार्य प्रवचनीकृत्य चाऽऽजतोऽस्मि, पुनः कथंकारमहं मूढः? तदा जनन्याऽभिहितम्—त्वया यात्रद् दृष्टिवादो नाऽधीतस्तावच्चद-
धीतमप्यनधीततुल्यमेव । पश्चात्स व्यचिन्तयत्—अमुं ग्रन्थं कोऽध्यापयिष्यति ? माता पुत्रस्य हार्दमभिप्रायं विज्ञाय सस्नेहमुवाच—
पुत्रक ! तोशलेराचार्यस्य सविधं त्वमुपेहि, स एव त्वां पाठयिष्यति । तव आचार्यमुपेत्य कृताञ्जलिः स प्रोवाच—भगवन् ! मां

रहिबादे पठय । तवो गुरुवा व्यावृत्तम्-स्वं माह्वो भवेत्तदा त्वां शठयेयम् । तदा स साधुस्तद्वदो ब्रूत्वा पठित्वा च पुषोऽञ्जनि ।
 पञ्चापत्यमावाहसार्ं संसारं शाल्वा पारमथिकं च कल्याणमीप्सुर्नैवधर्मं दीक्षितोऽप्यवचेनादिलं समीहितं सम्पन्नश्च तस्य ॥ ९९ ॥
 तच्छब्द-किं ताए पठियाए, पयकोडीए परालभूयाए । जं इत्तिथं भ नार्थ, परस्त पीडा न कायब्बा ॥ १ ॥

अथ सर्वदानेष्वभयदानं प्रवरं तत्र कस्याऽपि राज्ञश्चतसृणां मध्विपीणां ९९-कथा--
 श्रीणामिष्टवरः कदा मृपतिना तुष्टेन दत्तश्च तं, प्रोषुस्ता हि घर इरं न जहि भो ! ज्येष्ठैकयत्नोऽर्पिताः ।
 तस्य स्वो मध्विमा तया कृत इतो द्वाभ्यां च तद्व्रतता, स भ्रातोऽन्तिमया तदा कलिरमृस्तेनेन ता धारिताः ॥ १०० ॥

ब्राह्म क्षत्रिद्रात्रा षडसुः स्वराणीषु तुल्येण, परं च वृषीचमिति ताः प्रत्यबोचत् । तदा षपभार्पा वमापिरे-सत्यवसरे प्रार्थयि-
 व्यायः । बरेकस्यां रात्रौ कथिचौरः कृतपस्त्राणहारो राजशासनेन सौनिकैः श्रुताऽऽगारे नीतस्त्वं निमान्य तासु यतसुषु राजयो
 रित्तु शिस्तो मरिच्यः पूर्वदण्डनेण पौरस्वैकैकं दिक्ते बीचनमवाक्य, राज्ञा च बधे । ततस्त्वास्तिस्त्राऽपि क्रमेण पानाञ्जनशयना
 मुन्मसजनपपथादिभिर्निष्क्रमं तं सुलभयामासुः । परं निचनमयेन वराका क्षर्मसेचमपि न विद्राञ्चकार । तुरीया नृपप्रिया यस्य यावदा-
 दुर्गं बीचनं बभार, राज्ञापि तवाऽनुमेने । तवो दिव्यविदिने कतस्त्रोऽपि राजभार्पा विकत्यनपरा मया षड्वक्तृमिस्त्रं तारस्तरेण मियो विव
 दन्दे न । एवं परस्परमीप्सां कुर्वन्तस्त्रा उपरात्रमसुः । विठिवितरपि तस्मिन्वर्षेण तस्मिन् पपच्छ-मो मोषक ? मासु क्वयया तवाऽ-
 भिमता गरीबमी शितेपिपीति वद ? स्तेनाः ग्राह-रात्रन् । सर्वाभामपि देवीनां मयि इतमाम्ये महाशुगराकारो वरिचर्चि, परं तत्राऽपि

महत्तरोपकारस्तस्यास्तुर्याया विद्यते या मम जीवनलतां स्नेहरसेनाऽमिषिव्यैषयामास । तस्मात्सर्वेषु विश्रानेनैष्वमयमेवाऽनुत्तमं दानमस्ति ॥ १०० ॥ कथितमपि—

मृतेर्भीतिस्तु न ज्ञातः, सुजग्धमहिमा मया । कदन्नं भक्षितं चाद्या-ऽभयाद्धे ? चामृताधिकम् ॥ १ ॥

अथ सहसा किंचिदपि न कर्तव्यं तत्र नृपचक्रोरयोः १००-कथा—

तस्यौ हस्तचक्रोरभृच्च नृषितो वृक्षाश्रयेऽहेर्मुखा-त्तत्रोर्ध्वादपतद्गरं नृपतिना नीरेच्छयाऽऽत्तं करे ।

तस्यौ हस्तचक्रोरभृच्च नृषितो वृक्षाश्रयेऽहेर्मुखा-त्तत्रोर्ध्वादपतद्गरं नृपतिः खेदन्तु दृष्ट्वाऽकरोत् ॥ १०१ ॥

तद्वरीकृतमभ्रगेण स परं क्रोधेन वै मारितो, भूपस्तत्तदनूरगश्च पतितः खेदन्तु दृष्ट्वाऽकरोत् । अथ दुमोपरिष्टात् एकदा कश्चिन्नृपश्चक्रोरकं करे कृत्वा कस्मिंश्चित्कानने तरोरधस्तस्थौ, तत्कालं गजा पियमापीडितोऽभूत् । अथ दुमोपरिष्टात् कस्याऽपि महाकायस्याऽजगरभृजंगस्याऽऽस्याद्गलं व्योतति स्म, मूपश्च आन्त्या तदच्छं पयो विदित्वा पाणिसंपुटे न्यस्य तृपितः पातुं प्रवर्तते स्म । ततश्चक्रोरोऽपि यद्यसावेतन्नीरमपास्यत्तदा गतासुरमविष्यदिति विचार्य पक्षाम्यामम्भश्चिक्षेप । मयोऽपि मूपः पत्र-पुटं वारिणा वमार, परं तदपि न्यपातयदिति कुपितो नृपोऽविचार्यैव विहगं जघान । ततोऽचिरकाल एव शयुरुपरिष्टादधोऽपतत् । तं पतितं विलोक्य मृजानिर्भृशं तप्यते स्म-हन्त ! निरपराधोऽयं वराको विहगो मया हतः । बत ! अहन्तु तेन रक्षितोऽन्यथा शयु-मुखनिःसृतविषपानान्नूनं प्राणान् जह्याम् । धिक् मां यदुपकारिणं प्रति मैथेषोऽनुचितव्यवहारोविहितः, प्रतिफले च वराकस्य प्राणाऽप-हारः कृतः । केनोपायेनाऽऽस्याऽनृण्यं समुपेयाम् ? मयाऽविचारितमेव विहितम्, किमु कुर्याम् ? क्व गच्छानि ? कमालपानि ? कमा-श्रयाणि ? निस्त्रयोऽस्मि, यदुपकारिमपकृत्याऽपि धारयामि प्राणान्, देवि वसुन्धरे ! देहि मे प्रवेशार्थं विवरम् । एवं करुणापश्चात्ताप-

मारणानि, त च मदे न पेहती(ति)स मात्मन्द्ः न प्रवति तं स एव चरत्कः, अप्याऽहितपण्याणो० सिलोगो॥३६॥ विसम वाम
 हृतेः पाशोपगैः आक्षीणं तं द्वारं व विसमं समं वा तेष गतः उपागतः से बद्धे पयपासेहि 'से' चि स मृग' वक्ष्यते स वक्ष्यः पद
 पाशघटीति पदपात्रः स च हृष्टः उपगो वा, तस्येति तेहि पामादिष्णि बद्धे, पतः घातकः घातक एषां तर्प्यत यातनामेव म करोतीति
 पत' नियतमधिकं ना पतं गच्छति नियच्छति । एव तु समणा एगे० सिलोगो॥३७॥ अण्यमवधारणे तुर्विदोषये निर्णयन्नातिरिक्ता
 एके न सर्वे, के च ते?, नियतिवादिन , जे य अण्ये नाभाविधदिष्टिणो, मिच्छादिद्विचि विपरीतप्रादिणाः अकारियति गाणदमप्यवरित-
 अकारिया ते असंक्रान्तिज्वाह संक्रता, नाणदसप्यवरिषाह असंक्रान्तिज्वाह ताह अन्ये जीवबहुत्वादिभिः परैर्नात्र वक्ष्यते अहिमा निम्ना
 दयितुमिति संक्रति-न महति, संक्रिताहं बुद्धसमाह ताह असंक्रिणो सद्दति पक्षियति, स्यात्किं प्रकृनीय किं नेति? उच्यते-पम्म
 पण्यावणा जा तु० सिलोगो॥३८॥ यावान् कश्चित् श्रेयधर्मं ममयेन प्रवृत्ताप्यते सा धर्मप्रवृत्तापना, अहवा दुविधो धम्मो-सुतधम्मो
 चरिचधम्मो य, दमविधो च समपधम्मो आगारमनागारिओ धम्मो, स जेण पण्याविज्जहं स धम्मपण्यावणा पटी, सेसं कंठयं, वज्जपि
 दुद्धस्यं कञ्चति, अहवा न सद्दति, अहवा किमेव न चपि वा संक्रति, पृथिव्यादिजीवत्वं द्रक्कित, मूढा अमानेन-दर्शनमोहेन आर-
 माय न संक्रति, दब्बारमे आकारमे य वदति कुपासंदिब्बो, तमेव आरमं वहु मर्हति, अवियता वाम अभ्यक्ता , गारमादिसु दोसेसु
 धिसेसितबुद्धयः, अलोविता अविपश्चित इत्थं, मिच्छतकदोसेण सन्मृत विमायं पदय न संक्रति-ण बुज्जति, स्याद् बुद्धि-
 यथा मृगाः पाशवद्वाः प्रभुगृह्णोदकत् वननामसुत्वा प्यर्हते एव मिथ्यादृष्टय, हुतः व्यवन्ते?, उच्यते-सवप्पग भिउक्कत्स०
 मिलोगो॥३९॥ मर्षत्रात्मा यस्य स भवति सर्वात्मकः, अहवा जे मावकसायदोमा तेऽपि सव्ये लोमे समवतीति सम्बप्पगं, उक्त व-

“लोभो सन्धविणासओ०” त्रिविधं जात्यादिभिर्मदस्थानैरात्मानं उक्कस्सत्ति, नूमं गहनमित्यर्थः, दव्यणमं दुग्गं अप्पगासं वा भावणूमं
 माया, एए तिण्णिवि कसाया, विविधैः प्रकारै धुणिय विधुणिय, किंच अप्पत्तियं गाम रुसियव्वं तदपि अप्पत्तियं, अकम्मंसे साधो
 अकम्मंसे, एभिः सर्वैर्विधूणितं अकम्मंशो भवति, न वाऽस्य बालबुद्धिणो अप्पत्तियं—अकर्मत्वं भवति, सिद्धत्वमित्यर्थः, अहवा
 अप्पत्तिय कोहो, तेण जइया अकम्मंसे भवति, असगहणं तिण्णि २ कसाये सेसे काऊण खवेत्ति, एवं सेमाणि वि कम्माणि खवेत्ता
 जीवो अकम्मंसो भवति, तं पुण सम्मदंसण चरित्ताओ विणएहि खवेत्ति, ण मिच्छादंसण अन्नाणऽविरतीहिं, एतस्मदं मिए चुत्तेत्ति जो
 मियदिहुंतो भणितो यथा मृगः पाशं प्रत्यभिसर्पन् प्रचुरतणोदकगो वरात् स्वैरप्रचारात् मृत्युमुखमेति एवं ते वि
 णियतिवादिणो जे ते तं (एतं) णाभिजाणंति० सिलोगो ॥४०॥ कंठयो, णियतिवादो गतो। इदाणि अण्णाणियवादिदरिसणं—
 अण्णाणकतो कम्मोवचयो ण भवति तत्प्रतिषेधार्थमपदिश्यते—माहणा समणा एगे० सिलोगो ॥४१॥ माहणा णाम धीयारा, समणा
 समणा एव, एगे णोम ण सन्वे, जो अण्णाणियवादी, अहवा अमहंतणए मोत्तूण ते सन्वेवि अप्पणो सपक्खं पसंसंता भणंति, सव्व-
 लोगंसि जे पाणा ण ते जाणंति कंचणं अस्मान्मुत्तवा मर्वलोककेऽपि वादिनः सर्वप्राणभृतो वा येऽस्मदर्शनव्यतिरिक्ता ण ते जाणंति
 संसारं मोवखं वा, ते हि मिच्छादिद्विणो सद्भावबुद्ध्यापि यथा स्वान् २ कुममयान् प्ररूपयंतः ते तत्र सद्भावं वदंति, दृष्टान्तः—मिल-
 वखू अमिलक्खुस्स० सिलोगो ॥४२॥ यथा कश्चिन्मलेच्छयुवा केनचिद् विद्वद्वर्गेणाचार्येण पथि गृहे वाऽपदीष्टः—पुत्र ! कुतः आग-
 म्यते ? ण हेतुं से वियाणात्तिचि दूवचोऽमिहितं दृष्टिमुखप्रमादादिभिराकारैः परिशुद्धाकारं ज्ञात्वा कितु तमेव भाषितं प्रत्यनुभाषते, अथवा
 पृष्टः किंचित्तरं पृच्छतां सोऽपि तथैवाह, आर्यकुमारको वा पित्राऽपदिष्टः—भण पुत्र ! सिद्धं, एए दृष्टान्तः, एवमपणाणि या नाणं०

सिंहो गो ॥४३॥ एवमवधारणे, निधयार्थो नाम यथा मावोऽत्रस्थितः तद् आत्मादिपदार्थान् दर्शयतोऽप्यन्येषां अविप्रकृष्टाभिज्ञा इव
न सद्भावावावदिति, तदेवोदाहरण मिलसुम्भ अथो धियु, अबोधिरज्ञानमित्यर्थः, स एव तेषां अण्णाणियाण वीमंसा० सिंहो गो
॥४४॥ संशय संदेहा चित्तकः ओह वीमंसेत्यनर्थान्तरं, तेषां हि असर्ववृत्तत्वाद् सौ वीमसा प्रत्यक्षेष्वपि, न चेत् पृथिव्यादिषु संदिश्यते
किं पुनरात्मादिषु अप्रत्यक्षेषु !, तदेव सा वीमसा, इह निधयज्ञानेन नियच्छति-न युच्छते न घटत इत्यर्थं, स एव संदिग्धमतिस्तावदात्मान
मपि न दृक्कोति प्रत्यययितु, कुतस्तद्दि परं !, संसारतो वा सद्बर्तु !, एव ते मिच्छादिद्विभो तदुपदिष्ट वा मिच्छादसण पठिवच्छति, उदा
हरण-वणे मूढो जहा जतू० सिंहो गो ॥४५॥ अहा कोइ महति वण्ये विसामूढेण मण्णति-आत्ता ! क्वरस्यां दिस्सि पाटलिपुत्रमिति,
तेनापदीश्यते अह तत्र नयामीति, ततो सो तेष सद् पट्टितो, तौ हि मूढानुगामिनौ दुइतोवि अक्कोविता, दुइतो नाम तावेव द्वौ, अथवा
उभयापि न यार्णति-कुतो गम्यते आगम्यते वा ! किं वा गतमवशिष्ट वा !, अक्कोवियाणाम अयाणगा, तिम्भ सोय धियच्छति, तीव्र
नाम अत्यर्थं पर्वतात्सरिक्कदरावृषगुत्तलतादिना गहनं, सर्वति तेनेति भोत मयद्धारमित्यर्थं, नियममनियम वा गच्छंति निय
च्छति, अथवा संघावारेण महासत्त्ववाहेण कोइ अग्निमदेसजो गहितो, सो य विसामूढताए अण्णतो वेइ, तस्य ते मज्झिमप-
प्पिष्ठा त आर्णति, अग्निमगा न आणति पंथमिति, तेषवि मूढा सुगाया, दुइतो विसामूढदिदुतो ! इदानीं अंघदिदुतो मण्णति-
अंधे अघ पद् पेत्ति० सिंहो गो ॥४६॥ अहा कोइ अंधो अदाप्पद्वापे च क्वचि अंध मच्च वा समेत्य व्रवीति-अह ते अभिरुयितं
गार्म पगरं वा पेमिप्पि तण सद् पट्टितो मण्णति दूरमद्वापंति, नासौ आणति, यत्र बल्लभ्यं यातव्य वा इत्यत्र तस्य तदपरिमाव्यमेव
अध्वानमित्यतो दूराध्वान, अहवा जजो अंध जतो स एव पयेधं पत्थितोवि द्वाणान्तरं पादस्पर्धेन गत्वा तत्स्पथमापद्यते यत्र विनाशं

प्राप्नुते प्रपातकंटादिश्वापदादिभ्यः, अथवा यदृच्छया पंथानमेवानुपतति, अथवा अच्चलएहिं बहुगे हि दिट्ठतो-बुग्गाहेतूण अच्च-
 लया पन्वयं परीयंचावेऊण अगिगल्लं पच्छिच्छयस्स लाउं मुत्तो, तेऽवि इच्छित्तवं वयं भूमिं वच्चा मोत्ति तत्थेव भमंति, स मत्तं चेव
 आवज्जे उत्पधं, जंतुणुणाक्षरवत्, एते दिट्ठता दव्वदिसामूढेण बुत्ता अणिययबुत्ती, तस्समवतारः-एवमेगे णियायट्ठो० सिलोगो ॥४७॥
 एवमवधारणे, एगे ण सव्वे, भावदिसामूढा भववायसाः, नियतो नाम मोक्षः, नियतो नित्य इत्यर्थः, वयमेव धर्म्माराधकाः नान्ये,
 ते एवंप्रतिज्ञा अपि धम्मममावज्जेऽपिः संभावने, मूलपाठस्तु अधम्ममावज्जे, अदुगं णाम सरणार्थमेव, अप्येवं अधम्मममापद्यंते,
 यथा शाक्या आरंभप्रवृत्ताः धर्म्मयोत्थिता अधर्म्ममेव आपद्यंते, येऽपि च कष्टतपःप्रवृत्ताः आजीविकादयः तेऽपि धर्म्मं अधर्म्म-
 नुबन्धनं प्राप्य पुनरपि गोशालवत्संसारयैव भवंति, ण ते सव्वुज्जुगं वए, सव्वुज्जुगो णाम संजमो सर्वतो ऋजुः अकुटिलः निरु-
 पधः न कस्यांचिदवस्थायां अकल्पानुजानमलिनो भवतीति, पुनरपि विशेषोपलंभात् स एवार्थः उपसंह्रियते-एवमेगे वितक्काहिं०
 सिलोगो ॥४८॥ उक्तो हि सिलोगो, उक्तं हि-“पुव्वभणितं तु जं भणती तत्थ कारणं अत्थि । पडिसेहमणुणाकरणहेउविसेसोवलंभो वा
 ॥१॥ अथवा द्वौ दृष्टान्तावुक्ता, उपसंहारानपि द्वावेव, एवमवधारणे, एते इति ये उक्ताः, परं तत्र तीर्थकरा वितर्का मीमांसेत्यनर्थान्तरं,
 एवं स्यादिति, ते तु नान्यं पर्युपासितवन्तः, अन्ये नाम ये छद्मस्थलोकादुत्तीर्णाः सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनः तानुपास्य अप्पणो य वितक्काहिं
 चशब्दादन्यमतेश्च, यथा व्यासः-अमुकेन ऋषिणा एवमुक्तमिति, हासमानयंति, यथा कणादोऽपि महेश्वरं किंचिद् आराध्य तत्प्रसाद-
 पूतमनाः वैशेषिकमकरोत्, एतैरात्मवितर्कैः परोपदेशैश्च यथास्वं अयमस्मिन्मार्गः ऋजुः, अरिजुना शेषाः प्रदुष्टमतयो दुर्म्ममतयः ।
 एवं तक्काए साधेता० सिलोगो ॥ ४९ ॥ एवमवधारणे स्वमतिवितर्कामिः, साधयंतो योजयन्तः कल्पयन्त इत्यर्थः, धर्म्मो

नाम यथा द्रव्यपर्यायवस्तुभावावस्थानं, विपरीतोऽधर्म इति, अथवा कारणे कार्यवदुपचारं कृत्वापदिश्यते—संसारदुःखकारणमधर्मम्, तत्र कोविदा धर्माधर्मकोविदा असंशुद्धा इत्यर्थः, दुःखं चेति दुःखं—संसारो न नातिवर्धते न उत्तरतीत्यर्थः, अथवा कारणे कार्यवदुपचारं कृत्वाऽपदिश्यते संसारदुःखकारणमधर्मम्, विद्वदो सउत्तिष्ठन्, यथा द्रुककोकिलामदनञ्जलाका द्रव्यपञ्जरं नातिवर्धते, पृथग्निमे परतिरिच्यया द्रुक्त्वनिमीकलकारण मावपजरं नातिवर्धते, विउड्ढति द्रोढयंति अतिवर्धन्ते वा, त एव परतन्त्रा—सर्वं सर्वं पसस्तना० सिलोगो ॥५०॥ स्वं स्व नामात्मीय २ प्रश्नसंतः स्तुर्वत ख्यापयन्त इदमेवैक सत्यमिति, नान्य, न तानि गर्हन्ति, परेषां वचनानि प्रक्रीकृति, एव ते परस्परविरुद्धद्वन्द्वना कुममयतीयकराः सुमुखवोऽपि न संसारपञ्जरमतिवर्धते, येऽप्यन्ये सतोऽभितास्तेऽपि, यथा ज उ तस्य विउरसंति, विसेषण उस्संति-इदमेवैक तत्त्वमिति विद्वेषेण उवृषोपयति गन्धेन उस्संतीति, ते संमागतो विउस्सति । अण्णाणिया यादी परिसमस्ता ॥ इदानीं यत्कर्म चतुर्विधं य न गच्छतिचि निज्जुषीए पुत्त आकयानां तत्प्ररूपणार्थमपदिश्यते अथाखर परिकखाय० सिलोगो ॥५१॥ अथेत्यय निपातः पूर्वप्रकृतापेक्षस्तेभ्यः समयेभ्य प्रकृतेभ्य अथ इदमपरं पूर्वमाख्यात उक्त्वाय, न एव ब्रवते गंगायातुक्काममा हि पुद्गा, ते पूर्वमेवेदमाख्यात, अथवा पुराम्यातमिति पूर्वेषु मिध्यादर्शनप्रकृतेष्वारख्यातं, अथवा प्रख्यात क्रिया कर्मोत्पन्नान्तरं, कर्मवादिद्वन्द्वनमित्यय, विगत पीमत्सं वा दर्शनमशोमनमित्यर्थः, कर्मविन्वा णाम यथा येन यस्य येषु च इतुषु प्रवर्तमानस्य कर्मं वक्ष्यते ततो कर्मवितातः प्रनष्टः, अथवा अतिकर्मामीरुत्वात् कर्माश्रया केचिदिदं अथ वत्सायापदिष्टास्तेषां इदं दर्शनं दुःखत्वविवर्धनं कर्मसमूहवर्धनमित्यर्थः, तेषां हि अधिग्रानोपपिठ ईयापय इवमातिक च कर्मं वय न यातीत्यतस्ते कर्मवितापपट्टा, स्यात् कथ पुनरुपपीयते?, उच्यते, यदि सप्तम्य भवति तत्त्वसंज्ञा च संचित्य जीवितान्

व्यपरोपणं प्राणातिपातः, अत्र भङ्गाश्चत्वारः जीवो जीवसण्णा य, प्रथमे भङ्गे बंधः, त्रिष्वबन्धः, अथवा सत्त्वश्च भवति १ सत्त्वसंज्ञा वा २
संचित्य संचित्य ३ जीविताद् व्यपरोपणं ४, चतुसु पदेसु मोलस मंगा, पहमे बंधो सेसेसु अबंधो, अथवा जाणं काएणऽणाऽडिं
सिलोगो ॥५२॥ जानानः सत्त्वं यदि कायेण णाउट्टति, काउट्टणं नाम जिघांसिका उत्थाणं हत्थपदादिव्यापारो, स एवमणाउट्टमाणो
जइवि हिंसति तहावि अबंधगो, अबुहो जं च हिंसतिचि माता प्रसुता पुत्रं मारयति, स्तनेन मुखमावृत्यान्यतरेण वा गात्रेण, अथवा
स एव अबुहो बालको यदा पिपीलिकादीन् सत्त्वान् घातयति, मातापितरौ किंचिदवचनं ब्रवीति, न चास्य कर्ममोचयो भवति, यद्यपि
च कश्चिद्भवति स तद्यथाऽस्माकमीर्यापथं तथा पुट्टो वेदेति, परं पुट्टो णाम स्पृष्टमात्र एव तं कर्म वेदति, मुंचतीत्यर्थः, अव्यक्तं
नाम सूक्ष्मं तंतुबंधनवत् शीघ्रमेव छिद्यते, सह अवधेन सावधं, अथवा जानंतिचि षडभिज्ञस्य बुद्धस्य हिंसतोऽपि यत् वध्यते,
काएण ण आउट्टतिचि स्वप्नान्ते घातयन्नपि सत्त्वं न कायेन आउट्टति, न समारभते इत्यर्थः, अबुहो नाम अल्पबुद्धीन्द्रियो बालः,
सो हिंसादिकर्मसु वर्त्तमानोऽपि अबंधक एव, अथवा अबुद्धो बालः अज्ञश्च पथि वर्त्तते, न च पथ्युपयुक्तः, असावपि अनुध्यमानो
यानि सत्त्वानि व्यापादयति, नानयोः पापोचयो भवति, पुट्टो वेदेति पर, एतानि च उरो वर्जयित्वा योऽन्यः स स्पृष्टः कर्मणा भवति,
वध्येत इत्यर्थः, तं गियमा वेदयति, चतुर्ग्यो बन्धहेतुभ्यः परत इत्यर्थः, तच्चाव्यक्तं सावधं, अमूर्त्तमित्यर्थः, अथवा व्यक्तं तेषां
त्रिकोटीशुद्धं मांसमपि मक्ष्यं अन्यथा त्वमक्ष्यमित्यतो व्यक्तं स्यात्, कथं पापं वध्यते?, उच्यते-संतिमे तयो आदाणां सिलोगो
॥५३॥ संतीति विद्यते, आदानं प्रसूतिराश्रयो वा यैः क्रियते पापं कर्म, तं च अभिकम्माय पेसाया, अभिमुखं क्रम्य अभिक्रम्य
म्वयं घातयत्वेत्यर्थः, प्रेष्यनाम अन्यैः कारयित्वा, हुतं हन्यमानं वा मनसाऽनुजानंति । गते तु ततो आदानां सिलोगो ॥५४॥

पुष्पार्द्ध ईडय, एव मावणस्तुदीए, मावयति तां माव्यत वाऽनयति मावना, हृदिर्नाम नात्र विचिकित्सावृत्त्यादयंति, किंच-एव तस्य
 मावनावृत्तात्मनः त्रिकोटीशुद्धमोक्षिनः यद्यपि कथितं पुष्टं पिता समारम्भः० सिलोगो ॥५५॥ अपि पदार्थसंभवने हि, उक्तं हि-
 प्राणिनः प्रियतराः पुत्राः, तेन पुत्रमपि तावत्समारम्भ्य, समारंभो नाम विन्दीयायामावृत्त्यात्, मांसेन वा द्रव्येण वा, किमगणरपुत्र
 दूकरं वा छगलं वा !, आहारार्थं कुर्याद्भ्रूय भिक्खूष, असंश्रुतो वाम भिक्खुव्यतिरिक्त, स पुनरुपासकोऽन्यो वा, तच्च भिक्षुः त्रिको
 टिशुद्धं संत्वानो यो मेधावी कम्बुवा भोजसिष्यति, तत्रोदाहरण उपासिकायाः भिक्षु पादुपजो गतो, साए तावगो मारेऽग्न उयस्स-
 दिणा तस्स दिण्यो, परसामिपुञ्जा अहो गिम्बिन्नि(क्खि)णि, ताहे तेव भिक्खुणा कुतकम कूठं, मा, कप्परेण इत्ताम्पां गृहीत्वा
 स्वेदय इमेऽगारानिस्सि, त्वमेव दण्णसे, नाहं, एवं मत्तुते घातक एव वस्यत, नाहं, एपावुचरं-मणसा जे पउस्सत्ति० सिलोगो ॥५६॥
 एवं हि सत्त्वेण निर्धृषतोत्पद्यते पद्मादपदिश्यते यः परः नीववह करोति न तत्र दोषोऽस्तीति, ते हि पुण्यकामकाः मातुरपि स्तन छित्त्वा
 तेभ्यो वदति, वप्रदुष्टा अपि मनमा दुष्टा एव मन्तव्याः, य उरेऽसककृतं भुजते, एव ते संयमक्कादिपु, मरस्यायितेषु च भूछित्तानां
 ग्रामादिव्यापारेण च नित्यामिनिविष्टानां कुञ्जलसिच न विद्यते, अशोभन चिपं व्याकुल वा, सदचिचमेव यया अशीलवति, लोकेऽपि
 एव व्याकुलविषाय भवति अविषिचरं, एव तयां सावद्ययोगेषु वर्चमानानां अणवस-अनय(इं)तेसि न, न इत्यतीत्यनह मास्तीत्यर्थः,
 का तर्हि मावना !, न तेषामनवद्ययोगोऽस्ति, नित्यमेव हि ते असंबुद्धचारिणो वचहेतुपु वर्यते, असंहरतात्, ते हि तत्प्रदोपनि-
 हृतमात्सर्पादिष्वाभवद्वारेण यथास्व वर्तमानाः तदनुरूपमेव च यथापरिणाम कम्म वंघति, दब्धसंबुद्धा पावसियालचौरादयः, माव
 संबुद्धा सावध, संहरतचारिणो नाम संबुद्धः संयमोपक्रमः, संहरणशीलः संबुद्धचारी ! इत्येताहि विन्दीनि० सिलोगो ॥५७॥ इति

उपप्रदर्शने, एतादृति इहाध्याये या अपदिष्टा नियतिकाद्याः, सातागारवो नाम शरीरसुखं तत्र निःसृताः, अज्ज्ञोद्यवण्णा इत्यर्थः,
 हियंति मण्णमाणो-एवमम्माकं हितं भविष्यतीति सुखानि एव-अहितमेव सेवते, अथवा अस्मिन्नर्थेऽयं दृष्टान्तः-जहा आसाविणि
 णावं० सिलोगो ॥५८॥ आश्रवतीत्याश्रविणी अकतकेट्टा पुण्णकोट्टा वा, जात्यन्धग्रहणं नासौ नात्रो मुखं पृष्ठं वा जानाति, यो
 वा अवल्लकपत्रादेरुपकरणस्य यथोपयोगः, स एवमिच्छन्नपि पारं समुद्रपारं वा, अंतरा विषीदति, सद्य च एव हि यते, निमज्जते वा,
 सोहणिच्छिदं पण सक्केइ वज्जिजुं तेषु, किमंग पुण मयच्छिदं, एस दिइं तो, उवसंहारो एसो-एवं तु सम्मणा एगे० सिलोगो ॥५९॥
 एवम्-अनेन प्रकारेण, तुर्विशेषणे, अस्मान् सुत्तग मिच्छादिट्ठी अणारिया णाम चरित्ताणारिया अणारियाणि वा कम्माणि कुर्वन्ति ते
 संसारपारमिच्छन्ति संसारे च अणुपरियदंति, अवि णाम सो जातिअंधो देवतापभावेण वा अण्णेण वा केइ उचारिज्जेज्ज, ण य मिच्छादिट्ठी
 संसारदुत्तरंति । वित्तिओ उद्देस्सिओ सम्मत्तो १-२॥ समययाधिकारोऽनुवर्तत एव, तत्र प्रथमे द्वितीये च कुट्टिदोषा अभिहिताः,
 तृतीये तेषामेवाचारदोषा अभिवीर्यते, अथ द्वितीयावसाने सूत्रं-‘पुत्तं पिता समारब्ध आहारद्वमसंजते’ आचारदोष उक्तः, इहापि स
 एवाचारदोषोऽभिधीयते, दृष्टिदोषाश्च तेषामेव तेरासिगवचं च भणिहिच्चि, इत्यतोऽपदिश्यते-जं किंचि उ पूतीकडं० सिलोगो ॥६०॥
 यदिति अणिहिट्ठस्म णिद्देसो, किंचिदिति यदाहारिम उवधिजातं वा, पूतिग्रहणादाधाकम्ममपि गृहीतं, आधाकर्मिकं एव हि पूति,
 यदपि च तदवयवोऽपि, न वर्त्तते कथं तर्हि आधाकम्मं?, तद्ग्रहणाच्च सर्वा अविशोधिकोटि गृहीता ‘एगग्रहणे गहणंतिकाडं तआति-
 याण सन्वेसि’ तिणिण विसोहिकोटीवि गहिता, श्रद्धा अस्यास्तीति श्राद्धी, आगच्छंतीत्यागंतुकाः, तैः श्राद्धरागतुकाननुप्रेक्ष्य-
 प्रतीत्यं उवक्खडियं, अथवा सड्डिचि जे एगनो वसंति ते उदिश्य कृतं, तत् पूर्वपश्चिमानां आगंतुकोऽपि यदि सहस्रसंतकडं भुजे,

दुपस्स नाम पद्यो द्रो सेवत, तपथा—गृहित्व प्रवज्यां च, अमृतं सुजति सोपि दुपस्सं सेवति, कथं?, दृश्यो
 तिग मारओ असंजयो, एष ते प्रवजिता अपि भूत्वा आधाकम्मोदिमोजने गृहस्या एष संपपते । तमेव अविजाणतो० सिलोगो
 ॥६१॥ तमिति पिरेद्रे, ययोरिष्टेन तदर्थं, एषमनेन प्रक्षारेण मूलगुणे उचरगुणे उचरगुणे उचरगुणे उचरगुणे उचरगुणे
 दहा 'आहाकम्मण्यं मते ! सुजमापे किं पकरेति किं पिणाति०, विसमा नाम बधमोक्त्वा कम्मपंचोवि विसमो, एकेकं कम्ममणेग
 प्यगारं अयेगेहि च पगारेहि वन्दते अतो विसमति, अकोपिका असंभुदा इत्यर्थः, ते अयाजगा प्रयुत्पन्नगृदाः अनायनदोपदा
 र्थनाद् आधाकम्मोदिमिदो वै कम्मबदा संसार दुःखमाप्नुवति, मच्छा बेसास्त्रिया चेव विञ्चाल' समुद्रः विञ्चाले मवाः बेष्वालिका
 घृहस्यमाणा अथवा विञ्चालकाः वैष्वालिका, पठ्यते च 'मच्छे देयालि एवेव' वैताली कुलमिप्यते, लोफ सिद्धमेव तदभिधानं, यथा
 पूषा वैताली दक्षिणाऽपरो वरेति सामुद्रकुलोद्भवो, स वैष्वालिको वैतालीकुलो वा मत्स्य' सामुद्रकैवा विप्रहारेर्मत्स्येभ्यन्यैर्वृद्धिभ
 वाप्यते स फयपि देवतातो निरुपसर्गाधिष्ण्टकालमुद्रवेकया निसृष्टकथय' यतो, रुढ इव पुमान् परप्रयोगेन अनूपमानः सुदूरम
 पृता' उचरगस्स अमिआगमेवि उचरगस्य अभ्यागमो नाम समुद्राभिस्तरण, केचिपु पुनः प्रवेष्टः, स एवं क्षरीरमुत्थाय अद्यानात्,
 धत्तापायात् । उचरगस्सप्पभावेन० सिलोगो ॥ ६२ ॥ अप्पभावो नाम उचरगस्म अल्पभाव', प्रत्यागृते उदगे ह्युक्त्वा एव वस्तुका
 संभुता' पक्वो वा, अथवा अप्पस्वभाव' अप्पभाव, स्तोफ इत्यर्थः, स च महाकायत्वात् न तत्र वृद्धोति, न परिबर्षमानो वा नदीमुखे
 लग्यते, एवं अप्पकाओ विधातयती पनघातेन वा, पारं करोतीति घतः, अकम्मं च कम्मं करोति कृत्वाऽपविश्यते—स्वयमेव असौ घातार
 एति प्रामोतीत्यर्थः, अथवा पंतो गाम मन्थू त मन्थुमेति, के ? उच्यते—इकेहि य ककेहि य० सिलोगो ॥६२॥ पच्छदं, एते चान्ये

आमिपाशिनः शृगालिपक्षिमनुष्यमार्जारादयः कल्पन्ति तत्रैव यदृच्छयावि, केचित्पुनः वीचीमामाद्य वर्द्धमाने चोदके समुद्रमेव
 विशन्ति, दुर्हितैस्तीक्ष्णतुण्डैः पिशिताशिमिरस्यमानास्तीव्रं दुःखमनुभवन्तो अह(इ)दुहसहा मरति, एस दिडुंतो, एवं तु सममणा
 एगे० सिलोगो ॥६३॥ एवमनेन प्रकारेण वर्त्तमानमेव जिह्वासुखमिच्छन्ति, अण्डउत्थिया पासत्थादयो वा एगे, समुद्रमुत्तरितुं, अवि-
 सुद्धाणि आहारादीणि गवेसन्तो जहा मच्छा एगभवियं मरणं पावन्ति एवमणेगाणि जाइतव्वमरितव्वाणि पावन्ति, एवं पासत्थादयोवि
 जोएयव्वा, इण्णमणं तु अण्णणं० मिलोगो ॥६४॥ इदमिति जं भणिहामि जहा लोको उप्पज्जति विणस्सति य, इहेति इहलोगे,
 एगेसिं, ण सव्वेसिं, अथवा एगे णाम न ज्ञानमहा, एतं क्हं?, देवउत्ते अयं लोगे० सिलोगो ॥६५॥ केइ भणंति-देवेहि अयं लोगो
 कओ, उप्पइत्ति वीजवत् वपितः आदिसगे पश्चादंक्षुरवत् निसर्पमानः क्रमशो विस्तरं गतः, देवगुत्तो देवैः पालित इत्यर्थः, देवपुत्तो
 वा देवैर्जनित इत्यर्थः, एवं बंभउत्तेवि तिणिण विकप्पा भाणितव्वा, बंभउत्तः बंभपुत्त इति वा । इस्सरेण कते लोगे० सिलोगो
 ॥६६॥ ईश ऐश्वर्ये, ईश्वरः प्रभुः, स महेश्वरोऽन्यो वाऽभिप्रेतः, तथा प्रधानादन्य इच्छन्ति, प्रधानमव्यक्त इत्यर्थः, जीवाश्चाजीवाश्च
 जीवाजीवास्तैः जीवाजीवैः संयुक्तः, सुखं च दुक्खं च सुखदुक्खे स एकीभावेन अन्वितः सुखदुःखसमन्वितः, अनुगत इत्यर्थः, तथा-
 ऽन्ये इच्छन्ति संयंभुणा कते लोगे० सिलोगो ॥६७॥ स्वयं भवतीति स्वयंभूः, स तु विष्णुरीश्वरो वा ब्रह्मा वा इति, बुचन्ति, इतिचि-
 इतिरिति उपप्रदर्शनार्थः, उक्तं कथितमित्यर्थः, महक्कपिनाम स एव ब्रह्मा अथवा व्यासादयो महर्षयः, यो वा यस्याभिप्रेतः
 स तं ब्रवीति महर्षिमिति, एवं यो यस्याभिप्रेतः स स तं लोककर्तारमिति । केचित्पुनस्त्रयाणामपि साधारणं कर्तृकत्वमिच्छन्ति, तद्यथा-
 'एका मूर्तिस्त्रिधा जाता, ब्रह्मा विष्णु०, कारणिका ब्रवते-विष्णुः स्वर्लोकादेशेनावतीर्य इमान् लोकानसृजत्, स एव मारयतीतिकृत्वा

मारोऽपदिश्यत, ततस्तन मारण मारय ससुता माया, एकं भुवते-यदा विष्णुणा सृष्टा लोका तदा अजरामरत्वात् ते सदा एवेय मही
 निरंतरमाक्षीर्णा, पश्चादसाक्षीवतरं क्रान्ता मही प्रमापतिः (म्) उपस्थिता, नागाज्जुनीयास्तु पठति-अनिविष्टिय जीवाणं मही
 वण्यते पसुं' वतो से मायासिद्धिपकारलोगस्त मीत्वा ततस्तेन परिभीय स्वय मद्या निघतेन मा भूहोकाः सर्व एव प्रलय यास्यतीति
 भूमेरमावात्, तां च भयविह्वलांगी अणुकपता व्यापिपुरस्सरो मृत्यु सुष्ट', ततस्ते धर्ममृयिष्टा प्रकृत्याः जीवयुक्ताः मनुष्याः
 सर्व एव दवेपूपयते स्म, तत' स्वर्गोऽपि अतिगुस्त्वरो क्रान्तः प्रजापतिद्विपतस्सौ, ततस्तेन मारेण संसुता माया, मारो णाम मृत्युः,
 संस्तवो नाम सांगत्य, तच्छ हि-मादुपुम्बसंषद', मृत्युसङ्गता इत्यर्थ, ततस्तेन मायाबहुला मनुष्याः केचिदेके मृत्युधर्ममनुभूय
 नरक्यादिषु यथा क्रमैते-उपपद्यते स्म, उक्त च-‘आनत' सर्वस्वास्त्राणि, छिन्दतः सर्वसद्ययान् । न ते ह्यपकरिष्यति, गच्छ स्वर्गे
 न तं मय ॥१॥' येन वा मारेण ससुता माया रितिया तेण लोए असासते । अत्र-माहणा समणा एगे० सिलोगो ॥६८॥
 माहणा धियारा, समणा सांख्यादय, एगे, ण सन्धे, अंढात् कवं प्रद्या किलाण्डमसूत्रत्, एतो मिद्यमानात् अकुनवह्लोका प्रादुर्भूताः,
 एवमेते सर्वेऽपि लोकोत्पत्तादवादिन स्व स्वं पद्य प्रद्वसंतो भवते-अमौ तत्तमकासी य, अयाणता मुस वदे, असाविति अत्रावेकः
 योऽस्मदमिन्नेत' विष्णुरीश्वरो वा, तच्च नाम असावेव, नान्यो, लोकमक्कार्पीत्, श्रेयास्तु लोकोत्पत्तादमजाणंतो हसं वदे, अववा वय
 न्म न च वराका लोकस्वभाव अयाणता हसं वदे, कयं?, सं ते वदति देवा मनुस्सा तिरिक्त्वा पारगा सुहिता दुम्बिक्त्वा रात्रा युवराजादि
 सुद्धाणि वा विगाहाणि वा सुभिमक्त्वाणि वा दुभिमक्त्वाणि वा सच्वमेतत् विष्णुच्छत, मे वाऽन्ये ते सर्व अयाणता हसं वदे, किंच-अं ते
 सत्तण परिपाग्ण, लोय मूया क्खे मिन्नोगो ॥३९॥ विधि-स्वर्यायो नाम आराममिश्राय अप्पण्णिजो गमकः, य एव स्वेन

पर्यायेन ब्रुवते लोगस्स कडविधी, विधिविधानं प्रकार इत्यर्थः, तेपामुत्तर-तत्तं ते णवि जाणंति, तस्य भावस्तत्त्वं लोकमद्भावे इत्यर्थः, यथा उत्पद्यते पलीयते च स्वकर्ममिभिः तत्त्वं न जाणंतीति, उक्तं हि-अणंता जीवघणा उप्पज्जिता णिलिज्जंति, एवं परिचावि इत्यर्थः, कर्मभिरुत्पद्यमानः प्रलीयमानश्च, संततीः प्राप्य नायं नासीत् कदाचिदपि, नित्यः दग्धया ए सासओ, पज्जवद्दया ए असासओ, अथवा सन्व एवायं उत्तरसिलोगो, तेषां कडवादीनां विप्रसृतानि निशम्य सएण परियाएण बूया लोककडे विहिंति अप्पणियाएणं परियाओ णाम वीतरागमवक्तव्यता, बूया लोए कडे वा णविचि, ते उ सव्वे कुवादिणो, तत्तं ते णवि जाणंति-णायं णासि कयाइवि, तत्त्वं यथा भगवद्भिरुपदिष्टं, किमुपदिष्टं, 'किमिदं भते ! लोकेत्ति पबुच्चति ? पंच अत्थि, काया, तत्थ दग्धओ णं लोगे ण कयाइ णासि जाव णिचे' एवं ३ भावओ जे जहा भावा-पज्जवा उप्पज्जंति विणस्संति च ते पडुच्च अणिच्चो, पठ्यते च-लोकं बूया कडेति च, चशब्दा-दकडेति वा, नित्य इत्यर्थः, भावं पडुच्च कडे, कि चान्यत्-ते ह्यसर्वज्ञा नैवं दुक्खं जाणंति ण च दुक्खुप्पायं नैव तं निरोधं, कथं तर्हि लोकोत्पादं ज्ञास्यंति ?, कथं-अमनुष्णसमुत्पायं० सिलोगो ॥७०॥ अमणुणो णाम असंजमो, न हि कस्यवि संजमत्त्वं परि-णामिन्यात्मनि क्रियमाणमिष्टं इत्यतः असौ दुष्टासीविषयत् सर्वस्यैवावमन्यः असंजमः, तेषां च यत्पूर्वं नासीत् पश्चाद् ज्ञानं तत्सर्वं दुयस्वं, जंयि किंचि सुखसण्णितं तं पि दुक्खमेव, चंक्रमितं दुक्खं पवडुति आसितं सयं दुक्खं दुधावि वातगतणं पि दुक्खं एवमादीणि, पुब्बं णासी पश्चाज्जायंत इति दुक्खानि, तानि चेज्जरकृतानि नासाभिरिति, त एवं तस्य दुःखस्य समुत्पादमयाणंता किं णाहिंति तं वराका, तर्हि भावना-तद्विधैरात्मा, नैव पूर्वं कृतं, पश्चाद् द्वैतं, ततः तेष्वापि एकं, तद्यथा नाम कृष्यादीनि कर्माणि स्वयं कृत्वा तत्फलमुपभुञ्जाना ब्रुवते यदस्मत्सु किंचित् कर्म विपच्यते तत्सर्वमीश्वरकृतमिति, एवं तस्स दुक्खस्म ममुत्पादमयाणंता कह-

मन्विषुषा संसारगता यामयं दास्यंति !, संसारदुःखस्वर्णस्पर्शोभाय च क्वं वाहन्ति संवरं, मणिषा क्वचादिणो, तेरासिइया इदणिं,
तेवि क्वचादिणो वेद, तेरासिया नाम जेसिं साइं एक गीससुवाइ तेरासियासुचपरिवाहीए, ते मणति-सुन्दे अपावण आपा०
सिलोयो ॥७१॥ तेषां हि यथाकथमर्थविक्षेपेन घटमानोऽयमारमा इह सुदाचारो भूत्वा मोक्षो, अप्पा एको भवति, अकम्मो इत्यर्थं,
‘इहे’ति इह लोके मिथ्यादर्शनसमूहे वा स-मोक्षप्राप्तोऽपि भूत्वा कीर्त्तनपद्मोसेण रजसा अवतरति, तस्य हि स्वशामनं पूज्य
मानं दृष्ट्वा अन्यदासनान्यपूज्यमानानि च क्रीडा मयति, मानसः प्रमोद इत्यर्थः, अपूज्यमाने वा प्रदोषः, ततोऽपि घृस्मे रागे द्वेये
वाऽनुगतान्तरात्मा ध्वनेः ध्वनेः निर्मलपट इव उपप्लवमानः कृष्णाणि कर्म्मणि पपुज्य स गौरवाचेन रजसाऽवतार्यते, ततः पुनरपि
इह संपुटो (इह संपुटे सुषी वाया) भविताण सुन्दे सिद्धीयं चिद्धति इहेति इह आगत्य मानुष्ये च यः प्राप्य प्रव्रज्यामभ्युपेत्य
संज्ञात्मा भूत्वा, दानको नाम दानक एव आत्मा, न तस्य तज्ज्ञानं प्रतिपवति, यतश्चेतत् दासन व्यलति, तत एव प्रज्वाल्य किञ्चि
त्काल संसारे च स्थित्वा प्रेत्य पुनरपापको भवति, मुक्त इत्यर्थः, एव पुनरनन्तेनानन्तेन कालेन स्वदासनं पूज्यमानं वा अपूज्यमानं
वा दृष्ट्वा तत्त्व से भवत्कृति-अवराधो दाम राग दोसं वा, ततः सापराधत्वात् चोरवत् रागद्वेषोरथैः कर्म्मभिर्भस्यते, ततः कर्म्म
गुरुत्वाद् पुनरवतार्यते, तेनैव क्रमेण दासन प्रज्वाल्य निर्वासि च, उक्तं च-दुर्गेष्वन पुनरुभैति भव प्रमथ्य, निर्वाणिमप्यनवषा-
रितमीरुमिष्टम् । मुक्तः स्वयं कृतमद्य परार्थदूरस्वच्छासनप्रतिद्वेषिह मोहराज्य ॥१॥ यतश्चेव-गतानुवीयि मेघाबी० सिलोगो
॥७२॥ एवं त्रेरात्रिकमते धान्ये प्रागुक्ता इवादिनः तैव गच्छति स्वच्छदुद्विक्लैः पूर्वापराधिष्ठितः मयी, न तु चित्त्य, दास्वे
त्वर्थः, नेते निर्वाणायति, इत्यमरः। तेषां ‘न त वसे’ वसति न त रोपसा भायरेखा वा, न वा तेषां समं वसेखा, संसर्गि वा कुर्यात्

ते दाहति, मा भूत् सेहमति, वृग्गाहेजा उक्तं हि-“शंका कांक्षा जुगुप्सा च०” सव्वेवि एते पुढो पात्रादिया सव्वे अवखातारो नयं, पुढो
 णाम प्याह, यथामति चिरुलपयो वा स्वं स्वमिति स्वं स्वं सिद्धान्तं प्रशंसंति परसिद्धान्तं च निन्दंति सए सए उवट्ठाणे० सिलोगो
 ॥७३॥ स्वं स्वे आत्मीये उपतिष्ठति तस्मिन्निति उपस्थानं, सिद्धिरिति निर्व्वर्णं, एवमवधारणे. नान्यथेति नान्येन प्रकारेण, सुव्यन्ते
 सर्वा, अन्येषां तु साख्यातं चरणधर्म्मवशेषादिहैवाष्टगुणैश्चर्यग्रामो भवति, तद्यथा-अणिमानं लघिमानमित्यादि, अहवा अवोधि
 होति च तमति, अत्रोहिनाम अवोधिज्ञानः, वशवर्त्तो नाम वशे तस्येन्द्रियाणि वर्त्तते नासाविन्द्रियवशकः, सव्वकामसमस्मिपयो णाम
 मर्म्म कामाः समर्पिताः तस्य यथेच्छातः उपनमंतं इत्यर्थः, तस्य सर्वकामा अर्पिताः, सर्वकामानां वा समर्पितः॥‘सिद्धा य ते
 अरोगा य०’ सिलोगो ॥७४॥ ते हि सिद्धिमंतः शरीरिणोऽपि भूत्वा सिद्धा एव भवंति, निरोगाश्च, नीरोगा णाम वातादिरोगै-
 रागतुकैश्च न पीड्यन्ते, ततः स्वेच्छातः शरीराणि हित्वा निर्व्वति, एवं ‘सिद्धिमेव पुरो कालं सएहिं गट्ठिता णरा’ सिद्धिं पुरस्कृ-
 त्येते सिद्धा एव वयं, अनेन वाऽऽचारेण सिद्धिं यास्यामः पूजापुरस्कारकारणात्, हिंमादिषु गट्ठिता णाम मूर्च्छिताः, संसक्तभावात्,
 तत एव ‘सिद्धाः’ सिद्धनादिनः ये चान्धे आश्रवगट्ठिता वादिनः ते “असंबुद्धा० सिलोगो”॥७५॥ अणादीयं भमिहिंति पुणो
 पुणो, एतत्कंठयं, ‘कप्पकालुवज्जंति ठाणा असुरकिन्विता’ कल्पपरिमाणः कालः कप्प एव वा कालः तिष्ठत्यस्मिन्निति
 स्थानं, आयुरं पूपपद्यन्ते किल्विपिकेषु च, ततो उव्वट्ठा अणंतं कालं हिडंति संसारे । इच्चेते कुसमये बुज्जेज्ज तिउट्टेज्ज ॥ तत्तिओ
 उट्टेसो मम्मत्तो १-३॥ उट्टेमाऽभिसंवधो ‘किञ्चुवमा य चउत्थे’ पिण्डजुत्तीए उत्तं, किञ्चेहि-कृत्यैरुपमीयंते इत्यतः कृत्युपमाः,
 चउत्थस्य यत्वेण मह संबंधने मोक्षार्थमुपस्थितः आत्मनोऽपि ताव सरणं नो भवति जेण कप्पकालुवज्जंता, किंसंग पुनरन्येषां ?,

इत्यथोऽपदिश्यते 'एते जिता मो सरणं०' सिलोगो ॥ ७६ ॥ 'एते' इति य उच्यते, अथति तमिति श्रवण, 'मो' ! इति द्विष्यामन्नं, जिता नाम विषयरूपायैस्ते जिता, न भवन्ति श्रवणाय, दुर्बला इत्यर्थः, अथवा एते मो असरणं, परीपहजितत्वात्, अतश्चो य परमि च, स्यात्-कथं अश्रवणाय भवति !, उच्यते, येन 'बाला पण्डित्याणिजो,' अथवा पयस्यपावणादिआरंभविदारचण घण्यगोमदियसयणासयादिपरिच्छेदा, पाप्मायिचेहि दुष्खेहि अमिभूता आत्मनः सरणं मण्णंते ते कथं अण्णोसि मरणं भविस्संति !, ते असरणे सरणपुट्टिया बाला पण्डितमाणिजो, संवमो य मानसरणं, अतश्चो य ताव परमि च तं प्रति जिता, जहिणा पुण्य संयोग, के ते !, कृतिरया जिगतया य, पुण्यसंयोगो णाम स्वन्नघन इत्यादि, तं च हित्वा 'सिता फियोवगा' सिता वद्वा इत्यर्थ, सितानां कृत्यानि सितकृत्यानि, तथया-पचनपाचनारंभपरीप्राद्वीनि, उपगा नाम योग्याः, अथवा 'सितकृत्योपगा' इति सिता गृहस्था नित्यमेवार्मोपजीवित्वात् असुमाप्यवसिताः पापोपगा भवन्ति, सतथ नरकोपका इति, एरय दिहुंत्तो सुइवादिघोरेणं, अंतरवीवे एकस्म मिण्णवादनियस्स पुण्यपविट्टस्स उच्छुखाइयस्स ससुइकुलावस्सरस्थाने हुव सण गुलमद्वियतिफळअ मध्ययति, इतरवर्धन, सग्मावे कयित णस्मि सुइचि सगिइ येव इव्यमागते, यतयेवं तेव 'त च मिक्खु परिणाय०' सिलोगो ॥ ७७ ॥ 'तदि'ति तेषां आरंभादि सितकृत्योपगतं चद्वद्वत्कुद्वर्धनप्रइण अन्यथ छउमस्यं चउपछव चाणजापरिण्णाय परि जाणिया (पचद्वत्तावपरिण्णाय) पचकत्ताउ तदानारस्य विळं नाम विद्वान् संस्तुतापमंअ न मूर्च्छां तेषु कुर्यात्, यथा एतेचि जिण्णाय, अथवा यत्तेषां परीः क्रियत व तत्थ हुच्छए, अमूर्च्छमान एव च 'अणुक्कसाए अणुवलीवे' अणुक्कसायो नाम तणु क्कमाओ, पथाऽणुत्वात्परमाणु नोपसम्यन्ते एवमस्यापि यत्तप्यधीणाः कयायाः सपाप्यणुत्वाओपसम्यन्ते, निगृहीत्वाओधीर्यत इत्यर्थः,

पठ्यते चान्यथा सद्भिः अणुकोसे अणुवलीणे, तत्राणुकोसो णाम न जात्यादिभिर्मदस्थानैरुत्कर्षं गच्छति, अपलीयते स्म अप-
 लीनः, यो हि जात्यादिरहितः पूर्वमासीत् स नापलीयेत, न गूहयेदात्मानमित्यर्थः, तत आत्मोत्कर्षत्वापलीनत्वे वर्जयित्वा
 मज्झिमेण मुणि जावए, ण-नोत्कृष्येत् लज्जेत इत्यर्थः, अथवा रागद्वेषौ हित्वा तयोर्मध्येन मुनिर्यापयेत्, अरक्तदुष्ट इत्यर्थः,
 अथवा मध्यमिति 'सपरिगगहा य सारंभा य०' सिलोगो ॥ ७८ ॥ परिग्रहारंभावुक्तौ प्रथमोद्देशके, 'इहे'ति इहलोकं, एके
 न सर्वे, आहितं-आख्यातं, यदेषामारंभपरिग्रहौ व्याख्यातौ निर्वर्णाय अतत्त्वं, साधवस्तद्विपरीतास्तन्मध्ये अपरिग्रहे अणारंभे
 ज्ञानवान् ज्ञानी भिक्षुः पूर्वोक्तः संमत्ताद् व्रजेत् परित्रजेत्, स्यादेतत्-अनारंभापरिग्रहवतो अपरिचयस्य च भिक्षोः कथं शरीर-
 यापनाप्रक्रिया स्यादिति ? नैवाशरीरो धम्मो भवति, ततः उच्यते-'कडेसु घासमेसेज्जा०' सिलोगो ॥ ७९ ॥ अथवा जावएत्ति
 बुत्तं, सा चेयं यापना-कडेसु घासमेसेज्जा, तैरेवारंभपरिग्रहवद्भिः पचमानकैः अर्थाय कृतेषु प्रासुकीकृतेष्वित्यर्थः, ग्रस्यत इति
 ग्रासः, तेषु कृतवन्सु स भिक्षुर्याचित, यदुक्तमेषणीयं चरेत्, चर गतिभक्षणयोः, भुंजीतेत्यर्थः, एवमाहारउत्त्राधिसेजाओवि, तदपि
 भुंजानाः अगिद्धे विप्पमुक्के य, अगिद्धो अरक्त इत्यर्थः, बायालीमदोसविप्पमुक्कं, एसणं चरेदिति गवेसणा गहणेसणा य गहिताओ,
 अगिद्धेति घासेसणा, विप्पमुक्केति न तेष्वाहारादिषु ममीकारः कर्त्तव्यः, यत्र वा इष्टो आहारो लभ्यते तत्रापि कुले ग्रामे वा न
 संगः कार्य इत्यतो विप्पमुक्को य, 'उम्माणं परिवज्जिए'ति सपक्खपरपक्खउम्माणपेल्लियं च खेत्तं वज्जेतव्वं, मा भूत्-एवं दोषाः
 स्युरिति, उवहिसेज्जाहिवि जोइज्जा आदिगहणा, किञ्चुवमाहिकारो गतो, समयधिकारोऽनुवर्त्तत एव, लोकस्य च-पाखण्ड-
 लोकस्य च तदाधिकारेऽनुवर्त्तमाने इदमपदिश्यते लोगावायं णिसामेज्जा०' सिलोगो ॥ ८० ॥ लोका नाम पापंढा गृहिणश्च, लोकस्य

लोकायां वादः लोकवादस्तान् 'अनपत्यस्य लोकः न सति, गान्ता नरका', तथा गोभिर्हतस्य गोमस्य नास्ति लोकः, तथा जेति
 मुण्या उस्या, पिप्पा देवा, पितामहा काया, न लोगदुग्धियद्गो दुग्धत्वमोक्त्वा विबोधितुं, तथा पुरुषः पुरुष एव, स्त्री स्त्रीत्येव,
 तथा पापंडलोलोकस्यापि पृथक् सयोरिव प्रवृत्ताः, केषांपित्सर्वगतः असर्वगतः नित्योऽनित्य अस्ति नास्ति चात्मा, तथा केष्वित्तु
 मन धर्ममिरुंति, कश्चिदुत्तेन, केष्वित् तानेन, कश्चिदाम्युदयिका धर्मपरा नैव मोक्षमिच्छति, 'इहे'ति इहलोकं आहित-
 आत्मात, पठ्यते च 'लोकात्वाद गिमामेवा' गिमामेवा-जाणिषा य ए सदहल, लोकस्वभावो नाम अज्ञानित्वायात्किंचिद्व्यमापिता,
 उक्त च-"एव समाध" एतु एव लोकः, न स्वार्थहानिः पुरुषेण कार्या!" अथ कस्मात्त भवेया परसमया इति?, यस्मात्ते 'विप-
 रीपपच्यसंभूया' प्रयाणामपि ज्ञानानां विपरीतया प्रज्ञया संभूता, उक्तं हि-"मतिद्युतविमगा विपर्ययम्" (तत्त्वा० अ० १ सू०)
 विपरीतप्रज्ञा सवाता येषां ते विपरीतपण्यसंभूता, अन्योऽन्यस्य पुष्टं अजुगन्तीति अण्योऽप्यपुष्टाजुगा, तत्फलं?, व्यासोऽपि
 हि इतिहास्यमानो यन् ग्रन्थस्य न च प्रमाणीकरोति, तथा-अमुक्त्वा अपिणा एवं एतन्मेनैवमिति नान्योऽन्यस्य न चनमति-
 वर्धते, प्रायेण हि वार्षानुवार्धिको लोकः, तथा पोक्तं-"गतानुगतको लोकः," अस्यामेव लोकचिन्तायां केचित्पाषाण तच्छावका
 धेर प्रतिपन्ना -'अणते गियते छोण०' सिलोणो ॥८१॥ अनन्तो नाम नास्ति परिमाणमस्य क्षेत्रं 'कालवोऽपीति, पित्तिये नित्य
 इत्यप', ननु कः, माख्याः, तेषां सर्वगतः क्षेत्रज्ञः, कृतव्यग्रहणं यथा वैद्यपिकाणां, प्रतिपन्नाः परमाणवः, आश्चर्यत्वेऽपि सति
 नचि मागण्यवि, न तेषां कश्चिद्भाषो विनस्पत्युत्पन्न वा, अन्ये तु ब्रुयते 'अणत च गित्तिण लोण' यथा पौराणिकानां सप्त द्वीपाः
 मम ममुद्राः क्षेत्रलोकपरिमाण, कालवस्तु नित्य, केषांचिद त्वाभित्यथ, एवमपधारणे, धीरो नावकः, अपिकम्-अन्येभ्यः, महे-

भ्योऽन्यतीर्थकरेभ्यो वा पश्यत्यधिपश्यति, किंचान्यत्—‘अमितं जाणति वीरे’ ॥८२॥ न मितं अमितं, का तर्हि भावना?—
केषाचित्सर्वज्ञवादिनां अनंतं ज्ञानं सर्वत्राप्रतिहतमिति, अथवा लोकेनैव अमितं जाणति, अमितो नाम अपरिमाणो लोकः, तच्च
सर्वज्ञो वीरः तथैव जानाति, अन्ये पुनः सन्वत्थ सपरिमाणं इति, वीरोचि, ‘सर्वत्रे’ति तिर्यगूर्ध्वमधश्चेति क्षेत्रतः, कालतः केषां-
चिद् दिव्यं वर्षसहस्रं केषांचिदन्यथा, इति उपप्रदर्शनार्थः वीर उक्तः, अधिकं पश्यतीति, एवं यस्य परिमाणमिष्टं स तेनार्थोभिप्रेतेन
परिमाणेन, नानन्तलोकमिच्छन्ति, तत्र ये ब्रुवते ‘अणंते णिति ए लोए’ त एं ब्रुवते—यो हि यथा भावः स तथैवात्यन्तमविकल्पो
भवति, तद्यथा—यस्त्रसस्त्रस एव स्थावरः स्थावर एव सर्वकालं, न त्रमत्वं जहाति न स्थावरत्वं जहाति, एवं देवा देवा एव, मनुष्येणु
स्त्रीपुंनपुंसका इति, अथवा यदुक्तं ‘लोकावादं णिमामेज्ज’ ते च लोकावादा उक्ताः, अथवा स्त्री स्त्री एव, एवं त्रमस्त्रस एव, स्थावरः
स्थावर एव, भट्टारगो भणति—मिच्छा एयं, जो जहा सो तहेव, अवत्तं भणति, अयं तु स्वभावो—‘जे केडवि तसा पाणा’सिलोगो
॥८३॥ ‘जे’त्ति अणिदिट्ठे णिदेसे, केचिदिति न सर्वे, त्रसा न स्थावराः, तत्र त्रसतीति त्रमाः तिपुंतीति स्थावराः, ‘परियाए अत्थि
से जाय’ पर्यायो नाम पर्यायः प्रकार इत्यर्थः, अथ कोऽर्थः, अस्त्यसौ कश्चित् प्रकारः येन ते त्रसा भवन्ति स्थावरा वा, तत्र तावत्
त्रसनिर्वर्त्तकानि कर्माण्युपचित्य त्रमा भवति, एवं स्थावरा अपि, नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—त्रसनामउदयेण त्रसं न तु
स्थावरोदयनामेन, उक्तं च—‘अणिच्चमावासमुविंति जंतवो, परलो० सोच समेच इंतयं’ तथा चोक्तं ‘ठाणी विविधा ठाणा०’ अन्य-
च्चोक्तं ‘अशाश्वतानि स्थानानि’, यो हि यथाकर्म्म स तथा भवतीति, तद्यथा—नारगो तिर्यग्मनुष्यो देवो वा, तथा स्त्री पुं नपुं-
सकं वा, न तु जातिमनुष्योऽस्ति जातिस्त्री वेल्यादि, यतथैवं तेनायमन्यः पर्यायो भवतीति वाक्यशेषः, येन ते त्रसा भवन्तीति

स्वाधरा वा, किं चान्यत्—इहैव तावदासो भूत्वा राजा भवति राजा भूत्वा द्रमकः, तथा बालकौमारयौवनमभ्यमस्याविर्याभ्य
 न्योपमर्देन प्राप्नोति, गतिस्थाननयनामनस्त्रमनोधादयोऽन्येऽपि विद्वेषा यक्तव्या इति, किंचान्यत्—प्रत्यक्षेण परोक्षं साध्यते, तच्चाभी
 सुत्वा 'उराल जगतो जोग' सिलोगो ॥ ८४ ॥ ओरालं प्रागढ स्पूलं जगतो योगो, तथा—गर्भबालकौमारयौवनमभ्य
 मस्वाविर्याभ्योरालाणि प्रागढानि जुहति विशुद्धति, तथा च तस्मिन्नेव वयसि कश्चिदासो भूत्वा राजा भवति, ईश्वरस्य भूत्वा
 मिर्दनो भवति, 'अस सुवि' विपरीततामेवैति विपर्यास', विपर्यासेन प्रलीयन्ते, अन्यथाभावगमयेनेत्यर्थं, चन्द्रब्दाच्च सर्वथा प्रली
 यन्ते, द्रव्यतो हि अवसिक्ता एव, अनेन प्रत्यक्षदेन सामान्येनानुमानेनैव साध्यन्ते, यथेह जातिभरादा बहुवो विद्वेषा दृश्यन्ते
 एव भवान्तरगतस्य अप्रत्यक्षा, गतिक्वायेन्द्रियलिङ्गाप्रसवावराजप्रवराजईश्वरादिदासमृतकद्रमकादयमोषमाधा विपर्यासाः, मवा
 न्तरेष्वपि प्रत्येतव्या, एते तु प्रत्यक्षपरोधाः तांस्तान् पर्यायविद्वेषान् परिणमतः 'सव्ये अक्षमनुक्त्वा य' सर्वे इत्यपरिद्वेषा
 कान्त' प्रिय इत्यर्थं न कान्तमकान्त इमस्य अनिष्टं अक्षम अप्यय आव अमगाम दुक्त्वं, अनुकूलमपि चैतत् ज्ञायते, तथा सव्ये
 इहा सुमा फ्ला सुमा जाव मनामा सुमा 'अन' इति अस्मात्कारणात् अहिंसागाः, एव ज्ञात्वा सर्वसत्त्वान्यस्य माधोरहिमनीयानि,
 किं कारणं?, उच्यते—'एव सु पाणिणो सारं' सिलोगो ॥ ८५ ॥ 'एतदि'ति यदुक्तमुच्यते वा सारं विद्वीति वाक्यशेषः,
 यत्किं?, उच्यते, जे न हिंसति किञ्चन, किञ्चिदिति व्रतं स्वाधरं वा, अहिंसा हि ज्ञानगतस्य फल, तथा चाह—'योऽधीत्य ज्ञास्त्र
 मखिलं' एव सु पाणिणो सारं जे न मासे अलियपय, एव अदृष्ट, मेहुणं, परिगाह च, सं च रागादि अज्जस्यदोसे विवजेति
 तदप्युच्यते एव सु पाणिणो सारं, स्यात्किं कारणं सत्त्वा न हिंसनीयाः, उच्यते—'अहिंसा समय भेव' अहिंसासमयो नाम

तुल्यता, यथा मम दुःखमप्रियं एवं सब्रसत्त्वानां, एतां अहिंसां समतामात्मनः सर्वजीवैः एतावन्तं वियाणिया न हिंसति कंचन-
 मिति वर्तते, एतावांश्च ज्ञानविषयः यदुन सर्वत्र समया भाव्येति, तथा सृषाऽऽत्तादानादिष्वपि आश्रवेषु यथासंभवमायोज्यमिति,
 उक्ता मूलगुणाः, उत्तरगुणसिद्धये व्यपदिश्यते 'बुसिए य विगतगेही आयाणं' सिलोगो ॥ ८६ ॥ 'बुसिते' चि स्थितः, कस्मिन् ?
 धर्म, विगता गृद्धिरिति अलुद्धः, 'आदिरन्त्येन सहिति' चि अक्रुद्धः अमानः अमायावी, पठ्यते अकमायी, सदाविगतबोधी,
 कपायाः क्रोधाद्याः, गृद्धिर्लोभः, एगगहणे गहणमिति 'आदिरन्त्येन महितेति' वा गृद्धिग्रहणात्सर्वे आक्रुष्टाः, 'आदाणं सारक्ख-
 ए' चि आत्मानं सारक्खति असंजमाओ, आदीयत इत्यादानं-ज्ञानादि, तं सारक्खति मोक्खहेतुं, किं ? - 'चरियासणसेज्जासु
 भत्तपाणे य अन्तसो' सारक्खति इति वर्तते, चरियच्चि इरियासमिति गहिता, चरियाए पडिवक्खो आसणमयणे, एत्थ आदाणं
 सारक्खति, अथवा चरियागहणेण समिईओ गहिताओ, आसणसयणगहणेण कायगुत्ती, एरुगहणेणं गहणंति काळुण मणवइ-
 गुत्तीओवि गहिताओ, भत्तपाणगहणेण एसणासमिई, एवं आदाणपरिड्ढावणीयाई सुइयाओ, 'अन्तस' इति जाव जीवितान्तः ।
 'एतेहिं तिहिं ठाणेहिं' सिलोगो ॥ ८७ ॥ 'एतानी' ति यान्युक्तानि इरिया एगं ठाणं आसणसयणंति विइयं भत्तपाणेति तईयं,
 अहवा एतेसु चैव इरियाइगेसु मणोवयणकाएणं, अहवा इरियं मोचूण सेसेसु उगमउप्पायणेसणासु संजमेज्ज सया मुणी, सदा-
 सर्वकालं । इयाणि एतेसु संजमंतो इमानन्यानध्यात्मदोषान् परिहरेत्, तद्यथा- 'उक्कोसं जलणं णूमं' सिलोगो ॥ ८८ ॥ उक्क-
 स्यतेज्जेनेति उक्कोसो-मानः, ज्वलत्यनेनेति ज्वलनः-क्रोधः, नूमं णाम अग्रकाशं माया, अज्झत्थो णाम अभिघ्रेतः, स च लोभः,
 स एवं परसमयाः, न मद्भाव इति मत्वा सम्यग्दृष्टिज्ञानवान् यथोक्तेषु मूलोत्तरगुणेषु यतमानः 'समिते तु सदा साधू' सिलोगो

॥ ८८ ॥ समिते तु तेषामेवोपरगुणानां पूर्वोक्तानां परिसमानन क्रियते सदा—नित्य, तुर्विद्येष्वे, साधयतीति साधुः, पंचासधरा प्राणातिपातायाः तत्संबतत्वाच्च पापमादये इति, स एव संबतत्वात् सितेहि असिते भिन्नु, सिता बद्धा इत्यर्थ, गृहिकुपायबद्धादिभिर्गृहकलत्रमित्रादिभिः संगी सिताः तेषु सितेष्वसितः, अबद्ध इत्यर्थः, तैर्याज्यमानः तानाधितो वा अणसित, एव क्वचि, उक्तं हि 'वज्रमन्त्रेण वसंतो एगंतो' आह मर्यादाभिविष्यो' परि समतात् आदिमध्यावसानेषु यावन्न मुन्यसे ताव आमोक्त्वाए परिवर्ज्यासिचि बेमि शिष्योपदेष्टो । गतः सूत्राणुगमो, इदानीं बया—'णायमि गिण्डिअब्बे' गाथा ॥ 'सब्बेसिपि णयाण०' गाथा ॥

अन्त्ययणामिसंबन्धो ससमयगुणे नाठ्ण परसमयदोसे य ससमए अयमानो कम्मं विदालेज्जासिचि वेयालियज्जयणमागत,

तत्सुवक्कमादि चचारि अपुयोगारता, अन्त्ययणरथाधिकारो कम्म वियालियब्बति, उदेसत्वाधिकारो पुण "पढमे संयोपि अणि बया य" गाथा ॥ ४० ॥ पढमे उदेसए हितारिता संजुज्झितब्बं अपिबत्ता य 'बहरे बुद्धे य पासचा' एवमादि, वितिए उदेसए 'माणचज्जणता' माप्पो बल्लेयब्बो, 'जे यावि अणायए सिदा' एवमादि, "उदेसम्म तत्तिए" गाथा ॥ ४१ ॥ तत्तिए भिच्छवादिच्चि तस्स कम्मस्स भवचयो 'सबुद्धकम्मस्स भियसुणो' एवमादि, णामणिष्फण्णे पिप्पस्सेवे वेयालियति तत्त्व गाथा ॥ वेयालियमि वेयालगो य वेयालय वियालगिय । तिणिणधि चउक्कगाइ वियालगो एत्थ पुण जीवो ॥ ४२ ॥ तत्त्व वेताल्लिगो णामादि चतुर्विधो, णामठवणाओ उदेव, दब्बवेयालगो सो हि अ दब्बं वेयालियति खक्कादिः, मावे णोआगमतो माववियालगो साधुः, जीवो कम्मं विदालयति कम्म वा जीव, विदालणंपि णामादि चतुर्विध, तत्त्व गाथा "दब्ब च परसुमादी" गाथा ॥ ४३ ॥ विदा

लणमिति करणभूतं, तत्र द्रव्ये परश्चादि, ज्ञानाद्यात्मकेन भावेन भाव एव मिथ्यात्वादिरूपो विदार्यते, भावे विदारणं णाणदंसण-
चरित्ताणि, विदालणियंपि नामादि चतुर्विधं, णामउवणाओ तहेव, दव्वविदालणियं दारुणं, भावे अट्टविहं कम्मं विदारिज्जति,
वेयालियस्स गाथाए णिरुत्तं भण्णति-“वेयालियं इहं देस्सियंति वेयालियं नत्तो होति ।” एतदेव करणभूतं वेयालियकमध्ययनं,
किं विदारयति? तदेव कम्म, आह-यद्येवं सर्वाणि कर्म्मविदालणानि, विशेषो वा वक्तव्यः, उच्यते, अयं विशेषो-“वेयालियं इहं वित्त-
मत्थि तेणेव य णिवद्धं” ॥ ३८ ॥ वेतालियं नाम वृत्तजाति तया वा बद्धत्वात् वैतालियं । अस्योपोद्धातः “कामं तु सासत्तमिणं कथितं
अट्टावयम्मि उप्पमेण । अट्टाणउत्तिसुताणं सोळण य तेऽवि पव्वइया ॥ ३९ ॥” भरहेण भरहवासं णिज्जिऊण अट्टाणऊतीवि भायरो
भणिता-ममं ओलग्गय रज्जाणि वा सुयधत्ति, अट्टावए भगवन् उप्पभमामी पुब्बित्तो, एवं भरहो भणति, किमेत्थ अम्हेहिं करणी-
यंति?, ततो भगवता तेसिं अंगारदाहगदिट्ठंतं भणिऊण इदमध्ययनं कथितं, यद्यपि चेदमध्ययनं शास्त्रतं तथापि तेन भगवता
पुत्राः संबोधिताः इतिकृत्वा स एव विशेषस्तीर्थकरैरप्यस्य उपोदधातेऽनुवर्त्तते स्म इति । एवं उवग्घातणिज्जुत्तीए ‘उहेसे निहेसे य
णिगमे’ति अक्खाणगं समोतारेयव्वं, स भगवान् तान् तत्संसारविमुमुक्षुराह-भो! ‘संबुज्झह किण्ण बुज्झह’ बुत्तं, (८९)
सम्यक् संगतं समस्तं वा बुध्यत संबुज्झह, स्यात् कहिं बुध्यते?, धर्मे, किमिति परिप्रश्ने, स्यात्किं कारणं बुध्यते?, संबोधी खलु
पेच दुल्लभा, संबोधिस्त्रिविधा-णाणदंसणचरित्ताणि, खलु विशेषणे, चारित्रसंबोधिरधिन्नियते मनुष्यत्वे, न शेषगतिस्त्रिति, अथवा
बुज्झह, किं रज्जेहिं विसएहिं कलत्तेहिं वा करेस्सह?, प्रसुप्पस्य संबोधिर्भवतीत्यतः सुप्पा एव वक्तव्याः, एत्थ णिज्जुत्तीगाथा-दधे
णिदावेए दरिसणणाणतवसंसंजमा भावो । अधिकारो पुण भणितो णाणे तह दंसणचरित्ते ॥ ४२ ॥ सुत्तो दुव्विहो-दव्वसुत्तो

मायसुषो य, वस्य दम्बसुषो दुविहो-उषचासुषो णिरासुषो य, उपचारसुत पतित ओदक', निद्रासुषो नाम निद्रावेदोदयाविष्टः
 ग्यपिती, पञ्चानामपि विषयाणां तत्कालमात्रञ्चो, भावसुतस्तु ज्ञानादिविरहित' अज्ञानी मिथ्याहटिरचारित्री च, ओ दम्बसुषो
 मो भायत्रोऽवि मतित्रो, एव जागरिओवि, द्रष्टव्यजागरिता भावसुतेन वाचिकार'। स्यात् कथं संभोचि दुल्लभा !, उच्यते, 'माजुस्त
 दमद्वलकाला' गाथा ॥ इतश्च संपोदम्भं घर्मे यस्मात् 'जो हृषणमति सतित्रो जो सुलभं पुणरावि जीवियं,' नष्टतिक्रान्तरा
 ग्रय पुनरुपनमत, कथं !, न हि शालरात्रयो यौवनरात्रयो वाऽतिक्रम्य पुनरुपनमते, क्व तर्हि भावना !, न बुद्धो भूत्वा पुनरु-
 तानन्नायी धीरादातो बालक्ये मरति, नत्रा शिल्पककलाग्रहणमर्थ' कुमारक्ये रक्तगढमसु भवति, नयामिनवश्मश्रुभूषिताघरोष्ठक
 पोत' काममोगोन्वज्जमना पुषा मरति, अत्रोदाहरण लौकिक, मन्दः किल मृत्युद्वैतराकृष्ट आह-कोटीमहं दषां यथेकाह जी
 वेत्, तथापि न लक्ष्मधान, इत्यत जो सुलभ पुणरावि जीवितं, ग्रहण्येण अतोसुदुष्काहं उक्तोसेष पुन्यकोटीप्राप्तयेहि अदियारे
 उद्विष्ट एत्यतर कस्माद् उपकमो होळ, न पुण निष्प न सकति पुणो वद्वारेत्, मदोपक्रमोऽनियतो, तदथा "वहिरा बुद्धा य
 पासमथा गरुभरथा य जयती माणया" (९०) मनोरपत्वानि मानवा', मानवग्रहणेन मनुष्याणां कथ्यते, अथवा सर्व एव
 मानवा' अपदिश्यत, 'सेष जह वद्वय हरे' 'यथ'ति येन प्रक्षरेण, वद्वगा नाम तित्तिरवातिव ईपदधिकप्रमाणा उक्ता वार्तका,
 एरमरपारणायां, आयुषः क्षय' आयु'क्षय, न तु उपक्रमादन्यथा वा 'तुद्वह'वि शुक्रत जीव' जरीरात् वा जरीर नीवात् अथ
 मनुष्यनीयितासुद्यति स्वजनादिमिर्वा, योऽपि नाम कश्चित्स्वजनप्रमथो न पुष्यते यथा मावापितरो मे बुद्धो, ताभ्यां मृताभ्यां
 पर्मं करिष्पामीति, एतदप्यकारण, कथं !, तर्हि उच्यत-'माताहि पियाहि लुप्प' इत्थं (९१) मादग्य इति मर्ममाधुप्रामो

गृह्यते, पितृभ्य इति पितृग्रामः, लुप्यत इति छिद्यते तेषु जीवात्, स्वयं कदाचित् पूर्वतरं म्रियते, न च सैव माताऽन्यत्रापि भगति
 पिता वा, अथैकेन्द्रियादिषु प्रक्षिप्तः नैव मातापितृसंबंधं लभते, न वा सुगतिः प्रेत्य सुलभा भवति, सुगतिर्नाम सुकुलं, प्रेत्य योनि-
 स्थितिरेव, नागाज्जुनीयास्तु पठति 'माता पितरो य भायरो विलमेजसु केण पञ्चए' नारकदेवैकेन्द्रियासंज्ञिषु च, यतश्चैवं
 तेण एतानि भग्याणि वेद्मिहिया एतानि यान्युक्तानि—णो हूवणमंति राइओ, पेक्खिया—देहिया पस्सिया, आरंभो नाम असंयमः
 अनुक्तमपि ज्ञायते, परिग्रहाच्च, कथं ? आरभपूर्वको परीग्रहः, स च निरारभस्य न भवती ततः आरंभग्रहणं, स्यादारंभादनिवृत्तस्य
 को दोषः ? उच्यते, 'जम्मिणं जगति पुढो जगा' वृत्तं ॥ ९२ ॥ 'यदि'ति यस्मात्कारणात् अस्मिन् जगति, पुढो नाम पृथक्,
 कम्ममेहिंति यथाकम्मभिः लुप्यंति नरकादिषु विविधैर्दुःखैर्लुप्यन्ते, सर्वसुखस्थानेभ्यश्चयन्ते, किंच—'सयमेव कडे भि(व)गाहतु' ण
 इसरादिकृतं एव, येन यथा कर्म कृतं असंबंधिदोषात् अष्टप्रकार आत्मनि अवगाहति, आत्मा कर्मसु वा, अकारलोपं कृत्वा तमेव
 अवगाहति 'णो तेण सुच्चेज्ज अपुढुवं' नासौ तेण—कर्मणा मुच्यतेऽस्पृष्टमस्यास्तीति, आह हि 'पावाणं च भो ! कडाणं कम्मणं'
 किंच-न केवलमिहानित्यता भवति, अन्यत्रापि एषा भवत्येव, तथा 'देवा गंधर्वक्खसा असुरा' वृत्तं (९३) अथवा मा भूत्कश्चिदेव-
 सुखेषु संगं करिष्यतीत्यतस्तदनित्यताज्ञापनार्थं अपदिश्यते 'देवा गंधर्वक्खसा' देवगृहणात् वाणमंतरभेदो, असुराणां प्रतिपक्षः,
 सुरा वैमानिकाः, भूमिगता असुरा एव, अथवा भूमिगता भूमिजीवा एव, अथवा भूमिगताः सरिसृपा गृह्यन्ते, इहापि च 'राया णर
 सेट्ठि माहणा' राजानः—चक्रचर्याध्याः नरा-पृथग्जनाः सेट्ठिणो-णोगमाद्या, अधिपास्तु अधिकं पांतीत्यधियाः, ते तु मंत्रिमहामंत्रिगणक-
 दौचारिकादयः, माहनग्रहणात् जातिभेदः, त एते मर्क्क एव स्वस्थानेभ्यश्चयन्ते, दुःखिता नाम, नत्रा स्यात्कस्यचिन्मगणमिष्टं, उक्तं

च 'मरणमिति महद्भय' इदमपि च कालवशेन किं !, येऽपि कामनिभिचेनोद्यमते तान् प्रत्युपदेशः, 'कामेहि य संपवेहि य' वृत्त (१४)
 एतत् इत्यादिमा अप्यमरियन्तादमा मयणकामा य, अविशिष्टा वा दृग्दादयः, कामोपग्रहाच्च स्यादयः संस्तुता वर्चन्ते, यथा संस्तुता
 इति पूर्वापरसंस्तवो गृह्यते, स एव तेभ्यः कामेभ्यः संस्तवेभ्यश्च 'कम्मसहि' ति कम्ममिः सह तुयतीति, कोऽर्थः !, न ते कामाः
 संस्तुताभेन गच्छतमनुयास्यति, 'कालेने' ति सोपक्रमेणान्यतरेण वा, कार्यत इति खन्तव्यं, 'काले चह वषणञ्चुतो' काले खान्तं
 काल, काल हि गुरुत्वाद् दूरपाताच्च शीघ्र पततीत्यतस्तद्गण, कालस्यापि द्विधा पात - उपक्रमात् कालेन च, एव आउक्त्वपि वृत्ति
 जीवोऽपि सोपक्रमेणान्यथा वा, किंच-न केवल कामेषु संस्तुतेषु च सत्त्वा गृहिणस्त्वावत् पठति, अन्येऽपि हि तथैव, संवदा—
 'जे याधि भवे पट्टस्तुता धम्मिय माइण भिक्खुए' ॥८५॥ बहुस्तुया धम्मे नियुक्तो धार्मिकः, बृहन्मना ब्राह्मणः, भिक्खु
 गमीलो भिक्खु, सुचिरिति यथावत्स्वधर्मग्यस्थितः, परित्राजको वा, 'अमिन्मकरेहि मुच्छिपा' नूनं नाम कर्म माया वा, अमि-
 न्मत् नूमीद्वर्धन्तीति अमिन्मकरा-विषयास्तेषु मूर्च्छिता-गृहा, लोमो गृहीता, एगमाइये गहणति सेसकसायावि गहिता, कय
 त नेच्छति !, पत्यति परियअति च अण्णोदि तेहि माहारादिसु कामसु सत्ता, इह च परत्र च तीव्रमेव तदुपचितं कम्ममिः कृत्य
 न्ते कामवन्तिरित्यर्थः, सात्-कथं ते कम्ममिरेव कृत्यन्ते न निर्वात !, उच्यते, 'अय पास विवेगमुद्धिते' वृत्तं ॥ ९६ ॥
 'अपे' ति प्रकृतिअपधं, अथवा कम्मविवागो यत्र, किं न पश्यसि विवेगमुद्धिते !, विवेगो नाम सज्जनगृहादिभ्यः प्रवज्यास्वान-
 मन्यतरं, अथवा कम्मविवागो यत्र स्थिताः कम्मनिवाषायेत्यर्थः, विविच तीर्णां वितीर्णां न वितीर्णां अवितीर्णां न काममोगामाव
 तीर्णां, 'इह' मसिद्धोक्ते, अथवा इहेति पूरणार्थं, पुन काम येन कम्मोणि विधूयन्ते, वैराग्य इत्यर्थः, चारित्रमपि, केचिन्नजति-

वयं स्वतः विरता, विरताः अपापकर्माणिः, अथवा अपि संभावेन, तीर्णा अपि गुहादिसंग्रयं केवलं भाष्यते, न तु कुर्वन्ति, स एवं
 भावमाणः पाखंडी पाखंडगणो वा, अणंगेषु च एकादेशो भवत्येव 'णाहिसि आरं कतो परं' ज्ञाम्यति आर-गुहस्थत्वं परं-
 प्रव्रज्या, किमुक्तं भवति-न त्वं जानीये, कैः-किर्मभिः गृही भवति प्रव्रजितो वा, अजानन् कथं कुशलानि वेत्स्यसि?, अथवा
 आरमित्ययं लोकः परस्तु परलोकः, अयं सौत्रोऽर्थः-आरः-संसारः परो-मोक्षः, तदिति आरं पारं वा न ज्ञास्यति, कुतः?-कुमा-
 रीश्रयात्, अथवा 'ण णाहिसि' चि न जानिष्यमि मोक्षमात्मानं परं वा, तत्रात्मा आरं परं पर एव, अथवा णाहिसि गिही ण पव्व-
 इओ, आरो पव्वइओ, आरो गृही परः प्रव्रजितः, वेहासं नाम अंतरालं, न गृहित्वे नापि आरण्ये, अंतगले वर्त्तते, ते हि आहारादिषु
 सक्ता इह परत्र च तीव्रमेव तदुपचितैः कर्मभिः कृत्यन्ते, कामजनितैरित्यर्थः, आह-एते तावद्वितीर्णत्वात् मा भवन्निर्वाणाय,
 अथ ये इमे उद्दंडिकाः चूर्णिकादयश्च एते कथं न तन्निर्वाणाय?, उच्यते, "जइवि णिणिणे क्खिसे चरे" वृत्तं ॥९७॥ यदित्य-
 भ्युपगमे णिणिणो नाम नग्नः, कृशस्तपोभिर्निष्ठसत्त्वाद् आतापनादिभिः, मामो संख्यातप्रतिभाग इति कृत्वा यासस्य अंते मकु-
 बुक्तं इति मासान्तशः 'चउत्थछड्डुडुडसमदुवालसमेहि' म एवं निष्ठसगरीरोवि 'जे इह मायादि म्मिज्जति' अणिद्धिणिदेसा
 माया आदिर्धेपां कपायाणां, आदीयत इत्यादिः, माड् माने, कथं?, मीयते, पूर्यत इत्यर्थः, मायादीनां कपायाणां योजनं, अथवा
 मीयत इति-यथा धान्यस्य कूडो मीयते एवं मायादिभिः कपायैः म मीयते, पूर्यत इत्यर्थः, ग एव कपायाणामाकण्डं मितः मर-
 णमितो 'आगंतो गब्भादणंतसो' आगमिष्यतीति आगता, गब्भः आदिष्यस्य संसारक्रमस्य भवति स गर्भादिः, तद्यथा-
 गर्भप्रसवत्वाल्यकौमार्यौवनमध्यमस्थारियमरणरक्तुःरान्त इति, उत्तीर्णम्य च नरकात् ग एर ध्रुवः, पुनः स एव क्रम इति,

यत्तदर्थं मिथ्यादर्शनोपहृतं तथापि न दुर्गतिनिवारकमित्यतो महश्चित्तमार्गमास्याय “पुरुसोरम पर्वकामुणा” इति प्रसिद्धम् ।
पुरे श्रूयनात् पुरुषः, हे पुरुष ! पुरुषा वा उपत्य उवरम-उपरम पावानि-प्राणातिपातावीनि मिच्छावसणसङ्घाणि अहंस टायाणि,
स्यात् काममोगजीविनिभिच नोपरमसि इत्यथोऽपदिश्यते ‘पल्लिर्यतं मधुयाण जीवित’ परि-समवात् आदियति जीवितस्य परं
वर्षद्वये, अथवा प्रलीय-कर्म यावदायुर्निर्वृति तत्परिष्यानन्त, अथवा यस्यान्तोऽस्ति तत्राप्तमेव वेदितव्यमिति, आह हि दूर
स्थमीपि भावित्वात् आगतमेव, तथा उदधीन्यपि विष्णुपितो, जे पुन असखमजीवितेण कलत्रादीपकावसाक्षा ‘इह’ मनुष्यलोके
शुद्धादिनिषेधेषु ‘मूर्च्छिता’ अध्युपपन्ना ‘मोहं जति नरा असंबुद्धा’ मोहो नाम कर्म त अति, मोहतश्च गर्भमन्ममरणादिः
स एव संसारक्रम’, असंबुद्धा हिमादिपि इदिपि हि ना, यतमेवं तेन ‘जयत विहरहि जोगव’ वृष ॥९९॥ अयं नाम
गाये एगराईय नगरे पञ्चराष्ट्रय यत्नत’, योगो नाम संयम एष योगो यस्यास्तीति स भवति योगवान्, जोगा वा जस्त वसे
बहुति न भवति योगवान्, प्राणादीया, अथवा योगवानिति समितिगुप्तिषु नित्योपपुक्तः, स्वार्थीनयोग इत्यर्थः, यो हि अन्यत्
फरोति अन्यत्र चोपपुक्त स हि तत्राप्ययोग प्रति अयोगवानेव भवति, लोभेऽपि च षकारो भवति-विमना अह, तेन मया
नोपलक्षितमित्यतः स्वार्थीनयोग एव योगवान्, स्यात् किमर्थं नित्योपयोग !, उच्यते, ‘अणुपाणा पथा पुरुक्तरा’ अपव प्राप्ता
यु ते इम मनंति अणुपाणा-मुत्सा’, यदुक्त भवति तानविराचयद्भिः, दुःखेन उत्कीर्यन्त इति दुरुकरा, अतः अणुपरिव पाणा
अणुपरिव रीयहरितादि, ‘अणुसासनमेव परकमे’ अनुशास्यतज्जेनेत्यनुशासन-यत्र तपथा मुद्रोपवेज्ञेनानुशास्यते यथाचार्य-
साऽन्तरा अननुष्ठानमेव पराक्रमैः-सृष्ट क्रमः, स्वात्केनेदमनुशासन !, उच्यते, ‘वीरेति सम्म पवेवित’ नित्यमात्मनि-गुरु-

पुरुषेषु च बहुवचनं, तेन वीरेहिं, सम्मं पवेदितं, अथवा सर्व एवाहन्तो वीरास्तै प्रवेदितं, स्यादेतत्, के वीरा इति?, उच्यते,
‘वीरा विरता हु पावका’ वृत् ॥१००॥ यो विरतः स वीरः, कुतो?, पापात्, अथवा विराजमानाः विदालयंतीति वा वीराः—
सम्यगुत्थिताः संजमसमुद्धानेणं, स्यात्किं पापकं यतस्ते विरताः?, उच्यते, ‘कोधकातरियादीपीमणा’ कातरिया णाम माया,
क्रोधग्गहणात्मानोऽपि गृहीतः, कातरियाग्रहणाद्धोभः, पीषणा णाम क्रोधकातरिकादयः कपायाः किं पीपयति? ज्ञानदर्शनचारि-
त्राणि, अथवा त एव वीरा. पीषणा, पीसणा दब्बे भावे य, दब्बे कुंकुमादि पसत्थदब्बपीमणा, वप्पादि अप्सत्थपीसणा, भावे
परसत्थभावपीसणा य अप्सत्थभावपीसणा य, अप्सत्थभावपीसणेहिं अहिकारो, त एवं पीमणा ‘पाणे ण ह्णंति सञ्चसो’
सञ्चसो नाम सञ्चस्पकारेण योगत्रिककरणत्रिकेण, पापं नाम कर्म, येन च हिंसादिक्कर्मणा तत्पापं बध्यते तस्मिन् कारणे कार्यो-
पचारं कृत्वाऽपदीश्यते ‘पापाओ विरताभिनिव्वुडा’ अभिश्रुखं निव्वुडा अभिनिव्वुडा अभिप्रसन्नाः, यथोष्णमुदकं सीतं भूतं
निश्वसित्तिलपदिष्यते एवं, अथवा कपायोपशमाच्छीतीभूता अभिनिव्वुडा बुच्चंति, स्यात् तस्याभिनिव्वृत्तात्मनः साधोः परीपहो-
परसगाः पादुधिः, ततस्तेन इदमालंबनं कृत्वा अहमेव लुप्पण’ वृत् ॥ १०१ ॥ नाहमेक एव
नेति नन्दं भगवानिति, पात्यनो वा कृतः सदितः, अधिकं पृथग्जनान् पश्यति अधिपश्यति, अनिहो नाम परीपहोपसर्गेन निहन्यते,
य पराधीना लुप्पन्ते, भगवशाधिनोऽपि कर्षकादयः करभरतिष्ठ्यादिगिरूपक्केशैलुप्पन्ते, ‘एवं सहिते’ एवम्—अनेन प्रकारेण,
भावे पात्या रोहि, पात्यनो वा कृतः सदितः, अधिकं पृथग्जनान् पश्यति अधिपश्यति, अनिहो नाम परीपहोपसर्गेन निहन्यते,
य पराधीना लुप्पन्ते, भगवशाधिनोऽपि कर्षकादयः करभरतिष्ठ्यादिगिरूपक्केशैलुप्पन्ते, ‘एवं सहिते’ एवम्—अनेन प्रकारेण,

सए, अकारलोपो द्रव्य, स एव परीपदसहिष्णु “धुणिया कुलिय च लेखव” वृचं ॥१०२॥ धुणिया नाम धुणेष्वक्का कम्मं, कर्मं !, जहा करणङ्ग उमयोपासे लिच चिरेण कुण्णलेव, सवतं लिप्पत व ओग वा लेईम, उपमाने वति, ‘कसए’पि कुञ्ज कृपान्, दिप्पत इति देह’ यथा इङ्ग लक्कटादिमि’ प्रहारे’ लेपापगमात् कृशीभवति एव साधुरनञ्जनादिमिः तपोविशेषैः कृञ्चं देह दृगति, देहं च सम्यक्कृतपोमिरेव कृञ्च्यमाणे कर्मदेहोऽप्यपकृश्यते एव, द्रव्यकर्मणा कुञ्जे दरीरे वा, भावकर्मणा रागदेवौ कर्म यति, त एव अनञ्जनादितपोयुक्ताः रागदेवापकृष्टाः ‘अविहिंस्तामेव पक्वए’ न विहिंसा २ अतस्तामविहिंसां पक्वए, कर्ममहिंसां स्यादिति, ‘अनुपम्मो’ अनु पद्याद्भावे यथाऽन्यैस्तीर्थक्षेत्रेस्तथा वर्द्धमानेनापि मुनिना प्रवेदित, अनुवर्म्म-सूक्ष्मो वा घर्म्मः, पुण्यम् इमं, अप्ससत्यभावधुणञं, तमि विधुए कम्मरयो विधुत एव भवति, स्यात्-कर्म घृयते !, ‘सउणी उ जह पसुगु हिंसा’ वृच ॥ १०३ ॥ सउणि-काठही, धूलीए वा लेङ्गितुं वद्वजः पञ्चातो धुन्यति-ध्वंसयति सित-पदं, रञ्जयतीति रज’, एवो दशान्त ‘एय वविओयघाणय’ दविओ रागदोसरहितो, द्रव्यमात्रमेव, उवः उपदघातीति उपधान तदस्यास्तीत्युपधानवान्, कर्म घृयति, ‘तयस्मि मादणो’ समण्यपि वा मादण्येपि वा, अयं तं कश्चित् “उट्टितमणगारमेसण” वृचं ॥ १०४ ॥ उट्टितो नाम घर्मे श्रद्धज्यायां, नास्यागारं विद्यते अनगारः, अनगारत्वमपत्ति, अथवा मोक्षमेव एवति, समणानां ठाप्ये ठित चरिचे बाणा-इसु वा, तप स्थितं तपस्मिय, पारसविहं तथ, तमेव घम्मो इहपतिद्य “इहरा पुत्ता य पस्यण” इहरिपि पुचनपुआदयः, तेसु विसमनो पदो भवति, क्खानुमियं प्कारंतगु वदुमाइपितिमातुलपिवब्बादयः ‘पस्यण’पि उप्पन्नातु इच्छति, ते भावम्मएण ठिता तण्हाए छुराण प अत्रि मुत्से ज सलमेळ्ळा, अत्रि मनेअ गवि उप्पन्नावेतु संकेति, जनानामपर्मव्ययस्विदव्याजनत्वं तान् पश्यति.

न तु खजनवत्, 'जइ कालुणियाइं से कए' वृत्तं ॥१०५॥ कालुणिया णाम 'णाह ! पिय ! कंत ! मामिय ! उइंमण णिप्प-
णत्त भुवणंमि । सव्वं सुणं पणंइणि पुत्ता ते पितु विधोगवेल्लप्पा ॥१॥' सण्णा गामो गोढीं गणो व तं जत्थ होसि सण्णिहितो ।
दिप्पति सिरीए सुपुरिस ! किं पुण णियगं घरदार ? ॥ २ ॥ पुत्रकारणाइ एकमवि ताव कुलतंतुवद्धनं पितृपिंडदं धनगोसारं च
जनयस्व पुत्रं, ततो यास्यसि, एव कलुणाणि रुदंता 'दवियं'ति दविओ-रागदोषरहिओ, भिक्खवणशीलो भिक्खू, मम्यगुत्थितं
समुद्धितं संजमुट्टाणेण समुद्धितं 'णो लब्भति णं'ति ण सक्केति 'सण्णवेत्तए'ति आणेतुं 'जइ णं कामेहि भा(ला)विया'वृत्तं ॥१०६॥
यदीत्यभ्युपगमे, कामा-सदादि घणाड वा 'लाविय'ति णिमंतणा, जइ कामेहिं घणेण वा बहुप्पगारं उवणिमंतंज वंधित्ता वा
घर आणंज 'तं जीवित्तणावकंस्विणं' तमिति-तं साधुं जीवितं-असंजमजीवितं नावकांधति नावकांधिणं 'णो लब्भंति ण सण्ण-
वित्तए' नोकारः प्रतिषेधे लब्भतित्ति ण ते लभते सण्णवेत्तए, किंच-'सेहंति अ णं ममाइणो'वृत्तं ॥१०७॥ असंजमं ममा-
यंतित्ति ममायिनः ते मात्तिपित्तिस्विपतिभायारो 'सेहंतं'त्ति रेहावेन्ति, कथं सेहावेति ? - 'पोसाहि ण पासओ तुमं' तुमं अतीव
पासओ जं अतीव पस्मसि, भोगनिरिक्खितो भवान्, जतो एक एवात्मा पायभीरु पासएत्ति प्रवचनवयणेणं, कइं अम्हेहिं दुक्खि-
ताणि ण पामतित्ति, यदि त्वं एवं दीर्घदर्शी परलोगंपि जहाहि उत्तमंति, इमो ताव त्विमो लोगो जढो, अम्हेहिं य तुज्झ निमि-
त्तेण अद्वितीए किलिस्ममाणेहि अम्ह य बुद्धत्तणे सुस्सुसाए अकीरमाणीए पुत्तदारं य अभंरिजमाणे य परलोगीवि ते ण भवि-
स्सति, उक्तं च-'या गतिः क्लेशदग्धानां, गृहेषु गृहमेधिनाम् । पुत्रदार भरतानां, ता गतिं व्रज पुत्रक ! ॥ १ ॥' उत्तमो नाम
तव एव मातापितृशुश्रूषया उत्तमो लोको भविष्यति, अन्यथा त्वधमः, एवं तैरुपसर्गैः क्रियमाणैः किञ्चिदेवं धर्मक्रातरः 'अण्णे

अण्णेहि मुच्छिता' इत्थं ॥ १८८ ॥ अन्योऽन्येषु मूर्च्छिता, तथा-कश्चिद्भार्यायां कश्चित्पुत्रे कश्चिन्मातरि पितरि वा 'मोहं
 जनि णरा असंयुता' सुपते येन स मोह-कर्म-अज्ञान वा सत्कृतो वा नानायोगनिगहनं संसारा, अथवा स्वजनस्नेहमोहिताः
 कृत्याकृत्य न जानति, न संयुता असंयुता-इन्द्रियनोदन्द्रियत संवररहिता 'विसमं विसमेहि गच्छिया' विसमो पाम असं
 जमो तमसंजम असंयदरेष ग्राहिता, 'त पावेहि पुणो य गच्छिमाता' पापानि-छेदनमेदनविग्रमनमारणादीनि प्राणिवधादीनि
 पा तेषु पापेषु पर्षमाना पुनरपि गच्छीभूया उन्मार्गमाचरतो न लज्जते, पुरापदमञ्जानश्चित्कर्मासत्सादनपिञ्चाचहस्तावमारणं, अह
 संमारस्म न वीममि, कुतस्तदिह !, तव यतयव 'वधिण व समिषम्भ पडिते' इत्थं ॥ १८९ ॥ दधिक उक्त एवम्-अनेन प्रकारेण
 योऽऽमुक्त मय्यक्त इत्थं ममीत्थ पाप-हिमादि, अन्यथा पाठस्तु 'तम्हा वधिइयम्भ पडिते' तस्मादेव ज्ञात्वा विरताणं अवि
 रताय च गुणदोस पात्राओ विरता भट्टासमझाणाओ सयणाओ व विरतो भवाहि, 'अमिप्पिम्बुडो' असंजमठण्णाओ सीतीभूतो 'पणता
 वीरा महाविधि' मुद नता प्रणता प्रणतार इत्यर्थः, क्वरं ?, नो इहा संयोइणमगो मणितो, वीरा उक्ता, वीही नाम मार्गो
 पञ्चवीधिवत् महती वीही महावीही, अथवा भाववीही एव महावीही, तत्र द्रव्यवीही नगरगामादिपयाः भाववीही तु सिद्धिपयाः
 'पञ्चाउत्तं' शिव, पाठविशेषस्तु 'प्रणता वीधीमेतमणुत्तर', एतदिति भाववीधी चं मणिठामि अणुत्तर-अमरिसं अणुत्तर वा
 ठाणणाणादि, सेहनं मिदि, पयव इति पयाः, नयतीति नैयायिक, शिवं निरोग, धुवं वा धुवो सासजो स एवं प्रणतः 'वेया
 स्थिरमग्गमागतो' इत्थं ॥ १९० ॥ वेतालिकमुक्त, अथवा विदात्तय ति वेतालिकः मगवानेव-वेतालिकस्य मार्गः वेतालिकमार्गः
 नं आगम, प्राप्त इत्यर्थ, 'मणना इयवा क्काणव संयुहे'ति गुणो 'पिप्पा विसं व नातयो' पिप्पा नाम त्यक्त्वा विषं वाद्यमदिमत्तरं

च, ब्राह्मं गोमहिष्यादि अन्भिभतर हिरण्यसुवर्णादि, अथवा अभ्यन्तर विद्याबुद्धिकौशल्ययादि, शेषं ब्राह्मं, 'णातय'त्ति पुष्पावरसं-
स्तुता, आरंभस्तु पचनछेदनादि प्राणातिपातो वा चशब्दात् शेषा अवयवा अपि, चिच्चा अपि वर्तते, संबुडे इंदिएहिं, चरेदिति अनु-
मत्तार्थे, अथवा परिव्वइज्जामिच्चिन्नेमि ॥ वेयाल्लिए पढमो उद्देसओ सम्मत्तो २-१॥

उद्देसस्थाहिगारो माणो वज्जेतव्वो, तत्थ गाथा-तवसंजमणाणेसुवि जइ माणो वज्जिओ महेसीहिं । अत्तससुक्कसणट्ठा
किं पुण हीलामणु अण्णेसिं ॥४३॥ महानवस्मिणा-संजमे अतीव अप्पमत्तेणं अतीव बहुस्सुतेण जइ ताव माणो वज्जिओ तेन तप-
स्वित्वे अप्रमत्तत्वे बहुश्रुतत्वे वा गव्वं न याति, किमग पुण नातिकृत्स्नतपोयुक्तेन प्रमादवता अल्पश्रुतेन वा गव्वो कायव्वो ? परो वा
हीलेनव्वो ? किचान्यत्-जइ ताव गिज्जरमतो पड्डिसिद्धो अट्टमाणमहणेहिं । अवसेसस मयट्ठाणा परिहरियवा पयत्तेणं
॥४४॥ भणिओ य उद्देसस्थाहियारो, सुत्ताभिसंबंधो पुण उक्तं प्रथमस्यान्ते-चिच्चा वित्तं च गातयो. एव वित्तं स्वजनारभं विहाय
तपसि स्थितत्वात् 'तयस व जहाइ से रं'वुत्तं ॥११॥ तया णाम कंचुओ, स्वमित्यात्मीयां, उपमाने वति उग्गवत्, 'म' इति
म पूर्वविवक्षितः साधुः, रज्यत इति रजः, तत्केन जहानि ?-अरुपायत्वेनेति वाक्यशेषः, अरुपायस्य हि मर्प्यन्मगिन्न च हीयति रजः,
'इति संखाय सुणी ण मज्जा' इति-उपप्रदर्शने 'एवं संखाए'त्ति एवं परिगणेत्या, एवं ज्ञात्वेत्यर्थः, 'ण मज्जाए'त्ति न मदं
कुर्यात्, तत्केन मज्जेते ? 'गोयणयरेण जे विए' गोत्र नाम जातिः कुलं च गृह्यते, अन्यतरग्रहणात् क्षत्रियः ब्राह्मणः इत्यादि,
अथवा अन्यतरग्रहणात् गेपाण्यपि मदस्थानानि गृहीतानि भवन्ति, इस्मिणी णाम स्मिमाणा गिंदणा हीलगा, अन्ये वृत्तं रित्कता, अथवा
गोतण्णतरेण माहणे-साधू, अहिंसगो सुन्दरो अण्णे असोभणा, स्यात् य एया मदानां एकेन नैकैर्वा मदस्थानैर्मत्तः पर परिभवति

तस्य का दोषः !, उच्यते—‘जो परिभवसि पर जन’ इत्थं ॥ ११२ ॥ परो नाम आत्मव्यतिरिक्तं सपद्य परपक्षो वा, अथवा पर—अस्वजनं, परिभवो नाम वास्यादिश्रेष्ठस्त्वं हीनत्वातिरिति, एवं कुलादिषु, नान्यत्रापि, सो अणादीण यपज्जन्ते अणवद्गणे ‘संस्मार परिपद्यसि चिर’ सर्वतो वर्धते परिवर्धते, ‘चिर’ मिति अर्धवत्काल, विसर्सेत्य कुस्थिता सुकृत्यता तासु जातिषु एगि-दियवेषदिपादिषु, यतमेव तन ‘अबु इस्मिणिपा तु पाखिया’ अबु इति यदुक्तकारणात् इस्मिणिपा प्रागुक्ता पातयतीति पातिका, बानरपिटिका इह सुपरीक्षयन्त, परलोक कोकिलकम परिमण्डुत सङ्गुणञ्चो ज्ञाञ्चो, इति उपप्रदर्शनाय, ‘गृध संख्या’ एवं परिगण्य सुखी ‘ण मज्जन’ मने न कुर्यात्, ‘जे याचि अणातए सिया’ इत्थं ॥ ११३ ॥ जेषि अणिदिदुषिसे नान्यो नाय को—स्यान्तीत्यनायकः—चक्रवर्ति बलदेवो महामंडलिजो वा, वासुदेवो ण पद्ययति, निदानकृतत्वान्, तेन नाधिकारः, पसगपेसगो माम तयि येव चक्रिमादीव वो पङ्कियावाहगो प्रवजित स्यात्, असायपि तं चक्रवर्ति प्रवजितः पूर्वं दासदासं बारसावसेण बंदण्ण बंदति, बंदयमाणाऽपि वा ‘इद मोणपदमुवड्ढिए’ति इदमिति आख्यं मुने पदं मौनं पञ्जतेऽनेनेति पद—मोक्षं गम्यत इत्यर्थः, उपेस्य स्मित उचङ्कितो, न तेन पूर्वस्वामिना लज्जा कर्षण्या अहाऽहं पुण्यदासदासं बदाविज्जामि, इतरेणापि न गर्व, अहं सामिगमामिणा पूइज्जामि, ‘समम’ति अरागोपवानित्यर्थः, ‘सदा’ मुख्यकाल धरेदित्यनुमत्तार्थः, स्यात्—कथं ताभ्यां लज्जा मदी न कर्षण्याविति !, उच्यत, ‘समणणपरम्मि संपमे’ इत्थं ॥ ११४ ॥ ते हि सय तच्च प्रति सुमा वेव, अयवाऽयमपि छटोपस्थानीय, एव परिहारविशुद्धिदिपादिषु श्रयेष्वपीति, अरिस्स मि० इत्थं, सो हि संपमस्व प्रति सुमावेव, अय ममेति एकस्मिन्नेव तौ संपमइगाने वर्धयेतां अण्यपर पति विमम वा छट्ठाणपडितस्म, तसु सम्पत्त्यादिष्वसंब्रम इति कृत्वा अन्यसरे अधिक बर्धमानं

पूज्यः, संयतत्वादेव, अथवा जे यावि भवे अणायगे, जेविय पेंसगस्स पेंसएत्ति, एगिगो माणेऽहं उक्तः, इह तु 'समअण्णतरमि
 वा सुते समेऽवि सुएणमिमं परिचिततरंतिकाउं स माणो ण कायव्वो, लहुं वा मे अधीतंति, अण्णयरं तु एगो गणी एगो वायगो,
 पूर्वगतं वाचितं येन स वाचकः, न च वाचकेन मानः कार्यः, संशुद्धो स एव, संयमः शुद्धः यत्रासौ वर्तते, अथवा स एवं लज्जा-
 मदोसादिएहिं संशुद्धो 'समणे'त्ति सम्यक् मणे समणे वा समणो, परिसंमता मव्वातियारसुद्धो मव्वओ वा परिवाए परिव्वए,
 स्यात्किञ्चिद्विचर कालं?, उच्यते 'जा आवकथा समाहिते' यावदस्य कथा प्रवर्तते देवदत्तो यज्ञदत्तो वा, दब्बिओ णाम रोग-
 दोसरहिओ, स्यान्मृतस्यापि कथा प्रवर्तते तत उच्यते 'कालमक्कासि पंडिते' यावत्कालं न करोति तावन्मानादिदोपरहितेन
 भवितव्यं, स्यात्किल किमालंन कृत्वेति यतितव्यं?, उच्यते 'दूरं अणुपस्सिया' वृत्तं ॥१५॥ दूरं नाम दीर्घं अनुपश्यति तं धम्म-
 मणागतं, तथा धम्मः स्वभाव इत्यर्थः, वर्त्तमानो धर्मो हि कालानादित्वाद् दूरः, स तु अविरतत्त्वान्मानादिमदमत्तस्य दुक्खभूयिष्ठो-
 ऽतिक्रान्तः, किं च इमेण खलु जीवेण अतीतद्वाए उचणीयमज्झिमासु गतिसु असति उच्यते अस्ति जीयगोते होत्था, तथा च
 अतीतकाले प्राप्तानि सर्वदुःखान्यनेकशः, एवमनागतधम्ममपि, अथवा दूरमणुपस्मिअत्ति दंडं पस्सिय, अथवा मोक्षं दूरं पस्सिय
 दुल्लभबोधितां पस्मिय जाल्यादिमदमत्तस्य च दूरतः श्रेयः एवमणुपस्सिय इत्येवमादि अतीतानागतान् धर्म्मन् अनुपस्सिता 'अट्ठे
 फरुसेहि माहणे' फरुसा नाम स्नेहवियुक्तैः वाचिकाः कायिकाश्चोपमर्गा क्रियन्ते, तत्र वाचिकाः आक्रोशदीलनाद्याः कायि-
 कास्तु वधबंधनताडनाङ्कनच्छेदनमाराणांताः, अथवा प्रतिलोमा फरुमा, तैरुदीर्णैः 'अवि य हण्णू' अपि हन्यमानाः अविहण्णू यथा
 खन्धकशिष्याः, न तु खन्दकः, 'समयंसि रीयति'त्ति यथा समयेऽतिदिष्टं तथा रीयते प्रसन्न इत्यर्थः, पठ्यते च 'अविहण्णू

समयापियासए' अस्यायः अविहणू अविहन्यमानः सम्यक् अहियासए, अथवा अविहणू इति हन्यमानो न हन्यात् किञ्चित्, अथवा
 धर्ममसोपदिष्टेन स कीटकधर्मक्रियक उच्यते, 'पणसमसे सया जए' इव ॥११॥ प्रच्यति तमिति प्रश्नः यावत्प्रश्नान्
 परं दृष्टुं तं व्यास्तु ममयं, पठ्यते च- 'पणहसमसे सदा जए' समाप्तप्रश्न इत्यर्थः, सदाजपि ज्ञानवान् अग्रमवयव, अय
 तस्य हि धीरं परिचिक्लिप्तकस्येव न बधः प्रमाप्य भवति, उक्तं हि- "अद्वितो न ठवेति परं" ममिठा गाम सुम्मं धम्म उदाह
 रेज, वदा पुण्यस्म करवति तया तुच्छस्म करयति, 'सुदुमे हु सया अत्तसए' सुदुमो नाम स हि सुदुमेणवि अतिघारेण स्वसि
 अति, करयतो वा वृक्षेणपि आरमोत्क्षेण परादीतया वा लुसिज्जति, पूयागारवसकारेणं वा करयतो लुसेति, अथवा सुदुमेवि
 धूमपुदि' करयत्, अत्तसकस्तु स पवमनाग्रमी, न च मार्गविराधना करोति, अपरियच्छंते य परेण कुप्येजा, येन करणलदी
 संपण्णताइ माणी माहणो होजा, अथवा करयतो न परं कोवये-अन्यतरं कपाय गमयेत्, स एव 'बहुजणमणमि संयुहे' इ
 वे ॥११॥ बहुजनं नामयतीति बहुजननामन, अहं नम्यते-स्तुत इत्यर्थः, स धम्म एव, सर्वलोको हि धम्ममेव प्रणतः, न
 हि कश्चित्परमापाधिकोऽपि प्रचीति-प्रधम्मं करोमि, तत्रोदाहरण-सेव्विओ राया, तस्स अत्थाणीए धम्मजिहामायां के धम्मिया
 इति, ततो परिमददि मण्णति-दुल्लभा धम्मिया, पाय अधम्मिओ लोओ, अमयो मण्णति-लोगस्स मावपाएण एम पइष्णा अहा
 वय धम्मिया इति, परिमाण अमइदीए अभजा मण्णति-परिस्सामो, ततो रायाणुआए सितासितापि दुबे भवणाणि कारवेति,
 पउजययया मयिया-ज सुम्हं धम्मिया त घबल गिइं पविसंतु, अधम्मिया असियमिति, ततो ते सुम्ह पउरखणा धवलगुहम
 गुणविद्धा अविगारिमेहि पुच्छता-किं भवतो धम्मं करदिति? तस्येगो मण्णति-अय करिस्सगो. तस्स मे प्रणेतेहि मत्ताममममेहि

धणं उवजीविञ्जति, अणो भणति—अहं वणिज्जो, कलोपजीवि वंभणो मे णिच्चगं भुंजति, अणो भणति—अहं कुटुंबभरणपवित्तो
 किलेसभागी, किं बहुणा ? सोयरियादयोऽपि कुलधर्म्मनुवर्तित्वाद्यमपि धम्मिया, एवं धवलगिहमणुपविट्ठा, उक्तं च—“सोत-
 सुतघोररणसुह०” अथ तत्थ दुवे सावगा सकटमद्यपाननिवृत्तिकृतभङ्गा असितभवणमणुपविट्ठा पुच्छिता भणन्ति—सुमाहुणो
 सुमावगा य धम्मिया जे सया अपमत्ता, अम्हे पुण पमादिणो स्वकृतमद्यपाननिवृत्तिकृतभङ्गा ण धवलगिहारुहा, अतो असित-
 भवणमणुपविट्ठा इत्येवं बहुजननमितो धर्म्म इति, तस्मिन् बहुजननमिते संवृतात्मा भवेदिति वाक्यशेषः, अन्ये त्वाहुः—बहुजन-
 नमनो—लोभः, सर्वो हि लोकस्तस्मिन् प्रणतः, असंयतास्तावत् सर्वे शब्दादिविषयप्रणताः, प्रमत्तसंयता अपि तेनैव केचित्प्रणताः,
 वीतकपायास्त्वप्रणताः, जे य जयणा अपमत्ता इति तेऽपि न प्रणताः, उक्तं च—‘कोधस्म उदयणिरोधा वा उदयपत्तस्म वा
 कोहस्स विहलीकरणं’ एवं योगेन्द्रियाणामपि वक्तव्यं, संयतो नाम विरतः निवृत्त इत्यर्थः, ‘संव्यट्ठेसु मदा अणिस्सिते’ति सव्वेसु
 इंदियत्थेसु यावंतो वा असंयमार्थाः अथवा ऐहिकामुष्मिकेषु अणिस्मितो नाम नाकाक्षति ‘हरदे व तुमे अणाडलो’ हरदंति,
 महासमुद्रः, स हि तत्कादिभिः महामत्स्यैः स्फुरद्भिर्गपि नाकुलजलो भवति, न क्षुब्धजल इत्यर्थः, पद्ममहापद्मादयो वा हृदाः स्वच्छ-
 प्रसन्नगंभीरजलाः गंभीरत्वादानाकुलाः, एवमसावपि पूर्वापरक्षेपपरिशुद्धस्वच्छज्ञानवान् प्रसन्नवाङ्मनाः न च परप्रवादिभिः ज्ञक्यते
 विक्षोभयितु इत्यनाकुलः, कोधादीहि वा अणाडलो, अथवा अणाडल इति निरुद्धाश्रयः अनातुरो—न ग्लायति धर्म्मं कथयन्,
 ‘धर्म्मं प्रादुरकासव’ति प्रादुः प्रकाशनेन स भगवान् आर्यसुधर्म्मः अण्णतरो वा गणधरो हृद इवानाकुलः धर्म्मं प्रादुरकार्षीत्,
 एवमन्येऽपि स्थविराः प्रादुरकार्षीत् प्रादुर्कुर्वन्ति करिष्यन्ति च, कस्यपइयायं काश्यपः, स एवं लक्षणकं धर्म्मं कथयति, तं च वा

'यहवो पाणा पुणो सिया०' इत्थं ॥ ११८ ॥ अयवोयेदं एवाय, यहवो प्राणा पुत्रो सिता, यहव इत्यनन्ताः, पुषक पुषक सिता
 पुत्रोसिता, तवहा-पुत्राविक्रयपत्ताए०, तेषां सु प्रत्येकान्तानामप्येको धर्मः समान एव, सुखप्रियत्व 'समिय उवेहाए'पि
 समिता धाम समता, प्रत्येकाभयेऽपि सति अभीष्टसुखता दुःखोद्वेगता च समानमेतत्, अथवा समिया इति समं उवेहिताः जे
 मोक्षपद उवट्ठिए, सुनेरिद मौनं, विरमण विरति तेपामतिपातादीनां अक्रासिपि करिप्पसि, पापाङ्गीनः पंडितः, का मावना !,
 यया तवेत इटानिटे सुखदुःखे एवं पाप्मावमवि इत्थेव मत्वा विरति तेपामक्रासि पंडिते, स एव विरतात्मा 'धम्मस्स य पारए
 सुणी०' इत्थं ॥ ११९ ॥ धम्मो दुविहो-सुतधम्मो चरिणधम्मो य, तयो' पारं गच्छतीति पारग', सुवञ्चानपारगतः चोदसपुब्बी, पारं
 वा क्वंघति, एव पारं गत क्वंघति वा अरुपाय, तस्य च चारित्रमचिह्नत्वापदिश्यते, आरंभो नाम जीवन्मयसमारंभस्तस्याति व्यव-
 स्थितो, नास्मत् इत्यर्थः, ज य पुण आरंभपरिगहे यद्वति ममायति वा ते त परिगह गट्ठविण्णुं 'सोयति य ण ममायणो'
 मत्तम्यमावमपि ययेएपरिमाह सोयति य ममायणो, उक्तं हि-"परिमाहेप्पप्राप्तनेएपु काट्ठाओक्को, प्राप्तेपु च रक्खणपुमोगे वाड-
 हति" णो लभमति मिय परिग्गहति अग्नितामण्यप्पाए चोरतामण्यप्पाए पित्तो ण मयति, अयमपरकल्पः तमिव, धम्मस्स य
 पारए सुणी, आरंभस्स य अन्तिअट्ठितं सोयति य णं ममायणो अग्गे सुदिता, तुग्ग संतविमवोऽवि अतिदुद्धरं तवचरणं करेसि, जेणं
 ममायते तेणं ममायणो-मातापुत्रादयो णो लभमति परिग्गहति, स तेषां नित्यं वञ्चक आसीदिति नित्य परिग्रहः परा, तत्तत्तत्तत्तयि
 क्क णो लभति विविध परिग्गां, अमुमेवार्थं नागाज्जुनीया विक्कल्पयति-सोळण तय उवट्ठित केयि निही विग्गेण उट्ठिता ।
 धम्ममि इहं भणुत्तरे, तपि जिणेअ इमेण पंडिते' इह लोग पुहावए विवा परलोने य सुइ पुहावए' ॥ १२० ॥ कृपिमृत

चौरादीनां इहलोके एव दुहात्रहं धणं, उक्तं हि—अममा जनयंति कांक्षितां, निहिता मानसचोरजं भयम् । विडंति जना हि०” पर-
 लोकेऽपि च दुहं अस्माद्धनोपार्जनदुःखात् सुमहत्तरं दुःखं समावर्हतीत्यतो दुहादुहावहा, अथवा दुहादुहा वा पुनरनन्ते संसारे पर्य-
 टन्तः शरीरादिदुःखं समावर्हति ‘विद्धं सणधम्ममेव या’ अग्गिचौराद्युपद्रवैः कालपरिणामतश्च विद्धं सणधम्ममेव या इत्येवं
 विद्वान् मत्वा को नाम आगारमावसे?, किंचान्यत्—पव्वइतेणवि न मत्कारवदणणंमंमणाउ वहु मागितव्वा, उक्तं च तत्थ—‘महता
 पल्लिगोह जाणिया०’ वृत्तं ॥१२१॥ परिगोहो णाम परिश्वंगः, दव्वे परिगोहो पंको भावे अभिलाषो बाह्याभ्यन्तरवस्तुषु, परस्प-
 रतः साधूनां जावि वंदणणस्सणा सावि ताव परिगोहो भवति, किमंग पुण मदादिविसयासेवणं?, अथवा प्रव्रजितस्यापि पूजा-
 सत्कारः क्रियते, किमंग पुण रायादिविभवासंसा?, ‘सुहुमे सल्ले दुरुद्धरे’ सूचनीयं सूक्ष्मं, कथं?, शक्यमाक्रोशताडनादि तिति-
 शितुं, दुःखतर तु बन्धमाने पूज्यमान वा विषयैर्वा विलोभ्यमाने निःसंगतां भावयितुं, इत्येवं सूक्ष्मं भावशल्यं दुःखमुद्धतुं हृदया-
 दिति वाक्यशेषः, इत्येवं मत्वा विद्वान् ‘पयहंज संथवं’ सम्यक् स्तवः सतो वा स्तवः संथवो, नागाज्जुनीयास्तु पठंति-पल्लिमथ
 महं विजाणिया जाविय वंदणप्पणा मह । सुहुमं सल्लं दुरुद्धरं तं पि जिणे एण पंडि ए’ एगे चरे ठाण आसगे०’ वृत्तं
 ॥१२२॥ द्रव्ये एगल्लविहारवान् भावे रागद्वेषरहितो वीतरागः, ठाणं—काउस्सग्गो आसर्णं—पीढफलग भूमिपरिगहो वा सयणति
 शुवण्णो, एगो रागद्वेषदोसरहितो, सवत्थ पवादिणिवादसमविसमेसु ठाणणिसीयणमयणेसु एगमावेण भवितव्यं, णाणादिसमाहितो,
 चरेदित्यणुमतार्थे, भिक्खू ‘उवहाणवीरिए’ उपधानवीर्यवानिति तपोवीर्यवान्, ‘वइगुत्ते’ति वयगुत्तिगहिता ‘अज्झप्पसंबुडे’ति
 मणोगुत्ती गहिता, पूर्वार्द्धेन तु कायगुप्तिः । उदाणि जो मो एगल्लविहारी तं दुच्चदरे य णिक्कारणेण भण्णति—‘णो पीहे ण याच-

वगुण' इव ॥१२३॥ पिहित नाम इक्षिय, अवगुणदुवारिण सुष्णपरे वा भिन्नपरे वा, शून्यां रितं शून्य, शून्यं वा यत्राऽन्यो
 न मनति पुटो न उदाहरे वयि, चचारि मामात्रो सोचूण उदाहरति वयि, अवस्सं संवुज्झिषुक्कमस्स वा एगनार्य एगवागरणं
 वा आप चचारि, बिंसीयणहुणे मोचूण सेसं वमधि 'ण संमुच्छस्ति' चि न पमल्लति, 'यो संयदे तणे' चि न वा तणाइ संयरेति,
 किमंग पुन किंचि पोचि वा !, न एव सरिरोवस्सयादिसु अप्रतिबद्धः अभियतवासित्वात् 'जत्थऽत्थमित्ते अणाइखे' इव ॥१२४॥
 जत्थ स अत्थमिति स्रो जल यल वा तत्थ वसति, अणाइलो नाम परीपहोपमंगं नैकः ममुडवत् नाकुलीक्रियत्, समविसमाइ
 ठापमयवासणइ मूबीजधियासए, न रागद्वेषो गच्छेत्, तत्थ से अञ्जमाजस्स 'चरगा अइयासि मेरवा' चरंतीति चरका-
 पिपीलिक्रमत्तुमधृतपायिकादयः मेरवा-पिन्नाचआपदादयः सरिसृपा-अहिमृषिकादयः सुब्बे अहियासएचि, एवमन्येऽपि 'तिरि
 या मणुसा य दिविगा' इव ॥ १२५ ॥ तिरिया चतुर्विधा उवमगा त्रिविधापि सेरिया नामासेवित्वा अनुभूय 'लोमावी
 ययि ण इारिस्से' तूयत् इति लोमा लोमहरिसो दुवा मवति-प्रतिलोमैर्मयात् अनुलोमैः प्रहर्षेण हासतः, आदिग्रहाणात् दृष्टिसुख
 प्रमादो दैन्य वा, 'सुभागासगत महासुमी' स सैर्मेरैरप्युपसर्गैरुद्गीर्भस्त्रिष्ठमानो मार्यमाणो वा 'णो ताव मिकख जीविन'
 इव ॥ १२६ ॥ अनुलोमैर्वा उर्ध्वार्धे असंभ्रमजीवितं ण वा पूयासकारं परयेअ, तेनैव वीथितमनाकांस्यता पूजामत्कारो च, मया-
 नक वाऽऽवमये वमता 'अभ्रमत्वमुवति मेरवा' अभ्रम्यस्ता नाम आसेविता असकट् अभ्रमत्सहमानेन गाता उदिता आसेविता अभ्रम्यस्ता
 इत्यतः उपन्ति-उपयान्ति मयानका, पठ्यते च-'अप्पुत्थे उवेंति मेरवा' अस्या न बहव पिन्नाचआपदव्यालादयः जीविता
 न्नयिका उवेंति, जीवोप्यदभ्रममन्त्रकादयस्तु उदीप्ता अपि मन्त्रकाऽपिपोकुमिति, अभ्रम्यस्तस्याभिरामितवारणस्येप भैरवा एव मवति,

तस्यैवं 'उचनीततरस्म नाइणो०' वृत्तं ॥ १२७ ॥ भिक्षोः धर्ममुपनीतः परीपहजयं वा, अयं चोपनीतः २ अयमनयोरुपनी-
ततरः ज्ञानदर्शनचारित्र्येषु यस्यात्मा उपनीततरः स भवत्युपनीततरः, त्रायतीति त्राता, स च त्रिविधः—आत्म० पर० उभयत्राता—जिन-
कल्पफार्हदृच्छवासिनः 'भयमानस्म विविचमासनं' इत्थीपसुपुण्डगत्रिरहितं विवित्तं आसनग्रहणादुपाश्रयोऽपि गृहीतः 'सामाइय-
माहु तस्म तं' समभावः मामाइय आहुः तस्स तं समभाव सामाइयं तस्सेवंगुणजातियस्म सामायिकं, कतरं?, चारित्तसामाइयं,
आहु—उक्तवानिति तित्थकरो अज्जसुहम्मो वा सिस्साण कथेति, तस्य चारित्रधम्मः, किं करोति?, यः आत्मानं भये न दर्शयति,
न क्षुभ्यत इत्यर्थः, किंचान्यत्—'उस्सिणोदकतत्तभोयणो०' वृत्तं ॥ १२८ ॥ उस्सिणग्रहणात् फालुगोदगं सोवीरगउण्होदगादीणि
गहिताणि, तप्तग्रहणात् स्वाभाविकस्यातपोदकादेः प्रतिपेक्षार्थः, धर्मेण यस्यार्थः स भवति धम्मद्वो, द्वी लज्जायां, असंयमं प्रति द्वीर्य-
स्यास्ति स द्वीमान् तस्य द्वीमतः, स हि लोके शीतोदकं पिबन् लज्जते, द्वीयत इत्यर्थः, तस्यैवमप्रमत्तस्य आमतःसंमग्नि असाधु
'रायिहि' राजादिभिस्तस्यासाध्वी, कथं?, रिद्धि दृष्ट्वा तं मा भून्मूच्छीं कुर्यात्, मूच्छतश्च अममाधी भवति 'तधागतस्स-
वि'त्ति वैराग्यगतस्यापि, अथवा यथाऽन्ये, यथा जिनादयो गता वीतरागं तथा सोऽवि अप्रमादं प्रति गतः, इदानीं प्रमत्ता उच्यन्ते—
'अधिकरणकरस्म भिक्खुणो०' वृत्तं ॥ १२९ ॥ अधिकरणं करोतीति अधिकरणकरः, 'प्रसह्ये'ति आक्रम्य परपरिभवात् संबंध
स्नेहसंतति दारयति ततः दारुणं, 'अट्टे परिहायते ध्रुवं' अर्थो नामा मोक्षार्थः तत्कारणादीनि च ज्ञानादीनि परिहायंति, "जं अज्जियं
समीखल्लएहिं तवणियमवममइएहि । मा हु तयं छडेहि य बहुतरयं सागपचेहि ॥ १ ॥ एतेण कारणेण अधिकारणं ण करेज्ज संजते
स्वपक्षपरपक्षाभ्यामिति वाक्यशेषः, तस्यैव अधिकरणमकुर्वाणस्य 'सीतोदगपरिदुगुच्छिणो' वृत्तं ॥ १३० ॥ सीतोदगं णाम अवि-

गजजीवं अष्टगुणं प्रती, प्रतिदुगुंछति गाम न पिवति, यो हि यन्न सवति स तत् जुगुप्सुत्येव, अहा वीयारा गोमांसमष्टलसुन-
 पत्तं दृगुंछति, न केवल वीयारा गोमांसं दृगुंछति, तदाश्विनोऽपि जुगुप्सति, अप्यदिष्णो गाम अप्रतिश, नास्य प्रतिष्ठा भवति यथा
 मम अनन तपसा इत्यं णाम मपिप्पतीति, तत्रहा-णो इहलोगदुताए तव करोति० अहा घम्मियय भवन्ता, आसयाहारउवविपू
 याणिमिन्न वा अप्रतिश, तव-कर्म येन सत्कम्म भवति तत् आश्रवान् स्तोकादप्यवसकति, तस्यैवंविधस्य 'सामायिकमाहु
 तस्म' त्रं तद्वदाम्य सामायिक-परित्रमामायिक, यत्किं !, न करोति, ज गिदिमचे असणं न भवसति, मा भूत् पञ्चाकम्मदोसो,
 मयिम्मनि नट्टे हिन वीमरित, न एव मीतोदगावच स्यादिति । किं च 'ण य संस्वतमाहु जीवित' इत्थ ॥ १३१॥ नहि छिन्न
 ततुचन् इह जीविव पुनः दुक्कयत संस्कर्त्तुं, 'तथे'ति तन प्रस्सरेण, बालज्जणो गाम असंयतजन , प्रगल्भीभवति प्राप्तातिपातादिपु
 प्ररर्धमानो पृथो भरतीत्यर्थ, न एव बाल पापेषु कर्मसु प्रगल्भीभवन् तैरव बाले पावेहि मज्जति हिसादीहि, तज्जप्पिण वा
 कर्मणा मानमडमिव मीयत पूर्यत इत्यर्थः, मायते वा संसार, 'इति संस्साय सुणी न मज्जसि' इति संस्कार्यते, एव परि
 गणस्य न मज्जतिपि-न मद इर्यात्-न कुप्येत, मानाधिकार एव अस्मिन्नुद्वेगे बर्ण्यते, तेण इति संखाए सुणी न मज्जति, क्रोधो
 मान(मदो)ऽपि गृहीतो, तोमस्तु 'छेदेण पळेति मायया' इत्थ ॥ १३२॥ छदो णाम लोमः इज्ज प्रार्यना, तव छेदेण प्रलीयते य
 प्रजा तानु तानु गतिपु भुदं लीयते-गच्छति, पव्यत्त च 'छण्णेण पळेति मायया' छेदेति तमेणोवदिणा कूटतुलकटमाना
 दिभिः तथा हिमादिपु कम्मसु प्रवर्त्तते दमणव, पलापितुमिच्छति कर्मबन्धात्, यथा मारेतोऽपि य देवस्तुवरि छुमति, महापि
 प्रणीतोऽय माग , तथा पि न दूयितव्यं इति पापंदिनोऽपि द्वाक्पादयः छप्पेण पलापितुमिच्छति कर्मबन्धात्, तपया-संघ

संतगा ग्रामाः, दासीदासहिरण्यादि च ते उपासगमंता वा, भागवता ब्रुवते-सर्वं देवो करेति, यथा छण्णेण तथा लोभादिभिरपि
‘बहुमाये’ति उत्क्रंचणादि, पापंडिनोऽपि मायाबहुला कुकुडेहिं लोअ उवचरंति, उक्तं हि-कुकुडसाध्यो लोको नाकुक्कुटतः
प्रवर्त्तते किंचित् । तस्मात् लोकस्यार्थे पितर (अवि) सकुर्कुटं कुर्यात् ॥१॥’ चित्तप्रामाण्यं वर्णयन्ति, मोहो नामाज्ञानं तेन प्रावृता
छादिता इत्यर्थः, शासनाश्रितास्तु ‘वियडेण पलेति माहणे’ भावेनेति वाक्यशेषः, तेनाकुडिलेनावि अवि कुत्थितेनाजिम्हेन, कुतः
पलीयते?, संमारात्, न केवलमात्मा शुद्ध्या पलीयते, बाह्येनापि पलीयते, तद्यथा-‘सीउण्हं वयमाऽधियासए’ सीते अप्रावृताः
उण्णे आतापयति, अथवा सीता अनुलोमाः उण्णाः प्रतिलोमाः, वयसेति वाचा, यथा वयसा तथा मनमाचि, एवं सेसिदियदभोवि,
किंच-जं बहुपमणं तं गेण्हाहि चिद्धंते, ‘कुजए अपराजिए जह्वा०’ वृत्तं ॥१३३॥ कुञ्चितो जयः कुजयः द्यूतेण श्रोत्रं विदपति,
यद्यपि अपराजितो अक्खेहि देवताप्रसादेन वा अक्खहितत्तेण वा अपराजितो तथापि कुत्थित एव जयः, अक्खापासगादिषु
क्रीडाव्यवहाराः, अक्षैर्दिव्यति दिव्यं, दिव्यं चास्यास्तीति दिव्यवान्-क्रीडावान्, जह सो दिव्यं च कडमेव गहाय, णो कलिं
णो वेत्तं णो चेव दावर, उवसहारः ‘एवं लोगंसि ताडणो०’ वृत्तं ॥ १३४ ॥ एवम्-अनेन प्रकारेण अस्मिंल्लोके पापंडलोके वा
‘ताडणो’त्ति आत्मपरोभवत्रायिणो-जिनतीर्थकरस्थविराः ‘बुद्धते’ उक्तः ‘अयं’ति इमो जडधम्मो सुतचरित्तधम्मा य ‘अनुत्तरे’
बहुफले, अतुल्ये इत्यर्थः, ‘तं गेण्ह हेतंति उत्तमं’ तमिति तं धम्मं गेण्हाहि इहलोए परलोए य हितं, इहलोए आमोमहिल-
द्धीओ परलोए सिद्धी देवलोगसुकुलपच्चायादि, ‘ते’ इति तस्य ग्रहे, कस्य निर्देशः?, उत्तमः-प्रधानः, धम्म इति वर्त्तते, कडमिव
द्यूतकरवत् सेमा तिण्णि आता, पायत्था अण्णतिथिया गिहित्था य, अवहाय-छुट्ता, को भवति?, उच्यते, पंडितो भवति, किं

च-एषा हि द्रव्यदीनां त्वगरीपद् एव गरीयान् अत एवोच्यते 'उत्तरमणुयाण आहिता' वृत् ॥ १३५ ॥ उत्तरा नाम शेष-
 निरयेभ्यः ग्रामधर्मा एव गरीयान्, यथा मयाऽनुद्युतं स्वविरेम्यस्तै पूर्वं द्युत पक्षापेभ्यो मया द्युत, उक्तं हि- 'सुखस्यातिरसः
 स्वर्ग, स्वर्गस्यातिरसः क्षिय । गवामतिरसः क्षीरं, क्षीरस्यातिरसो घृत ॥ १ ॥ सर्वं एव वा विययग्रामधर्मः, अथवा उत्तराः-
 द्रव्यद्वयो ग्रामधर्मा मनुष्याणां चक्रवर्तिबलद्वयबाहुदेवमल्लिकानां तेषु उत्तरेषु वि 'असि विरता समुद्रिता' बाहु इत्यगामु
 सम्यक् उद्धिता समुत्थिता, 'कासवस्स अनुधम्मचरिणो' काश्यपो-चर्दमानस्वामी काश्यपधीर्णानुवरणशीलाः कासवस्स
 अशुधम्मचारिणो, अथवा अ्यपम एव काश्यप' तेन वीर्णमनुचरन्ति ययोश्चिद 'अे पत चरेति आहित' वृत् ॥ १३६ ॥ अे इति
 अशुचिद्विनिर्देशे, अे अशुधम्मचरिच कुर्वन्ति, आदितं-आस्यात्, केम ? 'प्याण महता' शासकलीयेन महता इति, आहृत्स्वेऽपि
 सति राजपुत्रा कृतज्ञानवता च, महोपासौ कपिथ महर्षि, अथवा मोक्षेसिणा, ते उद्धिता, उत्थिता नाम मोक्षाय, सम्यगुत्थिता
 समुत्थिता, न जन्मातिवत्, श्राम्यादयोऽपि हि मोक्षार्थमगुत्थिता, 'अन्योऽन्यं च सीदत सारोति धम्मं' इति धम्मं सीदत,
 अथवा धम्मियाए पट्टिचोयणाए, अथवा धम्मं सालित स्वतन्त्र वा धम्मियाए पट्टिचोयणाए धम्मिएण, पट्टोआरेणं, धम्मं सम्य
 गवसितव्य भूत्वा 'मा पद् पुरापणामए' वृत् ॥ १३७ ॥ अमानोना' प्रतिपेधे, मा प्रेक्षस्व, पुरा नाम पूर्वकालिए पुण्वरतपुण्व
 कीलितानि, प्रणामपतीति प्रणामकः दुमाति संनारं वा प्रति धम्मं म्यित, संक्षेपार्थस्तु पुण्वकीलित एव सुमरेखा, धम्मं वा प्रति
 प्रणामयेदात्मानं, उवधि दब्बे दिरणादि मावोवधि अट्टविच कम्मं, अमिसुल कखेखासिधि अमिक्खे उवधि पुण्विचए, मानाधिक्य
 रऽनुरसमाने 'अे दूधणतेदि णो जत्ता' चे इति अपिदिद्विनिर्देशे दूध प्रजता' दूधनताः श्रावपादय', ते हि मोक्षाय प्रवृत्ता अपि

विषयेषु प्रणता रसादिषु, नेति प्रतिषेधे, आरभपरिश्रहेषु ये न नता ते जानन्ति समाहितं, त एव ज्ञानवन्तः ये सम्यङ्मार्गाश्रिताः, न तु अज्ञानिनो, न वा समाधिं जाणन्ति, समाधिर्नाम रागद्वेषपरित्यागः, स एवं समाधिमार्गावस्थित, 'णो काधिँ होजा संजते' वृत्तं ॥१३८॥ कथयतीति कथकाः अक्खाणगाणि गोयरग्गगतो उवस्सयगतो वा अप्रतिमानानि कथयति कथिकः, पासणीओ णाम गिहीणं ॥१३८॥ कथयतीति कथकाः अक्खाणगाणि गोयरग्गगतो उवस्सयगतो वा अप्रतिमानानि कथयति कथिकः, पासणीओ णाम गिहीणं व्यवहारेषु पणियगादिसु वा प्राश्निको, न भवति, अपाया तत्थ जो जिब्वति तस्स अप्पियं भवति, संपसारको नाम संप्रसारकः, तद्यथा इमं वरिसं किं देवो वासिस्सति णवत्ति, किं भंडं अग्घिहिति वान वा ?, उभयथापि दोषः, अधिकरणसंभवात्, अग्घिहिति णवत्ति, 'नच्चा धम्मं अणुत्तर' एवंविधेन न भाव्यं, कतकिरिओ णाम कृतं परैः कम्मं पुट्टो अपुट्टो वा भणति शोभनमशोभनं वा एवं कर्त्तव्यमासीत् नवेति वा, मामको णाम समीकार करोति देशे गामे कुले वा एगपुरिसे वा, किञ्च-अयं चान्यः कम्मविदालनोपायः, तद्यथा- 'छण्णं च पस्सं स णो करे' वृत्तं ॥१३९॥ द्रव्यच्छन्नं निधानादि भावच्छन्नं-माया, भृशं पसंसा-प्रार्थना लोभः उक्कोसो-मानः प्रकाशः-क्रोधः, स हि अन्तर्गतोऽपि नेत्रवक्त्रादिभिर्विकारैरुपलक्ष्यते, उक्तं हि- "कुद्धस्स खरा दिट्ठी" य एवं कृपायनिग्रहोद्यताः तेसिं सुविवेकः गृहदारादिभ्यो विवेको बाह्योऽभ्यन्तरस्तु कृपायविवेकः, आहितं-आख्यानं, सुविवेगोचि वा सुणिकखंत वा सुपव्वज्जत्ति वा एगडं, भृशं नता प्रणताः, कुत्र नता ?, धर्मे वा 'सुज्झोसितं' ति जुषो प्रीतिसेवनयोः, धूयतेऽने नेति धृतं-ज्ञानादि संयमो वा येषां सुज्झोसितं-स्वभ्यस्तं तेसिं सुविवेगमाहिते । स एवं विदालनामार्गमाश्रितः 'अणिहे स-हिते सुस्संखुहे' वृत्तं ॥ १४० ॥ अनिहो नाम अनिहतः परीपहैस्तपःकर्मसु वा नात्मानं विंधयति, ज्ञानादिषु सम्यगाहितः पाणादीहि ३ आत्मनि वा हितः स्वाहितः, अथवा यस्मिं गुप्तः स समाहितो, धर्मेण यस्यार्थः स भवति धम्मद्वी तवोवधानवीरीय-

संपृक्त तवे पारमविध, म एव गुणशुचो 'विहरज समाहितंदिप' अनियतवासिस्व गृह्यते, समाहितो, निगृहीतेन्द्रियस्व च, उक्तं हि--"मरेसु य मरयपावपसु, मोतन्विमय उवगतेसु । तुष्टेण व रुद्रुज व समयेन सया न होयन्व ॥१॥" एवं सेसिन्दियविसु-
एमुवि, स्नात्-किमय पर्वविष' प्रयरन' क्रियते अतिदु स्वध !, उच्यते, 'आवहितं दुक्खेण लम्भते' सवहा- 'माणस्सखे च चाती' गाथा ॥ स्यान्-कष अनादिमति संमारे अयमारमा न पूर्वमेवानेन पथा प्रयात इति !, उच्यते 'णहि णूण पुरा अणुस्सुत्त०' वृच ॥१४१॥ नति प्रतिपच, हि पादपरमे, नूनमनुमाने, पुरा इति क्रमात् अतिक्रान्तकालग्रहण, अनुगतं भुव अनुभुत, किंच तत् !, उच्यते, वच्यते हि-मुणिषा सामाद्य पद, अथवा भुगेवावि अवितह गो अविष्टितं, अवितह नाम ययावत्, अविष्टित नाम करणे, यदिद मुनिना सामाद्य पद आख्यात इत्यर्थ, समता सामाद्य, तव अनेकप्रकारं, कतरण मुनिना तदाख्यात !, 'णातए ण जगमरुचयसिणा' जग सख्य पस्मति जगमरुच्यत्सी, 'गव माता(मत्ता)महन्तर०' वृच ॥१४२॥ एवमधारेणे, महन्तरं मत्वा-
ज्ञात्वा, तत् कस्य कयोः केषां वा !, उच्यते, सुषस्स य असुषस्स य, विरतीए अविरतीए, मोक्खसुहस्स संसारसुहस्स य सख्य सननयस्य मिथ्यादनुनानां च, अथवा इम घम्म महत्तरं मत्वा कुप्रवचनेभ्यः, महिता नाम ज्ञानादिभिः, नहवो वना इति अणंता-
तीतक्रान्ते मिदा संपद च, 'गुल्लो छट्टाणुवचगा' गुरय-तीर्यक्यादय छंद अभिप्राय विरता भूत्वा विषयकपादेभ्यः तीणा मवौध तरनि च, द्रव्यौष ममूढः मावौचस्तु समार', आहितमाख्यात कथितमित्येकोऽयं इति धैतालीये द्वितीयोदेशकः २-२॥
मृयणाधिच्चर प्रस्तुते विदारणाधिच्चरोऽनुवर्षते, उक्त हि- 'उरेमगमि ततिए अण्णावपियस्स अबणयो होहि । म न सुइमा तम्प ण भवति, परीपहमहिप्पोभयति, म रूप !, उच्यते 'समुदकम्मस्म भिक्खुणो०' वृच ॥१४३॥ संवृत्तानि यस्य प्राणव

परैश्वोद्यते तदा ब्रुवते—किमनेन स्वल्पेण दोषेण भविष्यति ?, वितथं वा दुष्पडिलेहितदुःभासितअणाउत्तगमणादि, एवं शोवे शोवं
 पावमायरता पदे पदे विसीदमाणा सुबहून्यपि पापान्याचरति, उक्तं च—‘करोत्यादौ तावत्सष्ट्यहदयः किञ्चिदशुभं’ दिङ्ढतो जहा
 एगस्म सुद्धे वत्थे पंको लग्गो, सो चित्तेति—किमेत्तियं करिस्सत्तिचि, तत्थेवाज्झवसितं, एवं वितियं मसिखेलसिंघाणगसिणेहादीहि
 सव्वं मइलीभूतं, अथवा मणिक्कोट्टिमं चेडरूवेण सण्णावोसिरिता, सा तत्थेव घट्टा, एवं खेलसिंघाणादीणि विकताणि, किं करि-
 स्सत्तिचि तत्थेव नत्थेव घट्टाणि जाव तं मणिक्कोट्टिमं सव्वं लेक्खादीहि—इलेभादिभिः मलिनिभूतं दुग्गंधिगं च जातं, भद्गमहि-
 सोवि एत्थ दिङ्ढतो भाणितव्वो, आच्चलक्खो राया दिङ्ढतो य, एवं पदे पदे विसीदंतो किमणेण दुःभासितेण वा स्तोक्त्वा-
 दस्य चरित्तपडस्स मलिणीभविस्समति जाव सव्वो चरित्तपडो मइलितो, अचिरेण कालेण चरित्तमणिक्कोट्टिमं वा ‘णवि जाणंति
 समाहिमाहितं’ ते हि णिच्छयणयतो अण्णाणिणो चेव लब्धंति, पदे पदे विसीदत्तणा जया साधम्मिएहि परेहि वा चोइता भवंति
 तदा ‘वाहेण जहा व विच्छत्ते’ वृत्तं ॥ १४७ ॥ वाहो णाम लुद्धगो तेण सरेण तालितो मृगोऽन्यो वा स तेण ताव परद्धो यावत्
 श्रान्तश्चत्वारिवि पादे विन्यस्य व्यग्रस्थितः ततो मरणं चाप्तः, अयं तु सौत्रो दृष्टान्तः, वाहेण जहा वच्छते, वाहतीति वाहः—
 शाकटिकोऽन्यो वा ‘ग्रथे’ति येन प्रकारेण तेन वाहेन विषमतीर्थश्रान्तो वा अवहन् प्रतोदेन विविधं क्षतः, अवलो नाम क्षीणबलः,
 भरोद्धनं श्रान्तो वा, गच्छतीति गौः, भृशं चोदितः, चोद्यमानोऽपि न शक्नोत्युद्धोद्धं, जेण तस्य तर्हि अप्पथामता ‘तस्ये’ति तस्य
 गोः तस्मिं न्नि पांसुनिकरे विपमे वा, अप्पथामया णाम जेण अग्रहतो तात्तगप्पहारे सहति, जइ थामवं होन्तो तो ण तुत्तगप्प-
 हारे सहंतो, सव्वत्थाप्यचयंतो खलु से तीक्ष्णैः प्रतोदाग्रैः तुद्यमानो अवसीदति, अथवा से ‘अन्तए’ अन्त्यायामप्यवस्थायां अन्तशः

दृष्ट्वा क्लममोगा द्रष्टव्या, एकार्थुदपरिभाववत्त्वं दृष्ट्वालेपनपद्मा, पठ्यते च—‘उद्गु निरिय अये लघा’ उद्गु दिव्वा क्लामा अवे
 मवणवाप्तिवं तिरिय तिरिस्समणुस्सज्जोविवाणमतारा, ते तिविवेदि य दृष्ट्वा क्लामाणि रोगवत् अधिक अत्यर्थं वा, यथा रोगा
 दुक्खानहा एव क्लामा अपि, अद्गुविधक्खमरोगापचे, सो भवति एव, सेमावि आसवदाराणि जोएययणाणि, एय संबुद्धवण विरई
 च कइ तरेअ !, दिट्ठतो ‘अग्ग वणिएदि आणिय’ इव ॥१४५॥ यदुक्खम किञ्चिदग्ग, तदयथा वर्णतः प्रकाश्रतः प्रभावत
 धेत्यादि, तच्च रत्नादि, तत्तु द्रव्य वणिगिरानीतं राजानो धारयंति तत्प्रतिमा वा, तत्तु वस्त्रमामरणादि वा, तथैव चाश्वो इस्ती
 स्त्री पुरुषो वा, यो वा यस्मिन् क्षेत्रे प्रधान द्रव्य धारयति, दृष्ट्वादिविषयोपगतः परिसुक्त इत्यर्थः, राजस्थानीया जीवाः, जेहि
 मिञ्छादि दोसे स्वविषा खयोक्खममाणिता वा धारसविषा वा क्लमाया ते परमाणि महन्तरयणाणि राईमोयणवेरमणछट्ठाणि राजान
 इनाग्राणि रत्नानि यणिगिरानीतानि धारयतीति अग्न प्राधान्य, पूर्वार्थेदिप्रिवासिनामाचार्याणामयमर्थ, अपरविप्रिवासि-
 नस्तत्त्वेव कथयन्ति—ते जे विण्णवणाहि अबोसिता संतिण्णेदि सम विहायिता तेन सर्वं एवाय लोकः महाप्रतानि प्रतिपद्यते, उच्यते,
 ‘अग्ग वणिपेदि आहिं’, अग्गाणि—रताणि रयणाति वणिगिरानीतानि धारयति द्रुतसाहस्राण्यनर्याणि वा राजान एव धारयति,
 तत्तुन्या तत्प्रतिमा वा, कियन्तो लोकइस्सि वणिग्गः कायिक्ख वा, एव परमाणि महन्तरयणाणि रत्नभूतान्यतिदुर्द्धराणि तेपामर्या
 एवोपदेशो धारयितारव, ‘जे इइ मायाणुगा णरा’ इव ॥१४६॥ जे इति वणिगिरिदुस्स विरेसे साय अणुगञ्जंतीति साया
 णुगा—इल्लोगपरलोगनिरिवेक्खा, एवं इद्विरममायागारवसु ‘अक्खोववण्णा’ अधिक उपपण्णा अक्खोववण्णा तस्मिन्नेव सोत्तिदि
 यादिण इच्छामदगक्खमेसु वा मुच्यन्ता—गिद्दा गदिता अक्खोववण्णा, ‘किमयेण मयं पगग्गिमतो’ ते हि अइयारेसु पमज्जमाणा यदा

मानसस्तापः, निस्तननं तु वाचिकं किंचि, कायिकं च, सर्वतस्तप्यते परितस्तप्यते बहिरतश्च, कायवाङ्मनोभिर्वा ब्रह्मति—अपरिमाणं पंकोसणनागवत्, किं च 'इह जीवितमेव परस्मधा' वृत्तं ॥ ९५० ॥ 'इहे'ति इह मानुष्ये जीवति येन तत् जीवितं, एवमवधारणे, तरुणगो णाम असंपूर्णवया वा अन्यो वा कश्चित्, पृथक्ते च दुर्बलं वा, वासमयं परमायुः ततो 'तिउट्टति' छिद्यते प्रत्यपायवहुलात्, वक्ष्यति हि—गन्धमयमितिज्जित्ति गन्धमया, 'इत्तरवास च बुज्झथा' इत्तरमिति—अल्पकालमित्यर्थः, तं बुध्यत—अवगच्छत, एवमल्पेऽप्यायुषि बज्झपाये वा, तथापि नाम गृद्धा नरा कामेसु चिप्पित आक्रान्ता, न पुनरुत्तिष्ठति तदुल्लंघनाय, किं च 'जे इह आरंभणिस्सिस्ता' वृत्तं ॥ १५१ ॥ जे इति अणिदिट्ठणिदेसे, इहेति इह मनुष्यलोके, पापंडिनोऽपी भूत्वा शाक्यादयः आरभे हिंसादि तण्णिस्सिता परदंडप्रवृत्ता आत्मानमपि दंडयंति, अथवा ण तेसि इमो लोगो न परलोगो, तेनात्मानं दण्डयंति, 'एगंतलूमगा' एगन्तहिंसगा इत्यर्थः, येऽपि स्वयं न धातयन्ति तेऽपि उद्दिश्यकृतभोजित्वाद्धनमनुमन्यन्ते, एवंविधा 'गंता ते पावलोगयं' गंतारो नाम गमिष्यन्ति, पापानि पापो वा लोगः नरकः, 'चिरकालं'ति बहूणि पलिओवगमागरोचमाणि, आसुरिका दन्वे भावे य, आसुरियाणि न तत्थ सूरौ विद्यते, अथवा एगिंदियाणं गत्थि जाव तेइदिया असूरा वा भवंति, दिसन्ति दिश्यत इति दिग् दिग्गहणादष्टादशप्रकारा भावटिक्, एवं गिहिणो विव इत्थं आरंभणिस्सिता आतदंडा एगंतलूमगा ते, न खंति या, 'ण य संखयमाहु जीवितं' वृत्तं ॥ १५२ ॥ असंस्करणीयं असंस्कृतं, उक्तं हि—'दंडकलितं करेन्ता वचंति हु राइणो य दिवसा य। आहुं संवेछेन्ता गता य ण पुणो णियत्तिन्ति ॥ १ ॥ तहवि य णाम बालजणो हिंमादिपु पापकर्मसु प्रवर्त्तमानः प्रगल्भी भवति धृष्टीभवतीत्यर्थः, यदापि च पापकर्मण्याचरन् परेणोच्यते—किं परलोगस्म ण वीभेसि?, ततो भणति—'पच्चुप्पणेण का-

'वातिचण' ए मकठि, अवसो वितीवति, एवं सोमि संयमः विनिरुपमः 'एव कामेसणा विदू' इव ॥१४८॥ एवमवधारणे, उक्ता
 'कामेपणा' कामकाममार्गणा, विदुरिति विद्वान्, कामविपाकं विदमिह परत्र च कामपिशाचपीड्यमानमिन्त्ययति 'अज्ज सुए पय
 वामि संयव' संयवो नाम पुण्यावरसंबंधो तं संयवं मय भ' परसो वा प्रहास्यामि, स हि त संयव उत्तिसुसुरपि सुसुसुरपि कुदुम्भ-
 मरणादिदुःस्त्रेव हि विवधतो गौरिव न वृज्जोति उत्सुधुं, अपबोधपेक्ष एवायं—'एव कामेसण विदू' इधं, एवमनेन प्रकारेण का
 म्य' इति क्कमा', एवमा मागलैव, विदुरिति विद्वान्, नाविद्वान्, कुदुम्भमरणे दुस्सव्वान् मत्वा तत्र वा वृज्जोति गौरिवायहन
 तुयत कपिपशुपान्यादिषु च कर्मसु वर्तमानो बाध्यते, एवं चहपायान् कामान् मत्वा अज्ज वा सुते वा संयवं भुत्वा च संयवं
 'कामी कामे ण कामए' कामपीया' काम्यत वा क्कमा' इग्मेसुवि वहा पण्डुमधुरुत्तरमधुराइ माया संयोगविध्ययोगा, विमं-
 तिज्जमाप्पो वा जहा-इप्पाए य धपेण य गिमंतियो ओज्जणंमि गइवतिष्ठा । येज्जति विणीतविणयो व बइररिसि णमसामि ॥१॥
 अलदे-असंन परयेति उवच्चिचिचा भुञ्जीवामि 'कण्डुइ'पि क्वचित् ग्रामे वा पुरे वा, अथवा हीजोचममध्यमे उपदेद्य क्रियते तेसु
 तेसु पमपत्स 'मा पच्छ असाधुता 'मवे' इव ॥१४९॥ मा सेति इयं असाधुता, ठप्सते नाम हिंसादिक्कर्मप्रवृत्ति' मरणकाले
 तप्स्यते, परत्र वा, उक्त हि—'वहा सागठिओ जाम्म, मुम्म हेवा महापई । विसम मग्गमोतिण्ये, अक्खे मग्गमि सोयते ॥१॥
 मोयए चैव चहुं, अपत्थ आमक मोषा, राया रज्जं तु इहाए ।" एवं ज्ञात्वा 'अवेही अणुमास अप्पग' अतीव अतीहि अत्यन्त क्रम
 इत्यर्थः, कुत !—प्रमादात्, आत्मानमधारमना अनुद्यास्ति, किंच 'अविय च मयापु सोयती' अवा अमाधुता तथा तद्वाजिगं सोयति,
 इहापि ताव बोराती अमापूणि कम्मणि काउं गरिता मोयति, किन्तु पत्त्र !, एतन्ति च दरीरादिभिर्दुःस्त्रेर्बाध्यमाना, ओषने

विविक्तववंभवेरदेवाणं सलोगतं, किं पुण जो महव्वयाइं फासेति १, यतश्चैवं श्रावका अपि देवलोकं गच्छन्ति जिनेन्द्रवचनानु-
 शास्ताः, तेण 'सोच्चा भगवानुशासनं' वृत्तं ॥ १५६ ॥ अनुशास्यते येन तदनुशासनं श्रुतज्ञानमित्यर्थः, अथवा अनुशासनस्य-
 श्रावकधर्मस्य फले 'सच्चे तत्थ करे उवक्कम' मत्थे-अवितथे सद्बोधो वा हितं सत्यं मत्यवचनं नानृतं संयमो वा, तत्र कुर्या-
 दुपक्रमं, उपक्रमो नाम यथोपदेशः, अथवा सत्यमिति सत्यं, तत्थ करेज्ज उवक्कमंति, न वितथं, 'सच्चत्थ विणीतमच्छरे'
 सर्वत्रैति सर्वार्थेषु येन विनीतो मत्सरः स भवति विनीतमत्सरः, मत्थरो नामाभिमानधुरस्मरो रोपः, स चतुद्धां भवति, तंजहा-
 खेत्तं पडुच्च वत्थुं पडुच्च उवाधि पडुच्च सरीर पडुच्च, एतेसु मव्वेसु उपपत्तिकारणेषु विनीतमत्सरेण भवितव्वं, तत्थ जातिलाभतपो-
 विज्ञानादिसंपन्ने च परे न मत्सरः कार्यः यथाऽयमेभिगुणैर्युक्तोऽहं नेति, तद्गुणसमाने च, दव्वुच्छं उवखल्लखलादि भावुच्छं अज्ञा-
 तचर्या, विशुद्धं नाम उग्गममार्गीहि कलिपत्तं 'आहरे' आदद्यात्, एवं 'सव्वं णच्चा अहिट्टण धम्मं' वृत्तं ॥ १५७ ॥ मर्वं देयं
 यावत् शक्तिर्विद्यते तावदध्ययं, ज्ञात्वा च अकृत्य न कर्त्तव्यं, कृत्यमाचरितव्यमिति, उक्तं हि- "ज्ञानागमस्य हि फलं" अधि-
 कृत्य धम्मं, णाणादीणि वा, धम्मेण जस्स अत्थो स भवति धम्मट्ठी, तपोपधानमीर्यवान्, 'गुत्ते जुत्ते सदाजते' चि त्रिगुप्तः, जुत्तो
 णाम णाणादीहि तवसंजमेसु वा सदा-नित्यकालं जतेत यत्नवात् स्यात्, कुत्र यतेत १, तदिदमात्मपरं, आत्मनि परं च आत-
 परं, णो अत्ताणं अतिवातेज्ज णो परं अतिवातेज्जिति, आत्मनः परं आत्मेसु वा परं, किं तं १, आयतार्थिकत्वं, अत्थो णाम णा-
 णादि, आयतो णाम दृढग्रहः, आयतत्रिहारकमित्यर्थः, 'वित्तं पसवो य गातयो' वृत्तं ॥ १५८ ॥ वित्तं-द्विरणादि पमवो-
 गोमहिमाजाविगादि गातयो-मातापितासंबन्धिणो, बालजणो सरणंति मण्णती, एतान् बालजनः अरणं मन्यन्ते, एते हि मां दुःखा-

रित, को दददं परलोगमागतः ? प्रत्युत्पन्नैर्नैव सोऽस्येन कार्य, को हि दृष्टा स्वर्गं मोक्षं वा तत्सुख वा परलोकादायातः ? कथं वा
 साक्षादस्यमानः परलोकोऽस्तीत्यध्यवसेयः, उच्यते—‘अदक्स्तुव दक्स्तु आदित्’ इति ॥ १५३ ॥ न पश्यतीति अदक्स्तु अद-
 क्तुणा तुल्य अदक्स्तुवत्, दक्स्तु नाम दृष्टा, दक्स्तुणा व्याहृत दक्षुवाहितं श्रद्धास्त्व, हे अदक्स्तुदसणो !, योजपि कर्प्याकार्यानि-
 मिदो सोऽपि अत्र एव, न दक्स्तुदर्शनी, ‘इति हि सु निरुद्धदसणे’ इतीति संप्रपण्ये, हि पादपुरणे, दृश्यते येन तदर्थेन, निरुद्ध-
 दर्शने यस्य स भवति निरुद्धदर्शनं, तत्केन ? मोहनीयेन कर्मणा निरुद्धं, मिच्छादिद्वी, एव चारित्रनिरोधेन चरित्ते अचरित्ते
 वा भावना, निरुद्धं तव ज्ञानं-सन्निकृष्टं, क्लृप्तं ज्ञास्यसि परलोकः !, अथवा निरुद्धमिति ज्ञानं त, न चक्षुर्दर्शनं, तत्कथं परलोकं द्रष्टु-
 मिति, आत्मादीनि बाज्वाष्टुपाणि, ‘बुक्स्त्री मोहो पुणो पुणो’ इति ॥ १५४ ॥ इत्थं स्वमस्यास्तीति दुःखी तैस्तेर्दुःखैः पीड्यमानः
 पुनः मोहदुष्टपार्जयति, मुञ्चति जेष मोहजति वा स मोहः कर्मैत्यर्थः, संसारमनुपरीति, यतश्चैव ततो-निर्विदेज्ज्ञा सिलोगापूर्पणं
 सिलोगो नाम श्लाघा यद्वा-कामता, पूजा आराधनादिभिः, दोष्यिवि णिग्निन्देज्-गरहेज्, सक्तापुरकारो न प्रार्थयेदयमर्थः, ‘एवं
 सद्धिते चिपासिया’ एवमनेन प्रक्षरेण, सहितो ज्ञानं ज्ञानादिभिः, अथिय पस्सिया आयतुले पाप्मेहि भविज्जसिद्धि, यदा
 त्मनो नेच्छसि तत्परेपामिति, योजपि तावत् ‘गारपिअ आयसे जरे’ इति ॥ १५५ ॥ आगारस्व, अपिद्धब्दार्थं सम्भावने,
 किमुतानगारत्वं, आव्रमतीत्यावसे, अनुपूर्वं नाम पूर्वं भवणं ततो ज्ञानविज्ञाने संयमासंयमश्च, इह तु संयमासंयमो अविकृतः
 दुर्वाहमविष सावगधम्मं फामितो ‘समया सबल्य सुवते’ सममाव समता वा समतां सन्न्यत्य भावयमता, कण्डसामादए
 हि मन्थस्य समतां मात्रयति, तदनु चाकृतसामायिकः, शोभनव्रतः सुव्रतः, ‘देवाण गच्छे सलोगतं’ समानलोगत सलोगतं,

विराहितसामणस्स हि दुल्लभा बोधी भवति, अवहुं पोग्गलपरियडुं उक्कोसेणं हिंडति, 'एवं सहितेहि पस्सिया' एव मत्वेति
 वाक्यशेषः, गाणातीसहितो अधिया(वा)सए परीसहे, पठ्यते च 'एवं सहिते अधिया(वा)सए' अधिया वासए अधिवासए, यदुक्त-
 मेवमेतत्, क एवमाह- 'आह जिणे इणमेव सेसगा' रिसभमामी भगवं अट्ठावए पुत्तसंबोदणत्थं एवमाह इदमेव, जे वाऽजिताद्याः
 जेपका जिनाः ते प्राहुः, किमतिक्रान्ता अनागताश्चैवं जिनाः कथियिष्यंति च ? ओमित्युच्यते 'अभविंसु पुरापि
 भिक्खवो' वृत्तं ॥ १६२ ॥ अभविष्यन्नतिक्रान्ताः भिक्षव इति आमन्त्रणं, 'आएसावि भविंसु सुवत्ता' आदेश इति आग-
 मेस्सा 'एताइं गुणाइं आहिते' एते ये उक्ता इहाध्ययने अप्रमादादिगुणा सिद्धिगमणसफला काश्यपो उसभस्वामी वद्धमाण-
 स्वामी वा अरुगतो अनुक्कलो वा अनुलोमो वा धर्मः अनुधम्मः काश्यपस्यानुचरणशीलाः, द्विधा समासः क्रियते-कासवो
 जं अनुधम्मं चरति जो वा कासवस्स अनुधम्मं चरति ते च गुणा उक्ताः, पुणरपि चोच्यन्ते- 'तिविधेणवि पाण मा हणा' वृत्तं
 ॥ १६२ ॥ त्रिविधेन योगत्रयकरणत्रयेण, प्राणाः आयुःबलेन्द्रियाः प्राणाः ते मा हण आत्मनोऽहितं, अणिदाणो ण दिव्यमाणस्स-
 एसु कामभोगेषु आसंसापयोगं करेति, इन्द्रियणोइन्द्रिएसु संबुडो, 'एवं सिद्धा अणंतगा' एतं मगं अणुपालित्ता अतीतकाले
 अणंता सिद्धा, संपत्तं संखेज्जा सिज्झंति, अणागते अणंता सिज्झस्संति, अवरे नाम ये वर्त्तमाना आगमिण्याश्चेति, 'एवं से उ-
 आहु अणुत्तरणाणी अणुत्तरदंसी ॥ १६४ ॥ एवमवधारणे 'स' इति सो उसभसामी अट्ठाणउतीए सुताणं 'आह' कथितवान्,
 अणुत्तरणाणी अणुत्तरदंसी अणुत्तरणाणदंसणधरो, एतेण एकत्वं णाणदंसणाणं ख्यापितं भवति, 'अरहा णायपुत्ते' पूजादीन-
 ईतीत्यर्हन् नास्य रहस्यं विद्यते वा अरहा ज्ञातस्य पुत्रः, णातकुलपसूते सिद्धत्थखत्तियसुते भगवान्-ऐश्वर्यादियुक्तः, 'वैसाली-

त्वरिप्रास्यति इदं परं च, तं च न भवति, कथं ? इह तावत्-सयणस्मिन्नि मन्त्रगतो रोगामिहो किलिस्तप् एगो । सयणो वि
 य से रोमं य विरिचिपि विवेकं वासति ॥१॥ सन्वजयहेतुसिद्ध अप्यस्य ज्ञानं शिञ्जयेवंकं यथा ते मम न प्राणाय तथाऽहमपि न
 तेषां प्राणाय श्रवणं च, इतश्च न भवति श्रवणं, यत् 'अरुभागमियसि वा बुद्धे' इव ॥ १५९ ॥ अभिमुख आगमिक अभ्या-
 गमिग-भ्याधिचिक्कारः, स तु वातुषोभादागतुषो वा, उपक्रमात्तावमित्युपक्रमिक, अनानुपूर्व्या इत्यर्थः, निरुपक्रमायुः करण,
 भवतो नाम भवान्ते मरुप्तेव, का भावना !, तदि यद्गालभरण न भवति, जराकायमायुपक्रमतो वा फलप्रपातवत्, तस्यैव विषयमृतस्य
 'एगस्त गती च आगती' एकस्येति पञ्चज्ञातिहीनस्य, एव विदुः मत्वा न तां विषयपञ्चानां च श्रवणं मन्यते, 'सम्यक् सयक
 ममकल्पिया' इव ॥ १६० ॥ सर्वे इत्यपरिच्छेपा, स्वे-कर्मणि कल्पिताः प्रविमकविच्छेपा इत्यर्थः, तथा-यथिचिक्कारिकत्वेन,
 कृती श्चेदन्, न विकृतं अन्विक्तमित्यर्थः, अवियत्तेन वा अधिव्ययतेनेत्यर्थः, 'बुद्धिणे'पि दुःखिनः प्राणिनो जीवा 'हिंसति मया-
 दुक्ता महा' मयै आदृष्टा मयादृक्ता, मयानि सप्त, मयानि वा दुःख, वेणादृक्ता, सदा नाम सपञ्चये निरुपमाः दृढीभूता वा, पापक-
 र्म्मणिः ओतप्रोता इत्यर्थः, 'वाहिजरा मरणेहि मिदुता' नारकतिर्यग्मनुष्येषु भ्याधिः जरा तिर्यग्मनुष्येषु मरणं चतसृष्वपि गतिषु,
 'दुणामो ल्वण विगणिया' इव ॥ १६१ ॥ 'इणामो'पि इदं श्रीयत इति शब्दः, मतु मम्मचमामादयादिचतुर्विधम्यापि, एकेका
 स चतुर्विधो स्वणो भवति, तद्वशा-ल्लेषस्वणो कलस्वणो रिक्तस्वणो, एते चचारिणि अहा लोकाविजग पदमे उच्येत
 'स्वणं ज्ञानादि पदेषु'पि सुते मणिता तथा मणितन्वा, विविच ज्ञानिया विज्ञानिया, 'नो सुखं बोधी य आदि' बोधी ज्ञानाति
 तिचिपो आदितमारभ्यातं, उक्तं च "लक्ष्मिद्वयं व बोधिं अकरोतो ज्ञाणाय च पतन्तो । अर्धं दाद बोधिं लक्ष्मिं कथयेण मोक्षेण ॥१॥"

अचंननदधोवसग्गो चेतनदन्विगं जं तिरिक्खमणुआ णियगमरीरावयेण आहणति, अचेतणदन्विगं तं चेव लउडादीहि, अथवा
 अभिधातो तडिमादि उवरिं पडति, अथवा उवमग्गो दुविधो-आगंतुगो पीलाकरो य, आगंतुगो चउप्पदलउडादीहि, वातियपेत्ति-
 यादि, खेत्तोवसग्गो 'जं खेत्तं बहु ओघभवं' गाथा ॥४६॥ ओघो बहुगं उप्पणं बहूपसग्गो, जहा बहुउवसग्गो लाढावि-
 सग्गो, जहिं भट्टारगो पविट्ठो आसि छउमत्थकाले सुणगादीहि तत्थ णिद्धम्मा ख्वेति, ओहभयं भवति जहा भरहवासे, कालो-
 वसग्गो एगंतदूसमा, सीतकाले वा सीतपरीसहो वा णिदाघउसिसिणकाले उणपरीमहो वा, एवमादि कालोवमग्गो भवति, भावोवसग्गो
 क्रमोदयो, मो पुण दुविधो-ओहतो उवकमतो वा, ओहतो जहा णाणावरणं दंसणमोहणीयं असुभणामं णियागोत्तं अन्तरायिकं
 कम्मोदयितं, उवक्कमिय जं वेदणिज्जं कम्मं उदिज्जति । 'दंडकससत्थरज्जू' गाथा 'उवक्कमिए संजमविग्घकार०' गाथा
 ॥४७॥ जे संजमा उवक्कामेन्ति उवमग्गा तेहिं अहिगारो, जेण वा दन्वेहि वा तं कम्मं उदीरिज्जति, जेण संजमाओ उवक्कमाविज्जति
 तेणवि अघियारो, ते चउन्विधा-दिन्वा तिरिक्खजोणिया मणुस्सा आयसंवेतणिया, दिन्वा चउन्विधा-हासा पदोसा वीमंसा पुढो-
 वेमाता, मणुस्सावि चउन्विधा-हामा पदोसा वीमंसा कुसीलपडिसेवणता, तिरिया चउन्विधा-भया पदोसा आहारा अवच्चलेण-
 मारक्खणता, आयसंवेतनीया चउन्विधा-घट्टणता लेमणता थंभणता पवडणता, अथवा वातिता पेत्तिया संभिया सन्निवाडया, एवं
 'एक्केको चउविट्ठो०' गाथा ॥४८॥ अट्टविट्ठो कंहं होति ?, एक्केको अणुलोमो पडिलोमो य, अथवा सन्वेडवि सोलमविधा
 उवसग्गा, चत्तारि चउक्कगा सोलस भवंति, एवं उवमग्गा जाणितन्वा जाणणापरिणाए, पच्चक्खणपरिणाए अधिआसेतन्वा,
 परिहरतेण तहा तहा घडितन्वं परक्कमियन्वं जहा परीसहा णिज्जेज्जति । गतो णामणिप्फणो । सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारियव्वं, 'सुरं

न'ति गुणा अस्य विशाला इति वैशालीय , विशालं द्वासन वा इत्याकुवत् भवो वैशालीय , 'विशाला जननी यस्य, विशालं कुतमेव वा । विशाल [प्र]ग्नन चास्य, तेन वैशालिको जिन ॥' । 'वियाहितो' व्याख्यात , इति-एव अप्रुस्व।मिन वृद्धमग वानार्यसुवर्मा कथयति-एवं से उदाहु स्याव वियाहितो, 'इति' परिसमाप्तौ, अथवा एवमर्थः, एव इति केमि, सुषम्मयामिस्त वपणमिद, मगवता सर्वविदा उन्नदिद्व अहमवि केमि, नयाः पूर्ववत् ॥ इति वैशालीयाक्य द्वितीयमर्थयनं समाप्य ॥

इदानीं उवमगपरिष्ठापि अन्वयणं, तस्मिन् चत्वारि अणुयोगदारा परूवेयव्या, अधियारो दुविषो-अन्वयणत्यादियारो उरमतथाधियारो य, अन्वयणग्याधियारो सम्ये उवसग्गा जाणिषा सम्म अधियासेतव्या, उरसत्थाधियारो 'पढमेमि य पढिलोमा' गाथा ॥ ४९ ॥ पढमे उदेमए पढिलोमा जहा पुढे दसमसएहि तवप्पसमचइता आयपरतदुमयसमत्या उवसग्गा मप्पमंति, विटिए तु मायादि अणुलोमा उवसग्गा अण्णे य रायमादी पाएण अणुलोमे उवसग्गे उप्यायंति, तटिए उदेमए अन्वयधिसेसोवदमण मप्पिहिति, क जाणंति विटवाव ? इत्थीओ उदयाओ वा, परवादी वयणं सुबुद्धा समकप्पाओ अण्णमण्णेहि मुच्छिता परसमयिका परतितियपमाविदा य उवसग्गा उप्यायन्ति, 'हेउसरिसेसि' गाथा ॥ ५० ॥ चउत्पुदेसए हेउसरिमा अहेत्त मप्पिहिति, जहा मववदे जाम सीलस्खलितइतित्थिया एव परूविन्ति इत्तामासादि, अहेतपो भूत्वा हेतुमिवास्मानमाभासयति हेत्तामामस्स 'समयप दितेहि' ससमयमोगहि, ओ तसि समया वृद्धमाणया णित्था मणिता, अथ आयरिओ नसमयपद्धितेहि णित्तेहि दिट्ठेवेहि तेसि सीलस्खलितारणं अण्णउत्थियाण पण्णयणं करति चउत्ते, एवं दुविषोऽपि अस्याहियारो मणितो । इदानीं जामपिप्पणो गिक्खेवो तस्य गाथा 'उवसग्गमि य छब्ब' गाथा ॥ ४५ ॥ जामठवणाओ तइव, वहरिओ दब्बोवसग्गो दुविषो-येतनदब्बोवसग्गो य

वा न जानीते 'जेतेण परिविच्छिते' जयतीति जेता अतस्तेन जेत्ता, तेण जयएण, परि सव्वतो भावे समंता वाणादिभिरायु-
 धैस्तैः कृतः परिविच्छिते, सव्वतो छिण्णमित्यर्थः, 'एवं सेहेवि अप्पुडे' सिलोगो ॥ १६७ ॥ अपुट्टो णाम अप्पुट्ठधम्मो, अस्पृष्टो
 वा परीपहैः, अदृष्टधर्मा इत्यर्थः, भिक्खुणं चरिया भिक्खुचरिया, कोविदो विपश्चित् न कोविदो अकोविदो, न तावत्परिपहो-
 पसंगैः विकोविदः, सो पव्वयंतो चित्तेह मणति य-किं पव्वजाए दुक्कर काउंति ?, किं निच्छियस्म दुक्करं ?, णणु सीहवग्घेहिंवि
 समं जुज्झज्जति, संगामे य पविसिज्जति, अग्गिपडणं च कीरड, एवं अदिट्ठपरीमहो खर मणति अप्पाणं तपःशूरं, जहा दव्व-
 सगामे कुंतासिवाणगहणेसु, युद्धे उवट्ठिते केड परव्वलमहं सोऊण चेव णस्संति, केड प्रवृत्ते प्रहताः अप्रहता वा, केड मारिज्जति,
 एवं भावसंग्रामेऽपि खर मणति अप्पाणं जाव ल्हं ण सेवएत्ति, रूक्षः-मंजम एव, रूक्षत्वात् तत्र कम्मर्माणि न शिल्लयंति, रूक्ष-
 पटे रजोयत्, तत्र केचित् दृष्ट्व माधून् जल्लादीहिं लिप्पाज्जान् केचिदद्वकृते लोचे केचित्परिसमाप्ते केशान् उत्तखण्डुं गतास्त एव
 यांति, उक्ता ओघउपसर्गाः । इदाणि विभागशः उपदिश्यन्ते, तत्थोवसग्गा परीमहा य एगं चेव काउं उवदिस्संति 'जदा हेमं-
 तमासम्मि' सिलोगो ॥ १६८ ॥ यत्रातीव शीतं भवति वर्षवर्द्धलादयो वा तीव्रवाता भवंति, वातग्रहणात् सीववग्घविरालोपा-
 ख्यानं, यथा पोसे वा माहे वा 'तत्थ मंदा विसीदंति' तस्मिन् काले तत्र मंदा उक्ताः, विविधं सीदंति विसीदंति, अहो इमा
 सुदुक्करा पव्वजा, बहवो परीसहोवसग्गा विसधितन्वा, ते एवं चित्तेता सीयाभिभूया 'रट्ठहीणा वग्घत्तिया' जहा परव्वलेण उच्छा-
 दिते रट्ठे हितसारे य परव्वलक्कंने विलुप्यमाने वा, खत्तिओ णाम राया, सो जहा सोयति, एवं सेहोऽपि णिरग्गिगे रणे गुत्ताव-
 गुत्तावसधीसु मीताभिहुतो विचिंतेति-किमेवंविधाए पव्वजाए गहियाए ?, भणितो सीतपरीमहो, एव एवोपसर्गः, तत्पुरुषोऽयं

मण्णानि अण्णारणं०'सिलोगा ॥१६५॥ क्वचित्संग्राम उपस्थितो स्यामिप्रायेण धरमिस्यात्मान मन्यमानो वारिमविस्फूर्जेषुपति
मृति जाय जेष न पस्सन्ति, त्रियति विनाति वा, गर्जते कलमस्तावद्, पनमाधित्य निर्मयः॥ गुहान्तरविनिष्क्रान्त, यावत्सिद्ध
न पयति ॥१॥ तावद्भवः प्रभुतदानगढः, करोत्यकालाद्बुदगन्धितानि । यावत्त सिंहस्य गुहास्थलीषु, लाङ्गूलविस्फोटव वृणोति
॥२॥ विदरिमण 'जुज्झत रढे वनुर्यस्य स भवति दढवन्वा त 'सिन्धुपालो व मदारण' मवारयो—क्वेषो सिन्धुपालेन तुल्यं
सिन्धुपालम्, न किञ्च माद्रीमुनः पतुर्मुञ्जो आत', मीतया पद्मात् तथा नैमची पृष्टः—किमिद रूपः, तेनापदिश्यते—महान्द्रुतमे
तद्, यं दृष्टाऽस्य एतो द्वौ मुञ्जौ स्वामाविद्धौ भविष्यत' ततोऽस्य मृत्युरिति, तत' सा माद्री दारकञ्च मवदपि क्खनामागतानां त
दारक दमयति स्म, यथाह न पादध्वपातयत्, वासुदेवस्य चागतस्य समालोक्य तौ मुञ्जौ नष्टौ, पद्मावस्य माया वासुदेवोऽभ्य
याति', तेनापदिश्यत—अपराधद्वतमस्य क्षमयिष्यामि, ततोऽसौ प्रहृष्ट वासुदेवं समञ्च परोक्ष वा गोपालत्रस्तपालाविमिराक्रोदे-
राकुष्टवान्, अद्याप्रतिपेवा, धौपरायान् कृतवान्, ततोऽपरायद्वते पूर्णे क्वचिदेव अभिमुखमापतत आक्रोष्टव मत्पयोऽसर्वस्व इति,
नारमपया गज्जमि, अन्त्येनैवापासेन वक्रधुक् सुदधनं वक्रचारतिपातेन द्विरिष्ठम कृतवानिति परोक्षो दृष्टान्तः, अयं तु प्रत्यक्षः
'पयसात्ता सूरा रणसीसे०' इत्य ॥ १६६ ॥ मृद याताः प्रयाताः, द्रव्यति क्षय्यते वा शूर, महत् तकिट्टिसीहणावबोलकलक-
तमृदच प्रयाता, रणसीसं नाम अगगावीकं, समस्त प्रास्यते प्रस्यन्ते वा तस्मिन्निति संग्रामः, उपस्थितो जाम अन्योऽन्यबलेषु संग्रा-
मायोनस्थितेषु, माता पुत्रं न याणाति, अमातापुत्री यदा संग्रामो भवति, का मावनाः, तस्यामत्रस्यायां माता पुत्रं हृत्क उच्यते
त्रय धीराहारमञ्जगमं मयोदृष्टान्तलोपना अवाद्याणां न याणाति—नापेक्षते, न प्राणायोषमते, इस्तास्कीतो वा न्रस्यमानं भ्रष्टं वा

वा न जानीते 'जेतेण परिविच्छित्ते' जयतीति जेता अतस्तेन जेत्ता, तेण जयएण, परि सव्वतो भावे समंता वाणादिभिराधु-
 धैस्तः कृतः परिविच्छित्ते, सव्वतो छिण्णमित्यर्थः, 'एवं सेहेवि अप्पुट्टे' सिलोगो ॥१६७॥ अप्पुट्टो णाम अप्पुट्ठधम्मो, अस्पृष्टो-
 वा परीपहैः, अदृष्टधर्मा इत्यर्थः, भिक्खुणं चरिया भिक्खुचरिया, कोविदो विपश्चित् न कोविदो अकोविदो, न तावत्परिपहो-
 पमगैः विकोविदः, सो पव्वयंतो चित्तेइ मणति य-किं पव्वजाए दुक्कर काउंति ?, किं णिच्छियस्म दुक्करं ?, णणु सीहवग्घेहिंवि
 समं जुज्झिज्जति, संगामे य पविसिज्जति, अग्गिण्डणं च कीरइ, एवं अदिट्ठपरीसहो सर मणति अप्पाणं तपःशूरं, जहा दव्व-
 संगामे कुंतासिचाणगहणेसु, युद्धे उवड्ढिते केइ परबलसदं मोऊण चेव णस्संति, केइ प्रवृत्ते प्रहताः अग्रहता वा, केइ मारिज्जंति,
 एवं भावसंग्रामेऽपि सर मणति अप्पाणं जाव ल्हं ण सेवएत्ति, रुक्षः-मंजम एव, रुक्षत्वात् तत्र कर्म्मणि न दिल्लयंति, रुक्ष-
 पटे रजोयत्, तत्र केचित् दट्ठैव माधून् जल्लादीहिं लिप्ताङ्गान् केचिदद्वद्धकृते लोचे केचित्परिसमासे केशान् उत्तखण्डुं गतास्तत एव
 यांति, उक्ता ओघउपसर्गाः । इदाणि विभागशः उपदिश्यन्ते, तत्थोवसग्गा परीसहा य एगं चेव काउं उवदिस्संति 'जदा हेमं-
 तमासम्मि' सिलोगो ॥ १६८ ॥ यत्रार्ताव शीतं भवति वर्षवर्द्धलादयो वा तीव्रवाता भवंति, वातग्रहणात् सीवग्घविरालोपा-
 ख्यानं, यथा पोसे वा माहे वा 'तत्थ मंदा विसीदंति' तस्मिन् काले तत्र मंदा उक्ताः, विविधं सीदंति विसीदंति, अहो इमा
 सुदुकरा पव्वजा, बहवो परीसहोवसग्गा विसधितव्वा, ते एवं चित्तेता सीयाभिभूया 'रट्ठहीणा व खत्तिया' जहा परयलेण उच्छा-
 दिते रट्ठे हितसारे य परबलकंने विलुप्यमाने वा, खत्तिओ णाम राया, सो जहा सोयति, एवं सेहोऽपि णिरग्गिगे रणे गुत्ताव-
 गुत्तावसर्धीसु मीताभिहुतो विचिन्तेति-किमेवंविधाए पव्वजाए गहियाए ?, भणितो सीतपरीसहो, एय एवोपसर्गः, तत्पुरुषोऽयं

मण्यन्ति अप्पराणं०'सिलोगो ॥१६५॥ क्वचित्संग्रामे उपस्थितो स्वामिप्रायेण घूरमित्यारमान मन्यमानो वाग्विस्फुल्लधुपति-
पुति जाव जेयं न पस्सन्ति, क्षियति विनाति वा, गन्ति कलमस्तावद्, घनमाश्रित्य निर्भयः। गुहान्तरविनिष्क्रान्त, यावत्सिंह
न पश्यति ॥१॥ तावद्भ्रमः प्रथुतदानगढ, करोत्यकालाद्युदगन्ति। यावत् सिंहस्य गुहास्थलीषु, लाङ्गूलनिस्फोटव मृणोति
॥२॥ पिदरिस्रज 'मुञ्जंत इह पनुर्यस्य स भवति दहधन्वा त 'सिधुपालो व महारघ' मधारयो-कैसवो क्षिप्रपालेन तुल्यं
क्षिप्रपालवत्, स क्लिष्ट मारीसुतः घतुर्मुञ्जो जातः, मीतया पद्मात् तया नैमषी पृष्ट -किमिदं क्वं?, तेनापदिश्यते-महाद्रुतमे
तव, ये दृष्टास्य एतौ द्वौ सुबौ स्वामाक्षौ भविष्यत ततोऽस्य मृत्युरिति, ततः सा मारी वारकञ्चन्मवर्दापिक्कनामागतानां सं
हारक दर्शयति स्म, यथाई च पादेष्वपातयत्, वासुदेवस्य धागतस्य तमालोक्य तौ सुजौ नटौ, पद्मास्य मात्रा वासुदेवोऽभ्य
याचितः, तेनापदिश्यते-अपराधश्चतमस्य धमयिष्यामि, ततोऽसौ प्रहृष्टं वासुदेवं समग्र परोक्ष वा गोपालवत्सपालादिमिराक्रोक्षे
राक्षुष्टवान्, आम्नाप्रतिषेधादीद्यौपराधान् कृतवान्, ततोऽपराधक्षते पूर्णे क्वचिदेव अमिषुखमापतत आक्रोष्टत मत्सयोऽसुर्यस्व इति,
नाहमपया गच्छामि, अन्येनैवापसेन चक्रमुक् सुदर्शनं चक्रभारातिपातेन क्षिरिच्छन्नं कृतवानिति परोक्षो दृष्टान्तः, अयं तु प्रत्यक्षः
'पयात्ता सूरा रणसीसे' इति ॥ १६६ ॥ सुष्ठं याताः प्रयाताः, क्षयति क्षयते वा क्षुरा, महत उक्किट्टिसीहणातबोलकल्लक
तसरेण प्रयाताः, रणसीसं नाम अग्गापीक, समस्तं प्रास्यते प्रास्यन्ते वा तस्मिन्निति संग्रामः, उपस्थितो नाम अन्योऽन्यबलेषु संग्रा
मायोपस्थितेषु, माता पुत्र न यावति, जमातापुत्री यदा संग्रामो भवति, का मावता?, तस्यामवस्थायां माता पुत्रं हृकं उपान-
द्रय धीरहारमंबगर्म मयोपुद्गान्तलोचना अबादण्णा न याणाति-नापेक्षते, न प्रायायोचमते, इत्थास्फटीतो वा अस्यमानं धष्टं वा

वा न जानीते 'जेतेण परिविच्छित्ते' जयतीति जेता अवस्तेन जेता, तेण जयएण, परि सव्वतो भावे समंता वाणादिभिरायु-
 धैस्तैः कृतः परिविच्छिते, सव्वतो छिण्णमित्यर्थः, 'एवं सेहेवि अप्पुट्टे' सिलोगो ॥ १६७ ॥ अप्पुट्टो णाम अप्पुट्ठम्मो, अस्पृष्टो-
 वा परीपहैः, अट्टधर्मा इत्यर्थः, भिक्खुणं चरिया भिक्खुचरिया, कोविदो कोविदो अकोविदो, न तावत्परिपहो-
 पसगैः विकोविदः, सो पव्वयंतो चित्तेह मणति य-किं पव्वजाए दुक्कर काउंति?, किं णिच्छियम्म दुक्करं?, णणु सीहवग्घेहिंवि
 समं जुल्लिज्जति, संगामे य पविसिजति, अगिण्डणं च कीरह, एवं अदिट्ठपरीमहो सूर मणति अप्पाणं तपःशूरं, जहा दव्व-
 सगामे कुंतासिवाणगहणेसु, युद्धे उवड्डिते केइ परबलमइं मोऊण चेव णस्संति, केइ प्रवृत्ते ग्रहताः अग्रहता वा, केइ मारिज्जति, रूक्ष-
 एवं भावसंग्रामेऽपि सूर मणति अप्पाणं जाव ल्हं ण सेवएत्ति, रूक्षः-मंजम एव, रूक्षत्वात् तत्र कम्मणि न शिल्लयंति, रूक्ष-
 पटे रजोवत्, तत्र केचित् दृष्ट्वैव साधून् जह्वादीहिं लिप्ताङ्गान् केचिदद्भुतं लोके केचित्परिसमाप्ते केशान् उत्तवण्डुं गतास्त एव
 यांति, उक्ता ओघउपसर्गाः । इदाणि विभागशः उपदिश्यन्ते, तत्थोवसग्गा परीसहा य एगं चेव काउं उवदिस्संति 'जदा हेमं-
 तमासम्मि' सिलोगो ॥ १६८ ॥ यत्रातीव शीतं भवति वर्षवर्षालादयो वा तीव्रवाता भवंति, वातग्रहणात् सीधवग्घविरालोपा-
 ख्यानं, यथा पोसे वा माहे वा 'तत्थ मंदा विसीदंति' तस्मिन् काले तत्र मंदा उक्ताः, विविधं सीदंति विसीदंति, अहो इमा
 सुट्ठकरा पव्वजा, बहवो परीसहोवसग्गा विसधित्वा, ते एवं चिंतता सीयाभिभूया 'रट्ठहीणा व खत्तिया' जहा परबलेण उच्छा-
 दिते रट्ठे हितसारे य परबलकंने विलुप्यमाने वा, खत्तिओ णाम राया, सो जहा सोयति, एवं सेहोऽपि णिरगिगे रणे गुत्ताव-
 गुत्तावसर्धीसु मीतामिहुतो विचिंतेति-किमेवंविधाए पव्वजाए गहियाए?, भणितो सीतपरीमहो, एव एवोपसर्गः, तत्पुरुषोऽयं

समाप्त । तदिदानीं उपपत्तीसहोऽप्यदिस्सति 'पुङ्गो निम्बामिताधेण' सिलोगो ॥ १६९ ॥ अमिमुत्सव तापयतीति अमितापः,
अशोभनमना' विमनाः कर्णरवासितोदग कथराधरादि वा धिर्वेतो, अथवा तप प्रति विगत मनोऽस्य स भवति विगतमना , पातु
मिच्छा पिपासा, सुदृढ पिवासितो 'मच्छा अप्पोवरु जहा' तदन्त्यस्थादतीव तप्यन्ते बहिरुदकतापेन अंतश्च मनस्तापेन तप्य
मानाः यथा सीदन्ति एवमस्यपि बलमलस्वेदस्त्रिभगाग्रो बहिरुष्माभितप्तः शीतलान् बलाभयाधान् धारागृहाणि चन्दनादी-
न्निष्पप्रतीकान् अनुसरन् मृश अनुशोचते व्याकुलयेता भवति, बुधो उष्णपरोसहो । इदानीं जातणापरीमहो- 'सदा वसेसणा
दुक्ख' सिलोगो ॥ १७० ॥ सदेति सम्बकालमविभामन दत्तप्रहणात् चातित दत्त च, जाइयदत्तमप्येसणीय च, दुक्खं सुखाति
सामिभूतेहि तं परिहरितु, दुक्खं च पढिसेहिअति अपेयमिच्छं, साम्प्रतसुखाभिलापो पइप्पणमारिओ जीवो दितगा य रुस्सति
'जायणा दुप्पणोलिया' दु'त्त प्रप्पुयते जायणा पलदेवधत्, वणारा य भवंति-कम्मवा दुन्मगा वेद० कूपीपशुपाल्यादिभिः
कम्मन्तिरारुणां अमिभूता इत्यर्थः, स्त्रीभिश्चक्रातिस्वामिनां दुन्मगा इति, आहु पृथक् पृथक् बनो विस्तरा वा बना पृथग्बनाः,
'एते सदे अथाअंता' मिलोगो ॥ १७१ ॥ दन्दयते अनेनेति शुब्दः, अथापंता णाम अशुक्लवन्तः सोढु, कोदीर्यन्ते !, उच्यते,
'गामेसु नगरेसु वा' वा खेडाधिकृत्ये कम्पवादीसुनि, 'तत्थ मदा विसीदति सगाममि व मीरुणो' मीरुवो हि संग्रामे
प्राप्ते मरणमयाद्विपीदति, अरु संभाइजंति, सिमचिणा भवति, 'अप्येगे सुन्निम(ज्जित)मिक्ख'सिलोगो ॥ १७२ ॥ अपि एके,
न सन्वे, सुन्निमतो णाम सुचित' पिपासुगा, त सुतधप्पाप्रतियोगार्थमन्त 'सुणी वसन्ती'ति सुणी त्पयतीति त्पयकः भवक
इत्यर्थः, 'तत्थ मदा विसीदति' संयमोपम प्रति सीदति, दिह्वो 'तेऊपुहा-व पाणिणो' सेओनाम अपिस्तेन दवाभिना

अन्यतमेन वा तेजसा शशमूषकमार्जारकोलवृक्षपुष्पकलतावितानवृक्षादयो दहमानाः संकुचन्ति, प्राणिनोऽपि दहमाना विसीदन्ति ।
 'अप्येगे पडिभासन्ति' सिलोगो ॥ १७३ ॥ समन्ताद्भाषन्ते परिभाषन्ते, पथ्यतेऽनेनेति पंथाः पन्थानं प्रति योऽन्यः पन्थाः स
 प्रतिपथः प्रतिपन्था वा तेन गच्छतीति प्रातिपथिकः तं, गामानुगामं रीयंतं कैइ पाडिपंथगाः पडिभासन्ति, अथवा यो यस्य विलो-
 मक्रः स तस्य प्रातिपथिको भवति, ते, न तु सर्वे एव, कुतीर्या-सन्मार्गविलोपकाः, कथं ? अणुसोयपट्टिण् चहुजणंमि, साधवो हि
 प्रतिश्रोतसा मोक्षमभि प्रस्थिताः, कुतीर्यास्त्वनुश्रोतमा, किं भाषन्ते- 'पडियारगया एते' करणं कृतिर्वा कारः कारं प्रति योऽन्यः
 कारः प्रतिकारस्तं गताः पडियारगताः, पडियाइं कम्माइं वेदन्ति, एते हि अण्णाए जातीए पंथा उच्छृङ्गा तेण णिइणा हिंइति, ण य
 दत्ताइं दाणाइं तेन न लभन्ति, लद्धेऽपि य ण गेणहन्ति, ण चोदगाणि दत्ताणि तेण ताणि ण पिबन्ति, 'जे पत्ते एव जीविणो'त्ति
 जे एतेवं जीवणसीला, तंजहा कंजिगउसिणोदगादीहिं अन्ताहारेण जीवन्ति, पथ्यते च- 'तद्दारवेयणिज्जे ते' जेहि चेय दारेहि
 कितं तेहिं चेव वेदिज्जतिचि तद्दारवेदणिजं, जहा अदत्तदाणा तेण ण लभन्ति, सेसं तहेव । 'अप्पेगे चडं जुंजन्नि' ॥ १७४ ॥
 अप्येके, न सर्वे, वाचं जुज्जति वाचमुदीरयन्तीत्यर्थः, अहो एते 'चरगा पिंडोलगा' पिंडेसु दीयमानेसु उच्छन्ति पिंडोलगा,
 अधमजातयः ब्राह्मणा उत्तमाः क्षत्रियाः वैशा मध्यमाः शूद्रा अधमाः, ब्राह्मणस्य किल भिक्षा इष्टा क्षत्रिये कृपा, अमयेगाम्नु
 अवलगन्ति-क्लेशं कुर्वन्ति तेन तत् पिण्डोलगाः, मुण्डेत्यशिष्टाः, सेदमलमत्कुणादिभिः स्वाद्यमाना अगुलीनसमुत्किशलाकादीनां
 कण्डुइतमंगैः विण्डुंगा 'उवज्जलन्ति' उवचितजल्ला मलसकटाच्छादिताङ्गत्वात्, उजायन्ति न, पथ्यते च-उजाओ मृगो, नष्ट इत्यर्थः,
 उजातमृगसमाः 'असमाहितं'ति अशोभना विवृताङ्गत्वात् अथवा अममाहिता-दुःसिता 'एवं विप्पडिवण्णेगे' ॥ १७५ ॥

सिलोगो, एवमनेनप्रकारेण न सम्यक् प्रतिपन्ना विप्रतिपन्ना एगे मिथ्यादृष्टय , स्वयमज्ञानका न च ज्ञानवर्ता दृष्यन्ति, अज्ञान हि
 तनो, ते तसो अज्ज्ञाणवतातो तमन्तरं वा याव, उक्तोसकृद्वितीयं मोहगिह्न कम्म बंधंति, एवं गाणावरगिह्न दंमपावरगिह्न, एगि
 दियादयाप्रसु वा एगंतवमासु जोपीसु उबवत्तंसि, बिषपकारेसु वा बरएसु, दुदीए मदा मोहो-अज्ज्ञाणं पात्ता-छप्पा, अयवा
 मतिमदा इरिययाओ य, मदविज्जाओ स्त्रीमोहज, उक्ताः दुब्बाः। इवाणि फासा 'पुट्टो य वसमस्सएहि' सिलोगो ॥१७८॥ सिधु
 तामलिचिमादिसु बिसएसु मतीन दंमगा मवति, अप्रावृतास्ते' मृश बाध्यमानाः स्त्रीतेन च अस्थरप्पपाउरणहुताए तणाइ सेवमाणा
 तेहि बिन्हाति, अचइया अदियामितुमिति वाक्पयेपः, इए च दु'समचिमवते यदि नाम परः लोक स्यात्, म च 'न मे विट्ठे
 परे लोण, किं पर मरण सिपा' न हि मयाज्जेन वा साक्षात्परलोको इष्ट यन्मिच झेअ सवते, झेअान् सहमानस्य हि
 परं मरण मिया, तदप्यनिष्टं, मरणमिहेज्जेत् ययमौ परलोक् स्यादिति, संदिग्धे तु परलोके किं दु खेन तपसा कुतेनेत्ययमदर्थ
 नपरीपहोपमग , किंच 'संतप्ता केसलोएण' सिलोगो ॥१७८॥ समस्तं तप्ताः छिद्यन्त एमिराकृष्टा इति झेअा , दु'स्वमीरवो
 हि क्वचित् क्लमलोपगद्विवा विप्यट्ठिपज्ज्वति तेषां स एवोपमग , 'बमचेर' इरिषपरीसहो तेण पराइसा-उचसमिता अणुवम
 गिता वा 'तत्थ मदा बिसीवति मच्छा पबिद्धा व केयणे' केयणं जाम कडवक्कसंठित, मच्छा पाथिए पडिणियचे उत्थारि
 न्जति इत्थं , सुहमादी, तत्थ ते पविट्ठा वरागा सोपति विनीदंति-परिषोलति जया व पाणियं विचूलितं 'आयदंइसमायारा'
 मिसोगो ॥१७८॥ आरमान ईदयितुं स्त्रील वेपां ते मवति आत्मदंसमावाराः, मिच्छवसंठिता मावप्पा असि ते मवति मिच्छा-
 मंठितमावप्पा, ते तु क्वपमात्मानं दहयंति !, उच्यते, ते साधून् इष्टा इपात्त्रदोषावाजपि पिट्ठेति अहा मो पुरोहितपुष्टः, केयिति

ण सन्वे, लूयति अक्कोसंति पिट्ठेति य अनार्या दसणादीहि । 'अप्पेगे पलियंतंमि' सिलोगो ॥ १७९ ॥ चा अपि एके, न मय्ये, 'पडि-
 यन्नं' समंतादंतं परियन्तं, कस्य ? देशस्य, तस्मिन् २ देशपर्यन्ते केचिद्भाषते-चारिकोऽयं चारयतीति चारुकः, येषां परम्परवि-
 रोधः ते चारिकमित्येनं संवदंते, चोर वा, तं 'सुव्वयंपि' संगतं-शोभनं व्रतं, संकिता वा णिस्संक्रिया वा भूत्वा बंधन्ति मिथुयं
 बालाः, जहा गोसालो बद्धो आसीत्, 'कसायवसणेहि य'त्ति तत्पुरुषः ममामः दृन्दो वाऽयं, मभावत् एव केचित्साधून्
 दृष्ट्वा कसाइजंति, वसणं केसिचि भनति, कप्पडिगा पासडिया वा हंति, णचावेंति वा, तेव्वेय पर्यन्तेषु मध्यदेशेषु वा कंनि रिय-
 मानं कथिद्दालो 'तत्थ दंडेण संवीते' सिलोगो ॥ १८० ॥ दंडो णाम खीलो दंडप्पहारो वा, मुट्ठी मुट्ठारेव, फलं-नवेडाप्रहारः
 संवीतः-संप्रहत इत्यर्थः, 'णातीणं सरत्ती वालो' जइ णाम णातयो केयि एत्थ होत्था भातिमिज्जादयो णाहमंविधां आर्यानि
 पावेंतो 'इत्थी वा कुद्धगामिणी' जधा सा अचंकारितभट्टा, कुद्धा गच्छतीति कुद्धगामिणी जहा मा 'एत्ते' मो 'करुमा
 फासा' सिलोगो ॥ १८१ ॥ फलमा नाम स्नेहवियुक्तैरुदीरिता, दुस्खं अधियाभिजंति दुरधियामगा अस्सनंवेहि, ते अणधियामे-
 माणा हत्थी वा सरसंवीतः शरग्रहारैरित्यर्थः, यथा रौद्रसद्भासे हस्तिनः शरसंवीता नश्यन्ति, एवं भागमंग्रामादपि परीमद्वयगयिना
 क्लीवा, 'वराका' नाम परीपहं वराकाः पुनरपि गृहं गच्छंति गमिष्यंति च, पठ्यते च 'निस्सट्ठगा गत्ता गिहं' ति वेमि, तीत्रं
 शब्दः तीत्रशब्द तीत्रैर्वा शब्दः तीत्रशब्दः, तीत्रः परीपहः प्रतिद्रुता ॥ इति तृतीयस्योपसर्गाध्ययनस्य उद्देशः प्रथमः ॥ ३-१ ॥

स एव उपमर्गाधियारो अणुवत्तत एव, 'अथेमे सुट्ठमा संग' मिलोगो ॥ १८२ ॥ 'अयं' त्यानन्तये पडिलोमोममगा
 गता, इदाणि अणुलोमा, उक्तं हि-पदमस्मि य पडिलोमा णाती अणुलोमगा वितीथंमि । मुट्ठमा णाम निउणा, न प्राणन्यपरो-

पणवत् स्वर्यूर्णयः, उपायेन धर्माभ्यावयति, उक्तं हि-दृश्यं जीवितविभक्तैरप्युपसंगृहीतं माण्यरूप्यं भावयितुं, अणुलोमा पुण
 पूञ्जमकसरदयाः भिस्सुब इरुणरा मवति, वक्ष्यति हि 'पातालवदुरुधरा' सखते यत्र स सङ्गः, संगोपि वा विग्योपि वा व्रत्सो
 दिशि वा एगद्धा, अत्यसत्त्वानां दुस्तरा, नतु सत्त्ववर्ता, 'अत्थ मया विस्तीवति' मदा उक्ता, विसेसेण सीर्यति च, चएत्ताणाम
 अमर्कित्ता अवइएएपि ना तादिसएपि वा एगद्धा, 'अप्येगे पात्तयो विस्स'सिलोगो ॥१८३॥ अपिः पदार्थसंभावने, एकं, न
 सर्वं, ज्ञाउयो-मातापित्रादि पण्ययत्तं पुण्यपण्यदत्तं वा ददइण रुपति, किंचि, कवणकल्लाणि, 'नाघपियकवसाभियं' परिवारिया
 वण्वतो मावतो य, वय इद्दा कर्मासिहण्ववः तदिदानीं पोसाहि पे, आचारयात् पुढो मदादिमि, 'पित्ता ते घेरओ तात !'सिलोगो
 ॥१८४॥ ताव ! इत्यामभणं, उक्तं हि--'पिता ते ब्यविरो तात !, वयं च गतयौवनाः । न च तत्कर्म जानामि, यज्जानात्यपरो अबन
 ॥१॥' त्वां हि सुत्त्वा(गत)अस्यां दद्यायां कोऽन्यः पोपयिष्यति !, त तु सद्भावतो भूते कौतुकाद्वा, अन्येष्वपि पुत्रेषु विद्यमानेषु
 प्रसीति-पोम मे ताव ! पुढो सि, कस्म नाम तुम अम्हे अणाइं परिषयसि, किंच-कभिद् अनेः सुइइमिवा निष्काममेवमुपदि
 श्यते-'पित्ता ते घेरमो तात !' घेरगो दइधरितगइत्यो अस्यन्तदद्यां प्राप्तः, युक्तं त्वयि जीवमाने मल्लपिण्डमढतो !, कय च
 तव धर्म स्यात् अस्मिन्विलम्बमाने !, स्वया नाम ते मग्गिनी, सा य सुइइहिया मद्र, इइएमा कन्या वा, कोऽस्या निर्बहण करिष्यति !,
 एवमादीनि क्यार्यसइसापि संतापि असतापि वा उदीरंति, 'आपरो ते सगा तात !' अभ्यतीति धत्ता-आणाउवधायवयज्जिइसे
 य बिहंति, समानोदराः सोदरा, सोदरअइणात् अन्येऽपि ताव एकपित्रादयो छडिछति सुइ, न तु सोदरा । 'मातरं पितरं'
 सिलोगो ॥ १८५ ॥ मातापितरौ हि सुभूषाईवेत्ताविदानीं पुष्पाहि, एव लोको मचिष्यतीत्यय परच, अस्मिन्तावधः कीरिच

भयति मङ्गलं च, उक्तं हि—‘गुरवो यत्र पूज्यन्ते, यत्र धान्यं सुसंभृतम् । अदन्तकलहो यत्र, तत्र शक्र ! वमाम्यहम् ॥ १॥’ पर-
 लोकश्च भवति गुरुश्रूषया, एते हि पदीवत्स्थिया समणगा भवंति जे मायापितर सुसुसंति, तेण तेसि गुरुपडिणियाणं कत्तो लोगो
 धम्मो वा भविस्सति ? ॥ किं चान्यत्—‘उत्तरा सुहुरुल्लावा’सिलोगो ॥ १८६॥ उत्तरा नाम प्रतिवर्षमुत्तरोत्तरजातकाः समघटञ्चि-
 त्त्रगाः, पठ्यते ‘इतरा मधुरोल्लावा’ इतरा णाम खुड्डल्लगा अव्यक्तमहुरोल्लावकाः ‘पुत्ता ते तात ! खुड्डगा’ तात इत्यामंत्रणं,
 खुड्डगति अग्राप्तवयमः अकर्मयोग्या वा ‘भारिया ते णवा तात !’ भरणीया भार्या, नवा नाम नववधूः अप्रसूता गर्भिणी वा,
 मा सा अण्णं जणं गमेज्ज, उन्भामए वा करेज्ज, जीवंतए तुमंमि अण्णं पतिं गेण्हेज्जा, ततो तुज्झ अद्दीतीया भविस्समति, अम्हवि
 य जणे छायाघातो अवण्णओ जणे भविस्सतीति, किंच-जो जहा पुब्बमासी तस्म हि म एव उवमगो पायो भवति, येनान्यथा
 ब्रवीति, तद्यथा-यः कृष्यादिकर्मपरजितः तं दृष्ट्वा ब्रुवते ‘एहि ताव घरं जामो’ सिलोगो ॥ १८७॥ जाणामो जहा तुमं अति-
 कम्मा भीतो पव्वइतो, इदाणि वयं कम्मममत्था, कम्ममहायगा य कम्मसहायगा य कम्मसहायकत्वं प्रति भवतः,
 तदिदानीं कुमारः प्रति भण्णइ-ण चंप गोणिवि, हत्थेण मा छिवा, णित्तेण वा उक्खिवाहिति, दूरगतं च णं ददहूण भणति—आसण्णं
 वा गृहमागच्छ, ‘वितियंपि तात ! पासामो जामो ताव सयं गिहं’ वितियंपि तात ! पासामो स्वे गृहे तिष्ठन्तमिति वाक्य-
 शेषः, वितियंपि ताव पेच्छामु सव्वाइं णियल्लगाइं । ‘गंतुं तात पुणो गच्छे’ सिलोगो ॥ १८८॥ गत्वा स्वजनपक्षं दृष्ट्वा पुन-
 रागमिष्यसि, न हि त्वं तेनाश्रमणो भविष्यसि, यस्त्वं स्वजनमवलोकयित्वा पुनरायास्यसि ‘अक्रामं ते परक्कमं’ को नाम अ-
 णिच्छिओ ‘परक्कमंतं’ति परिजायंतं अथवा यदा त्वं परं प्राप्य निष्णातो भविष्यसि भुक्तभोगत्वात् तदा अक्रामकं पराक्रमंतं

'को त धारेतुमरिहति' परेतु क वा ! । पञ्चदशम मणति—'ज किञ्चि अणगं तात ! तपि सद्य समीकृतं' उचारियंति वा
 निमोक्षित वा एगदं, हिरण्य ववहासो, जो वा मियगो खीणमसुखो पञ्चदशो त मर्षति—हिरण्य ते कृताकृत दासामो, आदि
 प्रहणात् सुवर्णं वा मढसुखं वा दासामो जेपेव ववहारिस्ससि, व्यवहारार्थं व्यवहारय, अपि पदार्थादिषु तद्य ते दासामो, अन्यथा
 यदस्यसि, 'इथेव ण सुसिक्खत्तं' सिलोगो ॥१८९॥ साधुक्रियां सुदृढ सिक्खत सुसिक्खत पाठन्तर सुसेविंति वा—उस्सि
 क्खत्तवेलीत्यर्थ, 'कालुणतो उवट्ठित'ति क्खत्ताणि क्खता य रुयता य पिरिक्खता य त उवसगंति, समुद्धिता उपपञ्चवेतु,
 न च तर्हि पाणाधिवादि 'विषट्ठो नातिसंगेहि, ततो गार पहावती' गारं नाम अगारत्व, मृद्य वा धावति पधावति । किञ्चान्यत्
 'येणे जात अहा न्कम्भ' सिलोगो ॥१९०॥ क्खय, एवं परिचिह्ण(विहं)ति द्रव्यतो भावतम परिषेवय असमाधीपयि, त त मणति
 करेति य येनास्साममाधिर्भवति, अथवा अमाधुताते द्रव्यतो भावतम म तैः करुणादिभिः 'विषट्ठे नातिसंगेहि' हृत्यी याधि
 गयग्गद्धो ॥१८८॥ क्वचित्कालं द्वासारोच्छुल्लङ्घितमिच्छुल्लङ्घ्य पद्मात् आहारप्रहारैर्वाभ्यते, तस्येन पुनर्जातमिव मन्यमाना तस्या-
 मिनदानातस्य पिबुवो परिमप्यति, को दधान्तः ? 'सुतिगोव्व अदूरतो' यथा तदिनद्यतिक्रागृष्टिर्यत्सकस्य पीतधीरस्य इत्येतद्य
 परिचायतो ईषुभ्रतत्रालभिः मपतग्रीवा रमायमाणा पृषुवाऽनुमप्यति, स्थित चैन उच्छिस्सति, अदूरतोऽस्यावस्थिता स्निग्धवद्व्या
 निरीयते, एव सधवा अप्यस उदकममीय धान्यत्र वा गच्छत मा नासिस्मिद्विचि पिबुवो परिसप्यते, चेद्वरुचं वदे, मग्गतो वेन्ति
 त्रयनमासीन चैन स्नग्धमिवोदिरस्या द्व्या अदूरतो निरीयमाणा अवतिष्ठत । 'एते संगं मणुस्साण' मिळोगो ॥१९३॥ एते
 इति ये उरिण', मखते येन म संग', मनुष्याधिकार एव वर्पत तेन मनुष्यग्रहणं, पातला नाम बलयासुखाद्या, सामयिक्खोज्य

दृष्टान्तः, उभयाविरुद्धस्तु पातालः समुद्र इत्यपदिश्यते, न तारिमा अतारिमा न शक्यते बाहूभ्यां तर्तुमिति, 'कीचा' कातरा जत्थ
 'विसण्णेसी विसणं एसतीति विमण्णेसी 'णातिसंगेहि मुच्छिता' विसणा वा आसंति, विमण्णेसिं णातिसंगेहि मुच्छिता,
 अथवा कीचा जत्थावकीसंति, अपक्कयन्ते मोक्षगुणतो धम्मातो वा, किंणिमित्तं णातिसंगेहि मुच्छिता ?, 'तं च भिक्खू परि-
 णाय सवे संग्गा महासवा' सिलोगो ॥ १९४ ॥ तदिति यदेतदुक्तं अथवा तमुपसर्गणं दुविधाए परिणाए परिणाय, सवे
 इत्यपरिशेषाः, संग्गा एव महांति कर्मण्याश्रवंतीति । 'अहिमे संति आवद्धा' सिलोगो ॥ १९५ ॥ अहो दैन्यविसयामंत्रणेपु,
 अथवा इमे संति आवद्धा, अथेत्यानन्तर्ये, इमे वक्ष्यमाणाः, संतीति विद्यन्ते, द्रव्यावर्त्ता नदीपूरो, भावावर्त्ता यैः प्रकारैरावर्त्तन्ते
 संयमभीरवः, कासवेण पवेइता-प्रदर्शिता इत्यर्थः, 'बुद्धा जत्थावसप्पन्ति' बुद्धा दुविधा-दब्बवे भावे य, दब्बवे णिदाबुद्धा भावे
 णाणातिबुद्धा, अवसर्पन्ति नाम अवगच्छन्ति, 'सीदंति अबुधा जहिं' ॥ किंच यः कश्चित्संयतः कस्सति रण्णो पुत्तो वा अरायवं-
 सिओवि कोऽपि रूवसंपण्णो विज्झामंतकलागुणसंपण्णो वा, तंजहा- 'रायाणो रायमच्चा य' सिलोगो ॥ १९६ ॥ रायाणो चक्क-
 वट्टिमादी, तत्थ वंभदत्तेण चित्तो निमंतिओ, रायमच्चा-इस्सरतलवरमांडंविगादि माहणा-भट्टा खत्तिया नाम गणपालगा
 गणभुत्तीए वा भट्टराज्या, जे वा अरायाणो अरायवंसिया णिमंतयंति भोगेहिं 'भिक्खुयं साधुजीविणं' ति साधुविहीए फासु-
 एण पडोआरेण जीवतिच्चि साधुजीवी, अथवा साध्विति प्रशंसायां, शोभनेन जीवनेन जीवतीति, संयमजीवितेनेत्यर्थः, के च ते
 भोगा ?, इमे, 'हत्थस्सरहजाणेहिं' सिलोगो ॥ १९७ ॥ हत्थिअस्सरहादीणि पसिद्धाणि, जाणाणि सीदासन्दमाणिगादीणि,
 तं पुण जले थले य, जले णावादि, थले सीतासंदमाणिगादी, विहारगमणा इति-उज्जाणियागमणाई, चशब्दादन्यैश्च श्रोत्रादिभिः

इन्द्रियधर्मैर्विपर्ययेष्टतः 'सुजाहिमाई भोगाई' इमानीति विद्यमानानि प्रत्यक्षाणि वा महारिसिधि, एवमपि असावस्मामिरन्यैर्वा
 पूजनीयम्, किंचान्यद्-तमेव विमतयति 'व्यत्यगधमलकार' सिलोगो ॥ १९८ ॥ वत्याणि-अयिषगादीनि गवा-कुष्टादय-
 अलक्षारा-हारादय, त्रिय' अह ते पूत मणिणी वा देमि, अण्ण वा न इच्छसि, सयणइ अत्युत्तपञ्चुरपुताणि, वसुधेश्वा लोही-
 तोइकडाइकुल्लुगादीनि मच्चो घरोवस्तरो, सहीणे जारिसो चैव मम परिच्छतो तारिसं चैव दलयामि, तेनोपचितो सुंजाहि
 माइ भोगाइ मया विधीयमानानि, आउसो ! पूजयामि ते, साम्प्रतमेमिर्बद्धादिभिः पूजयामि, पूजयीष्यामथ स्व, सर्वसत्त्ववञ्चयिता
 मरिष्यसि, किं चान्यत्-न च तवास्मामिरम्यर्घ्यमानस्य कुततप'प्रभाओ मविष्यति, कय ? 'जो तुमे नियमो विण्णो' सिलोगो
 ॥ १९९ ॥ इदियणोइदिणइ वीणो-कुत' भिक्खुमावो उचमो, भिक्खुमावो धाम पव्वजा उचमो अतरिसो, अगारमावसं
 तस्स मच्चमो चिट्ठी, तथा सविज्जत वा, न विनश्यतीत्ययं, लोकमिदमेव ससुक्कपस्स विपुल्लु। किंचान्यत्-'चिर दूइज्जमा
 पारस्स' सिलोगो ॥ २०० ॥ चिरं तुम धम्मो क्वतो, दूइज्जता य भाणापगारा देसा दिट्ठा, तवोवणाणि सित्याणि य, 'दोप इदानीं
 पुतस्तन !' किं स्वया वीरस्य कुत पारिदारिकत्वं वा !, अथवा दोसो पाव अपम्मं इत्यर्थः स कुतस्तन !, वृषितस्तनया, कुत सुम-
 हस्य, न य ते उपपन्नयतस्स वयणिज्जं मविस्सति, किं भव चोरो परदारिगो वा !, ननु तीर्त्तयात्रा अपि कृत्वा पुनरपि गृहमा
 गम्यते, एवमादिभिः इत्स्यदशयवद्धादिभिः निमज्जवैष ते अणियडुगा वा 'इवेव ण निमत्तेति णोयारेण व सूयर' णीयारो
 धाम कुडगादिपा, म तण षीयारण ड्ढिवो घर सूयरगो अड्वि म वव्वति मारिज्जति य एव मोडवि असारोइ विमत्तितो वा मोट्ट
 मरप्पणरगादियाइं दूप्पनाइ पावेति । 'वोदिता भिक्खुचरियाण' सिलोगो ॥ २०१ ॥ वोदिता नाम वेचित्ता तच्चिया वाचिता

इत्यर्थः, चरणं चर्या—चक्रवालसामायारी, जवइत्तएत्ति वा लाढेत्तिएत्ति वा एगडं, 'तत्थ मंदा विसीदंति उज्जाणंसि व दुब्बला'
 केइ आयसमुत्थेहि केइ परमसमुत्थेहि केइ उभयसमुत्थेहि, ऊद्धं यानं उधानं, तच्च नदी तीर्थस्थलं गिरिपभारो वा, तत्थ पुंगवावि य
 आरुभंता सातिजंति, किमंग पुण दुब्बला दुप्पदा चतुप्पदा वा ?, एवं केऽपि पव्वयंता चेव भावदुब्बला सीयंति, किं च—'अचयंता
 य ल्हेणं' सिलोगो ॥२०२॥ अचयंता—अशक्नुवन्तः, ल्हं दव्वे य भावे य, दव्वे आहारादि, भावल्लहं संयम एव, तवोवधाणेण
 तज्जिता अवहत्थिता, तत्थ मंदा विसीदंति, पंके जीर्णगौः जरद्भवत् 'एयं णिमंतणं लद्धुं' सिलोगो ॥२०३॥ एतं णिमंतणंति
 जं हेट्ठा भणियं, लद्धुं—प्राप्तुं मुच्छिता विसएसु, गिद्धा इत्थिगासु, अज्झोववणा कामेसु, कामा—इच्छामदणकामाः, चोइजंता
 णाम णिवभत्थिजंता परिससहेहिं, णिमंतिज्जमाणा वा, गिहगयत्ति वेमि, पुनरुहं गत्वा पुनरुहस्थाभूत्वा इत्यर्थः, णिज्जुत्तीए बुत्तो
 दुविधा उवसग्गा ओहे ओवक्कमे य, अज्झत्थविसीयणा य, स च बालपव्वइतो तरुणीभूतश्चिन्तयति—चिरकालं प्रव्रज्या दुष्करा
 कर्तुमित्यतो विसीदंति, दृष्टान्तः 'जहा सगामकालंमि' सिलोगो ॥ २०४ ॥ येन प्रकारेण यथा, सज्जामकालो नाम सममि-
 चारितं युद्धं, तत्थ कोइ वचंतो भीरु पच्छतो उवेहति 'वल्लयं गहणं णूमं' वल्लयं णाम एकदुवारा गड्डा, परिक्खो वा वल्लयसं-
 द्धितो वल्लयं भण्णाति, गृह्यते यत्तद्गहनं—दृक्षगहनं लतागुल्मवितानादि च, नूमं नामाप्रकाशं, जत्थ णूमेति अप्पाणं गड्डाए दरिए
 वा, 'को जाणेति पराजये'त्ति देवायत्तो हि पराजयो, 'मुहुत्ताणं मुहुत्तस्स' सिलोगो ॥ २०५ ॥ मीयतेऽनेनेति मुहूर्त्तः,
 बहूनां हि मुहूर्त्तानां एकः मुहूर्त्तो भवति यत्र विजयो भवति पराजयो भवति वा, जयश्चेत् इत्यतः शोभनं, पराजयश्चेदित्यतो वरं
 पराजयतो अवसर्पिष्यामः, अवसर्पिष्यतो इति भीरु उवेहती, एस दिट्ठतो, अयमर्थोपणयो—'एवं तु समणा एगे' सिलोगो ॥२०६॥

एवमनेन प्रकारेण 'तु' पुरण्ये, एगे, न सन्धे, संबन्धे तैस्ते प्रकारैः अबल दास्या अप्पग 'अणागय भय दिस्स' अणागत नाम
 अप्पग, मा काम एव होसप्पि, तवः 'अवक्कप्पतिम सुतं' तव च रक्षणदि, अवक्कप्पयति अभीयत इत्यर्थः, 'इमानी' ति अयोया
 र्जनममर्षीनि गणियणिमिचओइमवायसरसत्थाणि, 'को जाणति वियोवाय' सिलोगो ॥२०७॥ विउवातो काम म्मुपात, सो
 उव इत्थीपरीमहाओ भवति, ष्हाणपियणादिणिमिचं उदगाओ वा, वा विक्कप्पे, वो वा जस्स पलिओधमादि, परिमहजिता अमुक्केण
 लिंगेण क्खेट्ठवेट्ठत्तादीहि क्खोहि महुक्खाप्पेण चोदिअता य वस्सामो, चोदिअता-पुच्छिअता, प्रायशः कुप्पलट्ठीओ लोगो तमप्पे
 पुच्छति, तस्य वरस्सामो, विआमंते य पवंजिस्सामो 'णो न अत्थि पक्कप्पिय' ति न क्विचि अग्गेहि पुब्बोवस्सित धणं पेइय
 वा, एवं पणा पावसुतपसंग करेति, 'इवेव पडिलेइति' ॥२०८॥ इति एवं इवेवं, पडिलेइति नाम समीचंते-संप्रहारेति, माव
 माइव मावणूमप्प पडिलेइति, 'चित्तिगिण्ठासमावण' ति, किं संबन्धेण सक्केस्सामो न मक्केस्सामोचि, उक्तं हि- "लुक्खम
 पुब्बममियरं कात्ताक्कतमोयण विरत्तं ।" दिट्ठतो पयावं व अक्कोवितो, सहा वसितो विगलपये चित्तो अज्जति-किमयं पंथो
 इच्छित भूमि जाति १, एयसोवि न गिअइति, अक्कोविया अयाणगा, उक्का अप्पमत्था, इदाणि पमत्था- 'जे तु सगामक्का
 छसि' सिलोगो ॥२०९॥ जेहि अम्मिदिइणिरेसे, तु विसमये, दाता काम प्रत्यमिदाता नामत कुलत द्यौर्यतः सिधात, तथया-
 वद्धवविबलदवा वासुदेवमाप्पलीकादय, प्राकृताश्च वीरपद्मेहि वद्धगेहि सण्णद्ववम्मियक्कपउप्पीलियसामणपडिया गहिया
 उचपवरणा मम्मसियधयग्गा सता एवं चक्रवर्त्तपादीनां पुरतो गच्छति, सुरपुरगमा न ते बलयादीनि पडिलेइन्ति, ते तु संप्रहारेति
 "तस्मिन्ना च पडिब्बिया मरियव वा ममर ममरयण्ण । अम्मरियमउच्छायया न तु महितव्या कुडे पययप्प ॥१॥ परबल जेतव्य

मरियव्यं वा, ण उ पिडुतो पेहंति, अपत्ते जुद्धे जुद्धमाणे वा, किं पर मरणं भवेत् ?, मरणादप्यनिष्टतमं अश्लाघ्यत्वं, मरणादपि निशिष्यते भग्नप्रतिज्जीवितं, उक्तः प्रशस्तदृष्टान्तः, तद्रूपसंहारः प्रशस्त एव । 'एवं समुद्रितं भिक्खुं' सिलोगो ॥ २१० ॥ सम्यग् उत्थितं समुत्थितं दव्वसमुत्थाणेण भावसमुत्थाणेण य, आगारवंधणं छिन्ना अज्झत्थो, अवसीतयाणं 'आरभं तिरियं कट्ठु'त्ति दव्वे भावे वाऽऽरभः, तिरियं णामादि, तिरिच्छं वोलेति, अनुलोमेहिं दुक्खमतिकाम्यंते नदीथोनोवत् परीमहोपसर्गा, णिउणो णेव्वाणरज्जंस्वी, अत्तत्ताए-आत्महिताय सर्वतो संवजेत्, सिद्धिगमनोद्यतेन मनसा, अथवा आतो-मोक्षो संजमो वा अस्यार्थः, आतत्थाए, अथवा आपस्यात्मा आपात्मा यस्य स भवति आपात्मा इष्टो, वीतराग इव व्रजेदित्यर्थः, अज्झत्थ-विमीदणत्ति गतं । इदाणिं परवादवयणं, तं अत्तद्वाए परिव्वयंतं 'तमेगे पडिभासंति' सिलोगो ॥ २११ ॥ तमिति तं अत्तद्वाए संवुडं रीयमाणं, एगे ण मव्वे, ममंता भासंति परिभासंति, आजीवप्रायाः अन्यतीर्थिका, सुत्तं अणागतोभासियं च काळण वोडिगा, 'साधुजीवणं'ति णाम साधुवृत्तिः अपापजीवनमित्यर्थः, जे ते एवं भासंति 'अंतए ते समाहिने' अंतए नामानाभ्यन्तरतः-दूरतस्ते समाधिए, णाणादिमोक्खो परसमाधी, अत्यन्ते असमाधी वर्तन्ते, असमाहिए अकारलोपं कृत्वा, संसारे इत्यर्थः, किं प्रभापन्ते ? 'संबद्धसमकप्पाओ' सिलोगो ॥ २१२ ॥ समस्तं बद्धाः संबद्धा-पुत्रदारादिभिर्ग्रन्थैर्गृहस्थाः, संबद्धैः सम-कल्पाः तुल्याः इत्यर्थः, जहा गिहत्था माता मे पिता मेति एवमादिभिः संगैर्बद्धा, अणमणसमुत्थिता णाम माता पुत्ते मुच्चिता पुत्तोवि मातरि एवं भवतोऽपि शिष्याचार्यादिभिः परस्परसंबद्धाः, अन्यच्चैदं कुर्वता 'पिंडवातं गिलाणस्स, जं सारेध दलाध य' पिडस्य पातः पिडपातः भिक्षं, एवं पिडावायं गिलाणस्स आणेत्ता दद्वुं, यच्च परस्परतः सारेध वारेध पडिचोदेध सेज्जातो

उद्धवेदभि, ज च गिलाणस्स आयरियपुद्दमामायसु आहारलवविषसविमादिपिदि य उवग्गह करेह 'एव तुग्मे सरागत्था अण्ण
मण्णमणुवत्ता' सिलोगो ॥ २१३ ॥ रागत्थिता सरागत्था सदोसमोहा, अन्योऽन्यस्य अनुगता पद्य अनुव्वसा 'भट्टसज्ज
वसत्तमावा' श्रोमतः पथा सत्पन्था ज्ञानादि, सतो वा भाव सद्भाव, सत्यवसम्भावो नाम यथार्थोपलभ, 'सत्सारस्स अपा-
रगा' पारं गच्छतीति पारगा न पारगा अपारगा ॥ एव मात्समाणेसु 'अह ते पढिमासेज्जा' ॥ २१४ ॥ अयेत्यानन्तर्ये तान्
प्रतिमापते 'मिक्खन् मोक्खविसारदो' विसारदो नाम सिद्धान्तविनायकः, स किं पढिमासति !, एव तुज्जेऽवमासता दुवक्ख
येव सेवथा, दुपक्खो पाम संपपाय्य कम्म मण्णति गृहस्थस्व च, किंच 'तुग्मे सुज्जह वाणसु' सिलोगो ॥ २१५ ॥ तुग्मे जेहि
मिक्खामाययेहि मिक्ख गेहव तेहि आसंगं करेह, आजीविका परातेक्खेसु कम्पादेसु संवत्ति, आघारोवक्खणसन्धायज्जायेसु य
सुज्ज करेह, गिलाणस्स पिठवातपडियाए गतुमममत्थस्स मचमतेहि फुल्लगेण वा अण्णतरेण वा मचेहि अमिहइ संजेह, एवं
तुग्मेहि पादपरिमोगेहि वधोऽणुणाओ मवति, अन्तरा य क्कायवधो, सो य तुग्म गिमिचं आणतो मधिमतोऽवि कम्मबंधेण
लिप्पति, पाणिपायपि ण क्कायव्व अति पादे दोमो, स च किं तुग्म देतो बट्टसप्पधम्मभाव उदाहु सप्पचि वट्टति !, अबिण्णाया
य मिगमरिमा तुग्मे जेण असंकिताइ संक्ख संकितट्ठाणां ण संक्खपत्ति, 'त च वीओदग 'भोत्त'वि कन्दमूलानि ताव सयं सुंजह,
सीतोदग पिक्ख, एवं पुव्वितेउवाउव्वे वट्टह, ज च छक्कायव्वेण णिप्पण्ण उदेसिय तं सुंजह, तुग्मे वच गिहत्थसरिसा, पावतरा
वा गिहत्थेहि, यन ते गृहस्था अनमिगृहीतमिध्याएयोऽपि मवति, न तु मवतः, जेण ममिगगदिसमिज्जदिट्ठिणो साधुपरिवाय च
करेह, इत्थं निप काल मामत्थं च पुणो विपाणिना कीतक्कच्छेज्जादिसुचि दोमा भाणितब्बा, ते एव असंज्जेहिदोऽवि पावतरा

कता समाणा महता अपत्तिं 'लित्ता तिब्वाभितावेणं' मिलोगो ॥२१६॥ तिब्वाभितात्रो णाम तीत्रोऽमर्यः दंसणमोहणिज्ज-
 कम्मोदणं कोधमाणकसायोदण य लित्ता, उज्झिता णाम शून्या, एतदेव व्याचष्टे-अण्णा, णाणदंसणचरित्तेहिं असमाहिता,
 तैरेव विहीणा, 'णाइकंडुइयं साधु'त्ति जहा कंडुइयं साधुत्ति तं अरुक्कस अवरज्जति पच्चुयपीडाहेतुत्वात्, एवं साधुहीलणावि
 अपमत्था, अथवा 'लित्ता तिब्वाभितावेणं'ति तेण मिच्छादंसणावलेवेण लित्ता गुणेहिं शून्या बुद्ध्यादीहिं असमाहिता आतुरीभूता
 भणंति-जुचं णाम तुब्भेहिं अम्हे गिहत्थसरिसा काउं पापतरा वा, तेन त उच्यन्ते 'णातिकंडुइतं साधु' माधु णाम सुदुदु, अरुअं
 हि रुज्झमाणं खज्जइ, तं जति ण सुदुदु कंडुइज्जइ ततो णातिकंडुइणो साधु अवरुज्जति अरुगस्स अरुइअगतस्स वा, अर्थात् प्राप्सं
 अतिकंडुइयंति भृशमपराध्यते, नातिरूढव्रणस्य, एवं यद्यहं त्वया णातिनिष्ठुर उक्तो भविष्यति ततोऽहमपि नातिनिष्ठुरमेवापदि-
 श्यात्, त्वया वाऽहं यत्किंचनप्रलापिनाऽसंबन्धसमकल्पो व्यपदिष्टः, न चाहं तैर्गुणैर्युक्तो, भवन्तस्तु कन्दमूलोदकभोजिनः उदि-
 श्यकृतभोजिनश्च सञ्चासनप्रत्यनीकाश्च तेन न कथं गृहस्थैः पापतरा इत्येवं 'तस्तेण अनुसद्धा ते' मिलोगो ॥ २१७ ॥ तच्च
 तथ्यं सद्भूतं नानृतमित्यर्थः, अनुसद्धा णाम अनुमासिता, ते इति आजीविकाः वोडियादयो ये चोदिश्यभोजिनः पाखण्डा, 'अप-
 डिण्णेणं'ति विमयकसायणियत्तेण जाणएण एवं बुत्ता भणंति-'ण य एस णितिए मग्गे' णितिओ णाम नित्यः अव्याहतः
 एषः 'असमीक्ष्य वन्ति किती' कृतिर्नाम कुशलमतिः पौर्वापर्यसम्बन्धसवभावार्योपलम्भस्तु सर्वज्ञानात् युक्तः, अथवोपदेश
 एवायं, तत्तेण अनुसद्धाए अपडिण्णेण जाणएत्ति, कमणुसद्धाए?, ण एस णितिए मग्गे, न एष भगवतां नीतिको मार्गो, नीतिको नाम
 नित्यः, एष हि असमीक्ष्य भवद्भिरेव वाचा चटकरमा(भ्रा)वा वा कृतिः-कृतः। किंचान्यत् 'एरिसा जा चई एस'सिलोगो ॥२१८॥

एरिसा गाम येयमुक्ता तुन्मे सुबद्धसमरूपा वय नेति, एषा निर्वाहिका, कथं ? 'अग्निगवेष्टुष करिसिता' वेष्टो हि मूले स्थिर-
 अग्ने कर्षित', एवमिय वाक् भवतां संकल्पस्पृहा-निश्चयकृता न हि भवति, न संबद्धकस्या, तथा चोक्त, कदमुलादि, उद्दिश्य
 मोक्षित्वाच, यतश्च तेन नैव भवतां वाङ्मनिश्चय सुन्दर', अथवा एरिसा आ यई एमा अग्ने वेष्टुष करिसितिचि जहा धम्मी,
 क्वचिहे वसो मूलच्छिण्णो न द्रव्यत अन्योऽन्यासंघत्वात् न द्रव्यतेऽप्यस्तत् उपरिष्टाद्वा कर्षितु, अयामौ वसो न गिम्बिहति,
 एव भवतामपि इयं वाक् न निर्वाहिका, तत्र अनिर्वाहिका गिदिणो अमिदिवा', श्रेय भवतो हि मग्प्रतिपन्ना निर्मुक्तस्वात्ससारान्त
 करिप्पाम', तत्र निश्चिहति, कथं ? यद्भवतां ग्लापतामग्लापतां गृहस्थ' कन्दारीनां मात्रेणानयित्वा ददाति, तत्किल मोक्तुं श्रेय',
 न तु यद्विष्णुणाऽऽनीतमिति, एषा हि वाक् भवतां न निर्वाहिका, कथं गृहस्था ईयाति श्लोचयति, प्रागच्यतो चास्य कश्चिद् व्यापाद'
 स्यात्, वक्षानुक्त एव ब्रूयात् यथा 'गृहीण अमिहदं सेय, भुञ्जितु ण तु भिक्खुणो' किं च--'घम्मपण्णघणा एसा' सिलोगो
 ॥ २१९ ॥ घम्मस्य पण्णघणा एसा साहिया, इदाणि घम्मपण्णघणा गिरुत्थाणीय सय ण एव्वइताणीतमिति 'सत्तमाण विसो
 धिया' मारमा णाम गिरुत्था तेषां णाणविश्लोधिक्का, न हि भवद्भयो ददतो विमुक्त्यन्ते, न तु प्रयजिताः बाणधम्ममेण संयुज्यंते,
 यस्मान्नानयति तं गृहीभूत्वा यतयः पापेन संबद्धसन्त, 'ण तु एताहिं दिट्ठीहि' नेति प्रतिषेध, इष्टिनाम ग्रहो, ण भवद्भिरेता
 भिरुष्टिमिः पूर्वप्रकल्पितमासीत्, प्रकल्पित प्रदक्षितमित्यर्थ', का इष्टय ? यादृश किल गृहस्थानां तादृशमस्माकमपि अन्योऽन्यं
 किन्तु सातयित्वा स्वेय, न चानुक्रमतामनुभवन्तोऽपि ग्लानकृत्य गृहस्थैः कारयन्ति, अत्र तावदावयोः साम्य, येन भवन्तो गृहस्थै-
 क्कारयन्ति प्रागुक्त ग्लानस्य तत्कार्यं, मा भूत् संबधमाम्यकस्या, न स्युरिति अभिधिष्यत्, इदानीं न एव ग्लानो गृहस्थैः कारयन्

तत्कृतमनुजानन्तः भवंतश्च तत्कारिणः तद्वेषिणश्च एतां दृष्टिं भावयन्तः कथं सम्बन्धममकल्पा न स्युरिति, किं चातः?, एवं 'सत्राहि
अणुजुत्तीहि' सिलोगो ॥२२०॥ योजनं युक्तिः अनुयुजत इति अनुयुक्तिः अनुयुक्ता वा युक्तिः २ मवैः हेतुयुक्तिभिः
तर्कयुक्तिभिर्वा, अत एव अचयंता अशकुवन्तः 'जविस्तए'त्ति णिजडूमित्यनर्थान्तर, कथं ण चएति?, यथा कश्चिद्गलीवई भयं वा
उवमए, स च तं विचिक्रीषुः परेणोच्यते-उत्थाप्यतां तावदयं गौः, ततो यदि शक्यति तत एव ग्रहीष्यामि, स जनो नैव शक्यतीति
ब्रवीति-यदि ते रोचते एवमयं गृह्यतां, नन्वेषोऽव्यंगशरीरो निरुपहतवपुर्न दृश्यते?, एवं सामयिक आह परूको वा, समय इति
परूरूच्यते, येन परीक्षामहे ततो ब्रूते किमत्र परीक्षया?, प्रत्यक्ष एवायं दृश्यते बहुजनपरिगृहीतः, ईश्वरस्वामिनं प्रतिपन्नाः, यदि
नैवं तत्त्वं स्यात् नैवान्न बहुजनोऽतिप्रसज्यते, लोकि का अपि ब्रुवते-'आज्ञासिद्धानि चत्तारि' न हन्तव्यानि हेतुभिः। भारतं
मानवा धर्म्माः, सांगो वेदश्चिकित्सितं ॥१॥ एषामुत्तरः-एरडकडूरासी जहेह गोसीसचंदणपलस्स । मोल्लेण होज्ज सरिसे कत्तिय-
मेत्तो गणिजंतो? ॥१॥ तद्वि णिगरातिरेगो सो रासी जह ण चंदणमरित्थो । तह णिच्चिण्णणमहाजणोऽवि सोज्जे विसंवदति
॥२॥ एको सचक्खुगो जह अंधलयाणं सएहिं बहुएहि । होति पहे गहिया वा बहुगावि ण ते अपेच्छंता ॥३॥ एवं बहुगावि
मूढा ण पमाणं जे गतिं न याणंति । संसारगमणगुविलं णिउणस्स य वंधमोक्खस्स ॥४॥" 'ततो वादं णिराकिच्चा' ततः इति
ततः कारणात्, वादो णाम छलजातिनिगहस्थानवर्जितः, निराकिच्चा णाम पृष्टतः, वादं निराकृत्वा, ते इति ते आजीविकाद्याः माम-
यिकाः मस्कराश्च त्रिविधाः प्रगब्धिता वृष्टीभूता इत्यर्थः, 'रागदोसाभिभूतप्पा' सिलोगो ॥२२१॥ रज्यते येन आत्मपक्षे स
रागः परपक्षे द्वेषः, अभिभूताः पराजिता इत्यर्थः, रागद्वेषाभ्यामभिभूतो येषामात्मा ते, मरुगा दोसाभिभूयप्पा, 'मिच्छत्तेण अभि-

दुया' अभिभूया इत्यर्थः, त एव उक्ताः रोपानललोहिताक्षाः मृशममर्पोद्गमप्रस्यंदिताघरोष्ठाः श्रिता अवदातैर्हेतुभिर्निर्गन्धपुद्गैः परा-
जिता 'अक्षोसे मरण जति' ग्रायेण दुर्बलस्य रोपो उचरं भवति आक्रोशश्च, रुदितोचरा हि स्त्रियः बालकश्च, घांत्युचरा साधवो,
दृष्टान्तः 'नृकणा इव पश्यन्' टकणा नाम म्लेच्छजातय पार्वतियाः, ते हि पर्वतमाश्रित्य सुमहन्तमपि इत्यिषल वा अस्सयलं वा
आगलन्ति, पराजितास्तु न्नीघ्रं पर्वतमाश्रयति, इन्दीर्घा पराजिताः आक्रोशयन्ति यद्विमुष्टिमिथोचिष्टन्ति, न ते प्रत्याक्रोष्टव्याः इदं
मालयन कृत्या "अष्टोमइणपारणवधम्मसंसाण बालसुलभाण । लोभ मण्यन्ति घीरो बहुउचराण अलाममि ॥१॥" यद्गुणप्यकप्पाइ०
मिलोगो ॥२२२॥ गुणा पकप्पिञ्जंति जेहि ताइ गुणप्यकप्पाइ, गुणप्यकप्पो नाम येनात्मपथः प्रसाध्यते, परपथमोभासीयते, अथवा
मर्वपरीथकाधिकृतो दृष्टान्तोऽप्याथ्यो हेतुर्वा, उक्तहि— "लौकिकपरीथकाणां यस्मिन्मये बुद्धिसाम्यं स दृष्टान्तः, हेतुप्रतिष्ठादय,
आत्ममाहितो वचए, आत्मममाधिर्नाम दम्भं खिच काल समत्प वडप्पणो विद्याभिरा इति, अथवा के अय पुरुषे क व णत्तेस्ति,
एव तथा यथा-ऽत्मनो समाधिभवति, उक्त हि— "परिपक्वो पायब्बो०" अथवा आत्मसमाधिर्नाम यथा परतो घातो न भवति
वाथा या, किंच— 'जेणऽण्णे ण विम्भेद्वज्ज' येन धोक्तेन वज्जस्स उवघातो व भवति, तथा प्रतिष्ठादयो वक्तव्याः यथा च सिद्धा
न्नाविरुद्धा न भवति, कथं विरुध्यते?, यो भूयान् त एव हि कुतोद्विश्यभोजित्वाद् गृहितस्या, साययस्तु मूलोचगुणोपताः
द्वीरर पानपथा, ततश्चातिप्रमत्तस्य लक्षणस्य निवृत्तये स्वपदिश्यते 'इमं च धम्ममायाय' सिलोगो ॥२२३॥ अथवा तैः पर
तर्परपदिष्ट-स्थानकृत्यं हि न कर्तव्यं, मा भूत् संबद्धसमकृत्यः, तदेनमपदिश्यते 'इमं च धम्मं' न यथा भवतां निरुक्तयो
पद्मं, अस्माक हि इमं च धम्ममादाए क्कामयेव पवेइय, अथवा ये तं उक्ता उपसगा एते हि अस्मापता सोद्वव्याः, म्हायतो हि

द्रव्यपरीपहा भवति, न ग्लायमानस्य न कर्त्तव्यं, कथं—‘इमं’ इदं च धम्ममादाय इति यद्वक्ष्यामः। तं धर्ममादाय—गृहीत्वा ‘कास-
वेण पवेदिदं’ कासवग्रहणात्तीर्णकरणैवेदं प्रवेदितं, न तु स्थविरैः, किंचान्यत् ‘कुर्यात् भिक्खु गिलाणस्स’ ग्लायते रोगेणा-
न्यतरेण वा प्रथमद्वितीयादिपरीपहादिना, अगिलाणेण—अनाहिंतेन अव्यथितेन राजाभियोगवत् ‘समाधिए’ति आत्मनः समा-
धिहेतोः कर्त्तव्यं, ग्लानस्य वा अथवा समाधीए कायव्वं, ण मणोदुक्कडेण, किंच—न केवलं उवसग्गा एव अहियासेयव्वा ज्ञात्वा
सोढव्याः ‘संखाय पेसलं धम्मं’ सिलोगो ॥२२४॥ संखा अट्टविधा, तंजहा—णामसंखा ठवणसंखा दव्वसंखा उवम्मसंखा परि-
णामसंखा गणणासंखा जाणणासंखा भावसंखा, तत्थ जाणणासंखाए अधियारो, संख्याय—ज्ञात्वा, पेमलं दव्वे भावे य, दव्वे जं
दव्वं पीत्तिमुत्पादेति आहारादि, भावपेसलस्तु सर्ववचनीयदोषापेतो भव्यानां धम्मं एव, सो धम्मो दुविधो—सुतधम्मो चरित्त-
धम्मो य, कस्य तौ ग्रीत्तिमुत्पादयेयातां?, दष्टिमानिति दष्टिमतः, सम्यग्दष्टिः परिनिर्वृत्तः सीतीभूत इत्यर्थः, उवसग्गे अधिया-
सेयव्वे उपमर्गा ये उक्ताः ये च वक्ष्यमाणाः तान् नव्वान्निधियासयन् सहनित्यर्थः, आमोक्षाय परिसमाप्तेः समन्ता ‘वयेज्जासि’
परिवयेज्जासि, मोक्षो द्विविधः—भवमोक्षो सव्वकम्ममोक्खो य, उभयहेतोरपि आमोक्षाय परिव्रजेदिति व्रवीमि । उपसर्गपरि-
जायां तृतीयोद्देशकः ४-३ ॥

बुचं निज्जुत्तीए हेतुसरिसेहिं अहेउएहि, हेत्वाभासैरित्यर्थः, कथमहेतवो हेतुसदृशाः?, वक्ष्यति हि सुहेण सुहमज्जेमो० वणि-
ज्जवत्, तथा च ‘जहा गंडं पिलागं वा’ एवं सीलक्खलिया अण्णउत्थिया तब्भावुक्काश्च ‘आहंसु’रिति ॥२२५॥ आहुः, के ते?—
महापुरिसाः पहाणा पुरिसा, राजानो भूत्वा वनवासं गत्वा पच्छा णिव्वाणं गताः, ‘पुंवि तत्ततवोधणा’ पुव्वमित्यतीते काले

क्वचिप्रतायां दायरे च, तय एव घन तपोघन ये त इमे तचतवोषणा, पचाप्रितापादि लोभयाज ते ते महापुरिसा,
 आस्माक तु यदा सामर्थं प्रतिपन्ना तदा महापुरिसा, 'मोक्षा सीतोदक सिद्धा' सीतोदग नाम अपरिणत, तेष सोय आर्यता
 'तस्य मदे विसीवति' तत्रेति तस्मिन्नातकप्रते फलसुगोदयपाणे वपि, तत्पियमे 'अनुजिया गमी येदेही एमाउत्ते य सुजिया।
 यादुय उदय मोक्षा लहा नारायणे रिसी ॥२२५॥ आसिले देविले चेष, दीषायणमहारिसी। पारासरा दगं मोक्षा,
 मयान'सि इहापि ते इसिमासितेसु पदिज्जति, गमी ताव गमिपवज्जाए सेसा सव्वे अण्णे इमिमासितेसु, असिले देविले चेषपि
 बंधाणुलोमेण गत, इतरया हि देवल आसिल इति वक्तव्य, एतसि पसेयपुद्धान वणवासे चेष वसताण वीयाणि इरिताणि य सुंज-
 ताण ज्ञानानुत्पन्नानि, यथा भरतस्य आवसगिहे पाणमुप्पण्ण, तं तु तस्म मावलिग पदिवण्णस्म सीणचउक्कम्मस्स गिइवासे
 उप्यज्जामिति, ते तु कुटित्वा ण जाणति कस्मिन् वर्णमानस्य ज्ञानमुत्पाद्यत कठरेण वा संयतणेण सिज्जति?, अजानानास्तु ब्रुवते०
 ते नमी आया महय्य' मोया सीतोदगं सिद्धा, मोचेति सुवाना एव, सीतोदग कन्दमुलाणि वा, जोई च समारंभता, 'जहमे
 तमणुस्सुत्तम'सि नारदपुराणादिस्तु एव एतादि कुसुवीउवसगेहि उवसगिअभाणे, ण केवलं मरीरा एव उवसग्गा, माणसा
 अपि उपमर्गा विपत्ते, यां सुविं युत्वा मनया विनियतमापपत्ते, कपं?, उच्यते 'तस्य भदा विसीवति' ॥ २२८ ॥ तस्मि
 अिति कुसुतिउपमर्गोदये भदा-अबुदयः विप्रीनंति-द्यमुएमणिजे छ्वाएस्तु अपरिहरितव्वेसु, विदुतो 'वाहन्तिपणा च गहमा'

भारेणेत्यर्थः, स्वधेन पृष्टेन वा, एवं ते परसामयिका कर्मगुरुगा लुक्खमणुण्हमणियंतं एरिसेण ल्हूहेण अजवेत्ता अस्नानादि ताव
 संजमगुणे य गुरुए अचइत्ता वोढुं त्वरितमोक्षाध्वगानां साधूनां लघुभूतानां पीढाभ्यां परिसर्प्वतीति पीढसप्पी, संभ्रमंति तस्मि-
 न्निति संभ्रमः, जनस्यान्यस्य त्वरितमगिगमयात् णस्सितुक्कामो किल् पीढसप्पी दूरातोऽज्झितोऽपि जणं वा वच्चंतं पिट्ठतोऽणुययति,
 एवं तेऽपि किल् संसारभीरवो मोक्षप्रस्थिताः सीतोदगादिसंगाव संसार एव पडंति । इदानीं शाक्याः परामृश्यन्ते—इहमेगे तु
 मणणंते सातं सातेण विज्जती ॥२३०॥ सायं णाम सुखं श्रोतादि तं सातं सातेणेव लभ्यते, सुखं सुखेन लभ्यत इत्यर्थः,
 नयं सुखेन मोक्षसुखं गच्छामः, दृष्टांतो वणिजः, तुब्भे पुण परमदुक्खितत्वात् ‘जितत्थ आयरियं मग्गं’ जिता नाम दुःख-
 प्रव्रज्यां कुर्वाणा अपि न मोक्षं गच्छत, वयं सुखेनैव मोक्खसुखं गच्छामः इत्यतो भवंतो जिता, तेनासदीयार्यमार्गेण ‘परमं’ति
 समाधिति मनःसमाधिः परमा, असमाधीए शरीरादिना दुःखेनेत्यर्थः । ‘मा एतं अवमणणंतो’ सिलोगो ॥२२९॥ अमाणोणा
 प्रतियेधे, अथ तदुद्धप्रणीतं सुखात्मकं मार्गमवमन्यमानाः आत्मानमात्मना वंचयंते इत्यर्थः, दूरं दूरेण सुखातो, लुंपह छिन्द्य,
 दिट्ठतो ‘एतस्स अमोक्खाए अयहारीव जूरथ’ त एवं वदंतः प्रत्यंगिरादोषमापद्यंते, कथं ? ‘इहमेगे तु मणणंता सातं साते
 ण विज्जते,’ इहेति इह निश्रंथशासने, सातं साते न विद्यते, का भावना ?—नहि सुखं सुखेन लभ्यते, यदि चेवमेवं तेनेह राजादि-
 नामपि सुखिनां परत्र सुखिना भाव्यं, नारकाणां तु दुःखितानां पुनर्नरकैव भाव्यं, तेन साया सोक्खस्संगे न, जिता नाम शिर-
 स्तुण्डमुण्डनमपि कृत्वा सम्यग्मार्गमास्थाय मोक्षं गच्छति, परमं च समाधि ता मोक्खसमाधि, इह वा जाऽसंगसमाधि, उक्तं हि-
 “नैवान्ति राजराजस्य तत्सुखं नैव देवराजस्य । यत्सुखमिहैव साधो लोक्कव्यापारहितस्य ॥१॥” “मा एयं अवमणणंतो” अमानोनाः

प्रतिपेदे, 'गतति' एवं आरुवंतं मग्न अवमर्ष्यता आत्मानमात्मना बहु परिमविद्धा-सुपद बहु, को दृष्टान्तः !, 'एयस्स अमो
 पम्माण अयद्वारिण जूरथ' कय !, जेण तुग्गे वा 'पाणातिवादे वट्ठता' सिलोगो ॥२३२॥ स्यात्-कथं प्राणातिपाते वर्त्ता-
 महे !, येन पचनानि पाचनानि चानुज्ञातानि, उक्तं हि-पचति दीधिता यत्र, पाचयत्यथवा परैः। औदक्षिकं च भुञ्जति, न स घर्मः सना-
 तनः ॥१॥" सुसावादेवि असंभवा संभवति अप्याणं मणप, अदसादये च जेसि जीवाण सरिराई आहारैति तेहि अदचाई आपद्द,
 धेनुना वत्सदृश्ये नियुजितुं मेयुनेऽपि प्रेम्पयोगोपबुवर्गानां, परिगहेऽपि घनधान्यग्रामादिपरिग्रहः, एव कोचमाण आच मिज्जादस
 पसहे इति, एव ताव द्वास्याः अन्ये च तद्विधाः कुटीयाः, 'एवमेगे तु पासत्था' सिलोगो ॥२३३॥ एवमवधारणे 'एते' इति
 द्वास्याः भन्ये च तद्विधा, पार्श्वे विद्युन्तीति पार्श्वस्थाः, केसां !-अहिंसादीनां गुणानां जाबादीष च सम्मर्दमयस्स वा, किं !-
 पण्यवेत्ते विसयणिग्यते सुदं, अथवा इम पण्यवेत्ति दगसोयरियादयो, सुखलिग्गमो भजितेन्द्रिया 'इत्थीचसगता बाला
 जिणसासणपरम्मुदा' किं पण्यवेत्ति-विसयणिगधातवे तु कञ्जमाण यत्थि अघम्मो अप्पणो परस्स वा सुखसुत्पादयता, अत्थेव
 यमो भवति, नत्वघर्मः, को दृष्टान्तः !, 'अथा गह पिलाग वा' सिलोगो ॥२३४॥ बहा कोई अप्पणो परस्स वा गंढ पिळागं
 पिप्पीलेखा पुब्ब पूयं सोगित वा गित्सावेत्तिपि को अघम्मो !, एव जो कोई इत्थिद्वारीरे शुक्कविपयनिर्वात कुर्यात् तत्र को दोषः स्यात् !,
 'एव विण्णवणीत्थीसु' एवमनेन प्रकारेण विप्रापना नाम परिमोगः, एक्कविक्कानि आसेवना, दोषः तत्र कुतः स्यात् !, किंच
 'अहा म'पातइण गाम' सिलोगो ॥२३५॥ मंघावाई गाम भेसो, सो बहा उदग अककुसेन्तो य अण्णुपहिं भिसीदिहं गोप्प
 एवि अलं भवदुआल्लोवि पियति, एवमरागो विप अककुसेन्तो नइ इत्थि विण्णवेत्ति को तत्त्व दोसो !, उक्तं च-"प्राप्तानाह

पभोगः शब्दस्पर्शरूपरसगन्धानाम्” किंच ‘जह्वा विहंगमा पिंगा’ सिलोगो ॥२३६॥ विहायसा गच्छंतीति विहंगमा, पिंगा
 पक्सिणी, आगासेण चरंती, उदगे अनिलीयमाना अविस्वोभयंती तं जलं चंचूए पिबति एवं विण्णवणित्थीसु, एवमरज्जमाणो
 यदि संप्राप्तान् भोगान् भुंजीत अत्र को दोषः?, उत्तरदाणं—णणु तेसिं आसेवणा चेव संगकरणं, मेधुणभावं आसेवामिति, ‘जह
 गाम मंडलग्गेण सीसं छेत्तूण कस्सई पुरिसो । अच्छेज्ज पराहुत्तो किं णाम तत्तो ण वेप्पेज्ज ? ॥ १ ॥ अथवा विसगंइसं कोई
 वेत्तूण णाम उण्हिक्को । अण्णेण अदीसंतो किं नाम ततो णवि मरेज्जा ? ॥२॥ जह वावि सिरिघरातो कोई रयणाणि णाम’ वेत्तूणं ।
 अच्छेज्ज पराहुत्तो किं णाम ततो ण वेप्पेज्ज ? ॥३॥ ‘एवं तु समणा एगे’ सिलोगो ॥२३७॥ एवमनेन प्रकारेण, तु विसेसणे,
 नास्सदीया, परे, एकैत्ति परेयामपि न सर्वे, एके, मिथ्यादृष्टयः अनार्या मिच्छादिद्विअणारिया, अथवा मिथ्याद्वित्वेऽपि कम्ममि-
 रनार्याः, अज्झोववण्णा कामेहिं, दुविहेहिवि कामेहिं, दिट्ठतो ‘पूअणा इव तणए’ पूयणा णाम उरणीया, तस्या अतीव तण्णे
 छावके स्नेहः, ततो जिज्ञासुभिः कतरस्यां २ जातौ प्रियतराणि स्तन्यकानि?, सर्वजनानां छावकानि अनुदके कूपे प्रक्षिप्तानि, ताश्च
 सर्वाः पशुजातयः कूपतटे स्थित्वा सच्छावकानां शब्दं श्रुत्वा रंभयमाणास्तिष्ठन्ति, नात्मानं कूपे भुंजति, तत्रैक्या पूतनया आत्मा
 मुक्तः, त एवं पूतना इव तरुणे(णए)मुच्छिता गिद्धा कामेसु ‘अणागतमपासंता’ सिलोगो ॥२३८॥ अनागतकाले किंपाकफला-
 द्धारवत् विषयदोषानपश्यन्तः ‘पच्चुप्पणविसयगवेसणा’ णाणाविहेहिं उवाएहिं विसयसुहं उप्पायंता ‘ते पच्छा अणुसोयंति’
 ते इति अण्णउत्थिया परलोकं प्राप्ता अनुशोचंते देवदुर्गतौ यत्र वाऽन्यत्रोपपद्यंते, दृष्टान्तः ‘खीणे आऊमि जोव्वणे’ यथाति-
 क्रान्तवयसः क्षीणेंद्रियशरीरबुद्धिबलपराक्रमाः नानाविधैः क्रीडाविशेषैः तरुणान्, वयस्येवं क्रीडितवन्तः, तीव्रमनुशोचयन्ति,

एवं तेषां परलोके प्राप्यानुशोचन्ति, इह च मरणकाले, न अस्माभिर्जितन्त्रियत्वं भावित वैराग्यं वा, उक्तं हि—‘इत सुष्टिमिराकाशं,
 तुषारार्णं कुट्टनं कृतम् । यमया प्राप्य मानुष्य, सद्यै नादरा कृतः॥१॥ उक्तं यदुचरिष्य च, स्वार्थं न प्रहासितः । ते चैवमन्वशोचन्त,
 यथा के? उच्यते, ‘जेहि काले परिहृतं’ सिलोगो ॥ २३९ ॥ अे इति वा अणिरिदृषिरेसे, कालो नाम सारुण्यं मय्यम वया,
 यो वा यस्य कालो ध्यानस्याप्यनस्य तपसो वा, तेषामेकेषां सुकृत नाम भ्रामण्य, त एव च भ्रमणा त एव मोक्षाकांक्षिणस्त
 एव साधनो साधर्मिका वा ‘ते घीरा यचणुम्मुक्ता’ त एव घीराः त एव बंधविमुक्ता, बधन कलत्रादि कर्मं वा, ये हि कुर्वन्ति?,
 ‘अे जावकम्बन्ति जीवितं’ पुण्यतरपुण्यक्रीलितादि असंजमजीवित न वाञ्छति । ‘जहा णवी वेयरणी०’ सिलोगो ॥ २४० ॥
 ‘यधे’ति येन प्रकरणेन वेगेन तस्यां वरंतीति वेतरणी नाम परोक्षाः भवादियुः सा हि तीक्ष्णभोतस्त्वात् विपमतटत्वाच्च दुःख
 सुखीर्यते इति दुस्तरा, सर्वलोकप्रवीत एवासौ, पास्वण्डिनां च कर्पांचित्, ‘इहे’ति इह प्रवचने, वक्ष्यमाणमपि च ‘जह त णवी
 वेतरणी’ दुष्तरा एव लोगसि नारीओवि दुष्तराओ, एवमेनेन प्रकरणेण सर्वापसर्गेभ्योऽनुलोमेभ्यः प्रतिलोमेभ्यश्च दुस्तरतरा नार्यः,
 ता हि नानाविधैराभ्यागविकारैरुपितीर्णमिममिति, वैतरण्यामिव तत्रैव तत्रैव निमज्जापयति ता हि दुस्त्व द्रव्यभावतः परिह्रियते,
 ‘अमतीमय’पि न मतिमान् अमतिमान् तेनामतिमता, ‘जेहि ते णारिसंजोगा’ सिलोगो ॥ २४१ ॥ अे इत्यनिर्दिष्टनिर्देशः,
 त्रिष्विधा नार्यः, नारीमि संयोगा नारीसंयोगा मैयुनसंसर्गा इत्यर्थः, ‘पूयणा पिटुतो क्त’पि पूयणा नाम वज्राभ्रपानादिभिः
 स्नानाङ्गरागादिभिश्च शरीरपूजनात्, उक्तं हि “यो मायासोऽस्त्वपि ब्रह्मे भवेत्का”, अथवा त एव नारीयोगा पूतना पावयंति चर्मणात्
 पातयति वा चारित्र्यमिति पूतना, पूतीर्कृष्वभिस्त्वर्थः, पूततो कृता नाम उज्जिता, ‘सबमेव णिराकिवा’ सर्वमिति येऽन्वे उपसर्गाः

क्षुत्पिपासामीतोष्णादयः निरा० नाम पृष्ठे कृत्वा, अथवाऽनुलोमाः प्रतिलोमाश्च, सोभणाए समाहिण उवसग्गेहिं खोहिज्जति, किं
 च 'एते ओहं तरिस्संति' सिलोगो ॥२४२॥ एते णाम जेहिं एते इत्थिपरीसहादयः उपसर्गा जिताः, द्रव्यौघः समुद्रः भावौ-
 घम्भु संसारः, तरिस्संति ते, नान्ये, न वा भावेन, दृष्टान्ते 'समुदं व्यवहारिणो' समुदतुल्यं समुद्रवत्, व्यवहरंतीति व्यवहारिणो-
 वणिजः पोतैस्तरंति, 'जत्थ पाणा विसणणेसी' यस्मिन्-यत्र एते पाण्डाः गृहस्थस्वभावं गताः विषयजिता विपण्णा आसंते
 गृहिणश्च, इह परत्र च 'किंचंती सह कम्ममुणा' कृत्यन्ते विपद्यंत इत्यर्थः, 'न च भिक्खू परिण्णाय' सिलोगो ॥ २४३ ॥
 दुविहाए परिण्णाय परिज्ञाय जाणणापरिण्णाय उवसग्गपरीसहे जाणिच्चा पच्चक्खाणपरिण्णाय उड्डितो ते अहियासेमाणु 'सुव्वते'
 समिते चरे' समितिग्रहणात् उत्तरगुणा गृहीताः, मूलगुणा पुण इमे 'मुसावादं विवज्जेज्ज' कस्मान्मप्यावादः पूर्वमुपदिष्टः? न
 प्राणातिपात इति, उच्यते, सत्यव्रतव्रतो हि व्रतानि भवंति, नासत्यव्रतो, अनुतिको हि प्रतिज्ञालोपमपि कुर्यात्, प्रतिज्ञालोपे च सति
 किं व्रताणामवशिष्टं?, तं मुसावादं विसेसेण वज्जए विवज्जए, अदिण्णमादि च वोसिरे, अदिण्णमादि यस्याश्रवणस्य मोऽयं अदिण्णा-
 द्याश्रवणः तं अदिन्नादि विवज्जए, तं जहा-पाणादिवादादि जाव परिग्रहं, प्राणातिपातप्रसिद्धये त्वपदिश्यते 'उड्डे अहे तिरियं
 वा' सिलोगो ॥२४४॥ ऊर्ध्वमधस्तिर्यगिति क्षेत्रप्राणातिपातो गृहीतः, जे केई तमथावरा इति द्रव्यप्राणातिपातः 'सर्वत्रे'ति प्राणा-
 तिपातभावश्च सर्वावस्थासु 'विज्जं' विद्वान् सर्वत्र विरतिं विद्वान् कुर्यात् इति वाक्यशेषः, विगति एव हि 'संति निव्वाणमाहितं'
 विरतीउ वा विरतस्स वा संति निव्वाणमाहितं, शान्तिरेव निर्वाणमाख्यातं संति णेव्वाणमाख्यातं, अहवा संतिच्चि वा णिव्वाणंति
 वा मोक्खोच्चि वा कम्मस्वयोच्चि वा एगड्ढा, तेनापदिश्यते संति निव्वाणमाहितं, उक्ता उपसर्गाः, ते च सर्व एव सोढव्याः, आत्म-

संयतनीयोपसर्गापपादस्तु नोऽद्वारीतो घर्मो भवतीतिकृत्वा 'इमं च घम्ममायाय, कासवेण पवेदित । कुञ्जा भिक्खुं गि
लाणस्स, अगित्ताए समाहिण ॥२४५॥ सन्वाय पेसल घम्म, विट्ठिम परिणिब्बुदे । उवसग्गे गिराकिबा, आमो-
कन्वाए परिघएज्जासि ॥२४६॥ तिबेमि उपसर्गाण्ययन समास ३॥ (ग्रन्थाग्र ३०००)

इदानीं इतिपपरिष्णाधि अन्तपण, उवक्कमादि चचारि अणुयोगदारे परूवेक्कण अत्याधियारो, सो दुविघो-अज्झपत्त्या-
धियारो उदेसत्ताधियारो य, अन्तपणत्त्याधियारो ज्ञाणपापरिष्णाए तिविघाठवि इत्थिगाठ ज्ञाणियच्चसि, पक्कत्ताणपरिष्णाए
ताओ परिहरितब्बाओ, उदेसत्ताधियारे इमा गाढा 'पढमे संपवसंलाबाइएहि' गाढा (५६) पढमे उदेसए यथा-येन प्रका-
रेण संवाप्तसंघेण संबद्धवसधिमदीहि य दोसेहिं गमणागमनमादि पुज्जाहि य उल्लावसंलावमिप्पणक्याहि य इत्थीहिं सदि-
सीलक्कल्लमं भवति, पढमुदेसे विलपणा उ लमति चोदिज्जवे, भित्तिए उदेसए खलितो समजघम्माउ धिलवया पाविज्जंति लिग-
त्थओ होन्तो, न वा लिगाओ अप्प वा लिगं वा सपक्खपरपक्खाओ य हीलण पवति । पासपिप्फम्मे पित्थेवे इत्थि परिष्णा य
दुपद गाम, तत्थित्थीए 'वधामिलावच्चिचे' गाथा ॥५४॥ ज्ञाणसरीरं भवियसरीरं, भवित्तिरा दुर्वधा-मूलगुणगिक्खवया
गिक्खविया य उप्परगुणनिवत्तणानिविधिया य, मूलगुणे इत्थिसरीरय ज्ञं जीवेणं, उप्परगुणे कट्टकम्माविसु, अथवा दम्बित्थी
तिविधा-एगमविया वट्ठाऊ अभिद्वइणामगोचा, अमिलानत्थी ज्ञा माला माला सिद्धी इत्यादि, वेदि(विधि)स्वी अवगतवेत
इत्थिद्वारीरग, व पुण छउमत्तयस्स केवलस्स वा, वेदित्थी इत्थिवेदं वेयमाणी, मावित्थी आगमतो पोआगमतो य, आगमतो इत्थि
वेदबाणओ तदुवउओ, (जोआगमतो) इत्थिवेदणामगोताद कम्माइ वेयमाणो जीवो, इत्थि भगिया । इदानीं परिष्णा, सा ज्ञा

सन्त्यपरिणाम, जहा संजताणं इत्थिपरिणाम तथा संजतीणं पुरिसपडिण्णा, इत्थीपडिपक्खो पुरिसो, तेण तस्सवि णिक्खेवा भाण-
तव्वो 'णामं ठवणा दवि'गाथा ॥५५॥ णामे जहा घडो पडो कलसो, ठवणापुरिसो कट्टकम्मादिकता जिणपडिमा वासुदेव-
पडिमा एवमादि, दव्वे जाणगसरीरादि जहा इत्थी तथा भणियव्वं, खेत्ते जो जत्थ खेत्ते पुरिसो, जहा सोरट्ठो सावगो मागधो
वा एवमादि, यस्य वा यत् क्षेत्रं प्राप्य पुंस्त्वं भवति, अन्यत्र न भवति, कालपुरुषोऽपि यावंतं कालं पुरुषो भवति, जहा "पुरि-
से णं भंदते ! पुरिसोत्ति कालओ केवइ चिरं होति ? , जहणोणं एगं समयं उक्कोसेणं सागरोवमसयपुहुत्तं" यो वा यस्मिन् काले
पुरुषो भवति(जहा कोइ एगंमि पक्खे पुरिसो)एगम्मि पक्खे णपुंसगो, प्रजन्यते अनेनेति प्रजननं तद्यस्यास्ति, केवलमस्ति न पुंस्त्वं
स प्रजननपुरुषः, कम्मपुरुसो नाम यो हि अतिपौरुषाणि कर्माणि करोति यथा वासुदेवः स कर्मपुरुषः, भोगपुरिसो चक्कवड्डी,
गुणपुरिसो णाम यस्य पुरुषगुणा विदंते इमे, तद्यथा-व्यायामो विक्रमो वीर्यं, सत्त्वं च पौरुषा गुणाः। कान्तित्त्वं च मुदुत्त्वं वि(च)विध-
क(व)त्त्वं च योषितां ॥१॥ भावपुरिसो आगमतो णोआगमतो य, आगमतो पुरिसो पुरिसजाणगो तदुवउत्तो, णोआगमतो पुरिसणाम-
गोताइं कम्माइं वेदयंतो, दम एते पुरिसणिक्खेवा इति । 'पढमे संथव' गाथा ॥ जेऽभिहिता पढमे संथवसंलावादिगेहिं पुव्वुत्तं ।
'सूरा मो मण्णंता'गाथा ॥५७॥ सूरा मो मण्णंता इत्थिहिं अपडिविरतिच्चि वाक्यशेषः, कैतवं नाम माया कैतवयुक्ताः कैतविकाः,
उवधी नाम अन्येषां वशीकरणं, अधिका कृतिः निरुद्धी तत्प्रयोगात् गहिता तु अभयपज्जोतक्कआधारा(कूलवाला)दिणो
[सूरो पज्जोतो केतवयारो तवस्सी] एवमादिणो जीवा इत्थिदोसेण इह परमवे य णाणाविधाइं दुक्खाइं पावंति हत्थपायछेदादीणि,
'तम्हा ण उ वीसंभो गंतवो णिक्खमेव इत्थीणं । पढमुइंसे भणिता जे दोसा ते गणंतेणं ॥५८॥ सुसमत्थाविऽसम-

स्या कीरति अप्समत्तिया पुरिमा । धर्म प्रत्ययमर्थो, अप्रसविया नाम परीसहमीळ्यो, 'विस्सति सूरवायी णारीवसगा
 ण ते सूर ॥५९॥ रणसूरवादिणोऽवि णारीवमगा दीसंति जहा ते पज्जोदादयो, को पुण स्रो ? उच्यते-धम्ममि जो दढमई सो
 मरो सत्तिओ य वीरो य । ण ह धम्मि णिरुच्छादो पुरिसो सरो सुवलिओवि ॥६०॥ जो धम्ममि दढो स्रो सतिगो य, ण उ
 जो धम्मणिस्सयादो धर्म प्रति स्रो भवति, ययपि बलवानसौ सरीरेण सथाप्यसौ दुर्बल एव, एते चेव य दोसा पुरिसपमादेऽवि
 इत्थिगाणवि । तग्गहा उ अप्पमादो विरगमग्गमि तासिपि ॥६१॥ पुरिसोसरिओ धम्मोचिक्काउ तेण इत्थीपरिणा पुणा,
 इत्थीमपि एमा येव विवरीता पुरिमपरिणा, गयो णामधिक्कणो । सुवाणुगमे सुचसुचरियन्व अल्लितादि जाव पवणा विचिल्लद्यय
 मिदि, सुवस्म सुवेण संघो- 'आमोफम्माय परिक्खएत्तासि' चि पढिलोमे उचसमो अवियासेन्तो 'इमे' इत्यन्ये अनुलोमाः, उपोवृषाव
 एव तम्योपदिश्यते-पूव प्रव्रत्ति पद्मादुपमगान् सद्वीतोऽपदिश्यते 'ये मातर व पितर व' वृष ॥२४७॥ 'ये' इति अभिदिह
 णिरेसो चन्द्रोऽधिक्कववनादिपु, आतरं मगिनीस्यादि, विविधं प्रघाय विप्रघाय वृणमिष पट्टकलं, पूर्वसंयोगो गृहसंयोग', अथवा
 वातः मन् यैः पद्मात्मह संयुज्जे म संयोग', म तु भार्याभि पुत्रदुहित्रादि, अथवा सर्व एव पूर्वापरमहसंबधः पूर्वसंयोगो भवति,
 अथवा द्रव्यमावतः पूर्वसंयोगो, द्रव्ये स्वजनसंयवो नोम्वजनसंभबध, म्वजने पूर्वापरसंभवः, नोस्वजनसंस्तवस्त्रिविधः-सवितादि,
 मचिने नृपदचतुष्पदापद, द्विपद दामीदासमृत्यमित्रवर्गादि, चतुष्पदे इस्तिअथगोमहिष्यादि, अपदे आरामोद्यानपुष्पपास्त्रादि, अविचे
 हिरज्यादि मिभे साधारण्योक्तकारप्रहरणहस्त्यश्वादि, भावे मिच्छाचारितित्रिणाणा 'एगे सद्धिते वरिस्सामि' एगो णाम राग-
 दोसरदिगो, मदितो णाम्पादीदि, आरमनो वा हित' स्वरित', वरति-गच्छति वर्तयतेपि पक्खेऽर्थः, विविक्कान्येवतीति विविचेत्ती

किं च-‘सयणासणेहि जोगे’ इत्थं ॥५०॥ तमेकाकिन व्याकुलसखायं वा मत्वा सयणे धिमतेति, सयण नाम उवस्सयो, सीत
 इदानीं, साधु ब्रवी, अतीवगिम्हे वा मत्वा सयणे धिमतेति, पूर्णि वा कठवरं वा उवसगाड धीर्णेति, अण्यतरं वा संमज्जनवरिसी
 यथाति उवमगपरहम करेति, ‘आसणेण’ति पीढएण वा कट्टमएण वा आसंढएण धिमतेति, ‘योग्य’मिति यस्मिन् काले द्वि
 त्वात् प्रवात वा स्यात्, किमासां मिश्रुणा प्रयोजनं ? नन्वासामन्ये कामतंत्रविदः सत्प्रयोजनिनश्च गृहस्था विद्यन्ते, उच्यते हि
 कुयोपितो विधवा विप्रवसितधवाः, तासां हि विरूपोऽपि तावद्रयोस्त्वोऽतिक्राम्यो भवति, दुर्मूलोऽप्यथाधिकोऽपि एकान्तरुचिरापि,
 किमु य सरत मूलो विचक्षणः, उक्तं हि-“मायुर्यं प्रमदाब्देन च ललितं०” ता हि सन्निभदा सधवा विधवा वा, आसन्न
 गतो हि निरुद्धमि-कुञ्जोऽध्वोऽपि च काम्यते, किमु यो स षोविदः, उक्तं हि-“अप वा निबं वा अभ्यासगुणेण आरुभति
 पथी॥” दूरत्वं चैन मत्वा भूयात्-भग्ने हि न सक्तेमो सकम्मा विणओ धदितु भमसितु वा, इमाणि अम्ह सयणाणि वा, अथवा
 योग्यग्रहणात् उच्चारपासयणचक्रमणत्याज्जाणओयणभूमीओ धप्पति, सा न्ह कदाह सद्दी मवेआ आनइ जाइ साधुबोगाइ ‘इत्थी
 एगता धिमतेति’ एकस्मिन् काले एऊदा, यदा यदा स एकाकी भवति व्याकुलसखायो वा, अपवा धरिसारणादिसु जत्थ सय
 नासणोवयोगो भवति, सयणमिति सयारगो धप्पति, उवस्सओवि, ‘एताणि चेव से जाणे पासा उ विरुक्खरूवाइ’ एवानीति
 यान्युपदिष्टानि धयनासननिमज्ज्यानि स मिश्रुः पामयतीति पासा त एव हि पासा दुण्ठेया, न केवलं हावभावभूविभ्रमेगितादयः,
 न हि द्रव्यसुलंबयितुं, न तु ये दानमानसत्कारा द्रव्यन्तं छेत्तु, उक्तं हि-“अ इच्छसि घट्टु जे पुन्वि ते आमिसेण गिण्हाहि ।
 आमिमपामणिषदो कादी कस अऊअपि ॥१॥” ‘विधिपरूयाइ’ ताई पुण पामावि विरुक्खरूवापि, संबधनउपगइ न भालिगना

दीणि, जहा ताणि परिहरणीयाणि तथा तब्भयादेव सयणासणणिमंतणादीणि परिहरितव्वाणि, ताणि पुण कहं परिहरितव्वाणि १,
 उच्यते 'णो तासि चक्खु संघेज्जा' सिलोगो ॥२५१॥ चक्षुसंधणं णाम दिट्ठिए दिट्ठिसमागमो, अकुट्टउ विकट्टओवि य तासु
 णिच्चं भवेज्जा, कार्येऽपि सति अस्निग्धया दृष्ट्या अस्थिरया अवज्ञया चैता इपन्निरीक्षते, 'साहस'मिति परदारगमनं, नद्यसाह-
 सिक्तत्तकरोति, संग्रामावतरणवत्, तत्र हि सद्यो मरणमपि, स्यात् हस्तादिछेदबंधघातो वा, स्वदारमपि तावद्दीक्षितस्य साहसं,
 किमु परदारगमनं १, अथवा साहसं-मरणं, प्राणान्तिकेऽपि न कुर्यात्, अथवा यदसौ स्त्री चापल्यात् साहसं कुर्यात्तदस्या न सम-
 नुजानीयात्, उक्तं हि-“पुरुषे विद्यते सत्त्व”मिति, 'न सज्जियं'पि विहरेज्जा नेति प्रतिषेधे, 'सज्जियं'ति ताहिं सह, गामाणु-
 गामं ण विहरेज्ज, जत्थ वा ताओ ठाणे अच्छंति तत्थ ण चिट्ठितव्वं, कयाइ पुण्विं ठितस्स झत्ति एज्जा ततो णिगंतव्वं, क्षणमात्र-
 मपि न संवस्याः, 'एवमप्पा रखितु सेउ'त्ति आत्मेति सरीरमात्मा च, स इह परे च लोके अतिरक्षितो भवति, ये इह मैथुना-
 नाचारदोषास्तस्य न भविष्यंतीत्यतो निरीक्षितो भवति, पुनरिदानीं पाशाः 'आमंति य ओसविं यं वा' धृतं ॥२५२॥ काचित्
 सन्निकृष्टगृहवासीनी सेज्जायरी प्रातिवेशिकी वा अहनि विरहाद्यलंभात् ब्रूयाद्-अहं निश्यागमिष्यामि, नास्ति मेऽहनि क्षणो विरहो
 वा, तद् अस्या न समनुजानीयात्, धर्मं श्रोतुमितरप्रयोगेन वा, यदि चेत् मम भर्तुः शंक्रसे तत एनमहं आमन्व्य नाम पुच्छिउं
 तत्प्रयोजना वसितं स्थापयित्वा, अथवा ब्रूयात्-असावहनि कृष्यादि कर्मपरिश्रान्तः शुक्तः सन् निपन्नमात्र एव मृतवच्छेते, भद्रक
 एवासौ, न मम रुस्सिहितिच्चि, जइवि मं परपुरिसेण सह गच्छमाणिं पेच्छति तहावि नवि रूसेज्जा, अथवा संकेतेत, ननु ते भर्त्ता न
 विरूव्येत १, सा ब्रवीति-आमंति य ओसविणं, आमंति य ओसविं वा च तमहमागता, तुब्भे वीसत्था होह, विविक्तविश्रंभरसो हि

काम , यथा गृच्छसि किमागताऽमि अकले इति ! तं धर्मं भोतु, मृयाद्वा ममाऽऽप्यस्य देह यन्मया कर्षय्यमिति, शुश्रूषापादयो
 वप्रधनादि, यद्वा स्त्रिभिरदभ्यगृहेऽस्ति तत्सर्वमहं च भवत्संतक 'आयमा' नाम आत्मसा, अप्पणवि भिमतेति तुल्यं चयं इम
 दरीराग, अह ते चलणोवधानकारिया, एवं भिषकहावीहिं सम्यन्व', सम्भवनालिङ्गनउपगूहनकठवलंबणादीनि वा कुर्वती निवा
 रिता मृयात्—'इयं वा ममान्यत्रोवयोगो, 'एतानि येव से आगि मराणि' एतानीति यान्तिरिष्टानि 'से' इति स भिक्षुः, श्रब्दा नाम
 ये श्रब्दादिविषया' कथिता, न केवल गीतातो श्रब्दा वर्ज्या, आत्मनिमग्न्यादयो हि सुदुस्तरा श्रब्दा , अथवा यानि सीत्कारा
 दीनि मराणि कज्जति तान्यवैतानि विदि निमग्नणादीनि श्रब्दानि, परंति च—'सदापि विरुवरुवाणि' तासु हि पचलन्स्वभा विसया
 संति निमासियम्मा, विविध विसिद्ध वा रूप, निरुवाणि रूपाणि जेसिं ताणिमापि विरुवरुवाणि—'प्पाह पिय कत्त सामिय दइत्त
 वसुत्त होत्तगोल ! गुणलेहि । जेण जियामि तुन्म पभवसि त मे सरीरस्स ॥१॥ इमानि चान्यानि श्रब्दानि 'मणयघणेहि पो' वुच
 ॥२५३॥ मनसो बधनानि मनोबधनानि, तानि तु गतयम निरन्तरा रूपमदा यस्मिन् कल्पमाकारतो वाक्यतम, विनीतवत् वन्दन
 पूजन पादादिसमाधन 'उपकक्षा' अछिइत्ता 'भदु मज्जुत्ताइ 'मासति' मयसि लीयते मनोऽज्जुल्ल वा मज्जुल्ल, मवनीय वा मज्जुल्ल,
 भिन्नमपुररिहितवंपुछुएहि ईमी कउन्स्वइमिसेहि । सविच्चरेहि विराग हितय पिहित मयच्छीए ॥ १ ॥ भेदकरी कथा मिष्णकडा,
 तवहा—तुममि किं वचवीवाहो पय्यइतो ण वधि, वुचवीवाह इति चेत् कप सा जीवति त्यया विनैर्वधिघरूपेनेति, कुमार इति चेत्,
 अनपत्यस लोका न संति, किं ते तत्पणास्स पय्यछाए ? , दारिका वरिजम्भु, मया वा सह मुंज मोए, स्यात्कय वैराम्य वा ? काम
 भोगपरंपराया, सुकमोराः कुमारगो वा तत्प्रयोचनात्यन्तपरोषः आनम्यते, कय ? 'स्त्रीहं जहा ण कुणिमेण' वुच ॥२५४॥

येन प्रकारेण यथा सहस्रिकोऽपि स्कन्धावारः सिंहैकेन भजते, क्वचिच्च पन्थाः सिंहेन दुर्गाश्रेण निःसंचरः कृतः, स च तद्र-
हणोपायविद्धिः पुरुषैः ह्यगलकं मारयित्वा तद्रोचरे निक्षिप्य पाशं च दद्यात्, तेन कुणिमकेन बध्यते, एकचारी नाम एक एवासौ
चरति, न तस्य सहायकृत्यमस्ति, उक्तं हि—‘न सिंहवृन्दं भुवि दृष्टपूर्वं’ एवेत्थिया बंधंति’ भावबंधेन, द्रव्यसंबुत्तो हि समुद्र-
कूर्मो, पिहिता आश्रवा यस्य भावतः, स तु संबुत्तः भावैकचरः, द्रव्यतो भाज्याः, पाशाः कूटादयः, भावपाशास्त्वमे—गतिविश्रमे-
गिताकारास्यादयः, यैर्भावो पाश्यते, संबुत्तोऽपि तावद्बध्यते, किन्तु योऽल्पवृत्तिरिति, ‘अह तत्थ पुणो न मयंति’ सिलोगो॥२५५॥
तस्मिन्निति तत्र, मूर्च्छित इति वाक्यशेषः, असंजमनतं पुनरनेकैरुपायैर्नमयन्ति यद्यदिच्छंति तत्कारयन्ति, यथा रथकारः नेमिकाष्टं
तक्षन् क्रमशो, यदि स एवं नतः ‘बद्धे मिए व पासेण’ यथाऽसौ मृगः पाशेन बद्धः समुक्षुः स्पन्दमानोऽपि न मुच्यते एवम-
सावपि विषयदानैर्बद्धः कुक्कुटमुच्यतुत्तचीहिं व्याप्रियमाणोऽपि पुनर्विजिहीषुरपि न शक्नोत्यवसर्पितुं क्रव्यगृह इव सिंहः, भावगाढ्यै,
कुक्कुटमुच्यव्यापारैः कृष्यादिभिः व्याप्तः, कर्ममर्च्छिताः ‘अह सऽनुतप्पती पच्छा’ वृत्तं ॥ २५६ ॥ यथा कश्चिजनो जानन्
अजानन् वा विषमिश्रं यायसं भुत्तवा तत्परिणामे वेदनोदये भृशमनुशोचते, ‘एवं विवागमणिस्सा’ एवमिति योऽयमुक्तः विवागो
दारभरणादिपरिक्लेशः, विवेग इति चेत् भवति विवेच्यते येन भवः कर्म ना म विवेगः—संयमः एवं विवेगमातात, स्त्रीभिः संगमो
न कार्यः, काष्ठकर्मादिस्त्रीभिरपि तावत्संवासो न कल्पते, किन्तु सचेतनाभिः, दविओ नाम रागदोसरहितो, एगतो वासः संवासः
तदासणो वा संवसतो संथवसंलावादि, दोसा असुभभावदर्शनं भिन्नकथा वा स्यात्, उक्तं हि—‘तदिन्द्रियालोचनसक्तद्रव्याः’ तम्हा
उ वज्जए इत्थी’ वृत्तं ॥२५७॥ तस्मान्कारणान् इत्थी तिविधा, कथं वज्जए ? ‘विसल्लितं कण्टगं णच्चा’ विपेण दिग्धो विप-

दिग्गयः प्रागतुना सहजेन वा, अविपदगन्धोऽपि तावत् परिद्वियते, किं पुन सविप इति, स तु मरणमयात् परिद्वियते, स्त्रियस्तु सय
 ममरणमयात्, किंच-‘ओये कुलाणि वसवसि’ ओयो प्याम रागदोसरहितो, वसे वर्धत इति वदवर्चीति, पूषाप्युपित्वात् यदु-
 प्यते तत्कुर्वन्ति वदति वा, स्त्रियो वा येषां वद्वे वर्तन्ते, किं पुन सौरस्त्रीवनेषु, वश्येन्द्रियो वा य स वदवर्ची, गुन्ध्यां वा वद्वे
 वर्धते इति वदवर्ची, आवाति नाम आख्याति गत्वा २ धर्मं निष्केशलानां स्त्रीणां असहितानां पुंसां, अमावपि तावन्न निर्ग्रयो
 भवति, किमु यस्या मिश्रकचं कवयति ? यदा पुनर्षदा सहागता पुरुषमिश्रा वा वृन्देन वा गच्छेयु तदा स्त्रीनिन्दां विषययु
 गुप्सा अन्यतरं वा वैराग्यकच कवयति, कदाचिद् भूयात्-यदिवा गृहमागतु न कथयसि तो मिस्त्वपाणगादिकारणेन एल्लह, इति
 विधायमानमपि तावत्तयां दृष्ट्वा करिष्याम’, अथइयस्या हि मे त्वां शून्यमेव हृदय भवति, एवमुक्त्वा वा ‘जे एव इच्छ अनुगिद्धा’
 वृच ॥ २५८ ॥ जे इति अविद्विगिहन्नो, एतदिति यदुक्त निहिणिसिद्धे, जे वा एवविधापि इच्छति गवेसंतैत्यर्थः, अनुप्रयायते,
 एतदपि तावद्भवतु यदि रदो नास्ति समागमो वा, ‘अण्णयरा उ ते कुस्मीलाण’ पामत्यादीण कुलितमीला कुडीला पासत्या
 दयः एवं जय वा, एवंचि स पासत्यउमण्णकुसीलससचइल्लदा, एवंचि एते य पच इमे य चचारि-स्त्रायिकः मामकः प्राभिक’
 संप्रामारिकः, स्त्रीममागमाद्वा को दोष ? उच्यते, ‘सुतवस्तिगधि मिक्खू’ अथवा अन्यतरो वा भवति कुडीलानां सुन्दु तप
 स्मिन् सुतपस्मिन् योऽपि ताव तपोनिष्ठविग्रह’ स्यात् मामोपवासी वा द्विमासोपवासी वा अपवा युतमायुतः सुतमहिज्जवो
 गणी वायगो वा, नो प्रसिपपः, विहारो नाम नक्त दिवा वा शून्यागारादि पश्रिकवेषे वा स्वगृहे ‘सद्वण’ सि देसीमासा सहेत्यर्थः,
 एव आत्वा स्त्रीसंबन्धा वसवी वर्या, कटवरो वृष्टान्तः, कतरा स्त्रियो वर्या ? उच्यते, असंक्लीया अपि तावद्वर्चा, किमु वद

नीयाः, तद्यथा—‘अवि धूअराहिं सुण्हाहिं’ सिलोगो ॥ २५९ ॥ अवि विसेसणे धूयरो पुत्तिया ताहिं, पुत्तवहुणो सुण्हा, जइ
नाम सुण्हा, धीयत इति धाती, दासीग्रहणं व्यापारक्लेशोवतप्ताः दास्योऽपि वज्याः, किमुत स्वतन्त्रा स्वरसुखोवेता, ‘महल्लीहि वा
कुमारीहिं’ महल्ली वयोऽतिक्रान्ताः वृद्धाः, कुमारी हि अप्राप्तवयसा भद्रकन्यकाः, संश्रयो उल्लावसमुल्लावहास्यकन्दर्पकीडादि,
मातृभिर्भगिणीभिश्च, नरस्यासंभवो भवेत् । बलवानिन्द्रियग्रामः, पण्डितोऽप्यत्र मुह्यति ॥ १ ॥ स्यात्किमत्र !, ‘अउ पातीणं
च सुहीणं च’ वृत्तं ॥ २६० ॥ अदुरिति अथवा पातीणं वा पातयो गाम कुलधरे वसंतीए पितृभ्रात्रादयः, अथवा स्त्री येषां दीयते
त एव तस्याः सगोत्रा भवन्ति ज्ञातकाश्च, सुहिणो गाम जे सन्नायका मित्राः, तेषामप्रियं भवति, यद्यपि प्रतिषेधयंति ‘एकदा’
कदाचित्, उभ्रामिकेयं उक्ता वा ब्रूयात्—एष पुत्रमस्तको यथा, नैतत्सत्यं, सा च तस्मिन्नर एवातिमूर्च्छिता ब्रूयात्—मा मे पुन-
रेवं वक्ष्यसि, निद्वत्ति पासत्ति वा मुन्छिएत्ति वा एगड्ढा, ब्रूयादिति वाक्यशेषः, ब्रूयात् अहो इमीसे वयं रक्खवोसणे करेमो, इमो
पुण सेसमणुओ मणुस्सकज्जं करेइ, भणिज्ज वा—हे खमण ! इमीसे रक्खणपोसणं करेहि, त्वमेवास्या मनुष्यः इति, एस तुमे सद्धि
दिवसं उल्लाविंती अच्छइ, अयमपरः कल्प—हे खमण ! रक्खणपोसणे मणुस्सो भवति, न कहाहिं, किंच—अन्येनाणुदरे कृते
दंडायाः सोऽपदिश्यते—तत्तमेवास्या रक्खणपोषणं कुरु, मनुष्योऽसि, राउले च ते कड्डामो, अथवा भणेज्ज—हे साधु ! एसा अमह-
च्चिया निद्धा सत्ता तुमंसि अम्हे णो आहाति णो परिजाणति, नरकस्त्वं, एनां रक्षणेन पोषणस्त्वमेणां, पोषणेन मनुष्यस्त्वमस्याः,
किंच—‘समणंपि दट्ठुदासीणं’ वृत्तं ॥ २६१ ॥ कदाचिदसौ तस्मिन् रूपवति साधौ गृद्धा स्वरसौष्ठवोपेते वा गृद्धा तच्चित्ता
तम्मणा अच्छेज्ज, अभिक्खणं वा अभिक्खणं तम्मि तेण दीसेज्ज पडिचोदिज्जति वा अच्छीयमाणी, तथैवाह—सयणं दट्ठुदासीणं,

तमापि तथैव तस्मिन् तन्मम स्वार्थाय श्रानप्रत्युपखणादिसयमकरणोदात्ताणि तिष्ठन्तं दृष्ट्वा ज्ञानानाथ यथैषोऽस्याः निमित्तं संयम-
करणोदात्ताणीषो सिद्धति, तत्थपि ताव एव कृपति, मयति वा-किमेव अत्र लब्धसि?, अन्यथा च पठ्यते 'समणपि ददद्दु-
दाम्नीणि उदात्ताणी गाम यपामप्यमौ माया न भवति, वाचनीया अपि पदार्थादिषु सां च पोषितु, किमु यस्यासौ माया
वाचनीया तावगप्यती, अथवा 'उदात्तासीन'मिति उदात्तासीनमपि मायात् भ्रमण दृष्ट्वा स्त्रीसङ्गत एके कृप्यते, किमु सविकारप्रा-
यमिति 'अद्भु नोयणेहि जल्यहि' न्यस्तानि-उपनीतानि उपत्य नीतानीत्यर्थ', न गृहिणो, तस्म इत्यात्रो वा, सो य वज्रग
ममणगो गिरिणीसुअवाही वा भिस्त्वाए आगतो, अथवा न्यस्तमिति तद्गतमनसं ददद्दु कृतो दक्षो न तावद् व्यञ्जन, स वाऽऽगत-
म तत्रानिमित्रमणातुरीभूता मायातकस्यायस्य वा दातव्यं तं न प्रयच्छति, अन्यस्मिन् दातव्ये कर्तव्ये वा अन्यत्रयच्छति करोति
वा, निद्वाने जहा-कहिचि गाम पदोसे बदे षड्भ तालिते मल्ल कादृक्च मसुरादीए परिवेद्यती मायणेसु दिण्येसु कुरमानति,
ताण य तण्डुना इतिक्काज्ज राअआउ अवरसीयाउ, तसो णाए कुरोचिक्काउं मसुरस्म उक्किणाउ, सो य आणक्खेसु सुसिणीओ,
मरुत्थिया सच्चिद्वत्ति, पत्तिणा स अम्माडतु पिट्ठिता, एव सपि माधुणिमिष सभत दट्टण गृहिषु आत्मसु वा नादतां तस्या भोठ-
काणा इत्थीओममकिणा भवति, इत्थीदोसो माम व्यमिप्पारिबी, स्यानेवविधाः अपि दोषा कस्यचित् दृष्टा अभूयन् भवन्ति
वा!, ओमिस्सपूयन्, कुर्यन्ति सपच माहि' इति ॥२६२॥ अथवा गाम गमणागमणसंयोगेप्रेयणादिपरिषय 'तामि'-
रिति तामि मामि, पक्कमद्वा गाम णाणदमन्चरिणजोगदि, अत्रो एते दोषा 'तम्हा ममणा उ जहाहि' तस्मात् कारणात्
भ्रमण इत्यामप्यत्र अथवा भ्रमणस्त्वं किं तं च विवेक्यापारः?, एते गाहस्यानामेव युज्यते, तुविज्येयमे, जहाहि, पठ्यते च 'तम्हा

समणा ण समिन्ति आतहिओ' न इति प्रतिषेधे, समिति समन्तात्, न समग्रमित्यर्थः, अथवा ण समेन्ति—ण समुपा-
गच्छन्ति, आत्मने हितं आत्महितं आत्मनि वा हितं आत्महितं, तासिपि अविरतियाणं तं हितं इह परलोके य, सण्णिसेज्जा णाम
निहिसेज्जा संथवसंक्थाओ य, स्यात् प्रव्रज्यामुपेत्यापि एवं कुर्यात्?, ओमित्युच्यते, 'बहवे गिह्वाणि अवहट्ठ' वृत्तं ॥२६३॥
प्रभूताः अपहृत्यापहृत्य उत्सृज्येत्यर्थः, दब्बल्लिगेण समणावि 'मिस्सीभावो नाम द्रव्यलिङ्गमिति, न तु भावः,
अथवा पब्बज्जाए गिहवासेऽपि पण्हता णाम गौरिव प्रस्तुता एवमेवा, कर्मभयाद्वा मिश्रीभावः, प्रियतत्त्वे कतरः पक्षः?, विसय-
सायासोऽप्यपडिबध्नेण भणंति—लिंगछेयणमेव, अवधानं चिरं, पण्होमित्तावि कंखामोहणिज्जकम्मदोसेण कयाइ अधेसत्तमीओ अ
वंधेज्ज इति, अणो पुण अट्टुदुहट्ठसट्ठा असमाधिगता त एवं पंडितत्तणेण धुवमग्गमेव भासिंसु, धुवमग्गो णाम संजमो वेरग्गमग्गो
वा, तंजहा—बहुमोहेनि णं पुब्बं विहरित्ता अह पब्बा संबुडे कालं करेज्जा आराधए भवति, तं तेसिं वायावीरियमेव, केवलं ढक्क-
रिपुत्तणं, न तु करणवीरियं, उक्तं हि—'जो जत्थ होति भग्गो ओचासं' गाथा, वायावीरियं णाम जो भणति ण य करेति मिल-
गशकुनवत्, अथवेदं वायावीरियं 'शुद्धं रवति परिसाए' वृत्तं ॥२६४॥ सुद्धमिति वेरग्गं, अथवा शुद्धमिति शुद्धमात्मानं, ततः
पूजामत्कारहेतोः परिपदि रीति—भापत इत्यर्थः, 'अथ रहस्संमि दुक्कडं करेति' चि एवमुत्त्वा रहस्संमि दुक्कडं करेइत्ति, दुक्कडं
णाम पात्रं, अथवा दुक्खं तच्छिङ्गस्थैः क्रियत इति दुक्कडं, किंच 'जाणंति य णं तथावेता' स हि जाणीते—न मां कश्चित्
जानाति, अथ चैनं तथावेदा जाणंति, तथा वेदयंतीति तथावेदाः, कामनञ्चविद इत्यर्थः, ते हि कामयमानं आकारविकारैर्जनंति,
उक्तं हि—“अरुमिनां कामविपांडुराणि, तन्नूनि गात्राणि च कामुकाणां ।” नखदशनच्छेदनैर्वा मूच्यन्ते यथैतेऽकृत्यकारिणः, यथा-

५२ उपापपुत्सुवन् इत्यभानोऽपि परैर्मन्यते न मां कथित्यपश्यति एवमसावपि रागद्वेषाभ्यो ज्ञानीते न मां कथित्यपश्यति, ज्ञायते च
 परीयन्, जलमृतवत्, अथवा यो यथावन्वितो माषतः तं तथावेदा-प्रत्यक्षज्ञानिनः, ते हि आवीकर्मं रहोकर्मं सम्भवं जाणति,
 ये पुनस्त तद्विद्यां ते म्रुते-अदो इमो मादृशो महामहो जो ज्ञाम इच्छति अन्देवि पश्चिपावेष्टु, 'णवि लोभं लोणिच्छति ण य तोपि-
 लद पय च ताड वा । किं सदा वचतु अथा अणुहयच्छाणी ? ॥१॥ 'सयवुक्कर अवचते' वृष ॥२६५॥ एव ताषदसौ स्वय
 दृढदक्षारिणं आरमान न चदति यथाऽह दुक्कदक्षरीति, जोऽवि य गूढायारं प्रवचनवात्मन्यात् तद्वितमिच्छन्वा चोदयति तत्पवि
 णिण्वति, आहुयो नाम बोदित आघातः अभिग्राह्यो वा, कृत्य श्लाघार्था, मृशं कृत्ययति श्लाघत्यात्मानमित्यर्थः, अह नाम
 अमुगान्त्वपशतो अमुगो वा होतओ एवं करस्मामि !, येन मया कनकलता इव वातेरिता मदनविसर्कपमाना मार्या परित्यक्ता
 माऽह पुनरव करिष्यामि !, 'यदि सभाष्यपापोऽमपापेनापि किं मया ! । निर्धियस्यापि सर्पस्य, मृशमृद्विज्वते वनः ॥ १ ॥'
 अपापे मृयाढा-को प्रवीति ! यथाऽहमदक्षरीति, म मावेन च दोषकारी, उक्त हि- "स्वेतानुमानेन परं मनुष्याः" राठले वा ण
 कट्टामि, 'यदानुधीयी कामासि' वेद वेद इव वेद तस्यानुधीषि - अनुलोमगमनं मैपुनगमनमित्यर्थः, तस्यानुलोमं मा कर्षी-
 प्रतिलोम वृरु, एव बोदितो माणुद्धताए सम्मचिद्वोऽपि च किलामिजति, ग्ले इर्पधये, देन्यमायातीत्यर्थः, किमेप मामेवं बोद
 यतीत्यय 'उस्सिन्नावि इत्थिपोमेमि' वृष ॥२६६॥ उस्सिता नाम वसिता, पोपयतीति पोपा - मगं स्त्रियो वा पुण्यतीति पोपका-
 वृक्तमोगिनः, इत्थिवेदो हि वृक्तमजगिममाणो अविवसो, नायिस्सुप्पति काष्ठानां, नापगानां महोदधिः । नांतकस्त्वर्षभूतानां, न
 र्धमां नामलोचना ॥१॥ त्रियो गा यन वेपन्त म स्त्रीवेदो मयति, वैदिकस्त्रज्ज्युक्तं 'उत्ता इस्सति च रुदति च अर्चइतो, विइवा

मयंति च नर न च विश्वसंति। स्त्रियः कृतार्थाः पुरुषं निरर्थकं, निष्पीलितालक्तकवत् त्यजंति ॥१॥” तथा अणो भणंति-पुरतो अणं
पासे (अणं पिष्टे) निवज्जमाणीओ । अणं च ताम हिअए जं च खमं तं करंति महिलाओ ॥१॥” प्रज्ञया समन्विताः लोकलो-
कोत्तरशास्त्रविदः उत्पन्न्यादिबुद्धियुक्ता, एकै, न सर्वे, पारीण वसं उअणमिति, दृष्टान्तो वैशिकपाठकः, एगो किल जुआणो वेसिय-
अहिजणणिमिचं गिहातो णिग्गतो, पाडलिपुचं गच्छंतो अन्तरा एगंमि गामे एगाए इत्थीए भण्णति-सुकुमालसरीरो तुमं कत्थ
वच्चसि ?, तेण भण्णति-वेसियसत्थं सिखगो वच्चामि, ताए भण्णइ-अधिजितुं मज्जेण एज्जाधि, सो तं अधिजितुं तीए समीव-
मागतो, सा य संभमेण उट्ठिता, तत्प्रयोजनार्थीनि चाकाराणि दशेयति, अब्भंगुव्वलण्णहाणाणि उव्वरगे काउं जहिट्ठपाणभोयणं
भुंजावेन्ती ते आगारे करेति, तेण मं इच्छतिचिकाउं हत्थे गहिता, तीए धाहा कतो, जणो पुच्छितो, गताउलो, गलंतिउदगं तस्सुवरि
पक्खिविऊण भण्णति-एस गले लग्गएणं मरणं ण गतो, पच्छा जणे गते भण्णति-किं ते अधीतं ?, को इत्थीणं भावं जाणितुं सम-
त्योत्ति विसज्जितो गतो, ‘अहु हत्थपादछेज्जाइ’ वृत्तं ॥ २६७ ॥ अथेत्यानन्तर्ये परदारप्रसक्ता हि नरा नार्यश्च अपि तच्छेदं
‘अदुवा चद्धमंस’ति पृष्ठी वद्धानिवत्कृत्यन्ते मांसानि चोत्कृत्य काकिणीमांसानि खाधिजंति, ‘अउ तेयसाभितवणाइ’ तेजः-
अग्निः तेनाभितप्यन्ते, तच्छेत्तुं वासीए सत्थएण वा खारेण उस्सिच्चंति कलकलेण व ‘अउ कण्णच्छेज्ज’ वृत्तं ॥ २६८ ॥ कण्णा
छिज्जंति णासाउ छिज्जंति कंठे छिज्जंतिचि गलच्छेदः, तितिकवंति पुरुषो वा ता वा स्त्रियः सहंत इत्यर्थः, एवं विलविज्जंतोवि,
‘इति एत्थ पावसंतत्ता’ अस्मिन् पापे संतप्ताः, पापं मैथुनं परदार वा, ‘ण य वेत्ति पुणो ण करिस्सामो’ का तर्हि भावना ?-
अपि मरणमप्युपगच्छंति न च ततः पापादिनिमत्तते, अपरः कल्पः-यदाऽसौ स्त्री केनचि उक्ता भवति त्वमेवं अकार्षीरिति पथा-

दमौ प्रगीति-अउ इत्यथादछाद इम म पाद छिदादि, जीवितस्सापि, मा च म सं वयणं ब्रूहि, पट्टिवद्वाणि य मे उक्त्वादि,
 द्यागलिसत्ताणि च य द्यावदि, मा य म अमरमार्धं भष्पादि, अउतेयसा ता तिक्कादि कडगिणा च मे द्वादि उम्मुपण वा मे तुंमेदि,
 भूमिपाण म पयादि, तच्छेज्ज म मे गातां सारण सिंहादि, कर्णं पासं कठ वा मे छिदादि, मा एठ नितियं भष्पादि एत्तोषि
 म नियंगणाओ वे, नाओ वा एलियतरे अरमादख्खं, तृतीयो विक्कप -अभिञ्जसा वाओ भूयात्-इत्तौ वा मे पादौ वा मे
 छिदादि शृङ्गावद्वाणि वा म उत्कृत क्ककीमिमासाणि वा मे द्यावय वा, अउतेयमामितवणाय, तयसा वा मां तणेरावेज्ज अमि
 तासय, अग्रनान्यतरण वा म गात्राणि तवित्वा सारेण भिच अउ कर्म्मो छेद कर्म्मोष्ठौ वा नासां वा छिन्द कर्णं वा छिन्द इति,
 'एत्थ पायसमस्ता' पाप तदय पादारगमन तत्राज्जमक्का, स्त्रियः, न य वेन्ति पुणो न कावति, अतीव हि ममासौ मनो ज्जु
 क्तु, तस्य वाद, नाहं तण विना धयमात्रमपि जीवितुमरमहे, त पुण मे वसयसि अ जाणसि ठ करेदि, एमेव पुरुषा अपि काम
 संतप्ता निरायमाणा भुवन् 'सुग्गमेयमेगग्गि' इत्थ ॥२६९॥ श्रूयते स युवं, सुठमिति विज्ञानं, लोकधुविच्चपि तत् श्रूयते यथा
 गिययन्नस्यमासा दग्गमा संनया अदीयग्गिय्यो लब्धमिदं गविताः, एव लोक आस्मायिक्कासु आस्थानकेषु च श्रूयते, इत्थि
 वेदो नाम वेत्तिरु, तत्राप्युपदिष्टं-‘दुर्विद्ययो हि भावः प्रमदानांमिति, “दुग्ग्रां ह्वय यंवेव पदन यद्वर्षणान्तर्गत, माव’ पंत
 मागद्गगपिम ग्रीणां न पित्रायन । विधं पुक्करपन्नोयचपल नैरुत्र संतिष्ठते, नायों नाम विपादुरेरिष ठतादोवैः समं वदिता
 ॥१॥” अपि च-“मुद्रद्वि विणामु मुद्रद्वि पिपासु मुद्रद्वि प्लवङ्गपमरासु । अर्द्धसु मदितसु य धीसंभो मे व क्कपम्बो ॥ १ ॥
 इरगुउउ प्रंगुलि ता पुरिमा मग्गमि नीवल्लोअग्गि । क्कामेन्नएण सोए जण ण पच ठ वेमज्जसं ॥२॥ अह एताण पगतिया सम्बस्त

करोति वेमणस्साइं । तस्स ण करेज्ज मंतुअ जस्स अलं चेव कामेणं ॥३॥ एवंपि ता वदिताणं यदा तु ग्रथिता निवारिया भवति भवति
 कार्योः तदा न तु भूयः करिष्यामीति 'एवंपि ता वदिताणं अह पुण कम्मुणा अवकरेति' अपकृतं नाम यथा प्रतिपन्नं प्रति-
 ज्ञातं वा न कुर्वन्ति, तासा हि अयमेव स्वभावः, 'अण्णं मणेण चिन्तेति' वृत्तं ॥२७०॥ कथं ? क्षणरागत्वात्, तद्यथा—'आचार्या
 मर्कटा बालाः, स्त्रियो राजकुलानि च । मूर्खा भंडाश्च निवा(विप्रा)श्च, विज्ञेयाः क्षिप्ररागिणः ॥१॥' यतश्चैवं तम्हा णो सदहेयव्वं, यदि
 नाम हावभावादीनाकारान् कुर्यात्, वायाए वा पत्तियावेज्ज, एवमादि तासां विज्ञाप्यं श्रद्धेयं, दत्तो वैशिकः किल एकया गणिकया
 तैस्तैः प्रकारैर्निमन्त्रीयमाणोऽपि नेष्टवान् तदाऽमाबुक्तवती-त्वत्कृतेऽग्निं प्रविशामीति, तदाऽसौ यद्यत्तयोज्यते तत्र तत्रोत्तरमाह—एत-
 दप्यस्ति वैशिके, तदाऽमौ पूर्वं सुरगामुखे काष्ठममूहं कृत्वा तं प्रज्वाल्य तत्रानुप्रवेश्य सुरंगया खगृहमागता, दत्तकोऽपि च एतदप्यस्ति
 वैशिके, एवं विलपन्नापि धूर्तैर्वार्तिकैश्चित्कायां प्रक्षिप्त एव, तम्हा तु णो सदहियव्वं 'जुवती सम्मणं ब्रूया' वृत्तं ॥२७१॥ चित्राणि
 अन्यतरवर्णोज्ज्वलानि अनेकवर्णानि वा, सा हि वस्त्राद्यङ्कारविभूषिता श्रमणसमीपमागत्य 'विरता चरिस्सऽहं ल्हं' निव्विण्णाऽहं
 समणा घरवासेणं, भर्त्ता मे न प्रशक्तः, तस्य चाहमनिष्टा, स च ममेति, तेन विरता भूत्वा चरिष्याम्यहं ल्हं, ल्हो नाम संयमः,
 तं धम्मं तावदाचक्षस्वेति, भयाच्चायतीति भयं तारः, एवं संभ.पमाणा प्रीतिविश्रंभानुत्पादयति, 'अहु, साविया पवादेण' वृत्तं
 ॥२७२॥ श्राविकासु विश्रंभ उत्पद्यन्ते, नीपिधिकयाऽनुप्रविश्य वंदित्वा विश्रामणालक्षणेण संवाधनादि कूलवारकवत्, काइ तु
 लिंगात्थिगा सिद्धपुत्ती वा भणति—अधं साधम्मिणी तुब्भंति, स एवमापन्नवर्त्तानिभिः झिल्यते ॥ २७३ ॥ दृष्टान्तो जतुकुम्भः,
 जतुमयः कुम्भः जतुकुम्भः, जतुलिचो वा ज्योतिपः समीपे उपजोति गलतीति वाक्यशेषः, एवं संवासेण विदुरापि सीदति, किं

पुनरविदामिति !, उक्तं हि-उज्ज्वान तथ विद्वान्, स(वत्)स्य स च निबध्य । सर्वमेकपदे नष्टं, सर्वथा किमपि स्त्रियः॥१॥” एष
 वायदासश्रेयः प्रतिवेदमरुद्वीम्यो दोषः, एतद्वस्तु संयासे स्त्रीघ्रमेव विनाशः, अहा अतुष्टम्नो ओसि उपगूढः अघात्वाहितः अग्नि
 मप्यमितो वा समवतो मत्वाभिः प्रज्वलितेनासु अतिवतो नाशश्चपयति, ‘एवमिदं गार्ह अणगारा’ आत्मपरोमयदोषैः आसु
 धारित्रतो विनश्यति, किंच-‘कुपति पावकम्म’ ॥ २७४ ॥ पापमिति मेषुन परदारं वा, एगपुरिसेष, संवसमितीए वा आह
 स्युरिति आरुपयान्ति-गार्ह करेभि पार्यति, एपा हि मम दुहिता मणिनी नचा वा, वंके सेत इति अंकशायिनी, पूर्वाभ्यासादेवैया
 ममाकं श्रुते निरार्यमाणा पर्यकेन, ‘यालस्स मवप वितिय’ वृच ॥ २७५ ॥ दाम्यामाकलितो बालो, मदो दम्बे य मावे य,
 दम्बे दरीरेण उपचयावधए, मायमदो मदपुदी अत्यदुदिरिस्वर्ब, मदता नाम बालवैय, कोज्यः ?-उत्स बालस्व वितिया बालता
 यदमौ कृत्वाऽवजानान्ति-नाहमेव करीति, ए वा एव आणामि, दुगुपं करेति से पाव, मेषुपं पाव, वितियं पुणो पूयासकारणिमिच,
 अविप मवतमिति मकारणिमिचं, मा मे परोपरा मविस्मति, विसम्भो-असंजमो समेसति विसम्भेसी ‘संलोकणिअम्भणगार’
 वृचं ॥ २७६ ॥ संलोकणिअो णाम द्रष्टव्यो दर्शनीयो वा, सत्य कोइ मुञ्जिता आतगत णाम अप्पाणण्ण विमंवेति, अथवा आरम
 गतः तस्मा अमुमो माय, संबंणामि ताव णं, ततो क्काइति वयणं-गार्हसुप्ति आहु ‘वस्य च ताति पात वा’ प्रायतीति ताती
 अण्ण वा पाणं वा यणान्यदिअसि तत्तददं मदैव दास्यामि इत्येव संवदो ण तरिति उअरितुं, भगवान् मणति-‘णीयारमेव पुज्जेअ’
 वृच ॥ २७७ ॥ निक्कणं निअर्यत वा निक्क, यदुक्तं मवति-निक्षीर्यते गोसि चारी, अहा वा दूकरस्स पण्णाकुडगं कुडादि विमि
 रिअति, पुढो य पहिअति, गलो वा मत्स्यस्य यया क्रियते एवममापपि मनुष्यघरूरकः बन्नाविनिक्कयेन विमंतिअति पण्णा संय

मजीवियाश्रो वयरोड्जति, वक्ष्यमाणान्यपि च नानाविधानि अकृत्यानि कारयति, यतश्चैवं तेण संसारवद्धं संसारपासं च भावनिक-
रमेतत् बुद्ध्या दूरतः तद्रासं णगर वा जत्थ णिमंतिज्जति तं परिहरतो 'णो इच्छेज्जा अगारमागंतुं' इति अगारत्वं अथवा आगा-
रमात्रं आगारमेवावर्त्तः आगारमावर्त्तः कारणे कार्यवद् उपचारात् संमारावर्त्तः, यः पुनरत्र संबध्यते, संबंधो विसयदामेहिं, महि-
ममयूरादीणं वध्यादीनि दामकानि वा, नरसूकराणं तु विसयदामगाणि, दाम्यन्ते एभिरिति दामकानि, बन्धनानीत्यर्थः, तैः बद्धः,
ममयूरादीणं वध्यादीनि दामकानि वा, नरसूकराणं तु विसयदामगाणि, दाम्यन्ते एभिरिति दामकानि, बन्धनानीत्यर्थः, तैः बद्धः,
'मोहमावज्जति पुणो मंदो' मोहः—संसारस्तमेवागच्छतीति, अथवाऽनुकम्पया मन्दः स वराको मन्दो विषयपराजितः प्राप्यापि

प्रव्रज्यां पुनरपि मोहमागच्छतीति चतुर्थे इति प्रथम उद्देशः ॥

स एवाधिकारोऽनुवर्त्तते, प्रथमोद्देशकोक्तैराकाराकृष्टा इहैव स्वलितधर्माणो णाणाविधाइं खलीकरणाइं पाविज्जति, वक्ष्यमाणमपि
सुहिरीमणावि ते संता, संबंधो हि द्विधिः, तद्यथा—अनन्तरसूत्रसम्बन्धः परम्परसूत्रसम्बन्धश्च, णीयारमन्तं बुद्धेज्जा, बुद्धः ओयाभूतो
भविज्जासिति, ओजो—विषमः यदा बद्धस्तु भोगकामी पुणो विरज्जेज्ज, परंपरसूत्रसम्बन्धस्तु संलोकणिज्जमणगारं कदाचिन्निमन्त्रयति,
तत्र यः ओजः स सदा न रज्जेज्जा, अनोज इतरस्तु कदाचित् रज्जेज्ज, द्रव्यभावसम्बन्धस्य तु इहैव वाहनताडणादयो विलंबनाप्रकारा
भनन्ति, तादृसस्य वा बन्धनादयो दोषाः कर्मबन्धाच्च नरकादिविपाकः, एवं विपाकं मत्वा 'ओए सदा ण रज्जेज्ज' वृत्तं ॥२७८॥
द्रव्योजो हि असहायत्वात् परमाणुः, भावोजो रागदोसरहितो, स एवमोजः रागदोसरहितः पूर्वापरसंस्तवं जहाय ण तेसु अण्णत्थ
वा पुणो रज्जेज्ज, भोगकामी पुणो विरज्जेज्ज—गिज्जेज्जा, अथवा यद्यपि भोगकामी स्यात् तथापि पुणो विरज्जेज्ज, मा भूत् अत्य-
न्तरागगान् स्यात्, ते य 'भोगे सण्णाण सुणेह' भोगा न किलैपां ते निश्चयेन, गृहिणामपि भोगा विलंबना, किमु लिंगिनां?,

ते य सुयोद, एगे न सन्धे, एगे किल उवा सुंघते, केद आउक्षायरियमायासोस्सुपडिंघेणं लिङ्गगच्छत्तण करेति, ण तु मोहदो
 सेणं । 'अय त तु मेवमावणण' इव ॥ २७९ ॥ अयेत्यानन्तर्ये, तु विधेयत्वे, मावमेदं-चरित्रमेदमावण्य, ण तु जीवितमेद क्षीर
 मेद लिङ्गमेद वा, सुच्छिद्य कामसु दग्धमिक्खु, कामेसु अतिशुद्ध-कामेसु अतिगतं कामेसु अनिवत्तमाण पल्लिमिन्दियाण-पडि
 सारेत्तम मए सुत्तम अप्पा दिण्णो सर्वस्व खनभावमानितः, न इमो लोको वातो न परलोको, तुमपि श्वरं स्त्रीलग्घातो, मज्जाय
 नाति वा न सारेति, अप्पय ताव अप्पण वाणादि, कस्स वण्णस्स मए मोचूण तु कळ कत्त !, खुत्तसिरेण जल्लमइलितंगेण दुग्ग-
 घण पिंदोलएण कखापघोचस्तिन्वानपूकायसयेन, स एव पडिमिण्णो तीसे षल्लपेसु पडति, तादे सा पडव मा मे अल्लियसुत्ति
 धामपादेण सुदावे पणहति, भवोयिषवोऽवि ताव तस्मिन्काले इत्येते, किं पुण उयिषवो ?, उक्त च-"व्यामिन्नकेसरबृहन्निष्ठ
 रसम सिद्धा, नागाव दानमद्राविकुट्ट कपोलैः । मेधाविनघ पुरायाः समरे च भ्राता, स्त्रीसन्निधौ कचन कपुरुषा भवति ॥ १ ॥
 कयाइ सा आगारी सयेअ पुम्भमज्जा व से अण्णा वा कायि 'जइ केसियाप मए मिक्खू' इव ॥ २८० ॥ केआः अस्याः
 सन्तीति केद्विक्का, जइ मए कंसइपीए इ मिक्खू ! नो विहरेस्स 'सह'ति सह मया, कोऽप्यो ?-जइ मए सवाल्लिआए लल्लसि ततो
 'कसेवि अइ लुचिस्स' तरव त्वं मए सह विहरेज्जासिदि, मा पुनो इम छेइत्तण अण्णत्थ विहरेज्जासिदि, एवमसो ताव एव बद्धो
 वददुरक्कः तीसे विहरेसे चिद्धति, ततोऽसो 'अथ ण से इति उवसद्धे' इव ॥ २८१ ॥ उवसद्धो नाम यथैपो माम-रुत्तो पिच्छु-
 र्भन्तोऽपि न वस्सइपि 'ततो ण देसेति तद्दारुवेवि' तद्दारुवाए धाम जाइ लिङ्गरथापुरुवाइ, न तु कुप्पादिक्कम्मांवि गृहत्वा
 नुरूपाणि, जनाउन्धेइ नाम पिप्पलगादि, जेण भिक्खुमायणस्स सुक्खं छिन्नुवति, जेण वा विमोइउअ बाहिरा वा सया अन्नपि

उजति, वग्गुफलाणि चि वग्गु णाम वाचा तस्याः फलाणि वग्गुफलाणि, धर्मकथाफलानीत्यर्थः, तुमं दिवसं लोगस्स बोद्धेण गलएण
 धम्मं कहेसि, जेसिं च कहेसि ते ण तरसि मग्गिउणं ? अथवा जोडसकौटलवागरणफलाणि वा 'दारुगाणि अण्णपाणा या'
 वृत्तं ॥ २८२ ॥ दारुगाणि आणय, आनीत्य विक्रीणीहि, अण्णपाणाय पढममालिया वा उवक्खडिज्जइति, दोच्चगं वा परिता-
 विज्जिहति सीतलीभूतं, तेहि 'पज्जोतो वा भविस्समति रातो' भृशमुद्योतः, दीवतेल्लेपि णत्थ तेहि उज्जोए सुहं अच्छिहामो,
 वियावेहामो वा, पाताणि य मे रयावेहि, का मम अणिअहियाए इहं पाताणि ते, तेण तुमं चेव आलत्तगं आणेहि, अथवा पाया-
 इति भायणाइं, लेवो छादगो, एवं कस्मइ णेमि सयं छाणतरगेहि लिपावेहि ठाणं, एहि अतो मे पट्ठि उम्माहे, पुरिच्छं कायं अहं
 सकेमि उवहेतुं, पिट्ठं पुण ण तरामि, 'वत्थाणि य मे पडिलेहे' वृत्तं ॥ २८३ ॥ इमाणि वत्थाणि पेच्छ सुत्तदरिदयं गयाणि
 णिग्गियाहं जाया, अहवा किण पस्समि मइलीभूताणि तेण धोवेमि रयगस्स वा णं णेहि य, अहवा वत्थाणि मे पेहाहिचि जओ
 लमेज, अहवा एयाइं वत्थाइं वेटियाए पडिलेहेहि, मा से उगारियाइं खजेज, तहा स्वग्गवातएण वा भणेज-मम वत्थाणि पडि-
 लेहेहि, अण्णपाणं वा मे आहएहि, णाहं सकेमि हिडिउं, 'गंधं च रयोहरणं च' गंधाणि ताव कोडादीणि आहोहिचुण्णाणि जेण
 गायाइं भुरकुडेत्ता, पळ्ळते च 'गंधं च रयोहरणं वा' ग्रन्थ इति ग्रन्थः संघाडी रयहरणं सुन्दरं मे आणेहि, कामवगं-ण्हावि-
 यमाणयाहि, ण तरामि लोयं कारवेत्ताए, 'अउ अंजणि अलंकारं' वृत्तं ॥ २८४ ॥ अंजणवाणियंमि अंजियं आणेहि, अलंकारे
 हारकेशाद्यलङ्कार वा, सकेसियाण कुकुहमो णाम तवलीणा 'लोद्धं लोद्धकुसुमं च' लोद्धं कपायणिमित्त, लोद्धस्सेव कुसुमं तं तु
 गंधसंजोए उववज्जति, वेळुपलासी णाम वेळुमयी सण्हिगा कंप्पिगा, सा दंतेहि य वामहत्थेण वेत्तणं दाहिणहत्थेण य वीणा इव वाइ-

जड, पिन्डोला इत्यर्थः, एकता न ओमहगुलिया अत्यगुलिया अगतगुलिया च 'कोट्ट सगर अगुरु च' इति ॥२८५॥ हिरिबेर
 नाम उर्वारं, सेमानि कंठाणि, एतानि हि प्रत्येकद्वयः गंधगाणि भवति, समं हिरिबेरंति संयोगम भवति, 'तेल्ल मुहमिलगाय'
 दहममण्यं तेषु आणेदि, मिलंगायसि देसीमामाय मक्खणमेव, वेळुफलाइति—वेळुमयी संबलिद्धा संकोपेलिया करंडको वा,
 मण्णिघाणायसि-तत्त सण्णिघेस्सामो क्विप्पि पोच वा पर्व वा ॥ २८६ ॥ णदीषुण्णं नाम अं समोअम उड्डमक्खणं येन तेन
 वा प्रकारेण भूअ आइरादि, अथवा चुण्णां वड्डमाणां, वरिसारत्ते वा गिम्हे वा छसग आणाहि उवाइणाउ वा, खाणादिप्पि—
 आणेदि, जतो आणासि ततो, ते किं मए एतमवि दाणेतन्न जहा णत्थिप्पि, 'सत्थं च सूबच्छेदाय' सत्थं आसियगादि, छव
 नाम पत्रमाक, जेण त छिज्जति, आनीलो नाम गुलिआ सायालिया, एतेण सादिगा सुच कंठुगं वा राविदि, नीले रागे वा इम
 परय छुइदि, अथवा इमुमगादिरागेण वापति वरथाणि रावेतुं तेण अप्पणो वा कज्ज वत्थरागं मग्गति, जेसि वा यस्सति मोल्लेज
 'सुफणिम सागपाताण' वृत्तं ॥२८७॥ फणित नाम पक्क रद्ध वा, सुख फणिज्जति अत्य सा भवति सुफणी, लाढाण जहिं
 कट्टति त सुच्छणिणि युवति, सुफणी चराडओ पणुछओ याली पिउडगो वा, तस्य अप्पेणवि इंधवेण सुहं सीतङ्कुण उप्पणेइमो,
 परपागायपि मूयमादि इमुणप्पगारा सिन्निहिन्ति, सुबल्लदूरो नाम हिंदतेहिचि लब्धमति, आमलगा सिरोपोवणादी मक्खणाथं
 वा, उक्त हि—"सुसया फलानि भययेद् विष्ठामलकवर्जानि, दगाइणी नाम कुडो कलसिगा या, दगापरणी असुगा अरंवरगो वा,
 चन्द्रप्रापेसुपतदरप्पि च, तमि या उदाइयाण मध्य भयग संठवणं कायव्वंति तेण मग्गस्स घरोवक्खस्स कारणा तं बड्ढेइ, सो
 य तं मज्ज इडुतुडा करेति, 'सित्तरणि अंजणि सल्लगं'ति सिलक्करणी नाम दत्तमइया मुषणगादिमइया वा या रोयणाए

अणतरेण वा जोएणं तिलगो कीड, तत्थ च्छेडुं भसुगासंगतस्स उवरिं ठविज्जति तत्थ तिलगा उट्टेति, अथवा रोचनया तिलकः
 क्रियते, म एव तिलककरणी भवति, तिला वा जत्थ कीरति-पिस्संति वा, अजनि—अजनमेव श्रोताजनं जात्यञ्जनं कज्जलं वा,
 अंजनसलागा तु जाए अक्खि अंजिज्जंति, 'धिंसुरि'ति गिम्हासु सम घम्मार्त्ताया वीजनार्थं विधूयणं जाणाहि, विधूयतेऽसौ विधू-
 यते वा अनेनेति विधूवनः—तालियंटो वीयणको वा, 'संडासग च फणिगं च सेट्टलिपासयं च' वृत्तं ॥ २८८ ॥ संडासओ
 कप्पलस्वओ कज्जति भोवणिओ जस्स वा जारिसो विभवो, अथवा संडासगो जेण गामारोमाणि उक्खणंति, फणिगाण वाला
 जमिज्जंति उल्लिहिज्जंति जूगाओ वा उद्धरिज्जंति, सीहलिपासगो गाम कंऊणं, तं पुण जहाविभवेण सोवणिगंपि कीरति, गिहली
 गाम सिंहडओ, तस्स पामगो सिंहलीपासगो, आतंसगं पयच्छाहि, आयंसगं नामेके जणा पारिवेगिगघराउ वा जत्थ अप्पाणं मंडेत्ता
 मुहं पेसामि, पेच्छंती वा सुहं मुहं मंडेहामिति, दंतपक्खालणं वा इहेव पवेसेहि, वर मुहं साइत्तुं णिगच्छंतीहि 'प्याफलतंचोले
 च' वृत्तं ॥ २८९ ॥ पूयाफलग्रहणात् पंचसोगन्धिकं गृह्यते, 'सुचि जाणाहि सुत्तगं' सुत्तगं गाम मिव्वणादोरगं, अप्पणो कंउगो
 साडि वा सिवामि, कदाइ सा कंउगा सीविगा चेव होजा ते परेमिं, कोसे गाम मत्तओ, मुन्यत इति मोयं—कायिकी, मिह सेचने,
 मेहं मोचं च असोयं मोयं मोक्खंतं कासकोमं मोयमेहार्थं मोयमेहं, घूयं गाम मूर्प, उक्खलं मुगलं च, खारं च खारगलणं
 च जाणाहि, 'चंदालगं च करगं च' ॥ २९० ॥ चंदालको नाम तंवमओ करोडाओ येनार्हदादिदेवतानां अचणियं करेहामि
 सा मधुराए वं(चं)दालउ वुच्चति, करकः करक एन, सो य करको मघरुओ वा च करिकरको वा, वच्चरं पच्छनं करेहि वुचि
 चऽस्थक्खणाहि, आउसोत्ति आमन्नं हे आयुधम् !, मरपादगं च जा ताए मरो अनेन पात्यत इति गरपानकं, धणुदुल्लकं, जायत

इति जाल - पुत्रः ज्ञातार्य , ज्ञाताया रर मे एम पुत्रो धनुमुल्लुपण रम, गोररगो गाम संगतिहा, मेखिया पुचिगा, धामगस्या
 पत्य धामणर' तस्मै धामयेराय कुरु, रये सुदं, तत्प विलगो चेदरुवेहिं सम रमो, एवमादित्यकारक्या भवति 'घटिकम्मेहि
 हिंदिमपण' ॥२९१॥ गढिगा गामर कडुछिगा येदरुवरमबिक्का, हिंदिमगो गाम पढिहिंका इमरुगो वा, वेलगोलो गाम वेल्-
 मउ गोलओ तन्तुमओ, म तेनाप्यादिश्यते किमेसो रायपुत्तो ? सा भवति—माता इता रायपुवस्स, एसो मम देवकुमारभूतो,
 देवतापभादेण येयाइ देवकुमारमच्छइ पुच पव्वता, मा इ मे एवं मयेज्जासु, 'वास इम समभियावणण' अभिमुख आपम अमि
 आरण तेम पिवाय पिपगठ च आधमइ जाणादि मवा !, जेव पचरि मासा चिस्सिल्ल अच्छदमाणा सुइ अच्छामो, उक्तं
 इ—“अमैरस्यनिरहा च, एवेम वयमाऽऽयुया । तत्कर्त्तव्य मनुष्येण, यस्यान्ते सुम्भयेवते ॥१॥” इचइ वा इमो आवसरो सट्ठि
 पडितो एत संघवेरिति । 'आसन्निदय च णयसुत्त' ॥२९२॥ आसंदिगा गाम वेसमणं, जवसुचगो जवण सुवेण उज्झि
 यापेण चम्मेण वा, पाउछुगा इति कट्टपाठगाओ, ताहि सुइ पिक्खिल्ले संकमिज्जति, रपि विरचेसु संकम वा करेमि पिक्खिल्लस्स
 उअरि 'मउ पुत्तपोटलट्ठाण' जाइ सा सुविणी तइयमासे दोहिल्लिगा भवति तो च दासमिव आणवेति आगलफलाणि च
 मगगदति मच ण मे रुषइ अमुग मे आणेहि, जइ णाणेदि ता मरामि, गन्मो वा पढिहिंदि, स चापि दासवस्सवं करोति आजपिय,
 जपि इइ ण करिजति तइवि संसारे माणाविपाई दुक्कसाइ पाविज्जति विलपणाओ य, 'जाते फले समुत्पण्णे' इतं ॥२९३॥ फलंकिळ
 मनुष्यस्स धम्ममोगा तपामपि पुत्रवम, उक्तं च—“इदं तु स्नेहमर्थं, सममात्मददित्वाणाम् । अपवदनमनोक्षिरं, इदपस्यानुलेपनम्
 ॥१॥ यस्य च्यवनस्तपुर्क, पालेनाप्यक्तमणिजा । हित्या मोक्ष्य च योग च, तन्मे मनसि पठते ॥२॥ लोके पुत्रमुल्ल नाम, द्वितीयं

मुखमात्मनः। साऽथ जाहे किंचि अणता आचणमत्ता भवति नाहे भणति, दारके वा महत्थे तुमं चेव करेहिचि णिब्बंधवा, तस्स
 अणेणं भणति-एम ते गेण्हाहि व छडेहि व णं, अणगत्थ व रोसिता भणति-एम मए णवमासे कुच्छीए धारितओ तं दाणिं एस ते
 गिण्हाहि व णं छडेहि वा णं, एतस्म पेयालं गहिएल्लयं, एवं बुच्चमाणो एम णिब्भत्थिजमाणो वा ण णासति 'अह पुत्तपोसिणो
 एगे' पुत्रं पोषयतीति पुत्रपोषणः, जाहे गामंतरं कयाइ गच्छति तावदंतरं उअक्खरं वा वहतो 'भारवाहो भवति उड्डो व
 लट्ठित्तओ' गामतराओ धणं वा भिक्खं वा वड्डाहि करंकाहिं गोरसं वा वहतो लट्ठित्तगो भारवाहो भवति उड्डो वा, अणो पुण
 केइ अणंतसंसारिया तं पुरिसं साडेउं उट्ठवेउ वा अप्पसागारियं णिक्खणिउं कामा वा वहतं कामा खंधा भवंति, पूर्वं हि प्रतिपालणोक्ता,
 इदानीं तत्प्रतिक्षभूता अप्रतिपालना, एत पुण पडिपक्खेण गतं, अह पुण पोसिणो एगेत्ति, 'राओवि उट्ठिता संता' ॥२९४॥
 दारगं मण्णावेति, धावइ वा, यदा सा रतिभरआंता वा प्रसुप्ता भवति, इतरहा वा पसुत्तलक्खेण वा अच्छति, वेयेन्तिया वा गव्वेण
 लीलाए वा दारगं रुअंतंपि न ण्हाणेति ताहे सो तं दारगं अक्काविविच गणाविधेहिं उल्लावणएहिं परियंदन्तो उ सोवेति, 'सामिओ
 मे णगरस्स य णक्कउरस्म य हत्थवग्घगिरिवट्ठणसीहपुरस्स य उण्णतस्स निणस्म य कण्णउज्जआयासुहसोरियपुग्गस्म य 'सुहिरि-
 माणावि ते संता' ह्री-लजायां, लज्जालुगावि ते भूत्वा कोट्टवातिगामस्पृशिनो वा शौचवादिका गृहवासे प्रव्रज्यायां वा सुट्ठुवि
 आतट्ठिया होऊण एगंतसीला वा सूयगवत्थाणि धोयमाणा वत्थधुमा भवंति, 'हंसो वा' हंसो नाम रजकः, दारुगरूवेण वाउह-
 ण्णाविउहणा संमइमाणे धुवमाणो य 'एतं वड्डाहिं कडुपुत्रं' वृत्तं ॥ २९५ ॥ एतदिति यदुक्तं तीसे णिमित्तेण दारगणिमित्तेण वा
 तीसे णिमित्तेण जाव चंदालयं च करगं च सरपादयं च जाताएत्ति दारगणिमित्तं, तथा पुत्तस्स दोहलट्ठाते, जाए फले समुप्पण्णे,

अहं पुचपोसिधो एगे, राओवि ठड्डितो संतो, सुद्धिरीमाणावि, एत्तं पुचणिमिच, अहंवा सव्वपि तमिमित्तमेव, 'वह्हि'ति यह्हि कृत पूर्वमेवन् तथा इवन्ति करिप्पन्ति च, ते तु के !, जे 'भोगत्थाए इत्थियामिआचण्णा' अमिमुख आवण्णा, सो पुण जो तासु अमितावण्णो सो तेसि 'दासे मिए व पस्सेवा' दासवहुज्जंते, मुगवण भवति, यथा मुगो यञ्जमानीव' याज्जते मार्यते वा मुच्यते वा, मेप्पते गाणाविधेसु कम्मसु, पयसूता इति पञ्चमत्तं वाम्भते, न च मदाचन्वात् कृत्यामेज्जो भवति, पशुमृतत्वान्मुगधू वत्वाच्च 'न था केन्नि'चि एम्मोऽप्यसौ पापीयान् संबुधः यस्य न केनपिचक्यते औपम्य कर्तुं, अथवा 'ण वा केत्ति'विनासो प्रव्रजितो न वा गुहस्यो जातः, नापि इल्लोक नापि फल्लोकं, 'एव(य)एतु तासि वेणण्ड(वासि वेणप्प)' वृत्तं । ॥२९६॥ एत दिदिति एतान् ज्ञात्वा इल्लोगपरलोगिण् दोसे तेण संभव संवासं चत्ता हि भवज्ज, संयवो गाम उल्लावमसुल्लावादागगहजसंपयोगादी, संत्रामो एगगिइ तदामन्ने वा, एतदेव तामि वेणप्प जो ताहि संयवो संत्रामो वा, संयसंवासोहि चेव इतरावि विण्णत्ती भवति, 'सज्जाइया इमे कामा' तज्जातिया गाम तन्निवज्जातिया, चतुर्विधा कामा, तज्जा-मिगारा कलुणा रोरा वीमत्था, तिरिस्स जोणियाण च, पासंहीण च, एतदुक्त मवति-धीमत्तं सेवेमानानां तेषां वीमत्था एव कामा, अक्कारी हि विमम स वेन, अथवा तदेव जनयन्तीति तज्जातिया मयुन वासेवत, तदिच्छाए च पुनर्जायन्ते, उक्त हि--"आलस मैयुन निद्रा, सेवमानस्य वर्द्धते । 'यज्जकरि'चि वज्जमिति कम्म वज्जंति वा पावति वा चोण्णति वा, तत्तुर्वन्तीति वल्लकर, एवमास्मात् तीर्थकौ 'एव मयगण सेयाए' वृत्त ॥२९७॥ इल्लोकेऽपि तावद् मयमेतत्, कुतस्तर्हि परलोक !, यत् एव च मयकृता इत्यतो श्रेयसे न भवति, तेन श्रेय-कामेय्य' व्यप्याय निर्लमिप्ता, इल्लोकेऽपि तावद् गिरुद्वयामच्चस्म श्रेयो भवति, कुतन्तर्हि परलोकः ?, उक्त हि--"नेवास्ति

राजराजस्य तत्सुखं नैव देवराजस्य । यत्सुखमिहैव साधोर्लोकव्यापाररहितस्य ॥ १ ॥ तणसंथारणिवण्णोऽवि मुणिवरो भग्गराग-
 मयदोसो । जं पावति मुत्तिसुहं ण चक्कण्डोवि त लभति ॥ २ ॥ स तु कथं निरुद्ध्यते आत्मकामेभ्यः?, उच्यते, 'णो इट्ठियणो
 पसू भिक्खू' इत्थी-मणुस्सी, पस्वत्ति सन्वा एव तिरिक्खजोणीओ, 'णो सय पाणिणो णिलेज्जेज्ज'त्ति हत्थकम्म न कुर्यात्,
 विलंबनं नाम करणं, अथवा खेन पाणिना तं प्रदशमपि न लीयते, जहा पाणिसंहरिसोवि न स्यादिति, कुतस्तर्हि करणं?, 'सुवि-
 सुद्धलेस्स'वृत्तं ॥ २९८ ॥ सुविसुद्धे लेसे सुविसुद्धलेसे, सुविसुद्धलेसे नाम सुक्कलेसो, परिकिरिया नाम नो इत्थियाए आमज्जेज्ज वा
 वा पमज्जेज्ज वा संवाहणत्ति जाव छत्तमउडंति, वशब्दादात्मक्रियां च वर्जयेत्, सिया से इत्थी पाये आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा
 तहावि दोसो 'मणसा वयसा कायेणं'ति ओरालिए कामभोए मणया ण गच्छति ण गच्छावेति गच्छंतं णाणुजाणइ एवं वायाए
 काएणवि, एवं दिव्वेवि, एते अट्ठारस भेदा, एवं जहा इत्थिफासं मणया वयसा काएणति वज्जेति एवमन्येऽपि फासे सीतोसिण-
 दंसणमसगादि अधियासेज्जासि 'इच्चवमाहु से वीरे'वृत्तं ॥ २९९ ॥ इति एवं इच्चवं, एवमाहुः स भगवान् वीरः स्यादिपु रागवस्तुपु
 धूतमेवे(रए)ति धूतरागमार्गमेवाहु, सोभणो भिक्खू सभिक्खू, अथवा भिक्खगगहणे अमावपि भगवान्, न तु यथा पंडरंगाणं महे-
 श्वरः सराग आसीत् सभार्यथ, ते किल निर्मुक्ताः, उक्तं च—“क्षितौ वामः सुरेष्वाज्ञा०” यतश्चैवं 'तम्हा अज्जत्थविशुद्धे'
 अज्जत्थं णाम संकप्पतो विशुद्धं संकप्पविशुद्धं-रागद्वेषविमुक्तं समो मानावमानेषु समं दुःखसुखे पश्यति आत्मानं पर च मन्यते
 तुल्यं, तथा चोक्तम्-कस्य माता पिता चैव, खजनो वा कस्य जायते । न तेन कल्पयिष्यामि, ततो मे न भविष्यामि ॥ १ ॥ आमो-
 क्खाए परिवएज्जासिच्चि वेमि यावन्मोक्षं न प्राप्नोपि ताव विहरेज्जासिच्चि वेमि ॥ स्त्रीपरिज्ञाध्ययनं समाप्तं ४ ॥

धिरयविमर्षिण अज्झयणस्म पत्तारि अणुयोगदारा, ते पन्त्वेअण अज्झयणत्थाहिगारो वरगावाप्तो जाणितव्यो पेरइया य,
 यो वरगाव पिरयागमण, स वा उदेमत्थाभिगारो दोमुचि उदेसपसु पेरइयाओ जाणाविचाओ वेइजाओ, जामणिप्फण्यो प्पिम्बेवो
 परगस्स छच्छो, तथा चाह—‘गिरए छच्छ’गाथा (६२) दब्बगिरओ तु इदेव सो तिरियमणुएसु असुदथाणा चारगादित्थंकाळिछम
 टंगावमच्छट्ठिदीणि असुमाइ ठाप्पाइ, साओ य वरगपच्चिचियाओ वियणाओ दीसंति, बहा कालसोअयरिओ चारगादि मरितु
 क्कामो वेदणासमण्याओ अङ्गारसक्कम्मप्फणाओ वा वाधिरोगपरपीलणाओ वा एवमादि, अथवा कम्मदब्बणरगो णोकम्म० वा, तस्य
 कम्मदब्बणरगो वरगवेदमित्त कम्म वदं ण ताव उदिज्जति त पुण एगमविय वदाउओ य अमिसुइणामगोय, णोकम्मदब्बणरगो
 य, तस्य णोकम्म० जाम जे असुमा इदेव सरफरिससरूवगधा, खेत्तणरगो वरगावाप्ता चउरासीति प्परयावामसतइस्सा, कालणरगा
 वा अस्स जेचिरं वरगेसु ठ्ठिती, मावणरगो जे जीवा वरगाउयं वेदति वरगपयोग वा अ कम्म उदिप्पं, अथवा ससचमइस्सा
 कस्सेण, वरगा वा रूवरसगघच्चना इदेव कम्मदयो पेरइयपायोगो जहा कालमोयरियस्स इइ मवे चेव ताइ कम्माइ नेरइय
 मावमवितारं मावनरक्क; मोक्ख पिरयदुक्ख तवचरणे होइ अइयच्च, उक्ता नरक्का। इदाणीं विमची, सा जामादि छग्गिधा, तज्झा—
 जामविमची ठवणाविमची० जामविमामा कट्ठा। ठवणविमसिम्म जामावत्तवता, दब्बविमची दुविधा-जीवविमची अजीवविमची
 य, जीवविमची दुविधा तज्झा-संसारयजीवविमची असंसारयजीवविमची य, असंसारयजीवविमची य, दब्बे काले, दब्बतो य
 तित्थसिद्धादि पचइ(म)मेदा कालओवि प्पमममयसिद्धादि, संसारयजीवविमची तिविधा, तज्झा-अदियविमची काय० मवतो विमची,
 मा ममामतो एगिदिविमची पुइक्किप्पियादि, मवतो पेरप्पमवादि। अजीवविमची दुविधा—रूवयाजीवययिमची अरुविपा० य,

रूपियाजीवविभक्ती चउज्जिवा, तंजहा-खंधा खंधदेसा खंधपएसा परमाणुपोगला, अरूवियजीवविभक्ती धम्ममत्थिकायस्स धम्म-
त्थिकाए देमो पदेसा एवं अधम्म आगास अट्ठासमये दसविधा, खेचविभक्ती चउज्जिवा-ठाणाओ दिसओ दव्वओ सामित्तओ, ठाण-
ओनि लोगविभक्ती विमाणिदगणिरइंदजुद्धीवसमुदकरणादिविभासा, दिसओ पूर्वस्यां दिशि०, क्षेत्रं चतुर्विधं, दव्वओ सालिखेत्तादि,
सामितो देवदत्तस्य क्षेत्रं यज्ञदत्तस्य चेति, अथवा क्षेत्रं-आयरियं अणारियं च, अणारियं सगजवणादि, आयरियं अद्वच्छव्वीसति-
त्रिधं रायगिहमगादि, कालविभक्ती तीताणागतवत्तमानसुसमादिओ दिवसरत्ति युगपदयुगपत् क्षिप्रमक्षिप्रमित्यादि, अथवा
समयादि वा, समयस्स परूवणा तुण्णागदारगादि, भावविभक्ती दुविधा-जीवभावविभक्ती य अजीवभावविभक्ती य, जीवभावविभक्ती
उदयगादि, तत्थोदइओ गतिकसायलिंगमिच्छादंसणऽसंजआसिद्धेसाओ जहासंखेण चतुचतुतिणिणएक्केक्केक्केमेदा, गती
णारगादि चतुर्विधा, कसाया कोहादओ, लिंगभेदा थीपुरिसणपुंसगा, लेस्सा कण्हलेस्सादि ६, सेसा एगभेदा, सो एकवीसइ-
भेदो उदइओ भावो, उवसमिओ दुविहो-उवसमिओ य उवसमणिप्फणो य, उपशमश्रेण्यादयः, ज्ञानाज्ञानदर्शनदानलब्ध्यादयश्च-
तुत्त्वितिपंचभेदाः सम्यत्त्वचारित्रे संयमासंयमश्च, णाणं चउज्जिहं मत्तिसुतावधिमणणाणि, अण्णाणं तिविहं-मत्तिसुत्तिअण्णाण-
विभंगाणि, दंसणं त्रिभेदं-चक्षुःअचक्खुओहिंदसणाणि, लद्धी पंचभेदा-दानलाभभोगोपभोगवीरियलब्धिरिति, संमत्तं चारित्तं संय-
मासंयम इति, एस अट्ठारसविधो खओवममिओ भावो, जीवभव्याभव्यत्वादीनि, जीवत्वं अभव्यत्वं भव्यत्वं चेत्येते त्रयः पारिणा-
मिका भावा भवन्ति, आदिग्रहणेण अस्तित्वं अन्यत्वं च कर्तृत्वं च भोक्तृत्वं गुणवत्त्वं च असर्वगतत्वं च अनादिकर्मसंतानचद्वत्त्व-
मसंख्यप्रदेशकत्वं अरूपित्वं नित्यत्वं एवमादयोऽप्यनादिपारिणामिका जीवस्य भावा भवन्ति, संनिवातिको दुसंयोगादिओ, गता

जीवभानविमर्शी, अजीवाण गुणान वण्णादि ४, अमुखाणं गतिठितिभवगादादि, एताए एए छब्बिवाए विमर्शीए च अतए जुअति
व ततए वोइतव्व । केरिस ततए वेदण वेदेति १, उच्यते 'पुढविफासं अण्णण्णककस्स' गाथा ॥६७॥ केरिस पुण पुढविफासं १, से
अहा पापए अस्सि विमासा, तस्स पुढविसु मेरइया उस्सिपुढविफासं वेदेति, अण्णण्णवक्कमो पाप मोमारमुसुंढिकरकय०, अथवा
ओहिरुंअण्णवक्कमो पुढवीसु पुढवीसु विटव्वति, गिरययाला नाम अवे अम्बरिसी चेव०, ते पुण जाव तथा पुढवी, सेसासु पुण
अणुमाववेदणा चेव वेदेति, अणुमावो पाप 'इमीसे रयणपपाए पुढवीए पायया केरिसय फासं पण्णुग्गवमाणा विहरति १, से
अहापापए-असिपचेति वा, से अहापापए अहिमदेति वा गोमदेइ वा, वण्णा अला कालोमासा, एव उत्सासे, अणुमावे सम्भासु
पुढवीसु, गिरययालवववति पुच, ते इमे पण्णरस परमावम्मिया गिरययाला, तं०-अवे अयरिसी चेव, सोमे सयलेत्ति या
वरे । न्णोवन्नुहो काले य, महाकालेत्ति यावरे ॥६८॥ असिपप्ते घणु कुमे, वासू वेतरणीति या । स्वरस्सरे महा
घोसे, एता पण्णरससिद्धि ॥६९॥ जो आरिसवेदणकारी सो तेज अग्निघोषेण अग्निधीयते, 'अग्निदीण' ति तरव अवर-आगासं
विटव्वति, ततए मेरइए 'घाडेन्ति' गाथा ॥ ७० ॥ बिधंति वस्समाण्ये य सुरेहि गिसुमतिवि, आच दूरपतिट्ठाण्ये अण्ण(न्ध)-
तमसे, वेइ पुम सामाधिगे चेव आगासे अवरतले वा सचट्टुलप्पमाणमेवाइ उच्चिहिवा पाडिन्ति अवरिसाजो, इत उवइते
य गिइते० गाथा ॥ ७१ ॥ तपेस्य इता-ताडिता, पिस्यन्ना नाम पूज्याग्निभिःसंघीभूताः, मावे पियेयणे चेव भूमितलगत
कप्पवीहिं मममिइ कप्पेन्ति सागटिक्का वा रक्का वा अहा कुहादेहिं तच्छति, विदलको नाम विदलं अहा फोडेति दिग्गपचउ
गच्छेण्ण कहेति । 'साटणपाटणतोडण' गाथा ॥७२॥ ते अग्निोवगाई माडेन्ति, संघीभो त्रोडति, तवण्ण तव वि. घडिहिं विन्म

गीहि य विंधंति, रज्जेहि बंधंति, ताडेन्ति लत्ताहि लउडेहि या, करतलकोप्परपहारेहि य संभग्गमहि ए करेइ, सन्नला पुण सबलगुणरूचाइं
 विउव्विऊण, विउव्वेइ वा णेरइए । 'अंतगयफिप्फिसाणि य०' गाथा ॥७३॥ कंठ्या, रुदा णाम असिसत्तिकोंततोमरसूलति-
 सूलसईसु हली (चियगा)सु । पोएन्ति कंदमाणे णेरइए (रुइकम्मा उ नरयपाला) तहिं तहिं रुदा ॥७४॥ उवरुदा णाम
 भंजंति अंगमंगे उरुवाहुसिराणि तहय करचरणे । कप्पंति कप्पणीसु(हिं) उवरुदा पावकम्मरया ॥७५॥ सुंठीसु
 मिरा ॥७६॥ पुण कालं कालो कालोभासं अंगिग विउव्वित्ता सुंठएसु य कंइसु य पयणगेसु य पयंति कुंभीसु य लोहीसु य पयंति
 काला उ णेरइए खीलगेण णिक्खिवित्ता णेरइए मीरासु पयंति । महाकाला पुण 'कप्पेन्ति कागिणीमंसगा' छिंदंति सीसपु-
 च्छाणि । खावेंति य णेरइए महाकाला पावकम्मरता ॥७७॥ महल्ले तवगे चुल्लीसु य दहंति, अच्छिण्णे अभिण्णे य णेरइए तत्थारुभेत्ता
 महदवग्गाविव दुयिगेव पउल्लेत्ता पच्छा कप्पणीहिं कप्पेऊण कारा(गा) णि मंमाणि खावेंति, कायिणिमंसा णाम कागिणिमेत्तं
 मंसं छेतुं पउलेउं खावेंति । असी णाम 'हत्थपादे उरू' गाथा ॥७८॥ ते असी विउव्वेत्ता तेसिं णेरइयाण हत्थपादमादीणि छिंदंति,
 असिपत्ता णाम 'कण्णोदुणास' गाथा ॥ ७९ ॥ ते असिपत्तवणं विउव्वित्ता तओ तत्थ छायाबुद्धीए पविंसंति, पच्छा वातं विउ-
 व्वंति, पच्छा वातकंपितेहि असिपत्ते छिजंति, ण केवलं तत्थ असिसरिसाणि चेव पत्ताणि, अण्णाणिवि खुरूप्पपरसुकुरुममादिसरि-
 साइ, तेसिं कन्नणासउट्टि(ओट्टे)छिन्दंति, उक्तं हि- 'छिन्नपादभुजस्सन्धाः, छिन्नकर्णोष्ठनासिकाः । भिन्नतालुशिरोमेढ्राः, भिन्ना-
 क्षिहृदयोदराः ॥१॥' कुंभी णाम 'कुंभीसु पयणेसु लोहीसु य०' गाथा ॥८०॥ ते कुंभकारोचिव णाणाविहाइं कुंभिलोहिमाइं
 भायणाणि विउव्वित्ता कीलगरतओ अपुन्नेसु नेरइए पक्खिवंति । वालुगा णाम 'तडतडतडस्स भज्जंति०' गाथा ॥ ८१ ॥ ते

नरत च गन्तुं निउप्यति, केवल च वन्तुगा नाम कलङ्गगुण्फमिव उद्दुसिताओ, सो जहा पुण्फल्ल सिंगा मुग्गुरभूता, तत्थ बोसाए
 दूक्कय गुण्पति गाउडनाए य अंगमगेसु विवयमाणेसु मुंगुरेण थ अंगमंगाए उज्झति, पाडेऊणं च तथेव लोलाविसति । वेतरणी
 नाम पूयग्गहिरफेम्मट्टि० गाथा ॥८२॥ वेगेण तरंति तामिति वेतरणी, त अपोरपारं गभीरतरं गहिं विठव्वंति, तीसे पुण पाविंय
 पूपअरुहिरं । तामरा नाम कल्पति फरफएहिं० गाथा ॥८३॥ ते जतेऊणं थ कट्टु जहा फाहेति कप्पेति करक्कएहिंति परोप्परं
 च नुज्जावेंति, मिमल्लिगं विउन्निवा तत्थारुमिऊणं कट्टति, अछमाणेसु य खर रसंतो, महाबोसा नाम भीते पलायमाणे सम
 त्ततो० ॥८४॥ गोवालधि य गात्रिओ विपचेति य एक्कतो सुचे य कट्टेति धारो य पक्खियति, गामणिप्फण्णे गत्तो । इदाणि
 मुत्ताणुगम मुत्तमुत्ताएयणंति 'पुच्छिस्तु न केवल्लिय महेस्सि' वुच ॥ ३०॥ सुवम्मसामी किल ज्जुसामिणा नरगे पुच्छितो,
 करिमा वरगा ? करियण्हिं वा कम्मेहिं गम्मइ ? करिसाओ च तत्थ वेदवाओ ? ततो मण्णते पुच्छिसुह पृष्टवान्ह मगवत यथैव भवन्तो
 मां पृच्छति, वरलमरुड तस्य ज्ञानमित्यत कवली अथवा कृत्स्न प्रतिपूर्वं केवलमित्यर्थः, संपूण्ण ध्यानी केवली, महारिसी तित्थ
 गतो, कथमिति परिग्रह्य अभिमूल मृदु वा तापयन्तीति अलोपात्, मीठा धा, नीयत तस्मिन् पापे कमपे इति न रमति वा तस्मि
 धिति नरस्य, पुरस्सादिति इह पापस्तुस्त परस्ताद्भवन्ति भावनरकान् पृच्छति, द्रव्यनरकास्तु इहैव दृश्यन्ते, अविजाणतो मे मुणी
 पृदि, इ ज्ञानिन् ! नाह ज्ञान-कैः कर्मभिः कथं वा नरकैः पूषयन्ते तथैः कर्मभिर्यथा बोधयन्ते तमजानतो ममोन्यथा 'एव मया
 पुटो महाणुभागे' वृत्तं ॥ ३०१ ॥ एवमनेन प्रकारेण, पुटो नाम पुच्छितो, महानस्यानुमागः, द्रव्याणुभागो हि आदित्यस्य प्रकाशः,
 तन्नुमागादि यधुप्पनः अहिरुक्क अग्निपातादीनि थ परिहरति, मोक्षसु थ अनुमयनमनुमायः, महति था ज्ञानादीनि

भजति सेवत इत्यर्थः, इदमब्रवीत्, यद्वक्ष्यमाणः काश्यपगोत्रो भगवान्, असौ पुण्णेति न पुच्छितो चिन्तेति, आसु एव यजानीते
 प्रज्ञ एवं पृष्टो मया—पवेदइस्सं दुहमड्ठ दुग्गं साधु वेदयिष्ये प्रवेदयिष्ये, प्रदर्शयिष्यामीति इत्यर्थः, दुःखस्यार्थं दुःखमेवार्थः दुःख-
 प्रयोजने वा दुक्कडकारिणं दुःखनिमित्तो वा अर्थः दुहमड्ठं, तस्य दुःखस्य कोऽर्थः?, वेदना, शरीरादिसुखार्था हि देवलोकाः, दुःखाया
 नरकाः, दुर्गं नाम त्रिपमं, आदीनिकं अथवा आदीन नाम पापं दुक्कडकारिणं दुःखोत्पादकानां, पुरस्तादिति अग्रतः, अथवा आदिनिकं
 दुक्कडिणं पुरत्थेति तेषां आदीणिगपापकम्मदुक्कडकारिणं पुरस्तात्पूर्वभवदुक्कडकारिणमित्यर्थः, दुक्कडंति महारभादीहिं । जे केइ
 बाला इह जीवितट्ठी' वृत्तं (३-२) 'जे'त्ति अणिदिट्ठणिदेसो, द्वाभ्यामाकालितो बालः, ये केचन बाला, इहेति तिरियमणुएसु
 असंजम नीवतट्ठी तत्प्रयोगजीवतार्थी च, कूराइं कम्ममाइं करेंति रोद्धा कूराइं हिंसादीणि रौद्राध्यवसायाः रौद्राकाराश्च रौद्राः ते
 घोररूवे तमसंधयारे कुंभी वेतरणी यत्र हण छिन्द मिन्द इत्यादिभिर्भयानकैर्घोररूपो घोररूपा वा ते नरका जत्थ सो उववज्जति,
 तमसंधकारो नाम जत्थ घोरविरूविणं पस्संति, जं किचि ओहिणो पेक्खंति तं पि कागदूसणियामणि या सरिसं पेच्छंति तैमिरिका वा,
 कण्हलेसे णं भंते ! गेरइए कण्हलेस्सं गेरइयं पणिधाय ओहिणा सव्वओ समंता समभिलोएमाणा केवतियं खेत्तं जाणति ? केवइयं खेत्तं
 पासंति ?, गोयसा ! णो बहुतरयं खेत्तं जाणइ णो बहुतरयं खेत्तं पासति, तिरियमेव खेत्तं पासति जह लेसुदेसए तिव्याणुभावेत्ति
 अनुभवमनुभावः तीव्रवेदनानुभावात्, कथमुपैति 'से जहा णामए पवगे पवमाणे' ते तु कैः कर्मभिर्यान्ति 'त्तिव्वंति से पाणिणो
 थावरे य' वृत्तं ॥३०३॥ तीव्राध्यावसिता जे तसथावरे पाणा हिंसंति न चानुत्पयन्ते, ये तु मन्दाध्यवसायाः त्रसस्थावराण् प्राणा
 हिंसंति ते त्रिणु नरकेषूपपद्यन्ते, अथवा तीव्रमिति तीव्राध्यवसायाः तीव्रमिथ्यादर्शनिनश्च तीव्रमिथ्याध्यवसिता संसारमोचका

यात्रिकवदयथ, धात्रे पुरदाहगादि, आत्मसुखार्थं आत्मसुखं पश्य, यदपि हि परार्थं हिसति हि तत्रापि तेषां मनःसुखमेवोत्पद्यते
 पुत्रदारे सुखिनि अप्यत्र वा, जे त्वसप होति अवच्छहारी स्वसको नाम हिसक एव, जो वा अंग पबंग मिन्दति मवति वा, अदचं
 हरतीति अदचहारी, सो य विगयसंबन्ध, सिक्ता गहणसिक्ता आसेषणासिक्ता वा न किंचिदपि आसेवते संयमठाण तस्स एग
 पाणाणधि दठेण निक्खिंसो 'पगग्गि पणे बहुणति' इव ॥३०४॥ तस्स तं कर्तुं कामस्य कृत्वा वा किंचन मार्हवमुत्पद्यन्ते यथा
 सित्तरस्य कृष्णमर्पस्य वा, बहुण वेदेति मरस्सबन्धायाः स्वयंभुरमणमत्स्या वा येषां वाज्ज्या वृत्तिरेव नास्ति वग्घसिहनागादीनां, त्रिम्यः
 पातयती त्रिमित्रो पातयति मनोवाकायायोगैरित्यर्थः, एव परिग्रहोऽपि वक्तव्यः अणिब्बुद्धे अणुवसते आसवदारेहि स एव दाहिण
 गासि गामिए अवग्गमा पक्खिएसु बंधु पाचकम्म कलिकुत्तुसं समञ्जिणत्ता 'से द्वाहा वामए अयगोलेति वा' इत्तो जुए घातगत्ति
 उव्वेत्ति यावतामिनामिव गतिवैदनागतिरित्यर्थः, घातकानां वा गतिः घंतगत्ति गच्छति, अंतकालो नाम जीवितान्त कालः निधो गति
 रवोगति' अथो मग्गिः शिरोमिर्न्यग्मवद्भिः शिरोमिः, तत्रो त अग्रक्काश अथो गच्छदन्वक्काशमित्यर्थः, अन्तकालो नाम जीविता
 न्तकाल' अथोशिरा इति, उक्तं हि अयतु वसुमती नृपैः समग्रा, व्यपगतचौरमयानुदेव ! श्लोभा । अगति विघुरवादिन' कृतान्त (अ' पात्रे
 ३४००) नरकमवाक्शिरसः पवतु श्वाक्या ॥१॥ दूरोत्पत्तने हि शिरसो गुरुत्वाद् अवाक्शिरम पतति, स एव विचारः इहानुग
 म्यते, तेषां तस्यामनस्यायां शिरो विद्यत एव इति, एक्कसमयिक्कसमयिक्कागतिविगममएण वा विगगोएण उव्वकळति, अतोसुहृत्वेण
 अश्रुमकमोदयात् शरीराण्युत्पादयति, निक्खनाब्बसभिमालि निवपर्याप्तिमावभागताण द्दब्दान् भूयति 'इण छिन्दध' भिभवइ ण
 ववइ' इव ॥३०५॥ कण्ठय, तवच्चान् द्दब्दानाकर्ण्य सुखात् मेरवान् शुत्वा तच्चयात्सलापमानाः 'दग्गालरासि जलित सजोति

अथवा सर्व एव नरकाः अथरिकाः महन्तताव नाम कुमीपाकमदश्च महानतितायो यस्मिनीष तमोभूत यथा ज्ञात्यघस्य अहनि
 रात्रौ च सर्वकालमेव तमाः एव तत्रापि, स तु आगावगुहासदृशः दुःख तत्तथ पावेयुरिति दुस्सन्तरं, महान्त इति विस्तीर्णा, उद्व अहे
 य स्तिरिय विसासु ऊर्ध्वमिति उवरिल्ले तले अवे भूमीए तिरिय कुहेसु, तत्तथ कालोमासी अचेयणो अगबिक्कायो समाहितो
 सम्यक् आहितो समाहित एकीभूतो निरन्तरमित्यर्थः, पठते च-सम्सिते जत्थ अगणी क्षियाति समुसितो नाम उच्छ्रुत मो
 पुण वं महीचुल्लीतो उमिषवतो असि 'जसि गुहा जलणातियहे' इवे ॥३१॥ गुहाए गतो दारा विउन्विता, किञ्चा गण्णा ऊळ
 यमाणी ऊळयमाणी विदुति, जलनं अति अतो जलणतियहे, अविजाणतो उज्जसति लुत्तपण्णे अविजाणतो णाम नासौ तस्यां
 विजाणाति कुतो दारमिति, अथवाऽसौ जानाति अथम तसिणपरिचाण भविष्यति, इह वाऽसौ अधिद्रायक आसीत्, यस्तु त्रिषानि
 कर्माण्यकरोत् तुता प्रज्ञा यस्य न भवति लुत्तपण्णा-न जानाति कुतो निर्गन्तव्यमिति, प्रज्ञासौ वा वेदनामिर्वाऽस्य प्रज्ञा मर्वाइता,
 अथवा अहिते हि पण्णाणे इदमन्यदेदनास्यान-सदा कल्लुण पुण घम्ममहाण सदति नित्य, न कदाचिदपि तस्मिन् हर्षं प्रज्ञासो
 वा, परमणं स्थानं धर्मस्थान, सर्व एव हि उण्यवेदना नरका धर्मस्थानि, विक्षेपतस्तु विकुर्वितानि स्थानानि दुस्सन्निष्क्रमणप्रवेद्यानि
 गात उच्च दुःखोवणित गादैर्वा दुर्मोक्षणीयैः कर्ममित्तत्रोपनीता स वा तेपासुपनीत अथवा गात्रमिति निरन्तरमित्यर्थः, गात्र
 वेद्य अतिदुस्सवधम्मति, धर्मं स्वभाव इत्यर्थः, स्वभावप्रवर्ततेषु तेषु तरुव वि 'वत्तारि अगणिओ समारमिस्ता' इव ॥३१॥
 अथवा इदमेव तत् धर्मस्थानं यदुत वत्तारि अगणीओ समारमिस्ता च्छदिसं अगणि, ममारमिस्ता णाम समुदीवेत्ता, अहिति यत्र
 द्रुमाणि कर्माणि यैः पूर्वे कृतानि दूरक्रमाणः नारकाः, अथवा ते दूरकर्माणोऽपि णरयपाळा अे णरयगिगतत्वे वि संपति तापयंति

यत एन हि मंदा नररूपाला मंदबुद्धय इत्यर्थः, नरकप्रायोग्यान्येव कर्माण्युपचित्वंत इति, भृशं तप्यमाना अतितप्यमाना, जीवंति
 मे जीवं, स एन ज्योतिषः समीपे गओ य जोतिपत्ता समीपगता भिन्ना पवने मत्स्यास्तप्यन्ते, किमंग पुण तत्ते, त एव च्छुहा
 अयोक्वच्छे वा, सीतयोनित्वाद्धि मत्स्यानां उष्णदुःखानभिज्ञत्वाच्च अतीवाथौ दुःखमुत्पद्यते इत्यतो मत्स्यग्रहणं । किंचान्यत्-संत-
 च्छणं णाम ॥३१३॥ समस्तं तच्छणं णाम जत्थ विउच्चित्ताणि वासिपरसुमादियाणि तं बलिओ जहा खयरकट्टं तच्छेति एवं तेवि
 नासीहिं तच्छिजंति, अने कुहाडएहि कट्टमिव तच्छिजंति, महन्ति तावं णाम मंहताणिवि तत्ताणि तच्छणाणि भूमीवि तत्ता, अमा-
 धूणि कम्ममाणि जेसिं ते असाधु कम्मी, हत्थेहि य पादेहि य बंधिऊणं, रज्जूहि य णियलेहि य अउआहि य कडिकडिगाबंधेण
 बंधिऊणं मा पलाइस्संति उट्ठेसंति वा तथा पुरकवालफलग इव कुहाडहत्था तच्छेति, ते एवं संतच्छिता 'रुहिरे' वृत्तं ॥३१४॥
 रुहिरे पुणो चेव ममूसितं, गोरुधिरं जंते छिजंताणं परिगलति, पुब्बं च तेषां वर्चस्फुटितान्यंगानि ते वर्चसा आलितांगाः कुहा-
 डपहारएहिं, भणंति-भंगे अयक्वच्छेसु, तम्मि चेव णियए रुधिरे उव्वत्तेमाणा परियत्तेमाणा य पयंति, ण गेरइए फुरते उक्कारिगा
 च, धूवं च जहा सिलिसिलेमाणा पुरुफुरते य, सज्जो मच्छे व अयोक्वच्छेसु पयंति सज्जो मच्छेति जीवंते, अथवा सज्जो कमच्छे
 सज्जो हते, अध णिज्जिगाए चेव वसाए, अयोक्वच्छोणीत्ति अयोमयाणि पात्राणि, एवमपि ते छिन्नगात्रास्ताड्यमाणाः पाट्यमानाश्च
 'ते तत्थ मसी भवंति' वृत्तं ॥३१५॥ छारीभवन्ति वा, न भ्रियंते, तिन्वा अतीववेदनानुबन्धवा न लोमं देवं गतं, इतरहा तु अति-
 ववेदणा इति, पछते-कम्माणु भागं, सीतं उसिणाणु भागं वेदंति, भूयो २ वेदंती भूअणूवेदयंति, तेण दुक्खेण दुक्खंति, सोयंति
 जूरति इह दुक्कडेहिं अट्ठास्सहिं इणोहिं 'तेहिंपि ते लोलुअसंपगाढा' वृत्तं ॥३१६॥ तस्मिन्नपि ते पुनर्लोलुगसंपगाढे अण्ण

पगाहतरं सुचं त विउन्विपलय अगणि गाढं दृष्ट्वाण वयति, लोलति येन दुक्खेन तल्लोलग, मृदु गाढ प्रगाढ निरन्तरमित्यर्थः, गाढतरं
 सुदुद्धतरं गाढ सुतप, ततो विसाला विगतो नरगतसिजगाओ अधिक्करं, अथवा सा अगणिणा तप सीतयेदपिखावि लोलुगा तेसुवि
 पेयइया सीएण हिमकढअठवपक्खिपाइ च सुअगा ललकारेण सीतेण लोलाविक्षति, अण्येसिं पुण नरगाणं वा, लोलुअग्गिगसि जाम,
 तद्वा लोलुए महालोलुए, तत्थ साद लभतीति दुग्गे निरयपालो महाधरणापि तावत् थ तत्थ साय लमति, उक्तं हि—‘अच्छिप्पिमीलि
 यमेचं णरिय सुह किंनि कालमणुचद्धं’ अतिदुग्गे वा, मृदु दुग्गे वा, थ चेव तत्थ कासाइ समा मूमी अरिय, अरिहिता अमिमावः
 तम्मिअपि अरिइते अभिवावो तद्वावि त विखति अयोक्कवह्मादिसु तेपां नरकाणां गण्डसोपरि पिटका इव ज्ञाताः ते ते स्वामाधिकेन
 नरकदुक्खेण विदोपतथ नरकपालोवीरितेन पुन’ पुन’ समाइवा हन्यमाना मय वेदनासमुद्घातैरिव काल गमयति, तत्र पुनर्महा-
 पोपनरकपालोदीरितेस्तेपां च परस्सतो इनछिन्द्विभिदमारयातिकृपित्तनिवद्वन्द्वेय ‘से सुठ्ठवती गामवचे थ सधे’ पृच ॥३१७॥
 से जहा नामए अयवाते था नरथाए वा सर्वस्वहारे च बन्दिग्रहे वा महाणगरहाहे वा उक्किरिखवेसु वा नगरेसु गामसु वा समता
 हाहाअरा रवा अमावपुत्रा श्रूयते, एव सेव्वपि उदिप्पकम्माए पयायति नरगपा(लाव)याए नरगलोगस्स महामैरवसहो सुव्वते,
 उदिप्पकम्माण तेसिं अमातावेदणिआदिगा ओसण्ण असुमाओ कम्मपयदीओ उदिप्पाओ, असुरकुमाराणवि तेसिं मिच्छच्चहासरतीओ
 उदिप्पाओ इत्यव्वमे उदिप्पकम्मा, पेयइयाण दुरीराभीति वाक्यत्रेप , उदीर्षकर्मणोअसुराः, पुनः पुनरिति अनेकद्वार, संघातमारणाणि
 मह हरिसेण महसिं दुक्खवापयति दुहंति विहंसति वा, पठ्यते ‘पाणेहिं ण पाव विजोअयति’ वृत्त ॥३१८॥ प्राणाः दुरीरेन्द्रिय
 वलप्राणा’ ते पापास्तेस्तेवेदनाप्रकारैः पठमेदप्रकारेण चियोवयति विस्लेपयन्तीत्यर्थः, स्वात्किमर्थे सेपां वेदनामुदीरयति ? क्वी इदी

या ? उच्यते 'भेऽदं पचक्खामि जहातहं'ति जहिति इहं येन प्रकारेण पात्राहं कम्माहं ते तर्हि तदेव वेयणाओ पाविजंति, का तर्हि
 भावना ? तीव्रोपचितैस्तीव्रवेदना भवंति मन्दैर्मन्दा मध्यैर्मध्या नरकविशेषतः स्थितिविशेषतश्च, अथवा जहा तर्हत्ति राजत्वे वा राजा-
 मात्यत्वे चारुपालत्वे लुब्धकत्वे वा सौकरिकमत्स्यवन्धत्वे वा वधघातमांसापरोधपारदारिकयाज्ञिकसंसारमोचकमहापरिग्रहेत्येवमा-
 दयो दण्डा यैर्यथा कृतास्तान् तत्थेव दंडे तत्थ सारयंति-बोलंति, ते च यथाकृतैर्दण्डैः स्मारयन्ति याच्यमानाः, सरयंति चि स्मारयंति,
 न तथा छिद्यन्ते एव, मार्यन्ते वध्यन्ते संहते, एवं यावतो यथा दण्डप्रकाराः कृतास्तावद्विस्तथा च स्मारयंति 'ते हम्ममाणा णरगं
 उवंति'वृत्तं ॥३१९॥ त एवं बालाः हन्यमाना इतश्चेतश्च पलायमाणा णिलुक्कणपथं मग्गंता नरकमेवान्यं भीमतरवेदनं प्रविशंति,
 जहा इह चारेहि चोरा चारिजंति, कडिल्लमणुप्रविशंति, तत्रापि सिंहव्याघ्राजगरादिभिः खाद्यंते, एवं ते ते बाला पलायमाणा नर-
 कपालभयात् नरकं पतंति अण्णं पुण्णं उरुअस्स, उरूअं णाम उच्चारपायवणकइमो, से जहा णामए अहिमडित्ति वा मतकुहितवि-
 णड्डकिमीएणं, तदपि उरूअ तसं महत्ति, ताव तत्थ चिड्ढंति उरूव भक्षयन्तीति उरूव भवखी, ते णिरयपालेहि उरूव
 खाविजंति, तुद्यत इति तुद्यमानाः कर्मभिः, कर्माविशा णाम कर्मयोग्या कर्मवशगा वा, तत्थ दूरे चेव विट्ठाकमिसंस्थाना धिउ-
 न्निया किमिगा तेहि खज्जमाणा चिड्ढंति, गुणमाणा य तत्थ किञ्छाहि गच्छंति, परिसंता य तत्थेव लोलमाणा किमगेहि खज्जंति,
 छट्टमत्तमासु णं पुढवीसु णेरडया मत्तमहन्ताहं लोहितकुंथुरूवाहं विउविता अण्णमणस्स काय समतुरंतेमाणाअणुखायमाणा चिड्ढंति ।
 किचान्यत्-'सदा कसिणं पुण घम्मट्ठाणं०' वृत्तं ॥३२०॥ सदेति नित्यं, कसिणं णाम संपूर्ण, तत्तोणं कुंभीयागअणंतगुणा-
 धियं, जोवि तत्थ वातो सोऽवि लोहारधमणी वा अणंतगुणउत्तिणाधिको, गाढेहि कम्मेहि तत्तेपासुपनीतं, ते वा तत्थुवणीता अवा-

पगाद्वरं सुचं तं विउध्विप्लव्य अगणिं गाढं दृष्ट्वा वयति, लोलति येन दुस्त्वेन वल्लोलगं, मृदु गाढ प्रगाढ निरन्तरमित्यर्थः, गाढतरं
 सुदुद्वरं गाढ सुतच, ततो चित्ताला विगतो पारगठसिणगाओ अविकतरं, अथवा सा अगणिणा तच्च सीतवेदपिञ्जावि लोलुगा तेसुवि
 पेरइया सीएण हिमफट्टमठणपक्खिणाइ च सुजगा ललकारेण सीतेप्य लोलाविजति, अण्येसि पुण प्परगाण वा, लोलुअग्गिणि णाम,
 जहा लोलए महालोहए, तत्थ साद लमतीति दुग्गे निरयपालो महाचरेयापि तावत् ण तत्थ साय लमति, उक्त हि—‘अच्छिणिमीलि
 यमेचं प्पत्थि सुह किंनि कालमणुबदं’ अतिदुग्गे वा, सुखं दुग्गे वा, ण वेव तत्थ कासइ समा भूमी अत्थि, अरिदिता अमिमाव
 वम्पिअपि अरिइते अमितावो वहावि व विस्सति अयोक्कपह्खाविस्सु तेपां नरक्खणां गण्डस्योपरि लिट्का इव जाता ते ते स्वाभाविकेन
 नरकदुस्स्तेण विष्टेपतच्च नरकपालोदीरितेन पुन पुन समाहता इत्यमाना स्वय वेदनासमुद्घातरिव क्खल गमयति, तत्र पुनर्महा-
 पोपनरकपालोदीरितेस्तेपां च परस्परतो इनच्छिन्दिमिदमारयातिकृपितस्तनिवद्वयेअ ‘से सुक्यती गामयचे व सदे०’ वृत् ॥३१७॥
 से वहा नामए अयथात वा प्परयाए वा सर्वस्वहारे च वन्दिग्रह वा महाअगरढादे वा उक्किरिल्लेतेसु वा प्पररेसु गामेसु वा समता
 हाहाकारा रथा अमाहपुत्रा श्रूयते, एवं तेप्पपि उदिप्पकम्माए गयायति अरगपा(लाव)याए प्परगलोगस्स महामेस्वसहो सुख्यते,
 उदिप्पकम्माण तेसि असावावदपिञ्जादिगा ओमण्ण असुभाओ कम्मपयदीओ उदिप्पआओ, असुखकुमाराणवि तेसि मिच्छच्चहासरतीओ
 उदिप्पआओ इत्यवस्से उदिप्पकम्मा, जेरइयाण द्दरीराणीति वाक्यत्रय , उदीर्णकर्मणोऽसुरा, पुन पुनरिति अनेकअ, सयातमारणापि
 मद हरितेण महारिं दुक्खापयति इइति विइंसंति वा, पळते ‘पाणेहि ण पाव विओजयति’ वृत् ॥३१८॥ प्राणाः द्दरीरन्त्रिय
 वलप्राणा त पापास्तेस्तेवेदनाप्रकारे मलमेदप्रकारेव वियोअयति विच्छेपयन्तीत्यर्थः, स्थातिक्रम्यं तेपां वेदनामुदीरयति ? कीदृशी

या?, उच्यते 'भेऽदं पचक्खासि जहातहं'ति जहिचि इहं येन प्रकारेण पात्रां कम्माइं ते तहिं तहेव वेयणाओ पाविज्जंति, का तहिं
 भायना?, तीव्रोपचिंतेस्तीव्रवेदना भवंति मन्दर्मन्दा मध्यैर्मध्या नरकविशेषतः स्थितिविशेषतश्च, अथवा जहा तहचि राजत्वे वा राजा-
 मात्यत्वे चारुपालत्वे लुब्धकत्वे वा सौकरिकमत्स्यवन्धत्वे वा वधघातमांसापरोधपादारिकायास्त्रिफसंसारमोचकमहापरिग्रहेत्येवमा-
 दयो दण्डा यैर्यथा कृतास्तान् तत्थेव दंडे तत्थ सारयंति-बोलंति, ते च यथाकृतैर्दण्डैः स्मारयन्ति याच्यमानाः, सारयंति स्मारयंति,
 न तथा छिद्यन्ते एव, मार्यन्ते वध्यन्ते सद्यते, एवं यावंतो यथा दण्डप्रकाराः कृतास्तावद्विस्तथा च स्मारयंति 'ते हम्ममाणा णरणं
 उव्वंति'वृत्तं ॥३१९॥ त एवं बालाः हन्यमाना इतश्चेतश्च पलायमाणा णिलुक्कणपथं मग्गंता नरकमेवान्यं भीमतरवेदनं प्रविशंति,
 जहा इह चारेहि चोरा चारिज्जंति, कडिछमणुप्रविशंति, तत्रापि सिंहव्याघ्राजगरादिभिः स्वाद्यंते, एवं ते ते बाला पलायमाणा नर-
 रुपालभयात् नरकं पतंति अण्णं पुण्णं उरुअस्स, उरुअं णाम उच्चारणानवणकइमो, से जहा णामए अहिमडिचि वा मतकुहितत्रि-
 णट्टकिमीएणं, तदपि उरुअं तसं महत्ति, ताव तत्थ चिट्ठंति उरुवभक्खी, उरुव भक्षयन्तीति उरुवभक्खी, ते णिरयपालेहि उरुव
 ग्वाविज्जंति, तुद्यत इति तुद्यमानाः कर्मभिः, कर्मविशा णाम कर्मयोग्या कर्मवशगा वा, तत्थ दूरे चेव विट्ठाकमिसंस्थाणा विउ-
 न्निया किमिगा तेहि खज्जमाणा चिट्ठंति, गुणमारागा य तत्थ किञ्छाहि गच्छंति, परिसंता य तत्थेव लोलमाणा किमगेहि खज्जंति,
 छट्टसत्तमासु ण पुहवीसु णेरइया मत्तमहन्ताइं लोहितकुंथुरुवाइं विउन्निता अण्णमणस्स काय समतुरंतेमाणाअणुखायमाणा चिट्ठंति ।
 किचान्यत्-'सदा कस्सिणं पुण घम्मट्ठाणं०' वृत्तं ॥३२०॥ सदेति नित्यं, कसिणं णाम संपूर्ण, तत्तोणं कुंभीपागअणंतगुणा-
 धिय, जोवि तत्थ वातो मोऽवि लोहारधमणी वा अणंतगुणउसिणाधिको, गाढेहिं कम्मेहिं तत्तेपासुपनीतं, ते वा तत्थुवणीता अवा-

पाकः पच्यते यस्यां सोऽयं लोहितपाकपायी, बाह्यबलस्य ह्यग्नेः अधिकस्तापो भवति, परिशुष्केन तस्याभिनवप्रज्वलितस्य, स हि अधिकं दीप्यते दहति च, तेयगुणा एत्तोवि परं अणंतगुणा, उण्हो—अग्नी, कुंभी महती कुंभप्रमाणाधिकप्रमाणा कुंभी भवति, जाहेवि चउसुवि पासेसु प्रज्वालितेनाग्नना तप्तलोहिका तेसु, ताभ्रपूर्णो दुरामयो, एवं ताओवि कुंभिकेहिं गिरियपालेहिं विउन्विताओ कुंभीओ महंति, महंतीओ पुरुषप्रमाणानीति अधियपोरुसीओ, यथाऽस्यां प्रक्षिप्तो न नारकः पश्यतीति, न वा चक्रेइ कणेषु अवलं विउं उचरित्तए, अदहिता—लोहितपूर्यमादीणं असुभाणं सरीरावयवाणं पुण्णा, अथवा कुंभी उड्डिगा, अधिया पोरिसेसु वा ऊणा कीरंति तत्थ विन्डोभणा भवति, 'पक्खिखप्प तासु' वृत्तं ॥ ३२४ ॥ अट्टस्मरेत्ति आर्त्तस्वरमिति, आर्त्तो हि यावत्प्रमाणं रसति, नासो लजां धैर्यं वा तस्मिन्काले गणयति ॥ 'अप्पेण अप्पं इह वंचइत्ता' वृत्तं ॥ ३२५ ॥ अप्पं गाम आत्मानं इहेती इह मनुष्यलोके वंचइत्ता कूडतुलादीहिं, अथवा अप्पाणं, परोवघातमुहेण अप्पाणं वंचइत्ता भवाधमो, भवाधमो गामाधर्मः अतस्तस्मिन् भवाधमे अधर्से पुघस्सते सहस्सेति जाव तेत्तीसं मागरोवमाइं, चिट्ठंति तत्था बहुकरकम्मा । जहाकडं कम्म तत्हासिभारे चहूणि कूराणि कम्माणि येपां ते बहुक्करकर्मा, कम्मा जे य पज्जंति, जे य पंचंति सन्वे ते चहूतरकम्मा, जहाकडं कम्मेति यथा चैपां कृताणि तथैपां वेदनाभारो वोढव्यः इत्यर्थः, विभत्ती विज्जते नासौ भारः, का तहिं भावना ?—यादृशेनाधयवसायेन कर्माण्युपचिनोति तथैपां वेदनाभारो भवति, उत्कृष्टस्थितिर्वा मध्यमा जघन्या वा, ठित्तिअ अणुरूवा चेव वेदना भवति, अथवा यादृशानीह कर्माणि तथैपां वेदनाभारो भवति, उत्कृष्टस्थितिर्वा मध्यमा जघन्या वा, तद्यथा—मांसादा खमांमान्येवाग्निव-
 ण्युपचिनोति तथा तत्रापि वेदनोदीर्यते तेषां स्वयं वा परतो वा उभयतो वा, उभयकरणेण, तद्यथा—मांसादा खमांमान्येवाग्नि-
 र्णानि मध्यन्ते, रसरूपाग्निनः पूयरुधिर कलकलीकृतं तउतंवाणी य द्रवीकृतानि, व्याधवात्सौकरिकादस्तु तथैव विध्यन्ते मायंते

यानीह गानान्युपणखानानि इष्टपाङ्कादीनि तैलदुपमीयते, उपनीयतापि वा उपपदरिसतेपि वा एगद्व, अतिदु स्वस्वमाव अतीदुःस्व-
धर्म, तथापि अतिदुस्वधर्मे आगम परिकल्पयति, नाहि इत्य कसुं पन्तिवविज्जण विद्वन्ति, विणिहनिष्ठा खीलगेहि चम्ममिव ततो
वितडितसरीराव वेधेहि विधति सितावि, तेसि वच्यखानानि वेपु वेवेपु ते वेपा, तद्यथा अक्षिर्गर्जनासासुखानि, अदान्तेन्द्रियाणां
पूर्वत एव एतानि पूर्वमदान्तान्यभूवन्, सांप्रत दामन्यते, अथवा सीसापेदेण तावेन्ति-सीस दुस्खन्तेति, किंपान्यत्-तत्रासिपत्रा नाम
नारकपाला 'छिवन्ति पालस्स सुरेण णाह, उट्ठेयि छिवन्ति दुवेयि कण्णे' इव ॥ ३२१ ॥ एतानि हि पूर्वमच्छिदोपान्य
भूवन् अच्छिदवृत्तानि वा-ज्जन्, तस्साग्रत स्वयमेव छिपन्ते, विम विणिक्किस्स विहसियेय, एषा हि पूर्वं नसारिचनी अलीक-
मायिणी चासीत्, परस्परं विकृच्छितेहि छिन्दति, बालस्स सुरेण बह्व तिक्खाहि घृलाहिंति, लोहत्सीलगाः, ते च क्ययं यावत् कक्का-
टिक्कानो निर्गता, निपातयतिपि विधति, त एवविद्धा गो 'ते तिप्पमाणा तलसंपुड(व)वा' इव ॥ ३२२ ॥ विनितप्यमाना
तिप्पमाणा पीड्यमाना हरिक्कादिषु तलसंपुलिता नाम अयतबंधा इस्तयो कृता, यथेपां करतल चैद्ध त्र मिलति, एव पादयोरपि,
प्रथवा करतलेन किंचि जोड्यमाना, एव तपां च घटगेहि अतेहि य तलसंपुडियवा, अथवा सरीरं भण्णति, रासिदिय तस्य
धणति मदा रात्रिदिनप्रमाणमात्र काल गिन्धवते अच्छति, मदा नाम मंडपुदयाः, लीना वा समीरिता, सर्वतो रुधिरं गालाविता
इत्यर्थः, सर्वतय मांमैरवकृष्टैः अनायभूमीय यथरायतो, अथवाकथल वगाई देहोऽत्रि स्वदलंढाई केसिचि काउ पओविसवो,
सम्बज्जो पलीविषा वेदुज्जण केद सारेण पवन्धिअंगा वासीमादीहिं तच्छेत्तुं सारेण सिचति, किंच-जइ ते सुत लोहितपाग-
पायी, तयगुणा परेण यदि तया कदाचित् सुता, लोकेऽपि वेपा भुतिः प्रतीता, तत्र कुंभीओ विज्जति, लोहितस्वापाङ्काः लोहित-

उच्यते 'अज्ञानर सामनदुःखमम' वृत्तं ॥३२७॥ अथेत्यानन्तर्ये, अपर इत्यतो विकल्पः, शास्त्रतमिति नित्यकालं यावदायुः
 'अन्धिणीमीलितमेतच्छ' गाथा, दुःखभावं दुःखधम्मा । तं ते पञ्चग्वामि भृशं विविधं प्रकारैर्वा वक्ष्यामि पञ्चखामि, अथवा
 आश्रितः उदानीं वक्ष्यामि प्रवाचयिष्यामि, यथेति येन प्रकारेण, सर्जो हि यथैवावस्थितो भावः तथैवेन पश्यति, तथा तेनैव,
 तत्किं, बाला यथा दुःखदुःकर्ममकारी येन प्रकारेण यथा, कुत्सितं कर्म दुःखदं, दुःखदं कर्माङ्कं करोति दुःखदकर्मकारिणः, हिंसा-
 दीनि महारभदीणि च, वेदंति-अणुभवंति, पुरेऋडांति यन्मनुष्यत्वे त्रिविधकरणेनापि निष्काचिचानि, तानि तु स्वयं वेदयंति
 निरयपालं वेदाविजंति, 'हृत्थेहिं पादेहि य बंधिऊणं' वृत्तं ॥३२८॥ जहा इह राया रायपुरिसा वा अवकारिणो खंधे बंधित्वा
 मरं हि विंधंति एवं ते वि परयपाला खंधेसु वद्धाणं पाडिताणं वा हत्थपादं तडयित्वाणं उदराङ्गं फोडंति खुरेहि तेसिं, खुरेहिं वासेहिं
 या, असिता-णिसिता तिण्हा, अथवा णिसिता मुंडा इत्यर्थः, कृष्णा वा, तेहिं मुंडेहिं दुःखाविजंति मारिजंति च, त्वया उदरनिमिच्चं
 हतानि मत्तानि, अथवा सुरासिगेहिं खुरेहि असिगएहि य अणो पुण गेण्हित्तु बालस्स विहण्ण देहं गृहीत्वेति णस्समाणं वा
 गममानयित्वा, विहण्णेति-विहिणिता सीलएहिं बज्जं पिट्ठतो उद्धरंति स्थिरा नाम अत्रोडयन्तः, पृष्ठतो नाम पण्हिगाओ आरद्धं
 जाय कृगालिकातो उद्धरति-उप्पाडंति, एवं पार्श्वतोऽपि, किचान्यत् बाहू य कत्तंति य मूलतो से' वृत्तं ॥३२९॥ बाधयति
 तेनेति बाहू, मूलतो नाम उद्गमादारम्य उवक्खगमूलतो प्रारभ्य, लोहकीलएणं चतुरंगुलप्रमाणाधिकेण धूलं मुहं विगसावेऊणं,
 धूलमिति महत्, मा संमुडेहिंति वा रडिहिन्ति, आरसतोऽपि न तस्य परित्राणमस्ति, तथाप्यातुस्त्वादासंति आडहंति चि बुच्चंति,
 किंच-रहंस्सि जुत्त सरयति बालं सरयंति चि गच्छेति वाहेतीत्यर्थः, पापकर्मणि च सारयन्ति, त एव च बालास्तत्र युक्ता ये

च, चारकपाला अष्टादशकर्मकारिण कार्यते च, आनृतिकानि जिह्वा नश्यते वृथ्यन्ते च, चोराणां अंगोपांगान्यपश्यति, पिण्डी
 कृत्य चैर्ना ग्रामघातेऽपि वधयति, पारदारिकाणां वृषणा छिद्यन्ते अग्निवर्णांश्च लोहमयस्ते स्त्रियः अवगाहायिञ्चति, महापरिग्र-
 हारभूय येन येन प्रकारेण जीवा दुःखापिताः सभिरुद्रा ज्योतीता अभियुक्ताश्च तथा तथा वेयणाओ पाचिञ्चति, क्रोधनशीलानां
 तदिक्रयत येन येन क्रोध उत्पद्यते, तेण एव रुसिञ्चति, इदानीं वा किं तत् कुप्यसे ? किं वा क्रुद्धः करिष्यसि ? , माणिणो हि
 छज्जति, मायिणो असिपवमादीहिं सीतलज्जयापरिसेहि य तदवपण्हिं प्रवचिञ्चति, लोमे अहा परिगणे, एवमयेच्चपि आश्र-
 वणयोग्यमित्यत मायूक्त अहा कंठे कम्मे तथा से भारयति । 'समज्झिणित्ता कलुत्तंसं अणज्जा' इव ॥३२६॥ अहा अशम्म-
 पस्से बुबिदिन्ति अशम्मिए अशम्माणुएचि इण छिद भिद वयतएचि जाव परगतलपतिट्ठणे भवति, कलुपमिति कम्मैव, चिरस्स
 दि तत्थसीदति, हिमादि अणारिया कम्मा अणारिया, इष्टा दग्धादय , कम्पनीया कान्ता , त एव विपयाः, अथवा कान्ताबेवे
 या, वैदिप्रहीणा , अथवा पेदिआ, इह हि इट्ठाणि य कांताणि य पियाणि य तेहिं विप्पहीणा, तओ रसगघ उल्लङ्घमे य पूग
 वनाल्लरिक्कम या, 'से अहा णामए अहिमहति वा' कसिये-संपुञ्ज असुममावेण सृज्जतीति स्पर्धा, चञ्चदात्त सरे रूवे रसे गंवे
 कासचि, रयण्णमाए अणिट्ठा कामादयो, सेमासु कमेसु अविट्ठतरा, कर्मयोग्या, कर्मयोग्याः, जारिमा कम्मा कया, ति विह
 ति-या, मइमिमेवि न कथिन् तत्र मेण्यो देव , मज्जे वेव मेदव्वमाममरुहिणुव्वाणुलेवणतठाओ, स्मितिपरिममासेः वसवीत्या
 वतन्त इति प्रथमोद्देशकः ॥

न एव मानररक्षाविहार, यानि दु स्मानि प्रथमे उक्तानि द्वितीयेऽपि तादृक्षापेयोक्तानि, नररूपालकृतेस्तु परस्परकृतैश्च विधेय

३२१। 'अज्ञातं नाम न दुरागमम्' इति ॥३२७॥ अथेत्यानन्तर्ये, अपर इत्यतो विकल्पः, शास्त्रतमिति नित्यकालं यावदायुः
 'अज्ञानमौलितमेव' गाथा, दुरागमम् इत्यधर्मात् । तं ते पचक्यवामि भृशं विविधं प्रकारैर्वा वक्ष्यामि पक्कखामि, अथवा
 गाथाः उदासी वक्ष्यामि प्रयाचयिष्यामि, यथेति चेन प्रकारेण, मर्मज्ञो हि यथैवावस्थितो भावः तथैवेन पश्यति, तथा तेनैव,
 शक्तिः, यान्ता यथा दुष्कृतकर्मकारी येन प्रकारेण यथा, इतिसतं कर्म दुष्कृतं, दुष्कृताइं कर्माइं करोति दुष्कृतकर्मकारिणः, हिंसा-
 नीति नशाभार्याणि न, तद्वैतिचि-अणुभंति, पुरेकडाइति यन्मनुष्यत्वे त्रिविधकरणेनापि निष्काचिचानि, तानि तु खयं वेदयंति
 निगमार्थं वेदाविजंति, 'हृत्थेहि पादेहि य वंधिऊर्ण'वृत्तं ॥३२८॥ जहा इह राया रायपुरिसा वा अवकारिणो खंधे वंधित्वा
 नरदि पिंति एनं तेवि णायपाला वंधेसु वद्धाणं पाडिताणं वा हत्थपादं तडयित्ताणं उदराइ फोडेंति खुरेहिं तेसि, खुरेहिं वासेहिं
 वा, अनिवा-णिमिना निष्ठा, अथवा णिसिता मुंडा इत्यर्थः, कृष्णा वा, तेहिं मुंडेहि दुःखाविजंति मारिजंति च, त्वया उदरनिमित्तं
 दानानि मन्थानि, अथवा सुगसिगेहिं सुरेहिं असिगएहि य अण्णे पुण गेपिहत्तु बालस्स विहण्ण देहं गृहीत्विति णस्समाणं वा
 तामानागिना, विहण्णंति-विहिणिता सीलएहि वज्जं पिट्ठतो उद्धरंति स्थिरा नाम अत्रोडयन्तः, पृष्ठतो नाम पण्हिगाओ आरद्धं
 ताम गालिक्कणो उद्धरनि-उप्पाडेंति, एनं पार्मत्तोऽपि, किचान्यत् वाहू य कत्तंति य मूलतो से'वृत्तं ॥३२९॥ बाधयति
 मेनेति गह, मूलनो नाम उदमादारभ्य उक्कळ्ळगमूलतो प्रारभ्य, लोहकीलएणं चतुरंगुलप्रमाणाधिकेण थूलं मुहं विगसावेऊणं,
 थूलमिति मदन, मा संमुंडेहि वा रडिदिन्ति, आरसतोऽपि न तस्य परित्राणमस्ति, तथाप्यातुरत्वादासंति आडहंतिचि वुच्चंति,
 किच-गहंसि जुत्तं सरयन्ति बालं सरयंतिचि गच्छंति वाहेतीत्यर्थः, पापकर्मणि च सारयन्ति, त एव च बालास्तत्र युक्ता ये

पैर्ना चाहयति त्रिविधरूपेणापि ते यस्य रुचिणो, रथे सगढे वा, गुल्मा विठङ्गित रथ, अवधता य तत्रैरिव आमुञ्च वीधति,
 आच्छा पिबति, तुदतीति तुदा-तुप्रक्षः गलिबलीवैवत्युष्टे, सा य धूमी 'अय व तत्त' इषं ॥३३०॥ तप्त हि किञ्चिदय कृष्ण
 मेव भवति, सा तु धूमी न्वलितलोहभूता सन्न्योतिषा सवज्जलिनेन ज्योतिषा तप्ता, न तु केवलमेपोष्णा, तज्ज्योतिषापि अणत
 गुयेहि उष्णा सा, तदस्या औषम्यं तदोपमा, अणुकमतो णाम मन्थता, ते खञ्जसमाणा कलुणति त य इंगालतुल्ल भूमिं पुणो
 सुदाबिबति, आगतगतपि कारविकृता य अतिमारोक्ता दन्कमाणा कलुषाणि रसति, इयुमिस्तुत्रैक्य प्रदीप्तसुलैभ्योदिता तप्तेषु
 योगेषु युक्ता, सप्तानि वा युगानि येषां रथानां त इमे तप्तयुगा, अतस्तेषु तप्तयुगेषु युक्ताः, त एवं 'बाला यला मूमिमणो
 कमता' इष ॥३३१॥ बाला यदा, यलादिति यलायनुकमतो, यलात्कारेण, अथवा यला घोरमला इत्यर्थ, विविधेन प्रज्जलानामपि
 स्यूलेष पूयसोणिषण अणुलिषा तला, विगत जल विज्वल खलेख, विखलाविष्टनेन जलेण एव सोयपूयसोणिषेण, लोहमया
 पया लोहपयः, यथा लोहमयपयः तप्तः तथा सोऽयि, जसीऽमितुगो यदुद्धरकम्मा बमिदुम्मा-मूय दुर्गे वा, दंढलउडमादीहि
 इत्वा इत्वा, पुन पुनः प्रेष्यन्व इति प्रेस्या-दासा मृत्या च, पुरतः कुर्वन्तीति अग्रत कृत्वा वासते गोणा इव अणिञ्चन्ता पिष्टि
 क्षति तुद्यन्ते च, किं च- 'ते सपगाढमि पवञ्जमाणा' इष ॥३३२॥ नानामिर्वदनामिमृशं गाढ संप्रगाढ निरन्तरवेदनमिति,
 अपगा संघर्षे एव संप्रगाढः, ते अतिमारभराञ्चान्ता दुर्कगुपाणपय प्रपथमाणा 'सिलहि इमति निनापिया(निपाति
 णी)हि' शिलानिविलीयार्थमिविक्रियादिभिरमिमुलं पततीति अभिपात्यमाना, नान्यत्र पतन्तीत्यर्थः, किञ्च 'सतावणी नाम
 चिरद्वितीया' सर्व एव नरकाः संतापयन्ति, विशयेण तु वैक्रियारिन्संतापिता चिरं तिष्ठति, ते हि चिरद्वितीया जहन्त्येव इत्स

वासमहस्माद् उक्तीसेणं तेत्तीमसागरोवमाणि संतप्पते शरीरेण मणमा च, अमाधूणि कर्माणि येषा ते इमे असाधुकर्मा, तस्मिं
 चेव संतावणीसंज्ञके नरके 'कंङ्कसु पक्खिप्प पयंति बालं' वृत्तं ॥ ३३३ ॥ अयाकोट्टपिट्ठपयणगमणादीसु पयणगेसु पक्खिप्प
 माला, ते च यतो भुज्जिगा इव डज्जमाणा उप्पिडंति, गेरइया पुणो पत्तोवहवं, पंचेव जोअणसयाहं, ते उड्डुकाएहिं विलुप्प-
 माणा उड्डुकाया णाम द्रोणिकाः, ते उप्पिडेन्तावि सन्तो उड्डुकाएहिं विविधेहिं अयोमुहेहि खजंति, खजमाणा भक्खितसेसा
 भूमिं संपत्ता अवरहेहिं खजंति सणप्फतेहिं, न शक्यते धारयितुमित्यर्थः, सिंहव्याघ्रमुगशृगालादयः विविधाः 'ससूस्सितं' णाम
 विधूमठाणं' तत्थ ते गेरइया समूसिसयाविजंति, ऊसवितं ऊसवितं विनाशितमित्यर्थः, विधूमोऽग्निस्थानं, विधूमो नामाग्निरेव, विधूम-
 ग्रहणात् निरिधनोऽग्निः स्वयं प्रज्जालितः, सेन्धनस्य ह्यग्नेरवस्यमेव धूमो भवति, अथवा विधूमानां हि अंगाराणामतीव तापो भवति,
 यदि त्वापततु तं वा, यस्मिन् विकृत्यमानाश्च कलुणं थणंति, कलुणमित्यपरित्राणं निराक्रन्दमित्यर्थः, सपरित्राणा हि यद्यपि स्तनंति
 कूजंति वा तथापि तन्नातिकरुणं, अथवा यत्र उवियंता वुसमाना इत्यर्थः, अथवा जेसिं उवक्किता विविधमनेकप्रकारेण उत्क्रान्ता
 विउकंता, अधोसिरं कददु विगंतिऊण अधोसिर काउं केइ विगितंति, केइ विगित्तिऊणं पच्छा अधोसिरं बंधंति, अयो छग-
 लो, अयेन तुल्यं अयवत्, यथा अय इव कप्पणीकुहाडीहिं केइ कुत्तितं कथंचि चंक्कममाणं फुरुफुरेंतं वा कप्पणिकुहाडीहिं
 हत्थेहिं समूसवेति-छिदंति, एवं कुत्तितं कुत्तितं वा छिदंति, अथवा अयमिति लोहं, जहा लोहं तनेच्छयं छिजंति एवं वा । किंच
 'समूसिता तत्थ विसूणिंतंगा' वृत्तं ॥ ३३५ ॥ समूसिता नाम खंभेसु उड्डा वद्धा, तत्थ विसूणिताणि अंगाणि जेसिं तेमे
 विसूणितवेदना, त एवं सरसविसूणिंतंगा काकट्टादिभिर्भक्षयंति, संजीविणी णाम चिरद्धितीया एवं यथोपदिष्टवेदनाप्रकारै-

मरुत्समायाश्च स्वामाविकर्त्तानिरयपालकृतैर्वा पश्यादिमि छिन्ना कथिता वा सतो वेदनासमुद्भातेन समाहता सतो
 मृतवदवतिष्ठति, यथेह मूर्च्छिता उदकेन सिक्ता पुनरुज्जीविता इत्यपदिश्यन्ते एव ते मूर्च्छिता मन्तः पुनः पुनः संजीवतीति
 संजीविनः, सर्व एव नरका सजीवनाः, चिरद्वितीया ज्ञाम जहण्येन दमयाममहस्याणि उक्तेसेण तेतीस मागरोवमाणि, भयया
 चिरं मृता हिह(चिह्नं)तीति चिरद्वितीया, नरकानुभावात्कर्मानुभावाच्च यद्यपि पिप्यन्त महस्रदः क्रिय(माय)न्त तथापि पुन सहन्यते,
 इच्छन्तोऽपि मृतिं तथापि न म्रियन्ते, पापचित्तसि पूर्व पापेया आसीत्, मा प्रजा मांश्रतमपि न तत्र किंचित्कुलचेता उत्पद्यत
 यनापापचता मा प्रजा स्नादिति, अय वा परो यातनाग्रकारः 'निकम्बाहिं मूलाहिं वयेति वाला'वृत्त ॥ ३३६ ॥ लोहमयं
 स्रैद्विश्रलेष यथा नामनिष्पन्ने निक्षेप वचयतीति विधति, वक्ष उपगता वज्रोपगा, प्रौकरिका इव वज्रोपग महिर्पं य वचयति,
 पक्ष्मे च-वज्रोपगं सापरिया(सावगय)च लघुधु, मवरा-म्वरा म्लञ्जजातयः, ते यथा कदर्पात्कटाटिकमादि विधति, गल
 गमादि वा, एव तेवितं नेरइय छिदति सिदति, अत्र तु सौकरिकग्रहणं, ते हि तत्कर्म नित्यसेवित्वात् निर्दया भवन्तीत्यता, ते गूल
 सिद्धा बल्लुण थणति कलुण नाम दीण, थणति नाम कदति, एतेनैव दुक्त्त, दुष्टतिनि अतो यदि च, जमकाइयदि नेर
 इयहि च, न तत्र समायासो अस्ति, नित्यग्लाना इति, महाज्वरामिमृता इव निष्प्राणा निपला नित्यमेव च नारका दमविष वेदण
 वेदेति, इह चान्यत्-अमात-दुक्त्तं धम्मं 'मदाजल' णाम णिह मईत'वृत्त ॥ ३३७ ॥ मदा ज्वलतीति मदाज्वल अधिक तस्य
 (तत्र नि) इत्यत इति, ज्वरो उपानग्रम्भित महदिति गभीरं विस्तीर्णं च, यस्मिन्निति यत्र, विना काष्ठैस्काष्ठो, विक्रियक्कलमाया अप्रय'
 अवधिता पातालस्या अपःस्था, चिह्ननि तत्था यद्दुक्करकम्मा नरकगालैः प्रक्षिप्ता, बहुणि ध्वराणि कम्माणि जमिं स बहुक्करकम्मा,

कूर णाम निरनुकोशं हिंसादि कर्म यत्कृत्वा, कृते च नानुताप्यते, अरहितः स्वरो येषां ऋजतां उत्तारयति, अन्यैश्च बहुभिर्विलापै-
 र्बिलपंतो अरहितस्वराः, चिर तिष्ठन्तीति चिरद्वितीया, त्रिविधेन मन्त्रिरुद्धा वेदनादिताः ताहिं ताहिं चिरद्विती, किञ्च 'त्रिया
 महतीउ समारभित्ता' वृत्तं ॥३८॥ चीयंत इति चितकाः, महतीओ नाम नारकशरीरग्रामाणाधिकमात्राः यत्र चानेकनारका
 मायन्ते, समारभन्तीति त्रिविधेणपि उज्झन्ति, सव्य एव प्रक्षिप्ताः आवड्ढति तत्थ असाधुकुर्मर्मा, अमाधूणि कम्मणि जेमि पुर
 आसीत् ते असाधुकुर्मर्मा, मर्यन्ति-सर्पीयतां, यथा सर्पिः व्यूहः जोतिम्मि, णिद्धूमए खड्गिगालाणं खड्गए भरिताए अग्निवण्णे वा
 अयोक्ववहेणं चणंतीव, सर्पिग्रहणं तु इतरोऽपि मत्तो गृह्यते मत्स्यो वा, अयमपरो यातनाकल्पः 'सदा कम्मिणं पुण घम्ममट्ठाणं'
 वृत्तं ॥३९॥ सम्पूर्णदुःखस्वभावेन गाढैः कर्माभिस्तत्रोपनीताः, तद्वा तेपापुपनीतं अतिदुःखस्वभावं, हत्थेहिं पादेहि य विंधि-
 ऊणं चउरकर्प्पादं बद्धा सत्कुमिव निर्दयं हन्यते, वशीकृतः यथा न जीवतीति न वा सुत्रियते, मा भुद्धेदनां न ग्राप्स्यतीति,
 समारभन्तीति पिड्वेति, त एवं हन्तो णिरयपाला 'भंजति बालस्म वधेण पट्ठि' वृत्तं ॥ ३४० ॥ लउडाटिवावैर्यथा तेरन्यत्र
 भग्नानि पृष्ठानि एवं तेपामपि भंजति अयोधणेहं, अपि पदार्थादिषु, पट्ठिपि भंजति सीसंपि विंधंति अन्नानवि अंगोवंगाणि संचुणि-
 तमोडितानि करंति, ते भिण्णदेहा फलगावतट्ठी त एव भग्नाद्भ्रत्यङ्गाः फलका इव उभयथा प्रकृष्टाः करकयमादीहि तल्लिता
 मोगरेहि पहता शीताभिरुणाभिर्वा वेदनाभिरभिभूतास्तप्ताभिर्दीर्घाभिरागमिर्निध्यन्ते, उत्तिष्ठोत्तिष्ठेति गच्छ गच्छेति, किञ्च-
 'अभियुंजिया रोहअसाधुकुम्ममा' वृत्तं ॥३४१॥ अभियुंजिता त्रिविधेणवि रौद्रादीनि कम्मणि अमाधूणि येषां ते रोहअया-
 धुकुम्ममा अभियुंजते रौद्रैः, ते च रौद्राः पूर्वमभवन्, तत्रापि रौद्रा एव परस्परतो वेदना उदीरयन्तः, हस्तिस्तुल्यं वहन्तीति हस्ति-

वत्, इस्तिवृत्त्यं भारं बहतीत्यर्थः, इस्तिवरूपं वा कृत्वा बाध्यन्ते, अश्वोमुखरादिरूपं वा, यैर्यथा वाहिता । किंच 'एव उरुहिरु
 उवेतयो वा इस्त्वादिरूपं विदुर्वित वा एव वराकं अन्यो वा, गुरुत्वादवहतश्च गलिबलिषादीनि यत्वारो आरुह्य किं न बह
 सीति किं क्वाणो सिचि कृष्णटिक्काय वैषति । किंच—बाला यला भूमि अणोक्षमता, वृष ॥ ३४२ ॥ बाला इत्यन्वयानका,
 बला इति न स्वनशा, बलादनुक्रम्यते भूमि पूयवमाओषितप्रविन्बल, लोहकटश्चिर्ता, महतीत्यनोरपारा०, न तत्रान्या भूमिर्वि
 षते या एवंविधाया न स्यादिति । विषट् नप्येहि अन्ये पुनरगादपूदकेषु प्रगाहिताः पद्माद्विपच्यन्ते श्रेषकेषु, श्रेष्यका नदीमुखेसु
 विदल्लक्ष्णं फलीमया विदिगासंठिता कञ्जति, ताव ओसरंते उदगे ठविछते डेडाउणा, पच्छ मच्छगा जे सेहि अस्त्वा ते गलिते
 उदगे संयुजिता घप्पति, एवं तेजपि बहव प्रस्यते, तवः निष्ठिते उदके समीरिता नाम पिछ कुडित्वा कस्यनीभिः खण्ड्यो
 बलि क्रियन्ते, अथवा कोट्ट पगरं बुबति, पगरबली विक्रियन्ते, किं चान्यद् ॥ ३४५ ॥ अन्तरिक्ष छिन्नमूल इत्यर्थः, आकाश
 स्फाटिक वा न दृश्यते, अन्तरिक्षात्वादा न दृश्यते, किंच—आरुमणमार्गो न दृश्यते, इत्यपरिमोसकाय एव, ततस्ते नारुमंति,
 आरुवदपथेन तिलग्माभेस्वर्पणं संहन्यते, अन्ये पुनः भुवते—दृश्यत एवासौ, भूमिबद् एव चोपलरूपते, न च संषद्, ततस्तेन
 संहतीभूतेन 'इमंति तरया बहुकूरकम्मा नह्नि कूरायि दिसादीनि कर्मणि अेहि, परं महत्साप्पीत्यर्थः, मुहूर्त्तस्य इत्यन्ते पुनः
 पुनः संहन्यमानेज्जेन विपुञ्जमान च, ते एव ते संहन्यमानाः 'संवाधिता बुद्धिणो धणन्ति' वृष ॥ ३४६ ॥ संवाधिता नाम
 स्पृष्टा, अहं रात्रौ च विरहो नास्ति वेदवाए, त्रिमिस्तप्यमानाः परितप्यमानाः पगंगकूटे णरए मदन्ते, अथवा अवीणिप
 बुद्धिणो धणन्ति अत्यर्थं दीनं २, आदीन दृष्टवानि येषां मन्सीति ते इमे० बुद्धिजो, प्ररहितस्वरं चिरं तिष्ठतीति, तरच य

चिद्वन्ति चिरं सदाविता, किंच-एगंतकूडे णरए महंते एगंतकूडो णाम एकान्तविपमो, न तत्र काचित् समा भूमिर्विद्यते यत्र ते गच्छन्तो न स्वलेयुरिति, न प्रपतेयुर्वा, महदिति क्षेत्रतः कालतश्च, खेत्ततो जहण्णेणं जंबूदीवपमाणसेत्तं उक्कोसेणं असंखिज्जाइं ते गच्छन्तो न स्वलेयुरिति, न प्रपतेयुर्वा, महदिति क्षेत्रतः कालतश्च, खेत्ततो जहण्णेणं जंबूदीवपमाणसेत्तं उक्कोसेणं असंखिज्जाइं जोअणाइं, कालओ जहण्णेणं दसवाससहस्साइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाणि, तथावि तंमि निरयो कूडो तत्थ २ देसे २, सउत्तारेता, णिगमपवेसेसु य अइयानि कूटानि यत्र ते पाटयंते, मुगा इवासकूडयन्ते, तत इतरेण कप्पणिक्कुहाडिहत्थगता मृतानिवैतान् कल्पयन्ति, ये इह व्याघ्रादयो आसीरन्, विपमः स एव नरकः, यत्र वा तानि कूडानि, रयितापि उत्तारोणे(त्त)रे पथनिर्गमणपथे वाहंता इति ता । किंच-‘अणासिया णाम महासिलाया’ वृत्तं ॥ ३४६ ॥ तान् हि कूडैर्वद्वान् वद्वान् न असितः अनसितः क्षुधित इत्यर्थः यथा इह क्षुधिताः शृगालाः किंचित्सिंहादिशेषं मृगादिरूपं भक्षयन्ति लक्कलक्काहिं एवं तेऽपि, महानिति अतिमहच्छरीरा, पगन्भिता इति प्रधृष्टा, रौद्ररूपा निर्भय सदैर्भिर्भक्षयित्वा न वृत्ता भवन्ति, सदा वा अवक्रोपा, अनिवार्या अप्रतिषेध्या इत्यर्थः, कर्मापणो अकोप्य इत्यपदिश्यते, अथवा अभोप्यन्ते कुपितुं इत्युक्तं भवति, स्वायंति तत्था बहुक्करक्कम्मा बहुक्करक्कम्मा इत्युभयावधारणार्थं, ये च खादयन्ति ये च खादयन्ति, लोहसंकलावद्धा खादन्ति केऽपि स्वैरा प्रधावंतोऽनुधावंतो, अनुधावितुं पाटयित्वा खादन्ति, महाघोषा छिच्छीकरति, अण्णे सलक्खगं धारंति । किंच-‘सया जला’ वृत्तं ॥ ३४७ ॥ सयज्जला णाम णदीऽभि-दुग्गा सदा जलतीति सदाज्वला, अभिसुखं भुशं दुर्गा वा अभिदुर्गा, प्रविस्तृतजला पविजला, विस्तीर्णजला उत्तानजलेत्यर्थः, न तु यथा वैतरणी गंभीरजला वेगवती च, सा हि उत्तानजला, लोहविलीनसदृशोदका, लोहानि पंचकाललोहादीनि जंसी दुग्गं पच-ज्जमाणा अभिसुखं दुग्गा भुशं दुग्गा वा अभिदुग्गा, प्रपद्यमाना गच्छन्त इत्यर्थः, एकतिका असहा इत्युक्तं, अल्पसहाया इत्यर्थः,

अनुक्रमतीत्यनुक्रमण । एतानि फासाणि कुसंति० इव ॥३४८॥ एतानीति यान्युद्दिष्टानि द्वयोरप्युरेसकयोः, कुसंतीति फासाणि,
 एरागदये गहर्णं, सहायि निरुत्तरसगफासाणीति, स्पर्शग्रहण तु ते प्रोटका दुःस्वतमाय निरन्तरमिति 'अच्छिणिमीलियमेस्त
 णत्थि सुह गिबमेव अनुबद्ध । नरए गेरइयाणं अहेणिस पचमाणाणं ॥२॥' खिरट्टितीति उक्ताः, ण हम्ममाणस्स
 तु अत्थि ताण न तत्र इत्यमानस पिहमाणस्स वा किंचित् प्राणमस्ति, प्रत्युत मणति—इण छिन्द भिन्द घचि मार तेपिय पठवे
 इचि, एव यां यां क्खणां कम्मिक्खरयनि वां तामनुंइयति बुम्(सुस्सु)पंति च, एगा मय पचणुहोति तुक्ख एक एवासो स्वय
 अद्भुतकर्मफलमनुभवति, अबु पचान्नामे, पूरे ठम्मिमिचं तदन्नेपु मनति पयादमानवतगुण तदनुभवति, त पूर्वं कृत प्रत्यनुभवति,
 'अ जारिस्' इव ॥३४९॥ अ जारिसं पुबमफासि कम्म जारिमायि तिक्खमदमन्निमप्रज्जवसाएहि वइण्णमज्जिमुक्किट्ठ
 ठिठीयाणि कम्मणि कपायि त तद्वा अनुभवति, संपरागो णाम संपरा, संपरीत्यमिति संपराय', कर्मफलोदयेन वा नरग
 संपरागिज्जतीति संपरागततः कर्मावश्यात् तिर्यङ्मनुष्येष्वपि एगतबुक्ख 'भवमज्जिणिता, कतरं मवं?, नरगभवो, पच्छा
 सो वेदेति?, गोयमा! अबसत्तल प्रमूत, तन्ना 'एतानि सोखा नरगाणि वीरो' इव ॥ ३५० ॥ एतानीति यान्युद्दिष्टानि,
 इयसीति वीर बुल्लोपदशात् तद्वयाव णो विसए कचण सवलोए किंचिदिति सव्वं, विसका हि नरकं गच्छन्तीत्यतः, सव्व
 लोक्कसि छत्तीवमिच्छयलोके गमयण मेवेव प्राणवचं न इयति, एगतदिट्ठी अपरिगगहे य, एकान्तरदिष्टिरिति इदमेव विगर्गव
 पावयण, अपरिगगहेति पचमइत्यग्रहण तद्वयाव मध्यमान्यपि गृहीतानि, बुक्खोअपि मचिजेज्ज, अवीत च सुपेज्ज, से न
 बुन्नेज्ज, 'लोभस्स वस ण गच्छेअसि क्कमायणिमगो गहिो, सेसाणवि कोहादीजं वसं ण गच्छेज्ज, अट्ठारसवि पावइणाई, एताद

सोऽत्रा णरगाई धीरे दुक्खाइं मणुस्सेसुवि देवेसुवि 'एवं तिरिक्खेसुवि' वृत्तं ॥३५१॥ चतुरते अणंतकालं तदणुव्वियगं कर्मणां
 स सवमेवं इह वेदइत्ता 'स' इति स साधुः जो पुवं बुत्तो बुज्जेज्ज तिउडेज्जत्ति, सर्वमिति यैः कर्मभिः नरके गम्यते संमारो
 वा याश्च तत्र वेदनाः, सावशेषकसोद्वर्त्तनया वा पुनरपि हिंसादिप्रसंगात्नरको वेदनाश्च, एवमिदं सव्वं नेदयित्वा ज्ञात्वेत्यर्थः, अथवा
 वेदयित्वेति क्षपयित्वा नरकप्रायोग्यं कर्म कंखेज्ज कालं धुवमायरेज्जत्ति वेमि, सर्वं कर्मक्षयकालं, यो वाऽयो पण्डितमरण-
 कालः, धूयतेऽनेनेति, कर्मधुता चारित्रमित्युक्तं, आचार इति क्रियायोगं आचरन् आचरते वेति कर्मचरणमिति । नरकविभक्त्य-
 ध्ययनं पंचमं समाप्तं ॥

इदानीं महावीरत्थवोत्ति अज्झयणं, तस्स चत्तारि अणुयोगदाराणि, एगसरंति काउं अज्झयणत्थाहिगारो, उद्देसत्थाहिगारो
 णत्थि, अज्झयणत्थाहिगारो तु महावीरवद्भमाणुणत्थयेणेति, णामणिप्फण्णे महावीरत्थयो, महा णिक्खिवितव्वो वीरो णिक्खि-
 वियव्वो थवो निक्खिवियव्वो । 'पाहण्णे महसद्धो' गाथा ॥ ८३ ॥ महदिति प्राधान्ये बहुत्वे च, प्राधान्येनाधिकारो, तस्स
 नामादि छन्विहो णिक्खेवो, णामठवणाओ गयाओ, दव्वे वहरित्तो तिविहो-सचित्तादि ३, सचित्तो तिविहो, दुवदेसु तित्थगर-
 चक्किन्नलदेववासुदेवा, चतुष्पदेसु सीहो हत्थिरयणं अस्सरयणं, अपदेसु परोक्खेसु रुक्खेसु णाता अदुक्कडसामली, प्रत्यक्षे इहेव ये
 वर्णगन्धरमस्पर्शैरुत्कृष्टाः, वर्णे तावत्पौण्डरीकं, वक्ष्यमाणमपि च, पुप्फेसु य अरविंदं वदंति त एव च गंधतो, गोशीर्षचन्दनानि
 च, रसतः पणसादि, स्पर्शतः वालः कुमुदपत्रशरीपकुसुमादि, अचेतणेसु केरुलियादयो मणिप्रकाराः, वनस्पतिद्रव्याणि च अचे-
 तनानि वर्णगन्धरसस्पर्शैरायोज्यानि, मीसगाणं संयोगेण भवति, अथवा अलंकितविभूषितो तित्थगरो, खेत्तओ सिद्धखेत्तं, धम्म-

चरण वा प्रति महाविदेह, स्वतन्त्रसौख्यं च प्रति मनुष्येषु देवकुत्रादौ भवति, काले सुसमाधि, जहि वा काले धम्मचरणं पय
 तति, मायमाई स्वाहगो माव, औद्ययिकमावमपि तीर्थकरादिद्वीराद्यौद्ययिकमावः, मावमहताडयिकमावः क्षापिकेनौद्ययिकेन च ।
 वीरः वीर्यमस्वास्तीति वीर्यवान्, वीरस्य पुत्र निम्नस्वो चतुर्विधो, वतिरिचो दन्ववीरो यद्यस्य द्रव्यस्य वीर्यं सचेतनस्याचेतनस्य
 वा, मित्रस्य द्विपदस्य, यथा तीर्थकरस्यैव असन्नावस्वापनातः, स हि तिन्दुकमिव लोक अलोकं प्रक्षिपेत्, मन्दरं वा दह कृत्वा
 रत्नप्रभां पृथिवीं छत्रकवदायेत्, चक्रवर्तिस्स-दो सोला वपीसा सव्यबलेषु तु संकलिबिबद्ध । अछति चक्रवर्ति अगदतठमि
 य ठित संव ॥१॥ पेषूण संकल सो वामगदरेण्य अछमाणान् । मुंजेख व ठिपेख व चक्रवरं ते न चाण्णि ॥२॥ सोलस रायस
 इस्सा सव्यबलेषु तु संकलनिबद्ध । अछति वामदेवं अगदतठतिय ठित संतं ॥३॥ घेषूण संकल सो० गाया ॥४॥ ज केसवस्स
 उ बल ह दुगुण होइ चक्रवर्तिस्स । तपो पला पलवगा अपरिमितबला निम्नवरिदा ॥५॥ सगमपणवि भगवतो कालचक्र मुक्क,
 मपि भगवता धारीरवीरियेण येव सोह, चरणपदव्य वीरिय यथा सिंहसरमाणा, अपदाण पसत्थ भयसत्थं च, अपसत्थं विसमादीणं,
 पसत्थ संजीवणिओसपिमादीण, अचिच खीरदधिपुताहारविसादीण य, संखोइमं अगदादीण, एवमादि जस्स वीरिय अरिय स द्रव्य
 वीरो भवति, सेचवीरो यथा यत्र स एव वीरो अवतिष्ठति वर्ण्यते वा, यथा यस्य क्षेत्रमासाद्य वीर्यं भवति, एव कालेवि तिष्णि
 पगासा, माववीरस्तु क्षापिकवीर्यवान्, माववीरः असौ, मावः क्षापिकः परीपदरूपसंगोर्वा द्रव्यते नान्यथा कर्तुं, अथवा द्रव्यादि
 चतुर्विधो वीरो, द्रव्ये वतिरिचो एगमवियादि, खेषं जस्य वणिक्कति तिष्ठति वा, काले यस्मिन् काले यस्मिन् वा कालं, माववीरो
 दुविधो-आगमतो जोआगमतो य, आगमओ खाणए उवपुणो, जोआगमतो माववीरो वीरजामगुचाई कम्मार्थं वेदयंतो नृप अदि

यारो, ग तु भगवानेय । थयो णामादिचतुर्विधो—आगंतुअभूसणेहिं केसलंकारादीहि, अथवा सचित्ताचित्तमीसो, सचित्ते
 पुष्पादि, अचित्ते हाराद्वहारादि, मिथो सगदामादि, भावे सद्भूतकित्ताणं, भावेण अहियारो 'पुच्छिसु जंबुणामो अज्जसु-
 धम्मो ततो कहेसीय । एव महप्पा वीरो जतमाहु तहा जतेज्जाह ॥ ८५ ॥ णामणिप्फणो गतो । सुत्ताणुगमे सुत्त-
 मुच्चारयेन्नं जाव 'पुच्छिसु णं समणा माहणा य' वृत्तं ॥ ३५ ॥ एतान्नरकान् श्रुत्वा भगवदार्यसुधर्मसकाशात्तहुःखोद्विग-
 मानसाः कथमेतान्न गच्छेयाम इति ते पार्यदा भगवन्तमार्यसुधर्माणं 'पुच्छिसु णं समणा माहणा य' अनेनाभिसम्बन्धेन, पदच्छे-
 दविग्रहसमामान् कृत्वा अयमर्थः—पुच्छिसु णंति—पृथ्वन्तः, पुच्छिसुत्ति वत्तन्वे नकारः पूरणे देसीभापतो वा, समणा जंबुणामा-
 दयः, जेसि भगवं ण दिट्ठो, दिट्ठो व ण पुच्छितो, न य ते गुणा यथार्थतः उपलब्धाः, माहणाः—श्रावकाः ब्राह्मणजातीया वा,
 अकारिणस्तु धानियविट्ठूद्राः, परतीर्थकाश्चर्यादयः, चग्गहणादेवाश्च, से के इमं णितियं (गेगंतहियं) (हितयं) धम्ममाहु
 स इति सः परोक्षनिर्देशे, कोऽसाविमं धर्ममाख्यातवान्, इममिति योऽयं भगवद्भिः कथितः यत्र च भगवान् अवस्थित इति,
 नितिकं—नित्यं सनातनमित्यर्थः, हितगं च पठ्यते, धारयतीति धर्मः, आहुरिति एकं अनेकादेशात् आत्मनि गुरुषु बहुवचनं
 चन्धानुलोमाद्वा, अथवा किमेक आहुः?, एकारो यदि बहुत्वे भवति यथा के ते, एकत्वेऽपि यथा के सो, 'अनेलिस'मिति खरा-
 धरं विपर्यस्य न एलिसं अनेलिसं, अतुल्यमित्यर्थः, धर्म इति वर्तते, साधु प्रशंसायां, सम्यक् ईक्षित्वा समीक्षि(क्ष्य)केवलज्ञानेन,
 परिसदाए दरिमति—सुखसमीक्ष्यदेशकः साधुसमीक्ष्यदेशकः उत्त(अंतजः) आत्मागमादेवेदं कथयसि?, आह—नन्वागमात्कथयामि,
 आत्मागमात्, आसो—भगवान् श्रीवर्द्धमानस्वामी तेन भाषितं अनुभाषयामि, ततस्ते जम्बुनामाद्याः श्रोतारः पुनरुचुः—परोक्षे नः स

मगवान्, तदुणांस्त्वात्कथयस्व, कथं न पाण कथं वसण से' इव ॥३५३॥ कथं परिप्रम्ने, कथमसौ ज्ञातवान्, एवं दर्शनेऽपि
कथं दर्श(दृष्ट)वानिति, शीलमिति चरित्रमेतान् ययोदिष्टान् जाणासि न भिक्खु जहा तथा न हे भिक्खो ! त्वया असौ दृष्ट
पामापितश्च इत्यतो यथा तदुणा बभूवु' तथा स्वं जानीये, जानानस्तान् अहासुत ब्रूहि जहा गिरिस्त यथा निशान्तं च,
निशान्तमित्यवधारितं, किंकिन् श्रूयते न बोधधीयते इत्यतः अहासुत ब्रूहि बहा गिरिस्त तद्यथा भवता निशुत्वा निशमित तथा
ऽपदिप्यतां, इति मगवान् दृष्ट' मध्यपुण्डरीकानामुत्सृज्य स सुखीभूतानां कथितवान्, स हि मगवान् 'लेखणजे कुसले आसु
पण्ण' इव ॥ ३५४ ॥ श्रेयं जानातीति श्रेयस्सः, कुञ्जलो द्रव्ये भावे, द्रव्ये कुञ्जान् तुजातीति द्रव्यकुञ्जलाः एवं भावेवि, भाव
कुञ्जान् कर्म, अथवा कृत्स्नं कुञ्जोति कुञ्जला, केवलज्ञानित्वात् भाष्ट्रप्रज्ञो आसु एव जानीते, न भिन्तयित्वा
इत्यर्थः, महेस्सी अनन्तज्ञानीति केवलज्ञानी अनन्तदर्शनीति केवलदर्शनी जसंसिणो चकखुपदेद्वितस्त यच्च अस्मा
स्ताति यद्वत्सी मदेवमवुआसुर लोके जसो, पस्मतेऽनेनेति चकस्तु सर्वसामो जगतवधु पधि स्थित', चकुर्युत इत्यर्थः, यथा तमसि
पर्यमाना पटादयः प्रदीपेनामिम्यन्ता दृश्यन्ते, न तु तदभावे, एवं ममवता प्रदधितानर्भान् मभ्याः पश्यन्ति, यच्च असौ न साचेन
जगतो जाल्यपस मतो अचक्खारं स्यात्, तेनादित्यवदसौ जगतो माचवधुःपय स्थितः, स्यादुक्तमपि जानीहि ज्ञानस्त्व, किंच
यो गर्मं घृति' श्रेष्ठा वा अचिन्त्यानीत्यर्थः, धायिको वितिवचकुडममापेकथा केवलज्ञान, अथवा किञ्चित्स्थद्रमविक्रान्त निष्काच
यतीविकृत्वा ते पुण्यमा भवति, अस्सुदुग्धम मगव तुमं तस्म जसंसिणो चकखुपधेस्सितस्त ज्ञाणाहि घम्म धिति श्रेष्ठा च, पय
जारिमो तम्म मय्यलोगपस्सुपूतस्म, उक्तं च "अमपदप मगदप" इत्यतः चकुर्युतः, तस्म जारिमो पम्मो वा धिती वा पेहा

वा तं तुमं अवितहं जाणाहि, जाणमाणो कहेहिचि णं वाक्यशेषः, स च कथयत्येवं 'उड्डे अहे वा तिरियं दिसासु' वृत्तं
 ॥३५५॥ येषामूर्ध्वलोके स्थानं यतः प्रभृति वोर्ध्वो भवति एवमथः तिर्यगिति चतस्रो दिशस्तासु, दीवसमुद्रा इति अस्मिन् त्रिलो-
 केऽपि ये स्थावराः त्रिप्रकारैरेवं च त्रिसास्त्रिप्रकारा एव, से णिच्चणिच्चे य समिक्खपण्णे स इति भगवान्, नित्यानित्य इति
 भावा अपि हि केनचित् प्रकारेण नित्याः केनचिदनित्याः, कथमिति चेत् द्रव्यतो नित्या भावतोऽनित्याः, द्रव्यं प्रति नित्या-
 नित्याः, एवमन्यान्यपि द्रव्याणि यथा नित्यान्यनित्यानि च तथा सम्यक् ईक्ष्य प्रज्ञया, तथा आहेति वक्ष्यमाणान्, दीवसमो दीव-
 भूतः, दीवो दुविधो-आसासदीवो पगासदीवो य, उभयथापि जगतः आसासदीवो ताणं सरणं गतिप्रकाशकरो आदित्यः सन्वत्थ
 समं पगासयति चण्डालादिसुवि, एवं भगवान् दीवेण समो, समियाएत्ति सम्यक्, ण पूयामक्कारगारवहेतुं, 'जहा पुणस्स
 कत्थति तहा तुच्छस्स कत्थति, 'से सन्वदंसी अभिभूयणाणी' वृत्तं ॥३५६॥ सन्वं पासतीति सन्वदंसी, केवलदर्शनीत्युक्तं
 भवति, चत्तारि ज्ञानानि त्रीणि दर्शनानि भास्कर इव सर्वतेजास्याभिभूय केवलदर्शनेन जगत्प्रकाशयति ज्ञानीति, एवं केवलज्ञाने-
 नापि अभिभूय इति वर्त्तते, उभाभ्यामपि कृत्स्नं लोकालोकमवभासते, अथवा लौकिकानि अज्ञानान्यभिभूय केवलज्ञानदर्शनाभ्यां
 खद्योतकानिवादित्यः एकः प्रकाशते 'गिरागमगंधे धितिमं ठितप्पा' निरामोऽसौ निर्गन्धश्च, आम इति उद्गमक्रोडिः, धृति-
 रस्यास्तीति संयमे धृतिः, संयम एव यस्य स्थित आत्मा, धर्मे वा सोधितव्याः 'अणुत्तरं सच्चजंगसि विज्जं' नास्योत्तरं सर्व-
 लोके यः कश्चिद्विद्वानित्यतः सर्वलोकं स विद्वान् विज्जं, न मायाविद्वान्, ग्रन्थादतीतेति गंधातीते, दन्वगंधो सचिच्चादि भावे
 कोहादि, द्विधा अप्यतीतः निर्गन्ध इत्यर्थः, अथवा ग्रन्थनं ग्रन्थः स्वाध्याय इत्यर्थः तमतीतः, कोऽर्थः? नासौ श्रुतज्ञानेन जानीत

इत्यर्थः, अमय इति प्रमय करोत्यन्येषां न च स्वयं विभेति, अनायुरिति नोऽस्यागमिष्य अन्म विद्यते आगमिष्यायुष्कचधो वा,
 'से मृत्तिपण्ये अणिणत्तचारी' इव ॥ ३५७ ॥ मृतिर्हि इदौ मङ्गले रक्षायां च भवति, इदौ तावत्प्रभृदप्रभः अनन्तज्ञानवा-
 नित्यर्थः, रक्षायां रक्षाभूतस्य सर्वसन्धानां वा, मङ्गलेऽपि सर्वमगलेशमोक्षमाऽस्य प्रज्ञा, अनियतं चरतीति अनियतचारी, ओषो
 द्रम्योषः समुद्रो मावौघ' संसार' च चरतीति ओषतरः, विषा राक्षसीति घीरः, अणतचक्षुरिति अणंत केवलदर्शनं तदस्य चक्षुभूतः,
 अशुचरं तजइति घृण एव, न हि सूर्यादन्यः कश्चित्प्रकाशविह्वलः, एव महारकाशविह्वलः, नायः कश्चिद् ज्ञानाधिकः, शाणेन चैव ओमा
 सति तवसि मासेति, अथवा सेसं च कर्मं तजसि, आदित्य इव सरांसि तपति औपधयो वा, वैरोयणोवो वा सूचदित्तो विविध
 रुचतीति वैरुचनः अग्नि, म हि सर्वदीप्तिवतां द्रव्याणामिन्द्रभूत इत्यतो वेरोर्बनेन्द्रः, स यथा आन्यामिक्ताः सन् तम प्रकाशयति
 एवं भगवानप्यज्ञानतमांसि प्रकाशयति । 'अणुस्तरं घर्ममग्निं जिज्ञाण' इव ॥ ३५८ ॥ नास्योषरा अन्ये कुधर्मा इत्यनुचरं,
 विज्ञानमिति अन्येषामपि विज्ञानां अयमेव घर्म अतीतानामागमिष्यतां च एव भगवतां घर्मः, अयमेव भगवाभयतीति नेता,
 द्योऽयः !, अहा ते भगवन्तो नीतवन्तः तथा अपमपि नयति, काश्यपगोश्रः काश्यपमुनिः, केवलज्ञानिस्वात् आसुप्रभः आसुरेव
 प्रजानीते, न चिन्तयित्वेत्थर्था, ईदेष देवाण महानुभागे ईदेष तुर्य इदवत्, अनुमवनमनुभावाः, सौख्यं वीर्यं माहात्म्यं चानु
 मायाः, माहात्मस्य नेत्राणां सहस्त्रनेत्रा, अनेकानां वा सहस्राणां नेत्रा नायक इत्यर्था, दिवि मवा दिविनः सर्वेभ्यो दिविभ्यः
 न्यानरिद्विस्त्रियुतिस्त्रान्त्वादिभिर्दिशिष्यते इति विशिष्टः, किमुतान्येभ्यः ?, किंच--'से पणसा(या)अबल्लयसागरे वा'
 इव ॥ ३५९ ॥ द्वापवेज्जेनेति प्रज्ञा ज्ञानसंपत्, न तस्य ज्ञातव्येऽस्त्वर्थे तुष्टिः परिधीयते प्रतिहन्यते वा सादी अपजवसितो कालतो,

दन्वस्वत्तभावेहि अणंते, दृष्टांतः स्वयम्भुरमणसागरः, एकदेशेन हि औपम्यं क्रियते, यथाऽसौ विस्तीर्णगंभीरजलो अक्षोभ्य एव-
 मस्यानन्तगुणा प्रज्ञा विशाला गंभीरा अक्षोभ्या च अणाइलेसे अकसाए य भिक्खू परीपहोपसर्गोदेव्यनातुरः, अकसाय
 इति क्षीणकपाय एव, न उपशान्तकपायः, निरुत्साहवत्, इह कश्चित् सत्यपि बले निरुद्यमत्वात् उपचारेण निरुत्साहो भवति,
 अन्यस्तु क्षीणविक्रमत्वान्निरुत्साहः, एवमसौ क्षीणकपायत्वान्निरुत्साहः, सत्यप्यसौ क्षीणान्तरायिकत्वे सर्वलोकपूज्यत्वे च भिक्षा-
 मात्रोपजीवित्वाद्भिक्षुरेव, नाक्षीणमहानसिकादिसर्वलब्धिमम्पन्नोऽपि सन् तामुपजीवतीत्यतो भिक्षुः, सक्केव देवाधिपती जुती-
 मंति द्युतिमानित्यर्थः, स हि तुल्यः स्थित्यापि सामानिकत्रायस्त्रिशंभ्यः इन्द्रनामगोत्रस्य कर्मण उदयात् स्थानविशेषाद्वाऽधिकं
 दृश्यते 'से वीरिएणं पडिपुन्नवीरिए'वृत्तं ॥३६०॥ वीर औरस्यं धृतिः ज्ञानं वीर्यः, क्षायोपशमिकानि हि वीर्याणि अग्रतिपूर्णीनि,
 क्षायिकत्वादनन्तत्वाच्च प्रतिपूर्णं, सुदसणे वा णगसच्चसिद्धे शोभनमस्य दर्शनमिति सुदर्शनो-मेरुः सुदर्शन इत्यपदिश्यते,
 यथा असौ सुदर्शनः सर्वपर्वतेभ्यो विशिष्यते तथा भगवानपि वीर्येण सर्ववीर्येभ्यो विशिष्यते, इदानीं सर्व एव सुदर्शनो वर्ण्यते,
 यथा असा सुदालयः-स्वर्गः स यथा शब्दादिविषयसुखः एवमसावपि स्वर्गतुल्यः
 सुरालए वावि सुदाकरेसु सुराणां आलयः, सुदहर्पे, सुरालयः-स्वर्गः न हि तत्र किञ्चिच्छब्दादिविषयज्ञानं यदिन्द्रियवृत्तां न
 शब्दादिभिर्विषयरूपेतः, देवा अपि हि देवलोकं मुत्तना तत्र कीडंति, न हि तत्र किञ्चिच्छब्दादिविषयज्ञानं यदिन्द्रियवृत्तां न
 मुदं कुर्यात् इति, निविध राजते अनेकैर्वर्णगथरसस्पर्शप्रभाकान्तिद्युतिप्रमाणादिभिर्गुणैरुपेतः सर्वरक्त(मुदा)करः, तस्य हि प्रभा-
 वेण गाथा भवति-'सुंदरजणसंगगी सीलदरिदं पि कुण्ड सीलडुं । जह मेरुगिरिविचूढं तणं पि कणयत्तणमुवेति ॥१॥'तस्य तु प्रमाणं
 'सतं सहस्साण तु जोअणाणं'वृत्तं ॥३६१॥ त्रिः काण्डान्यस्य संतीति त्रिकंडी, तंजहा-भोमे वजे कंडे जंजुणए कंडे वेरुलिण-

इत्यर्थः, अमय इति अमय करोत्यन्वेषां न च स्वयं विभेति, अनायुरिति नोऽस्यागमिष्य जन्म विधत्ते प्रागमिष्यायुष्कथयो वा,
 'से मृत्तिपण्णे अणिपलपारी' इति ॥ ३५७ ॥ मृत्तिहि इदो मङ्गले रक्षायां च भवति, इदो तावत्प्रवृद्धप्रभः अनन्तज्ञानवा-
 नित्यर्थः, रक्षायां रक्षाभूतस्य सर्वभूतानां वा, मङ्गलेऽपि सर्वमगलोचमोक्षमाऽस्य प्रज्ञा, अनियतं चरतीति अनियतचारी, ओषो
 द्रव्योषः समुद्रो मावोषः संसार' त तल्लीति ओषधर', भिया राजतीति वीर', अजतघसुरिति अणतं केवलदर्शनं तदस्य चक्षुभूत',
 अणुचरं तनइति क्षर एव, न हि क्षुर्योदन्य कश्चित्प्रकाशाधिक', एव मङ्गारकादपि नान्यः कश्चिद् ज्ञानाधिकः, गाणेण चैव ओमा
 सति तवति मासेति, अथवा सेसं च कर्म तवति, आदित्य इव सरांसि तपति औपधयो वा, धैरोयणोदो वा रुचदित्तो विविध
 रुचतीति चैरुचन' अपि, म हि सर्वदीप्तिवतां द्रव्याणामिन्द्रभूत इत्यतो धैरो बनेन्द्रः, स यथा आज्यामिक्त' सन् तमः प्रकाशयति
 एवं भगवानप्यज्ञानतमांसि प्रकाशयति । 'अणुत्तर धम्ममिण खिणाण' इत्वं ॥ ३५८ ॥ नास्योत्तरा अन्ये कुधर्मा इत्यनुचरं,
 विनानामिति अन्येषामपि विनानां अयमेव धर्मं भतीतानामगमिष्यतां च एष भगवतां धर्म, अयमेव भगवाभ्रयतीति नेता,
 कोऽर्थः?, जहा स भगवन्तो नीतवन्त' तथा अयमपि नयति, काश्यपगोत्र' काश्यपमुनिः, केवलज्ञानित्वात् आसुप्रभ आसुरेव
 प्रजानीते, न चिन्तयित्वेत्यर्थः, इदेव देवाण महानुभागे इदेव तुरपं इदवत्, अनुभवमनुमानः, सौख्यं धीर्यं माहात्म्यं चानु
 मावा', सहस्रमस्य नेत्राणां महस्सनेषा, भनेक्षणां वा सहस्राणां नेता नायक इत्यर्थः, दिवि यथा दिविनः सर्वेभ्यो विविभ्यः
 स्थानरिद्विस्तिष्ठतिपुतिष्ठान्यादिभिर्विद्विष्यते इति विद्विष्ट, किमुतान्येभ्यः?, किं च-'से पण्णसा(या)अकम्भयसागरे वा'
 इति ॥ ३५९ ॥ आपतेऽनेनेति प्रया ज्ञानसंपत्, न तस्य ज्ञातव्येऽत्यर्थे तुष्टिः परिधीयते प्रतिहन्यते वा मादी अपज्जवसितो कम्पल्लो,

तिभ्यः यशसा मर्वयशस्विभ्यः दर्शनेन सर्वपर्वतेभ्यो मन्दरः श्रेष्ठः अवशेषाणां जाह्नवन्तं प्रति 'गिरीचरे वा निसिद्धायताणं'
 वृत्तं ॥३६६॥ न कश्चित्तस्मादायततमो वर्षधरोऽन्यः, इह चान्येषु वा द्वीपेषु, वेलायायताणं उरुगपव्वतो स हि, स अस्मासदीचस्स
 नहुमज्जदेमभागे माणुगुत्तर इव वट्टे वलयागारसंठिते असंखेज्जाइं जीषणाइं परिकखेवेणं, ततोवमे से जगभूतिपण्णे ताम्यां
 निपथरुक्काभ्यां औपम्यं क्रियते ततोवमे, स इति स भगवान्, जायत इति जगत्, भूता प्रज्ञा यस्य जगत्यसावेको भूतप्रज्ञः,
 नान्ये कुतीर्थाः, आवेदयन्ति तेनेत्यावेदः यावद्वेधं तावद्वेदयतीत्यावेदः श्रुतज्ञानमित्यर्थः, तं उदाहु शुणीण आवेदं उदाहु,
 पण्णे प्रगतो ज्ञः प्रज्ञः 'अणुत्तरं धर्ममुदीरइत्ता'वृत्तं ॥३६७॥ नास्योत्तरा ये अन्यै कुधर्माः उदीरयित्वा-कथयित्वा प्रकाश-
 यित्वा अणुत्तरं ज्ञानवरं झियाति उत्पन्नज्ञानो हि भगवान् द्वे ध्याने ध्यायितवान्, यावत्सयोगी तावत्सुहुमकिरियं अणि-
 यद्धि, रुद्धयोगी तु स समुच्छिन्नकिरियं अप्पडिवादि, तत्र वर्णतः एवं प्रकारं सुसुक्कसुक्कं अप्पगंडसुक्कं सुट्ठु सुक्कं सुसुक्कं,
 यथा किं सुक्क स्यात्?, यथा अप्पगंडं, अप्पं गंडं अप्पगंडं उदक्केनवदित्यर्थः, शरन्नदीप्रपातोत्थं, अप्पेव, सखेन्दु एकांतेन
 अमदातसुक्कं संखेदुव एगंतावदातसुक्कं, अवदातं अतिपण्डुरं स्निग्धं वा निर्मलं च, पठ्यते च 'संखेदुवेगंतावदातसुक्कं' इव
 औपम्ये, संखेदुव एगंतवदातसुक्कं तदेव ध्यानं, एवंविधं ज्ञानवरं झियातिता, 'अणुत्तरगं परमं सहेसी'वृत्तं ॥३६८॥ पाणेण
 सीलेण य दंसणेणं अणुत्तरं च तत् अगं च अणुत्तरगं-सर्वसुखानामग्रभूतं सर्वस्थानानां वा अणुत्तरं, अग्रे च लोकाग्रे, महोत्थासौ
 ऋषिश्च महऋषिश्च, तत् केन गतः?, शीलेन पाणेण य दंसणेणं, अथवा अणुत्तरं अगगाणं-परमसुखानां सिद्धिमिति, असेसं गिर-
 वसेसं कम्मं स इति भगवान्, अथवा अट्ठविहं कम्मं खवइत्ता पाणं खवइत्ता, सिद्धिं गतिं साइयणंत पत्तो

कदे, पठगविजयन्ते पंढगगयेष्वेण शिखरेण चान्यपर्वतान् वनानि च विजयत इति पण्डकविजयत , से जोयणे णवणउत्ति
 सइस्से ऊर्ध्वं उत्तुबा उडुसिते, पठ्यते च-उडु थिरे, तिष्ठतीति स्मि, द्वाइनतत्त्व गुणते निश्चलत्वं च, अथे सहस्रात्रगाढो,
 'पुष्टेण ते मे चिद्वत्ति' इति ॥३६२॥ भूमीए ठिए उडुलोग च पुसति अदोलोग च, एव तिष्णिवि ठोगे पुसति, ज मूरिया
 अनुपरियहयति, से हेमयण्णे हेममिति ज प्रधान सुवर्ण निष्ठज्जुनदीगि इत्युक्तं भवति, बहुन्यथाभिनन्दनजनकानि मुन्ददादि
 विषयजातानि पानानां वा सत्त्वानां नन्दिजनकः, महान्तो इन्द्रा महेंद्रा -अर्केक्षानायाः, ते हि स्वचिमानानि मुक्ता तत्र रमन्ते
 'से पठ्यते सइमहएपगासे' इति ॥३६३॥ मन्दरो मेरुः पर्वतराजेत्यादिभिः मुन्दे- प्रच्छन्नः-सर्वलोकप्रतीति सुरालयः तस्मि
 सदा सम्बलोए परिममति विरायते कथणमट्टवण्णे महेति 'अहे सहे लण्णे जात्र पटिरुवे' णो णाफरुमफासो विसमो वा
 इत्यर्थः, अनुष्ठरे गिरिस्तु य पठ्यवगुणे सर्वयवतेम्योजुचर , दुःख गम्यत इति दुर्गः-अनतिशयवद्भिर्न शक्यते त आरोहं
 'गिरीवरे से जलिते व मोम्मे' से जहा पामए सुइलिगाराणं रतिं पञ्चलिताण अथवा अहा पासओ पञ्चलितो केवि पण्णे
 वा उडुरचे 'महीय मकम्मि ठिते णगिंदे' इति ॥३६४॥ रथमथमाए महीए मज्जे ठिते, प्रक्षायते नाम क्षायते सर्वलोकेन,
 अबहरीयलेसभूतेपि क्षायते, अविश्रमयहेमति क्षरिपालेस्सभूतो, यद्विवा मभ्याह्मकालस्य भूतोऽमविष्णुत् देवदुरासओऽमवि
 ष्यत्, एव सिरीए उ स मृत्तिपण्णे कायाधितया पर्वतधिया, भूतिवर्ण इत्यर्थः, मणोरमे मणसि, अत्र मनश्चित्तं रमत
 इति मणोरमे मयति अवीस्सइस्समास्तिणी एस दस विसो पोतयति, एस विट्ठो 'सुवसणस्सेस जसो गिरिस्स' इति
 ॥३६५॥ यद्वा प्रतीत, सर्वलोकप्रकाशः भूत उच्यते पशुयते, महोत्सव महन्तः पशोवमे समणे णायपुत्तो जाल्याः सर्वथा

क्रियते, सिंहस्तु मृगेभ्योऽधिको ज्ञायते, सलिलाभ्यो गंगा, सलिलवद्भ्यः सलिला, गाढं गता गच्छति वा गंगा, पक्खीसु आ
 गुरुले वेणुदेवे लोकरुहोऽयं शब्दः, विनताया अपत्यं वैनतेयः, निघ्वाणवादीणिह पातपुत्ते श्रेष्ठ इति वर्तते, 'जोधेसु
 पाते जह वीससेणे' वृत्तं ॥३७३॥ युध्यत इति योधः विश्वा-अनेकप्रकारा सेना यस्य स भवति विश्वसेनः, हस्त्यस्वरहप-
 दात्याकुला विस्तीर्णा, स तु चक्रवर्ति, अहवा विश्वक्सेनः वासुदेवः, पुण्येसु वा अरविंदमिति पद्मं सहस्रपत्रं सतसहस्रपत्रं वा,
 तद्वि वर्णगन्धादिभिः पुष्पगुणैरुपेतं न तथाऽन्यानि, स्वत्तीण सेढो क्षतात् त्रायत इति क्षत्रियः दम्यते यस्य वाक्त्रेन शत्रवः म-
 भवति दान्तवाक्यः, अनृतपिशुनपारुपकल्पादिभिः वाक्यदोषः संयुजते, उक्तं हि—'मितमुंजलपलावहसित जात्र सचवयणा' इस्मीण
 सिष्टे तद्य चद्धमाणे । दाणाण सेष्ट अभयप्पदाणं' वृत्तं ॥ ३७४ ॥ दीयत इति दानं, 'जो देज्ज मरंतस्मा धणकोडिं'
 गाथा, रायावि मरणभीतो० गाथा, अत्र वध्यचोरदृष्टान्तः, जहा कोई राया चउहिं पत्तीहिं परिवतो पामादावलोअणे णगर-
 मवलोकयंतो अच्छति, एगो य चोरो रत्तं एगसाडगं पडिहितो रत्तचंदणाणुलित्तमत्तो रत्तकणवीरकण्ठेगुणो वज्रंतवज्जपडहे चहु-
 जणपरिकरितो अवउडुबंधेण बद्धो रायपुरिसेहिं पिउवणं जओ णिज्जति, ततो ताहिं राया भणिओ-को एसत्ति ? रायणा भणियं-
 एस चोरो, वहणाय णीणिज्जति, तत्थेगा भणति-महराय ! तुब्भेहिं मम पुब्बं वरो दत्तो तं देह, रणा आमंति पडिस्सुतं, ततो ताए
 सो चोरो चतुर्विधेणावि ण्हाणादिअलंकारेण अलंकितो, नितियाए सब्बकामगुणभोयणं भोयावितो, ततियाए स बहुधणादिणा भरितो,
 भणितो य-जस्स ते रोयति तस्म देहिच्चि, चउत्था तूसिणीता अच्छति, राइणा भणिता-तुमंपि वरं वरेहि, जं एतस्स दादच्चंति,
 सा भणति-णात्थि मे विभवो, जेण सि पियं करेहामिच्चि, राइणा भणिता-णणु ते सब्बं रज्जं अहं च आयत्तोच्चि, तं जं ते रोयति तमेव

सेषेन सिद्धिं सिद्धिगतिः सिद्धिगतिः अवलं, सादि अणवपे-सादि अणवसित प्राप्तः, केण ? पाणेण शीलेन य वसणेणं
 वसन्दात् शीलं दुयिह तवो सज्जमो य, पाणदसपे णिग्मेदे । 'रुक्खेहि पात्ता मइच्छुडसामली' वृष ॥ ३६९ ॥ द्वायत इति
 सर्वश्रेष्ठोऽपि लोकेनापि द्वातं, प्रहवा नात आहरणति य एगहु, सर्वहवाणां असौ दणन्त्यभूतः, अहो अय शोमनो वृष द्वायते
 सुदर्शना जू वृहत्तमाली वेति, वृहत्तमाली व्यामली च, यस्यां रतिं वेदयन्तीति, शोमनानि वर्षानि एषां सुवर्णानां, पर्णमिति
 पिच्छस्याख्या, एष ताव लोकसिद्धा, अस्माकं तु शोमनवर्णा सुवर्णा, तस्य वेणुदेवो वेणुदाली पवसंति, तपोहि तत् श्रीश्यान,
 'वाणेसु या णन्दणमाहु सिद्धं(द)' नन्दति तत्रेति नन्दन, सर्ववनानां हि नन्दन विशिष्यते प्रमाणत पत्रोपगाममुपमोगतय, तथा
 मगवानपि श्रीसेनानुचरप्रानेन तु भूतिग्रहः 'घणिता च वासाण अनुसरे उ' वृष ॥ ३७० ॥ घणतीति यप्तिता, प्रावृद्धाले हि
 मञ्जलानां घनानां स्निग्ध गङ्गितं भवति, अमिनवश्वरुवनानां च, उक्त च- 'सारतषण्यणितगमीरयोसि' बंधे च ताराण महा
 शुभागे' कठय, वदय तु गोसीमचदण मलयोज्ज्व, सेट्टो मुणीण अप्पखिण्णमाहु भेष्टो मुनीनां तु अप्रतिष्ठः नास्येह लोक
 परलोकं वा प्रति प्रतिष्ठा विद्यत इति अप्रतिष्ठ 'जहा सयम् उदवीण सेट्टे' वृष ॥ ३७१ ॥ तदपि न तस्मादन्योऽधिकं पागोसु
 वा परणमाहु न तेषां किञ्चिज्जल यल वा अगम्यमिति नाम, 'स्वातोवप रसतो वेजयते' स्वातोदगणाम उच्छुरमो, दगस्स-
 ममुदल, अथवा इलुत्तमो मधुर एव, सन्धे रसे माधुर्येण विजयत इति वेजयन्तः, तथेति तेन प्रक्षरेण, उपदधानीत्युपधान, तपो
 पधानेन हि भगवान् सर्वतपोपधानतो, विजयन्त इत्यत वेजयन्तः, सप संयमोपधान च कुणति द्युनिरिति मगगानेव विजयन्तो
 जयन्त इत्यर्थ । 'दृश्यीमु पराधणमाहु पाण' वृष ॥ ३७२ ॥ सर्वहस्तिभ्यो हि पराधणः प्रजायतेऽधिकः तेन बान्येणामुपमान

आहारादीनां भावे क्रोधादीनां, कर्म वा सन्निधिः, यत्साम्प्रसारिकं बध्नातीत्यर्थः, तरित्ता ससुखं च महाभवोद्यं यथा तीर्त्वा
 समुद्रं रुश्चिन्निर्भयो भवति एवं स भगवान् कर्मसमुद्रमिति, अभयं करोतीति अभयङ्करः, केषां ?, सत्त्वानां, विराजयति विदाल-
 यतीति वा वीरः, अणंतचक्षुरिति अनन्तदर्शनवान्, 'कोहं च माणं च तद्देव मायं' वृत्तं ॥३७७॥ आध्यात्मिका ह्येते दोषाः,
 यतीति वा वीरः, अणंतचक्षुरिति अनन्तदर्शनवान्, 'कोहं च माणं च तद्देव मायं' वृत्तं ॥३७७॥ आध्यात्मिका ह्येते दोषाः,
 बाला गृहादयः, एतानि वन्ता अरहा महेसी एते जे उद्दिष्टा, वन्ता गाम उज्जित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, अर्हतीत्यर्हा, महान्श्चासौ
 रिपिः, न स्वयं पापं हिंसादि संपरायिकं वा करोति कारयति इति । किंच 'किरियाकिरियं वेणइगाणुवातं' वृत्तं ॥३७८॥
 एतेषां वादिनामुपरिष्ठात्कांश्चिद्विशेषान् वक्ष्यामः, दुबालसंगं गणपिडगं वादो सेसाणि तिणिण तिसिड्ढाणि अणुवादो, थोबं वा अणु-
 वादो, से सधवादं इति वेदइत्ता स इति स भगवान्, सर्वे वादाः सर्ववादा, इहासिल्लोके, वेदयित्वा ज्ञात्वेत्यर्थः, उचट्टिते
 सम्मस(संजम)दीहरायं उपस्थितो मोक्षाय सम्यगुपस्थितः, न तु यथाऽन्ये, उक्तं हि—'यथा परे सं(पां)कथिका विदग्धाः,
 शास्त्राणि कृत्वा लघुतामुपेताः । शिष्यैरनुज्ञामलिनोपचारैर्वकृत्वदोषास्त्वयि ते न संति ॥ १ ॥' दीहरातं गाम जावजीवाए, 'से
 चारिया इत्थि सराइभत्तं' वृत्तं ॥३७९॥ वारिया गाम वारयित्वा, प्रतिषेध्यते च, इत्थिग्रहणे तु मैथुनं गृह्यते, सराइभत्तेति
 वारयित्वेति वर्त्तते, एतच्चात्मनि वारयित्वा, न ह्यस्थिब्रः स्थापयतीति कृत्वा, पश्चात् शिक्षां धारितवान्, अड्डितो ण ठावते परं, उप-
 धानवानिति न केवलं निरुद्धाश्रवः, पूर्वकर्मक्षयार्थं तपोपधानवानप्यसौ अतः, स्यात्—किं निमित्तं तवोपधानवानासीत् ?, उच्यते—
 दुक्खवक्खयत्थं, लोगं विदित्ता अपरं परं च अपरो लोको मनुष्यलोकः, परस्तु नरकतिर्यग्देवलोकः, यत्स्वभावावेतौ लोकौ
 यैश्च कर्मभिः प्राप्येते इति, सर्वं पभू वारिय प्रभवतीति प्रभुः, अथवा सर्वं पाणाइवादादीनि दब्बओ, प्रभुः

वस्तु देहिषि, ताए अमयो वस्तु दणो, पितृभित्तुणाम सावेतुं तासि षट्पदवि कलहो जातो, एवेका भवति-एस वेव पुच्छिअत्त,
 ततो सो पुच्छितो भवति-न याणामि केणवि मे किंचि दपं, सुको यथा मे अमयो दपः, इत्यतो दाणाण सेट्ट अमयप्पदाणमिति
 'संवेसु आ अजवत्त ववति' अनवणमिति यदप्येयामनुपरोषकूठ, सावय हिंसेत्यपि, गरहित, कौशिकरिविवत्, लोकेऽवि
 पयती सुती-अहं किं सकेण कोसिओपि रिती थिएर गिरमिगमो पढितो वषत्संपुणेणं, अण्व व 'तदेव काण काणेचि, पठग
 पढगचि वा । वाहिय वा विरोमिचि, तेणं बोरोचि णो वए ॥१॥' इत्यादि, सत्यमपि गरहित, किमेवविषेण सत्येनापि यत्परेयां
 परितापन 'तवेसु आ उत्तम वमचेर' मेन तपो निरुहो, देहस्वापि मोहनीय भवति, तेन सर्वतपसां उत्तमं ब्रह्मचर्यं, अन्ये
 त्वेवं सम्प्रतिपद्यते-एकरात्रोपिहस्वापि, या गतिर्ब्रह्मचारिणः०' तथा सर्वलोकोत्तमो भगवान् 'ठितीण सिद्धा लवसत्तमा
 वा' इवं ॥३७७॥ अे हि उक्कोसिए ठितीए वद्वति अणुचरोपपातिक्का ते लवसत्तमा इत्यपदिश्यन्ते, अद् ण सेसिं देवाण एवति
 य कलं आउए पदुण्यंतो ता केवल पाविज्जम सिज्जता, पषण्वपि समायं समा सुवम्मा विसिद्धा, सा हि नित्यकालमेवोपपुअते,
 तास्य भाषवगमहिंदस्सयपरणकोसचोपलगा, न तथा इतरासु नित्यकालोपयोगः, 'गिवाणसिद्धा जह सवधम्मा' निब्बान
 भेसु हि सर्वे धम्मो, निर्वाणकला निर्वाणप्रयोगना इत्यर्थः, कुत्रावचनिक्का अपि हि निर्वाणमेव कथ्यते इति, ण णातपुत्ता पर
 मत्थि णाणी जहा वा एते सर्वे लोक्का अणुवराः एवं ज्ञातपुत्राण परोऽस्ति कथित् ज्ञानी, स एव सर्वज्ञानिम्योऽधिकः,
 स एव भगवान् सर्वलोकेऽपि मृत्वा 'पुढोवमे घुणतीति विगयगेणी' इवं ॥३७८॥ जहा पुढवी सम्भवत्तसहा तथा सोऽवि
 पुणीति अटप्रकारं कर्मति वाक्पटोपः, पादगम्यन्तरेषु वस्तुपु विगता यस्य गृही स भवति विगतगृही, सुविधानं सुविधिः पश्ये

आहारादीनां भावे क्रोधादीनां, कर्म वा सन्निधिः, यत्साम्पराधिकं बध्नातीत्यर्थः, तरित्ता समुहं च महाभ्रवोद्यं यथा तीर्त्वा
 समुद्रं कश्चिन्निर्भयो भवति एवं स भगवान् कर्मसमुद्रमिति, अभयं करोतीति अभयद्वरः, केपां १, सत्त्वानां, विराजयति विदाल-
 यतीति वा वीरः, अणंतच्छुरिति अनन्तदर्शनवान्, 'कोहं न माणं न तद्देव मायं' ध्रुवं ॥३७॥ आध्यात्मिका होते दोषाः,
 माला गुहादयः, एतानि घन्ता अरहा महेसी एते जे उद्दिष्टा, पन्था पाग उज्जित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, अर्हतीत्यर्ह, मार्गाधारी
 रिषिः न स्वयं पापं हिंसादि संपराधिकं वा करोति कारयति इति । हिंसा 'क्षिरिगान्क्षिरिगं चेणइगानुगातं' वृत्तं ॥३७८॥
 एतेषां वाकिनामुपरिष्ठाकांषिदिशेवान् वक्ष्यामः, दुष्कालसंगं मणिपिङ्गं बानो सेसाणि तिणिण तिसिङ्गणि अणुगानो, शोभं वा अण-
 यारो, से सववावं इति चेदहस्ता स इति स भगवान्, यो वादाः सर्वाना, इवास्मिँहोके, वेदगित्वा क्षास्वेत्यर्थः, उज्जिते
 समस्तसंसर्गस्यैहराजं उपस्थितो मोक्षाय सम्यगुपरिस्थितः, न त यथाहन्ते, तत्तं वि--'यथा परे सं(यो)कणिका निवृत्तभावा,
 इतरास्ते कृत्वा लघुतासुपेतः । शिष्यैस्तुत्यामलिनोपचारैर्गुणवद्वेगारत्नाये से न सीति ॥ १ ॥' दीवरातं पाग आरती पाप, 'मे
 यारिष्या इति सराहभृतं' वृत्तं ॥३७९॥ यारिषा नाम वारिषेति, यतिरेष्यते च, इतिप्रधाने त मेष्मने ययते, भगवत्प्रसीति
 यारिषेति चेति, इतद्वात्यनि यारयित्वा, न अस्मिन् एव यारयतीति चेत्, यथा विद्यां पारिषामान्, यतिनो न सागते परे, उप-
 यारयतीति न केवलं निरुद्धाभयः, पूर्वोक्त्यर्थार्थं तपोपधानश्च यतिः स्यात् किं लभितं तपोपधानमासीदिति, उच्यते
 यारयतीति न केवलं निरुद्धाभयः, पूर्वोक्त्यर्थार्थं तपोपधानश्च यतिः स्यात् किं लभितं तपोपधानमासीदिति, उच्यते
 यारयतीति न केवलं निरुद्धाभयः, पूर्वोक्त्यर्थार्थं तपोपधानश्च यतिः स्यात् किं लभितं तपोपधानमासीदिति, उच्यते
 यारयतीति न केवलं निरुद्धाभयः, पूर्वोक्त्यर्थार्थं तपोपधानश्च यतिः स्यात् किं लभितं तपोपधानमासीदिति, उच्यते

द्वेय श्रुति, प्रधानत्वाच्च धारितवान् शिष्यान् हिंसानुवृत्तेऽप्यपरिशुद्धेभ्य इति, मैयुनरात्रिमर्के तु पूर्वोक्ते, सर्वसादकृत्यान् आत्मान्
 शिष्यांश्च धारितवानिति, सर्ववारी सर्ववारणशील इत्यर्थः, इदानीं सुचर्मा तीर्थक्षत्रुणान् कथयित्वा भोतृनाह—सोऽद्य धर्मं
 अरुहन्तमासिय' इत्युच्यते ॥३८०॥ श्रुत्वेति निश्चयः, इमं धर्ममिति योज्य कथितः अर्चसो वा मायितः गणधराणामित्यर्थः, सम्यक्
 माहित समाहितः सम्यगात्म्याह इत्यर्थः, अर्चयन्ति पदानि, अर्चयार्थेनैव पदैश्च उपेत्यशुद्ध, त सद्दत्ता य तमिति योज्यमुप
 दिष्टं श्रुत्वा ध्यानपूर्वकमादाय, आदाय नाम गृहीत्वा च, चना नाम बहवो जनाः अनायुषः सद्दत्ता इति वाक्यश्लेषः, सिद्धान्ती
 त्यर्थः, ये तु न सिद्ध्यन्ति ते इवा मयति देवाधिपतय , आगमिष्येनेति आगमिस्तेषु भवेण सुकृतुष्पचीय सिद्ध्यन्तीति ॥ महा
 वीरस्तथाप्ययन पठ समाप्तम् ॥

इदानीं कुन्दीलपरिमासितेति अत्र कुन्दीला सुसीला य परिमासिच्छति, कुन्दीला गिरत्वा अप्पउत्थिया य पासत्वादिणो य,
 तेषां कुत्सितानि शीलानि अनुमतकारितादीनि परिमासिजति च्छा य संसारं परिममति, तस्स इमानि चत्तारि अनुयोगइराणि,
 पुन्नाशुष्वीय सचमं, अत्तादिगारो सीसाज कुन्दीलां च सम्भाव आप्पिणा कुत्सितसीलाई असीलां च वल्लेयम्माइ,
 जे य तेसु वट्ठति ते वल्लेयम्मा, नामकिण्णो सीलंति एगपद णामसि, तत्थ गाथा 'दीलि चउक्क वल्ले पाउरणाभरणभो-
 यणादीसु भावे तु ओपसील भमिक्क भासेवणा वेव ॥७४॥ सील नामादि चउत्थिइ, वामठवामो गयाओ, दब्बे
 वतिरिणं, दब्बसीलो यथा प्रावरणसीलो देवदत्तः, प्रलपमावरणसीलो वा, तथा नित्ययूपणसीला नित्यं मण्डनसीला ते भार्या,
 अपिच चोचते दीलवती वा, तथा नित्यमोजनसीलोऽसि तथा मृष्टमोजनसीलो न चोपार्जनसीलोऽसि, यो वा यस्य द्रव्यस्य

स्वभावः तद्वच्यं च तच्छीलं भवति, यथा मदनशीला मदिरा, मेध्यं घृतं सुकुमारं चैत्यादि, भागीलं द्रविणं न०—ओदशीलं
 अभिक्खासेवणसीलं च, तस्य 'ओहे सीलं' गाथा ॥८७॥ ओहो नाम अविरोधो जहा मन्ममाजज्ञोपचितो निरुताचितोवि,
 एवं ता पसत्थं ओहसीलं, अप्सत्थओहसील तु तद्विधिमिमी अचिरतिः गर्वमावधप्रवृत्तिरिति, अथवा भावसीलं द्रविहं—पमन्यं
 अपसत्थं च, एकेकं द्रविहं—ओहसीलं अभिक्खासेवणसीलं च, प्रज्ञस्तौघशीलो धर्मशीलो, अभिक्खासेवणाए पाणशीलो तमशीलो,
 पाणे पंचविधे सज्जाए उवयुक्तो, अभिक्खणं २ गहणपचणाए अप्पाणं भावेति एव पाणमीलो, तवेसु आताणअणमणाअणहिरु-
 णसीलो, एवं द्रविधो वित्थरेणं, जोएतव्वमिति, अप्पमत्य भावओ ओदशीलो पावमीलो उदुमीलो एवमादि, अणमत्ये अभिग-
 आसेवणाभावसीलो कोहसीलो एवं जाव लोभसीलो चोरणमीलो पियणमीलो पयतावणमीलो रुद्धमीलो इत्यादि,
 अथ कस्मात् कुमीलपरिभाषितमित्यपदिश्यते?, उच्यते, जेण एत्थ 'परिभासिता कूमीला' गाथा ॥ ८९ ॥ येनेदं नपरागे
 परपक्खे य कुमीला परिभासिता, सपक्खे पासत्थादि परपक्खे अण्णउत्थिया जावन्ति अचिरता केवित्ति, मन्ने गिइया 'गीला
 एव, सुत्ति पसंसा मुरिति प्रशंसायां निपात इति यः शुद्धशील इत्यपदिश्यते, दः रुग्णायां अशुद्धशील इत्यपदिश्यते, तस्य
 कुमीला? 'अप्फासुयपडिसेवी य' ॥८९॥ जे अफामुयं कयकारियं अणुगमं य गुंचंति ते पयसि ऊपंवादा अपोमनं पुनं
 पिवंति मामान्तश्च भुजते तहावि कुमीला एव, जे अफामुगाडं आहारां परिमादीणि पडिगेति अणंमना अणंमनता अलमास्ता-
 दिणो पुढविहिंसगा णिगुणा अगारिममा, पिहोमचि य मइला, मापपदोमेण मइलत्तरा, कागुं रदंनि गोदं, जे संजमानुगोमेण
 अफामुयं परिहरंता ते फामुभोअणमीला इत्यपदिश्यते, जे पुण ते अफामुयमगोदं अमीला इमीया य ते इमे उद नाम मोन-

मारादेयता' गाथा ॥९०॥ गोतमा नाम पासंहिणो मसगराच्चातीया, ते हि गोव भाषाविधेहि उवायहि दमिऊज गोसपोतगेण
नइ गिहे गिहे घण्ण ओहारेंता हिठठि, गोवन्तिगावि वीयारप्राया एव, ते व गोणा णत्विहेत्तुगा रंमायमाणा गिहे गिहे सु(गो)वेहि
गहिठेहि घण्ण उदारैमाणा विहरंति, अवरे चंददेवगा चरुप्राया, वारिमद्रगा प्रायेण जळसफरहत्थपादपक्खालता प्थायंता य
आयमंता य संक्रांतिसु तिहिसु य य जळणियुद्धा अच्यंति परिव्यायगादि, अब्बो अगिहोमवादी तावमा वीयारा, वीयारा अगिगहो
सेण सगग इच्छति, जळमोय केइ इच्छति, मागवता दगसोयरियादि तिप्पि तिसुद्धा पावादिगसता, जे य सल्लिगपडिक्खणा कुसीला
अक्तसुयगपडिसेवी। यतो नामणिल्लण्णो गिन्हेवो, सुचाणुगे सुचसुच्चारयेव्वं जाव 'पचइ विद्धि लक्खण'ति, इइ सुइ
'पुठवी य आळ अगणी य घाऊ तणकम्बवीया य तत्ता य पाणा'॥३८१॥ तणकम्बवीयसि वणस्सइक्कायमेदो गहिठो,
ण्णेम्हो त्रिविधो, अवीच्चाइ वीच्चाइ प्रवृत्तिः, पच्चाणुठवी वा गहिया, अहा वणस्सतिक्काइयाण मेइता तथा पुढविमादीणावि मेदो माणि
यय्यो, तच्चइ 'पुठवी सत्ता वस्तुगा य०'एव सेसाणवि मेइता माणियय्या, तमक्काइयाण तु इमो मेदो सुचांमिहित एव, तं० जे अंइया
जे य जरायु पाणा अहेम्मो जाता अण्णवा - पइयादयः, जरायुवा नाम जरावेडिया जायते गोमहिण्याज्जाविकामनुप्यादयः,
संभेइच्चाः गोकरीणादिषु कृमिमयिक्कादयो जायन्ते अल्लगामकुल्लिक्खादयो य, रसजा इधिसोवीरकमवा(तक्का)दिषु, रसजा इत्य
मिधानत्वं जेहि रसजा इत्यमिधानं वा, 'एताइ क्कायाई पवेइताई'इत्थं ॥३८२॥ एतानि यान्धुरिणानि क्कायविधानानि, प्रवेदि
तानीति प्रदंशिनानि अइप्रमृतीनां, 'गतेसु जाण' एतेपि ये उक्ताः, जानन्तीति जानक्काः प्रत्युपेक्ष्य सातं सुल्लमित्यर्थः, क्वं ?
पटिमेहेति, अथ मम न विपं दुक्ख माई केइ ण्णेम्हं पडिठेहिवा दुःखमेपां न कार्यं वण्णय मेदेण, जे पुज गतेसु काणसु य

आतदण्डे कुशीलः अशीलो वा एषां कायानां आताओ दंडेइ, अथवा स एवात्मानं दंडयति य एषां दंडे गिसरति स आत्म-
 दंडः, एतेष्वेव पुनः विष्परियासुविन्ति विपर्यासो नाम जन्ममरणे, संसारो विपर्यासो भवति, अथवा सुनार्थी तानारभ्य ताने-
 वानुग्रविश्य तानि तानि दुःखान्यवामोति सुखविपर्यासभूतं दुःखमवामोति, विवरीनो भावो विपर्यासः, धर्मार्थी तानारभमाणः
 संसारमामोति, एवं सो अविस्तरतो लोगो अवतलोकः कुशीललोकात् मनुष्यलोकात् प्रच्युतः तानेव कायान् प्राप्य 'जार्हिवहं अणु-
 परियट्टमाणे' वृत्तं ॥३८३॥ जातिश्च वधश्च जातिवधौ-जन्ममरणे इत्युक्तं भवति, समन्ताद्वर्त्तते अनुपरिवर्त्तते, ते पुण छवि काया
 समासओ दुविहा भवति, तंजहा-तसा थावरा य, थावहा तिविहा-पुढवी आऊ वणस्सई, तसा तिविहा-तेउ वाऊ ओगाला य तसा,
 तेसु तसत्थावरेसु विणिग्घातमिति अधिको गियतो वा घातः निघातः त्रिविधो वा घातः शरीरमानसदुःखोदयो अट्टपगारकम्म-
 फलविवागो वा 'से जातिं जातिं परियट्टमाणे से इति स कुशीललोकः जाति जातीति वीप्सार्थः, तासु तासु जातिसुत्ति तस-
 थावरजातिसु अणिसं निरंतरं कूराणि हिंसादीणि कम्माणि बहून्यस्य कूरकर्मेति बहु आरंभो विविधभंगा यद्यदकरोत्तेन कर्मणा मीयते,
 मी हिंसायां वा, मार्यत इत्यर्थः, म्रियंत इत्यर्थः, मज्जे वा निमज्जत इत्यर्थः, भावमन्दस्तु कुशीललोको गहितो गिही पासंडी
 वा यत्पापं करोति तत्किमिह वेद्यते?, अनेकान्तः, 'अस्सि च लोगे अदुवा परत्थ' वृत्तं ॥३८४॥ कथं?, इहलोगे दुच्चिण्णा
 कम्मा, इहलोगो असुभफलविवागो, इहलोए दुच्चिण्णा कम्मा परलोए असुभफलविवागा, परलोके दुच्चिण्णा कम्मा परलोए असुभ-
 फलविवागा, कथं?, उच्यते-केनचित् कस्यचित् इहलोगे शिरश्छिन्नं तस्यापत्येन छिन्नं एवं इहलोगे, कथं इहलोगे न फलति?,
 णरगाइसु उववण्णस्स, परलोए कतं इहलोगे फलति, जहा दुहविवागेसु मियापुत्तस्स, परलोए फलति, दीहकालद्वितीयं कम्म

अणमि मये उदिशति, अथवा इहलोक इव चारकबन्धः अनैकैर्पातनाविशेषैः तदेवयति, तदन्यथा वेदित कस्यपि त्परलोकं, तेन
वा प्रक्षरेण अन्येन वा प्रक्षरेण विपाको भवति, तथा विपाकस्तथैवास्त्य शिरश्छिद्यते तत् पुनरनन्तम्नः सहस्रशो वा, अथवा असकृ
तथा सकृदन्यथा, अपवा द्रवश्छिद्यते अन्यथेति सहस्ते वा, अपवा शिरश्छिन्नानः शिरश्छेदमवामोति इत्यन्विद वा अन्यतराङ्ग-
छेद वा ग्रामोति, सरीरमायसेन वा दुस्सेव वेधते, एवं यादृशं दुःसमाय परस्योत्पादयति तत्र मात्रतः द्रवशो मात्राधिगं त
ग्रामोति अन्यथा वा, त एव कुडीला संसारमावणणा परंपरेण संसारसागरगता इत्यर्थः, परंपरेणेति परमवे, ततश्च परतरमवे,
एव जात अर्जतेसु मरुसु वज्जति वेदंति य दुष्णिताहं दुष्टु नीतानि दुर्निवानि कुत्सितानि वा नीतानि कर्माणीत्यर्थः, एवं ताव
ओषत उक्ताः कुडीला गृहिण्येति, इवानी पापढलोककुडीला परामृश्यन्ते, तपया-‘जे मातर च पितर च हेवा’ इव
॥ ३८५ ॥ ‘जे’ इति अभिरिष्टुभिरेवो, एते हि कल्लानि कुवाणा दुस्यवा इत्येवद्वरण, नेपा हि मातृमार्यापुत्रादयः सम्बन्धाव
पयाम्भवन्ति न भवन्ति वा इत्यवो मातापितृग्रहणं, चप्रदत्तात् भ्रातृमगिनी जाव सयणसंगयसंपयो यावरजगम रक्षं च जाय दाण
दाप्रयापं परिमाएणा, तेसु च व ममण त हेवा, हेवा नाम हित्वा, भमभवतिन भमय इति वा वदति अपि चारमते, नत्वे-
कस्यान्यतमेन अन्यतमाम्यो अन्यतमैर्वा, अथाह स लोगो अजन्यधम्मं, अथ प्रभानन्वर्पादिषु, आदेति उक्तवान्, स इति भगवान्,
लोकः कथं समारमते पंचाप्रितापादिभिः प्रक्षरेः पाकनिमिषं च ‘मूपाहं’ इव, भूताइ जे हिंससि आतसते मृतानीति अपि
मृतानि चान्यानि अपिना वश्यते, आत्मसातनिमिष आत्मघातं तपया तपनवितापनप्रक्षयहेतु उज्जालिया पाणाइवातयति
निवाविय अगणि निपातएवा उज्जालयन्तस्ते पृथिव्यादीन् प्राप्तान् त्रिपावयन्ति, त्रिम्यः मनोवाक्कायेभ्यः पातयन्ति त्रिपात-

यन्ति, आयुर्वेलेन्द्रियप्राणेभ्यो वा पातयंति तिपातयंति, उक्तं च-तणकट्टुगोमयस्सिता०, णिव्वाविथा अगणिमेव निपातयंति, उक्तं हि-“दो भंते ! पुरिसा अण्णमण्णेण सद्धि अगणिकायं समारभंति तत्थ णं एगे पुरिसे अगणिकायं उज्जालेति एगे पुरिसे अगणि-
कायं णिव्ववेइ, तेसि णं भंते ! पुरिसाणं कयरे २ पुरिसे महाकम्मतरए पणत्ते ?, तत्थ णं जे से पुरिसे अगणिकायं णिव्ववेइ से पुरिसे अप्पकम्मतरए, से केणट्ठेणं ?, (भंते ! एवं बुच्चइ) गोयमा ! तत्थ णं जे से पुरिसे अगणिकायं उज्जालेइ से णं पुरिसे
बहुतरागं पुढविकायं वायु आउ० वणस्सइकायं तसकायं० अप्पतरागं अगणिकायं समारभति, तत्थ णं जे से पुरिसे अगणिकायं णिव्व-
वेति से णं पुरिसे अप्पतरागं पुढविकायं समारभति जाव अप्पतरागं तमकायं समारभति बहुतरागं अगणिकायं समारभति, से
तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं बुच्चति”, अपि चोक्तं-भूताणमेस आघातो, हव्ववाहो ण संसयो” यस्माच्चैवं ‘तम्हा उ’ वृत्तं तम्हा उ
मेधावी समिच्च ख धम्मं ण पंडिए अगणि समारभेज्जा, कंठयं, तु विसेसणे, अहिंसाधम्मं समीक्ष्य, समारंभो हि तप-
नविपातनप्रकाशहेतुर्वा स्यात्, कतरान् जीवानाघातयंति ?, अस्याग्भप्रवृत्ताः कुसीला उच्यन्ते, ‘पुढवीवि जीवा आऊवि जीवा’
॥ ३८७ ॥ अपि पदार्थसंभावने, पुढवी जीमंझिता, ये च तदाश्रिताः वनस्पतित्रसादयः, एवमाऊवि तदाश्रिताः प्राणाश्च, संपत-
न्तीति सम्पातिनः-शलभवाद्यादयः, कट्टस्स संस्सिता य, संस्वेदजाः, करीपादिष्विन्धनेषु धुणपिपीलीकाण्डादयः, एते दहे अग-
णि समारभन्ता एवं तावदग्निहोत्राधारंभा तापसाद्याः अपदिष्टाः, एके निवृत्ताश्च शाक्यादयः, इदानीं ते चान्ये च वणस्सइस-
मारंभान्विताः परामृश्यन्ते, ‘हरितानि भूतानि विलंबगानि’ वृत्तं ॥ ३८८ ॥ हरितग्रहणात् सर्व एव वनस्पतिकाया गृह्यन्ते,
नीला हरिताभा आर्द्रा इत्यर्थः, हरितादयो वा वनस्पतयः, भूतानि जंगमाणि, विलंबयंतीति विलम्बकानि भूतस्वभावं भूताकृतिं

दर्शयन्तीत्यर्थः, तद्यथा-मनुष्ये निषेकफलत्वापूर्वपेक्षिन्यहर्गर्मप्रमवबालभ्रौमारयौवनसध्यमस्याविर्यान्तो मनुष्यो भवति, एव इति
 तान्यपि द्वारयादीनि, जातानि-ब्रमिनवानि सस्यानीत्यपदिश्यन्ते, संजातरमाणि यौवनवति, परिपक्वानि-जीवन्ति, परिशुष्कानि
 मृतानीति, तथा बुधः अहुरावस्यो जात इत्यपदिश्यते, ततश्च मूलस्कन्धश्चास्त्रादिमिविद्वैतैः परिवर्द्धमानः पोषक इत्यपदिश्यते,
 सतो युवा मरण्यमो जीर्णो मृतमान्ते, स इति एवंमृत विलम्बितं कुर्वति, क्लृप्तेन कार्यवदुपचारात् आहारमया हि देहा देहिनां, अथ
 च प्राणा, आहाराभावे हि बुधा शीयन्ते म्सायंते मृष्यंते च मद्फला शीनफलाश्च मवति, पुढो स्तिताणि शृण्व २ धितानि, न
 तु य एव मूले त एव स्कन्धे, केनापिदेकजीवो बुधः तद्वयुदासार्यं पुढोसिवाह, तान्येव-संखेजजीवितानि असंखिजजीवितानि
 अक्षतजीवितानि वा, जो णिवति मातृसात पशुश्च, आत्मपरोमयसुहृदुःसुहृदु वा आहारसयणासम्पादितवमोगत्य, प्रागस्मि
 प्राप्नो नाम निमुक्तोद्यमतिः, उपकरणद्रव्याष्वेतानि, बहुर्णति एगमपि छिदन् बहून् जीवाभिपातयति, एगपृढगीए अणेगा जीवा,
 किंच-‘जाइ च बुद्धिं च विणासयते’ इति ॥ ३८९ ॥ जातिरिति बीजं, त सुन्दलोद्बुल्लास्यन्दि(स्यादि)मिर्विनाद्ययन्ति
 यश्चैकश्च, जातिविनाशे हि बंङ्गरादिविदिर्हता एव, वात्यभावे कुतो बुद्धिः?, अथवा वातीपि विनासेति बीज, सुहृदुं विषासेइ अंङु
 रादि, बीवादीति बीबाङ्गरादिक्रमो दर्शितः, पय्याणुपुन्वी च दशविषाज, स एव भसंयतः आत्मानं दृष्टयति परं वा अघा
 द्दु से लोण अणश्चयम्मे ब्रवेत्यानन्तरे आहुस्तीर्वकराः, स इति स पाखण्डी, जनार्यो धर्मो यस्य स भवति अणजचम्मो, अहा
 बादी तहाकारी न भवति, जो हि बीवादि हिंसति मातृमसातमिमिच, इत्येव तान् प्राप्तवयसो वा बुधादीन् इत्या ते कुञ्जीलाः मानु
 प्याव् प्रच्युताः प्राप्य ‘गहमापि मिज्जति पुबच्छ(बुया बु)पाणा’ इति ॥ ३९० ॥ गर्मानिति दक्कणे गर्मोदि इति यदपदिश्यते

तद्गर्भाद्यवस्थानिमित्तं, तद्यथा—निपेककललुर्दुपेक्षित० स हि मासं गर्भाद्यवस्थानिमित्तं, तस्यामन्यतमस्यां कश्चित् त्रियते, अथवा मासिकादि, गर्भावस्थासु नवमासन्ते तेनान्यतरस्यां त्रियते, गतगर्भा विगर्भा, ते तु ब्रुवाणाश्च, ग्रन्थानुलोम्यात् पूर्व(पृत्) कुर्वाणाः, इतरथाऽनुपूर्वं वा ण ब्रुवाणा इतियावत्, न मातापित्रादि व्यक्त्या गिराऽभिधत्ते, ततः परं ब्रुवाणा, पंचशिखो नाम पंचमूढः कुमारः, अथवा पंचेन्द्रियाणि [शिखाभूतानि बुद्धिसमर्थानि स्वे स्वे विषये तस्मात् पञ्चशिखो, तस्मिन्नपि कदाचित् त्रियते, युवाणगामिज्झमा येरगा य कंठयं चयंति साततो भवतो वा, यः पञ्चात्प्रलीयते, यैर्यथाऽऽयुर्निर्वर्तितं यैश्च यथा जीवोपवातादिभिरल्पान्यायुषि निर्वर्तितानि सोपक्रमानि निरुपक्रमानि च, भणितं च—‘तीहिं ठाणेहिं जीवा अप्पाउअत्ताए कम्मं पकरेंति’ एनं पंचेदियतिरिएसुवि, गम्भादि मिजंति उ अबुयाणा, व्याधिभिराणंतुर्केवदनाप्रकारैरिभियन्ते, एगिंदिएसुवि तहाणुरूवं भाणितव्वं, ‘बुज्झाहि जंतो इह माणवेसु’ वृत्तं ॥ ३९१ ॥ किं बोद्धव्यं ? न हि कुशीलपाखंडलोकः त्राणाय, धम्मं च बुज्झह, तं च बोधिं बुज्झा जहा—माणस्सखेत्तजाती कुलरूवारोगेगसाउअं बुद्धी । समणोगह सद्धा दरिसणं च लोगम्मि दुलभाइ ॥ १ ॥ जंतोरिति हे जन्तो, इहेति इह माणवेहिं दृष्ट्वा भयानि इतश्च तस्य जातिजरा मरणादीनि नरकादिदुःखानि च, तेण दट्ठुं भयं वालिएणं अलं भे बालभावो हि बालकं कुशीलत्वमित्यर्थः, नयते कुशीलं अग्रतः, एगंतदुक्खे जरिए उ लोमेत्ति णिच्छणयं संपडुच्च एगंतदुक्खो संसारः, तंजहा—‘जम्मं दुक्खं जरा दुक्खं, रोगा य मरणाणि य । अहो दुक्खो हु संसरो, जत्थ किस्संति जंतवो ॥ १ ॥’ तहा तण्हाति, तत्तपाणं करोति तस्स जरित्तेत्ति ‘आलित्ते णं भंते ! लोए जराए मरणेण य’ अथवा जेण सयं संतत्तं जरितमिव जगं कलहं गलेत्ति, ज्वरित इव ज्वलितः, सारीरमाणसे हि दुःखादी, मणुस्से हि कपायैश्च नित्यप्रज्वलितवान्, ज्वरितः सकम्मुणा

विष्परिपासुर्वेत्तिषि स्वकृतेन कर्मणा, नेत्ररादिकृतेन, विष्परियासेन गरादिनानाविधैः प्रकरोर्विपरीतमायाति, तदपि चोक्त, उक्तं
 कुशीलविपाकः, पुनरपि कुशीलदर्शनान्नेवाभिधीयते, 'इहेन मूढा पयवदति मोक्षम्' दृष्ट ॥ ३९२ ॥ इहेति पाखण्डिलोके मनु
 प्यसोकेऽपि, एके न सर्वे मूढा-अयाजमा स्वयं मूढाः परेष मोहिताः मृग वदन्ति, आद्रियते आहारयति च तमिस्पाहार', पुष्ट्या
 पुर्नकादिविश्रुपान् आनयति-आहारयतीत्याहार', आहारसंपलप्येण रसाद्याहारसपद जनयन्तीति आहारसंपलप्येण च तल्लक्षण, अथवा
 आहारेण समं पचनं, आहारेण हि सह पंच लवणाणि, तंजहा-सैषव सोक्षल पिढं रोम मसुद्र इति, लवण हि सर्वरसान् दीप
 यति, उक्त हि-'लवणविहृषा य रसा, पन्सुविहृषा य इंदियगामा ।' तथा चोक्त-'लवण रसानां तैल स्नेहानां घृतं मेघ्यानां-
 मिल्मादि, केच अदद्रुण्य मोक्ष न परिहरति, कचिचदपि, भववा आहारपंचग, तपया-'मञ्ज लमुषं पल्ल रीरं करमं तपेव गोमसं',
 वारिमदगा तु पगे य सीतोवगसेवणेन स्नानपानहस्तपादधावनेन सीतोदगसेरण, तत्र च निराता, सीत्रमिति अविगत
 जीवं, अंगुष्ठाभिसहं वा, परिघादमागवतादयोऽपि क्षीतोदक सेवति, द्रुतेण एगे तापसादयो हि इष्टेः समिद्रुताभिर्हृष्यैः, द्रुता
 ज्वनं तर्पयन्तो मोक्षमिच्छन्ति, तत्र कुञ्चादीन् सन्नाम गबयन्ति ये तत्र दक्षन्ते, मोक्षो सविशिष्टः सर्वविमोक्षो वा दस्त्रादि-
 द् लविमोक्षो वा, ये कुष्ठस्त्रादिफलमनाद्यस्य द्रुत्वति ते मोक्षाय, द्रेपास्तु अम्युदयाय, तेषामुत्तरं 'पायोस्त्रिणाणादिसु गस्थि
 मोक्षम्' इत्वं ॥ ३९३ ॥ प्रात इति प्रत्युष', आदिग्रहणात् इत्तपादप्रक्षालनप्रलवयनानि, येन तदुदक सचिवं तदस्मिन् ये घट्टे
 पथा इम्मति, किंच-'स्नान मददर्यकर्', कर्मांगं प्रथमं स्मृतम्' स्त्रो गाम अदद्रुण्यं तदस्त्रीपन्यानि पंच लवणाणि तेषामनन्त
 नेन मोक्षो भवति, ते मस्य मसं लवण य 'मोक्षा ते इति कुमीला, मांसमिति गोमांसं, वप्रहन्त पम्पदं क्कारम एता यमोक्षा

कथमिहान्यत्रवासं परिकल्पयन्ति मूर्खाः, अन्यत्रत्रासो नाम मोक्षत्रासो नाम यत्रेच्छति यदीप्सितं
 वा न तत्र वासं परिकल्पयन्ति, अत्रैव संसारे चैव, परिकल्पयंति नाम कुर्वन्ति, विशेषोत्तर 'उदएण जे सिद्धिमुदाहरंति'
 वृत्तं ॥३९४॥ सायंति रात्रौ, पायंति पञ्चूसे, सेसं कंठयं। किंच-यदुदकेन सिद्धिः स्यात् तेन 'मच्छा य कुम्मा य सिरीसिवा
 य' वृत्तं ॥ ३९५ ॥ मच्छा एव कुम्मा-कच्छभा, सीरीमवत्ति इह सिरीसिवा मगरा सुंभुमारा य, चतुष्पादत्वात् सिरीसुपा, मंगू
 णाम कामजगा, उट्टा णाम मजारपमाणा महानदीषु दश्यन्ते, उम्मज्जणिमज्जियं करेमाणा, दगरक्खसा मनुष्याकृतयो नदीषु समु-
 द्रेषु च भवंति, एवमादयोऽन्येऽपि च जलचराः मत्स्यबन्धादयश्च यद्यद्विर्मोक्षः स्यात्तेन सर्वे मोक्षमवाप्नुवन्तु, न चेदाप्नुवंति ण,
 अट्टाणमेयं कुसला वदंति अस्थानमिति अनायतनं अनादेशः अभ्युदयनिःश्रेयमयोः कुशलास्तीर्थक्रास्त एवं वदंति अस्या-
 नमेतत् यदुदकेन शुद्धिर्भवति, 'उदकं जति कम्मममलं हरेज' वृत्तं ॥३९६॥ एवं पुण्यंपि, चन्दनकर्द्दमलिप्तं वा, नोचेत् ततस्ते
 इच्छामात्रमिदं, त एवं वराका जात्यन्धतुल्याः अंधं व णेतारमणुस्सरंता अन्येन तुल्यं अन्धवत् यथा जात्यन्धो जात्यन्धं णेता-
 रमणुस्सरंतो, अणुस्सरंतो णाम अणुगच्छंतो, उन्मार्गं प्राप्य विपमप्रपातादिकण्टकन्यालागिउपद्रवानामादयति क्लेशमिच्छन्ति न
 चेष्टां भूमिमवाप्नोति, एवं ते कुसीला अहिंसादिगुणजात्यन्धा इच्छंतोऽपि मोक्षार्थं अहिंसादीन् गुणानप्राप्नुवन्तः, स्वयं प्राणिनो
 विहेडयंति 'हेडु विबाधने' बाधन्त इत्यर्थः, ये चान्ये जीवा अनाप्यास्तानाश्रयन्ति तेऽपि तथैव प्राणिनो विहेडयित्वा अनिष्टानि
 स्थानानि अवाप्नुवंति, किंच-'पावाइं कम्माइं पकुवतो हि' वृत्तं ॥ ३९७ ॥ कंठयं 'हुतेण जे मोक्खमुदाहरंति' वृत्तं
 ॥३९८॥ ये मोक्खं उदाहरंति नाम भासंति, सायं च पायं च पायं च अगर्णि फुसंति सायं रात्रौ, पायं प्रत्युपि, अग्निं स्पृशन्ति

इति यथैष्टैर्ह्येस्तत्पर्यन्तं , यदि तेषामेव सिद्धिर्भवति एव सिया सिद्धि इवेज्ज कतरेषां ! अगणिं पुसन्ताण कुकम्मिणपि
 कुकम्मो मृस्यटक्करा कूटक्करा वणदाहा वत्सरदाहकः, उक्कानि पृथकुद्धील्लदध्वनामि, एषां तु सर्वेषामेव अयं सामान्योपालम्भः
 अपरिक्ख दिट्ठं ण ह एव सिद्धि, एव्हिन्ति ते घातमयुज्जसमाणा । अपरिच्छेति अपरीक्ष्य, दृष्टिरिति दर्शनं, अपरीक्षित
 दर्शनानामित्यर्थः, नैव सिद्धिर्भवतीति धान्यश्लेषः, किंतु एदिति ते घातमयुज्जसमाणाः, अपरिच्छेति अपरीक्ष्य, दृष्टिरिति दर्शनी,
 तैस्तेर्दु स्वविश्लेषयित्वतीति घात' संसार', धम्ममयुज्जसमाणाः, तत्प्रतिपक्षभूताः सम्यग्दृष्टयः, ते तु भूतेहिं जाण पडिलेइ सात
 भूतानि एक्केन्द्रियादीनि, जानीव इति ज्ञानकः स ज्ञानको अणोवम्मेण भूते सातं पडिलेहेति 'वद मम ण पिय दुक्ख, जाणिय
 एवमेव सब्बसंघाण' एव मत्वा यदारमनो न प्रिय तद्भूतानां न करोति, एव संम पडिलेइणा भवति, विज्झं नाम विद्वान्, गहा
 यप्ति एव गृहीत्वा अणोवमेण इच्छितं सातासात एव गृहीत्वा नवकेन मेदेन तसयावरण पीड, अथवा विज्झ, विज्झा णाम ज्ञान
 व गहाय, जीए तसयावरा नव्वति, उक्क च-'पढम णाण तमो दया, एव चिह्वति सब्बसंनए । अण्णाणी किं कादिति?, किं वा
 गादिति छेयपावग ? ॥१॥' ये पुनः हिंसादिषु प्रवर्षन्ते अशीलाः कुशीलाश्च ते संसारे यणति लुप्पपत्तिं वृष ॥ ४०० ॥ जर
 गादिगतीसु सारीरमाप्तसहिं दुःखेहिं पीड्यमाना स्तनन्ति, लुप्यन्त इति छिद्यन्ते, इत्यन्ते च, तसन्तीति नानाविधेभ्यो दुःखेभ्य
 उद्विज्यते, कर्मण्येषां संतीति कर्मिणः, यतश्चैव तेष पुढो जगाइ पुढो नाम पुषक् अथवा पृथु विस्तारो, सब्बजगाइ पुढो पटि
 संसाणपि परिसंणाय परिगण्येत्यर्थः 'मिहु'रिति सुसीलमिहुः तम्हा भिव् विरते आतगुत्ते तस्मादिति यस्माश्चिःशीलाः कुशी
 लाश्च संसारे परिवर्षमाना स्तनन्ति लुप्पपत्तिं वसंति च तम्हा विदुः विरति कुर्यात् पंचमक्कारो अहिंसादी, आतगुत्ते णाम आत्मसु

गुप्तः स्वयं वा गुप्तः कायवाङ्मनस्वात्मोपचारं कृत्वा अपदिश्यते आतगुमेति, ददृहुं तसे य पडिसाहरेज्जा चशब्दात् स्थावररेपि,
 पडिसाहरेज्जि इरियासमिति गहिता, अतिकम्मे संकुचए पसारए, इदानीं स्वलिङ्गकुशीला परामृश्यते, तद्यथा—‘जे धम्मलद्धं च
 निघाय भुंजे’ वृत्तं ॥ ४०१ ॥ जेत्ति अणिदिट्ठणिद्देसे, लद्धं, नान्येषामुपरोधं कृत्वा लब्धमित्यर्थः, वेतालीसदोसपरिसुद्धं, वा
 विभापाविकल्पादिपु, असुद्धं वा लद्धं असणादि निधयेति सन्निधिं कृत्वा,, तं पुण अभत्तत्थं, दुचरित्तं भत्तसेसं वा अबभत्तद्धो
 वा मे अज्ज, एवमादीहिं कारणेहिं सन्निधिं काउं भुंजति, विगतेण य साहट्ठुं विगतजीवं तेनापि च साहट्ठुरिति
 साहरिग, फासुगे देसे जंतुवज्जिते संहृत्य यः स्नाति—प्रयत्नेनापि देशस्नानं वा सर्वस्नानं वा करोति, किं पुण अहिकडेण ?, जो
 धावती लूसयतीव वत्थ धावयति विभूसावडिताए, ल्भयति णाम जो छिंदति, छिंदितु वा पुणो संधेति वा, पठ्यते च—लीस-
 एज्जावि वत्थं लीसए नाम सेवते, अथवा स्रह्ठणाइं कारेति, अप्पणो वा परस्स वा तमेव कुथाणं, भट्टारगो भणति—अधाहु
 से णाअणियस्स दूरे नयभावो हि णागणिगं ततो दूरे वर्त्तते, निर्ग्रन्थत्वस्येत्युक्तं भवति, उक्ताः पासत्थकुसीला । इदाणि सुसीला,
 ‘कम्मं परिणाय दगंसि धीरे’ वृत्तं ॥ ४०२ ॥ ण्हाणपियणादिसु कज्जेसु तिविधेन तु उदगसमारंभे य कम्मबंधो भवति तमेवं
 ज्ञात्वा संसारभीतो दुविधपरिणाय परिजाणेज्ज धीरो—जानको, यथा वा यैः प्रकारैः कर्म बध्यते तान् कर्मबन्धाश्रवान् छिदित्वा
 न कुर्यादिति, एवं ज्ञात्वा विद्येण जे जीवति आतिमोक्खं विगतजीवं वियडं—तंदुलोदगादि यच्चान्यदपि भोजनजातं
 विगतजीवं संयमजीवितानुपरोधकृत् तेन जीवेयुः, केच्चिरं कालमिति जाव आदिमोक्खो, आदिरिति संसारः स यावन्न मुक्तः,
 ततो वा मुक्तः, यावद्वा शरीर ध्रियते तावत्, किंच—प्रासुकोदकभोजित्वेऽपि सति ते वीनकन्दादि अंभुंजमाणाः, आदिग्रहणान्मू-

तपप्रच्छादीनि गृह्यन्ते, विरता सिणाणा अउ इस्थिगाओ विरता अम्यगोवर्चनादिषु शरीरकर्मसु, निष्कृति कर्मशरीरा, सुक्खा
 दुःखता विष्णुदिकम्मसरीरा जाव अट्टिचम्मावणदा एव तावदहिंसा गृहीता, इत्थिप्रवणतो अन्येऽपि अवागृह्यते रात्रिमक्त च, ततोऽपि
 विरता, ये पैव विरताल्लपसि चोद्यता ते संसार न वणति, ज वा तत्र परिग्रमन्ति, ज वा कुपीलदोसेहिं जुळति, पुणरवि पासत्या
 कुसीला परासुस्संति-‘जे मातर च पितर च हेवा’ इच ॥४०३॥ गारं नाम घृहं पुत्रादि, पसवो हस्तथगोमहिप्यादयः, एव
 कृताकृत एवं संत असंत वा विहाय प्रग्रजितत्वात् आधाति घम्मं उदाराणुगिदो, हिंढंतो वा उपेस्य अक्कारणे वा गत्वा तन्निवेसु
 इत्थेसु दाणमइयादिषु अक्खातिवि वास्याति, घर्म्मो, उदाराणुगदो नाम औदारिक उदरहेतुं वम्मं कहेति, उघाहु से सामणित
 भमणमावो सामणिय तस्म दूरे वड्ढति, कुलाइ जे घावति साहुगाइ० इच ॥४०४॥ एवविघाह कुलाइ पुम्बसंयुताइ पच्छा-
 संयुताणि वा वो गच्छति साहुगाइ, स्वादनीय स्वादु स्वादु ददातीति स्वादुदामि, स्वदति वा स्वादुकानि, अक्खाइयाओ अक्खाइ,
 घम्मइयाओ वा, बाहि वा कखाहि रल्लते, उदाराओ गिदो पुओ, अथवा उदरग्रथिना आस्या ज वड्ढइ कळठ, इतरा हा करे
 अवि कुले बाप्पिणा, से आयरियाण गुणार्जं सतसे आयरिया चरिचारिया सेसि सहस्समाए सो वड्ढति सहस्सगुणपरिणीजे
 ततो य हट्ठवरेण, जे सावए ‘उपम्यकार्या णाचि’ लपतीति प्रवीति जेवि ताव अणवादिहेतुं, अण्वेण केइ लयावेति अइ परिसो
 वा, सोवि आयरियाज सहस्समागे ज वड्ढइ, किमग पुज जो समयेव लवइ !, एवं वत्तवचपूयाहेतुमवि । किंच-णिक्कमदीणे
 परिभोगेणट्ठी० इच ॥४०५॥ जो अप्प वा वड्ढ वा उक्खवि च छड्डिवा णिक्खतोऽओ सीलमास्सियतः रुद्धाभयानतर्हिंसतः अला
 भगपरीसंइण वा दीनवां प्राप्प निब्बिमदियवसुओ पथविधस्स जाजीनस्स अयतमेन भादायुत्थावयति, सर्वोऽपि हि मोहत्त्वपर

प्रणयदीनो भवति, उक्तं हि—कण्ठविस्मरता दैन्यं, मुखे वैवर्ण्यवेषधू । यान्त्रेव प्रियमाणस्य, तानि लिङ्गानि याचिरे ॥१॥ आउ-
 दृणाहेतुं च सुहृमंगलियाओ करोति मंसत्त, एरि गो वा तुमं दमदिसिप्पमासो तच्चणिगो व जहा कंपति, उदरे हितं उदरिकं
 अन्नपानमित्यर्थः, भृशं गृद्धः प्रगृद्धः णीयारणिद्धेव महावराहे णीयारो णाम कणकुंडकपुग्गमासोदण्ण विनिकीर्यत इति
 नीकारः, वरा दारतीति वराहः, वरा भूमी, स उद्धृतविपाणोऽपि भूत्वा अन्यानुत्तोऽपि हि हिन्यमानान् दृष्ट्वा तत्र नीकारे गृद्धन्
 पश्यति, ततः कचिदेव प्रकृता वा, अदूरेति वा अचिरात्कालस्य प्राप्तजरो व एपति घातमेव, मरणमित्यर्थः, अथवा निकारो नाम
 यस्यानिरालकरालकमुद्रमापादीनि स आरण्यवराहः, तेषु प्रगृह्यमाण औपगेषु पतति, कर्पकेभ्यो यद् एमति घातमेव, एवमसौ
 कुशील आहारगृद्धः असंयममरणमासाद्य णरगतिरिक्खजोणिओ पाविऊण अदूरमासु निघातमेव, स एवं कुशीलो 'अण्णस्स
 पाणस्स इधलोइअस्स' वृत्तं ॥४०६॥ इहलौकिकानि हि अन्नपाणानि हि न मोक्खाय, तेषां ऐहिकानां अन्नपाणानां हेतुरिति
 वाक्यशेषः, अनुप्रियाणि भापते, एस दारिका कीम ण दीज्जइ?, गोणे किं ण दम्मए?, एवमादि वणीमगत्तणं करोति, सेवमान इति
 वायाए सेवति, आगमणगमणादीहि य, स एवंविधं पासत्थयं चैव कुशीलतं च चशब्दात् ओमन्नतं संसत्तचं च, प्राप्येति
 वाक्यशेषः, केवलं लिङ्गावशेषः चारित्रगुणवंचितः णिस्सारए होइ जहा पुलए जहा धणं कीडएहिं णिष्फालितं णिस्सारं
 भवति, केवलं तुयमात्रावशेषं, एवमसौ चारित्रगुणनिस्सारः पुलकधान्यवत्, इहैव बहूणं समणाणं समणीणं हीलणिजे० परलोने
 य आगच्छति हत्थछिंदणादीणि, उक्ताः कुशीलाः, तत्प्रतिपक्षे भूतं मूलोत्तरगुणेषु आयतत्वं, सो शीलं प्रतिपद्यते, तत्रोत्तरगुणा-
 नधिकृत्यापदिश्यते, 'अण्णायपिंढेणऽधियासएज्ज' वृत्तं ॥४०७॥ ण संयं वणीमगादीहिं, अण्णातउ एसति, अधियासणा ण

प्रलभमर्गा, न पूरण तवस्ता अ, सह अये पूपासकारभिभिच तपः कुर्यादिति, निवहेज्ज वा, जो पूयासकारनिभिच तव करोति
 तेन सो तत्पाभि वादितो भवति, तम्हा न भिव्वहेज्जा, स एवं अण्ये य पाणे य अणाणुगिदो, जो हि अण्णायपिठ एमए सो
 नियमा अण्ये य पाणे य अणाणुगिदो, अथवा अप्पु-यभाइमाव इति, न पुव्वसुत्तेसु अण्णपाणेसु अणुगिज्जेब्बा, एगगाइये
 गइगति सहा रसेसु भियतवि तहेव सम्बेसु कमेसु भियपि कुर्यात्, सहूवादिसु अमज्जमाणे ण राग दोसं वा गच्छे, कय ?,
 'सरेसु य मएयपावयसु, सोतगाइणवुवगतेसु । तुठ्ठेण व रुठ्ठेण व समयेण सदा न होयव्वं ॥१॥' एव सेमिदिएसु, अइवा अपसत्तय
 इज्जस्समेसु मदन्नकमेसु य, यथैव इन्द्रियजयं करोति तहेव 'सत्ताणि संगगणि अवि(इ)अ चीरो' वुच ॥४०८॥ संग्गाः प्राणि
 वधादयः ताव मिज्जादंसर्पेति ताणि अभिच्छिच्छस्य सव्वाइ परीसहोवसगांइ दुक्खां त्वममाणे-सहमाणे, अखिलो माम अस्मि-
 लेसु गुणेषु वसितव्यं, अथवा स्मितमिति यत्र किंचिदपि न प्रसूते ऊहसमित्यर्थः, नैवं स्मितभूतेन मवितव्य, यत्र कश्चिदपि गुणो
 न प्रसूते, गुणा बाजामी, अगूदे आहसादिसु, न सिलोयक्कमी परिवएळा, सिलोको नाम स्लाघा, सर्वतो वएळ, स्याचदस्मात्पिठ
 किंनिमिचमाहायति ? , उच्यते- 'भारस्स जाता मुणी सुजमाणे' वुच ॥४०९॥ मारो नाम संयममारो, जाताएणि संयम
 जाताएणि, संयमजाता मरो-विमिचं, सवमभारवइणुवाए 'सो इ तवो कयव्वो जेण मणो दुक्ख ण उप्पलेख', कलेज्जा य
 उपानकीडातुन्य तपो मन्यमानः कखेळा य पावविवेगं नाम मिसु, पाव नाम कम्म, विवेगो विनाश इत्यर्थः, सर्वोविवेको
 मोघ, सेसो देसविवेको, अथवा पायमिति क्षीरं, कृतमत्त्वादशुचित्वाच्च तद्विवेकमाच्छेद्यमाणः शु-क्लेण पुठ्ठे घुतमासिरज्ज यदि
 पुनस्सो संयम कुर्वाणः क्षीरमात्मनैः परीगहोपसर्गदु-रैरमिभूयत ततस्तेरमिभूतः घुतमादिएळ, पुत्र-वैराग्य चाशिश्रं उपपन्नो वा

संजमो णाणादि वा, आदीएज्जत्ति तमादद्यात्, तेन तेपा जयं कुर्यादित्यर्थः, यथा भट्टारक एव, दमदन्तो वा संगमसीसे यथा दमितः वरो-योधः संगमशिरस्यपरान् दमयति, अभिहतीत्यर्थः, एव अद्विविहं कम्मं जिणिता परीसहे अधियासेहि, किंचान्यत्- 'अवि हम्ममाणे फलगावत्तट्ठी'वृत्तं ॥४१०॥ यद्यप्यसौ परामर्हेहन्नेत अर्जुनकवत्, अथवा फलकउदचक्रुष्टः क्षारेण लिप्येत सिच्येत वा तथापि अप्रदुष्टः अणिहम्ममाणो वा समागमं कंखति अंतगस्स सम्यक् आगमः समागमः, अन्तक्रो नाम मोक्षः, अथवा अन्तं करोतीति अन्तकः, यथा 'नाग्निस्तृप्यति काष्ठानां, नापगानां महोदधिः। नान्तकृत्सर्वभूतानां, न पुसा चामलोचनाः ॥१॥' स एवं निदूधूर्य कम्म-अंतकम्ममासाद्य निश्चितं निरवशेषं वा धृत्वा विधूय, किं? अष्टप्रकारं कर्म, नेति प्रतिषेधे, भृशं प्रपंचं प्रवंचं जातिजरामरणदुःखदौर्मनस्यादि नष्टवदनेकप्रकारः प्रपंचको दृष्टान्तः, अक्खक्खएव अशनोतीत्यक्षः, अथवा न क्षयं जाती-त्यक्षः, जहा अवक्खक्खए सगडं समविपमदुर्गप्रपातोद्यानादिषु तेषु पुनः संखोभमिन्ति एवं स, एवं निदूधूर्य कर्म अचलं निर्माणमुखं प्राप्य न पुनः संसारप्रपञ्चमाप्नोति । नयास्तथैव ॥ कुसीलपरिभाषिनं सप्तममध्ययनं समाप्तं ॥

वीरियंति अज्झयणं, तस्स चत्तारि अणुयोगदारा, अहियारो-तिविधं वीरियं वियाणिता पंडियवीरिए जतितव्वं, गाथा 'वीरिए छक्कं' गाथा ॥९१॥ वीरियं णामादि छव्विहं, णामंठवणाओ गयाओ, वतित्तिं दव्ववीरियं सच्चित्तादि तिविधं, सच्चित्तं दव्ववीरियं तिविधं-दुपद चउप्पद अपदं, दुपदाण वीरियं अरिहंतचक्कवड्डिचलदेववासुदेवाणं इत्थिरयणस्स य, एवमादीण वीरियं-जं जस्स जारिसं सामत्थं, चतुष्पदाणं तु अस्सरयणाईणं सीहवग्गवराहसरभादीण, सरभो किल हस्तिनमपि वृक इव औरणकं उक्खिविऊण अ बज्झति, एवमादि यस्य यच्च चतुष्पदस्य वोद्धव्यं वा सामर्थ्यं, अपदाणं गोसीसचंदणस्स उण्हकाले डाहं णासेति

तथा कनकरयणस्त सीयच्छले सीत उच्छृङ्खले उच्छृङ्खले सीते उच्छृङ्खले सीते उच्छृङ्खले सीते, एव पुटसीमादीन
 वस्त चारिसं संजोदमाण असंजोदमाण य गदागदविसेसाण य 'अचिस पुण वीरिय' गाथा ॥ ९२ ॥ अचिस दृष्टवीरियं
 आहारादीर्णं स्नेहमस्यभोग्यादीनां, उच्छृङ्खले हि—'मद्यः प्राणकरं सोय०' आवरणं च वम्ममादि गुडादीर्णं च चक्रयणमादीण
 अन्येषां च प्रासद्यक्किम्मकादीनां, किञ्चान्यत्-चद ओसहाण मणिं वीरिय, विवागे तं विसल्लीकरणी पाइलेवो, मेवाकरणीउ
 य ओसवीओ, विसपाटीणि य दव्याणि गवअलेवआम्वादमावात् विप पासेन्ति, सरिसिस्मेवाओ वा गुलियाओ वा लोसुबहे
 वयामेचे खेचे विप गदो वा मस्ति, अन्य द्रव्यमाहारित मासणापि कहु(वपु)पि सुवां न करोति, न च बलप्राप्तिर्मवति, किञ्च
 केयाञ्चिद्रव्यतो संयोगेण वधी आलिषा उदकेनापि दीप्यते, कसीरादिषु च क्वञ्चिकेनापि दीप्यते, योनिप्राप्ततादिषु वा विभा
 सियन् । खेचवीरिय देवकुन्तासीसु सर्वाण्येव द्रव्याणि वीर्यवन्ति मनन्ति, यस्य वा क्षेत्र प्राप्य बलं भवति, यत्र वा क्षेत्रे वीर्यं
 वर्ण्यते, एत चेव ब्रह्मो किन्दुवीगाभाए गदितो, 'आवरणे कथयादी च कावीर्यं च पहरणे होति । सेतम्मि जम्मि
 खेचे कासे जो जमि कालमि ॥ ९४ ॥ झलवीरिय सुसमसुममाविसु, यस्य वा यत्र झले बलमुत्पद्यते, तद्यथा—'वर्षासु लवण-
 ममृतं द्रवदि बल गोपयय हेमन्ते । शिद्धिरे चामलकरमो घृत वसंते गुह्ये वमन्तस्यान्ते ॥ १ ॥' 'भावे जीवस्त वीरियरम'
 माहा ॥ ९२ ॥ भाववीरिय जीवस्म सवीरियस्स लब्धीओ अपेगविवाओ, तंवहा उरस्सबल इदिपबल अन्तप्यबल, ओरसि मने
 ओरस्सं, छारीरमित्थयो, व पुन अपेगविप, तंवहा—'मणवयणकाय' गाथा ॥ ९५ ॥ मणे ता उरस्मवीरिय चारिसं मणपो
 मगलगाइणसामत्य वयरोमसंघातणादीण चारिसे पमसंघतये मणपोगले भेषति, व पुन दुषिधं-संपदे य संमन्वे य, तित्थ

गरस्स अणुत्तरोवाइयाणं च अतीपह्णि मणोदब्बाणि, संभायणीयं तु यो हि यमर्थं पटुमतिना घोव्यमानं न शक्नोति साम्प्रतं
 परिणामयितुं, संभाव्यते तु एष परिकर्ममाणं शक्षयत्यमुमर्थं परिणामयितुं, तंजहा-तवे तणुत्तए दुब्बले, विग्णाणणाण इत्यादि
 संभाव्यं, वायावीरियमवि दुविधं-संभवे य संभव्ये य, तत्थ संभवे य तित्थगरस्स जोअणनीहारिणी वाणी सव्वभासाणुगामिणी
 एतत्संभवति वाचावीर्यं तित्थकरे, येषां चान्येषां क्षीराश्रनादिवाग्विषयः, तथा हंमकोकिलादीनां सम्भवति स्वरसेन माधुर्यवीर्यं,
 सम्भाव्ये तु इयामास्त्री गाइतव्वे, तंजहा-‘साम्मा गायति मधुरं काली गायति खरं च रूखवं च’एवमादि, तथा संभावयाम
 एनं श्रावकदारकं अकृतमुखमप्यक्षरेषु यथावदभिलसव्येषु, तथा संभावयामः शुक्रमदनशलाका मनुष्यवक्तव्येन त्वेनं भासे सम्भा-
 व्यते, कायवीरियं णाम औरस्यं यद्यस्य वलं, तदपि द्विविधं-सम्भवे सम्भाव्ये च, संभवे यदिवा चक्रमर्तिचलदेववासुदेवाणं यद्वा-
 ह्नुबलादि कायवलं, जहा कोडिसिला तिविट्ठुणा उक्खिता, अथवा ‘सोलस रायसहस्सा’ एवं जाव अपरिमितचला जिगवरिदा
 संभवयुः, सम्भाव्यते तीर्थकरा लोकं अलोके प्रक्षेप्तुं, तथा मेरुं दंडमिग गुहीत्वा छत्रवद्धतुं, तथा पभू अण्णतरो इंदो जंबुदीवं तु
 वामहत्थेण छत्तं जहा धरेज्ज करयलतो मंदर घेतुं, तथा संभाव्यते आर्यदारकः परिमर्द्धमानः शिलामेनामुद्धतुं, अनेन मल्लेन सहा-
 योद्धुमित्यादि, इंदियवलं पंचविधं सोइंदियादि, एकेकं संभवे सम्भाव्ये च, संभवे यथा श्रोतस्य वारग जोयणाणि विसओ, एवं
 सेसाणवि जस्स जो, संभाव्येऽपि यस्यानुपहतमिन्द्रियं श्रान्तस्य वा पिपासितस्य वा परिग्लानस्य वा साम्प्रतमग्रहणसमर्थं, यथो-
 दिष्टानामुपद्रवानां उपशमे सम्भाव्यते विषयग्रहणायेति, उक्तं इन्द्रियवीर्यं । इदानीं आध्यात्मिकं, तमनेकविधं ‘उज्जमधितिधीरत्तं,
 ॥९६॥ उज्जमो णाम परीसहोन्नसग्गाणं जये, सोडीरो णाम त्यागसंपन्नः अविसादिता, अहमा सोडीरत्तं ज्ञाने अध्वेतव्ये तथैव वा

कचभ्ये, न परामियोग इव करोति, हर्षायमाणः, अवश्यं मया एतत्कर्तव्यं, न विपीदन्ति चलयति वा, क्षमाभीर्यं आकुदयमानो वि
 न क्षुम्यति, गमीरो नाम परीषदेर्न क्षुम्यते, दाढ वा क्कटं वा षो तुज्जो भवति, उक्क च-‘बुल्लुलेति अ होइ ऊभय रिचय कण
 ऊप्पइ। मरियाइ ण सुम्भती सुपुरिसविष्माणमढाइ ॥१॥’ उक्कयोग’ सागारप्रणगारुयोगगीरिय, सागारोवयोगवीरिय अट्टविहं
 पंच दानानि श्रीप्यप्पानानि, अणागारोवयोगवीरिय चतुर्विधं, येन स्वविषये उपयुक्ता यो यमर्यं आनीते द्रष्टव्यं च पश्यति, एक्केक्कस्स
 मत्तुपयोगादेः चतुर्विधो मेदो दब्बादि, एवं उक्कयोगवीरिए जाणति, जोगवीरिय तिविह, मज्जमज्जप्पवीरिय अकुट्टलमज्जप्पिरोवो
 वा कुट्टलमज्जउदीरण वा मज्जस्स एगसीमात्तकरण वा, मज्जवीरिएण य विपठसंयता वदमागअवट्ठितपरिब्रामगा य भवन्ति, वदवी
 रिए माममाणा अपुण्णरुत्त निरवद्वय च मापते वागविषयात्मोपयुक्त, क्कये वीर्यं सुममाहितपमअवदना सुमहरितपादः कूर्मवद-
 वतिष्ठते, कय निमनोऽइ स्या इत्यप्पवसित, उक्क हि-काएवि हु अऊप्प ते० तपोवीर्यं दाद्वयक्करं यस्तद्व्यवसितः करोति,
 एवं मत्तद्वयविषे सयमेज्जि, एकत्वाप्पवसितस्स संयमवीर्यं भवति, कयमहमतिचार न प्राप्नुयामिति, एवमादि अण्णात्मवीर्यं, एवं
 मादि माववीर्यं वीरियणुब्बे वण्णिज्जति विक्कय्यम, उक्क च-“सव्यणदीण जा होअ वालुगा गणममगता संती। तणो बहुतरो
 उ अरयो एकस्स पुब्बस्स ॥ १ ॥ सव्यसमुदाण बल जति पत्थिमित इवेअ सकलंगं। तणो बहुतरो उ अरयो एगस्स पुब्बस्स
 ॥२॥ सर्वपि तय तिविह पढिय षाल च बालपढित होइ, तत्थ बालय तवा पढित च, मीसित च, जयवा दुविच, प्रं०-अगा
 रवीरियं अण्णात्वीरियं, तत्थ पढितवीरिय अण्णाराण, आगाएण तु दुयिहं-षाठ च पाळपढित वेति, तत्थ पढितवीरिरियि
 पादीण सपत्तवसिच च, बालवीरिय जहा अत्तं प्रत्तम्म. विविधो तिठणा, तंमहा-अणादीणं अपज्जवसितं १ अणाइय सपत्तवसिच

२ सादीयं नपञ्जवसितं ३, णो चैव णं मादीयं अपञ्जवसितं, अथवा सव्वं तु वीरियं तिविहं-खड्यं उवसमियं खओवसमियंति,
खड्यं खीणकमायाणां, उवसमियं उवसतंकसायाणां, सेमाणं तु खओवसमियं, जत्थ सुत-सत्थमेगे सुस्सिकखंति, तत्थ गाथा
'सत्थं तु असियगादि' गाथा, मत्थं विद्याकृतं मन्त्रकृतं च, तत्थ विज्ञा इत्थी भंतो पुरिसो, अथवा विद्या समाधगा मतो अमाहणो,
एकेकं पंचविहं-पाथिं वारुणं आग्नेयं वायव्यं मिश्रमिति, तत्थ मीसं जं दुण्हं स्निहं वा देवताणं, अथवा विज्ञाए मंतेण य, एताणे
अधिदेवगणि, गतो णामणिप्फणो, सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारयेयवं-तं चिमं सुत्तं-'दुहावेतं समक्खातं' सिलोगो ॥ ४११ ॥
दुधायि एत, द्विप्रकार-द्विभेदं बालं पंडितं च, चः पूरणे, एतदिति यदभिप्रेतं, यद्वा इहाध्यये अधिकृतं वक्ष्यमाणं, जं वा जिक्खे-
वणिज्जुत्तीनुत्त, सम्यक् आख्यातं समाख्यातं तिथगरेहिं गणहरेहिं च, विराजते येन तं वीरियं, विक्रमो वा वीरियं, पकरिसेण
बुच्चइ पबुच्चइ, भृशं साध्यादितो वा बुच्चति, किण्णु वीरस्स वीरत्तं केन वीरोत्ति बुच्चति, किमिति परिग्रहे, नु वित्तं,
वीर्यमस्यास्तीति वीरः, किं तत् वीरस्स वीर्यं?, केण वा वीरेत्ति बुच्चति, किणा वा कारणेन वीर इत्यभिधीयते?, पृच्छामः, तत्थ
वा करणं वीरियं जं पुच्छितं तदिदमपदिश्यते-'कम्ममेव परिणाय' सिलोगो ॥ ४१२ ॥ क्रिया कर्मैत्यनर्थान्तरं, क्रिया हि
वीर्यं, एवं परिणाय एवं परिजानीहि, तस्सेगद्धिया ओट्टाणंति वा कम्मंति वा बलंति वा वीरियंति वा एगडं, पठ्यते च-कम्म-
मेव प्रभासंति एवं प्रभाषन्ति कर्मवीर्यं, अथवा यदिदमष्टप्रकारं कर्म तत् औदयिकभावनिष्पन्नं कर्मैत्यपदिश्यते, औदयिकोऽपि
च भावः कर्मोदयनिष्पन्न एव, बालवीरियं बुच्चति, वितियं अकम्मं वावि सुवत्ता अकर्मवीर्यं तत्, तद्वि क्षयनिष्पन्नं, न वा
कर्म वध्यते, न च कर्मणि हेतुभूतं भवति, सुवताः-तीर्थकराः, प्रभाषंत इति वर्चते, परिजानंत इति च वर्चते, तत्तु पंडितवीर्यमपदि-

कल्प्ये, न परामियोग इव करोति, इयायमाणः, अवश्य मया एतत्कर्ष्य, न विपीदन्ति चलयति वा, क्षमावीर्यं आकुशयमानो वि
 न क्षुभ्यति, गंभीरे नाम परीपहेनं क्षुभ्यते, दात वा काठं वा णो तुच्छो भवति, उक्तं च—‘पुत्तुपुत्तेति अ होइ ऊजय रिचय कय
 क्वदइ। मरियाणं न सुग्मती सुपुरिमविष्णावमढाणं ॥१॥’ उच्योगः सागारअणागाठवयोगवीरिय, सागारोचयोगवीरिय अट्टविहं
 पंच ज्ञानानि त्रीण्यमानानि, अणागारोचयोगवीरिय चतुर्विधं, वन स्वविषये उपयुक्तः यो यमर्थं जानीते द्रष्टव्यं च पश्यति, एकेकस्स
 मत्तुपयोगादेः चतुर्विधो मेदो दब्बादि, एवं उच्योगवीरिए ज्ञप्पति, जोगवीरिय तिविह, मण्यमज्जप्पवीरिय अकुञ्जलमणगिरोचो
 वा इन्द्रजलमणउदीरण वा मज्जस्स एगवीमानकरण वा, मणवीरिएण य णियठसंयता वद्धमागअवट्ठितपरिगमगा य भवन्ति, वद्दी
 रिए मायमाणा अपुणरुण निरयद्वयं च माप्ते वागविययास्मोपयुक्तः, काये वीर्यं सुममाहितपममवदनाः सुमहरितपादः कुर्मवद
 वनिष्ठत, कथं निबल्लोडइ स्यां इत्यध्यवसितं, उक्तं हि—‘काएवि हु अज्जप्प ते० तपोवीर्यं द्वादशप्रकारं यस्तदध्यवसितः करोति,
 एवं मत्तदग्रविधे संयमेजपि, एकत्वाध्यवसितस्स संयमवीर्यं भवति, कयमहमतिचारं न ग्राप्नुयामिति, एवमादि अण्यारमवीर्यं, एव
 मादि मावीर्यं वीरियपुण्ये यणिज्जति विच्छत्यमः, उक्तं च—“सग्गवदीन आ होज वाहुमा गणणमागता संती। तपो वहुतरो
 उ अत्थो एक्कस्स पुण्यस्स ॥ १ ॥ सग्गममुद्दण वल अति परिवमित इवेज्ज संकलनं। तपो वहुतरो उ अत्थो एगस्स पुण्यस्स
 ॥२॥ सधपि तय तिखिह पठिय पाठ च वाठपठित होइ, तस्य वाठयं तथा पंडित च, मीसित च, अथवा दुविच, ३०—अगा-
 रीरिय अणगारवीरिय, तस्य पंडितवीरियं अणगाराण, आमायाण तु दुविह—वाठ च वाठपठित वेत्ति, तस्य पंडितवीरियं
 गादीय सपज्जमिण च, बालवीरिय वरा असंजतस्स, विविधो तिठणा, संजहा—अणादीनं अपज्जवसितं १ अणारय सपज्जवसितं

२ सादीयं यपञ्जवसितं ३, णो चेव णं मादीयं अपञ्जवसितं, अथवा सव्यं तु वीरियं तिविहं-खड्यं उवसमियं खओवसमियंति, खड्यं खीणकमायाणं, उवसमियं उवसंतकसायाणं, सेमाणं तु खओवसमियं, जत्थ सुत-सत्थमेगे सुस्सिखंति, तत्थ गाथा 'सत्थं तु असियगादि', गाथा, सत्थं विद्याकृतं मन्नकृतं च, तत्थ विजा इत्थी भंतो पुरिसो, अथवा विद्या समाधया मतो अमाहणो, एकेकं पंचविहं-पार्थिवं वारुणं आग्नेयं वायव्यं मिश्रमिति, तत्थ मीसं जं दुण्हस्सिण्ह वा देवताणं, अथवा विजाए मंतेण य, एताणे अधिदेवग्राणि, गतो णामणिप्फणो, सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारयेव्यं-तं चिमं सुत्तं- 'दुहावेतं समन्खातं' सिलोगो ॥ ४११ ॥ दुधायि एत, द्विप्रकारं-द्विभेदं बालं पंडितं च, चः पूरणे, एतदिति यदभिप्रेतं, यद्वा इहाध्याये अधिकृतं वक्ष्यमाणं, जं वा णिकखे-वणिज्जुत्तीबुत्तं, सम्यक् आख्यातं समाख्यातं तित्थगरेहिं ष, विराजते येन तं वीरियं, विक्रमो वा वीरियं, पक्करिसेण बुच्चइ पटुच्चइ, भृशं साध्वादितो वा बुच्चति, किण्णु वीरस्स वीरत्तं केन वीरोत्ति बुच्चति, किमिति परिग्रहने, नु वित्तेकं, वीर्यमस्यास्तीति वीरः, किं तत् वीरस्स वीर्यं?, केण वा वीरोत्ति बुच्चति, किणा वा कारणेन वीर इत्यभिधीयते?, पृच्छामः, तत्थ वीर्यमस्यास्तीति वीरः, किं तत् वीरस्स वीर्यं? ॥ ४१२ ॥ क्रिया कर्मेत्यनर्थान्तरं, क्रिया हि वा करणं वीरियं जं पुच्छितं तदिदमपदिश्यते- 'कम्ममेव परिणाय' सिलोगो ॥ ४१३ ॥ क्रिया कर्मेत्यनर्थान्तरं, क्रिया हि वीर्यं, एवं परिणाय एवं परिजानीहि, तस्सेगड्डिया ओट्टाणंति वा कम्मंति वा वलंति वा वीरियंति वा एगड्डं, पठ्यते च- कम्म-मेव पभासंति एवं प्रभाषन्ति कर्मवीर्यं, अथवा यदिदमष्टप्रकार कर्म तत् औदयिकभावनिष्पन्नं कर्मेत्यपदिश्यते, औदयिकोऽपि च भावः कर्मोदयनिष्पन्न एव, बालवीरियं बुच्चति, वितियं अकम्मं वाचि सुवत्ता अकर्मवीर्यं तत्, तद्वि क्षयनिष्पन्नं, न वा कर्म वध्यते, न च कर्मणि हेतुभूतं भवति, सुवत्ताः-तीर्थकराः, प्रभाषंत इति वचने, परिजानंत इति च वचने, तत्तु पंडितवीर्यमपदि-

श्यते एव, एते इ स्नाने, तं कम्मवीरिय च अकम्मवीरिय च, तत्र प्रमादात् कर्म बध्यते अप्रमादात् बध्यते, अथवा द्वाविति बाल
 पंडित च, बालं असंपत्तात् पठितं संजयात्, तत्र तावत् बालवीरिय अपदिश्यते, अथवा जम्म आदिश्यते बहुमाणा भविष्या मनुस्सा,
 तत्कथं !, उच्यते-पमाव कम्ममाइस्तु मिलोगो ॥४१३॥ प्रमादात् कर्म भवति एव वक्तव्यः, कारणे कार्योपचारात् प्रमादः
 कर्मस्युच्यते, स च प्रमादः तहावि संभवे आदिश्ये पठितं सादि अपजवसितं, बाल तिविह, अनादि अपजवसितं अमवियाण, अणादि
 मपजवमिह मवियाण, सादिसपजवसितं सम्मारिहोण, अ त बाल कथ होज्जा ?, उच्यते 'मरुपमेगे सुसिक्खत्ति' सिलोगो
 ॥४१४॥ धनुळयदिश्यते धनुःशिवामित्यर्थः, बालीइ० स्नानविशेषतः, एगे असंजता, न सर्वे, भवता सर्वकारणा अस्सदास्सणि, अवी
 यते हि भीमासुल्लसव कोटिह्मण धर्मपाठक पंचक पावणरि वा कलाओ सुट्ठु सिक्खति असुमेनाध्यवसायेन अतिवाताय
 पाणिणति एवं पुरुषस्य क्षिरं छेत्तव्य एवं चार्थी प्रत्यर्थी वा इच्छयितव्यो नेत्रादिरागादिभिश्च क्वरी अक्खरी च द्वातव्यो, अमुक्कपराभे
 वाडय दण्डो इस्तं छेदमारुपेत्सादि, किंच-केइ मते अचिज्जति अमु मते अमिचारुके अवर्णणे इदयोषिठकादीनि च अद्वमेव
 सर्वमेव पुरुषमेवादि च मन्त्रानवीयते, मृतमश्नो घातुवादः विनवादादि, बहूण पाणाण भूतानां विहरण, विवाचन इत्यर्थः, उक्त
 च-'पदुत्तानि नियुजते, पदुनां मध्यमेज्जनि । अदमेपल्ल वचनात्, न्यूनानि पदुमिस्त्रिभिः ॥ १ ॥' ते तु अशुमाध्यवसिताः।
 किंच-'माणओ काउ मायाओ' मिलोगो ॥ ४१५ ॥ तेज चाणक्कोटिह्मसत्थावी मायाओ अधिज्जंति अदा परोधंवे
 तुभ्यो, तदा चाणियगादिभ्यो य उत्तोचवचनादीहि अत्थ ममजिज्जति लोमे तत्थ च उत्तरेति माणोदि, एव मायिणो मायाहि
 अस्स उवचिज्जणति, यथेएनि सत्तपक्कर्याणि माचयन्ति, तत् एवां कर्मभो भवति, काममोगान् समान्दरे कारणे कार्यवदुप

चारः, अर्थ एव कामभोगाः तत्समाहरति इति, पठ्यते च-आरंभाय तिउट्टइ आरंभा त्रिभिः कायवाह्मनोभिः आउट्टती तिउ-
 ट्टति, बहवे जीवे एगिंदियादि जाव पंचिदियात्ति बुच्चति य एवमादि आरभ्यते पापं, तं तु मणसा वयसा कायसा, णवएण भेदेणं
 जीवे हणंतो, बंधन्तो उद्धंसेन्तो आणवेन्तो कुट्टेन्तो अर्थोपार्जनपरो निदाय हंता गामादि छेत्ता मियपुच्छादि पकृत्तिया हत्थिदंतादि
 हत्थादि वा, आतसाता मणसा 'कइया चच्चइ सत्थो' । गाथा ॥४१६॥ कायेण किलिस्संतो, पढमं मणसा, पच्छा वायाए,
 अतकाले काएण, आरतो संयं, परतो, संयं परतो, अण्णेण दुहावि, स एवं 'वेराणि कुवति वेरी' सिलो गो ॥४१७॥ स वैराणि
 कुरुते वैरी, ततो अण्णे मारेति अण्णे बंधति अण्णे दंडेति अण्णे णिव्विसए आणवेति चोरपारदारियसूयचोपमादि बहुजणं वेरेति
 जेसु वा थाणेषु रज्जति सज्जति मज्जति अज्झोववज्जति, पठ्यते च-जेहिं वेरेहिं कज्जति, ततस्ते वैरिणः इहभवे, परभवे च करकया-
 दीहिं किंचति, छिद्यन्त इत्यर्थः, जाणि वा करेति ताणि से से अहियतराणि पडिक्कंति, रामवत्, जहा रामेण खत्तिया ओच्छा-
 दिता, 'अपकारसमेन कर्मणा, न नरस्तुष्टिषुपैति शक्तिमान् । अधिकां कुरु वैरयातनां, द्विपतां जातमशेष-
 मुद्धरन् ॥१॥ सुभोमेणावि तिसत्तखुत्तो णिवंभणा पुहवी कत्ता, पापोपका य आरम्भाः पापार्हाः पापोपगाः पापयोग्याः,
 पापानि वा उपगच्छन्त्यारंभिणः, आरभा हिंसादयः, दुःखस्पर्शा दुहावहाः दुःखोदयकरा इत्यर्थः, अन्ते इत्यन्तशः
 मृतस्य नरकादिषु 'पावाणं खलु भो कडाणं कम्माणं दुच्चिणाणं जाव वेदइत्ता भोक्खो, णत्थि अवेदइत्ता, तवसा वा जोसइत्ता'
 अष्टानामपि प्रकृतीना यो यादशोऽनुभावः स तथा फलति ॥४१७॥ किंच-संपरागः तेसु वा तासु गतिषु संपराणिज्जतीति संप-
 रागः-संसारः, अथवा पर इत्यनभिमुख्येन बध्यमानमेव वेद्यते, निगच्छति-प्राप्नुवंति, आर्त्ता नाम विपक्वपायात्ता, दुक्कडकारिणो

दुःखदाणि-हिंसादीणि पात्राणि कुर्वन्तीति दुःखदकारिण , किं निमित्तं ? रागदोसस्मिता बाला बालवीर्या , स एव प्रकृतिः
 षडु किर क्कलं ठितो मोहबीयस्स विभासा, सतस्तेः पापैः कर्मभिः साम्यरायमेव नियच्छति संसारमित्यर्थः, तत्र च नरकादिषु
 दुःखान्पनुमवन्ति । 'एत सक्कम्मवीरिय'सिलोगो ॥४१९॥ सक्कम्मवीरियति वा बालवीरियति वा एगद्धं, इदानीं अक्कम्मवीरि
 यति वा पढितवीरियंति वा एगद्धति, केरिसो पुण पढितो ?- 'वक्खिण्ण यधणुम्मन्ने' सिलोगो ॥४२०॥ रागदोसविमुक्खो दविओ,
 वीतराग इत्यर्थः, अब्बा वीतराग इव वीतराग , व'धनो'ज्ज्यो मुक्कल्लया, पढितवीर्याधरणेभ्यः सुम्बसो छिन्नवधणेपि सिद्धस्तेन
 नाधिकार', ये पुन प्रमाददयो हिंसादयो वा तेषु कार्यवदुपचारात् उच्यते-सवतो छिण्णयन्धणे, न तेषु वर्चत
 इत्यर्थः, कयायधप्पमणे वा सुः अक्कम्मवीरि, एव चेव अक्कम्मवीरिय बुधति, क्व अक्कम्मवीरिय !, यतस्तेन कम्मं न वप्पते,
 न च तत्कर्मोदयनिष्पन्न, येन कर्मस्य करोति तेन मक्कम्मवीरियान्, पणोह्ण पावप कम्म प्रमादादीन् पापकर्माधवान् तान्
 प्रपुण सल्ल कत्तेति अप्पणो मात्तकम्मसल्ल अट्टप्पगारं वत्तवति छिनचीत्यर्थः, अन्तसोपि यावदन्तो'डस्य, निरवन्नेपमित्यर्थः,
 केन कृतन्ति ? किं वा आदाय कृतन्तीति ?, उच्यते-धम्ममादाय, कीदृशः धम्म ! गेयाउअ सुअक्कम्माय सिलोगो ॥४२१॥
 नयनगीसो नैपायिको, कुत्र नयसि !, मोक्षं, सुट्टु आरुपातः सुअक्कम्माय, उपादाय-उ गृहीत्वा, सम्यक् ईदते समीदते व्यानेन,
 किं व्यापते !, धम्म सुक्क च, तदालंभपाणि तु सुज्जो सुज्जो बुद्धावांसं भूयो भूय इति वीप्सार्थः, अतीतानागतानि अणन्ताद्
 मवगाएणद्, सक्कम्मवीरियदोसेण भूयो भूयो णरगादिसंसारे गाणाविषदुःखावासे सारीरादीणि दुक्कसाणि सुज्जो २ पावति, अट्टम
 माक्क अट्टमच सदा तदा तेन प्रकारेण यथा कम्मं तथा तथा धुमं फलति, अथा अट्टममिति अट्टममायना गृहीत्वा, यथा धुमं

: किं ? सह कडेवर०, एवमनित्याद्याः, अशुभा अपि, द्वादश भावना गृहीता, तत्रानित्यभावना 'ठाणी विविधठाणाणि' सिलोगो
 ॥ ४२२ ॥ स्थानान्येषां सन्तीति स्थानिनः, देवलोके तावदिन्द्रसामानिकत्रायस्त्रिंशद्याः, मनुष्येष्वपि चक्रवर्त्तिचलदेववासुदेवम-
 ण्डलिकमहामण्डलिकादि, तिर्यक्त्वेऽपि यानीष्टानिष्ठानि, विविधानीति उत्तममध्यमाधमानि, तेभ्यः स्थानेभ्यः सर्वस्थानिनः चह-
 स्संति, नात्र संशयः उक्तं हि—'अशाश्वतानि स्थानानि, सर्वाणि दिवि चेह च । देवासुरमनुष्याणां, ऋद्धयश्च सुखानि च ॥१॥' किंच—
 'अणितिए इमे वासे' जीवतोऽपि हि अनित्यः संवासो भवति, कैः?—ज्ञातिभिः, ज्ञातयो नाम मातापितृसंबंधाः, सुहृदः शेषा
 मित्रादयः, 'एवमादाय मेधावी' सिलोगो ॥४२३॥ एवमवधारणे, आदाएति एवं बुद्ध्या गृहीत्वा, यथा सर्वाणि अशाश्वतानि,
 पंडितगुणवीर्यगुणांश्च मोक्षे च शाश्वतं स्थानं आदाएत्ति, अथवा द्वादशसु भावनासु यदुक्तं तमादाय, उपधारयित्वेत्यर्थः, आत्म-
 नैव आत्मनि गृद्धिमुद्धरेत् ममीकारमित्यर्थः, तं०—हत्था मे पादा मे जीविज्जामि, जेसु वा कलत्रखजनमित्रादिषु गृद्धिरूपद्यते तेभ्य
 आत्मनैव आत्मनि गृद्धिमुद्धरेत्, किञ्च—गिद्धिमुद्धरेमाणो आयरियं उवसंपज्जेज्ज, स्वाध्यायतपादी उत्तरोत्तरगुणानुपसंपद्यमानः
 चरित्तरियं मगं उवसंपज्जेज्जा, आयरियाण वा मगं उवसंपज्जेज्ज, सर्वे धर्माः कुलीर्थिकानां ण अकोविता, अकोविता नाम ण केहिंवि
 कोविज्जति, कोवितो णाम दूषितः, कूटकार्पाणवत्, छेदो पुण ण कोविज्जह, तं कथं उवसंपज्जइ ?, दोहिं ठाणेहिं, 'सहससु-
 तिआए णच्चा' सिलोगो ॥ ४२४ ॥ शोभना मतिः सन्मतिः सहजात्ममतिः सहसन्मतिः स्वा वा मतिः सन्मतिः, सह मतीए
 सहसंसंमतिगं प्रत्येकबुद्धानां निसर्गसम्यग्दर्शने वा, पित्तज्वरोपशमनदृष्टान्तशमर्थ्यात् आभिणिबोहियसुयं उग्घाडेति, जहा इलाह-
 पुत्तेण, धम्मसारं सुणेत्तु वा, यथा तीर्थं क्रूरसकाशादन्यतो वा धर्म एव सारः धर्मसारः, धर्मस्य वा सारः धर्मसारः, चारित्रं

तं प्रतिपद्यते, पञ्चा उ उचरुणेसु परकृमति पडिवीरिएण पुब्बकृम्मस्त्वयट्ठिणए, एव सो दधियो, हिसादि वा ष घण विमुक्को
 अकृम्मवीरिए उवट्ठिते य मेहवी पडिधातपावगे धम्मे उवट्ठिए अकृम्मवीरिए वा वट्ठमाणपरिणामे मेहया धावतीति मेघावी
 प्रत्यास्स्यन्ति हिमादि अट्टारस संयतधिरतपट्ठितपधस्त्वायपावकृम्मे स एवसुवरगुणेसु यवट्ठमाणो 'अ किञ्चि उयकृम्म पादा'
 सिवोगो ॥ ४२५ ॥ यत्किञ्चिदिति उपक्रमादा अत्रापण वा, अहवा सिधियो उवकृम्मो मत्तपरिण्याङ्गिणादि, आयुपः क्षेममित्या-
 रोग्य, दुरीरस्य च उपप्लवा आत्मन इत्थापयद्वरीरस्य तस्सेव अंतरद्वा तस्सेति वस्यायुधेमस्य, अन्तरद्वा इत्यन्तराल, यावन्न
 मृत्युरिति, ये बद्धा मूढा संझाः, सिपमिति सिप्यं, संलेह्याविधिं सिखेत्, सिस्त्वा दुविहा-आसेयणसिक्त्वा गहणसिक्त्वा य, ग्रहये
 तावत् ययावन्नमरबधिविधिं विदेय', आसेर्वनपा ज्ञात्वा आसेवितव्य यद्यदिच्छति मनसा, आसेयणसिक्त्वा 'अहा कृम्मो सयगाइं०'
 सिवोगो ॥ ४२६ ॥ मरबकृत्ते च नित्यमेव यथा कृम्मं स्वान्यङ्गानि पधस्सेव वेहे समाहरति नाम प्रवेदयति, ततः शुगालादिभ्यः
 पिश्रितादिभ्य अमिगम्यो न भवति, एष पावेदिं बप्पाण, पावाभिं हिसादीनि कोहादीनि च, मरणकृत्ते चाहारोपकरणसेवबव्यापाराब
 आत्मानं संहृत्य निष्पापार संलेखनां कुर्यात्, आत्मानमधिकृत्य यः प्रवर्तते तदध्यात्म, व्यापो वैराग्यं एकाग्रता इत्यादिनाऽध्या-
 र्त्मेन पापात्समाहरेति, तत्र त्रयाणां मरणानामन्यत्रम व्यवस्यते, ईहं तु पाओवगमबमधिकृत येनापदिदपते 'सेहरे हत्थपादे य'
 सिवोगो ॥ ४२७ ॥ इत्तपादप्रवीचारं संहृत्य निष्पन्दस्तिष्ठत्, कप च संहर उल्लंघनादिभ्यः, सुवेन्निपावि वा स्वे स्वे विषये संहर,
 रापदेपनिवृत्तिं कुरु, 'पापग च परीणाम' इव, निदग्धादि इहलोगसंसययोम च संहर इति वर्णते, आसावोस च पाबगति
 वाम्मुच्चिरुवते, एवं मत्तपरिण्याए ईगिणीपवि अपवधं साहर, अत गच्छेन्नत्र अतं विट्ठेन्नवि, दुर्लभं पडितमरबमासाय कर्मव्यापं

सदोपयुक्तेन माव्यं, तत्थ णं जइ अपदिश्यते 'अणु माणं च मायं च' ॥४२८॥ अथवा मरणकाले च सर्वकालमेव अणु माणं च मायं च संपरिणाय पंडिते, अणुरिति स्तोकोऽपि मानो न कर्त्तव्यः, किंहु महान्?, अनुरपि च मायां न कारयेदिति पंडितः, पठ्यते च-अतिमाणं च मायं च, तं परिणाय पंडिते अतीव मानो यथा सुभोमादि, कोऽर्थः?—यद्यपि सरागस्य मानोदयः स्यात्तथापि उदयप्राप्तस्य विफलीकरणं कार्यं, सुतं मे इहमेगेहिं, एवं वीरस्स वीरियं श्रुतं मया तीर्थकरात् स्थविरेभ्यो वा इहेति इहलोके प्रवचने वा, एकेषा न सर्वेषां, तद्वीर्यवतो वीरस्य पंडितवीरियं यदुक्तं वीरस्य वीरचं इति, यथा वा स्याद्व्यवसानमिति तद् व्याख्यातं, स एवं मरणकाले अमरणकाले वा पंडितवीर्यान् महाव्रतेपूयतः स्यात्, तत्राहिंसा ग्रथमं, उड्डुमहे तिरियं दिसासु जे पाणा तमथानरा । सन्नत्थ विरति कुज्जा संतिनिव्वाणमाहितं, अस्य श्लोकस्य चर्चा उक्ता, किंच—'पाणे य पातिवाएज्ज अदिण्णं पि य णातिए । सातिं ण सुसं बूया, एस धम्मसे बुसीमयो ॥४२९॥ एवं तावत् पाणातिवायं वज्जेज्ज, ण वा अदिण्णादाणं आदिएज्जा, सादियं णाम माया, सादिना योगः, सह सातिमा सातियं, न हि मृपात्रादो मायामंतरेण भवति, स चोत्कंचणकूडतुलादिसु भवति, सातियोगमहितो मुसात्रादो भवति, स च प्रतिपिध्यते, अन्यथा तु न मृगान् पश्यामि ण य वल्लिकाइयेसु समुद्धिस्सामो एवमादि ब्रूयात्, येनात्र परो वंच्यते तत्प्रतिपिध्यते, कोहमाणामायालोभसहितं वचः, धर्मः योऽयं उक्त स्वभावः, बुसिमतां वस्सनि ज्ञानादीनि । अयं भारवए णिच्चं भवे भिक्खू कण्ठचं, 'अतिक्कमंति वाचाए मण-सावि ण पत्थए' ॥४३०॥ अतिरिति अतिक्रमणे, येनातिक्रम्यन्ते एतानि पञ्च महाव्रतानि सोऽतिक्रमः, तत्र प्राणातिपातमधिकृत्यापदिश्यते—तिपाद एव त्रिभ्यः पातयतीति तिपातः तन्मनसापि न ग्रार्थयेत्, किंनु वचसा कर्मणा वा?, नमकेन भेदेन, एवं शेषा-

नामपि जाव परिग्रह , एव तावत्स्वय न करोति व्रताविचारं, योऽपि तदुद्दिश्यान्यै प्राणातिपातं कृतं क्रियते वा तत्राप्ययमु
 पदेयः 'कृढ च कीरमाण च' सिलोगो ॥ ४३१ ॥ अदाक्रम्यादि कृढ अणेण्डेमाणो पाणुजाणाति, कीरमाणमवि ज जाणति
 ममद्वाए त निवारति, गो खलु मम अद्वाए किञ्चिवि करणिअ, एवं जेवि आत्मनिमिअ असुअमस्ते कृतं तयया-अग्निओः अिर
 स्थिअ छियते वा बभ्यो इतो इत्यते वा मांसाद्योपक्कानि सरगानि तानि इत्यते वा तमपि कृढ च कजमाण च पाणुजाणाति,
 आगमिस्सं च पायगति जइण कोइ मणिआ-अइ ते आउसंतो ममणा ! अमणं वा ४ उवन्नखडेमि तपि णिगरेति, णो खलु
 मम अद्वाए किञ्चि करणिअ, एव असंजतोवि जो ज इतिकामे तपि आगमिस्स पावग मव्व त पाणुजाणाति, मवमिति तनिमिअ
 वा कय कजमाण वा गवणेय मेदेण पाणुजाणति पढिया, आत्मनि आत्मसु या गुप्ता जितेन्द्रिया जीइन्दो नणियमा, अयवा मर्ग
 मिति आहारोपकरणादि सेआओजवि बायालीसदोसपरिसुदाओ धेव्वति, एव ते मगवन्तं संयमवीरियावप्पिता नवकेल मेदेन
 तदाजतिचारमकृतवन्तु, ये तु तद्विचर्मिअ बालवीर्यायिस्मिता अपि गृहेभ्योजपि निंसुता सन्तः जे यावुद्धा महाभागा ॥ ४३२ ॥
 जे (इति) अणिरिद्धमिहसो अणुदा वादिण , अथवा न पुदा अणुदा, बालगीयायिप्पिता मकम्मवीरिए वडुति, तदा पाण न यतति
 महाभागाः विस्माए पलेण वा, यया पुद तपस्वि, निमित्तपलेन वा यथा गोशाला, रायपव्वइगा वा बहुअणनतारः बहुअनेना
 भियन्ते, पूयामकारणिमित्तं विस्माओ विमिच्चानि य पयुअमाणा तपामि च प्रकामानि प्रकुर्वन्ति तेषां बालानां यत्किञ्चिदपि परा-
 क्रान्तं तददुद मावोपहतत्वात्, नवकेनापि मेदेन अद्यानदोषाच्च, एवमादिभिर्दोषैरशुद्धं तेमि परकन्त, असुद नाम यथोक्तैर्दोषै ,
 पराक्रान्त भरित वेष्टितमित्यर्थ , इवेयचिक्किमावत्, सफल इति सपसो फल नाम कम्मबधो, तच्च कर्मच प्रति भफलं भवति,

सर्वश इति सर्वाः क्रियास्तेषां कर्मवन्धाय भवन्ति, कथं ? सर्वे हि कटुकविपाकं सुचरितमपि पुद्गलस्य मिथ्यादृष्टेः, निर्वाणं
 वा प्रत्यमफलं भवति, सर्वशः सर्वाः क्रियास्तद्विपरीताः सञ्छायनप्रतिपन्नाः, जे तु बुद्धा महाभागा सिलोगो ॥४२३॥ सयं
 बुद्धास्तीर्थकराद्यास्तच्छिष्या वा बुद्धबोधिता गणधरादयः, महाभागा इति, चउरासीइ उसममामिणो सिस्ससहससाणि, उसभसेणस्म
 वत्तीसं समणसाहस्सीओ गणो आसी, एवं जाव वद्धमाणसामी, तत्संघस्स चतुर्विंशस्म परिमाणं भासितव्यं, ग्रत्येरुदुद्धाः पुनः
 साम्प्रतं न महाभागाः, केचिल्ल पूर्वमासीव्, ये चान्ये राजादयः पूर्वं महाभागाः आसीत्पश्चाद्वा जातास्ते वीरा इति—अक्रमवीरिए
 वट्टमाणा सराणा वीतरागा वा वीरा, तपसि णाणादीहि वा वीराजंतीति वीरा, विदारयन्तीति वा कम्माणि, सम्मं पस्संतीति सम्म-
 त्तदंसिणो, तेसिं भगवंताणं शुद्धं तेसिं परिक्कतं शुद्धं णाम णिरुवरोधं सल्लगारवकसायादिदोसपरिशुद्धं अनुपरोधकत् भूतानां
 तव्विउपासणाविधे संजमे च पराक्रान्तिः अफलं होति सन्धवसो फलं णाम कर्मवन्धनं तं प्रत्यफलं, कथं ? संजमे अण्हयफले
 तवे वोदाणफले, उक्तं च—निरासस्साइं निस्सुखदुःखं कल्पनं धर्मसु, वाचा निष्फलं, मोक्षणं वा प्रति सफलं, एवं पूर्वं पश्चाद्वा महा-
 जननेतृणां महाजनविज्ञातानां च तेसिं तु तवो सुद्धो सिलोगो ॥४२४॥ तेषामिति जे जहुत्तकारिणो, जेति ता णिदिद्धा, महं
 प्राधान्ये कुलं ईश्वरकुलादि, केचिद्वा ज्ञातकुलीया अपि भूत्वा विद्यया तपसा मौर्याइ विस्तीर्णा भवन्ति नन्दकुलवत्, एत्थ चउ-
 भंगो, किंचि कुलतोवि महन्तं जणओवि एवं चउभंगो, एत्तो एगतराओवि णिक्खंतो महाकुलतो, महद्वा कुलमेपां महाकुलाः,
 भगवानेव छउमत्थो, छउमत्थकाले अवमाणते परेणं तु, ण सिलोगं वयंति ते गिलोगो नाम इलाधा, अमुकराजा वा आसी-
 दिति इभ्यो वा शालिभद्रादि तत्पूजासत्कारशलाघादिनिमित्तं कुलं न कीर्तयितव्यं कुलादि कार्यनिमित्तं वा न कीर्त्तत । किं वा-

‘अप्यपिष्टासि पाणामी’ सिलोगो ॥४३५॥ संयमेऽपीयमेव वर्ण्यते, तेष अप्यपिष्टासि अप्यं पिष्टमन्नातीति अप्यपिष्टासी, त्रसपुष्पा वा, एवं पाणपि, अष्टशुद्धिद्वयङ्गपमाभिमिषे क्वले आहारमाहारेमाषे अप्पाहारे, दुबालस अदोमोदरिया, सोलस दुमागपच, चउगीसं ओमोदरिया, तीसं पमाभपचे षचीसं क्वला संपुष्पाहारे, एषो एक्कावि ऊप्प आव एक्कासेण एगसित्थेण वा, एव उवकरणोमोदरिया, अप्प मासेच्चि अनयदब्धक्कां न कुर्यात्, क्कारियेऽपि च नोबे, मणिता दब्बोमोदरिया, भावे तु ‘व्वत्तेऽभिणिब्बुढे दत्ते’ अक्कोघन क्षान्ति, अभिणिब्बुढो नाम निवृत्तीभूत शीवीभूतो, अयंश्रीलो अयेपु ब्रानादिपुष्पत, दंत इति दत्तेन्द्रिया, तवसा य विगते गेहाभि दायादिस्तु गेहिविप्पसुहे य ष पट्ठप्पब्बेसु रक्षति, ण य क्खामोह करेह, ‘साणयोगं ममाद्दद्दु’ सिलोगो ॥४३६॥ प्यानेन योगो प्यानयोग’ प्रद्वस्तप्यानयोग सम्यक् इदि आहत्य चोवृष्ट्य ‘काय वोसिच्च सम्पम्मो’ मर्चद इति आहारक्रियामप्यस्य न करोति, स्वेदजलमलपहरणादीष धासक्रिया, तित्तिक्कप्प परम णब्बा तित्तिक्का णाम परीपहोषमर्गाधियामण, तित्तिक्कमेय परं मोक्षण मोक्षसाधन वेत्थेव च क्षात्वा आमोक्षाय परिक्खपत्ति आमोक्षयेति यागमोक्षगमन सा परिक्खएक्कासिच्चि, छरीरमोक्षो वा, परि समता सव्वज्जो वएक्कासि, मगवानाह-एवमह ब्रमीमि, न परोपदेक्षा दित्यर्थ । गयास्तथैव ॥ धीयन्क्रियमष्टममप्ययन समाप्त ॥

धम्मोनि अन्नस्यस्य चणारि अणुयोगदाता, धम्मो अस्याद्विक्कारो, उक्त उपक्रमः, धामणिण्ण्ये धम्मो सो पुण 'धम्मो मुच्युदिट्ठो' ॥९९॥ धम्मदृक्कामाण, त देय य इहापि परूयेय्यो, इव तु मातृधम्मैव अद्विक्कारो, एष एव मातृ नमाधि, एष एव य मातृमार्ग । तस्य धम्मस्य निस्स्रेतो-णाग ठब्बणा धम्मो० गाथा ॥१००॥ पविरिणो दव्वधम्मो सिद्धिहो

सचिचादि, तत्थ सचिचस्य जहा चेतना धर्मः, चेतना स्वभाव इत्यर्थः, अचित्ताण जहा धम्ममत्थिकायस्म० जा जस्स धम्मता, जहा
‘गतिलक्खणो तु धम्मो, अधम्मो ठाणलक्खणो । भायणं सच्चदघाणं, भणितं अवगाहलक्खणं ॥१॥’ पोगलत्थि-
कायो गहणलक्खणो, मिस्सगाणं दव्वाणं जा जस्म भावना, यथा क्षीरोदकं सीतलं धातुरक्तवर्द्धकं काशायी यावन्न परिणमत्तुदकं
तावन्मिश्रं भवति, गुहस्थानां च यः कुलग्रासादिनगरधर्मः, दानधम्मोत्ति यो हि येन दत्तेन धर्मो भवति स तस्मिन् देयद्रव्ये कार्यवद्-
पचारादानधर्मो भवति, यथा-अन्नं पानं च वस्त्रं च, आलयः शयनाशनम् । शुश्रूषा वन्दनं तुष्टिः, पुण्यं नवविधं स्मृतं ॥१॥ ‘लोइय
लोउत्तरिओ’ गाथा ॥१०१॥ भावधम्मो दुविहो-लोइओ लोउत्तरिओ य, लोइओ दुविहो-गिहत्थाणं कुपासंढीणं च, लोउत्त-
रिओ तिविहो-णाणं दंसणं चरित्तं च, णाणे आभिणिबोधिगादिना दंसणे उवमामगादिना, चरित्ते पंचविहो सामायगादिना
पाणिवधेवरमणादिना वा, चतुर्विधो वा चाउज्जामो, रातीभोयणवेरमणछडो वा छडिवहो, पासडुभावधम्ममट्टितेहि पासत्थो, अण्णा-
दीहि दाणग्रहणं ण कायव्यं, संसग्गी वा, तत्थ पामत्थोसण्णकुशीलसंथवो, एत्थ अत्थे गाथा ‘पासत्थोसण्णकुशीलसंथवो
ण किर चट्ठे काउं । सूयकडे अज्झयणे धम्ममम्मि णिकाइयं एयं ॥ १०२ ॥ गामणिप्फणो गतो । सुत्ताणुगमे सुत्त-
मुच्चारयेव्वं, ‘कत्तरे धम्ममे आघाते’ सिलो गो ॥४३७॥ कत्तरे केरिसो वा, आघात इत्यारूपातो, माहन इति भगवानेव, समणेत्ति
वा माइणेत्ति वा एगडं, मन्यते अनयेति मतिः-केवलमिति, मतिरस्यास्तीति मतिमान्, अतस्तेन मतिमता, एवं जंबुणामेण पुच्छिओ
सुधम्मो आह-‘अज्जुधम्मो जहा तहा’ अजुरिति आर्जवयुक्तः, न दंभकब्बादिभिरुपदिश्येत, ते कुशीलाः बालवीर्यवन्तः, ते नार्ज-
वानि ब्रूवते, ब्रूवते वा न वयं परिग्रहवन्तः आरमिणो वा, एतत्तमद्वयस्य बुद्धस्य उपासकानां वा इति, भागवतास्तु नारायणः करोति

इति ददति या, उक्तं हि—यस्य वृद्धिर्न लिप्येत, इत्वा सर्वमिदं जगत् । आकाशमिव पट्टेन, न स पापेन लिप्यते ॥१॥ नैव भगवता
 अनात्रयुक्तो भर्मः प्रणीतः, भगवता तु यो यथावस्थितस्तं तथैव मत्वा निरुपधो धर्म्मोपदिष्टः, न लोफ्यक्तनिमित्तं, ग्लानायुप-
 धिना वा द्विचित्तायामार्त्तेन पर्यस्यमित्युपदिष्ट, विनानामिति पृष्ठी, विनानां संतर्कं तीतानागतानां, पठ्यते च 'जणगा स सुणेह
 म' यथोरिष्टधर्म्मप्रतिपक्षभूतस्त्यधर्म्मस्तत्र चामी वर्धन्त । 'माहणा क्षत्रिया वेत्सा' सिलोगो ॥ ४३८ ॥ माहणा मरुगा सावगा
 या, स्वधिया उग्गा भोगा राहणा इक्स्लागा, राजानः तदाश्रयिणश्च, अथवा क्षेत्रेण जीवन्त इति क्षत्रियाः, वैश्या सुवर्णकारादयः, ते हि
 इतनादिभि क्रियामिधर्ममिच्छन्ति, चण्डाला अपि ब्रुवते—यमपि धर्मावस्थिताः कृप्यादिक्रियां न कुर्मः, नोक्त्वा याम संजोग
 जातिः, नदा धर्मेण सुरीए आतो म्यामादोचि ब्रुवति, धर्मेण वेत्साए जातो अम्बहो ब्रुवति, तत्थ पिसापण अंबहोए जातो
 मा नोक्त्तो ब्रुवति, एसिया वेत्सिया एपतीति एपिच्छ—भृगुलुम्बका इस्तितापसाश्च मांसहेतोर्भृगान् इस्तिनश्च एपति, मूलकन्द
 पत्तानि च, य वा पर पाण्डा नानाविधैरुपायैः मिश्रामयति, यथेष्टानि चान्यानि धिपयमाचनानि, अथवैपिका वणिजः, तेऽपि
 मित् कालोपजीवित्वादधर्म्मं किल कुर्वते, अथवा वैश्या स्त्रियो वैश्विक्का, ता अपि किल सया विद्वेषाद्वैश्यधर्मे वर्तमाना धर्मे कुर्वन्ति,
 गृह्णा अपि इदुम्भमरणादीनि कुर्वतो धर्म्ममेव कुर्वते, उक्तं हि—'या गति' हेतुदग्धानां, गृहेषु गृहमेधिनान् । पुत्रदारं संतानां,
 मादन्ति यत्र पुत्रक ! ॥१॥ ये अनुदिष्टा प्लेदन्मदनपथनादि दग्धे, मावे आरमे गिस्सिता गिपतं सिवा विस्मिता, 'परि
 गग्धे गिस्सिट्ठाण मिहो गो ॥४३९॥ परिगग्धो मयिस्तादि रे, दग्धादिषतुकिंघो पा, तेमि माहणादिक्कुलीनां परिगग्धे गिनि
 द्वापन्ति उरअियंताण्य मारवताण य जह्वादिषट् च मोणन्ताण, तेमि पात्र पवइति आउभज्जाठ मत्त कम्मपगहीओ विट्ठिल्लयं चण

नद्वाओ धणिवंधणवद्धाउ करेत्ति, एतेपां आरभसंबुत्ता कामा, हिंसादिआरभेन संवृत्ता, आरंभसंबुत्ता कामा अथवा संमता
 नाम आरम्भ एपां संमतः, कथं आरमि णिस्सिया तिष्ठन्ति, तालिसं, उक्तं हि—आरभारंभकर्मणि, श्रान्तः पुनः पुनः। तथा
 न ते प्राणैरपि परिरक्षिता जराव्याध्युदये दुःखोदये वा मृतौ वा प्राप्ते तस्मान्दुःखान्मोचयन्ति, न च नरकादिषु प्राप्तस्य
 ततो नरकादिषु दुःखाद्धिमोचयन्ति। 'आघातं किच्चमाधेतुं' सिलोगो ॥४४०॥ आहन्यतेऽनेनेति आघाएत्ति, मरणमित्यर्थः, आघाते
 आघातस्य वा कृत्यं मरणकृत्यमित्यर्थः, आघाते शरीरं संस्कारयित्वा दहति मृतकृत्यानि चास्य पितृपिंडादीनि आघाएत्ति तमाध्याय
 कुर्वन्ति, महिपच्छागाद्याश्च वध्यन्ते, करकतभक्तानि कुर्वन्ति, उक्तं हि—'अवहत्थेण य पिंडं परिपिंडेऊण पत्थरेंतस्स ।' इत्यादि
 मरणकृत्यं, अथवा आधेतुं—काऊण तं पणिधाय, ये तस्य भ्रातृपुत्रादयो दायादाद्या जीवन्ति शब्दादिविषयैपिणो तेन मृतधनेन
 वयं भोगान् भोक्ष्यामहे, अज्ञातयोऽपि दासभृत्यमित्रादयः तत् व्युतं धनं तर्कयन्ति, अपुत्राणां च मृतकूटं राजा गृह्णाति, एवं वै
 राज्यादिसामन्यं, अपणे हरन्ति तं वित्तं अन्य इति अन्य एव दायादाद्याः भृत्यराजचोरादयः, हरति वा विभयंति वा णामेंति
 वा एगड्ढं, उक्तं च—'ततस्तेनार्जितैर्द्रव्यैर्दारैश्च परिरक्षितैः । क्रीडन्त्यनेन राजानः (न्ये नरा राजन्) हृष्टुषा हलंकृताः ॥ १ ॥'
 कर्म अस्यास्तीति कर्मो, तत्कर्माय स्वर्कर्मनिर्वर्त्तितां गतिं प्राप्य, तत्कर्मफलमन्वेपति। 'माता पिता पडुसा भाता' सिलोगो
 ॥४४१॥ उरसि भवा औरसाः औरसा अपि ताव तर्के न त्राणाय, कि क्षेत्रज्ञातादयः?, 'णालं ते मम ताणाए' यथैव मात्रा-
 दयो न त्राणाय सम्बन्धेन तथैवारम्भपरिग्रहावपि न त्राणाय, विषयाश्च णालं भवते मम ताणाए, लुप्यमानस्येति शरीरमानसै-
 दुःखैर्दोर्मनस्सु इहभवेऽपि न तावत्राणाय किमुत परमत्र इति, कालसोअरिअपुत्तो सुलसो अभयकुमारसत्त्वा श्रावक-

वारको, श्रावकभासौ वारकम्, दृष्टान्त 'एतमदृष्ट सपेक्षाण' मिलोगो ॥४४२॥ अर्थमिति योऽप्यमुक्तोऽर्थः, न त्वधर्मिकाणामिह
 परत्र वा लोके द्वावयमस्तीति, ज्ञान वा, सम्म पेक्षाए, परम अर्थ परमार्थः सोऽय इत्यर्थः, तं परमार्थं अनुगच्छन्ति परमद्वानुगामी,
 यथोचितेषु मात्रादिषु वैराग्यमनुगच्छन्ति, ज्ञानादयो वा परमार्थानुगामिन्ः, स एव मायु 'णिग्ममे गिरहकारे' नास्य कलत्र
 मित्रविषादिषु बाधायन्तरेषु वस्तुषु यमता विद्यते इति निर्ममः, न चाहकारः पूर्वैश्वर्यशाल्यादिषु च मग्नामेवपि च तपश्चा
 स्यायादिषु, चरेदित्यनुमतार्थः, जिणाहित आस्थालं, मार्गमित्यर्थः, चारित्र तपो वैराग्यं वा, त एव मात्रादयो नाम मग्म
 भिनः न ज्ञानायेति इत्यतः 'वेद्या पुते य मिते य' मिलोगो ॥४४३॥ पुत्रे ष्यधिरः स्नेहः तेनादौ ग्रहण क्रियते, मिना तिविहा-
 सहजातकादयः, सहजातका पूर्वापरमभ्यधिनः, परिगढो हिरण्यादि, वेद्याण अस्तग सोत त्यक्षया वेद्याण आत्मनि मव आत्मक
 तत्र मित्रजातयः परिव्रज्याथैव पादिरंग मोर्तं, मिच्छतं कृपाया अण्याण अदिरती य एत अस्तग सोच, भोवद्वारमित्यर्थः, पठ्यते
 च-वेद्याण अंतग सोत अण्याण अजापाधिरती मिच्छतपज्जा, उभयमपि वा, निर्वेकस्वो परिवर्ण औन्दुग घग्ममणुपालेन्तो
 न पुत्रदारादीनि पुनरपवते, उक्त हि- 'छलिता अवयकस्वन्ता धिरयेक्त्वा गता मोक्त्वं य एव प्रयजितः स्वरुचिनाऽऽस्थितारमा
 अहिमादिषु व्रतषु प्रयतेत, तत्राहिमाप्रमिदये जीवा अपदिश्यन्ते-पुत्रवी उ अगणि वाक्' मिलोगो ॥४४४॥ कठयं, मर्येयां
 मदो वक्तव्यः, अयथार्थं परिहर्तुं इत्यतो मेदः, एतेहि छदि काणहिं० मिलोगो ॥४४५॥ एतेहि ज उरिहा छकाया, निष्कामेति
 द्विष्यनिर्देहः, विप्रसिद्धि विद्वान्, य ण्य द्विष्या निर्दिश्यते तद्विद्वान्, परिष्ठाणिषा परिजाप्तिउ, परिष्माण द्रुविषाण, मनसा
 कायबद्धेण जारंभी ण परिग्गही एक्के क्खये जग्गो मेदो, न च परिग्गह कुर्यात्, परिग्गहनिमित्तो हि मा भूरकायारग्गमः,

एवं सेमाणि विव्याणि पालेजा, अण्णहा 'मुसावातं वहिद्धं च' सिलोगो ॥ ४४६ ॥ वहिद्धं मिथुनपरिग्रहो गृह्यते, तत्र वर्त्तमानोऽतीव धर्माद्बहिर्भवतीति वहिद्धं, उग्गहं जमजाइयमिति अदत्तादाणं, एताणि सत्थादाणाणि लोगंसि शस्यते अनेनेति शस्त्रं, शस्त्रस्य आदानानि शस्त्रादानानि, लूयंत इत्यर्थः, कस्य शस्त्रस्य ?, असंयमस्य, तदेतद् भिद्धन्परीजानीहि, अथग उपदेशो भवति, तदेतद् विद्वान् परिजानीयात् । इदानीं उत्तरगुणः—पलिउंचणं च भयणं च' मिलोगो ॥ ४४७ ॥ सर्वतः कुंचनं पलिउंचणं माया, भंजणं भजते वाऽसाविति असंयतैर्भञ्जनः लोभः, स्थण्डिलास्थानीयं करोति, क्रोध एव स्थण्डिलः चतुर्वैवर्ण्यादि च, उच्छूयनमुच्छूयः उच्छूयणादिति, बहुवचनं जात्यादीनि अष्टौ मदस्थानानि 'धुत्तादानानि लोगंसि' धूर्त्तस्यायतनानि कर्मपसुतय इत्यर्थः, एवं यद्यदा वर्जयितव्यं तत्सर्वमिह श्रमणधर्मे वर्ण्यमानेऽपदिश्यते, उत्तरगुणाधिकारे च पठ्यते 'धावणं रयणं चेव' सिलोगो ॥ ४४८ ॥ धावणं वस्त्राणां, रयणं तेपामेव दन्तनखादीनां च, वमणं च विरेयणं, मुखवर्णसौरूप्यार्थं च वमनं करोति, विरेचनमपि बलाशिवर्णप्रासादार्थं, वत्थिकम्मं सिरोवेध, तं विजं परिजाणिया, वत्थिकम्मं अणुमासणाणि महा वा, तत्थ पलिमंथो संजमस्स, 'गंधमल्लसिणाणं च' सिलोगो ॥ ४४९ ॥ गन्धाश्चूर्णादयो, मल्लं गंधमादी, सिणाणं देसे सव्वे, दंतपक्खालणं दंतधोवणं जहा कुंचकुंचावेति, परिग्गहं हत्थकम्म च, परिग्गहो सचिचादि, इत्थी तिविहाओ, कम्मं हत्थकम्मं, स्यात्पूर्वं वहिद्धावर्जनमुपदिष्टं इत्यतः पुनरुक्तं, उच्यते, तद्धेददर्शनात् पुनरुक्तं, 'उद्देस्सियं कीतकडं' ॥ ४५० ॥ कंठो सिलोगो 'आस्सुणियं' ॥ ४५१ ॥ आस्तनिकं णाम इलाघा येन परैः स्तूयमानः सुज्झति यावत्थुगोति यावद्वाऽनुमरति तावत्सुज्झति मानेनेति इत्यास्तूनिकं, अथवा जेण आहारेण आहरितेण सुणी होति, बलवन्तं भवति, व्यायामस्नेहपानमायनादिभिर्या अक्षिरागं अंजनं गृद्धिचहोऽभ्यन्तरे वा वस्तुनि, उपोद्घा-

तर्कम् नाम परोपधातः तच्च क्लृप्तीत्याह, जातिवो कर्मणा सीलेन वा परं उच्यते, उच्यते इत्यप्युत्पादीनां, क्लृप्तेन अह
गमादिना इत्यपदमुपत्यगणामि उच्यतेति त विद्वान्परिजाणिषा 'संपसारी कतकिरिण' सिलोगो ॥४५२॥ संपसारगो णाम
असंदताणं असंजमक्खेसु सामत्य देति उव्वेसें वा, कयकिरिओ णाम ओ हि असज्जपाण किंचिदारम्मं कुव ग्रअमति, तदया-सायु
गुर कुव, मायुधाय सहअ संयोगा, पायणिओ णाम यः ग्रअन छेदति, तदया-व्यवहारेषु मिध्याआस्रगतसंश्रयिके व्यवहारे ताव
द्यदेप व्वीति तत्प्रामाणं, आखेएयि लौकिकशास्त्राणां व्याख्यानं व्वीति, भावच्छेके वा साहति सागारियपिठवत्, विज्ज परिजा
णिया कठय। 'अट्टापव ण सिक्खेज्जा' सिलोगो ॥४५२॥ अट्टापद नाम धूतक्रीडा, न मयत्तराजपुत्राणं, तमष्टापद न द्विसेत्,
पूर्वशिक्षितं वा न कुर्यात्, वैषा नाम धूत तच्च समुसितगे, रुधिर जतच्छिज्जति न, इत्यकम्म विवाह च इत्यकम्म इत्यकम्म
वत् 'इस्ते खुण्ढं' गाथा, विवाहो विप्रद' कल्ल इत्यनर्थान्तरं, म तु खपघपरपधाम्पां विज्जं विद्वान्, परिजानीदि। 'उवाहणाउ
छत्त व' सिलोगो ॥४५४॥ उपानहो पादुके च वधयितव्ये, छत्रमपि आतपप्रकर्षपरिधाभार्यं न धार्यं, नालिका नाम नालिकाक्रीडा
शुद्धाक्रीडापि, परकिरिया अण्णमण्ण च, परकिरिया नाम ओ अण्णमण्णस्म पादे आमज्ज वा पमज्ज वा जहा छट्ठे सत्तिक्खते,
अण्णमण्णकिरिया णाम इमोवि इमस्स पादे आमज्जति वा रयइ, इमोवि इमस्स, 'उवाह पासयण' सिलोगो ॥४५५॥ कठय
विगटं णाम विगतजीव, विगतजीवेणापि तात्रचन्दुलोदगादिना न एव कल्प्यते आयमिंतुं, किमु अनजगतजीवेण, एवमन्यथापि,
अयंछिळे पटिसिंदं, माहदुदुरिति विगतजीव माहिरुग तापि वा इरितानि साहरित्तण। 'परमस्ते अण्णपाण तु' ॥४५६॥
परस्स पात्र गृहिमात्र इत्यर्थः, अथवा पठिगगहधारिस्स पायिपात्र परपात्र पाणिपरिगगहियस्समदि पठिगगहो परपात्रो ममसि, पर

वृत्तं न अचेलति एवि परस्य वस्त्रं गृह्णित्वमित्यर्थः, तत्तावत्सचेलो वर्जयेन्, मा भूत्पश्चात्कर्मदोषः हुते दोषश्च, यद्यप्यचेलकः स्यात्,
 एवं तावत्सचेलरुस्य, यः पुनरचेलकस्यात्मीयमपि वस्त्रं तत् परवस्त्रमेव, न हि तस्य तदनुज्ञातं, स्वयं चोत्सृष्टत्वादित्यतः परवस्त्रं
 'आसंदी पलियंक' सिलोगो ॥४५७॥ आसंदीत्यासंदिक्ता सर्वा आसनविधिः, अन्यत्र काष्ठपीठकेन, पलियंकेन, पलियंकः पर्यंक
 एव, 'गंभीरविजया एते०' इत्यादयो दोषाः, गिहंतरे गिसेज्जं ण वाहेज्ज 'अगुची बभवेरस्स, पाणाणं च वधे वध' इत्यादयो
 दोषाः, 'संपुच्छणं च सरणं वा' संपुच्छणं णाम किं तत्कृतं न कृतं वा स पुच्छावेति अण्णे, केरिसाणि मम अच्छीणि सोभंते ण
 वेति एवमादि, ग्लानं वा पुच्छति-किं ते वट्टति ? ण वट्टइ वा ?, सरणं पुव्वरत्तपुव्वकीलियागं तं विद्वान् परिजानीहि । जसं किंत्ति
 सिलोगं च' सिलोगो ॥४५७॥ दानबुद्ध्यादिपूर्वं यशः तपःपूजामत्कारादि पश्चाद्यशः, यशः एव कीर्तनं जसकिची, सिलोगो
 णाम श्लाघा नीतितपोबाहुश्रुत्यादिभिरात्मानं श्लाघेत, वंदणपूयाउवि ण कामए, ण वा कज्जमाणसु रागं गच्छेज्जा, सबलोगंसि
 जे कामा कामा दुविहा इच्छामदनभेदात् पञ्चविधा वा, किंच-'जेणेहं गिवहे भिक्खू' सिलोगो ॥४५९॥ जेणेति जेण धम्म-
 कहाए वा संधवेण वा, आजीववणीमगत्तेण वा, अन्नतरेण वा उवघातणादोसेणं, अण्णहेतुं वा पाणहेतुं वा पयुंजमाणेण इमा ओवम्मा,
 गिण्ववहति नाम निर्गच्छति, तन्न कुर्यादिति, अथवा जे गिहं गिण्ववाहेति येनास्य इहलौकिकं किंचित्कार्यं निष्पद्यते मित्रकार्यं,
 प्रति दास्यति वा मे किंचित्, परित्रास्यति वा, धरिस्मइ वा मे किंचित् उवगरणजातं, एवमादिकं किंचिदिहलोकिककार्यं निर्वाहकं
 साधकमित्यर्थः, तं पडुच्च अण्णं पाणं वा, सीलमंते सुसीलो वा, न पुनः परमार्थेन, शीलवन्तः साधुः तस्स मुधेव णिजराए दायव्वं,
 नत्विहलोकिकं किंचिन्निर्याहकं प्रतीत्य दायव्वं, अथवा शीलवानिति श्रावकः, अशीला नाम मिथयादृष्टयः, तस्मिन् शीलवति वा

दास विवर्जय । 'एवं उवाच गिरगीये' सिलोगो ॥४६०॥ एवमवधारणे, उदाहृतवान् उवाच, नास्य ग्रन्थो विद्यत इति निग्रन्था-
 महावीर, न एव च महासुनि, किं नह ! यदसौ मनुते, अणतं गाण्दमण च, धर्मं देखितवान्, युतमिति कम्मतरं, धर्मं
 अनेन युतधर्मेण चारित्रधर्माविशेषमेव भुतधर्मभाषदिश्यते 'मासमाणो ण भासेज्ज'सिलोगो ॥४६१॥ अथवा तेज मगवता
 मापाममितेनाय धर्मं उरिष्ट योऽप्यन्य कथयति सोऽप्येवमेव कथयतु, मासमानो ण भासेज्ज, यो हि मापाममितः सो हि मापा-
 माणोऽप्यभाषक एव लभ्यते, उक्तं च 'वयणविमसीइ कुसलो वयोगत बहुविध विद्याणंतो । दिवसंसपि जपमाणो
 सोवि ह्नु वइगुस्तत पत्तो ॥१॥' बहाविनीए परिहरमाणो मचेलोवि अवेल एवापदिश्यते, जहा वा आरुइ प्रगो य णिट्टुमगो
 य, अथवा मापमाणे ण भासेज्ज, ण रातिवियस्स अंतरं मासं करेज्जा, ओमरातिवियस्स वा, णो य वफेज्ज मंमय वफेति
 बाय देसीए मासाए उल्लवो वुचति, तदपि च अयार्थक अश्लिष्टोक्त बहुवा व वंफेतिचि वुचति, अथवा ण वंफेज्ज मम्मयति,
 कर्षं?, वातिइलीलवेहिं मर्मकत् मवतीति मर्मक, मायाठाण न सेविज्ज माया बाय गूढाचारो कृत्वाऽपि निहवः, करिप्प
 मानच न तथा दर्शयस्यात्मान, यदा वक्तुकामो भवति तदा पूर्वपरोऽनुषिष्य वाहरे । किंच, 'सत्तिमा तधिथा भासा'
 सिलोगो ॥४६२॥ सन्तीति विद्यन्ते, तविका नाम सद्गता इत्यर्थः, भाष्यत इति भाषा, अनेके एकादेकात् ण वदिस्ताऽणुतप्पसि
 स्वयमेव वीर' इत्यर्थः कामस्तथा राजविक्रद वा लोक्कविक्रद वा एव वा इणमकासी, अनुपातो हि दोपं प्राप्य वा च वधातादि भवति
 अग्रस्तस्य परं वा सागर्स निरागर्स वा दोप प्रापयित्वा चानुतापो भवति, किंच-'ज उण्ण न न वस्तब्ब' छण्ण हिंसायां यद्विहि-
 मक तम वक्तव्यं, तदप्या-व्यतां केदारः पुन्त्रनी वृक्त्यामि गोर्बपत्तां निमिशयन्तां दारका इति, एसा आणाः विपठिया

बाबा नाम उपदेशः। निर्यन्तः, एषा माताणिपंठाण वा, एषा आज्ञा उपदिष्टा, किंच ॥४६४॥ होला इति देसी भाषातः,
 ममाया नामन्त्यते यथा 'लायनं मोड रे हेल'ति, महीमादमिति सखेति, सोलवादो प्रियभाष इव, गोत्रावादो वा पठ्यते,
 यथा हि गो! ब्राह्मण क्षत्रिय शूद्राद्यगोत्र इत्यादि, तुमं तुमंति अपष्टिण्णे जो अ तुमंकारभिजे, वृद्धो वा प्रभविष्णुर्वा स
 न पक्त्यः, अपष्टिण्णो णाम माभुरेव, गद्यमो तं ण उत्तमः—मर्वशस्तन्न दूयात्। किंच—यदुक्तं निज्जुत्तीए—'पामत्थोमणकुसील-
 मंथो ण किं रति' तदिदं—'अकुशीले सदा भिक्खू' सिलोगो ॥ ४६४ ॥ कुस्मित शीलं यस्य स भवति कुशीलः, स तु
 पामत्थादीणं एतं, ततो पंचण्हवि, तत्र तावत् स्वयं कुशीलेन भाव्यं, णो य संसग्गियं भये न च तैः संसर्गो कुर्यात्, संस-
 ज्जनं संसर्गिः, आगमणदाणग्रहणसंप्रयोगान्मा भूत् 'अंयस्म य णिंयस्म य'चित्तं न संसर्गिं तैर्भजेत् संसर्गिस्तद्भवं गमयति—कथं?—
 सुहृदवा नत्तुवमग्गा मुखरूपा नाम सुखस्पर्जाः, तद्यथा को फासुगपाणीएण पादेहिं पक्खालिजमाणेहिं दोसो?, तहा दंत-
 पाम्वाल्लणे, उच्चदुणे, एवं लोमे अण्णो न भवति, अहवा सुख इति संयमः, संयमानुरूपा हि तत्रोपमर्गा भवन्ति, मणे वइ, त्रिवि-
 धानापि करणेन गतिं मनुते, णणु को आहाकम्मे दोसो?, ण वा मरीरोऽधम्मो भवति, तेण शरीरसंधारणत्थं उपाहणसन्निधिगादिसु
 हो दोसो?, उक्तं हि—'अपेन वहूमसेजा, एतं पंडितलक्खणं।' संपयं हि अप्पाइं संधयणाइं धितिओ य तेण एवमादिसु रूवेसु
 उपासणेण पडिमुज्जेज, तेवि हू पडिबुज्जेज णाम जाणेजा, जाणित्ता ण संसर्गिग कुजा, यदापि नाम स्यात् यदच्छया तैः संसर्गगी
 नानापि पामादि सुहृद्वे उतसग्गे पडिबुज्जेज, तेवि हू पडिबुज्जेज, यथाशक्तितथ अभिहन्यात्। किंच—भिक्खा-
 दिनिशितं न गृहपतिमनुपविश्य तत्र 'मन्नत्थ अन्तग्गयेण' सिलोगो ॥४६५॥ अंतरागं 'जराए अभिभूतो वा, वाहितो तपस्वी'

इत्यादि, ग्रामकुमारीय किं, ग्रामपद्मं, श्रीढा, कुमारक्रीडा च ग्रामकुमारीय, किं तत्र ? , ग्रामक्रीडा हास्यकन्दर्पहस्तस्पर्शनालिंग
 नादि तामि सार्द्धं, एवं वा स्त्रीमि, श्रीढते इति, पुमिरिति सार्द्धं, कुमारकानां क्रीडा कुमारक्रीडा, तद् तदुगआदालिंगादि, त हु
 सुहृगेहि सार्द्धं गिहृत्वरूपपट्टगेहि वा मंहतेहि वा सञ्चक्रेली न कायञ्वा, नषातीत्य वेलां हसे मुष्मी, वेला मेरा सीमा मआयचि
 वा एगह, नतीत्य मार्यादां हसे मुष्मी, 'जीवे च मते ! इममाणो वा उस्तुयमाणे वा कइ कम्मपगहीओ वघइ ? , गोयमा ! सुच
 निदवषए वा अहनिदवषए वा' इह इमतां सपाइमवायुवो । किंच - 'अणुस्तुओ' सिलोगो ॥४६६॥ अपिस्सि(णुस्तु)ए उरालेहि,
 उराला नाम उदारा ओमना इत्यर्थः, तेषु चक्रवर्ण्यादीनां सम्यग्धिषु शब्दादिषु कामभोगेषु अन्यैश्वर्यवस्त्रामरणगीतगाधर्वयान
 वादनादिषु इह च परलोकं वा अग्नि-सुतो अपमत्तो परिघए, अन्येषु वा आहारादिषु, चरियाए अप्पमचो, चरिया मिन्सुवरिया
 वत्स्यामप्रमचः स्याद्, यदि नाम तस्यामप्रमचः परीपहोपसर्गे सृशेत् ततो समाधिमधियासए । 'इम्ममाणो न कुप्पेज्ज' सिलोगो
 ॥ ४६७ ॥ बुधमाणो असिलोगो नाम असुस्सस्समाणो निदिजमाणो वा पिग्गमरियज्जमाणो वा न संघले, न हि विदितः क्रोच
 मानाग्यामिधनेनव वापि संघले, त पुण समणो अहियासेज्जा, सुमणो नाम रागदोसुरहितो, ण य कोलाइल करे च उक्कट्ठि
 पोळ वा करेल, राजसंपमारिय वा । किंच - 'लदे कामे ण पत्थेज्जा' सिलोगो ॥४६८॥ लद्धा णाम अइ च कोइ वत्थगवज
 सज्जइत्यीसयणामणादीहि बिमंतेज्ज तत्थ च गिण्हेज्ज, बज्रो घावितो, अचरा लदे कामे तयोळदीओ आगासगमजनिपुतादीओ
 अचरीणमहामसिगारीओ प च दाए उच्चवीवेज्ज, ण य अज्जागते इहलोकिके एता एव वत्थगंधारीए, परलोगिगे वा, अइ च म
 वत्तो तदा च परयेज्ज, एवं ताए पिवेगो आम्प्याणो मरति । किंच - 'आपयिणा' सेवेज्ज आचरणीयाणि आपयियक्याणि बुजिणा

एवि सिक्खाए, केसामंतिगं ?—सुबुद्धाणं, सुट्ठु बुद्धा सुबुद्धा गणधराद्याः यथा यदा काले (द्वा ये यदा काले) आचार्या भवन्ति । किंच—‘सुरस्सुमाणो उवेहेज्ज’ सिलोगो ॥ ४६९॥ श्रोतुमिच्छा शुश्रूषा, कोऽर्थः ? पूर्वमुक्तं आयरियाइं सिक्खेज्ज सुबुद्धाणं, तेषां सकाशादिदानीं तदर्थसुश्रूषा तथैव, उपासित, सु पत्थं शोभनप्रज्ञं, सुप्रज्ञं—गीतार्थं प्रज्ञावन्तं, सुट्ठु तवस्सितं सुतवस्सितं, यदि चेत्संविग्ग इत्यर्थः, तत्र केवंचिदाचार्याः शरणं ? वीरा जे अत्तपण्णेसी वीराजन्त इति वीरा, आत्मप्रज्ञमेपन्तीति आत्मप्रज्ञैषिणः, आत्मज्ञानमित्यर्थः, कथं ? येनात्मा ज्ञायते येन वाऽस्य निस्सरणोपायः संयमवृत्तिव्यवस्थित इति, पुरुषादानीयाः सेव्यंत इत्यर्थः, राजानो राजामात्यादिकाश्च पंडिता धर्मलिप्सवो वा, पुरुषादानीया यदा संबृता भवन्ति इत्यतः प्रव्रजंति, प्रव्रजितास्तु ‘ते वीरा बंधणुम्मुक्का’ ॥ ४७०॥ अहवा पूर्वं गृहवासे द्विविधमपि भावद्वीपं अट्टवन्तः प्रव्रजामुपेत्य पुरुषादानीयाः यदा संबृता भवन्ति धम्मं लिप्सुभिः पुरुषैरादानीयाः, अथवा ग्राह्याः पुरुषा इत्यादानीयाः, अथवाऽऽदानीय इत्यादानार्थिकः साधुः पुरुषश्चासौ आदानीयश्च पुरुषादानीयः, ते धीरा इति आदानीयाः, वीराजन्त इति वीराः, बन्धनानि कालादीनि तेभ्यो मुक्ता बंधणुम्मुक्का, न तदसंजमजीवितं पुनरवकाङ्क्षते विषयरूपायादिजीवितं वा, जं तं कपायादिजीवितं पासत्थादिजीवितं तदिदं । तंजहा—‘अग्निद्धे सहफासेसु’ सिलोगो ॥ ४७१॥ मणुण्णेषु सद्देषु फासेसु य अग्निद्धेण भवितव्वं, रूवेसु अमुच्छित्तेण भवितव्वं, एवं गंधरसेसु, अमणुण्णेषु य सव्वेसु देसो न कायव्वो, णिगमणमिदाणिं अपदिश्यते ‘सव्वं तं समयातीयं’ सव्वमिति यदिदं धम्मं प्रति इह मयाऽध्ययनेऽपदिष्टं, समय आरुहत एव, आदियंति भक्षणं, सामाभ्यन्तरकरणमात्रं, अद भक्षणे, समयेण अतीतं ममाभ्यन्तरेण, समयेनावद्धमित्यर्थः, अथवा ये वा परे कुममयास्तान् कुममयान् तदतीतं, अज्ञानदोषाद्विषयलाभस्यावर्तनैराचर्यत

रीय किं, ग्रामधर्म-क्रीडा, कुमारक्रीडा च ग्रामकुमारीय, किं तत्र ? ग्रामक्रीडा हासकन्दर्पहासस्पर्धनालिंग , एव वा ग्रीमि क्रीडते इति, पुनिरिति सार्धं, कुमारकानां क्रीडा कुमारक्रीडा, तद् तदुगत्रादालिंगादि, त तु

रुद्रग । इत्यङ्गणद्वयं वा महेतेहि वा सन्केली न कायया, नचातीत्य वेलां हसे मुणी, वेला मेरा सीमा मझायचि वा णगटं, नातीत्य मायादां हसे मुणी, 'जीवे ण मते ! हममाणो वा उस्तुयमाणे वा फर कम्मपगडीओ वधइ ? गोयमा ! सच विदपण वा अट्टविदपण वा' इह हमतां सपाइमयापुग्घो । किंच- 'अणुस्तुओ' सिलोगो ॥४६६॥ अग्निस्सि(णुस्तु)ए उरलेहि, उराना नाम उदारा शोमना इत्यर्थ , तेषु चक्रवर्ण्यादीनां सम्बन्धिषु शब्दादिषु कामभोगेषु अन्यैर्ज्यैवद्वामरणगीतगाधर्वयान यादनादिषु इह च परलोके वा अग्नि-सुतो अयमस्तो परिश्रव, अन्येषु वा आहारादिषु, चरियाए अप्पमत्तो, चरिया भिक्खुचरिया नग्गामप्रमस' म्याइ, यदि नाम तस्यामप्रमच परीपदोपसर्गे स्पृशेत् ततो समाधिमधियासए । 'हम्ममाणो न कुप्पेच्च' सिलोगो ॥४६७॥ रुग्माणो अमिलोगो नाम अमुस्सुस्समाणो निदिअमाणो वा णिम्मतिअमाणो वा न संजले, न हि विदितः कोच मानाग्गामिपननर पायि संजले, त पुण मम्मो अडियासेज्जा, मुमणो नाम रागदोसरहितो, ण य कोलाइल करे ण उक्कट्ठि पोत वा ऊरज्ज, राजसंयमारिय वा । किंच- 'लुद्धे कामे ण पत्थेच्च' सिलोगो ॥४६८॥ लद्धा वाम अइ ण कोइ वत्थगघअ सरागन्धीमपणामवादीहि णिमज्ज तत्थ ण णिण्डअ, अओ वावितो, अयना लद्धे कामे तयोलदीओ आगासगमणविमुत्तादीओ अबग्गीणमहाणमिगादीओ य ण दाय उवजीवेज्ज, ण य अणागते इहलौफिरु एता एव वत्थगघादीण, परलोकिगे वा, अहा यम वत्तो नदा ण यधअ, णय ताव विवेगो जाल्यातो भवति, किंच-आपरियाणं सेवेज्ज आचरणीयाणि आयरियग्ग्याणि द्रुविषा

एषि सिक्खाए, केसामंतिगं?—सुबुद्धाणं, सुदुदु बुद्धा सुबुद्धा गणधराद्याः यथा यदा काले (द्वा ये यदा काले) आचार्या भवन्ति । किंच—‘सुस्सुसुमाणो उवेहेज्ज’ सिलोगो ॥ ४६९॥ श्रोतुमिच्छा शुश्रूषा, कोऽर्थः?, पूर्वमुक्तं आयरियाइं सिक्खेज्ज सुबुद्धाणं, तेषां सकाशादिदानीं तदर्थशुश्रूषा तथैव, उपासित, सु पत्थं शोभनप्रज्ञं, सुप्रज्ञं—गीतार्थं प्रज्ञावन्तं, सुदुदु तवस्सितं सुतवस्सितं, यदि चेत्संविग्ग इत्यर्थः, तत्र केचंविधाचार्याः शरणं?, वीरा जे अत्तपण्णेसी वीराजन्त इति वीरा, आत्मप्रज्ञमेपन्तीति आत्मप्रज्ञैपिणः, आत्मज्ञानमित्यर्थः, कथं?, येनात्मा ज्ञायते येन वाऽस्य निस्सरणोपायः संयमवृत्तिव्यवस्थित इति, पुरुषादानीयाः सेव्यंत इत्यर्थः, राजानो राजामात्यादिकाश्च पंडिता धर्मलिस्सवो वा, पुरुषादानीया यदा संवृता भवन्ति इत्यतः प्रव्रजंति, प्रव्रजितास्तु ‘ते वीरा बंधणुम्मुक्का’ ॥ ४७०॥ अहवा पूर्वं गृहवासे द्विविधमपि भावद्वीपं अदृष्टवन्तः प्रव्रजामुपेत्य पुरुषादानीयाः यदा संवृता भवन्ति धर्मं लिप्सुमिः पुरुषैरादानीयाः, अथवा ग्राह्याः पुरुषा इत्यादानीयाः, अथवाऽऽदानीय इत्यादानार्थिकः साधुः पुरुषश्चासौ आदानीयश्च पुरुषादानीयः, ते धीरा इति आदानीयाः, वीराजन्त इति वीराः, बन्धनानि कालादीनि तेभ्यो मुक्ता बंधणुम्मुक्का, न तदसंजमजीवितं पुनरवकाङ्क्षते विपर्ययायादिजीवितं वा, जं तं कपायादिजीवितं पामत्थादिजीवितं तदिदं । तंजहा—‘अगिद्धे सहफासेसु’ सिलोगो ॥ ४७१॥ मणुणोसु सदेसु फासेसु य अगिद्धेण भवितव्यं, रुवेसु अमुच्छित्तेण भवितव्यं, एवं गंधरसेसु, अमणुणोसु य सव्वेसु देसो न कायव्वो, णिगमणमिदाणि अपदिश्यते ‘सव्वं तं समयातीयं’ सव्वमिति यदिदं धर्मं प्रति इह मयाऽध्ययनेऽपदिष्टं, समय आरुहत एव, आदियंति भक्षणं, मामाभ्यन्तरकरणमात्रं, अद भक्षणे, समयेण अतीतं समयाभ्यन्तरं ण, समयेनावद्धमित्यर्थः, अथवा ये वा परे कुममयास्तान् कुममयान् तदतीतं, अज्ञानदोषाद्विषयलाभस्यावनतेराचर्यत

इत्यर्थं, किं तत् ? यद्विदुः तद्विदुः बहू, तद्विदुः नाम कथितमित्यर्थः, किंच-उक्तावशेषमिदमपदिश्यते 'अतिमाणा यः सायं ज्ञः
 स्थितो गतो ॥४७२॥ अतिरतिक्रमणादियु, अतिशयेन मानं अतिमानं, एव मायामपि, चन्द्रदातुं क्रोचलोभापि, कोऽर्थः ? यदपि च
 वेत् क्रोचोदयः सावधायि तस्य निवृद्धः कार्यः न तु माफस्य, एव श्रेयानामपि अजस्रवेद्या, यद्यपि मानाहोपाचार्यादिषु प्रवृत्तो
 मानः क्रियते सरागत्वात् तथापि समतीत्य योऽन्यो ज्ञात्यादिमानः तः परिष्काराय-तु द्रविद्याय परिष्काराय परिष्काराय परिष्काराय,
 श्रेयस्यपि प्रयोजयितव्य, गारवाणि यः सव्याणि इदृगाद्यादीनि, परिष्कारेति वर्तते, निष्कारण सन्नतं नृणि निष्कारणमिति
 संयमः एव, तः संयमः अविष्कारसंघनाए ताव संघेहि जातः परं संयमद्वारा संघित, अथवा निर्माणमिति मोक्ष-संघित इति ॥ अथवा
 व्ययन नयमः समाप्तः ॥

समाधिचिन्ता अजस्रयस्य चत्वारि अणुयोगदारा, अद्विष्टाते से समधीन, एवो यः जाणितुं फासेतव्यो मामयिष्कृण्ये,
 'आवाणपदेणाय गोण्णं नाम' गाथा (१०३) यस्मादादौ व्यपदिश्यते 'आधेति मतिमः प्रणुवीति धम्म' इतरथा त्वय्ययनस्य
 समाधिचिन्ता संघा, तेनैवार्थाधिकारः, अहं असंख्यस्य आदानपदेण असंख्यंति नाम, सं पुण्यं पमायापमादपि अजस्रयस्यं पुचति,
 अथ तस्य पमादो अपमादो यः वज्जिज्जति, तदेन लोगसारविजयो अजस्रयण, आवाणपदेण पुण आनतिचिं पुचति, एवमादीनि
 अजस्रयणाणि आवाणपदेण पुचति, गुणयिष्कृण्येण पुण्णं नामेण तेमिं निष्कसेवो भवति, एयस्स पुण गुणयिष्कृण्यं नाम ममाधि,
 मा यः पदविद्या मनति, 'णाम ठवणादवधि' गाथा (१०४) तत्तद्वद्व्यममाधी न 'पचसुखि यः विससएसु' गाथा (१०५)
 भोत्रादीनां पंचानामपि इन्द्रियाणां यथास्य द्रव्यादिभिर्मनोवैविध्यैर्यां तुष्टिरूपयते मा द्रव्यममाधिः, अथवा दवं जेण तु दवेण

समाधी, साधितं च जं दब्धं सोभणवणादि सा दब्धसमाधिः, क्षीरगुडादीणां च समाधि अविरोध इत्यर्थः, दब्धेण समाधिरिति, जहा उपजुत्ताण परिणामिगममाधिरित्यादि, आहितं विच्यं ददति, जहा तु लोए आहितंति समं भवति, एमा दब्धसमाधिः, खेत्ततो समाहि खेत्तसमाही, जहा दुब्भिव्खहताणं सुभिव्खदेसं पाविऊण समाधी, तथेव चिरप्रवसितानां खगृहं प्राप्य, जत्थ वा खेत्ते समाधी वणिज्जति, कालसमाधी णाम जस्स जत्थ काले समाधी भवति, प्रशस्तावद्धानसंतानां वर्षासु नक्तमूलकानां अहनि वलि-
भोजनानां वायमानां शरदि गवां, जस्स वा जच्चिरं कालं समाधी, 'भावसमाधी चतु०' ॥१०६॥ तंजहा-णाणसमाही दंसण-
समाही चरित्तममाही तवममाही, णाणसमाही जहा जहा सुयमधिज्जति तथा तथाऽस्यातीव समाधिरुत्पद्यते, ज्ञानोपयुक्तो हि आहार-
मपि न कांक्षते, न वा दुःखस्योद्विजते, ज्ञेयार्थानलंबने चास्यातीव ममाधिरुत्पद्यते, दर्शनसमाधिरपि जिनवचननिविष्टबुद्धिरिह
निर्वातमरणप्रदीपवन्न कुमतिभिभ्राम्यते, चारित्रसमाधिरपि विषयसुखनिःसंगत्वात्परा समाधिमामोति, उक्तं च- "नैवास्ति राज-
राजस्य तत् सुख०" तपःसमाधिरपि नासौ तहा भावितत्वात् कायक्लेशक्षुत्तृष्णापरीपहेभ्य उद्विजते, तथैवाभ्यन्तरतपोयुक्तः श्याना-
श्रितमना निर्वाणस्य इव न सुखदुःखाभ्यां बाध्यते, गतो णामणिष्फण्णो । सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारयेव्वं जाव 'आघं मत्तिमं अति-
वीय धम्मं' वृत्तं ॥ ४७३ ॥ सम्बन्धः अञ्चिन्नं निर्वाणं, संघनेति वर्त्तते, स एवं भगवान् तस्यामञ्चिन्ननिर्वाणसन्धनायां वर्त्त-
मान आघ मत्तिमं अणुवीयि धम्मं आवंति आख्यातवान्, मतिमानिति केवलज्ञानी, अणुवीयिचित्ति अनुविचिंत्य कथयति,
ग्राहकं ब्रवीति जहा 'णिउणे णिउणं अत्थं थूलत्थं थूलबुद्धिणो कथए' सुणेल्लगावि चित्तेति-मम भावमनुविचिन्त्य कथयन्ति, तिरि-
यायवि चित्तयंति-अम्हं भगवान् कथयति, आहाराद्या द्रव्यसमाधयः प्ररूप्य प्रशस्तभावसमाधिः अंजुमिति उज्जुगं न यथा शाक्या

इषं स्वयं न छिदंति, मिथ ज्ञानीहि, तं छिदानं भुवते तथा कार्यपणं न स्पृशति, ऋयविक्रयं तु कुर्वते, इत्येवमादीभिः अततो विक्र
 पितव्य, अपठिष्ये मिच्छु म समाधिप्रत्येकः समाधिप्राप्त योऽप्रतिष्ठः इहपरलोकेषु कामेषु अप्रतिष्ठः अमूर्च्छित इत्यर्थ, अद्रिष्टो
 वा, मिच्छु पूर्ववर्षितः तुर्विद्वेषये भावमिच्छु विसृष्टिस्तति मात्वसमाधिरेव प्राप्तनिबन्धने न निदानभूत, अनिदानभूतो नाम अना
 भयभूतः सर्वतो भजेत् परिग्रय, अथवा अणिदानभूतेषु परिवर्णत्वा, अथवा निदान हेतुनिमित्तमित्यनयोन्तरं, न च कस्यचिदपि दु स्निधानभूतो, जहा
 न तथा परिवर्णत्वा, काणि पुन विद्वान्द्वानाणि १, पावकपादीणि, तस्य पावकपातो चठिग्रहो, तंजहा-द्वन्वओ स्थिपओ कालओ
 मावओ, तत्र क्षेत्रप्राणातिपातप्रतिषेधे प्रतिपादनार्थमपदिश्यते 'उङ्गे अङ्गे या तिरिय विसास्तु' वृष ॥ ४७४ ॥ सव्वओ पाणाइ
 पातो कज्जमानो पण्णवगादि संपडुण्ड तङ्गे अङ्गे य तिरियं वा कज्जति, तत्रोच्चमिति अप्पणो यदूर्ध्वमिति यदधः शिरसः, अधः इति
 अधः पादतलाम्यां, द्वय तिर्यक्, तत्रोच्चं संपातिमरन्वोवर्णोक्ताप्रदीप्तगृहादीनि वायुवृक्षपक्षिमक्षिकाः ये वाज्ये वृक्षगृहाद्याधिताः, एव-
 मचन्तिर्यक् विभापितव्याः, द्रव्यप्राणातिपातस्तु तसा य ज्ञे पाणा, भावप्राणातिपातस्तु इत्येहि पादेहि य असज्जमतो, चक्षुब्धात्
 अपि उच्छ्रामनिद्रासक्तसितवायुनिर्गर्गादिषु सर्वत्र संयमति, एव समाधिर्मवति, एव मायं माण च संयमेत्ता, तथैव अविष्य ण
 गहितव्यति ततिय वत, एवं सेमाणिपि अत्यतो पर्ययेयव्याणि, ज्ञानदर्शनसमाधिसिद्धये त्विदमपदिश्यते 'सुयवक्खायचम्ममे
 वित्तिगिच्छतिग्गे' वृष ॥ ४७५ ॥ सुष्ठु आख्यातो धर्मः सम्भवति सुप्रकथायचम्मये द्विविधो, वित्तिगिच्छतिष्णोपि दर्शनसमाधि
 गिरिता, निस्सकिय निच्छसिप गाथा, जेण केव्वर कसुगेण ललवीति लाहः सुचत्तवट्टमयेहि विचिचेहि किसेवि वेहे अपरितते

लाढेचि, आयतुले पयासुत्ति प्रजायन्त इति प्रजाः पृथिव्यादयस्तासु यथाऽऽत्मानि तथा प्रयतितव्यं, न हिंसितव्या इत्यर्थः, आत्म-
 तुल्या इति 'जह मम ण पियं दुक्खं' एवं सुमावादेऽवि, जहा मम अब्भाइक्खिजंतस्स अप्पियं एवमन्नस्यापि, एवमन्येज्वपि
 आश्रवद्वारेण आत्मतुल्यत्वं विभाषितव्यं, आयं ण कुज्जा इह जीवितट्ठी आयो नाम आगमः तमायं न इहलोकजीवितस्यार्थे
 कुर्यात्, अण्णपाणवत्थमयणपूयासक्कारहेउं वा चयं ण कुज्जा, चयो णाम सन्निचयं न कुर्याद्, अन्यत्र धर्मोपकरणं, शेषमाहारादि,
 वस्तुसञ्चयः सर्वः प्रतिषिध्यते, हिरण्यधान्यादिसंचयोऽपि प्रतिषिध्यते, येनानागते काले जीवन्ना स्यादिति, तं प्रतीत्य भावसंचयो
 भवति, कर्मसंचय इत्यर्थः, तेण चयं ण कुज्जा सुतवस्सी-भिक्षु । किंच 'सर्व्विदिआ(याभि)णिब्बुडे पयासु'वृत्तं ॥४७६॥
 सर्व्वेन्द्रियनिवृत्तो जितेन्द्रिय इत्यर्थः, प्रजायत इति प्रजाः-स्त्रियः, तासु हि पंचलक्षणविषया विद्यन्ते, शब्दास्तावत्फलानि वाक्यानि
 विलासिनीनां, रूपेऽपि 'गतानि सव्वं व्यवलोकितानि, सिितानि वाक्यानि च सुन्दरीणां'रसा अपि चूंननादयः, यत्र रमस्तत्र
 गन्धोऽपि विद्यते, स्पर्शाः सम्बन्धकुचोरुवदनसंसर्गादय इत्यतः सर्व्वेदिआ णिब्बुडो पयासु, मव्वओ विप्रमुक्त इति चरेत्, सर्वा-
 समाधिविप्रमुक्तः सर्व्वबन्धनविप्रमुक्तः, किंच-स एवं विप्रमुक्तबन्धनः पासाहि पाणे य, पुढो णाम पृथक् २ अथवा पुढोत्ति बहुणे
 पाणे विविहेहि दुक्खेहि सण्णा विसण्णेहि, विसंतो वा विसंतीति प्रविशंति संसार नगरं परलोकं च, अथवा अयमाजंजविभावो
 ज्ञायत एव, अट्ठविहकर्मोदयदुःखेन अट्ठेति आत्तो, अथवा दुक्खट्ठिता. अट्ठत्ति आर्त्तध्यानोपगताः, मनोवाक्कायैः परितप्यमानो,
 'एतेसु बाले तु पकुवमाणे' वृत्तं ॥४७७॥ एतेष्विति जे ते पुढो विसन्ना ये प्रकुर्वन्ते हिंसादीनि एतेष्वेव आवर्त्त्यते-कर्मणि
 पावकैः बध्यते च एवं बालो एवमित्यवधारने एवं हि बालः चौर्यपारदारिकादीनि इहैव हस्तादिच्छेदान् बन्धवधादींश्च प्राप्नोति,

वृधं स्वये न छिदंति, मिथ आनीहि, व छिदान भुवत तथा कर्मपणं न सृजति, कयविक्रय तु कुर्वते, इत्येवमादीनिः अंततो विक्र
 पितन्य, अपदिण्य भिन्सु म समाधिप्रत्येकः समाधिप्राप्तः योजप्रतिज्ञः इपरलोकेषु कामेषु अप्रतिज्ञः अमूर्च्छित इत्यर्थः, अद्विष्टो
 वा, भिन्सु एववर्णितः सुविशेषण्ये भावभिनस्य विसेशिजति भावसमाधिरेव प्राप्तभिनस्यने न निदानभूतः, अनिदानभूतो नाम अना-
 भयभूतः भवतो प्रजेत् परिब्रष्ट, अथवा अणिदानभूतेषु परिषयल्ला अनिदापभूतानीति निद्रा बधने अब चभूतानीति अनिदानतु
 रयानीति ज्ञानादीनि यतानि वा तेसु परिषयल्ला, अथवा निदान हेतुनिमिषमित्यनर्बान्तरं, न च कस्यचिदपि दुःस्वनिदानभूतो, अहा
 न नहा परियणजा, क्वाप्ति पुन निदानद्वाराणि !, पावबंधादीनि, तत्त पाणाइषातो चउठिरहो, संवहा-दम्बओ खिचओ कालओ
 मानओ, तत्र इवप्राणातिपातप्रतिषेधे प्रतिपादनार्थमपदिश्यते 'उङ्गे अहे या तिरिय विसासु' वृत्तं ॥ ४७४ ॥ सम्बो पाणाइ
 रालो कज्जमाणो पण्णवगादि संपण्ण उङ्गे अहे य तिरियं वा कज्जति, तथोर्ध्वमिति अप्पणो यवूर्ध्वमिति यदचः शिरसः, अब इति
 प्रव पादतलाम्या, त्रप तिर्यक्, तथोर्ध्वं संपातिमरज्जोषपोन्काप्रदीप्तगुहादीनि वायुवृषपश्चिमदिक्का रे वाज्ये वृषगुहायाधिता, एव
 मचभिनस्य विभाषितव्या, द्रव्यप्राणातिपातस्तु तसा य अे पाणा, मावप्राणातिपातस्तु इत्येहि पादेहि य असंजमतो, चसब्दात्
 अपि उच्छ्रामनि-गामकसितबापुनिगर्गादिषु सर्वत्र संयमति, एव समाधिर्मवति, एव माय च संजमेला, तथैव अदिष्य म
 गदिनर्ध्वंति ततिय वत, एवं सेमाणिपि अत्यतो परूषेयव्याणि, ज्ञानदर्शनममाधिप्रसिद्धये त्विदमपदिश्यते 'सुयक्खायधम्ममे
 विन्तिगिच्छतिण्णे' वृत्त ॥४७५॥ सुप्पु आस्पातो धर्मः सम्भवति सुअब्बायधम्मो द्विविधो, विविगिच्छातिण्णेपि दर्शनसमाधि
 गिदिता, निरम्मकिय निहृरिय गाया, जेण केणइ फलसुगेणं लावतीति लल्लः सुचरयतदुमयेहिं विविधेहिं किसेवि मेहे अपरितते

विमुद्वेगमासु टितो सो 'स्रवं जगं तु' वृत्तं ॥ ४७९ ॥ जायत इति जगत्, समता नाम 'जह मम ण पिंयं दुक्खं' 'णत्थि य
 सि कोइ वेसो पिओ व०' अथवा अन्यस्य प्रियं करोति अन्यस्याप्रियमित्यतः, कोऽर्थो?—नान्यान् वातयित्वा अन्येषां प्रियं करोति,
 मूषकैः मार्जारपौपवत्, अथवा प्रियमिति सुखं सर्वमन्त्रानां, तदेषा प्रियं न कुर्यात्, न कस्यचिदप्रियं, मध्यस्थ एव स्यादित्यतः
 सम्पूर्णसमाश्रित्युक्तो भवति, कश्चित्तु समाधि संधाय 'उट्ठाय दीणे तु पुणो विसरणो' उत्थायेति समाधिममुन्धानेन, दीन
 इत्यूर्जितो भोगाभिलाषी, सर्वो हि तर्कुको दीनो भवति, ईसित्वलंभे च दीनेतरः, पुणो विमचेति गिहन्थीभूतो वा पासत्थभूतो
 वा, अयं तु पार्श्वोऽधिकृतः, पूयासकाराभिलाषी बह्वपात्रादिभिः पूजनं च इच्छति, मिलोगो णाम इलाघा यश इत्यर्थः, सो दुह
 सेजाए वट्टति, अभिलषमाणो असमाधिद्वितो भवति, किमय पुण पूयामिलोगकामी?, भणितं च—जाति निपीय पज्ज जति०
 'अहाकण्डं चेव' वृत्तं ॥ ४८० ॥ आहाय कण्डं आधाकण्डं आधाकर्मैत्यर्थः, अथवा अन्यानपि जाणि माधुमाधाय कीडकडादीणि
 क्रियते ताणि आधाकडाणि भवन्ति, अधिक कामयते—प्रार्थयतीत्यर्थः, अथवा नियमेण निमन्तणा, जां तं नियामणेण्हति मो
 णियायमाणे, जो पुण अहाकण्डमादीणि कम्माइं मरति—सुमरइति निगच्छति गवेप(य)तीत्यर्थः, स पासत्थोमण्णकुशीलाणं विम-
 ण्णाणं समयमोद्धोते मार्गं गवेपति, विपीदति ना, येन समारि विसरणो भवत्यसयम इति, विमण्णमेपतीति विषण्णेपी, तहा तहा
 दीणभाव गच्छति सुक्कपटपरिभोगवत्, परिभुजमाणा सुक्कपटवत् मलिनीभवत्यमो, इत्थं हि सत्ते य पुट्ठां य बाले मक्का रक्ता
 गृद्धा, पुट्ठा इति पृथक् बहवः, स्त्रीनिमित्तमेव च परिग्रह समायमाणा, चतुर्विधपरिग्रहनिमित्तमेव 'आरंभसत्ता' वृत्तं ॥ ४८१ ॥
 आरभसत्ता, आरभो दब्बे भावे य, तत्र सत्ताः असमाधि पत्ता निचयं करंति, हिण्णसुण्णादी दब्बणिचय, दब्बणिचयदो-

एष तु एवमनेन सामान्यतो दृष्टेनानुमन्ये यथा इह हिंसानृतकौपर्याप्रक्षयपरिग्रहादीन् प्रकुर्वन् दोषान् प्रामोति एवमेव परत्रापि नरका-
दिसु दुःखानि प्रामोदीत्यत आउडुत्ति, आउडुत्ती नाम निवर्तते, वक्तारोऽपि च भवति-आउट्ट समाउडुतो समाउडुत्तिसु तु, इदानीं
शास्त्रा हि दृष्टापायाः प्रायसो निवर्तते, अथापोद्रेखिनां बालानां मीरुणां अपविश्यते, तस्मात् कानि पापानि येभ्योऽस्तौ निवर्तते?,
भक्तिबातो कीरसि भक्तिपतनमतिपाठ प्राणस्तिपाठ इत्यर्थः, जेणं अप्याय वा परं वा जीविताओ ववरोवेति, नियत युजते नियु-
जते, यथा रागादिभिर्मृत्वाद्याः युदाधिक्यवाच्यधाविषु तेषु निर्दुजते, एव यावन्मिथ्यादर्शनादीनि, किञ्च-तिष्ठन्तु तावदेततिपाठ
इवन्ति, ये च मृत्त्वानुमृत्वा वा तेषु तेषु फर्म्मन्तु निर्दुजते अन्येऽपि पापं कुर्वति, तयथा-‘मावीणभोईस्ति’ इव ॥ ४७८ ॥
यावदेन्यं तावदीन, कोऽर्थः? -दीनकिरणवर्णीमगादि पाव फर्मेति, उक्तं हि-‘पिडोळोवि दुस्सीछे, नरगाओ न सुवति’ आदीण-
वणेन ईजतीति आदीणभोमी, सो पुन कयए भलम्ममाभो असमाविपचो भवे सवमाएवि उवववेळा, बहा सो रायगिह-
च्छणपिडोळगो वेमारगिरिसिहाए पळिछो ‘भत्ता हु एव’ मत्वा एगन्तसमाहिमाडुः, द्रव्यसमावयो हि स्पन्नादिसुत्तोस्या
दका भवैकान्तिक्काय मचन्ति, क्वं?, अन्यथा सेवनादममाधि कुर्वते, उक्तं हि-‘तवेव शेति दुक्त्वा पुणोवि फलंतरवसेम’
ज्ञानायास्तु भावसमावयः पक्कान्तेनैव सुखसुखादयन्ति हि, परक्कः-एवं मत्वा संपूर्णं समाधिमाडुस्तोयकत्ता, स एवं बुद्धे समा-
पियरते पुढ इति ज्ञानको, भावममापीय रते, बुढ इति ज्ञानको भावममापी एव चतुर्विधा पळिछो, दक्खविचेणो आहारादि,
अडुडुडुडिर्वडगप्पमाजभेचक्खलेण०, एगे वत्थे एगे पादे, भावविचेणो क्कमायसंसारक्कम्माणं, बुयिचे विरत्तो विवेगो एवमस्य
समाधिर्मचति, पाप्मातिपावाओ मवएय मेदेयाविरमणा भविरत्ति, लेखणा पस्याधिः स भवति ठितत्ता, ब्रह्महितेऽय इत्यर्थः,

पासं' अं चैव एत एरुत्तं एव चैव प्रमोक्त्वो, कारणे सायापचागारेण एव मोक्षः, भुगो मोक्षो प्रमोक्त्वो, अथाप-
ज्ञानादिममाधि प्रमोक्षं, अनुसंति एतदपत्ते, तदसन्नममाधिरेव प्रमोक्षः, अयं या प्रमोक्षत इति, अत्रोयने,
न केवलमक्रोधनः, एव अथभणे अरुणो यलुब्धणे जाय भविष्यादंगयो, मत्तोणाप संयमोऽनुने ॥ मनोरनः मत्तात, मत्तो
नाम संयमस्तम्बिन, तपस्वपम्बो दुरुत्तरगुणाः, एने हि प्रयोजनगुणा विविधा मनोर आरुहाः, तत्रोत्तरगुणा दर्शिताः, वृत्तगु-
णास्तु 'उत्तयोस्तु या अरतमेदुणे या' इतं ॥ ४८५ ॥ निरिदक्षता इतिगतांशो, न मय, इतः विभ्य इत्यर्थः, परिगमहं दोष
अमायमाणे एवं सेनापि अहिमाद्यो मूलगुणाः, चउत्तरंनमयाण तु रथापं मायाना-उत्तरगति अनेतरसमाः प्रुदाऽपः,
अथवा उजा इति उन्कृष्टाः, अत्रवा चयन्याः, प्रेता मयपमा, चापत इति या ॥, पि नेताया, नेन नयिपमानाः, अत्रयनमान
एव च विषयान् मिथुः ममाधिप्राप्ता भवति, इहेर 'नैवास्मि राजराजन्त्र नन मून्य' एवं मोक्ष इति, न एव ममाधिप्राप्तः
'अरति रति च अभिमन्य' इत ॥ ४८६ ॥ इत्ये १, मवातेण, पसनादि साम्मति, पाहानयइतेन तदुमेपास्वराकृदा य,
ममाधिममाधोगे हियाओ नन्य तणेहि सिद्धमापे ॥ अन्धगुणां य नमम रधिपगति, मोपं सीतासंमता, नेरु उत्तमपमि-
महो, तणादिफासमगदणेण दमनमनगादिरोनता मोक्षता, म-भाउतेन मपे यसेमादिमदनिगमपि गते ॥, मुनिददनिमगदनेन
इडाणिद्विविधया गहिता, किंच-'गुत्ते चउण य सनाधिरपन' इत ॥ ४८७ ॥ मोक्षो ॥ पमिप ॥ भापे, मायनभापिपने
भवति, लेस समानदृष्टु तिणि लेम्याओ आदृष्टु तिनि पन्याये उरदृष्टु, नययो रनेन परिपणु, हिन्-सिन्-पा
च्याणवि चउदणजा उग एव पमदुत्तितयः स्यात, समिन्म भाव पचागाः पयाः मियः, अथा गने ता यथाः—

सब अष्टविषकम्मपिचय करोति, इहलोक एव च असमाधिगुण ज्ञानान समाधिधर्म वा समीक्ष्य चरोदित्यनुमत्यर्थ, सर्वेभ्यो
अममाधिमानस्यो विप्रमुक्त आरभपरिग्रहादिभ्यः अणिस्सितमात्रविहारेण विहरमाणो । छंदे ण कुञ्जा हित्त(इह)जीवितद्धीं
इह ॥ ४८२ ॥ छन्दः प्रार्थना अभिलाष इत्यनयत्तरं, पठ्यते च 'आयण कुञ्जा' आय गच्छतीत्यादयो हिरण्पादि सहादी या,
इहजीवितं नाम काममागादय यद्रक्तीचिरित्यादि, असयमजीविताविस्मरेसु तद्गृहकलत्रादिषु अमज्जमाषो य परिवर्णज्जा,
क्किच-णिसम्मभासी य विणीनगेपी णिसंमभासी णाम वृषापरममीक्ष्यमापी, अहाअकम्ममोणी, स्वज्जनादिषु गिदी विनीता
यस्य स भवति विनीतगिदी, हिमया अन्विता कथयत इति कथा, कथ हिमान्वितः, तस्मादभीत विवत स्वादत मोदत इतता
निश्चिनत छिन्दत प्रहरत पचवति, आङ्काकड या न निकामएज्ज ॥ ४८३ ॥ आङ्काकड-ओदक्षिकमित्यर्थः, ण अधिकामेज्जा ये
तान् च कामयन्ति न ते' पार्श्वभ्यादिभिरागमनगमादि तत्प्रश्रमादिसंस्तव च कुर्यादि, किं वा एवं ममाविपुक्त धुने उराल तु
अकम्ममाणो उराल नाम ओदारिक्करीरं तत्तपसा धुनीदि, धुननं कङ्गीकरणमित्यर्थः तस्मिन्ध धूपमाने कमापि धयतेऽनयेष्व
माण इति, नाहं दूर्बल इतिकृत्वा तपो न कर्षेभ्य, दूर्बलो वा भविष्यामीति, याचितोपम्भरमिव व्यापारायेदिति, तत्र विशेषान्
अनयेष्वमाण वक्ष्याय अममाधि, धयतीति श्रोतस्तीदि गृहकलत्रचनादि प्राणातिपातादीनि वा श्रोतामि, तान्यनपद्यमाण धुनी
दीति वर्धते, श्रोतास्त्यप्यनपद्यमाणः, स एव तपु अमज्जमाण इत्यर्थः, किंच-यभ्य न प्रार्थये तत्रो 'तत्तस्मैव अमिपत्यगज्जा'
इह ॥ ४८४ ॥ एक्कमात्र एकस्त्व, तच्च कस्यपिन् ममापि न कश्चिदिति, 'एक्का म मामज्जा अप्पा, पाणदमणसंशुतो । सेसा मे
वाहिरा मावा, मच्चै संजागन्धसुणा ॥ १ ॥' एवं पैराग्य अनुपत्त्यज्ज, अथ किमात्रधन कृत्वा ? 'तत्र पम्भोक्के ण सुसंति

पासं' जं चेव एतं एकत्वं एम चेव पमोक्खो, कारणे कार्योपचारादप एव मोक्षः, भुगो मोक्षो पमोक्खो, मत्तथायं, अथवा
ज्ञानादेममाधि प्रमोक्ष, अमुसंति एतदपत्ते, तदकान्तममाधिरेव प्रमोक्षः, अमुसंति अननुतः, अयं वा परमोक्षरु इति, अक्रोयन्ते,
न केवलमक्रोधनः, एव अथमणे अवरुणो अलुब्धणे जाव अमिच्छादमणो, मत्तोणाम संयमोऽनुतं वा, मत्ते रतः मत्तरत, मत्तो
नाम संयमस्तस्मिन्, तपस्तपस्वी दुरुत्तरुणाः, एतं हि मूलोत्तरुणा विचित्रा मग्गि श्रोकताः, तत्रोत्तरुणा दग्गिताः, मूलगु-
णास्तु 'इत्थीसु या अरनमेहुणे या' वृत्तं ॥ ४८५ ॥ तिचिहाओ इत्थिगाओ, न रतः अगतः विरत इत्यर्थः, परिग्गट्ठं चेव
अमायमाणे एवं सेमावि अहिमादयो मूलगुणाः, चउत्थपंचमयाण तु वयाण भावणा-उच्चावगहिं अनेकप्रकाराः अउदादयः,
अथवा उच्चा इति उत्कृष्टाः, अवचा जघन्याः, शेपा मध्यमा, त्रायत इति त्राता, थि सेगायां, ने न सत्थियमानाः, अमंथयमान
एव च विपयान भिक्षुः ममाधिप्राप्तो भवति, इहेव 'नैवास्ति राजराजम्य नत् सुन्व' परं मोक्ष इति, न एवं ममाधिप्राप्तः
'अरतिं रतिं च अभिभूय' वृत्तं ॥ ४८६ ॥ केण ? ममाधीण, पत्तनद्विकामंति, तणकामग्रहणेण कट्टमंयागगड्डा य,
समाधिममाओगे हियाओ तत्थ तणेहि विज्झमाणे वा अन्थुरमाणे वा मम्म अधियासति, सीते सीतपरीमहो, नेऊ उत्तिणपरी-
महो, तणादिफामग्रहणेण दंसगममगादिपरीमहा गहिता, मद्दमग्रहणेण मव्वे अक्कोयादिमहपरीमहावि गहिता, मुन्निमदुब्धिभगद्वयेण
इडाणिद्विमया गहिता, किच-'गुत्ते चईण य ममाधिपत्ते' वृत्तं ॥ ४८७ ॥ मोनी वा ममिने वा भापते, भायममाधिपत्ते
भवति, लेम समादददु तिणि लेममाओ अवहददु तिणि पमत्थाओ उपहददु, मव्वतो व्रजेव परिचण्ड, किंच-गिहंण
च्छाण णवि छादाएज्जा उग एव परकृतनिकयः स्यात्, मंमिस्स भाच प्रजायतः प्रजाः-मियः, अथवा मयं एव प्रजाः—

गृहस्था वे तैः सन्निधीमाव पञ्जरे, संमिस्तिमावो नाम एगठो बाल', भागमव्यगमणादसुधवो स्नहो या, एव चारित्र्यममाधिः परि
 समाप्तः ॥ इदानीं दर्शनमावममाधि - 'जे केइ लोगमि तु अकिरिया य' इव ॥ ४८८ ॥ जेति अणिदिट्ठणिरेशो, अशोमन
 क्रियावादिन पारतन्त्र्या अक्रियावादिन क्रियातो धक्रिया वाऽऽत्मा यपां, निमित्तमेव अक्रियात्मान' अन्येन केनचित्पुष्टा -
 कीदृशो वा धर्म !, धृत आर्शियस्तिस्ति धृतवादिनो, धृत नाम वैराग्य, धृतमादियति-धृत पससेति, एव त धृतमपि आत्मी
 कृतं आरममस्ता यथा शान्त्या द्वादत्र धृतगुणा मुवो, अथवा पचनान्द्रिग्यारंमपि मक्ता गमाधिवम्मन' जानति, विमो
 घस्य इह विमोखहेतु' तमेव तत्रमुत्रविसति, 'तेसि पुढोछन्दा' इव ॥ ४८९ ॥ पुढोछन्दाण माणवाण पृथक् पृथक् छद्वा
 नानाछन्दा इत्यथ, केचिन् शूरस्वभावा केचिन्मृदुस्वभावास्तथा कपाचिन्मंसं केचिन्मामयाश्चिन' तथा केचिन् गीतनृत्यदसित
 त्रिया क्वचित्परम्यमनताः क्वचिन्मध्यस्था इत्यादि, तथा दृष्टिभदमिति, प्रतिक्रियाण या, पुढो वा त, यथैव हि नानाछन्दा
 कर्मव्यादिषु लोकिका तथैव हि किरिया अकिरियाण या पुणो पयाव उपादीयत इत्युपादा गृहा इत्यर्थ, अथवा उपवादो
 दृष्टि, तद्यथा-कपांविद्वत्माऽस्ति कपांविमान्ति, एव सर्वगत' नित्य अनित्य कर्ता अकर्ता मूर्ध अमूर्ध क्रियायश्चिक्रियो
 वा, तथा क्वचित् सुखेन कर्ममिच्छन्ति क्वचित् दुःखेन क्वचित् सोचेन क्वचिदन्यथा केचिद्वारंमेण, क्वचिन्निधेयसमिच्छन्ति क्वचि
 दम्पुन्यमिच्छति, एकस्मिन्मपि तावच्छास्तरि अन्य अन्यथा प्रज्ञापयति, तद्यथा-शून्यता, अत्यि पुगले, णो मणमि णरियाधि
 पोगल, अपि मणमि तपि न मणायीत्यवचनीय, भवचनीय एव अवचनीय, द्रव्यमभिमिति, वेदोपिज्ञानमपि, अन्येषां न,
 त्रय्याणि तवैव, अन्येषां न्द दशैव मास्त्वानामपि, अन्येषां इन्द्रियाणि सर्वगतानि, एव तेषां मिथ्यादर्शनप्रत्ययिक अनुममय

मेव कर्म बध्यते, दृष्टान्तो-जातस्स बालस्स पकुबदेह जातस्येति गर्भत्वेनोत्पन्नस्य, तद्यथा-निपेक्षात्प्रभृतिरारंभः शरीर-
 वृद्धेर्भगति, यात्रद्वर्भाजिस्तुतः, आवाल्याच्च प्रवृद्धते यावत्प्रमाणस्थो, जातशरीरवृद्धिरिह कालक्षेत्रवाह्योपकरणात्ममानिधाययत्तयतः
 अत उच्यते-प्रकुर्व इव प्रकुर्वन्, यथा तस्यानुमामयिकी शरीरवृद्धिः एवं तेषामपि मिथ्यादर्शनप्रतिपत्तिकालादारभ्य तत्प्रत्ययिकं
 वैर-प्रवृद्धते कर्म, वैराजातं वैर, यथा वैर दुःखोत्पादकं वैरिणा एवं कर्मापि, यद्यप्याकाशो निश्चल उपतिष्ठति अविरतस्तथा
 अप्यस्य कर्म बध्यत एव, पृथ्वे च-जाताण बालस्स पगवभजाए, जातानामिति गर्भपाकान्मिस्तुतानां, प्रगल्भं नाम धाष्ट्यं,
 हिमादिकर्मस्वभितरितरिनिवेशोऽभिसगिता वा, इत्यतः पवद्धते वेरमसंजतस्स 'आयुक्त्वयं चेव अबुज्झमाणे' वृत्तं ॥४९०॥
 स एवं हिमादिकर्मसु पमज्जमानः कामभोगे तृषितः छिन्नहृदमत्स्यवदुदकपरिक्षये आयुषः क्षयं न बुध्यते, उज्जेणीए वाणिज्यो
 एगो रयणाणि कथ पत्रिसिस्सामित्ति रजनिक्षयं न बुध्यते स्म, अततो व्यग्रतया यात्रदुदिते सवितरि राज्ञा गृहीतः, यथा वा दिवि
 देवाः, दांगुंदुगा इव देवा गतापि कालं न गायंति, ममाई तद्यथा-मे माता मम पिता मम भ्रातेत्यादि सहस्साहं हिंसादीनि
 करोति मन्दमिति मन्दः, अहो य रान्तो परितप्पमाणे सर्वतस्तप्पमानः परितप्पमानः मम्मणवणिग्वत्, कायेण कि-
 स्संतो वायाए मणेण य आर्त्तध्यानोपगतः आर्त्तः द्रव्यात्तं चप्पडिज्जति शकटवक्कं द्रव्यात्तं वा, भावडो रागदोसेहिं, सुद्रु सुदे
 समूढो, सव्वत्थ वाणियगदिट्ठतो वक्तव्यः, 'अजरामरवड्ढालः, क्लिश्यते धनकारणात् । शाश्वतं जीवितं चैव, मन्यमानो धनानि
 च ॥ १ ॥' एवमेतद्धनः मत्याऽ(नमत्य)जित्वा राजचौराग्निदायकाद्यविशेषं, अप्यं च बहुं वा 'जहाय वित्तं पसवो य बंधवं' वृत्तं
 ॥४९१॥ जघायति त्यक्त्वा, वित्तं-धनं पशवो-गोमहिष्यादयः, बान्धवाः पूर्वापरसंबद्धाः, मित्राः सहजातकादयः, लालप्यती

अत्यर्थं स्रवति पुन पुनर्वा लवतीति लालप्यत, हा मात हा पितः हा विभावाः हा जीवलोक अष्टदुष्टद्विसहा इतीर्यिकाः
 राजादयश्च अपि, रूपवानपि कोण्डरीकपौण्डरीकसरितो, घनबाभंदसरितो, धान्यधान् तिलगसेट्टिसरितो, वेडवि सन्वे लाल
 प्यता घनमुवेति, घन्त-संसारः, एव त यथा कर्मनिष्पन्ना प्रेत्य समाधिं न प्राप्नुवन्ति, यच्च तज्जाश्रयतत्कारित्वेनाज्रामरमेव ग्रह
 न्यहन्ति उत्सर्पमानेन घनमुपाधित तदप्यस्याग्र राचादयोऽपहरति, एवं मत्वा पापाणि कर्माणि वर्जयेत् तपयेत्, कथं!-सीह जहा
 रावमिगा चरता' इव ॥४९२॥ धुत्राः मृगाः क्षुद्रमृगा, व्याघ्रवृक्षीयिकादयः, मृगा रोहितादयश्च, अथवा स एव क्षुद्रमृगाः
 दूरेषति अर्धनेनागन्धन वा तदेष्टपरित्यागेन च, अपि वातकम्पितम्' दृणेभ्योऽपि सिंहा भयादुद्विग्राहयन्ति, एव तु मेघाधि
 ममिवन् चम्प एव-अनेन प्रक्षारण मेघया घावतीति मेघावी सम्यक् ईक्षित्वा समीप्य ज्ञात्वेत्यर्थः, असमाधिकर्तृष्वि च पाषाणि
 दूरण विवक्षयन्ता । 'संपुञ्जमाणो' इत्थं ॥४९३॥ संपुञ्जमाणो य, किं संपुञ्जमाणो !, समाधिचम्प, मत्तिरस्तास्तीति मतिमान्
 यद्दमायपरिणामा हिमादिपापत आत्मनो निवृत्तिं कुर्यात्, निवृत्तेः क्षरममित्यर्थः, स्यात्-किं पापात्०!, हिंसापयुतायि दुष्टाणि मया,
 हिंसात् प्रमृशानि हिमापयुतायि जातिक्षरामरणाप्रियसंभामादीनि नरकादिदुःस्थानि च अद्विविधकम्मादयनिष्कम्भाणि, असमाधिं प्रस-
 यतीति शिष्टधाणामृते च परिरूपयन्ता, निर्वाणभूतः सर्वभूतानां निर्वाणिकरणमित्यर्थः, द्रव्यवलयं संसृक्तः भाववलय माया, यथा
 या निवृत्तोऽप्यावापमुत्प्राप्तस्तिष्ठति एव भगवानपि अभ्यापावमुत्सृज्य निवृत्तिं प्राप्नुयति, सर्वतो ब्रजेत् परिरूपयन्ता ।
 मृतगुणाधिकार प्रस्तुत 'मृतं न कुर्या' इव ॥४९४॥ आत्मनिःभेषमकामी एवं विधाणममाधिमवति, कस्मिन् इति सम्पूर्णा,
 संसारिहानि हि यानि क्कनिचित् स्नानपानादीनि निषाणानि तान्यसंपूर्णत्वात् नैकान्विकानि नास्त्यधिकानि च, वक्तारोऽपि च मर्षति-

णच्चा णिण्हि लद्धा० एवमन्येषामपि व्रतानामतीचार सयं ण कुञ्जा, ण य कारवेज्जा, करतमण्णंपि य णाणुजाणेज्जा, एवं योगत्रिक-
 करणत्रिकेन । इदानीं उत्तरगुणसमाधि- 'सुद्धे सेयो जायणंत सज्ज' (सुद्धे सिया जाइयमेसणिज्जं) वृत्तं ॥ ४९५ ॥ सुद्धे सिया
 जाइउ लद्धं एसणिज्ज च, अथवा सुद्धं अलेवकडं, एसणिज्जं आहाणा(अणाहा)दीणं गल्लं पासएज्जा, अमुच्छित्तो अणज्झोववण्णो
 गवेसणघासेसणासु विइंगालवीइधूमं, धितिमं विप्पमुक्के सुसंजमे धृतिमान् आगारबंधणविप्पमुक्के, ण पूजासङ्कारट्ठी सिलो-
 गोत्ति जसो पाणतवमादीहि सिलोगो ण कामएज्ज 'निकखंम' वृत्तं णिकखम्म गेहातो णिरावकंखी अप्पं वा बंधुं वा उपधि विहाय
 निष्कांतो मिच्छत्तदोमादीहिं गृहकलत्रकामभोगेसु णिरावकंखो, दव्वतो भावतो य कायं विसेसेण उत्तुडय विउसज्जा, दव्वणिदाणं
 मयणधणादि भावणिदाणं कम्मं, णो जीवितं णो मरणाभिकंखी, वलय वक्रमित्यर्थः, द्रव्यवलयं शङ्खकः माधवलयं अष्टप्रकारं कर्म,
 येन पुनः पुनर्वलति संसारे, वलयशब्दो हि वक्रतायां भवति च गतो, वक्रतायां यथा वलितस्तन्तुर्वलिता रज्जुरित्यादि गतो च,
 वलति मर्थ इत्यादि, वलयविमुक्त इति कर्मवन्धनविमुक्तः, अथवा वलय इति भाया तथा च मुक्तः, एवं क्रोधादिमाणविमुक्ताः
 इति ॥ दशममध्ययनं समाप्तम् ॥

मग्गोत्तिअज्झयणस्म चत्तारि अणुयोगदाराणि, अधियारो मग्गपरूवणाए, पसत्थभावमग्गोयरणाए य, णामणिप्फण्णे
 मग्गो, 'णामंठवणादविए' गाहा ॥ १०७ ॥ वतिरिचो दव्वमग्गो अणेगविधो 'फल्लग लत्ता अंदोलग' गाथा ॥ १०८ ॥ फल-
 लेहि जहा दइसोमाणेहिं, जहा फल्लेण गम्मति वियरगादिसु, चिक्खल्ले वा, जहा वेत्तलत्ताहिं गंगमादी संतरति, जहा चारुदत्तो
 वेत्तवत्तिं वेत्तेहि उल्लंघिऊण परकूलवेत्तेहिं आलाविऊण अण्णाए उत्तिण्णो, अंदोलएण अंदोलारूढो एत्तिया, जं वा रुक्खसालं

अत्यथ सवति पुनः पुनर्वां सवतीति छालप्यते, हा मातः हा पितः हा विभवाः हा जीवतोः अष्टबुद्धविसहा इतीषिकाः
 राजादयश्च अपि, रूपवानपि कोण्टरीकपौण्डरीकसरिसो, घनवाअंदमरिसो, भान्यवान् तिलगसेट्टिसरिसो, तेऽवि सव्ये छाल
 प्यता धतगुर्वेति, घन्ताः—संसारः, एवं तं यथा कर्मनिष्पन्ना प्रेत्य ममाधि न प्राप्नुवन्ति, यश्च तज्जगज्जवत्कारित्वेनाजराभरणेव अह
 न्यहनि उत्पद्यमानेन धनमुपाजितं तदप्यस्याग्न रासादयोऽपहरति, एव मत्वा पापाणि कर्माणि वक्ष्येत् तपश्चरेत्, कथं?—सीह अहा
 खुडुमिया भरता' इव ॥४९२॥ भुद्राः मृगाः भुद्रमृगा, भ्याघ्रकृषीपिकादयः, मृगा रोहितादयश्च, अथवा स एव भुद्रमृगः
 दुरथेति अदृश्येनायमप्यन वा तदेषपरित्यागेन च, अपि वातकम्पितेभ्यः मृगेभ्योऽपि सिंहा मयादुद्विग्राभरन्ति, एव तु मेघावि
 समिथश्च घम्भं एव—अनेन प्रक्षरण मेषया घावतीति मेघावी सम्यक् ईदित्वा समीप्य ज्ञात्वेत्यर्थः, असमाधिकर्तृषि च पाषाणि
 दुरण विवद्वपञ्जा । 'संयुज्जमाणो' इव ॥४९३॥ संयुज्जमाणो य, किं संयुज्जमाणो !, समाधिघम्भं, मत्तिरस्वास्तीति मतिमान्
 गृह्णामपरिणामा हिमादिपापत आत्मनो निवृत्तिं कुर्यात्, निवृत्ते करभमित्यर्थः, स्यात्—किं पापात् ० !, हिमापभ्रताभि दुहाणि भया,
 हिमातः प्रसृतानि हिमापभ्रतापि जातिजराभरणप्रियसंवासादीनि नरकादिदुःखानि च अद्विविधकम्मादयनिष्कम्पाणि, असुमार्धि प्रस-
 वर्तानि गिरुषाणमृतं च परिद्वगृज्जा, निर्वाणमृतः सर्वभूतानां निर्वासिकरणमित्यर्थः, द्रव्यबल्यं शंखः मावबल्यं माया, यथा
 या निवृत्तोऽभ्याषाधसुखप्राप्तस्तिष्ठति एव भगवानपि अभ्याषाधसुखनिस्संगो, अनिश्वोऽपि निर्वासभूतः, सर्वतो घञेत् परिवपञ्जा ।
 मृतगुणाधिकार प्रस्तुत 'मृतं न मृया' इव ॥४९४॥ आत्मनि धेयसकामी एवं विवाणममाधिर्मवति, कस्मिन् इति सम्पूर्णः,
 संमारिकानि हि यानि कानिचित् स्नानपानादीनि निवाणानि तान्यसंपूर्णत्वात् नैकान्तिकानि नात्यतिक्रानि च, चक्रतोऽपि च मर्चति—

पञ्चा णिण्हि लद्धा० एवमन्येषामपि त्रतानामतीचार संयं ण कुञ्जा, ण य कारवेञ्जा, करतमण्णंपि य णाणुजाणेञ्जा, एवं योगत्रिक-
 करणत्रिकेन । इदानीं उत्तरगुणसमाधि—‘सुद्धे सेयो जायणंत सज्ज’ (सुद्धे सिया जाइयमेसणिज्जं) वृत्तं ॥ ४९५ ॥ सुद्धे सिया
 जाइउ लद्धं एसणिज्जं च, अथवा सुद्धं अलेवकडं, एसणिज्जं आदाणा(अणाहा)दीणं गल्लं पासएञ्जा, अमुच्छित्तो अणज्झोववण्णो
 गवेसणघासेसणासु विङ्गालवीइधूमं, धितिमं विप्पमुक्के सुसंजमे धृतिमान् आगारवंधणविप्पमुक्के, ण पूजासक्कारट्ठी सिलो-
 गोत्ति जसो णाणतवमादीहि सिलोगो ण कामएज्ज ‘निक्खलंम’ वृत्तं णिरावकंखी अप्पं वा बहं वा उपधि विहाय
 निष्क्रान्तो मिच्छत्तदोमादीहिं गृहकलत्रकामभोगेसु णिरावकंखो, दव्वतो भावतो य कायं विसेसेण उत्तुज्य विउमज्जा, दव्वणिदाणं
 मयणधणादि भावणिदाणं कम्मं, णो जीवितं णो मरणाभिकंखी, वलय वक्रमित्यर्थः, द्रव्यवलयं शङ्खकः माववलयं अष्टप्रकारं कम्मं,
 येन पुनः पुनर्वलति संसारे, वलयशब्दो हि वक्रतायां भवति च गतौ, वक्रतायां यथा वलितस्तन्तुर्वलिता रज्जुरित्यादि गतौ च,
 वलति मर्थ इत्यादि, वलयविमुक्त इति कर्मवन्धनविमुक्तः, अथवा वलय इति माया तथा च मुक्तः, एवं क्रोधादिमाणविमुक्ताः
 इति ॥ दशममध्ययनं समाप्तम् ॥

मग्गोत्तिअज्झयणस्स चत्तारि अणुयोगदाराणि, अधियारो मग्गपरूवणाए, पसत्थभावमग्गोयरणाए य, णामणिप्फण्णे
 मग्गो, ‘णामठवणादविए’ गाहा ॥ १०७ ॥ वतिरिचो दव्वमग्गो अणेगविधो ‘फल्लग लत्ता अंदोलगं’ गाथा ॥ १०८ ॥ फल-
 लेहि जहा दक्षसोमाणेहिं, जहा फल्लगेणु गम्मति वियरगादिसु, चिक्खल्ले वा, जहा वेत्तलताहिं गंगमादी संतरति, जहा चारुदत्तो
 वेत्तवति वेत्तेहिं उल्लंघिऊण परक्खल्लेवेत्तेहिं आलाविऊण अण्णाए उत्तिण्णो, अंदोलएण अंदोलारूढो एत्तिया, जं वा रुक्खसालं

अदोलिरज्ज्य अप्पाण परतो वसति, अहा लता तदा वेधेवि, अथवा लतापि आकृषिज्जं, अप्पाण लतापि लज्जहि गगं उच
 रति, दगं गदी, वायण विठ दीवनेहि पविसिठि, रज्जु वा कटिपि वचिज्ज पच्चा रज्जं अनुसरंति कचिच्च रसकृषिकादौ महत्त्य
 बच्चर, पुणो पियच्छति गच्छति, स वेध पाममग्गो सीलगहि रुमाविसण बालुगाम्मीण पक्कमति केषिच्च, रज्जुप्रचुरे प्रदेद्वे
 वीलिच्छनुसारण गम्यते, अन्यथा पपमग्गः, अय पयो लोहपदः सुवण्णमूमीए एत्थ पक्कलीणति, सहा बालद्वचो गतो, छच्चरा
 मग्गो छत्तणेण धरिअमावेण गच्छति उपप्रवमयात्, जहा गणिगो पावातो, जठमग्गो प्पावाहि, आगासमग्गो चारणविआ
 हारण, 'खेत्तामि जमि खेत्ते' माया ॥१०९॥ जमि खेत्ते मग्गो, भूमिगोअण मूमीए मग्गो, देवानो आगासे, खेत्तरविन्ना
 हारणं उमये, अथवा खेत्तस्स मग्गो जहा सो खेत्तमग्गो एवमादि, ग्राममार्गो नगरमार्ग इत्यादि, ययेप पथा विदम्याया' अय
 गच्छति इस्तिनागपुर, काठमग्गो जो जमि काले मग्गो वसति यथा नर्पाराये उदगपूर्णानि सरांसि परियेण गम्यते, ब्याशु
 क्कच्चामानि अश्विर, ग्रीष्म वा, उज्जुमगण यस्मिन् वा काल गम्यते यथा ग्रीष्मे रात्रौ सुत्थ गम्यते, इमतेज्जनि, अश्विरेण वा
 गम्यति यथा याज्जनिस्त्री संध्या, मात्तमग्गो दुविचो फत्तयो अपत्तयो य, दुविहमिपि तिगमेवो० गाथा ॥११०॥ अपत्तयमाव
 मग्गो तिचिचो, तज्जहा-मिच्छच्च अत्रिगति अप्पाण ३, पत्तरथमानमग्गो सिविहो, तज्जहा-सम्मणाणं सम्मदसुण सम्मचारिण ३, तस्स
 पुण दुविहत्तामि मात्तस्म दुविहो पियिच्छयो, विनिधया फल क्कय निष्ठेत्यनर्पान्तरं, पत्तयो सुगतिफलो, अप्पत्तयो दुगतिफले,
 सुगतिफलेनापिक्कत्त, अप्पत्तयमग्गद्धितानं पुण दुगतिगामुगाण दुग्गतिफलयातीण ॥१११॥ तिणि तिम्महा पाचादियमता,
 दम्भमग्गो पुण चतुर्विचो खम नामगे क्खेमक्कय येम वामगे अक्खेमक्कये अक्खेमे अक्खेमक्कयेवि, अदुग्गं विबोरे

खेमे खेमरूवे च, एवं चउसुवि मग्गेसु योजयित्तव्यं, भावमग्गे एवमेव चउभंगो, पढमभगे भावदव्वलिंगजुत्तो साधू, अक्खेम-
 रूवे कारणिओ दव्वलिंगरहितो साधू, अक्खेमा खेमरूविगा णिण्णगा, अण्णउत्थिय गिहत्था चरिमभंगे, संमप्पणीतमग्गो०
 गाथा ॥११२॥ जो सो पमत्थभावमग्गो सो तिविधो-णाणं तह दंसणं चरित्तं, तित्थगरगणधरेहिं साधूहि यं अणुचिण्णो, तच्चि-
 वरीओ पुण मिच्छत्तमग्गो, सो चरगपरिवायगादीहि अनुचिण्णो मिच्छत्तमग्गो, येऽपि मत्थाभन्नं प्रतिपन्नाः इड्डिरससानगुरुगा०
 गाथा ॥ २१३ ॥ इड्डिरसगारवेहिं वा धम्मं उवदिसंति तेऽवि ताव कुमग्गमग्गस्मिता, किमंगं पुण परउत्थिगा तिगारवगुरुगा,
 छज्जीवकायवधरता जे उवदिसंति धम्मं संघभत्ताणि करेमाणा एवमादि कुमग्गमग्गस्मिता जणा, जे पुण तवसंयमप्पहाणा० गाथा
 ॥११४॥ सीलगुणधारी जे वदंति, सब्भावं णाम जहा वादी तहा कारी सब्वजगजीवहितं यं तमाहु संनप्पणीतं, अवि तस्म
 पुण एगड्डियाणि णामाणि भवंति, तंजहा-पथो णाओ मग्गो० गाथा ॥११५॥ सब्वा, णामणिक्कण्णो गतो । सुत्ताणुगमे सुत्त-
 मुच्चारयेव्व, अज्जसुधम्मं जंबू पुच्छति-‘कतरे मग्गे अक्खत्ते’० सिलोगो ॥११७॥ आघात इति आख्यातः, माहणेत्ति वा मम-
 नेत्ति वा एगड्डं, भगवानेवापदिश्यते, मतिरस्यास्तीति मतिमान् तेन मतिमता, तन्न ताव द्रव्यमार्गो वा अप्रशस्तभावमार्गो वा
 तेनाख्यातः, अवश्यं तु प्रशस्तभावमार्गः पमत्थो आख्यातः, किं तेहि ? तेण दिट्ठो उज्जुगो यं तं मे अक्खवाहि जं मग्गं उज्जु-
 पवज्जित्ता ओधो द्रव्यौघः समुद्रः भावे समारोहं तरति । ‘त मग्गं पुत्तरं सुद्धं’० सिलोगो ॥११८॥ तमोघतरं महापोतभूतं
 नास्योत्तरा, अन्ये कूमाग्गः शाक्यादयः, शुद्ध इति एक एव निरुपहृत्वाच्चैवं, अथवा पूर्वापरगव्याहततया, वध्यदोषापगमा बुद्धाः, सब-
 द्दुक्खविमोक्खणं अन्येऽपि ग्रामादिमार्गाश्चैरक्षापदभयोपहुता दुःखावहा भवंति, भूत्वा च न भवंति उदकाबुप्लवैः, अप्पगासे

भाभागा अपि तु एतद्वा एव त, मय्यगद्व्यनञानतपोमयस्तु प्रव्रस्तमाश्रमाग, मुद्रः सर्वदुःखविमोक्षणः, तमेवविष जाणेहि
 न जहा भिरस्तु यथेति येन प्रक्षारेण, मिष्टुरिति भगवानेन, यथा स मिलुर्धनवान् तथाभूत त्वमपि ज्ञानीये तमेव जानीते,
 यथा हे मिश्रो! तमेव ब्रहि मद्भामुणी, हे महाशुने, स्वास्तिर्मयमह दृश्यामि?, तत उच्यते-‘जइ मे केइ पुच्छेज्जा०’सिलोगो
 ॥४९९॥ द्वाभतुल्यद्वारा एते प्रच्छाश्रमा भवति, तिरिया मणुस्मा, उत्तरगुणलद्धि वा पदुव तिय अपि, क्कथित् गिरा वधि
 ययमावि पुच्छेज्ज तेसिं तु कत्तर मग्ग तयामजानक्कनां स्वयमजानक्क’ कत्तरं मार्गं कय वा? कययिप्यामि, अब्बावाचसुत्वादीनि
 आरतीति सुत्वासर, अथवाऽप्युदयक निधयसं च, इति पृष्ट आर्यसुधम्मा अब्बुत्वाभ्यायान् माधून् प्रणिषाय मद्वमणुआसुरं
 च परिसं गिस्माण क्कडि ‘जइ खो केइ०’वृण ॥५००॥ जइ वा क्क पुच्छेज्जा, जतिचि अणिरिद्धिबिसेस, संमारआतिनिणिग्गणा
 दग्ग अनुय माणुस्मा। तेसिं तु इम मग्ग आइक्खेस्सेज्ज सुणेव मे, पअते च तेसिं तु पडिबो(मा)देज्जा मग्गसार सुणेह
 मे, मादितं प्रति अन्यपा मादति-क्कथितं मन् पडिमाहज्जा, मार्गणां मार’ मार्गमार’। अनुपुठवण०’मिलोगो ॥५०१॥ कथ माग
 प्रतिपचिरव तावद्वरति?, उच्यत अणुपुव्वण महापोरं, अणुपुव्वेज्जति ‘माणुस्स खेत्त जानी०’गाया, अथवा ‘वस्तारि पर
 मगाणि’ मिलोगो, अथवा ‘पदमिस्सुद्दगाण उवये’ गाथाथो तिब्बि, एवं ‘कम्मक्खयाणुपुर्वि०’गाथा, जाय ‘वारमविधे०’
 दूरत्तरयान् महापाग अणुपुंमि दूरत्तरं, महापुरिमा सुषोरमपि वरति, घोसत्तमाप्रवेअवत्, कासंबेण प्रवेदित प्रदयितमित्यर्थः,
 ‘आमादाय इतो पुष व आपाय इति यमनुचरित्वा, इत इति इतस्तीयादयाह, भघतनाद्वा दिरमादिति, ममद्वेण तुश्य समुद्रवत्,
 व्यषररतीनि प्यग्गहारिणः वमिज, यथा तेऽतिक्रान्ते काल ममद्वे ‘अन्नरिस्सु०’ सिंनेगो ॥५०२॥ अतरिप्पन् वरति वरिप्पन्नि

च, तद्वत्सम्यग्मार्गमनुचर्य तीतद्वाए अणंता जीवा समारौघमतर्हिषु सख्येयाः तरति माम्प्रतं अणता तरिस्सति णागतति, तं मोब्बा, तमह श्रुत्वा भवदादीन् श्रोतृन् प्रति वक्ष्यामि, जायति जन्तवः, जम्बूस्वाम्यादीनां आमन्नं हे जन्तवः !, तं सुणेह मे चरित्तमगं आडक्खिस्समामि, नन्दन(ज्ञानदर्शन)मार्गावपि तदन्तर्गतावेव, जेसु तज्जमिज्जति ते डमे, तंजहा—‘पुहवी जीवा पुहो सत्ता’ सिलोगो ॥५०३॥ पृथक् इति प्रत्येकशरीरत्वात्, आउजीवा तहा अगणी पुहो मत्ता इति वर्त्तते, तेण रुक्खगगह-जोणं भेदो दरिसिते ‘अहावरे’ मिलोगो ॥५०४॥ अहारे तमा पाणा, एव छक्काय आहिया, एतावता जीवकाए, न हि अमन्भूतो विद्यते जीवः !, कायाः एते, ‘सत्तासि अणुजुत्तीहि’ मिलोगो ॥५०५॥ अनुरूपा युक्तिः, जहा ‘पुहवीण णिक्खेवो पख्खणा लक्खण परीमाणं । उवतोण सत्थे वेदणा य चवणा णियत्ती य ॥१॥’ किंच—अकुम्भजीवत्वं पार्थिवानां विदु-वणा लक्खण परीमाणं । उवतोण सत्थे वेदणा य चवणा णियत्ती य ॥१॥’ किंच—अकुम्भजीवत्वं पार्थिवानां विदु-मलवणोपलादयः स्वस्माश्रयावस्थाः मचेतनाः, कुतः ? , समानजातीयाकुरमद्भावात्, अशौविकागङ्गधन्, ‘भूमिक्खयसाभा-वियसम्भवतो दहुर जलमुत्तं । अथवा मब्बो व मभावोमसंभूतपातातो ॥१॥ मात्मकं तोय भौम, कुतः ? , ममानजातीयस्व-भावमम्भवात् दहुरवत्, अथवा अन्तरीक्ष्यमपि अन्नादिविकारस्वभावसंभूतपातान् मत्स्यवत्, ग्रहणवाक्य. इतरसंयोगात्तेजसा, तेजः भावमम्भवात् दहुरवत्, अथवा अन्तरीक्ष्यमपि अन्नादिविकारस्वभावसंभूतपातान् मत्स्यवत्, ग्रहणवाक्यं, गतिमन्नाद् वायुर्जीवः प्रयन्नगतेः, यस्मादयं मात्मकं आहारोपादाना उद्बृत्तविशेषालब्धेः हृद्विकारदर्शनाद् पुरुषवत्, ग्रहणवाक्यं, गतिमन्नाद् वायुर्जीवः प्रयन्नगतेः, गतिमन्ना-मधिक्रम इय पुमान् तीव्रमन्दमभ्यान् गतिविशेषान् स्वेन महिम्ना अयतीति, वेगवचनाच्च वृक्षादीन् उन्मूलयति, इत्यतो गतिमन्ना-द्वायुर्जीवः, मात्मकाश्च वनस्पतयः जन्मजराजीरणमरणवद्भावा खीयन्, आह—नन्वयमनैकान्तिको जाताद्याख्यायाः विपक्षेऽपि दर्श-नात्, तद्यथा—जातं दधि जीर्णं वासः संजीवितं विष मृतं कुसुं मरुमित्यादि, उच्यते, न, वनस्पतौ ममत्तलिङ्गोपलब्धेः, दध्यादाव-

समस्तद्वन्द्वनादुपचारतः आवमिति, इत्थं सात्मका यनस्तथ, ध्वत्सरोहणादाहरोपादानदौहदसद्भावात् रोगविफ्रित्तासुद्भावात्
(अत्रोक्ता)दौ मम्मवः कुम्भाण्ड्यादीनां विशेषपथ, विशेषभासौ यस्मिन् विशेषपथ, कर्षव्य, 'छिन्नापरोहता छिन्नेष्वसक्नेष्वतो कुलिङ्गो
व । आमयसंचारतो नाणसु पक्षीविताप्ता ॥१॥' सात्मिकाः स्पृष्टप्ररोहितादयः स्पृष्टाङ्गुचनात्कीटवत् आधयानिसंमर्पणाद्वत्स्या
दयः 'मम्मादीया मावप्पणोहसंकोपणावितोऽन्मिमता । बजलादयो य सदादिविसयक्कलोबलंभातो ॥१॥' दृम्यादयः स्वापप्रयोष
संकोपणादिसद्भावात्, दृम्यादिविषयोपलम्भात् बहुलामार(श्रो)क्रादयो वेददृष्टवत्, एवमापाभिस्त्रसानुरूपाभिः सुयुक्तिभि एगिदि
पडिलादिय जचेति नीवहिसोसति कार्या स्वकामत अज्जोवगमियाजोवकमियाओ वेदभाओ भगिसन्वाओ, सत्य मणुस्सपयें
दियतिरियाय य दुविधा, सेसाय उवकमिया, एव मत्तिम पडिलेहिता सव्ये अक्कतवुकस्या य सरीरमाणसं अथवा सव्वेसि
मभिदुं अरुत्त अपियं दुक्कन् अत इत्यन्मास्सरणान् नवक्केण मेदन अहिमभीया अहिमका 'एन सु णाणिणो सार०' सिलोगो
॥५०६॥ न हि शानी ज्ञानादर्यान्तरभूत इति कृत्वाऽपदिश्यत-एत सु णाणिणो सारंति, कोऽर्थः ? एत हि ज्ञानस सारः ज ण
हिम्मसि कचण कचनमिति केनपदपि मेदन, अहिमा समयति समता 'जइ मम ण पियं दुक्कन्' गाथा, अथवा यथा हिमि-
तस्य दुःसमुत्पद्यत मम एतमग्न्याख्यातस्यापि, चोरियातो वाऽस्य दुःसमुत्पद्यते, एवमन्येयामपि इत्यतो अहिंसामय येव, अथवा
दग्धजो येषजो कलजो भावजो हिंसा भवति, एवं क्षेपान्यपि, एतावन्धिय ज्ञानविषयः यदुत हिंसायाभनद्वारोपरतः, क्षेत्रप्राणा-
तिपात तु प्रतीत्यापठिष्यत, 'उट्टमइ तिरिय ५०' सिलागो ॥ ५०७ ॥ प्रज्ञापक प्रतीत्य उट्टं अहं तिरिय ५० पूर्ववत्, सचत्थ
विरदिं कुञ्जा इहापि तावत् निष्प्रापं भवति, कचः, अहिमकोऽय न हि हिमक इव मर्षस्योद्वेगको भवति, उपजान्त्वैरत्नाय न कच

चिदगि विगति, किञ्च-तणसं-यागणिचण्णोऽवि सुणिचरो भट्टगगनयदोसो । किम् ? मोक्खो, एवं निर्वाण भवतीत्याख्यातं,
 'पनु दोसं गिराकिच्चा' सिलो गो ॥ ५०८ ॥ प्रभवतीति प्रभुः, वक्त्रेन्द्रिय इत्यर्थः, न वा संयमावरणानां कर्मणां वशे वर्चते,
 अथा स्वतन्त्रत्वात् जीव एव प्रभुः, शरीर हि परतन्त्रं, मोक्षमार्गे वाऽनुपलायितव्या प्रभुदोषाः कोधादयः, निरा इति पृष्ठतः कृत्वा,
 न विरुज्जेज्ज केणड न विरुद्धेत केनचिदिति, अपि पूर्वशत्रूणामपि, अपि हास्येनापि विरोधे विग्रहः घत इत्यर्थः, यद्वा यस्य
 प्रतिकूलं, मणसा वयसा चैव न वक्त्रेन भेदेन अन्तश्च इति यावज्जीवितान्तः, उक्ता मूलगुणाः । उत्तरगुणप्रसिद्धये त्वपदि-
 श्यते 'संबुद्धे य महापण्णे' पिलो गो ॥ ५०९ ॥ हिमाद्याश्रवसंवृत्तः इदियमावसंबुद्धो वा, महती प्रज्ञा यस्य स भवति महा-
 प्रज्ञः, धीर्बुद्धिरित्यनर्थान्तर, आहारउवधिसेज्जाउ याचितद्रव्यं एषणीयं च चरति-गच्छति तं, चर्यत इत्येकोऽर्थः, एस्सणास-
 मित्ते णिच्च तिविधा एमणा-गवेमणा गहणेमणा घासेमणा, एवं सेमाओवि समिईओ, तत्राथाकर्म सर्वगुरुअनेपणादोपः आद्यश्चेति
 तेन तन्निषेधार्थमपदिश्यते- 'भूतानि समार भ' भिलो गो ॥ ५१० ॥ भूतानि तमथावरणि, कथमिति ? साधु निर्दिश्योपकल्पितं,
 तारिस तु ण गेण्हज्जा, एवं ओधिपि, इत्येव सर्वमार्गप्रतिपन्नो भवति, किञ्च- 'पूतिकम्मं ण सेविज्जा' ॥ ५११ ॥ एस्स
 धम्ममे बुसीमतोति, बुसिमिति सयमवान्, बुद्धिं च ज किञ्चि अभिसंकेज्जा सबसो त ण भत्तए यदिति आहार उगधि
 सेज्जा अथवा यदिति यत्किञ्चिद् दोषं, अभिसकन पणमीमाए अण्णपर किमेतं एमणिज्ज अगेमणिज्जं ?, सर्वश इति, यद्यपि प्राणा-
 त्ययः स्यात्, इदाणि वायाममिती 'ठाणाड' सिलो गो ॥ ५१२ ॥ ठागाणि संति सड्डीणं, श्रद्धावन्त आद्धिनः, गाभेसु नगरेसु
 वा जाव राविवेसेसु वा सम्मदिड्डीणं मिच्छादिड्डीणं वा, तेहि सड्डीहि पुब्बिं णाम पुच्छगतो, परेणावि मिच्छादिड्डीणा, मरुयरा-

इत्थं तथगिण्यादिसुत्रेण वा, हेङ्गाञ्चो, अमिदो अग्ने वासव मिहुं वा तर्पयामो, तत्र क्वचिद्वृत्तं च मगगद्वितो मगगचिद् एवं
 पुद्गो अत्थि धम्मोचि वचचि !, 'अत्थि या' सिलोगो ॥ ५१३ ॥ अथवा गत्थि पुण्णंति, स्याद्-अनुज्ञायार्थं को दोषः प्रतिषेधे
 वा ? उच्यते- 'वाणट्ठाए जे सत्ता इम्मन्ति तसथावरा' ॥ ५१४ ॥ तज्झा-वणणिस्मिच्चा कट्ठगोमयमिस्मिता संसेतया
 वना यावरा य इम्मन्ते तेसिं सिलोगो तेसिं सारक्खणट्ठाए अत्थि पुण्णन्ति गो यदे मिच्छवथिरीकरणं च, तेणादारेण
 परिवृद्धा करस्सति असंयमं अप्पाण परं वा बह्दिं भावेति तदनुज्ञातं भवति, पदिसेधेवि जेदिं त उक्कप्पेति अण्ण पाण
 तथाविध । तस्मिं लामतरायन्ति, तज्झा गत्थिस्सि गो चदे ॥ कट्ठं, तत्र का प्रतिपत्ति ? तुसिणीएहि अत्थितव्य, निब्वधे
 वा वचीति-अग्ने आषाकम्मादिवायालीसदोसपडिसुद्धो पिढो पमत्थो, ख व पुच्छसि किमत्रास्ति पुण्यमित्यत्रास्माकं अभ्यापार',
 कय !, तमयया दोषोपपत्तः, कय !, 'जे य वाण पससंति, वधमिच्छति पाणिण । जे य न पडिसेधेति, विस्तिष्ठेद्द करेति
 ते' ॥ ५१५ ॥ महाप्रद्वारकट्ठान्तं, मवें जलचरे स्खलचरेष्व प्रतिशेषित, अनुज्ञायामननुज्ञायार्थं चोमययापि दोष', अथवा 'प्रम
 रयको मुञ्चत्वञ्चो, दावेतो नरक गत्तो' एवमुभयत्रापि दोष एष्ट 'बुद्धो' सिलोगो ॥ ५१७ ॥ बुद्धोवि जे न भासंति अत्थि
 गत्थि या पुष्पा ते भगवन्तः, अय रयस्मा एतीत्यायम रज इति रज्जु, रजसः आगम हिवा गिषाणति ते इदमेव वाक्य
 ममितिरुक्ता, तद्वग्रहणाद् समावि ममितीओ वप्पति, एव पा विज्जाण मयतीति, मगवतश्च 'गिजाणपरमा बुद्धा' सिलोगो
 ॥ ५१८ ॥ गिञ्जाणं परम पेसिं व इमे विज्जाणपरमा एत बुद्धा अगहन्त' तच्छिष्या बुद्धोचिताः, परम निर्वाणमित्यथोऽन्यतुल्यं,
 नास्स मांमारिक्कानि वानि तानि वेदनाप्रतीक्षराणि निर्वाणानि, अनन्तमागेअपि तिष्ठन्तीति वदन्तः मोक्ष एव, मन्त्रकस्ताण च वंदि-

मान श्रय यांतीति नञ्त्राणि तेभ्यः कान्त्या सौम्यत्वेन प्रमाणेन काशेन परमश्वन्द्रमाः नक्षत्रग्रहताकेभ्यः, एवं संसारसुखेभ्यो-
 ऽधिकं निर्माणसुखमिति, तम्हा सदा जते दन्ते मोक्षमार्गे पडिवण्णे उत्तरगुणेहिं वद्धमाणेहिं अच्छिण्णं संधणाए णिव्वाणं
 संधेडा, स एवं मिच्छत्तासंधनया निर्वाण संधमाणः उभयत्रापि 'बुद्धमाणाण पाणाणं' सिलोगो ॥५१९॥ संसारनदीश्रो-
 तोमिरुमानाना स्वस्मोदयेन, ये उच्छुभं तीर्थं कृत्व नाम तस्य कर्मण उदयात् अकृत्वानि साधु तं दीवं अकृत्वानि भगवानेन
 श्रोमनमाख्याति साधुगख्यातं, एतावता समणे वा माहणे वा जावत्थऽन्युत्तरीए, दीपयतीति दीपः, द्विवा पिबति वा द्वीपः, स
 तु आद्यासे प्रकाशे च, इहाद्यासदीपोऽधिष्ठितः, यस्मादाह-उह्यमानानां श्रोतमा दीवो ताणं सरणं गति पतिट्ठा य भवति, एत-
 दाद्यामदीपं प्राप्य समारिणा प्रतिष्ठा भवति, इतरथा हि संसारसागरे जन्ममृत्युजलोर्मिभिरुह्यमानः नैव प्रतिष्ठां लभते, जं व भग्गं
 शणुपालेतस्य अट्टविधं कम्मं, प्रतिष्ठा गच्छन्ति, निष्ठामित्यर्थः, यथाऽऽख्याति तथाऽनुचरति सयं, अणुगहितवालविरतो जेण जीओ
 हिंंतो प्रतिष्ठां लभते, एष प्रशस्तभावमार्गः इति लभ्यते, केरिमो पुण पत्तथभात्रमग्गामी प्रतिष्ठां लभते ? कीदृशो वा भावा-
 द्यामदीपो भवति ? 'आयगुत्ते सदादंते' सिलोगो ॥५२०॥ आत्मनि आत्मसु वा गुप्त आत्मगुप्तः इंदियनोइंदियगुप्त इत्यर्थः,
 न तु यस्य गृहादीनि गुप्तादीनि, हिमादीनि श्रोतांसि छिन्नानि यस्य स भवति छिन्नसोते, छिन्नश्रोतस्त्वादेव निराश्रयः, जे धम्मं
 सुद्धमवगन्वाति य एवंविधे आश्वासदीपे स्थितः प्रकाशदीपः अन्येषा धर्ममुपदिश्यति, प्रतिपूर्णमिदं सर्वसत्त्वाना हितं सुहं
 मर्वाविशेषं निरुपधं निर्वाहिकं मोक्षं नैयायिकं इत्यतः प्रतिपूर्णं, अथवा सर्वैर्दयादमध्यानादिभिर्धर्मकारणैः प्रतिपूर्णमिति, अनन्य-
 'जस्सेन अविजानंता' ॥५२१॥ तमिति तद्विविधं प्रदीपभूतं धम्मं न बुद्धा-

पुद्गलादिनय पुद्गमन्याधारमानं वृद्धा मोचि य मक्षता अष्णापिणो अविरया तिणि नेसद्धा पावाइयसया एयमसाक मोक्षममा-
 धिमविष्यतीति, 'वृत्तस्ते समाधिरे', कथमिह लोकापि तावन् अनेकाग्रत्वात्ममाधि न लभते, कृतस्त्वहि परमसमाधिः, मोक्ष,
 तथ्या-द्यास्या' अबुद्धा पुद्गलादिन' सुखेन सुखमिच्छति, इहलोकापि तावद् भ्रामण्यापारर्न सुखमास्वादयति, कुतस्त्वहि परमस
 माभिमुखमिति ? उक्तं हि 'तत्रैकाग्र्यं कृतो ह्यन, यन्नाह्यान यन्नाहमपरिग्रह'मिति, इत्यतस्तं चतुर्विधाए भावणाए दूरत , इत्य
 दृष्ट 'तं य वीर्योदग जेव' मिलोगो ॥ ५२२ ॥ वीयाणि मयेतणाणि, आन्यादीनां, सुतमिति बोदक सचेतनेमेव, इन्द्रि
 ऋदोदकवन्, तमुद्दिश्य च कृत उपामक्षादिभि स्वय च पाचयति पयचीरिकादयः, तेषां हि पश्वे चारिमा भवति, अनुघाते च
 गुणक सुगुहमिति, जीवेषु च अजीववृद्धय अतश्च तत्रपुद्गय' धराकान्तकारिणस्तद्वपिणभ संघमक्तानि गणयतोऽप्रीवानागतानि
 च प्रायथन्त' ज्ञाना ज्ञास क्षियायन्ति काम परोक्षस्तवाद्विषु तदपि नाम यदि व्यायति, को हि नाम न ह्यान व्यायति 'ग्राम
 यत्रगुहादीनां, गर्मैःप्यजनस्य च । यत्रप्रतिग्रहो दृष्टो, ह्यान तत्र कुत शुभम् ?' ॥ १ ॥ इति, मच्चिक्कमा य तमिं आचमद्वा, विहार
 कृद्वाउचि, मातं करिरक इत्यपदि'यते, दासी उ कल्पया रीउयि, यथा बन्धन मांसस्य प्रत्यासया । अद्धधनुवता तम'प्रासयितु
 भगमिति संघाहृत्वा मयित, किममौ तदुच्चय निर्विघ्नो मयति ?, सूता या अतीलिकाभिधाननमिलच्यमाना किम मासयति ?,
 एत तपां न संजान्तरि परिरुत्पितास्त आरंभा निमाणाय मयति, न च वैराग्यकरा भयति, येऽपि तात्रद्विधाहारा भवति तदपि
 मविज्ञाग्वीरूपमपिषकर्ममु लेनपु वसंति तयामपि तात्रकृतो वा ह्यान ?, किमग पुन' करिरकारीभ्यापास्यन्तः पचनराचना
 प्रवृत्ता , ता तनुमर वानुप्रेषमाणानां कुभो ह्यान ?, न हि मोक्षमागम्य ह्यानस्य च दृढस्य अस्सेस्तगणा अजाणगा, क्रम

माहिता णामासंयुता, मनोज्ञेषु पानभोजनाच्छादनादिषु नित्याध्यवसिताः, कोऽस्थ संवभत्तं करंज ? कोऽस्थ परिकस्वार देज वस्त्राणि
 इत्येवं नित्यमेवार्त्तं ध्यायंति 'जहा ढंका' सिलोगो ॥ ५२३ ॥ जहा ढंका य कंका य पिलजा जलचरपक्षजाति खे मग्गुकाः
 काकमंगुवद् शिखी च जलचराः, एवं एते हि न तुणाहाराः, केयलोदकाहारवत् ते नित्यकालमेव मच्छेसणं स्त्रियायंति निश्च-
 लास्तिष्ठन्ति जलमग्ने उदगमक्खोमेन्ता मा भूमत्स्यादयो नश्यंति उक्कसिष्यंते वा 'एवं तु समणा एगे'सिलोगो ॥ ५२४ ॥
 एवंपि नाम श्रवणा वयं इति ब्रुवन्तः एकेन सर्वे पचनादिषु आरभेपु अशुभाध्यवसायेनैव वर्त्तमाना मिध्यादृष्टयः चरित्तअणारीया
 आहार परपूजासत्कारांश्च ध्यायंति सन्मार्गाजानकाः कुमार्गाश्रिताः मोक्षमिच्छंति, अपि संसारमागर एव निमज्जतो दृश्यन्ते
 'जहा आसाविणीं णावं'सिलोगो ॥ ५२६ ॥ आश्रवतीत्याश्राविनी—सदाश्रवा शतच्छिद्रा, नयति नीयते वाजतो, जाति य, एव
 जात्यन्धः पूर्वापरदक्षिणोत्तराणां दिशामार्गाणां गतेः गन्तव्यस्यानभिज्ञः एतावद् गन्तव्यं इच्छेज्जा पारमागंतु-
 अंतरा एव नदीमुखे पर्वते वा प्रतिगन्ते निमज्जे वा पोते अंतरा इति अग्राप्त एव पारं विसीदंति, एष दृष्टान्तोऽयमर्थोपनयः—
 'एवं तु समणा एगे'सिलोगो ॥ ५२७ ॥ एगे, ण सव्वे, अण्णाणमिच्छत्ततमपडलमोहजातपडिच्छन्ना, अणारियाणाम अणारिय-
 चरित्ता, सोतं कसिणमावण्णा, श्रवतीति श्रोतः आश्राविनीनौ शानीय कुचरिकश्रोतमास्थाय कसिणमिति सम्पूर्णं कर्म ततो
 भवति, तदभावे तु न शेषाः आश्रवाः, यद्वाऽपि भवंति तथापि न सर्वा उत्तरप्रकृतयो वध्यन्ते, न वा सम्पूर्णाः, यस्मादुक्तं
 'सम्मदिट्ठी जीवो', अथवा कसिणद्रव्यश्रोतः प्रावृषि वर्षासु वा नदीशूरः, एनं मिच्छत्तसहगता जोगा कसाया वा संपुणभाव-
 सोतं भवति, त एवं सोतमावण्णा आगंतारो महव्वभयमिति संसारथ जातिजराकरणबहुलो, तजहा—गन्धभातो गन्धं जम्मतो

जम्म मारजो मारं दुस्सलो दुस्सल, एव मवसहस्सपं पर्यापारित बहून्यपि, पमत्तयं चैव पमत्तयमावमगो वग्गिज्जमाणो, पुब्बं
 दुच जक्किंखि अमिसंक्किज्ज सम्बसंताण ण भोत्ताए एस उस्सग्गमग्गो इत्यादि, अतिग्रमक लक्षण निवार्यते, सर्वस्योत्स
 र्गपिबादः, यथा वोत्सर्गः क्खय्येन प्रणीत तयाऽपबाद इत्यतोऽपवाद्गूत्र प्रारभ्यते, प्रत्ययश्च क्षिप्याणां भविष्यति यथाऽस्स्यप
 बादोऽपीति तेन तमाचरंतो नामाचारमात्मानं मस्यते, तच्च द्वाब्बमेव न भवति यत्रोत्सर्गपिबादो न स्ताः तेनापदिश्यते—‘इमं च
 घम्ममादाय’सिलोगो ॥५२८॥ घर्ममादाय घर्मं फल च तीर्थंक्क’ क्खय्यपः सु एवं भगवान् किं प्रवेदितवान् !—कुञ्जा भियस्स
 गिलाणस्स पूर्वत्, किंच—संखाय देसल घम्म संस्यायेति ज्ञात्वा, पेसल इति सम्पूर्णे, द्रव्यपेमल घम्मं यद् द्विमेद सुन्दरं
 मांसं, भावपेद्वलस्तु ज्ञानदयादिभिः सर्वैर्धर्मकारणैः सम्पूर्णे धर्म एव, उ ज्ञात्वा इष्टिमानिति सम्यग्दृष्टिः, संख्याग्रहणा घर्म-
 ग्रहणा(ज्ञानं धर्मग्रहणाचारित्र्य) इष्टिग्रहणात्मम्यद्दर्शन, एवं ग्रीण्यपि सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि गृहीतानि भवन्ति, तरे सोत महा
 पोरे मार्ग एवानुवर्तते, तरादि सोत महापोरं, भवन्तीति धोत्रं, द्रव्ये भावे च सातिजराभरणप्रियसंवासादिमिमहापोरं भाव
 भोटः संसार अत्तत्ताएणिवि अचावं तरंतो परिम्बएज्जासि तमेव तरति ‘धिरते गामघम्ममेहि’ सिलोगो ॥ ५२९॥ ग्राम
 धर्माः द्रव्यादयो, जे केइ जगती जगत्ति जायत इति जगत् तस्मिन् जगति विद्यन्ते ये, जायन्त इति वा अगाः—जन्तवः, तेस्ति
 अणुत्रमाणेण तेषां आत्मोपमानेन—आत्मोपम्येन, क्खोऽर्थः ! ‘वह मम ण पियं दुस्सं’ ‘धीम कुन्व परिषण’ धि संयमधारियं
 भवति ‘अतिमाणा च’सिलोगो ॥५३०॥ अब्बा संयमवीरियस्स इमे विग्गक्का भवन्ति, वज्झा—अतिक्रोधो अतिमाणो अतिमाया
 अतिहोभो इत्यतः अतिमान च मायां च, अतिक्राम्यते येन चारित्रं सोऽतिमान, प्रप्रदस्त इत्यर्थः, प्रदस्तोऽपि न कार्यः, किंतु सत्क्रि

यार्थमेव क्रियते, रजककूपखातकष्टान्तसामर्थ्यात्, यथा रजको मलदिग्धानि वस्त्राणि प्रक्षालयन् शुद्ध्यर्थं अन्यदपि मल औष-
 धादिकं समादत्ते, एवं साधुरपि, कूरेऽप्येवं, न च नामात्रीतरागस्य मानादयो नोत्पद्यन्ते, ते त्वग्रशस्ताः, तेवि नरेण न कार्याः,
 एवं शेषा अपीति । दुविधाए परिणाए परिजाणाहि, किंच-ये केचित् क्रोधमानमायालोभाद्यन्यदपि दोषजातं सवमेतं निरा-
 किचा, सत्त्वं निरवशेषं तं, एतदिति यदुद्दिष्टं, निरमिति स्पष्टं, निव्याणं अच्छिण्णसंधणाए संधए, किंच-‘संधए साधुधम्मं
 वा’ मिलोगो ॥५३१॥ दमविहो चरित्तधम्मो णाणदंसणचरित्ताणि वा तं अच्छिन्नसंधणाए, णणे अपुव्वगहणं पुव्वयाधीतं च
 गुणाति, दंसणे णिस्संसंकितादि, चरित्ते अखंडितमूलगुणो, पठ्यते च-‘सद्दहे साधुधम्मं च’ पावधम्मो अण्णाणअविरतिमिच्छ-
 ताणि, अथवा पावाणं धम्मो, पापा मिथ्यादृष्टयः सर्वे गृहिणोऽन्यतीर्थिकाश्च, तेसिं धम्मं-समावं, निराकुर्यादिति पृष्ठतः कुर्यात्,
 तत्केन कुर्यात् को वा कुर्यादिति?, उच्यते, उव्वधानवीरिए भिक्खू उपधानवीर्यवान् भिक्खू
 क्रोधं माणं न पत्थये न कुड्धेत न माद्येत, न क्रोधमिच्छेदित्यर्थः, अक्रोधं तु प्रार्थयेत्, एवं शेषेष्वपि, स्वात् किमेवं वर्द्धमा-
 मानस्वामी एतन्मार्गमुपदिष्टवान् उतान्येऽपि तीर्थकराः?, उच्यते, ‘जे य बुद्धा असिक्कंता’ मिलोगो ॥५३२॥ अतिकंता अती-
 तद्वाए अणंता, एतन्मार्गमुपादिश्यंत, आचार्या वा मोक्षमिताः, साम्प्रतं पचदशसु कर्मभूमीषु संखयेया, अणागतद्वाए जे य बुद्धा
 अणागता संतिचि संति पत्तिट्ठाणं गमनं शान्तिश्चारित्रमार्ग इत्यर्थः, एषा शान्तिः तेषां प्रतिष्ठा नामाधारः आश्रय इत्यर्थः
 प्रतिष्ठानं प्रतिष्ठा निर्वाणं वा शान्तिः तेषां प्रतिष्ठानि, को दृष्टान्तः? -भूयाणं जगई जहा जगतीनाम पृथिवी, यथा सर्वेषां
 स्थावरजङ्गमानां जगती प्रतिष्ठानं तथा सर्वतीर्थकरणामपि एष एव शान्तिमार्गः प्रतिष्ठानं प्रतिष्ठा, ‘गहणं च तमावण्णं’

मिलोगो ॥५३३॥ अथ पुनस्त प्रवृत्ति आरम्भ आरिप्रमार्गप्रयातमित्यर्थः, पृथगे-अथेन मेवमावर्ण्य भावभेदो हि संयम
 ण्य, कर्म्मणि भिनवीति मेद' फासा सीतवसिणद्वयमश्रद्धयः उवाचवा अनेकप्रकाराः परीयहोपमर्गाः स्पृशेत् ण तेहि
 विणिहम्ममेत्ता ण तेहि उदिण्णेहि वि णाणदमणवरिसेसु वताप्रो मग्गाओ विणिहण्णेत्ता, पुब्बीए जिणेवा संयमवीरियं उपादे
 जामिस्सि, अहा ते गुरुगावि उदिण्णा लहुगा मवन्ति, दधान्—आमीरपुवपि, जातमेत्तं चउग दुब्धि वेलाए उप्पिस्सिक्ख
 विन्त्वामेति, पीत्तं वेन पुन प्रवेदयति, तमेव क्रमओ वर्द्धमान अहर्द्धय कुर्वता जाव चउहायअपि उप्पिस्सति, एए दधान्तो
 जयमर्योपनय -एए मापुरुपि सन्मागात् क्रमओ जयति उदीणेरपि परीयहेर्न विहन्यते, चातेण च मद्दामि रिरिति मन्दरः संयुहे
 सि मद्दपण्णे' सिलोगो ॥५३४॥ स एव संवरसंज्ञतः प्रधानप्रज्ञ विस्तीर्णप्रज्ञो वा, दधति पुच्छादीन् गुणानिति बुद्धा, पाठ्य
 न्तरं पीर, दत्त एमम् चरेत्तासिचि दत्तमण चर, अथवा दत्तमेयप्पीय च यच्चरति स मवति दत्तेयचरा, णिब्बुहे कालमा
 सखी दान्तममिवो णिब्बुठ' व्रीतभूत इत्यर्थः, काल काधवीति कालकस्सी, मरणकालमित्यर्थ, कोडर्यः!—तावदनेन सन्मार्गेण
 अविश्राम गन्तव्यं यावन्मरणकाल', एव केवळिणो मतति, ज तुमे अक्खवव् पुच्छिंते 'क्वरे मग्गे' तदेतस्स केवलिनो मार्गो
 मिषान झयितमनन्तमगास्सयातमिति ॥ इति मार्गाव्ययन ॥

ममोमरवति अक्षयमस्य चचारि अशुभोगदारा, अचियतो किरियायादिमादीहि चउहि समोमरणेहि, जामप्पिक्खणे
 विषतवो गाथा 'समोमरणमिबि छक्क' गाथा ॥१२६॥ वहरिण दब्बसमोमरण सम्पक्क ममत्तं वा अन्नमरण, तं तिचिचं—
 मणिण दुपदादि यवैक्कन्न वरवो द्विपदाः वा वरवो मनुज्जा ममवमरति तं सच्चि च दन्तसमोमरण दुपदममोमरण, अहा मापुममो

मरणं, चतुष्पदाना निर्वाणादिषु गवादीना समोसरणं, अपदानां नास्ति स्वय समोसरणं, गत्यभावात्, महजानां वा स्वयमपि भवति
वृक्षादीनां समोसरणं, अचेतनानां अभ्रादीना, खेत्तसमोसरणं जमि खेत्ते समोसरति द्रव्याणि, जहा साधुणो आणंदपुरे समो-
सरति, कालसमोसरणं वैसाहमासे जत्ताए समोसरति, वामासु वा जत्थ ममोसरति, तहा पक्खिणो दिवाचरा वन-
संडमासाय समवसरति । 'भावसमोसरणं पुण०' गाथा ॥११७॥ तिणिण तिमडा पावादियमयाणि णिगंगे मोत्तूण मिच्छा-
दिट्ठिणोत्तिकाऊण उदहए भावे समोसरन्ति, इंदियादि पडुच्च खओवसमिए भावे समोसरति, पारिणामि जीवत्तं, एतेसु चेव तीसु
भावेसु तेगि सन्निवातिओ भावो जोएत्तव्वो, सम्मदिट्ठीकिरियावादी तु छसुवि भावेसु, उदहए भावे अण्णाणमिच्छत्तज्जासु अट्ट-
सुवि कम्मगतीसु समोसरति, एवं चरित्ताचरिती य जोएयव्वा, उवसमिएवि भावे समोसरति, उवसागं पडुच्च उपसममङ्गीकृत्य,
यदुक्तं भवति-अस्मिन्नेव भंगद्वये भवति, खओवममिएवि भावे समोसरति अट्टारसविधे खओवसमिए भावे, तद्यथा-ज्ञानाज्ञान-
दर्शनदानलब्ध्यादयत्तुस्त्रिविधभेदाः सम्यक्चचारित्रसंयमासंयमाश्च, णाणं चउविट्ठं-मत्तिमुत्तओहिमणपज्जाणि, अण्णाणं मत्ति-
अण्णाण सुत्तअण्णाणं विभंगणाणं, ज्ञानाज्ञानमित्यत्राज्ञानमिति यदुक्तं तदेकभावापकर्षमङ्गीकृत्य, यद्वा सामान्येऽन्ये च, केवलिनो वा
वदंति, दरिणं तिविध-चक्खु अचक्खु अवधिदंमणमिति, लब्धिः पञ्चविधा-दानलाभभोगोपभोगीरियलद्धी इति, संसत्तं चरित्तं
संयमासयम इत्येतं दृष्टादश क्षायोपशमिका भावा भवति, णवविधे खाइगे भावे समोसरति, तद्यथा-ज्ञानदर्शनलाभभोगोपभोगीर्याणि
च, णाणं-केवलणाणं, दंमणं केवलदंसणं, दाणलाभभोगोपभोगीर्यमित्येतानि सम्यक्चचारित्रे च नव क्षायिका भावा भवन्ति,
परिणामिएऽवि अणातियपरिणामियगे भावे समोसरति, एवं सन्नियातिगेवि मणिण्णसो ओइयिकादयो द्विकादिधारणिकाः। अथवा

मानममोरण षटुर्बिधं, तंजहा-किरियावादी अकिरियावादी अणामीयवादि वेणइवादी, 'अतिथिस्ति किरियावादी' गाया ॥ ११७ ॥ तत्तु किरियावादी अत्ती आयादि खाद्यं सुचिप्पाणं कम्मणं फलविवागो, तस्यावि ते मिच्छादिद्वी चेत्, जैन द्वाप्तन अनवभाषा, तद्विधर्मवादिनो अकिरियावादिणो, तंजहा-अतिथि मातादि खाद्यं नो सुचिप्पाणं कम्मणं सुचिप्पा फलविवागा भवति, अणामीवादिचि किं पाणेष पढितेन ? सीले उच्चमित्तव्यं, द्वाप्तस्य हि अयमेव मार, वं श्रीलसंवरः, सीलेन हि तपया च स्वर्गमोक्षे लभ्येते, वेणइवादिषो मणति-अस्सवि पसंढिणोऽस्स गिरह्यस्स वा गिदा कायन्ना, मज्झिमेव विणीयविणयेण होयय्य 'असियस्य किरियाण' गाथा ॥ ११९ ॥ तंजहा- 'णस्यि ण गिबो ण कुणइ कन ण वेदेइ णत्थि गिवाण' सांख्य वेदापिक्क ईश्वरकारणादि अकिरियावादी, चउरासीइ तवणिगादि, धणमगवादिस्वाहु धणवादिण, अणामीययादीणि सत्तुही, तं तु मृगपारिकाया, वेणइवादीण छवीसा दाणामपाणामादिप्रवन्था, तेसि मत्ताणुमतेण पणवणा वणिणता इइज्जम यणे । सन्मावणिच्छयत्थं समोसरण आहु तेणति ॥ १२० ॥ तेषां क्रियावादीनां यद्यस्य मत्तं यस्यानुमत्तं तेषां मम-वागेन त्रीणि त्रिपष्टानि प्रावादुक्कटवानि भवति, तद्यथा-आस्तिकमतमात्माया नित्यानित्यात्मिका नव सं(भव)ति । कालनियतित्व मावेध्वरात्प्रकृतितः स्वपरसंस्था ॥ १ ॥ १८०, एव प्रसीत किरियायादिसत्त, एतसु पदेसु णविति नत्त, जीव अजीवा आसत्त पथा पुण्य तदेव पारंति । संवरणजिजरमोक्खा सुभूतपदा नव इति ॥ १ ॥ इमो सो चारणोवाओ-अतिथि जीव सत्तो नित्य-कान्ततः १, अतिथि जीवो सत्ता अणिबो कालतो २, अतिथि जीवो परतो निबो कालओ ३, अतिथि जीवो परतो अविषो कालओ ४ अतिथि जीवो मत्तो विबो नियसितो ५, एव नियतिबो समभावतो इधरत्त आत्मनः एते पच चउका वीसं, एव अजीवादिसुवि

वीसं वीसं, एताओ णव वीसाओ आसीतं किरियावादिसतं भवति । इदाणि अकिरियावादि-कालयदृच्छानियतिस्मभावोऽवरात्म-
 नश्चतुरशीतिः । नास्तिकवादिगणमतं न संति सप्त स्वपरसंस्थाः ॥१॥ इमेनोपायेन-णत्थि जीवो सतो कालओ १, णत्थि जीवो
 परतो कालओ २, एवं यदृच्छाएवि दो २ णियतीएवि दो २ स्वभावतोऽपि दो २, सर्वेऽपि बारम, जीमादिसु
 मत्तसु गुणिता चतुरसीति भवति । इदाणि अण्णाणेय-अज्ञानिकवादिमतं नव जीवादीन् सदादिमत्तविधान् । भावोत्पत्तिः सदसत्
 द्वेधाऽत्राव्यं च को वेत्ति ? ॥१॥ ६७, इमे सत्तद्धिविधाणा-सन् जीवः को वेत्ति ? किं वा णातेण ? १, अमन् जीवः को वेत्ति ? किं
 वा तेण णातेण ? २ सदसन् जीवः को वेत्ति किं वा तेण णातेण ? ३ अवचनीयो जीवः को वेत्ति किं वा तेण णातेण ? ४ एवं
 सत् अवचनीयः ५ असत् अवचनीयः ६ सदमत् अवचनीयः ७, अजीवेऽपि ७, आश्रवेऽपि ७ संबंधेऽपि ७ पुण्णेऽपि ७ पावेऽपि
 ७ संवरेऽपि ७ णिज्जराएवि ७ मोक्खेऽपि ७, एवमेते सत्त णवगा सत्तसद्धी हवन्ति, तंजहा-सन्ती भावो
 त्पत्तिः को वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? अमती १ भावोत्पत्तिः को वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? २ सदमती भावोत्पत्तिः को
 वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? ३ अवचनीया भावोत्पत्तिः को वेत्ति ? किं वा ताए णाताए ? ४, उक्ता अज्ञानिकाः । इदाणि चैन-
 यिको-वैनयिकमतं विनयश्चेतोवाकायदानतः कार्यः । सुरुपतियतिज्ञातिनृत्थविराधमावृत्तिषु मदा ॥१॥ सुराणां विनयः कायव्वो,
 तंजहा-मणेणं वायाए काएणं दाणेणं, एवं रायाणं ४ जतीणं ४ णाणी(ती)णं ४ थेराणं ४ किवणाणं ४ मातुः ४ पितुः ४,
 एवमेते अहु चउक्का बत्तीसं, सव्वेवि मेळिया तिण्णि तिमह्हा पावादिगसता भवन्ति, एतेसिं भगवता गणधरेहि य सव्वभावतो निश्च-
 यार्थं इहाध्ययनेऽपदिश्यते, अत एवाध्ययनं समन्नमरणमित्यपदिश्यते, ते पुण तिण्णि तिसह्हा पावादिगसता इमेसु दोसु टाणेसु

समोमराविजति, गच्छा-समवाद य मिच्छात्रादे य, सत्य गाथा 'सम्मदिट्ठी किरियावादी' गाथा ॥ १२१ ॥ तत्र किरिया
वादिचेदपि मति सम्मदिट्ठीयो चेव एगे मम्मदिट्ठीवादी, अवसेसा चत्तारिवि समोसराणा मिच्छायादिजो, अप्पाजी अविरता पर
स्परं विरुद्धदृष्टयः, तेण मोचुण अकिरियावाद संमावादं लब्धुण विरति च अप्पमादो कायन्तो बहा कुंदसयेहिं ण छल्लिज्जसि,
तेण धम्मे भावममाधीय भावमग्गे अ वडित्तन्वमिति, णामप्पिन्त्थेयो गतो, सुधाणुगमे सुत्त, अमिसंबयो अज्जयणं अन्धपयेण
तेण जिम्बुटेण पसत्यभावमग्गो आमरणन्ताए अनुपालतन्वो, संमग्गे अप्पा भावेतन्वो, कुमग्गसिता य नागिउं पडिहयेतन्वा,
अतो चत्तारि समोसराणाणि, अथवा णामगिप्फण्ये बुत्तानि समोसराणाणि इमानीति वक्क्यमाणाणि, प्रवदतीति प्रवादिनो ते इमेपि,
'चत्तारि समोसराणाणि'सिलोगो ॥५३५॥ चत्तारिवि सत्ता परवादिपडिसेवत्य अंत चउण्ह गइयं, समवसरंति जेसु दरिसणापि
दिट्ठीओ वा ताणि समोसराणाणि, प्रवदतीति प्रावादिका, पिचपिच वदति पुढो वदति, सत्ता-किरिय अकिरिय विणाय अ
ण्णाणमाइसु चउत्थमेव, तत्थ किरियावादीण कम्म कम्मफल च अस्थिति मण्णति, अकिरियावादीण कइ णरिय किरिया फल त्वत्ति,
वसिहो धम्मो(वमोजीवो)किरियावादी कम्म कम्मफल च अस्थिति मण्णति, अकिरियावादीण कइ णरिय किरिया फल त्वत्ति,
केसिंचि फलमवि णरिय, तहुं बहा पचमहाभूतिया चउम्भूतिया सवमेधिया सुब्बवादिजो लोगाइतिगा य वादि अकिरियावादिजो,
अण्णाणिया मण्णति-अ दिर णरए प्राणंति त चेव तण्णवज्जति, कि णायेव तवेण वति तसु भिगधारियादयो अबवीए पुण्ह
फलमक्खिण्यो इवादि अप्पाणिया, वण्णया तु आ(दा)णामपयामादिया कुपासंदा, तत्थ पुब्बं-अण्णाणिया ताव कुसलाणि
मत्ता' इय ॥५३६॥ अइउला एव धम्मोवायस्म, असंपुत्ता णान ण लोइयपरिस्सगाण मम्मता, मच्चमत्थवादिता सुक्का, विति

तिगिच्छिणवि वित्तिगिच्छा गाम मीमांसा, तिण्णत्ति तीर्णा, णत्थिच्ति तेस्सि वित्तिगिच्छा अण्णाणिच्त्तणेणं, अथवा ससमएवि
 ताव केसिचि वित्तिगिच्छा उपपज्जति, किं तर्हि परममये?, तं कतरेण उवदेसेण करेस्संति विचिक्कित्ताऽभावं?, जोडवि तेस्सि तित्थगरो
 तस्मवि सुत्तं, ण अत्थविचारणा, अथ अत्थि समयहाणीत्, एवं अकोचित्ता, ण तं संयं अकोविदा, अकोविदानामेव कथयंति,
 को हि णाम विपथित् तान् अववीत् जहा अण्णाणमेव सेयं अवद्धं कम्मं च, अण्णाणुवीइत्ति अपूर्वापरतो विचिन्त्य यत्किंचिदेवा-
 मर्वज्जप्रणीतत्वात् बालवत् सुसं वदंति, शक्या अवि प्रायशः अज्ञानिका एव तेषामज्ञानोपचितं कम्म नास्ति, जेस्सि च बालमत्त-
 सुत्ता अरुम्मबद्धगा ते सब्व एव अण्णाणिया, सत्थधम्मतासा तेस्सि जह चैव ठितेह्णगा तह चैव उवदिसंति, जहा अण्णाणेणं
 वंधो णत्थि, तह चैव ताणि सत्थाणि णिवद्धाणि 'सच्चं' (५३७) सच्चं मोसं इति चितयंता असाधुं साधुत्ति उदाहरंता सच्चं पि
 कताइ मोसं होज्जत्ति, एवं ते चितयंता सच्चं पि ण जाणंति, कथं?, साधू दट्ठूण ण साधुत्ति भणंति, कयाइ सो साधु होज्ज कताइ
 असाधू, कयाइ चाउव्वओ कयाइ पावंचित्तो, चोरो वा कदाचि चोरः स्यात् कदाचिदचौरः, एवं स्त्रीपुरुषेष्वापि वैक्रियः स्यात्
 वेसस्सरणा वा योजडतव्वं, गवादिषु च यथामम्भवावस्थासु पुरुषादिषु च इत्येवं सर्वाभिशंकितत्वात् तदसाधुदर्शनं साधुत्ति ब्रुवते,
 साधुदर्शनं चासाध्विति, अथवा सच्चं मुसंति इति भासयंता, जो जिणपणत्तो मग्गो समाधिमग्गो तमेते अण्णाणिया सच्चमपि संतं
 असच्चंति भणंति, अथवा सच्चो संयमो तं सत्तदसप्पगारा य असच्चं भणंति असंयममित्यर्थः, जहा ते किल भणंति तहा सच्चं
 भणंति, अणुवातो सच्चं, तं च कुदंसणमण्णाणवादं साधुत्ति भणंति, असाधू अण्णाणियं साधुत्ति भणंति, तच्छासनप्रतिपन्नांथ
 असाधून् साधून् ब्रुवते, वुत्ता अण्णाणिया । इदानीं वेणइयवादि, जेमे जणा वेणइया अणेगे, पुट्ठावि भावं विणियं-

सु णामा ज्ञेति अग्निरिदृग्निरेते, अन्ना इति पृथग्ग्रना , विनये नियुक्ताः वैनयिस्त्र', अनेगे इति वचीसं वेणइयथादिमेदा,
 ते पुष्टा परेण अग्निद्वन्धाद् अपुष्टाणि विणय्यिसु भार्यन्ति भावो नाम यथावर्षोपलभं विनय्यिसु, तथा वा स्यात् अन्यथा वा,
 एव ताय तेषां मतय मधिष्यति, अथवा पुष्टा वा-कीदृशो वा धर्मः ? इत्युक्ता भुवते-सर्वथा परिगण्यमानः परीक्ष्यमाण- मीमां
 समानो वा अयमस्माक धर्म , विणयमूलेन आरुइयधम्मगेण अणो णाधियो, कइं ? , जेण वयमपि विणयमूलमेव धम्म पण्यवेमो,
 कथंचित्ते, नेन वय मवार्थिरोपेन सर्वविनयविनीता मित्रारिसमा', सबप्रव्रजितानां सर्वदेवानां च पुण्य सत्कुम्म', न च यथाज्ज्ये
 वादिन परस्परविरुद्धास्तथा वयमपि, अगइ पुण पण्यइए समाणे च चहा पासति इदं वा संद वा आव उरुवं पासति ठव पणामं
 करेति वीयं पामति वीय पप्पाम करेति, ठवमिति स्वानत पेस्वर्यतः तद्गुण रायानं अप्वतरं वा इस्सरं ददट्ठणं प्रणाममात्र कुम्म',
 वीयस्म तु साजस्म वा पाणस्स वा वीय पणामं करेति, भूमितलगवेण सिरसा प्रह्वा' प्रणाममहे, त एव तालिन्नाः 'अणोप
 सम्भा इति ते उदाहु'इए (५३८) संस्था इति णाण, संत्वाए समीवे ठपसत्था, अणउपसम्भा अज्ञाना इत्यर्थ', अनोपसंत्तया त
 एवमाहुः उदाहरेतस्म उदाहु' अहे स ओभासति, अयो नाम सत्त्ववचनार्थ', ओभासति उद्विचि प्रगासति, एवं वेससि
 न प्रकाशयतीत्यर्थ', एवं च ममीक्ष्यमाणं सत्त्ववचन स्याद्, अन्यथा तु तथा धान्यथा च भवति, अथवा अहे स नो भाससित्ति
 मर्थो नाम धर्मोऽयं एव चेतिमि नः प्रमासयति एव च प्रकाशयति एव इत्यते युज्यमानः, आईतधम्मो ण, किं ज्ञानमासितेण
 तु सेसेहि अप्पाणिपक्रियावादिहिं वढते, कइं ? , जेण ते जाल्यादिरागदोषाभिपूठा तेष ण तुल्लोऽवभासति, भणिता विणइया ।
 इदानीं अक्रियवादीदरिसुअ 'सुत्तावसक्की य भणागतेहिं' सबमिति कर्म, वयं हि लघात् कर्मवन्धाद् अबसक्कामो-फिडामो

अवमराम इत्यर्थः, संववहारबंधेणावि ण वज्झामो, किं पुण णिच्छयतो, उपचारमात्रं तु तद्यथा 'बद्धा मुक्ताश्च कथ्यन्ते, मुष्टि-
 ग्रन्थिकचोतकाः । न चान्ये द्रव्यतः संति, मुष्टिग्रन्थिकचोतकाः ॥ १ ॥' ते हि वातूलिकाः शाक्यादयः आत्मानमेव नेच्छति, किं
 पुनस्तद्वधं इति, अणागतेत्ति कालग्रहणात् अनागतेऽपि काले न बध्यन्ते, चग्रहणाच्चातिक्रान्तवर्तमानयोः, अथवा विसृज्यति
 क्षणलवमुहूर्तअहोरत्तपक्षमासवर्त्यनसंत्तरादिलक्षणे काले सर्वत्र कर्मबन्धादवशक्नुमः, लवः कालः, वर्तमानादवसक्कामो, एवम-
 नागतादपि, एतदर्शनः मिच्छत्तकिरियामाहंसु—आख्यातवतः, के ते?, अकिरियओ आता जेसिंते इमे अकिरियाता, ते नापि
 कारकमिच्छन्ति नापि करणानि, येषामपि करणानि किञ्चीणि आत्माकर्ता, तेऽपि अक्रियावादिनः, उक्तं हि—'कः कंटकानां प्रका-
 रोति तैक्ष्ण्यं, विचित्रभावं मृगपक्षिणां वा । स्वभावतः सर्वमिदं प्रवृत्तं, न कामचारात् स्ववशो हि लोकः ॥ १ ॥ तेसामुत्तरं—गंता
 च नास्ति कश्चिद् गतयः षड् बुद्धशासनप्रोक्ताः । गम्यत इति च गतिः स्यात् श्रुतिः कथं शोभना बह्वी? ॥ १ ॥ क्रिया कर्म
 कृतं न वास्ति, असति कारके कुतः कर्म? कथं च षड् गतयः, अंतराभावे वा, यथाऽस्माकं 'विग्रहगतौ कर्मयोगः' एवं
 तेषामपि अन्तराभावः, एवं ते पुट्टा वा अपुट्टा वा सम्मिस्सभावं ब्रुयते, अबंधानि च कर्माणि पणवन्ति, एवं जातकशतान्यु-
 पदिशति बुद्धस्य, तानि शून्यत्वे न युज्यन्ते, तथा—'मातापितरौ हत्वा बुद्धशरीरे च रुधिरमुत्त्याद्य । अर्हद्वधं च कृत्वा स्तूपं
 भिन्ना च पञ्चैते ॥ १ ॥ आविहिं नरकं याति' एतच्च न युज्यते, जातिजरामरणानि च न स्युः, उत्तमाधममध्यमत्वं न स्यात्,
 मनुष्यतिर्यग्योनीनां स्वयमेव कर्माविपाको, जीवस्य कर्तृत्वं कर्माविद्धं च कथयन्ति, चौरादीनां च कर्मणामिहैव विपाकं दृष्ट्वा
 सामान्यतोदृष्टेनानुमीयते कृतकर्त्ताऽयमात्मा, येनास्य गर्भगतस्यैव व्याधयः प्रादुर्भवन्ति मृत्युश्च, तथा च सामान्यतोदृष्टेनानु-

मानेन, संमिथमावो नाम असतिस्त्वमपि प्रतिपद्यमानाः अस्तित्वमेव दर्शयति, तमेव सन्मिथमाव यया गिरया गृह्यते,
निगृह्यन्त इत्यर्थः, उम्मत्तवाद वदति, तद्यथा-कश्चिदु-मच्च स्वामाविकं प्रवीति चेष्टते वा, कश्चिदन्यथा, अथो वाऽध्वानं व्रजेत्
कश्चित् अपथा गच्छति, एव तेऽपि गन्धर्वनगरतुरयाः मायास्वमोपनतघनसदृशाः मृगष्टृष्यानिद्रामदप्रनर्तितालातचक्रसुमा एव
मपि निमग्नमावात्, माशानुज्वा पद्माजातिस्मरणानि जातकान् निरन्वयाभय निर्वाभ च प्रतिपद्यन्ते, एवं ते समिथमाववादिनः
मिथ्यादर्शनान्धकाराः जातकानेवत्सा गिरि गृहीता, यदि शून्य कथं जातकानि?, कथं स्मरण? कथं शून्यता?, किंच-यदि शून्य
स्तव पक्षो मत्पक्षनिवारण कथं भवति?। अथ मन्यसे न शून्यस्तथापि मत्पक्ष एवाप्तौ ॥१॥ अस्तित्वात् तस्य, किंच-केन शून्यता
देमिता? किमर्थं दृष्टिता स्यान्मिथ्ययोचना शून्यता इत्यादिभिः कर्कशहेतुभिर्बोधिता कच्छाघरघरियाद् आहतियाए एलमृगो
वा मम्मगमृगो वा, जहा मृमुपति, जो एक अपेक्ष वा पक्षव अणुवदति अस्ति नास्ति वा, यद्यप्यष्टौ व्याकरणानि पठति,
ते पुन अकिरियावादिनो दुविच घम्म पम्बेति, तज्जहा-इम दुक्त्त इम एगपक्खं तावत्, अविज्ञानोपचित? परिज्ञानोपचित? २
इयापय ३ स्वप्नान्तिकं ४ च चतुर्विच कर्म चय न गच्छति, एतदि एरुपाधिकमेव कर्म भवति, का तर्हि भावना?, क्रियामात्र
भव, न तु चयोऽस्ति, न च प्रतीत्याविकल्प इत्यर्थः, एगपन्निखयं दुपन्निखयं तु, यदि सत्त्वध भवति सत्त्वसंज्ञा च संस्मर्यैव
जीविताद् व्यपरोपण प्राप्तातिघातः, एतत् इह च परत्र चानुभूयते इत्यतो दुपन्निखयं यथा चौरादयः, इह दुक्खमात्रामनुभूय शेय
नरकादिपनुभवति, किंच-आइसु उलायतण च कम्म पढायतनपिपि पद् आयतनानि यस्य तदिदं आधवद्वारमित्यर्थः,
तद्यथा-भोतापतनं याव मनआपतन, 'त पथमक्कम्बत्ति' दृतं ॥५४०॥ अक्रियाअण्णाणिआयमाव अनुक्खमाणा इह भिच्छत्तप

लोच्छणा अप्पाणं पर वा तदुभयं वा बुग्गाहेमाणा चिरुवरूवाणि दरिसणाणि, कथं?, दाणेण महाभोगा देहिनां सुरगतिश्च
 शीलेन। भावनया च विमुक्तिरित्यादि, किच-यश्च वेदान्तश्च के ब्राह्मणे दधात्, यो वा विहारं कारयति, किच—'एगपुप्फ-
 पदाणेण, आसीति: कल्पकोटयः। सुखिनस्तिष्ठति, एवमकिरिओ आता जेसि ते होति अकिरियाता, जमादितित्ता मणुस्सा
 जमित्थानिदिष्टस्य निर्देशः, आदिइत्ता गृहित्वा, स्वयं अन्याश्च गाहित्वापि अणादीय अणवदगं संसारं भमंति, किञ्चान्यत्, यदि
 सर्वमक्रियं तेन कथमादित्यः उचिष्ठति? अस्त वा गच्छति?, कथं वा चन्द्रमा वर्द्धते हीयते च?, न वा सरितः प्रस्पन्देरन्, न वा
 वायवो वायेयुः, सर्वसंव्यवहारोच्छेदः स्यात्, एवमुक्ताः ब्रुवते—'गातिचो उट्टेति ण अत्थमेई'ति वृत्तं ॥ ५४१ ॥ आदित्य
 एव नास्ति, कुतस्तर्हि तदुत्थानमस्तमन वा?, मृगवृष्णिकासदृशं तु एतदिति लोहितमर्कमडलमवभासते, एवं चन्द्रमापि नास्ति,
 कुतस्तर्हि वृद्धिहासोत्थानास्तमनानि?, किच-संघातो मरीची उट्टेति, उट्टो णासेणं इमं लोग तिरियं करेति, करेत्ता सेणं इमं लोगं
 उज्जोवेति पभामति, न सरितोऽपि ण संदंति, न च न वायवः, ततः कथं न संदिष्यते वास्थंति वा?, स्याद् बुद्धिः—उत्तिष्ठन्नादित्यो
 दृश्यते अस्तं च गच्छन्, यतः पूर्वस्यां दिशि दृष्टः अपरस्या दिशि दृश्यते, तेन क्रियावान्, देवदत्तस्य हि गतिपूर्विका देशान्तर-
 प्राप्ति दृष्ट्वा चन्द्रादित्यावनुमीयेते, सरितश्च स्यन्दमाना दृश्यन्ते, वायवश्च वृक्षाग्रकंदादिभिरनुमीयते क्रियावंत इति, तच्चासत्,
 कथं?, गतं न गम्यते तावत्, अगत नैव गम्यते। गतागतविनिर्मुक्तं, गम्यमानं न गम्यते ॥१॥ एवमयं बंध्यो लोकः, बंध्यो नाम
 शून्यः, अथवा बन्ध्यावत् अप्रसवत्वाद्वन्ध्यो, लोकायतानां हि न मृतः पुनरुत्पद्यते, एतावानेव पग्मात्मा, त एवं दर्शनं भाव-
 यति, गलागत्यमपि कुर्याणा नोद्विजन्ते, मातर भगिनी वा गत्वा नानुत्पद्यते, येषां बंधाभाव एव ते कथं पापेभ्यो निर्वर्त्त्यन्ते?

निगृप्तिमूल वा धर्मं देहस्यन्तः, एवं श्राक्या अग्नि एव वक्ष्या, नितिओ गाम नित्यकालमेव शून्यः, शून्य वा न चोच्छिद्यते, कसिणो नाम गृह्नगरपर्यवर्तिपदचतुष्पदादि सर्वो वक्ष्यः, त एवं विद्यमानमपि लोक न पश्यति, शृण्वन्तः--'जहा य मये सद ओतिणाधि' इव ॥५४२॥ यथेति येन प्रक्षरेण, चोतयतीति चोतिः आदित्यश्च चन्द्रमा प्रदीपो वा, चोतिना मह सहचोति नानादिरूपाणि बह्वीनि, न पश्यन्ति, जहातोऽपि वर्तमानानि स्वर्गेष्वपि न तेषां वर्णोदिविशेष पश्यन्ति, नयतीति नेव इति यस्य नेत्रे स भवति इति नत्र, उच्यते उपरते वा सत तु ते एव अकिरियाता सुतमिति विद्यमान, तु पूरणे, अकिरियायाप्रणा, अकिरिओ मिच्छचोदयाप्रकारात् जीवादीन् पदार्थान् जानति, अथवा किरिय न ते पस्सतिस्ति क्रियाप्रचा द्रव्याणां आगमनगमनायाः क्रिया पश्यन्तोऽपि न पश्यन्ति, स्वय क्रियासु वर्तते उंचवत्, न चैताः न पश्यन्ति, निरुद्धा येषां प्रज्ञा ते भवन्ति निरुद्धपमा भागावरणोदयेन, अथवा ते वराका कथं ज्ञास्यति ये आगमज्ञानपरोद्या एव?, जे पुण न निरुद्धपमा ते प्रत्यक्षण वा आगमेन परोक्षण जीवादीन् पदार्थान् यथावज्जानंति, तत्रावधिमन पर्यायेकत्वानि प्रत्यक्ष, मतिः द्युतिः परोक्ष, प्रत्यक्षज्ञानिनस्तावत् जीवादीन् पदार्थान् करतलामलकवत् पश्यन्ति, ममचसुतणाणिणोवि लक्षणेण, अट्टगमज्ञानिमिषपारागा अर्थे च माधवो जाणति विमिलण, 'सबच्छर सुमिण लक्ष्मण प्व' इव ॥५४३॥ संबत्तरनिमिषे इमे एगद्धिया, त०-संवच्छरोचि वा ओतिसेप्ति वा, सुमिण सुविण ज्ञाया व, लक्ष्मण सारीर, एतेष्वेव सेसपाइं पि स्रताइ, तज्ज्ञा-भोम १ उप्पात २ सुमिण ३ भंतरिपस्स ४ अंग ५ मर ६ लक्ष्मण ७ पच्चण ८, भवमस्स पुग्गस्स तठियातो आयापरयुतो एत जीणीत, एत बह्वे अभिजिता, एव अट्टमं जिजिण बह्वे समणा अभिजिमाण 'मग्गवलोगमि जाणति अणागताइ' अतिश्रान्तवर्तमानानि च, कवल्लिबदा

ऋरति तथा गताणिचि, तथा भूताणिचि यथावस्थितानीत्यर्थः, अंगवर्जाना अनुष्ठुभेन छन्दसा अर्द्धत्रयोदशशतानि सूत्रं तावदेव
 शतमहस्याणि परिपातिका, अङ्गस्य तु अर्द्धत्रयोदशमहस्याणि सूत्रं, तावदेव सयसहस्राणि वृत्तं, अपरिमितं वार्तिकं, एवं निमित्त-
 मप्यधीत्य न सर्वं तुल्याः, परस्परतः पदस्थानपतिताः, चोदसपुन्वीवि छट्ठाणपडिता, एवं आयाधराणि छट्ठाणवडिया, यतश्चैवं
 तंनापटिश्यन्ते 'केई निमित्ता तधिया भवंति' वृत्तं ॥५४४॥ केचिदिति न सर्वे, अभिन्नदसपुन्विणो हेहेण एतं अट्टगंपि
 महाणिमित्त अधितुं गुणितुं वा, अधीत्य एवमेव केचित् परिणामयन्ति, ते पडुच्च ते णिमित्ता तधिया भवंति, केई पुण निमि-
 त्तुद्वित्यात् विशुद्धिणेमित्तकेहितो छण्हं ठाणाण अण्णतर ठाणं परिहीणा अविशुद्धस्वयोवममा 'विष्पडिएन्ति णाणं' विपर्या-
 सेन एति विष्पडिएन्ति, 'इक् स्मरणे' 'इड् अध्ययने' 'इण् गतौ' एषा त्रयाणामपि इगिडीणां परिपूर्वाणां अप्रत्ययान्तानां विप-
 र्यय इति पूर्वरूपं भवति, विपर्ययेण एति विष्पडिएति, को अर्थः?—विपर्ययज्ञानं भवति, असम्यगुपलब्धिरित्यर्थः, सपरिभवम-
 प्यङ्गमधीत्य, अव्यमपडलदिद्वंतेणं, यथा श्लक्षाभ्रपडले कश्चिद्वेचि एकमेवेदं अभ्रपडलं यावत्तत्रान्यदप्यस्ति सूक्ष्ममिति नोपलभ्यते,
 सजतावि केई विष्पडिएन्ति णाणं, किमंग पुण अण्णउत्थिया दगसोयरिया तव्वणिगादयो, ते विज्जभासं अणधिज्जमाणा
 अणधिज्जमाणेचि अधीतेन निमित्तेण दुरधीतेन वितथं दट्ठा निमित्तं वदन्ति, णिमित्तमेव णत्थि, तद्यथा—कचित् क्षुते त्वरितत्वात्
 सद्धित एव गतः, तस्य चान्यः शुभः शकुन उत्थितः येनास्य तत् क्षुतं प्रतिहतं, स चेत् न तं शकुनं वेद शकुनोऽपि वा न लक्षितः स
 तु मन्यते व्यलीकमेव निमित्तं, चेनाशकुनेऽपि सिद्धिर्जाता इति, एवं शोभनमपि शकुनं उत्थितमन्येनाशोभनेनप्रतिहतमनवबुद्ध्य-
 मानः कार्यसिद्धिनिमित्तमेव नास्तीति मन्येत, अपरिणामयन्, विजाहरि(भा)से णाम यथाथोपलम्भः, विद्यया स्पृश्यते विद्यया-

५८५, निधया गृह्यत इत्यर्थः, त एव वराका चक्षुःप्राप्तमपि पिमिचमपरिणामयन्तः आहं सु विद्वाण् पतिमोक्त्वमेव निमिच
 विद्यापरिमोद्य, एव हि कस्य, नापीतन्यानि निमिचश्चास्त्राणीत्यर्थः, किञ्चित्तथा किञ्चिदन्यथेतिकृत्वा मा भून्मृषावाद्ग्रमज्ञः,
 पुद्गलः किञ्च द्विष्याणामाहयोक्तवान्—आदय वर्षाणि दूभिश्च भविष्यति, तेन दयान्तराणि गच्छत, ते ग्रस्वितास्तेन प्रतिसिद्धा
 गुभिधमिदानीं भविष्यति, कथं?, अथैक मयः पुन्यवान् ज्ञात, तस्याधान्यात्सुभिश्च भविष्यति, इत्यतो निमिच तथा चान्यथा
 न भवतीति कृत्वा आहं सु विद्वाण् पतिमोक्त्वमेव, उज्ज्वलमित्यर्थः, मोक्ष च प्रति निमिचकमित्यतः निरुत्सृष्ट, अथवा विद्वत्तया परि
 मोक्षयमाहुः, मांस्यादयो ज्ञानान् मोक्षमिच्छन्ति, न निमिच सत्याण परित्राणमियन्ति न ते क्लिप्तान्तपरोक्षमात्मान परलोक मोक्षं
 च प्राप्नुवन्ति? इत्यादि शास्य, पञ्चगुह्यं कर्म भवति तं सुषण्णामहीलषाण्, उक्त हि ज्ञानस्य ज्ञानिनां चैव, निदाप्रद्वेषमत्सरे । उप
 शातश्च विमिश्र, ज्ञानम कर्म भव्यत ॥ १ ॥ स्यादुद्दि—कनैतानि ममोमरण्यानि प्रणीतानि? ज च हेष्टा युत ज च उर्वरि भणि
 द्विति?, उच्यत—अनिरुद्रपण्या तित्तगरा त मयमकस्वन्त 'ममेव लोभ' इति ॥ ५४५ ॥ त इति तीर्थकराः, एतदिति यदति
 क्रान्तस्य च परममयमिदं परूवणाश्रं ना, एवमन्वऽप्याम्यातवत् आसयाइरसंति च, सम्यक् इवा ममिच क्षात्वेत्यर्थः, तथागता
 ममणा मारुणा य तथागत इति तीर्थकरत्वं कवलज्ञानं च गता, पठ्यते च—तद्वा तद्वा समणा माह्वणा य, तथा तथति
 यथा यथा ममाभिमागव्यवस्थिताः तथा तथा म्यान्ति ग्रंकाव्यात् ले अभिगाडियमिच्छादिद्वी जे अ अणमिगाडियमिच्छा-
 लिद्वी नमि मव्वमि न्दुनमाव्ययान्ति, ममणा माह्वणा यदि मगद्ग, पञ्चसलणाणिजो परोक्स्वणाणिजो या आगमप्रामाण्यत्, किमा-
 म्यान्ति? अत्रिय माना अत्रिय पिता दात्र सुविण्णा कम्मा सुविण्णफला भवति, एव क्रियावादिस्त्व म्याप्यत, किञ्च—'सत्यं

कडं पाणकड च दुक्ख संयं कडं गाम स्वयं कृत संयं कड, सव्वमेव हि कम्मं दुक्खं, प्रतीकारात्पुण्यमपि दुक्ख, उक्तं हि-
 'तौ सव्वकालदुक्खौ' त तु स्वयं कृतमेव, नान्यकृतं, न वाऽकृतं, आहसु विज्जा चरणं पमोक्खं विज्जाया चरणेण वा
 मोक्खो भवन्ति, न तु यथा सांख्या ज्ञानेनैवैकेन, अज्ञानिकाश्च शीलेनैवैकेन, उक्तं हि- 'क्रियां च सज्ज्ञानवियोगनिष्फलां,
 क्रियाविहीनां च निबोधसंपदं । निरस्यता क्लेशममूहशान्तये, त्वया शिवायालिखितेव पद्धतिः ॥ १ ॥' 'ते चक्खुभोग-
 धस्मिया(भूया उ सुहं पयाणं)गायगा' वृत्तं ५४६॥ चक्षुर्भूता लोकास्य, प्रदीपभूता इत्यर्थः, देशका गायकाः पगढगाः, मग्ग
 णाणातिहितं सुहं प्रजानां, तु विसेसणे, सन्मार्गगुणोश्च दर्शयति कुमार्गदोषांश्च, अथवा तु विशेषणे, अहितमार्गनिवृत्तिं च, प्रजा-
 यंतीति प्रजाः, तथा तथा सासयमाहु लोको तथा तथेति येन येन प्रकारेण शाश्वतो लोको भवति पञ्चास्तिकायात्मकः अथवा
 यथाऽस्यात्मनः अन्यवच्छिन्नकर्मसंततिर्भवति यथाप्रकारा च तथा तथा सासतमाहु लोके, तथा 'चउहिं ठाणेहि जीवा णेरइयाउ-
 यत्ताए कम्मं पकरेंति०' तावत्संसारो नोच्छिद्यते यावन्मिथ्यादर्शनं, तीर्थकराहारकवर्जाः सर्वे एव कर्म्मविन्धाः सम्भाव्यन्ते,
 उपलक्षणत्वादस्यान्यदपि यदन्नं संभवति तत् द्रष्टव्यं, एवं रागेद्वेषावपि संसारकरौ इति कृत्वा तथा तथा वदति-संसारमाहुः, अहवा
 अतथा तथात्ति जस्म जारिसी सत्ता तथा तस्स उवचयो होति मिच्छा, अहवा मिच्छत्तअविरतिअण्णाणि जहा २ तथा २ संसारः,
 अथवा पाणवहादी जहा २ तथा २, अहवा कमायादयो जहा तथा, कायवाङ्मनोयोगा जहा २ तथा २ संसारो, सर्वत्र यात्रा
 परिमाणं वक्तव्यं, 'जंसी पया' यस्मिन्निति यत्र, प्रजायंते इति प्रजाः, सर्वे एव सत्ता मानवा इत्यपदिश्यन्ते, मानवानां
 प्रजा मानवप्रजा, अथवा माणवा इति हे मानवाः!, संप्रसृताः संग्रहादा ओगाढा विगाढा मग्गगाढा इत्यर्थः, एवं आश्रयलोके

कथयति, आध्वनलोकानुरूपमेव च लोकं विधत्ति 'जे रक्खवसा जे जमलोइया या' वृत्त ॥ ५४७ ॥ केषांचित् भवनपत्त्यादि
 देवा द्वाधता तेण रक्खमगइण, अथवा व्यन्तरा प्रदीता राधमग्रइणात्, जमलोइयग्रइणादेमानिकां घुचिताः, गाघर्वा व्यन्तरा
 एण तेण जमदनघर्दया विविधा, गर्वे ते जम्मस्स महारायस्स आणाउववातनयणिरेसे चिट्ठति, असुरग्रइणेन भवनवासिन
 घुचिता, गाथया व्यन्तरा एव, ज्योतिष्ठा इउयन्त एव, सरा आगासगामी य पुडोसिता य देवपक्खिस्ववातादय आगा
 मगामी, पुळ्ळयपुनस्सपय द्वित्रिचतुरिन्द्रियाध स्थलचरा जलचरा, एते पुडोसिता, पुनः पुन विपर्यासमेनि विपर्यासो
 नाम जम्मनि मृत्यु, मय एव संसारे विपर्यासः, जेण 'पुडविक्कयमइगओ उक्कोसं जीवो तु संवसे' 'जमाहु ओइ सलिल
 अपारग' वृत्त, ॥ ५४८ ॥ यत् इत्यनिर्दिष्टस्य निर्देन जाइ भगवानेव, द्रव्यौघ स्वपम्भुरमण, स एवौघः मल्लिः, ओघसलिलेन
 तुन्य औपगलिलं तस्यापारं, जलचरा स्थलचरा वा न समुत्तुवन्ति गतु णण्यत्य देवण महद्दिण्ण इत्यतः अपारगः, आणाहि ण
 जहा त्रिर्नरुपदिष्ट आगमग्रामाण्यन् प्रत्यक्षतश्च उपलक्ष्यत मनुष्यादिसंसारः, चतुर्थिच मयगइण २, कव्विलयमित्यर्थः, चउरासिति
 जोगिणमइगयमइस्मगइणो अत्य अजोरपारपनिट्ठो मण्यद्वाएवि ण मुच्चति मिच्छादिट्ठी लोको, लोकाएतमुण्णवादिगादि लोकिरु
 इत्यादि, इमोच्चति मिच्छन्तयातगुरुत्वन च ण तरंति अनुपलेत्तए, जेवि अस्थिवादिणो किमग पुण नास्तिकाः, जहा ताणि चत्तारि
 सायममहत्स्माणि सातागुन्यसत्थेण छक्काययचगाइं आताइं, 'जंसी चिसण्णा चिसयगणादी' यत्र समारे यत्र वा
 नासागधर्मे मभायौ कुमार्गे पा अयत्तममरण्येयु, पंचसु वा विमण्डु विसभा, सुगरियान् स्पद्धो, तेज्वप्यगना, तासु दि पच्च विपया
 विग्रन्त, तथा- 'पुक्कफलाण च रस्स' इत्यतः अगणामाहण, इदं तोच्चिति द्विविधनापि प्रमादन लोकं अमुं संचरंति, सज्जहा-

लिङ्गभेदयोगेण अविगतीण य, अथवा आरमपरिग्रहाभ्या रागद्वेषाभ्या वा त्रमस्थावरलोगाभ्या इम लोगं परलोगं वा, त एव
 मित्यानादिभिदापंगमिभूताः अमन्यमवसरणावस्थिताः 'ण कम्मुणा कम्म खवेति चाल्हा' वृत्तं ॥५४९॥ न इति प्रतिषेधे,
 निःशान्तादिषु कर्मव्यवहारेषु वर्तमानाः न कर्माणि क्षपयन्ति बालाः—कुतीर्थाः, यस्यैव हि ते भीतास्तमेवाविशन्ति, कर्मभीताः
 कर्माण्येव पश्यन्ति, न निदानमेव गेगस्य चिकित्सा, यथा कश्चिन्मूढधीर्निदानैरेव रोगचिकित्सां करोति, स हि तस्य वृद्धिमामोति,
 प्रकर्मणा नु आश्रयनिरायेन कर्मणि क्षपयन्ति धीराः विधिक्रियाभिरिवामयान् वैद्याः, सेधाविणो लोभमयं मेरा (मेहया)
 वानिणो, लोभमतीताः, नीतगगा इत्यर्थः, एवं मायामतीता र वा संतोसिजोति अलोभाः, स्याद् बुद्धिः अलोभाः संतोषिणश्च
 तद्वागमिति कृन्वातेन पुनरुक्त, उच्यते, अर्थविशेषात् न पुनरुक्तं, लोभतीतः इति लोभमतिक्रान्तोऽलोभो वीतरागः, संतोषिण इति
 नियतपरमा अवीतरागा अपि वीतरागाः, णो पकरेति पावं संतोसिणो पयणुयं पकरेति, तब्भववेदजिज्जमेव, यत एव लोभा
 इया एत एव संतोसिणः, एवं अमातिनः स्तोक्रगायिनः, त एव भगवन्तः अनिरुद्धपणा 'ते तीअउपन्नअणागताइ' वृत्त
 ॥५५०॥ त इति तीर्थक्रादयः प्रदीपभूताः, तीताणि लाभालाभसुखदुःखादीनि एवं पडुपन्नअणागताइ, जेहिं वा कम्ममेहिं पुब्ब-
 वनेहिं इडायातो जोणिवास पदं करेति जं न भविस्सति इत्यतः तीतपच्चुप्पअणागताइ, तथा भूताइ तहागताणि अवितहाणिचि
 गणिचं होति, न विभंगजानिवत् विपरीतं पश्यन्ति, 'अणगारे णं भंते ! मायामिच्छादिद्वी रायगिहे नयरे समोहए' तेनावधिविभं-
 गोपयेणेण, रायगिहे गतयं च वाणाग्सीण्णयरीए रूवाड जाणति जात्र से संदंमणविचवासो भवति' ते भगवन्तः प्रत्यक्षज्ञानिनः, परोक्षे
 वा पूर्वविदः, जेनारो अण्णेमि अणवण्णेता—णयंतीति नेतारः अन्येषां भव्यानां सर्वेषां नेतार इति, न अन्यस्तेषां नेता

विषत, एतत्तु तात्र समयेन वा घम्मे अपस्सात इत्यतो अमप्यणता, पुद्दा मययुद्दा नुदयोपिता ग गणघराद्या, अंत कुव
न्तीत्यन्तकरा भवन्तं कर्मान्त वा, य वात्र भगन्त न कुर्वन्ति तावत् 'ते णेव कुन्ध्यन्ति ण कारयेन्ति' वृत्त ॥ ५५१ ॥ स्य
न कुर्वन्ति न कारयन्त्यन्यैर्नानुमन्यन्त, किं तत् !, पाणाइवाव, अनुक्तमपि विज्ञायते प्राणातिपात, यनादिदृश्यत मूनाभिम्मक्काण
दुगुछमाणा भूतानि तमथावराणि ताणि यतो भिसं संकृति सा भूताभितक्का भवति, हिसत्यय, तां भूताभितक्का त क्कारिणद
शुगुप्समाना उद्दिजमाना इत्यर्थः, पाणातिपातमिति धान्यश्रुप, लोकोऽपि हि मत्स्यपन्थादीन् हिमक्कान् जुगुप्सत, एर त ण आयान्ति,
ण मापावैति सुमावाव, एव बाय भिच्छादमण ण पल्लवैती णो सइति णवएण मेदण, स एवमप्पाण परं तदुमय च सज्जममाणा
सवेति सर्वकाल प्रव्रज्याकालादारम्य यावसीव ज्ञानादिषु विविच प्रणमति पराक्रमत इत्यय, विदितु दारा विज्ञाय पीगा
भवन्ति, ज्ञानादिमिवा राजन्तीति वीरा, एक न सर्वे, पठ्यत च-विण्णस्ति वीरा य भवति तक्के, विप्रप्तिमात्रा वीरा एरंक्
भवन्ति, ग तु करववीरा, स्यान् कैः करणभूतानि येषां संक्रित्यन्ति, उच्यते- 'उहर य पाणे' वृत्त ॥ ५५२ ॥ उहरा युग्मा
कुन्ध्यादयः सुदुममकपिक्का वा, पुद्दा महामरीरा बादरा वा, त उहर य पाण पुद्दे य पाणे जे आततो पस्सति मन्यल्लेगे
आरमना तुल्य आत्मयत् यत्प्रमाणो वा मप आत्मा एतावत्प्रमाणः कुयोरपि इस्तिनोऽपीति, अथवा 'उद मम ण पिय दुक्ख'
एव सुव्यजीवात्तं, उहराण वा महाक्काण वा 'पुहविक्काए ण मते! अकृते ममाणे करिमय वेदण वदयति?', मुचालागो इत्यत
स्तपि ण अक्कमित्था ण संभेयवणा, ये एवं पश्यन्ति 'उदेवती लोगमिमं भइत' वृत्त, उदेवता उपश्रुते, पण्यवीत्यर्थः,
उपेक्षां करोति, सर्वत्र माध्यस्थ्यमित्यर्थः, महान्त इति छन्धीयस्त्रयाकल अटविषयस्त्रयाकलं वा, पल्लिपिंदोबमाण महान्तो लोगो,

अथवा कालतो महंते अनादिनिधनः, अस्ति एकं भव्या अपि ये सर्वकालेनापि न सेत्स्यन्ति, अथवा द्रव्यतः क्षेत्रतश्च भावतश्च नान्तः,
 बुद्धो नाम धर्मे समाधौ मार्गसमोसरणेसु च, अप्रमत्तः कायेषु जयणाए य, अथवा अप्रमत्तेषु असंजतेषु परिवण्णासिञ्चि वेमि,
 अथवा बुद्धे अप्रमत्ते सुदुह परिव्वए । 'जे आतयो परतो यावि णच्चा' इत्तं ॥ ५५३ ॥ आत्मनः स्वयं तीर्थकरा जाणंति
 जीवादीन्, पगतो गणधरादयः, अलं पर्याप्त्यादिषु, स द्विधाऽपि जानकः अलमात्मान पराश्चेति, अकृत्यात् वा प्रतिपेधे यतितव्ये,
 इत्थेवं त ज्योतिर्भूतं तमिति त उभयत्रातारं ज्योतयतीति ज्योतिः आदित्यश्चन्द्रमाः मणिः प्रदीपो वा, यथा प्रदीपो द्योतयति
 एवमसौ लोकालोकं ज्योततीति ज्योतिस्तुल्यः इत्यर्थः, सतत आवसे(सेवि)जासिञ्चि जावजीवाए से(वे)जा तित्थगरं गणधरे वा
 यो यस्मिन् काले ज्योतिर्भूतः जे 'पादुकुज्जा' य इत्यनिर्दिष्टः, प्रादुः प्रकाशकं, ये प्रादुर्गुर्वन्ति धर्मं पूर्वापरतोऽनुचिन्त्य, कर्त-
 लामलकवत् लोकं दृष्टु इत्यर्थः, अथवा अणुवीथिणि तु परसमयं दर्शयति, धर्मं समधिमार्गं समोसरणानि च, कीदृशाः पुनस्ते
 विधारितज्ञानिनः त्रैलोक्यदर्शिनः, उच्यते—'अत्ताण जे जाणति जे य लोगं' इत्तं ॥ ५५४ ॥ आत्मानं यो वेत्ति यथाऽ-
 हममातोति संसारी च, अथवा स आत्मज्ञानी भवति य आत्महितेऽपि प्रवर्त्तते, अथवा त्रैलोक्य (काल्य) कायोंपदेऽगादान्मा
 प्रत्यक्ष इति, कृतवानित्यादि, येनात्मा ज्ञातो भवति तेन प्रवृत्तिनिवृत्तिरूपो लोको ज्ञात एव भवति, आत्मौपम्येन यथा ममेष्टानि.
 दृष्टवर्थेषु प्रवृत्तिनिवृत्तिभावतः यथाऽस्तीति, अथवा आत्मौपम्येन परेष्वहिमकः। किञ्च 'जे आगतिं जाणड पागमिं च' जे
 आगति जाणंति, कुतो मनुष्या आगच्छंति? सत्तममहिणेऽडया०, कैवा कर्ममिः कुत्र वा गच्छति?, तव्वेए, कुतोऽहमागवः गमि-
 ष्यामि वा? अनागतितरिति सिद्धिः सार्दीया अपज्जवसिता, जे साभत जाणड अमाभयं वा' सर्वदृग्वाणां गाढातरं द्रव्यतः

अथाप्रपत्तं पर्यायतः, चन्द्रमदाच्च द्वाभ्यताम्रादतं वा, तज्जहा-धेरश्या दम्बदुयाए सासता भावदुताए असासता, अथवा निर्वाण
 द्वाभ्यत, समारिषम्ल संसारं प्रतीत्य अशाश्वता, जातिमरण च जाणीते, औदारिक्कनौदारिक्कनां सच्चानां जातिः, एतय ज्ञोषी
 संग्रहो माप्पित्तब्बो, जवविषोऽपि तज्जहा-“सच्चिचक्षीतसंघा मिभायेकद्वस्वयोनयः,” सच्चित्ताच्चित्तीतोष्णसंपुषविदुता एताम
 सेतरा , ओराळिएण चेत मरण, पधानुलोम्याच्च यतोऽप्यवादं, इतरचा तु पूर्वः उपपातो वक्तव्य , स तु नारकदेवानां, वयण तु
 जेतिसियेमाणियाणं, उब्बट्ठणा मवणवासियाणं वतराण नेरुयाण च, ‘अघोवि सत्ताण विउवट्ठण च’ इत्थं ॥ ५५५ ॥
 अहा अहा गुत्थपि कम्मणि तहा २ अघो विठट्ठति, विविधं उचति विउरति जातते मियत इत्यर्थः, सर्वार्यसिद्धादारम्य यावद
 पोसत्तम्यां तावदपो वर्तन्ते, तत्रापि ये गुत्तरकमाण ते अप्रसिद्धाने ज्ञेयेषु चोत्कृष्टस्थितयः, जो आसव जाणति आभवान्
 रागादीन् प्राणवधादीन् पञ्च आरंभपरिगाहो च इत्याद्याभवास्तद्विषयानां संवरः सयम इत्यर्थ , जाव निरुद्धजोगिति, ‘यथा प्रकृराः
 याचन्तः, संसारावद्येतवः । तावन्तस्तद्विपर्यासा, निर्वाणावेद्येतव’ ॥ १ ॥ इत्थम् च ओ जाणति निज्जर वा दुप्पलमिति
 कर्मवच-प्रकृतिस्थित्यनुमानप्रदेशात्मकः तदुदयश्च, निर्जरा नाम वचापनयः द्वादशप्रकारं तपो निर्जरा, सो वम्म समाधिमग
 समोप्सणाणि य आरुपातुमर्हति, पठ्यते च-आइक्खेत्तुमरुहति सो फिरियाथाव एतानि मिथ्यावर्धनममोसुरणानि समाक
 राणिणि इत्था क्रियावादी सम्यग्गृह्णित्वान् ‘सदेसु स्खेसु असुच्छमाणो’ इत्थ ॥ ५५६ ॥ रागो गरितो एव जाव
 फासेसु, रसेदिं गवेदिं अबुत्तसमाणो वेप गृहीत’, एव ज्ञेयेष्वपि इन्त्रियेषु ‘सदेसु आमरुपायएसु अ’ णो जीवित णो
 मरण विपत्थण असंबमजीविदं, जणवपिपं पत्थए विपत्थए, न वा परीमहपराइय मरण, णो विपत्थए, अथवा मा दु च्छित्ते-

उजासि जीवामि चिर, मरामि च लहुं, वलयं कुडिलमित्यर्थः, तत्र द्रव्यवलयं नदीवलयं वा संखवलयं वा, भाववलयं तु कर्ममा-
चउसमोसरणं, कुडिलं तु मिच्छत्तं, वलयत्तएण मुक्को वलयादिविमुक्को हि, पठ्यते च-मायादिविमुक्के इत्यर्थः॥ इति समवसर-
णाध्ययनं द्वादशं समाप्तं ।

आहयधियंति अज्झयणस्स चत्तारि अणुओगदाराणि, अधिकारो सीसगुणदीवणाए, अण्णपि जं धम्मसमाधिमगं समोसरणेसु
जं जत्थ अणुवादी तं च अवितत्थं भणिण्हिति, एतेसि चउण्हवि धम्मादीणं विपरीतं वितहं, अत्र चायं न्यायः-यदुत उपसर्ग-
प्रत्ययविमुक्ता प्रकृतिर्निक्षिप्यते, यतः 'णामतह'मित्यादि ॥ १२२ ॥ णामणिण्फणो आयतधिज्जं, तं चतुर्विधं अत्तं, जहा णाम-
तहं ठवणतहं दधतहं० गाथा ॥ १२२ ॥ तं च व्रतिरित्तं दव्यतहं तिविधं सचित्तादि, सचित्तं जहा सर्व एव जीवः उपयोग-
स्वभावः, अथवा जो जस्स दव्यस्स सभावोत्ति, कठिनलक्षणा पृथ्वी द्रवलक्षणा आप इत्यादि, अथवा दारुणस्वभावः मृदुस्वभावो
वा, जो जस्स वा अचित्ताणं गोसीसचंदणकंबलरयणमादीणं, जहा—'उण्णे करेती शीतं स.ए उण्हत्तणं पुणरुवेति' मीसगणं
तंदुलोदगमादीणं जाव ण ता परिणतं, भावतहं पुण णियमा० गाथा ॥ १२३ ॥ भावतहं, तत्थ छव्विधो भावो, तंजहा-
उदइयभावतहं, उपसमणमेव औपशमिकः अनुदयलक्षण इत्यर्थः, क्षयाज्जातः क्षायिकः, किञ्चित्क्षीणं किञ्चिदुपशान्तं क्षायोपश-
मिकः, तौस्तान् भावान् परिणमतीति पारिणामिकः, एवं समवायलक्षणः सान्निपातिकः, अथवा भावतहं चउव्विधं-दंसणं णाणं
चरित्तं विणय इति, णाणं पंचविधं स्वे स्वे विषये अवितहोपलम्भः, एवं तु विधिः, दंसणे चक्खुदंसणादि, चरित्ते तवे संयमे य,
तवे दुग्गलमविधे संजमे सत्तरसविधे, विणयस्स वा बायाकीसतीविधस्स, ज्ञानदर्शनचरित्ते जो वा जस्स जहा जदा य पउंजियव्वो,

अथवा चित्तम्, एतत् मावन्वितेष्टम् अपिचरो, अथवा मावत्तत् पतत् अपमत्तं च, पसत्थणाधिचरो, 'जह सुस्त तद् अत्यो' माया ॥१२४॥ यदि यथा यत्र तथैवावो मवति तथा वर्जयति तद्वचि, किं मणित होति ? , जं मत् सोमणिनि च, जं संत संसार नित्वारणाय प्रथम्यते त पमत्पमावत्तत्, जं पुण विद्यमानमपि दुगुष्ठितं त समारकारणमितिकृत्वा अत्रोमन आसीदित्यपदिश्यते, प्रथोमनमित्यर्थः, जो पुण एत पमत्पमावत्तत् आयरियपरपरेण आगत जो उ छेयबुद्धीप । कोवेति न्छेयबुद्धी-दूपयति जमाखिणास च नासिद्धिः ॥ १२५ ॥ जो एय आयरियपरपरेण आगत कोवेति सो-ण कुणेति पुक्कम्भमोक्कम्भ उज्ज ममाणोऽपि सयमपदेसु । तम्हा अनुकरिस्सो वज्जेयवो जज्जणेण ॥ १२६ ॥ णामभिप्फुज्जो गतो । सुत्ताणुगम सुत्त उपायेयम्भ, अणत्तरसुत्ते वलयाविमुक्कति सुत्त, इहापि वलयादी अवितद्वद्दीलेन प्रयतितव्य वलयविनिर्मुक्केन, मानवलय माया, शिन्ध दोषाव श्लोका , वमुक्करिसादीया मावन्वेमा वज्जयम्भ्या, इत्यत 'आधातविज्ज' तु पवेड्यस्से' वृत्त ॥५५७॥ अ यथा मिथ्या, आहवधिय याथातथ्य, श्रीलव्रतार्तान्त्रियसंवरसमितिगुप्तिकापनिग्रह सवमवितत् यथा तद्, ते अनाचरतां च दोषान् यस्याम', अथवा व्रतममितिक्रयायाणा धारणालयवादि, निस्वाम्यग्रौ (नियद्वादिक) तुविद्येपणे, ये च वितपमाधरंति तांश्च वस्यामः, भूत मावेदयिप्यति, नानार्चन्तरमावे पुरिमवातिमिति, केचित्त्रियचमाण, कयि अवाछन्दाः, मरपुरुषश्रीलगुणांभोपदेस्याम , समोमरणे तु अण्णउत्थियगिहत्वाण वटयो दध्दिताः इत्यतो नानापगार पुरिसरस जात तिष्ठन्तु तावभानाप्रकारा गृहस्थाः, अन्यतीर्थिका यामत्थादयो सविग्गा य णाणापगारा पुरिमवाता व्याणाछन्दा इत्यथ , अथवा किं चित्प यदि नानाविधा पुरुषा नानाश्रीला एव मवन्ति ? , एक एव हि पुरुषस्तानि तानि परिणामंतराणि परिणमत, णाणापगारा पुरिरावाता मवति, तववा-ऊदावितीवपरिणाम

कदाचिन्मन्दस्वभावः कदाचिन्मृदुस्वभावः कदाचिन्निर्धर्म एव भवतीति, कृत्वा च कृत्य कश्चिन्नित्यने कश्चिन्मुतरा प्रवर्त्तते, अन्यस्य
 चान्यः परीपहो दुर्विपहो भवति अथवा दारुणादारुणस्वभावत्वाच्च नानाप्रकार पुरुषजातं भवति, 'सतो य धम्म असतो य असीलं'
 मतिरिति शोभनस्त्वस्य सतः धर्मो भवति, यथार्थः, एवं समाधिर्मार्गश्च, असदिति अभावे जुगुप्साया च, अभावे तावत् अशीला
 एव गुहस्थाः, जुगुप्सायां अशीलानारीनत् नासौ न शीला किन्तु अशोभनशीलत्वात् अशीला इत्यपदिश्यते, दुर्गुण्डायां पासत्थादयो,
 अणउत्थिया पामत्था य कुसीला, सर्वाशुभनिवृत्तिः शान्तिः सर्वभूतशान्तिकरत्वात्, सर्वाशुभानिवृत्तिः अज्ञान्तिः, तथा च परमा
 शान्तिर्निर्वाण भवति, अज्ञान्तिरशीलः आत्मनः परेषां च, इह वा शान्तिर्भवत्यमुत्र च तां कर्मनिर्जरणशान्ति, प्रादुः करिव्यामि
 प्रमाशयिष्यामीत्यर्थः, कर्मबन्धकरणं चाऽज्ञान्तिः, इह परत्र शिष्यदोषगुणांश्च प्रादुः करिष्यामि, तत्र तावच्छिष्यदोषाः । 'अहो
 य राओ अ समुट्ठिण्हि' वृत्तं ॥ ५५८ ॥ सम्यक् उत्थिताः २, सम्यग्गहणात् समुत्थितेभ्यः मयमगुणस्थितेभ्यश्च द्विविधां
 शिक्षां गृहीत्वा तीर्थग्रादिभ्यः 'तथागतेभ्यः' संभारनिस्सरणोपायस्तावत् प्रतिलभ्यते, प्रतिलभ्य ज्ञानदर्शनचारित्रवन्तः धम्म
 प्रतिलभ्य तीर्थकरोपदेशात् जमालिवदान्मोत्कर्षदोषाद्विनश्यन्ति, गोष्ठामाहिलावसानाः सर्वे निह्नुवाः आत्मोत्कर्षाद्विनष्टाः
 धोटिकाश्च, एवमात्मा समाहिमाघातमजोसयंता भावसमाधिव्यख्यातः, तीर्थकरैः जुपी नीतिसेवनायोः, तं 'अजोमयंता'
 कम्मोदयदोसेणं केयि दुवियडुबुद्धयः अमदहंता केचिन् श्रद्धतोऽपि धृतौ अपि दुर्गलाः, यावज्जीवमशुक्रंतो यथागेपितमनुपालयितुं
 जेहि चेव णिक्कारणवच्छलेहिं पुत्रवत् संगृहीताः ते चेव कहिचि दुक्खलित्तादौ, मणो अणुत्तरं वा साधुं पडिचोदेति-मा एव करेहिहि,
 नेप शाम्तारोपदेश इति, सत्थारमेवं फस्सं वदंति सो हि न ज्ञातवान्, किं वा तस्स उवदिस्संतस्सवि पारक्कस्स छिज्जति?,

सुह परायण्यहि हत्वेहि इंगाला कट्टिलति, अथवा य आस्ति से आस्ता-आचार्य एव, तयि चोदति, अझीलो वा, असंतिभावे य
 परमाणो, असत्पुरुषाः सुधीलं दुःधीलं वदति, दुःधीलं सुसीलं च ॥ किञ्च-‘वित्तोधि य वा (ते) अणुकोदयसे (अणुका
 इर्यते) इव ॥ ५५९ ॥ वित्तोधिकरं वित्तोधि य, घम्मकथा सुसत्त्वो वा, अनु पञ्चाङ्गावे, कथितमाचार्ये अनु कथयन्त्यन्येषां,
 तथाऽऽचार्यपरंपरागतं पाप चरिष वा जमाल्लिपमिती य आतमावेण वियागरेवि, मावो नाम ज्ञान अमिप्रायो वा, उस्तुच
 पचवेति, वैर्वा वैयेणाग्रहन्तः परिणामयितुं विवह कथयति, आचार्यसमीपे गोष्ठामाहिलवत्, निगता वा जमाल्लिवत्,
 एवं न युन्यते, ययोदितमेव संयुन्यते, इत्थेनमावसावेन वियागरेति, केषिच कथ्यमानमपि ब्रुवते नैवदेवं युज्यते यथा भवानाह,
 स्यादेन तु युन्यते, न एव स्वच्छन्दः अट्ठाणिए होइ यत्तु गुणाण वनायतन असम्मव अनाचारः अस्थानमित्यनर्थान्तरं गुणा
 ‘सुस्समति पढिपुच्छति सुमेति गेव्वति य ईइए भावि । तथो अपोइए वा घारेइ करेइ वा सम्म ॥ १॥’ एवेहि सुस्समणादीणं
 गुणार्थं भत्तयाण भवति, धैनयिकमन्योऽन्यसाधारणवैयावृत्त्यादीनां, च अथवा ‘सवये गाप्पे’ पट्टते च—‘अट्ठाणिए होति
 यत्तुणिवसो’ बस्सानिको गुणानां, दोषानां तु यत्तुनिवेदो भवति, नियतं वेदो निवेदोऽन्ययिकादीनां दोषानां, जे पाणसकाए
 सुसं ववन्ति गाप्पे सका पाणसका तसु तेसु पाणत्तरसु एवमेतन्न युज्यते अथवा संकलितमन्यार्थाः, जे ज्ञानवन्तमात्मानं मन्य
 मानाः तसं सवति त्रमयमावे छन्दसा पियमा चैव सुसं वदति जमाल्लिवत्, जमि अणुवादी अमिषिवेसेभ भवति तदपि मृषा भवति,
 ‘जे आचि पुट्टा पल्लिकचयति’ इव ॥ ५६० ॥ य इत्थनिदिद्विनेइः, कलविज्जीत कस्यपिच मक्कायात् जाल्यादियरियेह-
 वस्य, म च ५९ केनचित्-कस्य मक्कायात् भवताज्जीतमिति १, च तस्मात्कार्यार्थोक्तायादिविभिरागमानमस्कर्त्तुं इत्युपमानः अस्माकं

यंमपलपने, प्रव्यातमन्यमुद्दिमति, योऽपि तावद् यथा वैरस्वामी पदानुमरणलब्धिमम्पन्नः, आयसिआओ अधिकतर पणवेति, तेनापि न निरुचितव्यः आचार्यः, किमंग पुनर्ये ममानो न्यूनतरो वा, जे पुढा भणंति अनुकस्सेण-मया चैवैतद्विस्तरतो विकल्पितं अर्थपदं, सुत्र वा चिमोद्धितं, मो णिण्हगो असंतिभावडितो, यस्य वा मकाशात् केनचिदधीतं ग्रहणशक्तिया वा तेनान्यतोऽधिक-मधीतं शब्दच्छन्दहेतुत्वादि गृहवासे वा तेन शब्दादीन्यधितानि, परेण चोदितः-त्वया असुकाचार्यस्य मकाशात् अधीतमिति?, न कि जानीते वराको मृत्पिण्डः? यस्योष्ठापि न सम्यक्, यतः अभ्युत्थानादिविनयभीतानि ब्रुवति, एवं णाणे पलिउंचणा, दंसणे य, चरिते तु कोड कोड पागत्थादि पुढविकाडयादि समारभते, कप्पाकप्पविधिण्णुणा सावगादिणा पुढो-फिह तुज्झं एतं कप्पती?, उदउल्लादि मेण्हंतो वा असुगो ण एवं मेण्हति तुमं कह एतं मेण्हमि?, तुज्झं वा एतं एवं आगतेल्लगं?, एवं पुढो इह लोगं कथेती, नइतुं इमं लोयं जोणिधम्म, मो पलिउंचेति, सोऽथ किं जाणति? तुमं वा कि जाणसि?, चीर्णव्रता वयं, पलिउंचंता आदाण-मट् खल्लु आदानं ज्ञानादीनि, आदीयत इत्यादान असाधुमाधुमानीनः साधुगुणवाह्यास्ते असाधव एव साधुमानिनः, अणोमसग्वाए य ते माधुवादं वदन्ति, सः असाधुः साधुमाणी, दुगुणं करोति म पावंपि, वीया बालस्म मंदया, एवं शुद्धस्वतिपरिचाए द्वितीयं पापमासेवंतो, एवं मायान्निताः एहिति ते अणंतसंमारियं, दुःबोधियलाभियं कम्मं वंधिता अणाइयं जाडत्वमरितव्याइं धानमेहिति, एवं माणलोभादोसेऽवि, कोवे तु मव्व एव प्रतिपेधः क्रियते?, 'जो कोहणे होति जगड्-भासी' इत्तं ॥ ५६९ ॥ जगतः अह्ता जगतडा, जे जगति भापन्ते, जगति २ तावत् खरफरुमणिट्ठुराणं असयतार्थ इत्यर्थः, न पुनराचार्यादीन् माधून् गृहिणो वा खरफरुमणिट्ठुराणि भणंति, कक्कमकलुगादीणि वा, अथवा जगदर्थं छिन्दि भिदी वथ मार-

सुह परायण्यहि हत्वेहि इंगाला कट्टिअति, अथवा य अस्ति से आस्ता-आचार्य एव, संपि चोदति, अशीलो वा, असंतिभावे य
 वरमाणो, असत्तुल्याः सुशीलं दुःशीलं वदति, दुःशीलं सुशीलं च ॥ किञ्च-‘वित्तोविद्य वा (ते) अणुकोदयते (अणुका
 हर्यते) इव ॥ ५५९ ॥ वित्तोविष्णं वित्तोविद्य, वम्मकया सुवत्तो वा, अनु पमाञ्जावे, कथितमाचार्यः अनु कथयन्त्यन्येषां,
 तथाऽऽचार्यपरयरागं नाम चरिच वा जमाल्लियमिती य आतमावेण वियागरेति, मावो नाम ज्ञान अभिप्रायो वा, उस्तुष
 पन्नवेति, वैर्षा वैयेणाश्चक्रन्त’ परिणामयितु वित्तं कथयति, आचार्यसमीपे गोष्ठामाहिलवत्, निगता वा जमाल्लिवत्,
 एवं न युज्यते, यवोदितमेव संयुज्यते, इत्येवमावमावेन वियागरेति, केचित् कथ्यमानमपि प्रुषते नैतदेव युज्यते यथा मवानाह,
 स्यादेव तु युज्यते, स एव स्वच्छन्दः अट्टाणिणो होरेइ बहुरुणाण अनायतन असम्मव अनाचारः अस्थानमित्यनधान्तरं गुणा
 ‘सुस्यमवि पढिपुच्छति सुषेति गेण्वति य ईइए आवि । तपो अपोहए वा चारेइ करेइ वा सम्म ॥ १॥’ एतेसि सुस्यमणादीर्ष
 गुणार्थं अस्यार्थं भवति, वैतयिकमन्योऽन्यसाधारणवैयाख्यादीनां, ‘च अबवा ‘सवये गाये’ पठ्यते च—’ अट्टाणिण होति
 पट्टणिवेसो’ अस्याभिको गुणानां, दोषानां तु बहूनिवेशो भवति, नियतं वेक्षो निवेशोऽनैयिकादीनां दोषानां, जे पाणसकाप
 सुसं भवन्ति भावे संझ पाणसंझ तसु तसु गाणतरसु परमवम युज्यते अथवा संकतितमान्यार्थाः, जे ज्ञानवन्तमात्मान मन्य
 माना अंतं लवति अमयमावे छन्दता पियमा चेव सुसं वदति जमाल्लिवत्, अमि अणुवादी अभिगिबेसेण मवति तदपि मया भवति,
 ‘जे भायि पुट्टा पल्लिकथयति’ वृत्तं ॥ ५६० ॥ य इत्यनिर्दिष्टनिर्देशः, फनविज्जीव कस्यचित् मकाञ्चात् आत्माविपरियेत-
 पस्य, य च पृष्ट केनचित्-कस्य मकाञ्चात् सज्जतज्जीवमिति, स चस्मादाचार्याच्चास्यादिमितरमानपूरुषं मन्यमानं समावा

र्यमपलपते, प्रख्यातमन्यमुदिमति, योऽपि तावद् यथा वैरस्वामी पदानुसरणलविवम्पन्नः, आयरिआओ अधिकतरं पण्णवेति,
 तेनापि न निह्वितव्यः आचार्यः, किमंग पुनर्ये समानो न्यूनतरो वा, जे पुट्टा भणंति अलुक्कसेण-मया चैवैतद्विस्तरतो विकल्पितं
 अर्थपदं, सूत्रं वा विमोचितं, सो णिण्हगो असंतिभावद्धितो, यस्य वा मक्काशात् केनचिदधीतं ग्रहणशक्तितया वा तेनान्यतोऽधिक-
 मधीतं शब्दच्छन्दहेतुतर्कादि गृहवासे वा तेन शब्दादीन्यधितानि, परेण चोदितः-त्वया अमुक्काचार्यस्य मक्काशात् अधीतमिति?,
 स किं जानीते वराको मृत्पिण्डः? यस्यौष्ठावपि न सम्यक्, यतः अभ्युत्थानादिविनयभीतानि ब्रुवति, एवं णणे पलिउंचणा, दंसणे य,
 चरिते तु कोइ कोइ पामत्थादि पुढविकाड्यादि समारभते, कप्पाकप्पविधिणुणा सात्रगादिणा पुट्टो-किह तुज्झं एतं कप्पती?,
 उदउल्लादि गेण्हंतो वा अमुगो ण एवं गेण्हति तुमं कदं एतं गेण्हमि?, तुज्झं वा एतं एवं आगतेल्लगं?, एवं पुट्टो इह लोगं कथेती,
 नइतुं इमं लोयं जोणिधम्म, सो पलिउंचेति, सोऽथ किं जाणति? तुम वा किं जाणसि?, चीर्णत्रता वयं, पलिउंचंता आदाण-
 मट्ठं खलु आदानं ज्ञानादीनि, आदीयत इत्यादान आदातव्यमित्यर्थः, असाधुमाधुमानीनः साधुगुणवाह्यास्ते असाधव एव
 साधुमानिनः, अणोवसखाए य ते साधुवादं वदन्ति, सः असाधुः साधुमाणी, दुगुणं करोति म पावंपि, वीया बालस्म मंदया, एवं
 शुद्धस्वतिपरिचाए द्वितीयं पापमासेवंतो, एवं मायान्मिताः एहिति ते अणंतसंभारियं, दुःबोधियलाभियं कम्मं वंधित्ता अणाइयं
 जाडन्वमरित्त्वाइं वातमेहिति, एवं माणलोभादोसेऽवि, कोवे तु भव्व एव प्रतिपेधः क्रियते?, 'जो कोहणे होति जगट्ठ-
 भासी' वृत्तं ॥ ५६१ ॥ जगतः अट्टा जगतट्टा, जे जगति भापन्ते, जगति २ तागत् खरफरुमणिट्टुराणं असयतार्थ इत्यर्थः, न
 पुनराचार्यादीन् साधून् गृहिणो वा खरफरुमणिट्टुराणि भणंति, कक्कमकलुगादीणि वा, अथवा जगदर्थं छिन्दि भिदीवथ मार-

यत् ज्ञातिषादं वा स्वाभिवृद्धिर्वादं वा पुढंवाणि वा, जगद्भासी य, पञ्चते च-येन तेन प्रकारेणात्मा व्यभिच्छति, विउसित वा
पुणो, विसेसेन उमविदं विउसितं, स्वाभितमित्यर्थ, त सपस्व परपस्व वा सामयित्वा पुनरुदीरयति। अथे च से ददपद्
गदाय, ददपदे नाम एरूपदए, महापद इत्यर्थ, सम च उदमतो गृहीत्वा गर्वायां धृष्य विपमे कृपे वा पतति, पापाणकंटाका
अन्यदिश्वापदेभ्यो वा दोषमवामोति, अविउसितो नाम अधितपाहुडो ददगत्याधीप केवलमेव लिङ्ग गृहीत्वा गर्वायां धृष्टे
विपमे कृपे वा पतति पापाणादिपिच्छिदसु वा, उचरगुणेषु मूलगुणेषु वा विमुद्धिमपापणो कुर्वन् भावाच्च एव लभ्यते, घासति
सारीरमाणसहिं दुस्तेरहिति, सीसगुणदोमाहिनारे अनुवर्षमाने तदोपदर्शनार्थ-‘जे खिगहीप (अस्त्रायभासी)’ वृत्तं ॥५६२॥
विग्रहो नाम कसहः, विग्रहशीलो विग्रहिः, यद्यपि प्रत्युपेक्षणादिमेरां नाटुपालयति, नात्यामापी अत्यामापी गुर्वचिसेवी प्रतिकूलभापी
न मो समो भवति, समो नाम मध्यस्थः, न रक्तो न द्विष्टः, प्रसाधाम फलहः, प्राप्त, अथवा नामौ समो भवति प्रसाधामस्तु
गृहिभिः समो भवति जेन तनैवंविधेन न माभ्यं शिष्येण, पुनरपि पञ्चते च ‘जे कोदणे होति उज्जायभासी’ एव ममे भवति,
तनैवविपन न माभ्यं शिष्येण, अस्त्रापसे, क्रिच-ओवायकारी य, यथोदितदोपरहितः आवातकारी, चदुदो यत्र दोपनिवृत्तये
द्रष्टव्यः, उवालो वाम आचार्यादिनिर्दिष्टः तद् वाच्यं कुरु मा चैव कुरु, तस्य गच्छतेति वा, अथवा सुत्रोपदेयः उवायः, श्रीः
उवा मंयम इत्यनवन्तरं, श्रीमान् संयमवानित्यर्थ, लब्धते च आचार्यादीनां अनाचारं कुर्वन् लोगउध, एगमदिद्वी य एगंत
वदिद्वी नाम मम्मदिद्वि अमहायी अमायकपी नाम न लब्धतः धर्मं गुर्वादीधीपचरति। ‘से पसले’ वृत्तं ॥५७॥ ऐसलो नाम
पममवाक्यः, अथवा विनयादिभिः शिष्यो गुणैः प्रीतिमुत्पादयति पेठलः, सुद्धो नाम सुद्धम मापने भयद् च अशिशुदं नोदः

पुरुषजात 'इति से पैमलवाक्यः', अथवा विनयादिभिः शिष्यगुणैः प्रीतिमुत्पादयति, पेशलः स्रक्ष्मः, म जात्याऽन्वितः, से उज्जु,
 उज्जुगो णाम सयमो, ज वा पुव्वस्सईति तं उज्जुगमेव करेति, ण विलोमेति, सकारो दीपनार्थे द्रष्टव्यः, सपेशलः स्रक्ष्मः सः
 अमोहः पुरुषो जातः स जात्यादिगुणान्वितः म उज्जुकारी बहूपि अनुमासिते, यद्यपि क्वचित्प्रमादात् स्खलितो बह्वप्यनुशास्यते
 तथाप्यमौ तथाऽर्चिरेव भवति, अर्चिरिति लेख्या, तथेति यथा पूर्वलेख्या तथा लेख्या एव भवति, पूर्वमसौ विशुद्धलेख्य आसीत्
 अनुशास्यमानोऽपि तथैव भवत्यतो, तथा च न क्रोधाद्वा मानाद्वा अविशुद्धलेख्यो भवति, समो नाम तुल्यः, असौ हि ममो भवत्य-
 ज्ञंक्षप्राप्तेर्वीतरागो ऋजुरित्यर्थः, इदाणि माणदोसा सिस्सस्सवि आयरियस्सवि 'जे आवि अप्पं वुस्सिंमंति णच्चा (मत्ता)' वृत्तं
 ॥५६४॥ य इत्यनिर्दिष्टनिर्देशः, वुस्सिमं संयतमात्मानं वुस्सिमंति णच्चा, वृत्तं मत्वा, अहं सप्तदशप्रकारैः संयमवान्, मत्वा नाम
 ज्ञात्वा, संख्या इति ज्ञानं, ज्ञानवन्तमात्मानं मत्वा, वदनं वादः, किं वदति?, कोऽन्यो समाद्यकाले संयमे मद्दशः सामाचारी ए
 वा?, अपरिक्खं णाम अपरीक्ष्य भणति, रोमपडिणिवेम अक्रयणुताए वा, अथवा माणदोषानपरीक्ष्य वदति, माणदोमा णाम
 जं जं मदं करेति तं तं उव्वहणति, तेणेव वादं अहितेत्ति णच्चा, बलादीनां तपसां कोऽन्यो भया मद्दशो भवतामोदनमुण्डानां,
 विम्वभूतमिति मनुष्याकृतिमान्, द्रव्यमेव च केवलं पश्यति, न तु विज्ञादि मनुष्यगुणानन्यत्र प्रतिमन्यते, अथवा चिंधमिति
 लिङ्गमात्रमेवान्यत्र पश्यति, न तु श्रमणगुणान् उदकचन्द्रवत् कूटकार्पापणवच्चेत्यादि, त एवंविधाः शिष्याः गुणहीनाः अशीले
 अशान्तौ च वर्तन्ते, सच्छीला वा गलीयन्ते, केण?—एगंतकूडेण उ पेसले (से पलेइ)' वृत्तं ॥५६५॥ संयमाओ पलेऊण
 पुनर्जन्मकुटिले संसारे पुनः पुनर्लीयन्ते, यतश्चैवं तेण ण विज्जति मोणपयंसि गोत्ते, पदं नाम स्थानं, गुतेः पदं मौनं, पदं संय-

मस्थानमित्यर्थः, गोचेचि गौरव, संयमस्यानं प्राप्य तत्र स्कार्यं इति, अथवा गोत्रमिति अष्टादशशीलात्मकस्साणि तत्रामो गोत्रेण
विधत्ते, किंच-जे माणण्डे ण धिउक्कसेज्जा मान एवार्य' माननिमिष इत्यर्थः, विविध उत्कर्षं करोति, वमुनि संयमेण दिउ
कसति अप्पास, अप्पतरेण वा, प्रज्ञानेन अन्यतरेण वा, प्रज्ञान धान नान, सुप्रमयं उमय वा, ममादिहं कट्ठोदुरिप्पमुक्क निगुद
सुप्रं अर्थप्रहरणपाटव विस्तरतमत्तान् कथयामि, लोकसिद्धान्तो वज्झाहं, किमन्यैर्जनैर्वृणास्तन्य चरेति चट्ठअपस्सादा ममन्ति अयु
ज्झमाप्पपि आरमोत्कर्षदोषः। किंच-जे माहणे वृष ॥५६६॥ माहण इति मापुरेव जो वा मुनी माहणजातिरामीन् यत्रियो-राजा
तच्छलीयोञ्ज्यतरो वा उग्र इति लेच्छद च सत्रियाणामेव गोत्रमाय', अन्ये वा कृत्रिजिवायाः प्रयजिता एवमादि जातिविसुद्धा
चे पव्वर्दए परदणमोहं, बह्मण रत्न रट्ट व पव्वइतो, अथवा यण वा महु वा चरण पव्वरतो परतो य ये च दगनपणीय च
सुंके, इपेत्यै सर्वेगपि संयमगुणै' युक्त' अमावपि तारव् जो गोत्रेणत्यादिना स्वरूपतो जो कोइ हरिपरसप ठच्छपीया मेतच्च
रह्याणीउ वा अन्यतरं वा एवविष ब्रम्हादिप्रयजित निन्दति, अथवा जे माहणा खविप्य अहवा उगगपुवा अइ लेच्छरी वा जे
पव्वइया, प्रयजिता अपि मूत्वा थिरसुल्लमुडन कृत्वा परगृहाणि मिथार्यमन्त' मान कुर्मन्तीत्यवीर शस्य, काम मानोऽपि क्रियते
ययसौ भेयसे स्यात् 'ण तस्स जाती व कुल व ताण०' वृष ॥५६७॥ जातिकुलयोर्विभाषा, मावगमुत्योत्पत्त्यादि, प्राणमिति
न संसारपरिषाज, कर्मनिर्भरित्यर्थः, नान्यथेति, विद्याग्रहणात् ज्ञानदर्शने गृहीत, चरणप्रहरणात् संयमतपनो, गिर्यवचन से मेय
तिजगारिक्कम्म स इति जातिकुलविभक्त्यन', अकारिणां कर्म अकारिकर्म, तपया-अहं आत्मादिमुद्धो, न ममानिनि, ममकारो
वा इत्यादि गारिकर्म, नासौ पारको मयति धर्मसमाधिमार्गाणां विमोक्षस्य वा, भयया नात्मनः परतो वा तात्क्षे भयति क्रिय

जिणेण उत्तं 'गिणिगिविया (गिक्किंचणे) भिक्खु सुट्ठहजीवी ॥ ५६८ ॥ गिणिणो नाम द्रव्याचेलः, ल्हो संयमः, तेन
 जीवति अन्तग्रान्तेन, ल्हिते वा, जेनैव रुद्धजीवीतेन गर्वितो भवति, न च समो भवति, अरुक्कद्वैरिति, न वा अङ्गझाप्रप्तैः समो
 भवति, आजीवमेतं तु अबुज्झमाणो 'जातीकुलगणक्रमे सिप्पे आजीवणा तु पंचविधा', जाल्या संपवोऽहमिति मानं करोति,
 प्रकाशयति चात्मानं स्वपक्षे तथाचैनं कश्चित्पूजयति, एषा हि आजीविका च भवति मददोषश्च, आजंजवं पुणो चाउरते संसार-
 कंतारे, विपर्यासो नाम जातिमरणे, किमंग पुण जो सव्वसो चेव सुक्कधुरो लिङ्गमात्रावशेषः नानन्तरालमटति ?, जमेते दोसा
 समाधिव्याघातमदसुमत्ताणं आयरियपरिहावीणं तस्मादिमैः शिष्यगुणैर्भाविंयं, तंजहा - 'जे भासवं' वृत्तं ॥ ५६९ ॥ सत्यभाषा-
 चान् धर्मकथालब्धियुक्तो वा भाषावान्, सुष्ठु साधु वदति सुसाधुवादी, मृष्टाभिधानो वा, क्षीरमध्वाश्रवादिप्रणिधानवन्ति 'सेकालं
 णोवलंभो तथा के' यं च णए पुरिसे, आक्षिप्तः षडिभणति - उत्तर भाषते, प्रतिभणतीति प्रतिभाणवं, उत्पत्तिकयादिबुद्धियुक्तः सन्न
 प्रतिभाषितवान्, अर्थग्रहणसमर्थो विशारदः, प्रियकथनो वा, कश्चिद्धर्मकथी अपि वादी अत्यर्थमागाढप्रज्ञः, विशोपिकादिहेतुशा-
 स्त्राणि, तैरस्य भावितः आत्मा स भवति भावितत्त्वा, अयणं जणं अणमिति यो न भाषावान् संस्फुतभाषी वा असाधुवादी
 न स्पृष्टवाक् संप्रतिषत्तिकुशलो न, न च लोकलोकोत्तरशास्त्रेषु आगाढप्रज्ञेन सुभाषितत्त्वा, स एवंविधः कश्चिद् पणजसा णान
 ग्रज्ञया परिभवति न वामनार्हः उच्यते - 'एवं ण से होइ' वृत्तं ॥ ५७० ॥ एवं न से होति समाधिपत्ते एवमेनेन प्रकारेण
 समाधिप्राप्तः चतुर्विधसमाधिप्राप्तः, यः प्रज्ञया मिथुरात्मानं विउक्कस्सति - अहं श्रेष्ठो नान्य इति, अथवाऽपि जे ताव मदेण
 मत्ते (मयावल्लिचे) अहं वत्थपडिग्गहपीठफलगसेज्जासंथाग्गमादी अणमवि उप्पावेवं सत्तो, किमंग पुण अण्णो उप्पादेतुं तुमं

सो वा ? स अण्णपाण्यगमवि ण लमसि, एव सो अण्ण अण्ण म्विससि पालपुणे (पण्णे) न इतरेऽपि, पट्थते च-अण्णेऽवि
 लो जात्तिमयेण मत्तो अण्ण अण्ण स्विस्सति बालपण्णे, एव अण्णेवि मदा अजुषावि भाणितन्वा, एतान् दोषान् मत्त्वा तेण 'पण्ण'
 इत्थ ॥ ५७१ ॥ पण्णामय खेय तवोमय च, प्रज्ञामदो नाम अह प्रज्ञासपन्न अह तपस्वी, नान्ये इत्यत परं परिभगति,
 तदेवो द्रावपि मदौ निच्छित्ति निमित्तं वा नामयेत् निश्चयेत् निष्णामयेदित्यथ, एव गोत्रमदमपि, चण्डान् अन्यायमपि आजी
 म्बित खेय चउत्थमाहु आजीप्यतेऽनेनेति आजीविक मद इति वाक्यगप, मदेन जीवतीत्यर्थ, तद्यथा जातिमदन जीवति,
 नाम नातीत्यर्थ इति, स इति स पण्डित स्वकर्मभिः, पूर्यते गलति वेति पुद्गलाः, म पण्डितश्चोत्तमपुद्गलश्च उत्तमजीव इत्यर्थः,
 अथवा लो सोमणो लाढाण सो पुद्गलो बुधति, जहा पुग्गलअम्मा पुद्गलजीवती । एतानि मत्तानि विगिण्य घीरा ॥ ५७२ ॥
 इत्थ, एतानि यान्पुरिणानि, विगिण्यणि उज्जित्वा, अहमिदानीं जात्यादिमदस्यानानि हित्वा प्रयजित, घी—घृदि, ण ताणि
 सेवेज्ज, किमुक्क!—न जात्यादिमिरात्मान उत्कर्षेत, यथा पूर्वस्तादीनि न स्मर्यन्ते तथा तान्यपि, न वा पद्माक्षार्तेर्घृथुनादिभिर्वा
 त्मान उत्कर्षेत्, सुसुधीरधम्मणः ज्ञानचर्मिणो गीताथा, आसविष्ठा जे सन्धवगोस्तावगया महेम्मी 'ते' इति धीरधम्माणः,
 सर्वगोत्राणि सर्वं वा कर्म गुप्यन्ते यन तासु २ गतिषु स्वकर्मोपगाः, अत कर्मय गोत्र मवसि, उच्च नाम इदेव मर्यलोकोत्तमानां
 प्राप्य लोकाग्र निर्वाणसङ्गं अगोत्रस्पर्शनं प्राप्नोति स एव मधमदत्थानपरिहितः मिक्खन् सुतथा(खे) इत्थ ॥ ५७३ ॥ अचयन्ति
 तां विविधैराहारैर्वस्त्राघलङ्कारैश्चत्थपा, मृता इव यस्याचा म मयति मृताचः, मृतो हि न नृणोति न पश्यतीत्यथ, एव मिधुरपि
 धृन्धमपि न नृणोति, पश्यमपि न पश्यतीत्यादि, इत्यतो मृतथा, संयम वा सुवसुच्यते, अथेति लेख्या, म मृतलेख्यो मृतयो, विसु

द्वाओ संमत्ताओ अविसुद्धाओ असंमत्ताओ, कचिद् सुत्रे वाऽर्थे च दृष्टधर्मा, दृष्टमरो दृष्टधर्मा, इत्यर्थः कचिद् ग्रामे नगरे वा
 अनुप्रविश्य गच्छासी णिग्गतो वा से एमणं जाणमणेसणं च स एमणा वायालीमदोमविसुद्धा तवियरीता अणेमणा, अथवा
 एसणा जिनकप्पियाणं पंचविधा अलेवाडादि हेड्डिल्लातो अणेसणा, अथवा जा अभिग्गहितानं सा एमणा, सेसा अणेसणा, जो पुण
 अणपाणे य अणाणुगिद्धे, सया सक्केति परिहरितु सो चेव य जाणगो, किंच-अरतिं रतिं च अभिभूय भिक्खू वुत्तं ॥५७८॥
 अरतिं सयमे रतिं असंयमेत्ति, अभिभूय णाम अक्कमिऊणं, बहुजणमज्झमि गच्छवासी, एगचारित्ति एगल्लविहारपडिचणगा, अर-
 तिग्रहणात् परीसहगहणं, एगंनमोणेणं तु एगंतसंयमेणं, एकान्तेनैव संजममत्रलम्बमानः पृष्ठो वा किंचिद्वाकरोति, न तु यथा
 मौनोपरोधो भवति, संयमोपरोध इत्यर्थः, तद्यथा-‘जा य भामा पाविका सावजा मकिरिया’, किंच से वागरेति?, उच्यते, एगस्स
 जंतो गतिरागती य, एक एव च परभवं यात्यात्मा, एक एव चागच्छति, उक्तं हि-‘एकः प्रकुरुते कम्मं, भुनक्त्येकं च तत्फलम् ।
 जायत्येको मृत्यत्येको, एको याति भवान्तरं ॥ ९ ॥’ पत्तयं पत्तयं जाति पत्तयं मरति । धम्मं रुथिरुथिसेपस्तु ‘सय समेच्चा’ वुत्तं
 ॥५७९॥ स्वयं समेत्येति स्वयं ज्ञात्वा तीर्थकरः अन्यः सुचा भासेज्ज धम्मं हिययं पयाणं हितं इहलोकं परलोकं य, किंच जे
 गरहिता सणिदाणप्पयोगा गहिता निन्दिता ‘णिदाण् वंधणे’ सह णिदाणेण प्रमुंजत इति प्रयोगा- त्रिविधाः, अथवा कम्मं, कथा
 अधिकृता, तेन ये चाक्यशेषाः प्रयोगा गहिताः, तद्यथा-शास्त्रं सपरिगहं कम्मं प्रज्ञापयंतः कुतीथिनो न प्रशंसति, एतेऽपि हि काय-
 क्लेशादीन् कुर्वन्ते, सावज्जदानं वा प्रशंसन्ति, न वा तथाप्रकार कथं कहेजा जेण परो अक्कोसेज्ज बहेत एवमादी वाग्दोषां धर्मजीवितो-
 परोधकत्वेन च संबन्धे सुधीरधर्माणः कथयाः। किंच-‘केसिंचि तक्काए(इ)अनुज्झभानं’ ॥५७६॥ खरफरुसाह मणेजा, मा भूत्,

रौद्रमपि गच्छति, अयुष्मन्मानाः रौद्र व्रमन्तः आउस्स कालाइयार व घात यावधानायुष्कालोऽतिवर्तित स तस्यायु कालः अति
 वरणमतिचारः आयुष्कालस्य अतिवरणे वरणोवचात होला, पालक इव स्वन्दकस्य, येन चान्योपयातो भवति, अथवा अन्धो
 सेवा वा, लढाणुमाणे तु अणुमीयतेऽनेनेत्यनुमानं लब्ध अनुमान येन न भवति लब्धानुमान, कथं लब्धः, नेत्रवक्त्रविहारेदि
 अन्तर्गतं मनो गृह्यते, वज्रहा-‘कस्य पुरिसः ? किं वा दरिमज अभिष्यमणो ? किं चास्य प्रियमप्रियं वा ? यदिद रुध्यत’ इति एव
 लब्धानुमानः परेषु कथयन् येनास्मद्विद भवति परहितं च इह परत्र च, अथवा-‘यमय’ ‘कम्मं च छंदं च विगिण्य घीरो (रे)
 ॥५७७॥ इति, यन कर्मणा जीवति न तेनैव परिभाषेत्, यथा होक्का(अन्ना), न चैतेन तन कर्मणा निन्दयेत् इति, यथा चमकरो मवान्
 स्तेलिन्ने वा मा सो उदुल्लो ग नेण्डिज, छन्द चास्य ज्ञापेज्ज, तद्यथा-‘दारुणो मुदुर्वा, अथवा छन्द इति यनास्थिप्यत वैराग्ये न द्रष्टा
 रेण इतरं वा, तथा-‘किंच अय पुरिसे क वा दरिमणमभिल्ले ? एष आत्वा विणणञ्च तु सयत्तो आतमान आतमायो णाम
 भिष्यात्त अविरो वा, ततो अग्रदस्तादात्ममाधान् मर्भतो विनयेत्, एव कालण्ये मायण्ये, जे न क्वेअण्ये, तज्जहा म्मेवेहि लु
 प्यति रूप मर्भप्रधान विपयाणां तयाऽत्रापि स्त्रीरूपादि तेज्जेव मूर्च्छेभालुप्यत इहापि तावत् जहा ‘सदे गओ’ गाथा, किमु परलोए ?
 एवमेवानिन्द्रियापायान् इष्टा विजति विद्यां गृहीत्वा द्वात्सेत्यर्थं, गृहीतविद्याः मन् द्रमस्याग्ररक्षणं धम्म कथयति, त इण कदंवा
 न एवामकारादीन्यालम्बनानि आलभयेत् इत्यतो निगार्थते ‘न पूरण चेव’ ॥५७८॥ इत्तं, एव पूया मम मविस्मती, तिलोगो गाम जमो
 किन्ती ययाज्जन तुल्य प्रदग्धविस्त्रो रुधक्को, मृग्याभ्य इत्यादि, प्रिय च न कुर्यादसंयतानां अन्यतरेण माययोपकारण वा, अप्रिय,
 अथवा ममाय प्रिय अय वाऽप्रिय इति, अथवा या यच्च प्रियः मन् तस्य पिमुनननविद्वपमादि न कुर्यात् धम्मं कवी । किंच-

‘सर्वे अण्डे’ अशोभना अर्थाः अनर्थाः, संयमोपरोधकृत् अर्थोऽनर्थः अनर्थदण्ड इत्यर्थः, अणाउलो णाम अनातुरः क्षुदादिभिः परीपहेः, अक्रपायशीलः अक्रपायी, ‘आहत्तहीय समुपेहमाणे’ ॥५७९॥ वृत्तं, आधत्तहियं धम्मं मगं ममाधिं समोसरणाणि य यथावद् वच्चानि, सम्यक् उप इक्षमाणः, सव्वेहिं पाणेहिं णिस्विप्प दडं दंडो नाम घातः, णो जीविय णो मरणास्मि-
 क्रुखी असज्जजीवित परीपहोदयाद्वा म्, चरेज्ज मेधावी वलयाविमुक्कोत्ति वलया माया, एवं उक्तं एवं वच्चीमि ॥ यथा-
 तथं त्रयोदशमध्ययन समाप्तं ॥

अज्झयणामिसंवंधो-वलयाविमुक्कोत्ति भाग्यं विमुक्कोत्ति अभिहितः, सो पुण गंधो इह वणिज्जति एम संवंधो, तस्स चत्तारि
 अणुओगदाराणि, अत्थाहिगारो गथो, जाणिऊण विप्पहियव्वे, पसत्थभावगंधो य गज्जेयव्वो, णामणिप्फणो गंधो, तत्थ ‘गंधो
 पुब्बुद्धिदो ॥१२७॥ गाथा, दुविधो गथो दव्वे भावे य, जहा खुडुगणियंठिजे भावगंधो पुब्बुद्धिदो, तं पुण गंधो जो सिक्खदह
 सो सिक्खउत्ति वा सेहोत्ति वा सीसोत्ति वा बुच्चति, सो पुण दिविधो—सहत्थपव्वावितो सिक्खवितो, तत्थ सिक्खावणासिस्सेण
 अधियारो, सो सिक्खवणो तु दुविधो गहणे आसेवणे य बोद्धवो। गहणंमि होइ तिविहो सुत्ते अत्थे तदुभए य
 ॥१२८॥ आसेवणाय दुविहो मूलगुणे चैव उत्तरगुणे य। मूलगुणे पंचविहो उत्तरगुण बारसविहो उ ॥१२९॥
 मूलगुणो पंचविधो—पाणाडवायवेरमणादि, प्राणातिपातविरमणं ज्ञात्वा तमेव आसेवते करोतीत्यर्थः, एवं उत्तरगुणेषुवि, ते य
 द्वादसविधमासेवते, एप हि शिष्यः आचार्यं प्रति भवति, तेनाचार्योऽपि द्विविधः, आयरिओ पुण द्विविधो ॥१३०॥ गाथा,
 पव्वावंतो य सिक्खावंतो य, पव्वावंतो णाम जो दिक्खेति, सिक्खावंतो दुविधो—गहणे आसेवणे च ‘आधेत्तो(गाहावेत्तो)वि

फरिष्यसि ? ।' फाल्गुनेऽपि गुरौ असहायेन गीतार्थेन धान्यत्र गन्तव्यं, स्वात्को दोषः । अनधिकारिणोऽपि तस्य 'अ
 पोस्तिण णनकरिस्ति णघा' ए उचिनः गुरुभूलेहि मनुषितः न मवसातकतो मवति, बालुभूषणान्तः, गुरुमनीये तु स्वस्ति
 तो-पि पुनरिमोष्यत, फया । मेरया वासे, 'ओमासमाणे दक्षियस्स' इव ॥ १८५ ॥ ओमासित णाम रागेऽपरहितत्वात् तीर्थ-
 क्त एव मतवान्, ज्ञानधना हि माधव इतिकृत्वा, विष ज्ञानमेव, ज्ञानदर्शनचारित्र्याणि वा, अयग उ दक्षिगविष प्रकाशयति,
 वादी वा घम्मकयी वा विसुदचारित्र्यो वा तपस्वी वा, तथावदाचार्यममीप विद्यते ताव ए णिकसे षडिपा, असावपि तावद्वद्वको
 गुरुमपि(म्य)जीमति, आचार्यवन् गुर्वशुश्रूषो णिकसंजा, ततो वा दहिता ए णिकसे, विषयकायाभ्यां वा हीरमाणमात्मानं अत्र
 मामन अनुश्रामतीत्यर्थः, मा एव दुरु यावदित्यर्थः, निगार्यमाण चात्मानमिच्छन्ति गुवादिभिः, आमुमात्र इति थियग्रस्त, धणलव
 सुहर्न इति युद्धमानता, तथा 'किं मे कष्ट क्रिबमकिष सेसं' प्रमाद ए गत्वा आमु प्रति नेरचते कि-उ, सप्रमादं वा सत्र
 म्यय प्रमादनिवृत्तय इत्यपदिश्यत । मदाड(णि)सोबा अनु मेरवाइ(णि)इवं ॥ ५८५ ॥ तपया-यन्दनस्तुत्याशीर्वादिनिमग्ना
 दीन् तथोपसवनादीनि, येनादिग्रहण करोति तन द्रापते यथेतानि सुत्यादीनि शब्दजातानीह सतीति, मय कुर्वन्तीति मेग्वाभि,
 तपया-सरस्वमणिदूरभरवादीनि मशण्णि, मोना धान्यश्रयादिति द्राप्यते, वादुष्टदादमेवान्, अथवा अमेरयाणि, अनाधयो
 नाम प्रनाधय तपु मयेत्, अयग प्राधय इति न्यान रागेऽप्राधय इत्यर्थः, अनुभूतेषु वा, एव जाव करुमापि कुमिणा अनु मेर
 याणि अपि फानरुचरमगंधेहि, एते इदियरमादोपा इहय, निद्राप्रमादनिवृत्तये तु णिइ ए मिकस्सु न पमादकक्षा (यमाय कक्षा)
 त्रिमनो ए विहायति, तन्निवि नेष्णि बामे विणरुणी एका-तं विणरुणिरो मरीरपारणाथ स्वपिति मित्रा हि परम

चित्रासणं, चशब्दात्कपायकयामत्रप्रमादा अपि गृह्यन्ते, कथं कथमपीति किमहं पव्वज्जं ण गित्थरेज्ज ? समाधिमरणं ण लभेज्जा ?
 अथवा कथं कथमिति गम्यन् अनुचीर्णस्यास्य किं फलमस्ति नास्तीति एवं चित्तिगिच्छा तरेज्ज, न कुर्यादित्यर्थः, धर्मकथां वा
 कथयन् चित्तिगिच्छामप्यजो तरेज्ज, 'तमेव सच्च निसंस्कं जं जिणेहि पवेदित ।' अण्णेषि च तहा कहेज्ज जहा चित्तिगिच्छा ण भवति,
 उत्तरशिक्षाधिकारे तु (ऽनु)वर्त्तमाने 'जे ठाणओ सयणासणे य'वृत्त ॥५८४॥ स्थानेन साधु भवति पडिलेहिच्चा पमज्जित्ता, जहा
 ठाणसत्तिक्कण, सयणं सुवतो साधू साधुरेव भवति, स जागरो सुवति जहा ओहणिज्जुत्तीए, आमणे निसीयंतो पडिलेहणादि
 करेति, पीढगादि वा जहिं काले आमण गेण्हेतव्वं जहा परिभुंजियव्वं, पलिंक्रादीओ य पंच णिसिज्जाओ आचरतो साधुरेव न भवति,
 परमेरियासमित्तवान् साधुरेव भवति, समितीसु अ गुत्तीसु अ समिती हरियासमिती मुक्का सेमाओ, गुत्तीओवि काय-
 गुत्ति मोत्तुं, ठाणमयणासणगहणेणं कायगुत्तीरुक्ता, आगता प्रज्ञा यस्य स भवति आगतप्रज्ञः, समिती गुप्तिश्च आसेविते विया-
 गरंतिच्चि, म एवं समितात्मा गुप्तश्च यदा वा करोति धम्मं तदा सुखं प्रज्ञापयति, पुढो विस्तरशः कथयति, तस्य हि उद्यममानस्य
 ग्राह्यं वचो भवति, विसुद्धं भवति, स्थानादिषु वा यो हि चिर स्खलतीत्यर्थः, तं पुढो वदेज्जा पतिचोदिज्ज स्वयं यथा ते हि
 सुखं परिचारयंति, अथवा पुढोत्ति परस्पर चोदयंति, न गौरवेन, मभैते वदया अभियोज्या वा, सो पुण चोदंतो दुविधो समानवयोऽम-
 मानवयो य, सर्वस्यापि योढव्यमिति, तद्यथा 'डहरेण'वृत्तं ॥५८६॥ डहरो जन्मपर्यायाभ्यां, बुढो वयसा, अनुशासितः कचित्
 चुक्कस्खलिते पडिचोदितः रायणिए आयरिओ परियाएण वा पव्वत्तगाईण वा पंचानामन्यतमेन समवयोपरियाएण वयमा वा
 एवमादीना वचनं सम्मं तगं थिरतो वेदति चोदनावचनं, थिरं नाम जं अपुणक्कागयाए अब्भुड्ढेति, न नाभिगच्छति, न गहंति न,

य निविहो' गाथा ॥ १२१ ॥ गार्हो विविहो-सुख गाहेति अरुच गाहेति उमय गाहेति, असेवणाए द्रविषो-मूलगुणे उपर
 गुणे य, मूले पंच, तज्ज्ञा-यावाइयावेरमण सेहावति, क्षरयतीत्यर्थः, उचरगुणे तव दुबालमविषं आसेयाविति, गामणिष्फण्णो
 गतो । सुषाणुमये सुखसुखारेतन्व, स एवभावचक्षिण धम्मो विठो 'गय विहाए इह सिक्खस्माणो ॥ ५८० ॥ पुण, सारअ
 द्रव्यं ग्रन्थ प्रमातिपाठादि मिथ्यात्वादि अप्सत्त्यभावग्रन्थं च विसेसेव हित्वा विधाय, पसत्त्यभावगय तु पाणदमणवरिच्चाइ
 आदाय, खओवसमियं पार्णं कस्सइ पुब्बादच मवति, किंच आदाय?, पठ्यञ्जाति आदानार्थं, खाइगस्य तु गियमादाय, दर्शन
 त्रिविध, तस्यापि कस्यचिदादानाय, केनचित्पूर्वेनादत्तेन खायोपद्यमिक्केन पूवगृहीतस्य तु आदानार्थं पूज्यपेस, चरित्रस्य तु त्रिवि
 पस्याप्यादानाय, प्रवृत्तभावग्रन्थो आदानीवेत्यर्थं, तेन चारमानं ग्रन्थयति, इहेति इह प्रवचने, इति च पठ्यते उपप्रदर्शनार्थं,
 एव द्रविषाए सिक्खाए सिक्खमाणो उत्थायेति प्रव्रज्य सोमन पमवेरं वसेज्जा सुचारित्रमित्यथा, गुत्तिपरिसुद वा मैयुनवमचेरं
 बुचति, गुरुपादमूल चावळीवाए आच बग्गुअयविहारंण पडिक्खति ताव पसे, उवायकारी-जिहेइअरी, ज अ पुचति त मिक्ख
 न्ति यइवसिक्खाए, सुट्ठद्विचि सिक्खित्त च भासेवणसिक्खाय अपडिक्खेति, जे छेय विप्पमाय ण कुज्जा, यच्छेक स विप्र
 माइ, प्रमादो नाम अनुपमः यपोक्ताकरण, यथाऽऽतुरा सम्यक्क वैधे उपपातकारी धान्ति लमते एव साधुगपि साधवप्रपपरिहारी
 पापकर्मभेयअस्थानीयेन प्रवृत्तभावप्रवेन कर्माभयधान्ति लमते, सो पुण एगल्लविहारपडिमाए अप्पञ्जतो, गच्छति कयि पुरिसे
 अविदिग्ग विगच्छति, अवितीर्णमुत्तमदोदवी अविद्यानसो तीर्णक्याविमिषिधूतः, तस्स दुअदादी दोसा मवति, इमे चान्ये, यथप्प-
 जइहा दिया ॥ ५८१ ॥ इत्थं, पोतमपत्तजात सावासगा पविउ मज्जमाण । स्पयामगात् गर्मादब्बादा, दिवो जातो दिज्ज',

पततीति पोतः, पतन्तं त्रायन्तीति पतत्राणि पिच्छानीत्यर्थः, नास्य पत्राणि जातानि अपत्रजातः, सावसगा पवितुं प्रपलातु, तम-
 चाई तरुपकवर्गं वा सावामगातो उल्लीणं पुणो उहेतुमसकेन्तं, दण्डः पक्खी, दंढः आदिर्येपा ते भवति दंढादिणो अन्यतरा, अव्य-
 क्तगम इति अपर्याप्तः, हरेज वा, पिपीलिकाउ व णं खाएजा मारेज वा णं चेडरूवाणि धाडेज वा, अपि काकेनावि हियते, एप
 दृष्टान्तः, सूत्रेणैवोपसंहारः। एवं तु सिद्धिचि (सेहंपि) अपुट्टधम्मो (अपुट्टधम्मं) ॥ ५८२ ॥ वृत्तं, न स्पृष्टो येन धम्मः स
 भवति अपुट्टधम्मो, अगीतार्थ इत्यर्थः, निस्सारियमिति इहलोकसुहं निस्सारं, बुसिअं णाम चारित्रं, निस्सारं मणमाणो, परं सो
 असुहं चाणिस्सार मणमाणो, दियस्य छायं स एव द्विजः पक्षी वरिकादीनामन्यतमः, छायगं नाम पिह्णगं, अपत्रजातं, हरिसु
 हरिति हरिस्संति वा, त्रैकाल्यदर्शनार्थमतीतकालग्रहणं, येषा धम्मः मिथ्यादर्शनं अविरतिश्च तेऽप्यधम्मो, भिक्षुकादीनी तिणि
 तिमद्वाणि पात्रादियस्याणि विप्परिणागेऊण हरति, तद्यथा-जीवाकुलत्वात् दुःमाध्या अहिमा, दुःखेन वा धर्मः, इह तु सुखेन,
 शुचिवाटिनोऽपि द्विपंति, आमिसमुधरिवदित्येवं कुप्रवचनजालेन विनश्यन्ति, रायादिणो णियह्णगा वा णं विसएहिं णिमंतेन्ति, इत्थी
 वा इत्यादि, अनेक इति बहवः, पापडिनो गृहिणश्च, यतश्चैते दोषाः अगृहीतग्रन्थस्य तेन तद्ग्रहणार्थं गुरुपाठमूले 'ओसाणमिच्छे'
 ॥ ५८३ ॥ वृत्तं, ओसाणमित्यवमानं जीवितावमानमित्यर्थः, अथवा ओसाणमिति स्थानमेव, गुरुपाठमूले, उक्तं हि — 'आमवप-
 दमोसाणं गह्लिस्स' 'मणोरमा चेया' मनुष्य इतियावन्मनुष्यत्वं च अस्य तावद्विद्यन्ते वसिओ, अगिलाए समाधि मणमाणोऽनव-
 बुद्धो नवग्रहवत्, समाधिरुक्तः, तमाचार्यसंज्ञादिच्छति, अन्यत्रापि हि वसन् जो गुरुणिदेशं वहति स गुरुकुलवासमेव
 वसति, अनिद्वैजवर्णि तु सन्निकृष्टोऽपि दूरस्थ एव, लोकेऽपि सिद्धा प्रत्यक्षपरोक्षेवा, 'कामक्रोधावनिर्जित्य, किमरण्ये

करिष्यसि !।' फालगुनेऽपि गुरौ असहायेन गीतार्थेन ध्यान्यत्र गन्तव्यं, स्यात्को दोषः ? अनधिकारिणोऽपि तस्य 'अ
 णोसि' णतकरिति पाठा' न उच्यते गुरुभूलेहि अनुपितः न भवत्यांतकरो भवति, वातुर्भूषणदृष्टान्तः, गुरुमभीष तु स्मलि
 षोऽपि पुनर्यिसोष्यते, कया ? मेरया वासे, 'ओभासमाणे द्रवियस्स' पृत ॥५८५॥ ओभासित णाम रागद्वेपरहितत्वात् तीर्थं
 क्व एव मगवान्, ज्ञानवना हि नावव इति कृत्वा, विच ज्ञानमेव, ज्ञानदर्शनधारित्राणि या, अयमा त दविगविच प्रज्ञाश्रयति,
 वादी वा बम्मकयी वा विसुदचारित्रो वा वपसी या, तयावदाधार्यमभीषे विपते तात्र न निरुसे चदिया, असावपि तात्रद्वन्द्वो
 गुरुमपि(मुप)जीयति, आचार्यवत् गुर्वश्रुतो निरुसजा, ततो वा पदिता न निरुसे, विषयकपायाभ्यां या हीरमाणमा मान अत्र
 मामत अनुज्ञामतीत्यर्थः, मा एव कृठ यावदित्यर्थः, निगार्यमाण चारमानमिच्छन्ति गुणादिभि, प्राप्तुमात्र इति श्रियप्रत्न, धगलत्र
 सुहर्न प्रति बुद्धमानता, तथा 'किं मे क्व क्रियमकिय सेस' प्रमाद च गत्वा आगु प्रतिनेत्रचत क्रिउ, सुप्रमाद वा तत्र
 स्वय प्रमादनिवृत्तये इत्यपदिश्यते । सरा(णि)सोया अधु मेरवाइ(णि)इत्त ॥५८५॥ तपया-यन्दनस्तुत्यादीवादनमभ्या-
 दीन् तयोपसेयनादीनि, येनादिप्रदण करोति तन ध्यायते यथैतानि सुत्यादीनि शब्दज्ञातानीह सतीति, मय दृवन्तीति मैवाभि,
 तपया-सरफरुमकिट्टरमैरवादीनि मदाणि, मोवा वाक्यश्रपादिति धाप्यते, वाशब्दादभैरवान्, अथवा अभैरवाणि, अनाधयो
 नाम अनाधय तेयु-मयेत्, अथवा आधय इति न्यान रागद्वेषाभय इत्यर्थः, अनुभूतेषु वा, एव माव फलमापि फुमिषा अत्र मेर
 वाणि अपि फासरुवरमगंवेहि, एते इन्द्रियपमादोषा इहेव, नित्राप्रमादनिवृत्तये तु निरुच भिचस्य न पमादकृत्वा (पमाय कृत्वा)
 टिबमता न विहायति, रविपि दोषिष्व ज्ञाम त्रिगद्वयी, एकान्तं पितृश्रुतिरो, मरीरधारणा इत्यपिति, नित्रा हि परम

चिश्चामणं, दशब्दात्कृपायकथामद्यप्रमादा अपि गृह्यन्ते, कथं कथमपीति किमहं पव्वज्जं ण णित्थरेज्ज ? समाधिमरणं ण लभेज्जा ?
 अथवा कथं कथमिति सम्यक् अनुचीर्णस्यास्य किं फलमस्ति नास्तीति एवं वित्तिगिच्छा तरेज्ज, न कुर्यादित्यर्थः, धर्मकथां वा
 कथयन् वित्तिगिच्छामपणो तरेज्ज, 'तमेव सच्चं निससंकं जं जिणेहि पवेदित ।' अण्णेभि च तथा कहेज्ज जहा वित्तिगिच्छा ण भवति,
 उत्तरशिक्षाधिकारे तु (इत्तु) वर्त्तमाने 'जे ठाणओ सयणासणे य'वृत्तं ॥५८४॥ स्थानेन साधु भवति पडिलेहिचा पमज्जिता, जहा
 ठाणसत्तिक्कए, सयणं सुवतो साधू साधुरेव भवति, स जागरो सुवति जहा ओहणिज्जुत्तीए, आसणे निसीयंतो पडिलेहणादि
 करोति, पीढगादि वा जहिं काले आमणं गेण्हेत्तव्वं जहा परिभुंजियव्वं, पलित्थंकादीओ यं पंच णिमिज्जाओ आचरतो साधुरेव न भवति,
 परमेरियासमित्तवान् साधुरेव भवति, समितीसु अ गुत्तीसु अ समिती इरियाममिती मुक्का सेमाओ, गुत्तीओ वि काय-
 गुत्ति मोत्तुं, ठाणमयणासणगहणेणं कायगुत्तीरुक्ता, आगता प्रज्ञा यस्य न भवति आगतप्रज्ञः, समिती गुत्तिश्च आसेविने विया-
 गरेत्तिचि, स एवं समितात्मा गुप्पथ यदा वा करोति धम्मं तदा सुखं प्रज्ञापयति, पुढो विस्तरजः कथयति, तस्य हि उद्यममानस्य
 ग्राह्यं वचो भवति, विमुद्ग भवति, स्थानादिषु वा यो हि चिर स्खलतीत्यर्थः, तं पुढो वदेज्जा पतिचोदिज्ज स्मयं यथा ते हि
 सुखं परिचारयति, अथवा पुहोत्ति परस्पर चोदयंति, न गौरवेन, ममैते वदथा अभियोज्या वा, मो पुण चोदंतो दुविधो समानवयोऽम-
 मानवयो य, सर्वस्यापि षोढव्यमिति, तद्यथा 'डहरेण ०'वृत्तं ॥५८६॥ डहरो जन्मपर्यायाभ्या, बुडो चयसा, अनुजामितः कच्चित्
 चुक्कस्खलिते पडिचोदितः रायणिए आयरिओ परियाएण वा पव्वत्तगाईण ना पंचानामन्यतमेन समवयोपरियाएण वयसा वा
 एवमादीनां वचनं सम्मं तगं थिरतो वेदंति चोदनावचनं, थिरं नाम जं अपुणक्कायाए अब्भुडेति, न नाभिगच्छति, न गर्हति न,

मिच्छादुःखं करति, कुम्भारमिच्छादुःखं न करति, चोदितो वा न पश्चिचोदति, निश्च्यतए वाधि अपारए से यथा नदीपरेण द्विय
 मायाः कनचिदुक्त इदं तुरक्यष्ट अवलम्बस्व, इदं अत्र बुद्ध्यात्मा वा मुहूर्त्तमात्र वा आत्मान धारय इत्युक्तो रुप्यति न वा करोति, यदु
 न्यते न हि अपारगे मयति, पारं न गच्छतीति अयारगः, एव समिमोऽयि, अथवा निमयणाभिवातुरः न राग परं गच्छन्ति, अथवा
 गिन्त्रतरामि इति पिन्त्रत्रततो, स हि आचार्यैर्मोक्ष प्रति नीयमानोऽपि सम्पगुणदेवै पश्चिचोअजादिय न पारं गच्छति ससारस्य
 फणाववत्रान्, अहं अप्यमुपेहि य, एमा तान सपत्न्यचोदणा । इदानीं सपत्न्ये परपत्न्ये य-‘विउट्टितेण समयाणुसवे(सिद्धे)’
 वृषं ॥१८७॥ विउट्टितो नाम विन्नुतो, यथा म्युत्पितोऽस्य विभवः, संपत् न्युत्पितः, संयमप्रतिपन्न इत्यर्थः, पाठ्यस्वादीनाम
 न्यतमन वा कथित्यमादाव कथ्येण वा त्वरित गच्छन् अहा तुज्ज न वदति तुरित गतु, क्व ? कीदृगादीनि न हि सच, हिंसितु
 वा, एव मूलगुणसु वा उचरगुणेषु वा विराधणाए अन्तरं वा समये वाऽनुव्रास न तुज्जं वदति एवं काठं, जे अंतरपलोय
 नेण होयन्, ते तु बहरण पा महेतेण वाऽनुव्रासः, अश्मद्विवाए वददासीए वा, अतीव उरियता अश्मद्विवा, कुत्रोरियता ? दो -
 नीन्ने, वददासीप्रण गीसधि ताव गोदिज्जतो ण रुस्सियन्व, किं पुण जो तणुआपिधि सीलाणि धरेति ? अपवा अश्मद्विवा
 मा दटयद्विवा मयगीव धमममेति रुद्धाण ममेति तुज्ज वदति एवं काठं ? अपवा अश्मद्विवातेति पश्चिक्स्वयमेण गत, चन्द्रगुस
 म्मीयत् पुरुषः, तयया-उपयामी, पतितभ्योऽपि पतितस्यापि चोदती, ण वक्तव्या, स वावि ताव तुम क्वेसि मम चोदतु,
 आगारियंति स्त्रीपुनर्युमक वा, आह क्व ?, अन्यतरण वा एव चोदितो ‘ण कुप्पज्जा’पुनं ॥१८८॥ कोपो नाम मनप्रवेप, पक्वे
 स पक्वद्वज्ज फट्टलोद्वज्जवादीदि, ण वा फरुस ववेज्ज, बहा मरुओ, रक्करवण जाम मसन्भोयवक्काओ मुहकडम्बी, मोऽवि ता यत्येण

णासिओ लोगो ण किर जाणति जेण तुज्झोचदिडं, किमंग पुणं तुमं सपक्खेण वा ओसण्णेण चोदितो, भणति—को तुममहे वा
 चोदंतु भणति ?, तद्वा करिस्सति, सपक्खे मिच्छामिदुक्कडं, पगक्खे ममैव तच्छेयः, एवं पडियुणेज्जा, न च प्रमादं कुर्यात्,
 येन पुनथोद्यते यत्तुल्यगं तस्स पूया कायव्वा । 'वणस्सि मूहस्स' ० वृत्तं ॥ ५८९ ॥ वनमरणं तत्र दिग्मूढस्य उत्पथप्रतिपन्नस्य वा
 अमूढः कश्चित्पुमान् अन्यो ग्रामो वा अदिस्सं गच्छतो मार्गं कथयति, यथा कथयामि तथा तथाऽयं मार्गं इप्सितां भुवं गच्छति,
 अनुशासंतो यदि उन्मार्गापायान् दर्शयित्वा ब्रवीति—अयं ते मग्गे हितः क्षेमोऽकुटिलत्वादितः फलोवगादिदृक्षजलोपेतत्वाच्च, प्रजा-
 यंते इति प्रजाः—मनुष्याः, प्रयान्ति वा येन तत्प्रयानं भवति मार्गं एव, तेणैवमेव सेयं, तेणावि मूढेण अमूढयस्स तेण मज्झ
 ग चेन एतं मे सेयं ज बुद्धा समणुसास्सयंति, जं मे एते बुद्धा मग्गविदू सम्मं उज्जगं, न वा द्वेषेण, अनुशामना नाम धी,
 सम्ममणुमागयंति, बुद्धा बुद्धा आचार्याः पुत्रस्येवोपदिशंति, न द्वेषेण पक्षरागेण वा, स्वलिनेषु अणुशामति, एष दृष्टान्तः, उपसं-
 हारः ततस्तेन मूढेनेश्वरेण वा ० वृत्तं ॥ ५९० ॥ अमूहस्येति देशिकस्य, यद्यपि चण्डालः पुलिन्दिगन्दगोपालादि च तस्यापि विस्तीर्ण
 वता नरेण सता शक्तयनुरूपा कायव्वा, पूया भत्तिसजुत्ता, अहमनेन दुर्गात् स्वापदभयात् दोषेभ्यो मोक्षित इत्यतोऽस्य कृतज्ञत्वात्
 प्रतिपूजां करोमि, विशेषयुक्ता नाम यावती मे तेन पूजा कृता अतो अस्याधिकं करोमि, तद्यथा—वत्सान्नपालनभोगप्रदानं राजा
 दद्यात्, उक्तो दृष्टान्तः 'एनोवमं तत्थ उदाहु वीरे' तस्मिन्निति तस्मिन्मार्गोपदेशक उदाहरति स्म उदाहुः, धीराः, अणु-
 गम्य अत्थंति अणुगमेण अणुगम्य उपनयंति, तेनापि मिथ्यात्ववचनात् उत्तारनेन अभ्युत्थानादि सविशेषा पूजा कर्तव्या, यद्य-
 द्यसौ चक्रवर्त्ती लिष्कान्तः आचार्यश्च द्रमककुलादिजातः, द्रव्यपूजा आहारादि, भावे भक्तिः वर्णवादश्च, वार्त्तास्त्रिन्येऽपि दृष्टान्ताः,

तपसा-‘गहमि अग्निजालाउलमि जह पाम ठक्कमार्णमि । जो बोद्ध सुयत सो तस्स ज्जणो परमबधू ॥१॥ जह वा विससंजुचं
यन निदमिह भोतुक्कमस्स । जो विमदोसं माह्म सो तस्स ज्जणो परमबधू ॥२॥ अयमन्य सौत्र ‘जेता जहा अंधकारसि
रानो’ इत्थ ॥५०१॥ नयतीति नीयते वा नना, अघ करोतीति अचकारं मषाधकारं अचन्द्रा वा रात्रि अहवीसा गत्तापापाण
दरीद्वयदृग्मा स तस्यां पूर्षष्टमपि दृष्टकण्ठ न पश्यति, कुतोऽमार्गः?, सो सूरियस्स अकसुग्गमेण स एव सूर्यप्रकाशमि
ध्यक्कवसुर्जानक मग्ग विपाणाति पगासितति प्रकाशितमिति जगति वसुपि वा, ‘एवं तु सेहे’ इत्थ ॥५१२॥ सेहो पुम्बुजो
दुविधो-‘गहप आसवण य, मपुठ्ठममो पाम अष्टथम्मा, धम्मं न जानाति, प्रवृत्तिनिवृत्तिलक्षण धम्मं जानाति, प्राणातिपातादिपु
ययासंमय, भयवा चित्रधम्मं अप्रमादादिधम्मं वा से कोयितो जिणवयणेण पच्छा कोविता पाम विपश्चित्’ गहणसिक्खाए
स्त्रोविनो, आसवितब्बं न गहणद्विधया मायते सूरोरप प्पासति चक्खुणेव वत्तिकोऽपि च पय, अकृत्यादावर्षयं कृत्ये प्रवर्षते,
गुठ्ठलवामगुणात्प्रमादाप्रमादो मूलोत्तरगुणो च पश्यति, मूलगुणेषु तावत् अहिमापयमपदिश्यते ‘उड्ड अहेय तिरिय विसासु’
इत्थ ॥५१३॥ उड्ड प्रहयति रेवतपाजाविवातो, जे थायरा जे य तसा दग्गपाजाविवातो, सदाजतोपि कालप्राणातिपातः,
तस्म परवमतो मणप्पमोस अधिकपमाणोपि भावपाजाविवातो योगत्रयकरजयेण, एव सीताल मगमत पवसु महब्बयसु,
दत्थादिषत्तुक्क च मामान्यन मय्यासु लोपयन्त्वा, मज्जय्जोसं, पदोमेण वा विविध कम्पयति २, एव ठप्परगुणेषुवि दुविधा सिक्खा
लोपयन्त्वा, यस्मादेव गुठ्ठलवामगुणा तत्रावमन् ज्ञानमधीत्य फललामलक्यल्लोकं पश्यति व्रतेषु च स्थिरो भवति, ज्ञानगुणात्,
तन तज्जाव ‘फालेण पुच्छं ममिग पय्यासु’ इत्थ ॥५१४॥ ‘फाले’ति ‘काले विणए वहुमाणे’णाणापारो वयियति, मम्य

गिति निविधाए पञ्जुवासणताए, प्रजायन्त इति प्रजाः सम्यग्रजाभ्यः आङ्गवमाणं (णो) 'जहा पुण्णस्स कत्थइ तथा तुच्छ-
 स्स कत्थइ' यथा ईश्वरनिकान्तस्य तथा पेलवनिक्कान्तस्यापि कथ्यते, दविओ णाम दोहिवि रागदोसेहिं रहितो भावात् तस्य
 तज्ज्ञानं, ज्ञानधनानां हि माधूना किमन्यत् वित्तं स्यात् ?, स तु गीतत्थो पुच्छियव्वो, इतरो उ अतच्चं पि देसेज्ज, तं सोयका-
 रीय तमिति यत्कथ्यते श्रोतमि करोतीति श्रोतकारी, गृहीत्वेत्यर्थः, गृह्णाति, अथवा श्रोत्रेण गृहीत्वा हृदि करोतीति श्रोतः-
 कारी, श्रुत्वा वा करोतीति श्रोतकारी, पुढोपवेसेत्ति पृथक् पुणो २ वा पवेसे हृदयं पुढो पवेसे, 'सहस्रगुणिता विद्याः, शतशः
 परिपत्तिताः', पत्तेयं वा पत्तेयं पवेमो पुढोपवेमो, तंजहा-उस्सग्गे उस्सग्गं अववाते अववाते, एवं ससमए सममयं परसमए पर-
 ममयं वा, अतिक्रान्ते अतिक्रान्तकालं, संख्यायतेऽनेनेति संख्यानं, केवलिन इदं कैवलिकं समाधिरुक्ता, 'अस्सिंस्स सुठिच्चा०'
 वृत्तं ॥५९५॥ अस्मिन्निति यदुरुकुलवासे वसता श्रुतं गुणितं च, सुद्रुद्रुडिच्चा सुठिच्चा, दुविधाए सिक्खाए अप्पमादे समितिगुत्तीसु
 अ एमकालं यथा साम्प्रतं तथैष्यकालमपि यावदायुः, एतेसुत्ति एतेष्वेव समितिगुह्यप्रमादेषु धम्मसमाधिमार्गेषु च वर्तमानस्य
 शान्तिः-इहान्यत्र च मौग्ध्यमित्यर्थः, सर्वकर्मशान्तिर्वा, शान्तस्य च सतः सर्वकर्मनिरोधो भवति, अनाश्रव इत्यर्थः, अथवा समि-
 त्यादिषु अप्रमादस्थानेषु यानि चिह्नान्युक्तानि तेसु वर्तमानस्य कर्मोपनिरोधो भवति, क एवमाख्याति ?, उच्यते, ते एवमक्खंति
 'ते' इति ते तीर्थकराः ज्ञानदर्शनचारित्राख्यांस्त्रीन् लोकान् पश्यन्तीति त्रिलोकादर्शिनः, ऊर्ध्वादि वा त्रिलोकं पश्यति, तस्मा-
 दुरुकुलवासे वसतः समितिगुप्तिगुप्तस्य प्रमादरहितस्य शान्तिर्भवति कर्मनिरोधश्च, तेन न भूयः पतंति प्रमादसंगं, एतदिति यदुक्तं,
 असमितित्वमगुप्तत्वं च, प्रमाद एव सङ्गः, संगो वा शोचक्खो मोक्खमग्गस्स, एवं गुरुकुलवासे दवियस्स वित्तं । 'णिसम्म से

तपथा-‘गृहमि अगिगजालाउलमि जइ णाम दन्तमार्णमि । ओ बोइइ सुयंत सो तस्स ज्जो परमवयू ॥१॥ जइ वा विससंजुव
मण निदमिइ मोत्तुक्खमस्स । ओ विसदोसं माइइ सो तस्स ज्जो परमवयू ॥२॥ अयमन्य सोत्र ‘णेता जइ अघकारसि
रान्णो’ इव ॥५९१॥ नयतीति नीयते वा नना, अघ करोतीति अघकारं मवाधकारं अघन्ना वा रात्रि मइवीसा गवापायाण
दरीइइदुगमा स तस्यां पूर्वइमपि दण्डकपथ न पश्यति, इतोऽमार्ग !, सो सूरीयस्स अब्भुगग्गेण स एव सूर्यप्रकाशमि
व्यक्तवसुवार्जानक मग्ग विग्याणाति पगास्सितत्ति प्रकाशितमिति जगति वसुपि वा, ‘एवं तु सेहे’ इव ॥५९२॥ सेहो पुण्युत्तो
दुविधो-गइये आसेवणे य, अपुट्ठम्मो णाम अइएवम्मा, वम्मं न जानाति, प्रवृत्तिनिवृत्तिलक्षण वम्मं ज्ञानादि, प्राणातिपातादिपु
यथासंख्य, अथवा विप्रवम्मं अप्रमादादिधम्मं वा से कोविनो जिणवयणेण पच्छा कोविता णाम विपश्चितः गह्वसिक्खाए
ओविता, आसवितन्व व गह्वश्चिषया ज्ञायते सूरवेय पासति चक्खुणेव दशिकोऽपि व पथ, अकृत्यादावर्ष कृत्ये प्रवर्षते,
गुरुकृतधामगुणत्थमादाप्रमादौ मूलोत्तरगुणौ च पश्यति, मूलगुणेषु तावत् अहिंसापथमपदिश्यते ‘उट्ठ अइय तिरिय विसासु’
इव ॥५९३॥ उट्ठ अइयति खेसपाणातिवातो, जे याधरा जे य तसा दणपाणातिवातो, सदाजतोपि कालप्राणातिपातः,
तस्म परकमतो मणप्पओस अत्रिकपमाणोपि भावपाणातिवातो योगत्रयकरणत्रयेण, एव सीताल मगमत पथसु मइव्वएसु,
दम्भादिचतुष्क व मामान्यन सय्यासु बोण्यम्भा, मणप्पेओस, पदोसव वा विविधं कम्पयति २, एव उत्तरगुणेषु वि दुविधा सिक्खा
मोएग्गा, यस्माच्चैत गुरुकृतवासगुणाः तत्रावमन् ज्ञानमपीत्य करतलामलक्खल्लोक पश्यति वतपु व सिरो मवति, ज्ञानगुणाव,
तन तत्रातं ‘कांखेण पुच्छे समिय पयासु’ इव ॥५९४॥ ‘कांखे’ति ‘काले विणए यइमाणे’-‘णाणापारो छयिथि, मय्य

गिति निविधाए पञ्जुचासणताए, प्रजायन्त इति प्रजाः सम्यग्रप्रजाभ्यः आडक्खमाणं (णो) 'जहा पुणस्स कत्थइ तथा तुच्छ-
 स्म कत्थइ' यथा ईश्वरानिक्रान्तस्य तथा पेलचनिक्रान्तस्यापि कथ्यते, दविओ णाम दोहिदि रागदोसेहि रहितो भावात् तस्य
 तज्ज्ञानं, ज्ञानधनानां हि माधूना किमन्यत् वित्तं स्यात्?, स तु गीतत्थो पुच्छियव्वो, इतरो उ अतच्चं पि देसेज्ज, तं सोयका-
 रीय तमिति यत्कथ्यते श्रोतमि करोतीति श्रोतकारी, गृहीत्वेत्यर्थः, गृह्णाति, अथवा श्रोत्रेण गृहीत्वा हृदि करोतीति श्रोतः-
 कारी, श्रुत्वा वा करोतीति श्रोतकारी, पुढोपवेसेत्ति पृथक् पुणो २ वा पवेसे हृदयं पुढो पवेसे, 'सहस्रगुणिता विद्याः, शतशः
 परिपत्तिताः', पचेयं वा पचेयं पवेसो पुढोपवेसो, तंजहा-उस्सग्गे उस्सग्गं अववाते अववातं, एवं ससमए सममयं परसमए पर-
 ममयं वा, अतिक्रान्ते अतिक्रान्तकालं, संख्यायतेऽनेनेति संख्यानं, केवलिन इदं कैवलिकं समाधिरुक्ता, 'अस्सिं सुठिच्चा०'
 वृत्तं ॥५९५॥ अस्मिन्निति यदुरुकुलवासं वमता श्रुतं गुणितं च, सुदुट्ठु द्विच्चा सुठिच्चा, दुविधाए सिक्खाए अपमादे समितिगुचीसु
 अ एमकालं यथा साम्प्रतं तथैवकालमपि यावदायुः, एतेसुत्ति एतेष्वेव ममितिगुह्यप्रमादेषु धर्मसमाधिमार्गेषु च वर्त्तमानस्य
 शान्तिः-इहान्यत्र च मौख्यमित्यर्थः, सर्वकर्मशान्तिर्वा, शान्तस्य च सतः सर्वकर्मनिरोधो भवति, अनाश्रव इत्यर्थः, अथवा समि-
 त्यादिषु अप्रमादस्थानेषु यानि चिद्धान्युक्तानि तेषु वर्त्तमानस्य कर्मोपनिरोधो भवति, क एवमाख्याति?, उच्यते, ते एवमवस्थंति
 'ते' इति ते तीर्थकराः ज्ञानदर्शनचारित्राख्यास्त्रीन् लोकान् पश्यन्तीति त्रिलोकदर्शिनः, ऊर्ध्वादि वा त्रिलोकं पश्यति, तस्मा-
 दुरुकुलवासे वसतः समितिगुप्तिस्य प्रमादरहितस्य शान्तिर्भवति कर्मनिरोधश्च, तेन न भूयः पतंति प्रमादसंगं, एतदिति यदुक्तं,
 असमितित्वमगुप्तत्वं च, प्रमाद एव सङ्गः, संगो वा थोवक्खो मोक्खमग्गस्स, एवं गुरुकुलवासे दवियस्स वित्तं । 'णिसम्म से

मिथरतु समीहमट्ट (समीहियट्ट)०'बृष ॥५९६॥ निष्ठम्यति गृहीत्वा गुणयित्वा निष्ठम्य वा, सम्यक् पूर्वोपर्येण वा समीह्य,
 अयमिति शुतार्यं मोक्षार्थं वा, ताल्लान् प्रति अर्बान् भावीति प्रतिमा, भोतृणां संख्यच्छेष्टा, विश्वारदः स्वसिद्धान्तज्ञानरू., आवा
 णमट्टी आदीपत इत्यादानं, ज्ञानादीन्यादानानि, आदानेन यस्वार्थं स आदानार्थी, बोदान विदारण तप', मौन-सयमः, आदा-
 नार्थी बोदान मौन च, उपेत्येति प्राप्य, दुविधाए सिक्त्वाए गुरुकुलवासी प्रमादरहितः शुद्धेति निरुपधेन सम्यग्दर्शनाधिष्ठितेन
 बोदानेन प्रतिपेधेन, उधेति, मार मरत्यस्मिभिति मार'—संसारः, उकोसेन वा सत्तदु मवगादवाद् मरेच्छ, एव सो बहुस्तुओ
 वातो ओ पुषो अस्मि सुद्विधा, यत्त पठित-गिसम्म से भिक्खु समीहियट्ट, दददर्शनं कुर्वन् अन्नुअयमगतं प्रतिपत्तुक्कामेण
 वा गुरुणा भाचार्यत्वेन स्थापितः समीधितो वा, एक अनेकादेशात् अभिबीयते 'संस्वाइ धम्म व विपागरति०'बृष ॥५९७॥
 संस्वाएवि धम्म द्वात्वा युतं धम्मं वा कपयति सिरपटिच्छगाण धर्मकर्त्ता च कपयति, अया 'सम्वाए'सि खेप काल परितं
 सामर्त्यं नऽप्यको यियाविषा परिकपयति, अया 'के अय पुरिसे ! कं च णए !' अया 'संस्वा'ति एतरमात्रस्याय युतस्य योग्य',
 अतः परं द्वाकिर्नीलि, सत्यां वा द्वाकौ अतिथं प्रचरन्ति तथिय गदिय, एव संस्वाय 'अन्नुओडि' एवमादिभिः प्रकारैः संस्वाय
 धम्म वागार्यता पुद्बोचितास्स आचार्याः, कम्माव अंत करेतीति अंतकरा', अन्याय करयंति, यत' पारगा ते पारगा बोणइवि
 मोयणाए त इति संस्वाय धम्मं व्याकरयन्तः, परं गच्छतीति पारगा', जाहमन परस्व च, दोणइवि मोयणाए, पारं गच्छति
 मोचनाः, करे ते !, ज ससोधिगा पणइमुदाहरति सम्यक् धम्मसं वा सोधिगा ससोधिगा, पुच्छति तमिति प्रश्न, पूर्वा-
 परण समीधितु आत्मपरद्वक्ति च ज्ञात्वा द्रव्यादीनि च तथा केऽयं पुरिसेसि परिचितं च सुत कएण भायरिया देयाधारितेण

अथेण सरितेणं तो संघमज्झयारे ववहरितुं जे सुहं होंति, अच्छिदपसिगवागरणा अकेवली केमची वा रयणकरडसमाणा, कुत्ति-
 यावणभृता कथा, चोद्दमदसणवपुब्बी जाव दमकालियंति, संमोयितुं अविच्छिन्नोच्छित्तिं करेति, तं पुण कहेतो—‘णो छादए०’
 वृत्तं ॥५९८॥ मत्तमरित्वेनार्थे नाछादयेत् पात्रस्य, धर्मस्य कथां कथयन्न सद्भूतगुणान् छादयेत्, न चावायणारियं छादयेत्, लूसितं
 भग्नमित्यर्थः, लूसित्ता णाम अवसिद्धांतं कथयति भिद्धान्तविरुद्धं वा, माणं ण सेवन्ति प्रज्ञामानमाचार्यमानं वा, संशयानात्मनः
 परस्य वा छेपुं न मढं कुर्यात्, न वा प्रकाशयेदात्मानं यथाऽऽमाचार्यः, णयावि पण्णे परिहास कुज्जति प्रज्ञावान् प्राज्ञः, न
 चेदृशीं कथां कथयेत् येन श्रोतुमात्मनो वा हास्यमुत्पद्यते, अपरियच्छंते वा परे अण्णाहा वा अवुज्झमाणे न प्रज्ञामडेन परिहासं
 कुर्यात्, यथा ‘राजा तथा प्रजे’तिरुक्त्वा न मर्वत्रैव परिहासः, ण याऽऽसियावायंति ‘अंमु म्भुतो’ तस्याशीर्भवति म्भुतिवाद-
 मित्यर्थः, न तद्वानवन्दनादिभिस्तोषितो ब्रूयात्—आरोग्यमस्तु, ते दीवं चायुः, तथा सुभगा भवाष्टपुत्रा इत्येवमादीनि न व्याक-
 रेत, एवं वाक्कसमितिः स्यात्, किनिमित्तमाशीर्वादो न वक्तव्यः, उच्यते, ‘भूताभिसंकाए(ड)दुगुंछमाणा(णे)०’ ॥५९९॥
 वृत्तं, भूतानि अभिमङ्गेषुः मानद्याभिधायिनः अत इदमपठिश्यते, भूतानि यस्य मायद्यमचनस्य गच्छते न तेन वचनेन णिञ्चहे,
 संयमे निर्गच्छेदित्यर्थः, न चानेन वचनेन णिञ्चहे, मयमं निर्गालयेदित्यर्थः, मन्चयन इति मन्चः—वचनं, मन्च एव पदं मन्चपदं,
 अथवा मन्त्रा इति विद्यामन्त्रादयो गृह्यन्ते, तेन मन्त्रपदेन निञ्चहे, गुप्य(गूय)त इति गोत्रं—मयमः मसदशविधः अष्टादश च सीलं-
 गमहस्साणि इत्यस्मादोत्रान्न तद्विधवचो ब्रूयात् यन्न निर्वहेत्, पदक्राया वा गोत्र यत्र गुप्यते ता न निर्वहेत्. गोत्रान् जीवितादि-
 त्यर्थः, तच्च गोत्रमाचरेत्, कहेन्तो वा ण किञ्चि मिच्छे ण कित्तिवणमदसिलोगदुताए कदिज घम्म, मनुष्य इति स पदकथकः,

प्रजायत इति प्रजा यामां रच्यते, तामु प्रजामु, स्त्रियो वा प्रजा, न कीर्तिमिच्छत्, असाधूनां घमा २ तान् अमाधुवर्मान् न संव
 यज्ञा, ने च दर्पमशहस्त्रादयः, अथवा न तरुणयेत् येन अमाधुवर्माणां मवृज्जान मव्रति, पवनपाचनादीनां, असंयतदानादि
 या, न कुर्तीथिमान् वा प्रव्रसति, किंच-‘हामपि णो सवति०’ ॥६०॥ इत्थं, हास्येनापि नो पारधम संचयत्, यथेदं छिद्रत
 मिदत् वा ग्राह माय वा, अथवा हास्येनापि न प्रथमयत् कुप्रवचनानि, द्वाभ्यं भूयन्-अहो तुज्झ सुदिह्ठ अं परचोक्ता वदति, सुह
 वेव धम्म तुज्झ करह, यद्यपि मोहठ तथापि न वक्तव्यं, मा भूदयेपां पात्रयुधिः स्यात्, गोमट स्वअति गोचम्मेसु वध, जायेचि
 रागद्वेपरहित, न विगतव्व मद्रूत, फरुसं अतिजानति, रागद्वेपवधनभावात्, परुयः-संयम-कर्मणामनाथय इत्यर्थ, तथ्य-संयमं,
 अभिमूल ज्ञानाति यथा मो वाग्दोषाश्च विगच्छते यथा वाऽऽचार्यत तथा च कथयति, अथवा कथयन् कथां लङ्घिगर्वितो न मवति,
 नरायकं पद, किं, लब्ध्या गर्विता मवति, अहा तुच्छस्स क्वेति-तन्नाहारास्सवि तथा रायस्स, अहा अहा तुच्छस्स तथा तथा राज्ञोऽपि,
 प्रकथना नाम ना धर्मकथित्वनान्यन वा आत्मान कथयति इमाधयतीत्यर्थ, अपरिच्छत वा नावकसेति, वमदपसीत्यर्थ, तत्र
 न मन्यपामपि संयतानासु रुम्मणी, अथवा न तुच्छए आत्मान मोनपन्न प्रकथयति, यथाऽइमीदृशो अनन्यपदशो वा अणाऽलेषि
 न धम द्दुमानो, न आतुरा भवति, मन्यादितो वाऽऽकूल-नयाकुलो भवति, अपरियच्छन्त वा परे, मिदताविरुद्धानि सेयन्ते इत्य
 विरुद्दसवी, न च विरुद्ध्यत तन मह यस्य कथयति। किंच-‘संकेस्र याऽम्मकितभाव मिस्सू०’ ॥६०१॥ इत्थं, यत्र अकितमस्य
 धानादिषु तस्य कथयति, अष्टए पूरा वा अंस्कल मप्रद्वितभावाः, एव तावत् धापन, अतः परे जिना जानति, भावो नाम धान, मद्दि
 तज्ञानमित्यर्थ, न च तदपान कथयति वा येनान्यस्य द्रष्टा मवति, विमज्ज्यवादो नाम भवनीयवादः, तत्र अद्विते मज्जनीय

वाद् एव वक्तव्यः—अहं तावदेवं मन्ये, अतः परमन्यत्रापि पुच्छेज्जासि, अथवा विमज्जवादी नाम अनेकान्तवादः स यत्र २ यथा
 युज्यते तथा २ वक्तव्यः, तद्यथा—नित्यानित्यत्वमस्तित्व वा प्रतीत्यादि, किं कथयति? केन वा कथयति? सत्या असत्यामृपा च
 भाषादुगं, संमससुद्धितेहिं पदमचरिमाओ दुवे भासाओ, मम्म ससुद्धिते, ण मिच्छोवद्धिते, जहा उदाइमारगो, चोदकबुद्ध्या
 वा वैतण्डिका वा करेज्जा, स नीपत्ति सम्यक् आशुप्रजः उक्तः। किंच—‘अणुगच्छमाणे धितहं विजाणे०’ ॥६०२॥ वृत्तं,
 तस्यैव कथयति कश्चिद् ग्रहणधारणासंपन्नः यथोक्तमेवावितहं गृह्णाति, कश्चित्तु मन्दमेधात्री वितथं हि जाणनि, तक्रं मंदमेघसं तथा
 २ तेन प्रकारेण हेतुदृष्टान्तोपसंहारः, यथा २ प्रतिबुध्यते तथा साधु सुष्ठु प्रतिबोधयेत्, न चैनं कर्कशाभिगिराभिरमिहन्येत्,
 धिग् मूर्ख! किं त्वार्थेन? स्थूलबुद्धे!, एवं वाचा अककस, कायेनापि न कुद्वमुखः, हस्तवक्रौष्ठविकरैः वा, मनस्तु नेत्रवक्रविका-
 रेण अनादरेण गृह्यते, सर्वथा अकर्कशे, किंच-तत् कुत्रचिद्भावं कचित् स्वसमये परममये वा तथोत्सर्गापवादयोः ज्ञानादिषु द्रव्या-
 दिप्रज्ञापनायां वा न कुत्रचिद्भावा विहिसेत्, परुषमृषावादादिदोषः, तस्य वाऽबुद्ध्यमानस्य श्रोतुर्न कुत्रचिद्भावां विहिंसेत्, अहो
 भंगा लक्ष्यन्ते, न निन्देदित्यर्थः, निरुद्धगं चार्थमर्थाख्यानं वा न दीर्घं कुर्यात् अधिकार्थः, ‘सो अत्थो वत्तव्वो जो अत्थो अक्खेहि
 आरूढो’ ‘अप्पक्खर महत्थं०’ चउभंगो जहा जहा परुविजा० हंदि महता चडगरत्तणेण अत्थं कथा हणति ॥१॥ किंच—‘समालवेज्जा’
 ॥६०३॥ वृत्तं, सोभणं समय वा कधेज्जा, पडिपुन्नभासी अड्ढेहिं अक्खरेहिं अहीनं अक्खलियं अमिलितं निमाप्पियं जहा गुरुमगासे
 निशान्तं ममीक्षितं वा बहुशः तथा समयगर्थदर्शी कथयति, समिया नाम मम्यक्, यथा गुरुमकाशादुपधारितं सम्यक् अर्थं पश्यन्ति
 समियाअड्ढंमी नाहमाचार्य इतिकृत्वा, संति वा श्रोतारः यत्किञ्चित् कथयितव्यं तेण हि, आणाड सुद्वं वयणं आज्जा, यथा गुरु-

योपदिष्ट तर्करोपदेष्टव्य, आत्रासिद्ध नाम यद्योपधारित, तात्पर्याविकल्पितं वचनमिति सुवचनमर्थो वा, विविधं वैधं जुजेज्जा, कथं !, उभयगं तस्सुगं अवधात, एव मममए सममयं परममए परसमय, तदेव युन्यमानं कल्लेज्जया पावविवेग मिक्खु, कथं मम वाचयत पापविवेकः स्यात् !, न च पूजानत्कारगौरवादिकारणादावयति, किंच—‘अहानुशयां सुसिक्खवपज्जा’ ॥६०४॥ योक्तानि अहानुशयाणि सुदृढ सिक्खमात्रं यत्रार्थपदानि दुषिषाए सिक्खाए अपज्जसुवि पदेज्जसु पटिक्कमिज्जसु भासेव भाए सिक्खाए, अतिप्रश्नमलक्षणनिष्ठये व्यपदिश्यते—यातिवेत्तं वएज्जा, वेत्ता नाम यो यस्य यत्रस्वार्थस्य धर्मदेयनाया वा काल, बला मरा, तां वेत्तां नातीत्थ प्रयादित्यर्थः, एव गुणजातीयं से विट्ठिमं स इति स यथाकालादी यथाकालचारी च दृष्टिमा निति मय्यगदृष्टिः, सपक्खे परपक्खे वा कथां कथयन् तत्कथयेत् अप्य दरिखण ण खुसिज्ज, कुटीर्यंप्रशंसाभिः अपमिद्वान्तदेयना भिर्वा न भोतुरपि इष्टि दूषयेत्, तथा २ तु कथयेत् यथा २ अस्म्य सम्यग्दर्शनं भवति भिरं वा भवति, यद्येवविष स जानीते उपादेत्तुं ज्ञानादिममाधिधर्ममार्गं, वारिय च जानीते स’, एवं ‘अल्लसए ण य पच्छल्लभासी’ ॥६०५॥ इत्थं, अल्लमकाः सिद्धा- न्तावायाः, प्रकृत्यत्र कथयति, न तु प्रकृत्यत्रचनैस्त्वामर्थं गोपयति, अपरिणत वा योतारं प्राप्य न प्रच्छन्नमुत्पृषाटयति, अपवाद मित्यर्थः, मा भूत् ‘मामे चदे गिद्विस्स’ किंच—अशुक्काए ण दिज्जति, न वज्जमन्यत् प्रदेयेण करोत्यपया वा, बहा रण्यो भवसि णा उज्जत्तप्रज्ञो नामार्थं तमपि नान्यथा कुर्यात्, बहा ‘आवती क आवती—एके यावतीं तं लोगो विप्परामसंति’ सूत्र सर्वधैवान्यथा न कथंभ्य, अर्थविच्छेदस्तु स्वसिद्धान्ताविरुद्धा भविरुद्धः स्यात्, किमन्यथा क्रियते !, उच्यते, सत्थारमन्तीए द्वासतीति द्वास्ता द्वास्तरि भक्तिं मत्थारमन्तीः स भवति मत्थारमन्ति, अनुविशण तु अनुविशणं वदन् वद’, तदनु विविचिन्त्य वदेत् तच्च सुत्था

मम्यन् अन्येभ्यः रिणपरिमोखाए वाएज्जा, तदिदं परिवादयेत् पडिवाएज्जा, सूत्रमर्थं धर्मकथां वा, म एव गुर्वाराधनायां वर्त्तमानः खुद्धसुत्तं उचहाणवं च ॥६०६॥ वृत्तं, स इति ग्रन्थवान्, सुद्धं परिचितं अविच्चाभेलितं च० उपधानवानिति तपोपधानं वा धम्मं यावज्जीवेदिति, तत्तु आज्ञा ग्राह्या, आगमेनैव प्रज्ञापयितव्याः, दाष्टान्तिक्कोऽपि हेतूदाहरणोपसंहारैः, अथवा तत्र इति स्वसमये परसमये वा, तथा ज्ञानादिषु द्रव्यादिषु वा उत्सर्गापवादयोर्वा यत्र २ तत्तथा द्योतयितव्यं आहेज्जचक्के आहेयवाक्य इति ग्राह्या प्रत्यक्षा परोक्षज्ञानी वा, खेदणो कुसले पंडिते स एव अर्हता भाषितुं समाधिं, सनाधिरुक्तः धर्मो मार्गश्चेति ॥ इति ग्रंथाध्ययनं चतुर्दशं समाप्तम् ॥

आयाणिज्जङ्गयणस्स चत्तारि अणु भोगदारा, अधियारो आयाणवरित्ते, णामणिफण्णे दुविधं णाम-आयाणिज्जंति वा संकलितजङ्गयणंति वा बुच्चति, तत्थ गाथा-‘आदाने’ ॥१३२॥ गाथा, एते तु आदानगहणे किमेकार्थे स्यातां उत नानार्थे?, उच्यते अभिधानं प्रति नानार्थे शक्केन्द्रवत्, अर्थं तु प्रति एकार्थो, तदेवादानं तदेव च ग्रहणं, यथा पुत्रमादाय गच्छति पुत्रं गृहीत्वा गच्छतीति नार्थो व्यतिरिच्यते आदानग्रहणयोः, एकैकं चतुर्विधं-नामादानं, उच्यते तावत् वित्तमेवादानं तेन भृत्या गृह्यन्ते, तदेव वा आदीयते, प्रशस्तभावानमेवाध्ययनं, द्रव्यग्रहणेऽपि गलो मत्स्यस्य ग्रहणं, पाशकूटो मृगस्येति, भावग्रहणं तु यो येन भावेन गृह्यते प्रशस्तेनाप्रशस्तेन वा सिंहो मृगान् गृह्णाति, प्रशस्तेन साधुः शिष्यान् गृह्णाति, यो वा येन भावेन गृह्यते यथा दास्योः परस्परं चोरभावेन, उपशमभावेन शिष्यो गृह्यते, आदानमुक्तं । इदाणि संकलिका, सावि णामादि चतुर्विधा-द्रव्यसंकला कुंडगमादीया २ च द्वा संकलिता बुज्झंति, भावसंकला इणमेव अज्जयणं-जं पढमस्संतिमए विति यस्स उ तं हवेज्ज आदिम्मि । एतेणा-

(ण उ आ)दिभ्य एभ्योऽपि पञ्चाओ ॥१३३॥ कर्हिचि सुचेण सकला भवति, कर्हिचि अत्तेण, कर्हिचि उभयेणवि, एतच्चैवं
 तेण आदि भिस्मिन्नवियङ्गा, स च णामादी ठवणादी गाथा ॥१३४॥ दब्बादी बाम ओ अस्स दब्बस्स भावो होति, उत्थाद इत्यर्थः,
 धीरे दि धीरमात्रात् परिणमते दधित्वेन, य एन धीरनाडः स एव दधि द्रव्य, यस्मिन् २ काले आत्मभाष प्रतिपद्यते तस्य द्रव्य
 स्यादिर्ममति, उक्ता द्रव्यादिः। भावादित्तु आगमणोआगमतो ॥१३५॥ गाथा, णोआगमओ भावावी पचण्ह महब्बयाण
 ओ पउमनाए पडिन्नअणकालो, आगमओ पुण आदी गणियिदग ॥१३६॥ गाथा, सुअस्स सुअवाणस्स आदी सामाइयं, तस्म
 य करेमिणि पदमादी, तस्मवि ककरो आदी, दुबालसंगस्स आयारो, तस्मवि सत्यपरिणा, तीएवि पडमुदेसओ, तस्मवि 'सुत
 मे आउसं ! तेण' तस्मवि सुअरो, इमस्मवि सुअस्सवस्स समयो, तस्मवि पडमुदेसओ, तस्मवि सिलोगो पादो पद अक्खरति,
 णामणिण्णओ गतो। सुचाणुगमे सुचमुअरेयव्यं, स एव गुरुङ्गलरासी गयति सिद्धमाओ अिधापाद केवलज्ञानमुत्पाद्य-जमतीत
 पदुप्पण्ण ॥६०७॥ सिलोगो, यदिति द्रव्यादीनि चत्तारि, त अतीतदाए दब्बादिषट्ठक मव्व जामति, कवल नाण सुअभावे
 पामति केवली, एव पडिपुण्य अणागतेवि भावे ज्ञानं, तस्मान्नागतो जानीते सव मण्णति मेधावी 'सर्व'मिति सर्वं द्रव्यादि
 षट्ठक युगपत्काले वा सर्वं, मेराए वावतीति मेधावी, कस्मादेतोः जानीते ? उच्यते, 'दस्सणत्वरणतए' वउण्ह घातिकम्माव,
 दर्शनप्रदणान् ज्ञानस्य ग्रहणं, म एयं-'अतए चित्तिगिच्छाण' ॥६०८॥ सिलोगो, अत्रोभयेनापि सङ्गलिक, वित्तिगिच्छा णाम
 संदेदज्ञानं, तसु य जानतरेसु०चि, तस्यान्तए, नित्तिगिच्छाए, समस्व जानाति संवाणति, न ईदृश अणेत्तिंसं, अतुर्यमित्यर्थः,
 तस्मैवविषयस्य अनेलिमस्य-अतुर्यस्यास्यगवा दुर्लभाः। तदि तदि सुयक्कमाय ॥६०९॥ सिलोगो, तसु २ णारागादिगत्तिसु

तत्र तत्रेति सूत्रार्थः, स्वसमयोत्सर्गद्रव्यादिषु वा, अथवा तर्हि २ चि न तस्य तासु णरगादिगतिषु सुलभो भवति, यच्च सो व्याख्याति से अ सच्चे अणोलिसो-अवितहो सच्चे, कथं ?—‘वीतरागा हि सर्वज्ञा, मिथ्या न ब्रुयते वचः । यस्मात्तस्माद्वचस्तेषां, तथ्यं भूतार्थदर्शनं ॥१॥’ सयमो वा सत्यं, सदा सच्चेण संपण्णो वचनेन तपः संयमजानं सत्यं संयमः येन यथा वादिनः तथा कारिणो भवति, यथोद्दिष्टं चास्य सत्यं भवति, स एवं सत्यवान् मिच्छिं भूतेषु कप्पए करोतीत्यर्थः, आत्मवत्सर्वभूतेषु यतते । सा चैवं भवति भूतेषु (हि) न विरुज्झेज्जा ॥६१०॥ सिलोगो, भूताणि तसथावराणि तेन विरुध्यते, विरोधो-विग्रहः तदुपधातो ‘एस धम्ममे वुसीमओ’ वुसीमोश्च भगवान्, तस्यायं धम्मः, साधुर्वा वुसीमान् ‘जगं परिण्णाय’ दुविधाए परिण्णए न एकस्मिन्निति ‘अस्सि’ धर्मे आजीवितादात्मानं भावयति पणवीमाए भावणाहि बारसहिं वा । किंच-‘भावणाजोगसुद्धप्पा’ ॥६११॥ सिलोगो, भावनाभियोगेन शुद्ध आत्मा यस्य स भवति भावणाजोगसुद्धप्पा, अथवा भावनासु योगेषु च यस्य सुद्धात्मा, यथा जलान्तर्नैर्गच्छति तिष्ठति वा न निमज्जति, स एवं हि णावा वतीरसपन्ना यथाऽसौ निर्यामिकाऽधिष्ठिता मारुतवशाच्चीर प्राप्नोति उपायात्, यथा तथा जिनचारित्रवान् जीवपोतः तपःसंयममारुतवशात् सज्ज्ञानकर्णधाराधिष्ठितः संसारतीरमाप्य सर्वकर्मभ्यो त्तिउट्ठन्ति-छिद्यते इत्यर्थः, किंच-‘त्तिउट्ठई उ मेधावी’ ॥ ६१२ ॥ सिलोगो, अतीव ब्रुह्यति अतिबुद्धिं, अतीत्य वा उट्ठति अतिउट्ठति, जाणमाणो असंजमलोगस्स पावगं यथा, पठ्यते कर्मा, तस्य पापानि जानानस्य तपःस्थितस्य खिज्जति, पावं पूर्वकर्माणि-पूर्वबद्धानि, संयमतो निरुद्धाश्रमस्य सतः, नवानि कर्माणि अकुर्वतस्तस्यैवोपरतस्य अकुर्वतो णवं णत्थि ॥६१३॥ सिलोगो, अकुर्वतो णवं कर्म, निरुद्धेसु आमवदारेसु नाम परोक्षस्तवादिषु, कर्मणामकुर्वतः, अकुर्वतः कर्मणां णवानामपि

गति, विज्ञानतो हि कर्मकर्मनिष्पन्नोपायाश्च कुतो वन्यः स्यात् !, एव कर्मं तत्फलं सर्वं निष्पन्नोपायाश्च गच्छाण से महा
 धीर इति आयतचारित्री महावीर्यवान्, सर्वकर्मक्षये मति न पुनरायाति, न वा मज्जते संसारोदधौ, न वा कर्मं निर्णीयते, आभ
 पदोर्वाडस्याश्रयरागरोमो न मज्जते 'न मिच्छई' ॥ ६१४ ॥ सिलोगो, अत्र ब्रह्माद्याः, तदेव दुष्परत्वात्पदिश्यते, वायु जाल
 अयेति, यथा वायुः द्रीपशाली अचेति-कंपति प्लोष्ठसतीत्यर्थः, एवं स मगवान्, प्रिया लोकस्य स्त्रियः, अचेतिचि वा पामितिचि
 वा एगद, न तामिरक्षते, एता स्त्रियो नासेभ्याः, किंच-इत्थिभ्यो जे न सेवति ॥ ६१५ ॥ सिलोगो, स्त्रियोऽपि त्रिविधकरण
 योगेनापि न सेवन्त, आदिमर्यादमानपु आयतचारिणमावपरिचता, ते अणा पधनुम्मुष्ठा ते अना इति तं साधवो महावीरा
 कर्ममादिवचनातो मुक्ता जायकस्वति जीवित असंयमकमायादि जीवितं, अजनकस्वमापो अणागतमसंयमजीवित वदुमानं चिठे-
 मिना नपमर्तत तपि पतीकिंचा असंयमं कीवितं, अतं पदेति सर्वकर्मणां, कदं ? जेन कम्मणा समूहीमृतो येनासौ कर्मपि
 कस्य क्षपनाय संपुसीमृतः, न परादुसुखः, जेन इमं भाषंदसचरिषतवसंतुर्चं मरगमणुम्मासस्ति अन्वेति च कथयति आत्मानं
 पानुद्यामत अणुमासण पुढो पाणी (णे) ॥ ६१६ ॥ मिलोगो, अनुदासंतो-कदंतो पुढ विस्तारे, पुढ इति पुढो विस्तरेण पुनः
 पुनर्वा, पापे अणुद्यामति आयतचरिणमावो, वदुमं पूयणं पासमसि-ग पथेति, किंच-अणासए जग दते अनाधवो अना-
 धवो वा, पुनरपि पत्यते-अणासवे सदावते सदा नित्यकाले दते इदियजोइदिपहि दते, मूलचरणेषु मूलगुणधारी गरीय
 स्त्वाद् गृह्यन्ते 'आरतमेदुणे' उपरतमेपुन इत्यर्थः, जीवारे च न लीएज्जा ॥ ६१७ ॥ सिलोगो, यिकरब दण्ड दण्डस्यान
 मतद् स्पदमानं पधनम्मान च इत्यत तत्र स्थानं न लीयते-विकारितां न लभेज्ज, उज्जम्मोण मोत प्राणातिपाठावीन्द्रियाणि वा

रागादयश्च 'अणाइले'ति, अणातुरेण छिन्दियव्वं, पुणरपि उच्यते च 'अणाइले' स एवमनाकुलः सदा दान्तः, संध्यते सन्धिः,
 भावसंधिर्मानुष्यं कर्मसन्धिः कर्मविवरः ज्ञानादीनि च, भावसन्धिः प्राप्तः अणेलिसं योगत्रयकरणत्रयेण 'अतरा' इति यावत्कर्मतो
 भवन्तो वा, एवंविधो वा से हु चक्खु लोगस्सिह ॥६२०॥ सिलोगो, स भव्यमनुष्याणां चक्षुर्भूतः, यः किं करोति ?, जे
 कंखाय करेति अंतगं, कांक्षानाम प्रार्थना कामभोगयोः, अंताणि च सेवंति, स्यात्को गुगः ? इत्यतः पुनः पठ्यते—अंतेण
 खुरो वहत्ती, अंतेनेति धारया, नान्यतः, चक्कं अंतेण लुट्ठति, चक्रमप्यन्तेन लोट्ठति, इयमर्थसंकलिका, अंताइ आरामोद्या-
 नानि वसत्यर्थं अंतप्रान्तभूतानि, आहारार्थं कर्माश्रित्वाश्च न सेवन्ते, न तेषु वर्तन्ते इत्यर्थः, तेनैव प्रांतसेवित्वेनायतचरित्तकर्मोऽन्त-
 क्करा भवन्ति, इह धर्मे, स्यादिदं—धर्मान्तमासाद्य कुत्रान्तकरा भवन्ति ?, उच्यते, इह माणुस्सट्ठाणे मनुष्यभवे, अथवा स्थान-
 ग्रहणात्कर्मभूमिः गब्भक्कन्तियसंखेज्जवासाउयचं च गृह्यते, धर्ममाराधका नाम अंतधर्मं च आराधयति तमाराध्य । णिट्ठियट्ठा व
 देवा वा ॥६२२॥ सिलोगो, 'ऋ गता' वित्यस्यार्थो भवति, संसारार्थः कर्मार्थः विषयार्थ इत्यादि, णिट्ठियट्ठा, निष्ठानं च येषां
 ज्ञानादयोऽर्थागताः ते भवंति णिट्ठियट्ठा, सिद्धयन्त इति, तदभावे देवा, उत्तरीयं तित्थगरसगासाओ तच्चत्थो योच्यते, इदं चान्यत्
 'सुयं च मएमेगेसि' च अनुकर्षणे, एवं मया श्रुतं, यदुक्तं साधवः सिध्यन्ति, अणुत्तरा वा भवन्ति, इदं च श्रुतं 'अमाणु-
 स्सेसु णो तहा' अमनुष्या तिस्रो गतयः न तास्वन्तं कुर्वन्ति यथा मनुष्येषु, शाक्या वा ब्रुवंति 'अनागामिनो देवा भवन्ति, ते
 हि देवा अनागत्यान्तं कुर्वन्ति, अस्माकं तु नो अनागत्यान्तं कुर्वन्ति इत्यतः तद्व्युदामार्थं अमणुस्सेसु नो तहा यथा अन्येपामिति
 वाक्यशेषः, अथ न यथाऽमनुष्येषु सर्वनिर्जरा भवति नो तहा अमाणुस्सेसु तेषु देवणिजरा न भवति, उक्तं हि—सर्वोऽपि संसा-

रान्त' स्यात्, किं तत् ? वं अमणुस्सेसु णो तद्वा भवति, उच्यते-अतः करति युज्यन्वाण ॥ ६०३ ॥ सिलोगो, अमनमन्त,
 दु'स्त्वानि कर्ममि, इहेति इ प्रवचने, एकेषां न सर्वेषां, असमाकृतेव हि समाख्याव, किंच आद्यान् पुण गगेति आघातमा
 स्मात्, पुनर्धिदेषणे, नान्तेषां, एके वयमेव, किमास्याव ? बुद्धमेव समुत्सय समुन्नीयते इति समुन्नीय -अरीर, समुन्निद्र
 तानि वा धानादीनि, किंच-इतो विदुसमाणस्स अतः करति युज्यन्वाण मिलोगो, अत इति इतो मनुष्यान्, विदुममाणे
 विदुत्वे, धर्मादि विदुसमाणस्स उद्योसेन अद्युणे पोगलपरियुणे बोधी लभति, माणुस्सं पि उद्योसेनं असखेज्जा पोगलपरि
 यद्वा, आबलियाए असखेज्जमाणेण, किंच-बुद्धमाओ तद्वाओ अर्चा लेइया, तहेति तेन प्रकारेण तथा अवा येषां त
 इमे तथा वा तीर्थकरा निसुदार्चा, अथवा यथा प्रतिपत्तो लेइया चात्यन्तं भवति, दुद्धमा वट्टमाणपरिणामा अवट्टिनपरिणामा वा
 इत्ययं, धर्म एवार्थः परं दोभन, तद्यथा मोक्षो मोक्षयावनानि च, अपरमद्योभनं भिष्यादद्वेनाविरत्यज्जानादि, धर्मोयस्य विदित
 परापरं ये ते दुर्लभा धम्मदी विदितपरा, के ते ?-जे धम्म सुट्टमकम्बति ॥ ६२५ ॥ मिलोगो, सुट्ट निरुपइ आस्माति चानु
 चरंति च, पडिपुण्ण नाम सर्वतो विरठ पडिपुण्णं आस्मात् चारिच, अपेलिअ अतुत्थ, न कुधर्मज्जानादिभिस्तुत्थ तमनेलिसं,
 आस्मान्ति चानुचरन्ति च तस्मात्तुन्याचारस्स कुवो जन्मकथा भवति !, धातौ वेति, अथवा कथास्त्रपि तस्यां जन्मकथा नास्ति,
 अत एवोच्यते-कओ कयाइ मेधावी ॥ ६२६ ॥ सिलोगो, इत्थ इति कुवस्तस्य अनिघनस्सावीज्जाकुरवत् कयाचिदिति मग्गमना
 गतफल उपपज्जतिपि न पुनरुत्पद्यते मनुष्यतर्धेनान्यतरेण वा जन्मना, तथा(हा)गता अयाम्पावीभूता, मोक्षगतौ वा क तथा
 गता ? उच्यते-तथायता ये (प्रायात्रं ६४००) अप्पडिण्णा तीर्थकरा, चप्रइयात् फेत्तलिमो गम्भराध, अप्पडिण्णा अप्रतिज्ञा,

अनाशंमिन इत्यर्थः, पर आत्मनश्चक्षुर्धृता देशकाः, अनुत्तगा ज्ञानादिना, स्यात्कैनेतदुक्तं ?, उच्यते-अणुत्तरे य ठाणे से ॥६२७॥
 सिलोगो, ठाणं-आयतनं चरित्तद्वाणं, काश्यपगोत्रेण चर्द्धमानेन, तस्य किं फलं ?, उच्यते, जं किच्चा णिव्वुडा एगे, णिव्वुडा
 सिलोगो, ठाणं-आयतनं चरित्तद्वाणं, काश्यपगोत्रेण चर्द्धमानेन, तस्य किं फलं ?, उच्यते, जं किच्चा णिव्वुडा एगे, णिव्वुडा
 उवसंता, निष्ठानं निष्ठा तं णिद्धाणं, पण्डिता, पापाड्डीनः पण्डितः, अनेके एकादेशे पंडिए वीरियं लद्धुं ॥६२८॥ सिलोगो,
 पंडियं वीरियं संयमवीरियं तपोवीरियं च लब्ध्वा कर्मनिर्घातनाय प्रवर्तते, केणायं ?, चारित्रेण, धुणे पुव्वकृतं कम्मं, तपसा धुनाति
 पंडियं वीरियं संयमवीरियं तपोवीरियं च लब्ध्वा कर्मनिर्घातनाय प्रवर्तते, केणायं ?, चारित्रेण, धुणे पुव्वकृतं कम्मं, तपसा धुनाति
 पूर्वकृतं कम्मं, संयमेन च न नवं कुरुते, संयतात्मा तु सन् न कुव्वति महावीरे ॥६२९॥ सिलोगो, पाणवीरियसंपन्नो, अणु-
 पुव्वकडं णाम मिच्छत्तादीहि, संसुहीभूताः उत्तीर्णा इत्यर्थः, कम्मं हेच्चाण जं मत्तं कर्म हित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, जं मत्तंति
 यन्मतं यदिच्छन्ति सर्वमाधुप्रार्थितं, स्यात् किं तत् ?, उच्यते, जं मत्तं सब्बसाधूनां ॥६३०॥ सिलोगो, यत्सर्वसाधुमतं तदिदमेव
 णिग्गंयं पावयणं, सर्वकर्मशुल्यं कृतन्ति छिनत्तीत्यर्थः, साधइत्ताण तं तिन्ना यदाराधित्वेत्यर्थः, णवविहाए आराहणाए तिण्णा
 संसारकंतार, सावसेमकम्माणो वा देवा वा अभविसु, ते तीर्णा इत्यतिक्रान्तकाले निर्वृत्ता, देवाश्च, अभविष्यन्नित्यतिक्रान्त एवम-
 भविष्यन् उच्यते, अभविंसु पुरा वीरा ॥६३१॥ सिलोगो, विराजन्त इति वीराः साम्प्रतं तरति देवा वा भवन्ति, अनागते
 व्यपदिश्यते आगमिस्सवि सुधत्ता तरिष्यन्ति देवा वा भविष्यन्ति, के ते ?-दुब्बिबोहस्स मग्गस्स नियतं निश्चितं दुःखं
 निबोध्यते दुर्णिबोधः ज्ञानादिमार्गः अतं पाउकरा अमनमंतः प्रादुर्भुवन्तीति, तरमाना तीर्णा इति ॥ पनरसमं आदानीयं वा
 जमइयमज्झयणं समत्त ॥

गाम्हाज्झयणस्म चत्तारि अणुओगदारा, अधिकारो अह गंधेण पिंडगवयणेणं, जं पणरससुवि य अज्झयणेसु भणितं सव्व इहं

सन्तु स्यात्, किं तत् ? न अमनुस्सेसु गो तद्वा भवति, उच्यते-अतः करति सुकम्बाण ॥ ६२३ ॥ सिलोगो, अमनमन्त,
 दुःस्वानि कर्ममिषि, इति इह प्रवचने, एकेषां न सर्वेषां, अस्माकमेव हि वमाण्यात्, किंच आघात पुन एगेति आघातमा
 क्यार्तं, पुनर्धिष्ठेपणे, नान्येषां, एके वयमेव, किमास्यात् ? दुह्यमेव समुस्सए समुन्द्रीयते इति समुन्द्रयः-द्विरी, समुन्द्र
 तानि वा हानादीनि, किंच-इतो विदुसमाणस्स अतः करति सुकम्बाण सिलोगो, अतः इति इतो मनुष्यात्, विदुसमाणे
 विदुत्थे, धर्मादि विदुसमाणस्स तन्नोसेण अधुणेण पोम्मलपरियदुणेण बोवी लभति, माणुस्सपि उक्कोसेणं असंखेज्जा पोम्मलपरि
 यद्वा, आवलियाए असंखेवन्नभागेम, किंच-दुह्यमाओ तद्वाओ भर्वा लेइया, तदेति तेन प्रकारेण तथा अर्धा येषां ते
 इमे तथा वा तीर्थकरा विमुदार्त्ता, अथवा यथा प्रतिपत्तो लेइया चात्यन्त भवति, दुह्यमा वदुमाणपरिणामा अगद्धितपरिणामा वा
 इत्यथ, धर्म एवार्थं परं ज्ञोमन, तदवा मोक्षो मोक्षमाधनानि च, अपरमशोभनं मिथ्यादर्शनाविरत्यज्ञानादि, धर्मार्थस्य विदितं
 परापरं ये स दुर्लभा धम्मही विदितपरा, के ते ?-जे धम्म सुदुमकम्भवति ॥ ६२५ ॥ मिलोगो, सुदं निरुपह आस्याति चानु
 चरति च, पठिपुण्ण नाम सर्वतो विरत पठिपुण्ण ब्रह्मास्यातं चारिच, अणेहितं अतुत्थ, न कुधर्मज्ञानादिमिस्तुत्थ तमनेहितं,
 ब्राह्म्यान्धि चानुचरन्ति च तस्मात्तुत्थाचारस्स कुतो अन्मकथा भवति ?, द्वावौ वेति, अथवा कथास्सपि तस्मात्तुत्था नान्ति,
 अत एवोच्यते-कओ कयाइ मेयाधी ॥ ६२६ ॥ मिलोगो, इत्त इति कुत्तस्स अन्निघनस्यावीजादुरवत् कदाचिदिति सुन्यमना
 गतकाल उप्पज्जतिपि न पुनरुत्पद्यते मनुप्परदेनान्यतरेण वा चन्मना, तस्मा(हा)गता अपास्यावीभूता, मोक्षगतौ वा क तथा
 गता ?, उच्यते-तथागता ये (प्रत्या ६४००) अप्पठिण्णा तीर्थकरा, चप्रइणान् कवल्लिणो गगधराभ, अपठिण्णा अप्रतिज्ञा,

अनाशांमिन इत्यर्थः, पर आत्मनश्चक्षुर्भूता देशकाः, अनुत्ता ज्ञानादिना, स्यात्कैनेतदुक्तं ?, उच्यते-अणुत्तरे य ठाणे स ॥६२७॥
 सिलोगो, ठाणं-आयतनं चरित्तद्वाणं, काश्यपगोत्रेण वर्द्धमानेन, तस्य किं फलं ?, उच्यते, जं किच्चा णिव्वुडा एगे, णिव्वुडा
 उवसंता, निष्ठानं निष्ठा तं णिद्वाणं, पण्डिता, पापाड्डीनः पण्डितः, अनेके एकादेशे पंडिए वीरियं लद्धुं ॥६२८॥ सिलोगो,
 पंडियं वीरियं संयमवीरियं तपोवीरियं च लब्ध्वा कर्मनिर्घातिनाय प्रवर्त्तते, केणायं ?, चारित्रेण, धुणे पुव्वकृतं कम्मं, तपमा धुनाति
 पूर्वकृतं कम्म, संयमेन च न नवं कुरुते, संयतात्मा तु सन् न कुव्वति महावीरे ॥६२९॥ सिलोगो, णाणवीरियसंपन्नो, अणु-
 पुव्वकण्डं णाम मिच्छत्तादीहि, संसुहीभूताः उत्तीर्णा इत्यर्थः, कम्मं हेच्चाण जं मतं कर्म हित्वा क्षपयित्वेत्यर्थः, जं मतंति
 यन्मतं यदिच्छन्ति सर्वमाधुप्रार्थितं, स्यात् किं तत् ?, उच्यते, जं मतं सबसाधूनां ॥६३०॥ सिलोगो, यत्सर्वसाधुमतं तदिदमेव
 णिमगंथं पावयणं, सर्वकर्मशल्यं कृतन्ति छिनत्तीत्यर्थः, साधइत्ताण तं तिन्ना यदाराधित्वेत्यर्थः, णवविहाए आराहणाए तिण्णा
 संसारकंत्तर, सावसेमकम्मणो वा देवा वा अभविसु, ते तीर्णा इत्यतिक्रान्तकाले निर्वृत्ता, देवाश्च, अभविष्यन्नित्यतिक्रान्त एवम-
 भविष्यन् उच्यते, अभविसु पुरा वीरा ॥६३१॥ सिलोगो, विराजन्त इति वीराः साम्प्रतं तरति देवा वा भवन्ति, अनागते
 व्यपदिश्यते आगमिस्सावि सुवत्ता तरिष्यन्ति देवा वा भविष्यन्ति, के ते ?-दुनिवोहस्स मग्गस्स नियतं निश्चितं दुःखं
 निवोध्यते दुर्णिवोधः ज्ञानादिमार्गः अतं पाउकरा अमनमंतः प्रादुर्कुर्वन्तीति, तरमाना तीर्णा इति ॥ पनरसमं आदानीयं वा
 जमइयमज्झयणं समत्तं ॥

गाहाज्झयणस्म चत्तारि अणुओगदारा, अधिकारो अह गंधेण पिंडगवयणेणं, जं पणरससुवि य अज्झयणेसु भणितं सव्व इहं

यद्वज्रं, कामधिष्ण्यो दृगपदं गाहति, नाम ठयणा ॥ १३० ॥ गाथा, पचयगावद्, वतिरिवा दन्तगाहा पचयपोत्यगलि
 हिता बहा 'धीर' ! वसममराण कमलदलान् चठञ्च गयवान् । मुणियविसेसा अत्यी अन्धीसु तुमं रमइ लब्धी ॥ ११ ॥ 'अथवा इमा
 बेव गाथा यस्मिन्नव पत्रे पुस्तके वा लिखिता, होति पुण भावगाथा ॥ १३८ ॥ गाथासु उवओगो सागारोवयोगो चिकाऊण
 सओवसमिय सवर्णं मुतंतिअऊण सओवसमियणिफ्फम्मा, मा पुण मधुराभिधाननुवा, पोयतो वा पुच्छतो वा परियवुतो वा गाय
 तीति गीयत वा गाथा, अस्या निअफि गाथीकताव अस्या ॥ १३९ ॥ गाथा, प्ररूपत इत्यर्थं, अथवा सामुदायण छवेण
 एतय होति गाथा एसो अमोवि पज्जाओ पण्णरससु अज्झयणेषु पिठितत्वा अविताइ इइ सुयती, तमि एव पिठियवयणेण
 गाथीकने अत्थे वतितव्व पठियव्व गतव्व च, तेण पयोवेदमवा, ततो गाथासोलसमे अज्झयणे ॥ १४१ ॥ गाथा, एवमे
 तेसुवि सोलमसुवि गाथासोलसएसु ययोक्काचिअरिक्केपु अणगाएगुवा वप्पते अगुवांअ दर्शयति(त्वा)प्रतिपिप्पन्ते येन तेषां पोढ
 आनामध्ययनानां गाथासोलसमीति तेनोच्यते गाथापोढआनि, कामधिष्ण्यो गतो । मुवाणुगमे सुवसुवारेयव्व, 'अद्दाह भगव'
 सुअ, अथेत्यय मङ्गलवाची, आन्तर्ये च द्रष्टव्यः, यद्विद प्रागुदितानां पञ्चदशानामध्ययनानामन्तरे वर्तते, आदौ मगल बुज्जेअचि,
 इहाप्यवसुअद्, अन्तेन सर्वमसुल एनाय सुतस्सन्धः, भगवानिति तीर्थकरः, एवमाह-जे एतेसु पण्णरससु अज्झयणेषु साधुगुणा
 बुवा तेसुवि बहावत्थितो, तत्थ एवमज्झयणे मसमयपरसमयविठ्ठ संमचावत्थितो थितियन्मयणे गाणादीहि विदालणीएहि कम्म
 विदालतो वतिए बहामणिते तवमगं महमाओ तत्थविइ इत्थीपरीमहो गरुडणि तन्त्रयक्कारी चउत्थ पचमे णरगवेदणाहितो
 ठधियपमाओ तप्पमोगकम्मवयरिओ छुं बहा महारएण वतितं एव अयमाणो, अथिय 'तित्थयरो सुरमहिओ चउजानी

सिद्धितन्त्रय ध्रुवंमि । अणिगूहियवल्लीरिओ तत्रोवहाणेसु उज्जमति ॥ १ ॥ कि पुण अवसेसेहि दुक्खवखयकारणा सुविहिएहिं ।
 होइ ण उज्जमियव्वं सपच्चवायंमि माणुस्से ? ॥ २ ॥ सत्तमे कुसीलदोसे जाणेतो ते परिहरंतो सुसीलोवचिओ अट्टमे पंडितविरिय-
 संपण्णो ण नमे धम्ममे भणितं धम्ममणुचरंतो दसमे संपुण्णममाधिजुत्तो एक्कारसमे संमं भानमग्गमावण्णो बारसमे कुतित्थियदरि-
 सणाणि जाणमाणो अमहंतो तेरसमे मिस्सगुणदोसविदू सिस्सगुणे णिसेवमाणो चोदसमे पसत्थभावगथभावितप्पा पण्णरसमे
 आयातचरित्तावत्थितः एवंविधे भवति । दंते दविए वोसट्टकाएत्ति वच्चे, तत्थ दंतो इंदियणोइंदियदमेणं, इंदियदमो सोइ-
 दियदमादि पंचविधो, णोइंदियदमो कोहणिग्गहादि चतुर्विधो, दविए रागदोमरहितो, वोसट्टकाएत्ति अपडिकम्मसरीरो उन्हे-
 दसरीरेत्ति बुत्तं होति, एवंविधो वाच्यः माहणेत्ति वा समणेत्ति वा मा हण सव्वसत्तेहिं भणमाणो अहण-
 माणो य माहणो भवति, भित्तादिसु समो मणो जस्स सो भवति समणो, अथवा 'णत्थिय से कोइ वेसो पिओ वा०' 'मिट्ट दारणे'
 धु इति कर्मण आख्या तं भिदंतो मिथुर्भवति, वज्झब्भंतराओ गंथाओ णिग्गतो णिग्गंथो, एवमेते एगड्डिया माहणणामा चत्तारि,
 वंजणपरियाएण वा क्वचि णाणचं, 'अत्थो पुण सो चेव, पडियावुज्झंति' सिलोगो, सिस्सो पडिभणति आयरियं, पुच्छित्ति बुइयं
 होति, अथवा आहुः गणधराः—भंते ! त्ति भगवतो तित्थगरस्स आमंतणं, कथं दंते दविए ? कथमिति परिग्रहने, कथमसौ पण-
 रसज्झयणेसुवि दंते दविए वोसट्टकाए स वाच्यः, माहणेत्ति वा तं णो ब्रूहि महासुणी ! तदिति तत्कारणं ब्रूहि भो महामुने !,
 एवं पुच्छितो भगवं पडिभणति—इति विरए सबपावकम्ममे इति एवंविधेण पगारेण जे एते अज्झयणेसु गुणा सुता तेहिं जुत्तो
 चिरतसव्वसावज्जकम्मो सव्वसावज्जजोगविरतोत्ति भणितं होति, अथवा विरतसव्वपावकम्मोत्ति सुत्तेण एतदेव भणितं, तं जहा-

ध्वज्ज्वर, नामगिण्ठणो एगपद गाहति, णाम ठवणा ॥ १३० ॥ गाथा, पत्तयगावदं, वतिरिषा दग्गगाहा पत्तयपोत्थगलि
 हिता बहा 'वीर' वसमममरणं कमलदलाज चठब्ब मयणाज । मुणियविसेमा अत्थी अच्चीसु तुमं रमइ लच्ची ॥ ११ ॥ 'अथवा इमा
 वेप गाथा यस्मिंसेव पत्रे पुस्तके वा लिखिता, होति पुण भावगाहा ॥ १३८ ॥ गाहासु उवओगो सागारोवयोगो सिक्काऊण
 स्वओवसमियं सव्वं सुत्तंतिक्कऊण स्वओवममियणिण्फणा, सा पुण मधुराभिधानशुचा, चोयतो वा पुच्छतो वा परियइतो वा गाय
 तीति गीयतं वा गाथा, अस्या निम्भिकि गायीकताय अस्था ॥ १३९ ॥ गाथा, प्ररूपत इत्यर्थः, अथवा सामुदरण छदेण
 एत्थ होति गाथा एसो अबोवि पञ्चाओ पण्णरससु अज्झयप्पेसु पिठितत्था अविहइ इइयती, तमि एव पिठियवयप्पेण
 गाथीइते अत्थे वत्तिवग्ग पठियग्ग गतव्व च, तेज पयोवदेमणा, ततो गाथासोलसमे अज्झयणे ॥ १४१ ॥ गाथा, एवमे-
 वेसुवि सोलमसुवि गाथासोलसएसु ययोक्काभिक्करिकेसु अणगाएगुत्रा वप्पते अगुणांश्च दर्शयति(त्वा)प्रतिपिप्पन्ते येन तेषां पोढ
 झानामप्पयनानां गाथासोलसमीति तेनोप्प्यते गाथापोढझानि, वामपिण्ठणो गतो । सुचाशुगमे सुवसुच्चारयग्ग, 'अहाह भगव'
 छत्र, अथेत्ययं मङ्गलवाची, बान्तये च द्रष्टव्यः, यदिदं प्रागुक्तानां पञ्चदशानामप्ययनानामन्तरे वर्तते, आदौ मगल पुन्नेअचि,
 इहाप्यथद्वय, अन्तेन सर्वमङ्गल एवाय सुतररुच्चः, मगवानिति तीर्थकरः, एवमाह-जे एतेसु पण्णरससु अज्झयप्पेसु साधुगुणा
 पुचा तेसुवि बहावत्थितो, उत्थ पढज्झयप्पे सुममपरसमयविठ्ठ संमचावत्थितो वितियन्मयणे णाणादीहि विदालणीएहि कम्म
 विदालतो ततिए बहामगिते उवसगे सहमाणो तत्तविह इत्थीपरीमहो गरुडप्पि तज्जयक्कारी चउत्थे पथमे बगरवेदणाहिंतो
 ठच्चियमाणो तप्पओगरुम्मवयरिचो छट्ठे बहा महारएण वत्तिवं एव अयमाणो, वविय 'वित्तयरो सुरमहिओ चउज्जाणी

सिञ्चितव्य ध्रुवंमि । अणिगूहियवल्लीरिओ तत्रोवहाणेसु उज्जमति ॥ १ ॥ किं पुण अवसेसेहिं दुक्खमस्वयकारणा सुचिहिएहि ।
 होइ ण उज्जमियव्वं सपच्चवार्यंमि माणुस्से ? ॥ २ ॥ सत्तमे कुसीलदोसे जाणेतो ते परिहरंतो सुसीलोवचिओ अट्टमे पंडितविरिय-
 संपण्णो णव्वमे धम्ममे भणितं धम्ममणुचरतो दसमे संपुण्णममाधियुत्तो एकारसमे संमं भानमग्गमावण्णो चारससे कुतित्थियदरि-
 सणाणि जाणमाणो असदहंतो तेरसमे भिस्सगुणदोसविदू सिस्सगुणे णिसेवमाणो चोदसमे पमत्थभावगथभावितप्पा पण्णरसमे
 आयातचरित्तावत्थितः एवंविधे भवति । दंते दविए वोसट्टकाएत्ति वच्चे, तत्थ दंतो इदियणोइदियदमेणं, इंदियदमो मोइ-
 दियदमादि पंचविधो, णोइदियदमो कोहणिग्गहादि चतुर्विधो, दविए रागदोमरहितो, वोसट्टकाएत्ति अपडिक्कम्मसरीरो उच्छू-
 दसरीरेत्ति वुत्तं होति, एवंविधो वाच्यः माहणेत्ति वा समणेत्ति वा भिक्खुत्ति वा मा हण सव्वसत्तेहिं भणमाणो अहण-
 माणो य माहणो भवति, भित्तादिसु समो मणो जस्स सो भवति समणो, अथवा 'णत्थिय से कोइ वेसो पिओ वा०' 'मिद दारणे'
 शु इति कर्मण आख्या तं भिंदंतो भिक्षुर्भवति, वज्झभंतराओ गंधाओ णिग्गतो णिग्गंथो, एवमेते एगट्ठिया माहणणामा चत्तारि,
 वंजणपरियाएण वा किंचि णाणत्तं, 'अत्थो पुण सो चेव, पडियावुज्झंति' सिलोगो, सिस्सो पडिभणति आयरियं, पुच्छित्ति वुइयं
 होति, अथवा आहुः गणधराः—भंते ! ति भगवतो तित्थगरस्स आमंतणं, कथं दंते दविए ? कथमिति परिग्रहने, कथमसौ पण-
 रसज्झयणेषुवि दंते दविए वोसट्टकाए स वाच्यः, माहणेत्ति वा तं णो ब्रूहि महासुणी ! तदिति तत्कारणं ब्रूहि भो महाप्रुने !,
 एवं पुच्छितो भगवं पडिभणति—इति विरए सवपावकम्ममे इति एवंविधेण पगारेण जे एते अज्झयणेषु गुणा सुता तेहि जुत्तो
 विरतसव्वसावज्जकम्मो सव्वसानज्जो गविरतोत्ति भणितं होति, अथवा विरतसव्वपावकम्मोत्ति सुत्तेण एतदेव भणितं, तंजहा-

पिउदोसकलइअब्भक्खणपेसुण्णपरपरिवादअरतिरतिमायामोसं, णत्थि मिच्छादसणसल्ले, तत्थ पेअं-येम रागोसि मणित इति,
 दोसो अप्रीति, कल्लो विमोहो सपक्खे परपन्थे वा, अब्भक्खाणं वसन्धूताभिनिवेशो यथास्व इदमक्खयी, पेसुण्णं करेति पिसुणो,
 परं परियदति दुस्सीलादीहि, अरती घम्मे अधम्मे रती, मायामोसं मायासदिय सदनुत, मिच्छादसणं-‘अरिय ण विद्यो ण कुण्णति
 कुण ण वेदति नत्थि भिन्वाणं। णत्थि य मोक्खलोपायो छम्भिच्छस्स ठाण्णइ ॥१॥ एतं सल्ल मिच्छादसणसल्ल, एवमादीसु पाव
 कम्मेसु ओ विरतो सो विरतसुध्वावकम्मे, ईरियादीहि समितो, णायादीहि सहितो, सदा सव्वक्खल, ‘यती प्रयत्ने’ सर्वकाल
 प्रयत्नवानिति, णो कुन्हेक्खवा ण माणं करेन्ज, एवविद्यो गुणगुणोसज्जीने हिसत्त्वमुग्गारोहि उवादिस्सति माहयेसि वच्चो, भणति-
 भमणगुणग्रसिद उपदिश्वतो, एत्थवि समवे य एते पापकर्मत्रिरताया माहणगुणा वुणा ज्ञाव माहयेसि, एत्थ पुण ठाणे समगोवि
 पयो अनेन सुत्रेण, इमे चाये, तंबहा-अणिस्सिस्से अणिवाणे अब्भिसिस्सेसि सरिरे क्काममोगेसु य, अणियाणसि वा विद्वानं
 करेति, आदानं च सेनादीयते तदादान, रागद्वयो हि कर्मादान भवति, ‘अतिघात च’ आयुःप्राणा इदियप्राणा एम्यः विजोएति
 अतिपात इत्यर्थः, ‘यश्चिद’ भेषुनपरिग्रहो, एगगगहणे सेसानयि गुमावादादचादाभाण गहण क्त भवति, उक्का मूलगुणाः, उठर
 गुणास्तु ‘कोह च माणं च माय च लोहं च पिअ च दोसं च, इधेव जओ जओ आवाणाओ, इति एव इधेव, जओ प्राणा
 तिपाततः मृषानादाद्वा आत्मनः प्रदपहेतून् पश्यति तस्माद्, आदान कर्महेतुरित्यर्थः, ‘पुअ पडिबिरत्ते’सि, पूर्वमादान केष, ततो
 निरतो मात्रप्राणातिपातवेरमणमनुवर्त्तते, एकम्माहणेन मृषानादादिविरतोवि, स एव भवति(सिआ) दत्ते इदियदमेण, दयिओ राग
 द्वेषरहितो, वोसहुक्खण, गच्छवासी गच्छनिर्गतः ‘ममणे’ इति वाच्य, मिधुरिदानी, एत्थपि मिक्खु इमो वाच्यो, तंबहा-अणु

पणओ णावणत्ते ण उण्णत्ते अणुणत्ते, उण्णओ णामादि चतुर्विधो, दब्बुण्णतो जो सरीरेण उण्णतो, भावुण्णतो जाल्यादिमद-
 स्तब्धो, एवं स्यात् अवनतोऽपि शरीरे भजितः, भावे तु दीनमना न स्यात्, अलाभेन च ण मे कोइ पूयतिचि णो दीनमणो
 होजा, 'दत्ते दविए वोएइकाए' पूर्ववत्, 'संविधुणिय विरूवरूवे परीसहोवसग्गे'ति, एगीभावेण विधुणीय संविहुणीय,
 विरूवरूवेत्ति अणेगप्पगारे वावीसं परीसहे दिव्वाई सउवसग्गे 'अज्झप्पजोगसुद्धादाणे' अध्यात्मैव योगः अध्यात्मयोगेन शुद्धमा-
 दानं इति अज्झप्पजोगसुद्धादाणे 'उवट्ठिते' सयमुद्धाणेणं ठितप्पा णाणदंसणचरित्तेहिं 'संवाए' परिणेतो गुणदोसे 'परदत्त-
 भोड'त्ति परकडपरणिट्ठितं फासुएसणिजं भुंजतिचि, एवंविधो अट्टविधकम्ममेत्ता भिक्खुत्ति वच्चे । इदाणि णिग्गंथो-एत्थवि
 णिग्गंथो जह दिट्ठेसु ठाणेषु वट्ठति, तेवि य समणमाहु भिक्खुणो णिग्गंथं, किंच णाणत्तं ? एगो एगविऊ, एगे दब्बओ भावओ
 य, जिणक्खप्पिओवि दब्बेगोवि भावेगोवि, थेरो भावओ एगो, दब्बओ कारणं प्रति भाज्य इत्यादि, एगविऊ एकोऽहं न च मम
 कश्चित्, अथवा 'एगे'त्ति एगचिई, एगंते दिट्ठी, इणमेव णिग्गंथं पावयणं नान्यत् 'बुद्धि'त्ति धम्मो बुद्धो, सोताइं कम्ममासवाइं
 दाराइं ताइं छिण्णाइं जस्स सो छिण्णस्रोतो, लोगेवि भण्णइ-छिण्णसोता ण दिन्ति, सुट्ठु संजुत्ते सुसंजुत्ते, सुट्ठु समिए सुसमिए,
 समभावः सामायिकं, सो भण्णइ-सुट्ठु सामाइए सुसामाइए, आतवादपत्तं विऊत्ति अप्पणो वादो अत्तए वादो २ यथा-असत्यात्मा
 नित्यः अमूर्तः कर्त्ता भोक्ता उपयोगलक्षणो य एवमादि आतप्पवादो, सो य पत्तेयं जीवेसु अत्थिचि, न एक एव जीवः सर्वव्यापी
 एवं जणो, विदुः विद्वान्, दुहओत्ति दब्बओ भावओ य सोताणि इंदियाणि, दब्बतो संकुचितपाणिपादो, लोएसु कारणाणि
 सुणमाणोवि ण सुणति, पेच्छमाणोवि ण पेच्छति, भावतो इंदियत्थेषु रागं दोसं ण गच्छति, अतो दुहतोवि सोतपलिच्छणो,

गो पूरणद्वी न पूयासकारादि पत्यति, पूरुजमाणोवि न सादिच्छा, 'घम्ममट्टी' गाम घम्ममेव वेष्टते भापते ना, नायत्, 'घम्ममविद्ध'चि सर्वधर्माभिद्रः 'नियान्' गाम चरिष पठिवण्णो, समय च सम्यगाचरन् 'दत्ते वधिण्ण बोसट्टकाण्णिगगथे'चि विज्जू विन्नुचि विगन्, सेयमाण न मयतारो, 'म' इति निर्देयः स माहण' समण भिक्खु णिगगथेचि चा, एवमेनेन प्रकारेण प्रयुक्त' आयागत्रिमेयं गेष्टति, मयतारो इहलोकादिमयाप्रातारो, वेमिसि अल्लसुद्धम्मो जणुणाम मणति, भगवतो वट्टमाणमा भिस्सुधदसेण ब्रवीति, न खेच्छया इति, तवहा—एगे एगबियू एग दव्यतो मावओ, जिणक्खिपिओ दव्वगो मावगोवि, यरा दव्वतो कारण प्रति मद्या, एगविठ एक्कोद्ध न मे क्खिद्ध, अथवा एगविदो एगविद्धी, ओहओ इणमेव निगय पात्रयण, दुइतो दव्वतो भावतो य परिच्छिण्णे, न पूरणद्वी गाम पूयासकारादि पत्येति, पूरुजमाणोवि न माइअ पचममितिओ, घम्ममट्टी पाम धर्म एव आणेतने भापत वा, सुक्त सेयत वा, नान्यत् प्रयोजन, धर्मविच्छा च सयधर्माभिद्र नियक्त नाम चारिष त पठिवण्णो, मभिसि मय्यक्क चरत्, दत्त दविण वोसट्टकाए, एवगुणजातीए णिमान्धे विद्धा, विद्धति चिट्ठान् ॥ गाथापोइवाक्यूणि संमस्ता पण्णो सुयधन्वधो सम्मत्तो ॥

गाहामालमगाइ सुइलगाइ, महच्छयणाइ इमाइ महचरियाइ नहति अन्नयणाइ, अइवा महति च ताइ अन्नयणाइ च महच्छयणाइ, मह पिन्निस्त्वित्तय अन्नयण च, मह छग्गिइ, गामठवणाओ गयाओ, दग्गमह मचिचाइ, सच्चित्त ओरालाइ, ओरालिय महा मच्छमीरं जोअणमहस्सिय, वेउच्चिय दोषणमयमाइस्सिअ, तआक्रम्माइ लोगता लोगतो, सच्चित्तमह इल्लिका गत्था कमलिमग्गयाओ वा, अचिचमह लाऊन्यापी अचिचमहत्तवो, मित्तिय तस्सेव च मच्छसरीरस्स वेद उवचितो, सेवमहं

आगासं, जइ वा खेचमहं जहा इह जम्बुदीवे महाविदेहं, कालमहं सनाद्धा, भावमहं उदइओ बह्वाश्रयत्वाद् सव्वसंसारिणु विद्यत
 इतिकृत्वा महान् भवति, कालतोवि सो चेव तिविहो—अणादीओ अपज्जवसितो सचिच्चअभवसिद्धिअस्स, अणादिओ सपज्जव-
 सिओ भवसिद्धिअस्स, सादीओ सपज्जवसितो णेरइयस्स, सादिरपर्यवसानस्तु नास्ति, खइए केवलणाणे, ण तत्राश्रयमहत्वं, किंतु
 सादिअपर्यवसितत्वात्, कालओ मह खइओ, खउवसमिओवि आश्रयधट्टत्वादेव महं, स च इन्द्रियादि, कालतो टाणं एकेकं पटुच्च
 साई सपज्जवसितो, परिणामिअस्स सर्वजीवाजीवाश्रयत्वाच्च सव्व महत्, उदइयं यद्यपि पुद्गलाश्रयी तथापि न सर्वपुद्गलाश्रयी,
 केवलमेवमनन्तपएसिआणं खंधाणं अणंतए सरिरमणवायापाउगेसु वट्टइति, कामं अप्पतरो पारणामियो भानो, उत्तं महं। इदाणिं
 अज्झयणं पि णामाइ छविहं, दब्बे पत्तयपोत्थयलिहिअं, खेत्ते जलुदीवपणत्ती दीवसागरपणत्ती, जंमि वा खेत्ते काले
 चंदसूरपणत्तीओ, जंमि वा काले, भावज्झयणं आगमतो जाणओ उवउत्तो, णोआगमओ इमाइ महंती अज्झयणाणि। पिंडत्थो
 वणिणओ समासेणं। इत्तो इक्किक्कं पुण अज्झयणं वण्णइस्सामि ॥१॥ तत्थ य अज्झयणं पोंडरीयं पढमं, तस्स चत्तारि अणुओग-
 दाराणि उवक्कमादीणि परूवेळण पुब्बाणुपुव्वीए, एताए सत्तगच्छगताए खेटीए, णामे खओवसमिअभावणामे समोअइ, पमाणे
 जीवगुणप्पमाणे, तत्थवि लोगुत्तरिए आगमे कालियसुपरिमाणसंखाए, वत्तव्वताए अत्रस्सगं सव्वज्झयणा सममयवत्तव्वताए,
 अत्थाहिगारो पोंडरीउवमाए, जत्थ जत्थ समोतररति तत्थ २ समोतरियव्वं, तस्स छविहो णिक्खेवो, णासं उवणादविण्ण ॥१४४॥
 गाहा, दब्बे सचिच्चादि तिविहो—जो जीवो भविओ खल्ल ॥ १४५ ॥ गाहा, पोंडरीयमिति यच्चत्तं पंथं, एगभविण्ण न
 चद्धाउए य ॥१४६॥ गाहा, णरगवज्जासु गइसु जो जीवो पहाणो सो पुंडरीओ भणइ, तं जहा—तेरिच्छिया मणुस्स ॥१४७॥

गाहा, तिरिच्छण्णु वा जलपर थलपरा स्वयरा ॥१४८॥ गाहा, जलचरेसु मज्जादि जे पदाजवण्णादिजुणा, थलचरेसु सिंघाधा
ये च यण्णरूवादिजुणा, परिमप्पेसु फणि मभिरूवादिगुणजुणा, तरःपरिसर्पेसु सर्पाः सुअपरिसर्पेसु मंडुगादी दरिसणता रूवतो य
पगत्था, सुयरेसु इमणरूअमराइपसत्था इसमयूरा क्कोफिलाइ, मजुस्सेसु अरइत्तचक्कवही ॥ १४९ ॥ गाहा, देवेसु भवणवइ
॥१५०॥ गाहा, एवमार्यादि, सम्बेसि एतेसि पदाणाओ पोंढरीया, हुवा सचिपदब्बपोंढरीया, कसाण वृसाण ॥ १५१ ॥
गाहा, मिस्सगचिचाण पदाणाण देसा ठवचिता अवचिया, अइवा समोसरिता उमलालंकारविभूसिया अरइत्तचक्कवड्डिमानी, सेअ
पोंढरीया ऐस्ताइ जाई म्वल्लु ॥१५२॥ गाहा, कल्लपोंढरीया जीया भवट्ठितीए ॥१५३॥ गाहा, मवट्ठितीए देया अणुसरो
वराइया, अयट्ठितीए मजुस्सा सुइकम्मसमायासा सुच मवगइणाणि सुचट्ठु भवाणि धा, ठट्ठवे मोक्खं प्राप्तस्य सत्त, अप्राप्तस्याट्ठो,
अणुपरिअट्ठितुं असंयेअयामाउप्पसु उववक्कति तवो देवलोण, तिरिस्खुमोधिप्पसु च अे पतणुकम्मा, 'परिकम्म रज्जु रासी ववइारे सह
कत्तामयण्णे य । पोगल जाव तावं पप्पे य पणवग वग्गे य ॥१॥' गणिते विन्नेपाः सर्वे, तरथ रज्जुगगणित पोंढरीयं, सठाप्पे
मउरंसं संटाण पोंढरीय, एतेसि विवरीया क्कण्ढरीया, भावपोंढरीए-ओवइए उववसमिण ॥ १५५ ॥ गाहा, ओवइए य भावे
पदाणे अणुनरोववाइया तिरयगरमरीरे वा, उववसमिण उववसन्तमोइणिस्सा, स्वए केत्तल्लाणिजो, सओवसमिण चउवसपुण्णी पर
मोदी विपुलमई, पारिणाभिण्ण मचसिदीया, उक्का भावपोंढरीया, सेयाः कढरीयाः ये अप्रधानाः । अइवावि णाण ॥१५६ ॥
गाहा, णाप्पे मइणाणपदाणा अे उप्पचिआइमइजुणा, सुचे चउवसपुण्णी, ओहिणाप्पे परमोदी, मणपज्जवनाप्पे विपुलमई, सम्बेसि
या केरल, दमप्पे एाइए, तिरिपियि स्वाइए, विणए अण्णुट्ठाणादियिपणुजो जो अवासंसी अज्जप्पे परमसुक्कज्जाई, उक्का पोंढ

रीया, एत्थं पुण अहिगारो ॥१५७॥ गाहा, दब्बपोंडरीएण, तत्थवि सचित्तदब्बे गिण्हिअ वणस्सइकाइअजलरुहपउमवरपोंड-
 रिएणाहिगारो, भावमि अ समयेणं, कयरेणं समणेणं, जो सो खाइअणाणंदं सणचरित्तविणयउज्झप्पजुत्तो, बुत्ता णिक्खेवणि-
 जुत्ती । इदाणि सुत्तफासिअणिज्जुत्ती, अणुचरित्ते चेव सुत्तिअप्पा च कासइ वा उज्जुच्चइ 'उवमाइ पोंडरीए' गाहा, वणणगुणो-
 वचएण तस्स णिप्फत्ती, अहवा मूलाइं तदंगोवचएण, एयस्स दिट्ठतस्स को उवसंहारो, जिणोवदेसणा भिद्धित्ति अहिगारो, स्यात्
 कयं सिद्धिं गच्छंति, उच्यते—'सुरमणुअ' गाहा, उवगणाम असंजया जीवा, चउण्हं गईणं उवगा भवंति, पभू चरित्तेण उवगा
 चरित्तं, तेण वा सिज्झइ, ते इमे मणुस्सा चेव, मणुस्सेसु अहिगारो, ते चेव महाजणणेतारो भवंति आथयणीया इत्यर्थः, तेसु
 विसेसेण रायाणो, तेसु विसेसेण चक्रवर्त्तिनः, तंमि गाहिते प्रायेण सर्वलोको ग्राहितो भवति, उत्तमप्रहता मार्गाः सुखमितरो
 जनः प्रपद्यते, किंचान्यत्—'अवि दुस्साहियकम्मा' गाहा उक्कोसकालट्ठितीपओगेवि णेरइअउगणिव्वत्तीए आउयसंगद्धे,
 जिणोपदेशात् संवीहिं लद्धुं केइ तेणेव भवेण सिज्झंति, ते अबंधमोक्खा, पडुपव्वाणागते अमणुएहिं अहियारो, सा य पोक्खरणी
 दुरोगाहा, कंहं?—'जलकइमाला' गाहा, जलमगाहं कइमोवि अगाहो, कलंबुगावह्णिमाईउ वल्लीओ, पउमाणि उप्पलसंठाणा,
 जंधाहिं वा बाहाहिं वा, विज्जा केवलणाणविज्जा, सुत्ताणुगमे सुत्तं उच्चारयेव्वं अस्खलितादि, 'सुअं मे आउसं तेण' (सू० २)
 इत्यादि, श्रुतं मया आउसंतेणेत्यत्र चत्वारः प्रकाराः, इह खु अस्सिन् प्रवचनेसु वा, स्रअगडस्स वावित्ते, एसुत्ति खंधो, पोंडरीएण
 उवमा अतः पुण्डरीकाध्ययनं आदाणपदेण वा पोंडरीअं, से जहाणामए पोक्खरणी पोक्खरं णाम पउमं, पुष्कराण्यस्यां
 संतीति पुष्करणी, सिया, बहुदगा आतीरभरिता, सीदंति तस्मिन्निति स्वेदः पङ्क इत्यर्थः, पुष्करिण्यर्थं उपलब्धो यया सा लद्धत्था,

कथार्यः !, प्रमथोदस्यः, पुष्पादिजलजोवसोमिता, पुष्कन्ते विमप, विसेसिआइ पोंढरीआइ तस्यां सन्वीति पोंढरी निषी, तेने
 स्वगुणं बहुप्पवां मनसः प्रसाद जनयतीति प्रासादिक्य, ददुग्गा दरिसुणिआ, अमिमवरुणा प्रतीवरुणा प्रतिन्ना, तत्त्व वत्यधि
 ज्ञान जल पओ अ, देओ देओ तरेओः तदि २ जत्थ एगा तत्थ अण्णाबिबि, अणुपुब्बिट्ठिता, पफादुचीर्यं जलमतिक्रम्य स्मिता, उस्सिता
 जलतला दूरमतिक्रम्य उस्सिमा, रोयन् वधुप, यदितरो वर्ण एपां भेतोऽस्तीति वर्णवतः, गन्थाः सुरदिः, जत्थ गंधो तस्स रसोवि, फासं,
 स्वेद कोमलः, वण्णमतादिग्रहणात् नातिक्रान्तवया, अवहरा इत्यर्थः, सीसे(ण)पोक्खरिणीए वधुमज्झवेसमाए एगे मह
 पउमे प्रथाननं गृहीत, अणुपुप्पिण जाव पढिरुये । सधावति अ य तीसे नोक्खरिणीए ते बहवो, सध्वावतिचि सर्वा
 व्येव मृगालनालपत्रकैरस्सर्पिस्त्राकिञ्चन्दैरुपेतानि, अणुपुब्बेण पघाद जहा आतट्ठा उस्सिमाणि जाव पढिरुवाणि, अइवा सध्वा-
 वति सध्वाणि येव पउमररपोण्ढरीयाणि, अणुपुब्बिताणि सात्र पढिरुवणं, सध्वावति च न एगे पउमवरपोण्ढरीए जाव पढिरुवे,
 जुष्वा पोसगुरिणीए, तत्त्रयावन तु अइ पुरिसे पुरित्थिमाओ दिसाए तीरे ठिच्चा एव वयासी आत्मसम्भावितत्वात् अइ
 मरिम पुरा दध्दध् कालजं क्षत्रघ्नः, देओ येन यथा च तीर्यते, काल दिवसो, कुगलो दध्दः, प्लवने उत्पतने च उत्पाटने च
 पण्डित, उयायवुः तरितु ब्रहीतु पुनरुत्तरितु च, विअत्ते वयमा वक्कथ्यः अपोढद्वक, मेवाविचि आशुग्रहणवारणसंपन्नः अवा-
 सोऽशुओ वा, व्यक्कमुदिवा, एगट्ठिता वा सुग्गाइ पयाइ, तेसु २ कखेसु अधिकारित्वात्, मग्गणुवि मग्गविदु जेण उणरिखइ
 मग्गम्म गतिआगति ओ वेण वा कालेस गम्मइ उधरण च, परक्कम्मणू धरिसु साणइ, अइ इइ अइमेकः एतत्पोण्ढरीक समयो,
 उत्तागपितु च, उब्बिक्खिस्सं उण्याडेस्सं, इति वथा पइसा, अमिमुद परवमे अमिपराक्रमेत्, यावत् अमिक्रमे तानत् महते उदए

आगाहे, सेतो-पंक्तो सोखि अगाहो। वेव, पुणवि-केण पडमाणि संभवंति, १, जाव २, परिसंते, जाव २ सेते पादं छुंमइ ताव २ खुण्णइ
 उदये सिग्गो हत्ये, पादेवि छुंमंतो-अहिअतरं खुण्णति, पहीणे तीराओ भुयं हीनः प्रहीणः, तीरं अवगंत इत्यर्थः, अपत्ते पडम-
 वरपोडरीयं णो हव्वाए मग्गे, णत्तरंति पच्चुत्तरिउं परक्कलं वा गंतुं पोडरीयसमीवं वा उल्लंघेत्तुं, निवृत्ता कथा त्रोटने, अउत्तरा उद-
 कतलमतिक्रम्य विसण्णे ते सेते खुत्ते पढमो पुरिसे। अहावरे दोच्चे (सु० ३) ॥ एवंचत्तारिवि। अह भिक्खू ल्हहे, रागद्वेप-
 रहितः तौ हि स्नेहभूतौ ताभ्यां कर्मादित्ते, जहा गेहत्थुप्प (तुप्पि) तगतस्स, रुक्खयेण ण रूगइ लग्गा वा पण्णोडिता पडइ, एवं
 वीतरागस्सवि, कस्मा ण बज्झन्ति। संपराइअं, इतरं बंधइ जाव सजोगी, अजोगिस्स तं पि ण बज्झइ, संसारतीरद्वी खेत्तण्णे व्रतसमिति-
 कषयाणां, सव्वठाणपदाणि संजमोवाए समीतारेयव्वाइ, अणत्तरिओ दिसाओ, अणुदिसा अग्गेयादी, समोतारं वा पडुच्च, अणु-
 तरीओ पणवंगदिसाओ, दुसप्पगाराओ, भावदिसाओ वा अट्ठारसुप्पगाराओ, पासंति ते चत्तारिग्राहिणो तीए णो हव्वाए०, एतेहिं
 पुरिसेहिं एवं णाता वयं एवं एवं पोडरीयं उनिक्खिस्सामो, न उवायमुपायाओ अंतरीयं, पोक्खरिणीए एवं उप्पाडेत्तं वं, अयं तु विशेषः,
 अहमंसि खेयन्ने जाव उण्णिक्खिक्खिस्सामि इति वुच्चा णो अभिक्कमत्ति तीसे पोक्खरिणीए, तीरं ठिच्चा, सइ कुञ्जा उप्पदाहि
 खलु मो पडमवर २, अह से उप्पत्ति ते किट्ठिते वण्णिते, कथिते इत्यर्थः, किमर्थं पुक्करिणी दृष्टान्तः कृतः १, अर्थोऽस्य मर्यादया
 ज्ञातव्यः, मंते ! ति आमंत्रणं, अन्योऽन्यं समर्णा समणे वंदति, किट्ठितं णायं दिट्ठितो, से किट्ठिते भगवता, अस्हे पुण से अणु-
 पसंहारितस्य अट्ठं, ण आयाणाओ, भगवान्-आणुमन् ! श्रमण इत्यामन्य उवाच, हंतेति संप्रेषे पृष्टोऽहं भवद्भिः, अहं त्वाख्यामि
 आइक्खामि, विभयामि किट्ठेमि पवेदयामि, अट्ठं अयमेव पुक्करिण्यर्थः, यदर्थमुपेताः स्यः, सहेतुमिति हेतुः नास्ति जीवः शरीरा-

दूर्ध्वं वण्णाविरहितत्वादिति पञ्चमादि हेतुः, किं कारण—हेतुदणन्त, उक्तावित्यर्थः, यथा ते पुरुषा अग्राप्तप्राप्तिता विपद्या एव
 नश्यमाणा अभवत्तिया अपारगा संसारस्य, अभिप्रेतस्य वाऽर्धस्येत्युपसंसारकरण, अथवा सर्वज्ञानां निरर्थिक्त्वा वाक् न भवतीति
 सप्रवृत्त, एव हेतुकारणे अपि, अथवा सह हेतुणा सहेतु, एव कारणेयि, अथवा स्वो हेतु स्वहेतुः, एव कारणयि, सत् प्रत्यक्षास्ति
 मानयोः, शोभनोऽर्थं सदर्थः, सदेतु सत्कारण वा, अथवा निमित्त हेतुरुपदेष्टुः प्रमाण कारणमित्यनर्थान्तरं, लोग च म्वल्लु
 मण अण्पाइदुदु मण लोगो अद्विहो, यथाप्ययमात्मा एवं लोकात्मा, तमद्विविद् आइत्य मया सा पुष्करिणी पुरता, अथवा
 आत्मना द्वात्वा मया पुष्करिणी विष्टतो पुरसो, नान्यत भुत्वेत्यर्थः, कर्म उदग, कामभोगा सेओ, कर्मोदयादि कामसंगो मवति,
 कामसंगा वा पुनः कर्म ततो बन्म, दोढरीयाणि पौरवषयया वडुपौढरीय राया, अप्पठत्तिया त पुरिसा, धम्मो मिक्खु, धम्म
 क्का सरो, विव्वापं उप्पतो, सर्वस्मात्संमारादुचीय लोकाग्रे स्थान, एवं च म्वल्लु मण निर्वाणार्थं पुरत, ताव संखेवेण पोक्खरिणी
 दिद्वुतो समोत्तारितो, इदानीं चित्थारिक्खु, उक्क हि-पुण्यमभितं हि०, इह म्वल्लु पाइण वा०, इह मज्झिमसंलोणे पण्यवग पडुव
 सति-विक्रते एगत्तिया न सव्वे, अभिगिहीतमिच्छादिदीनो भवति, उल्लसपत्तादनमिगुहीता अपि, के ते ? आर्या अपि खेषादि
 आपरिया, सव्वरिया अगारिया, इक्किहा उवागोअनिवागोआ, उवातिएहि मतद्वुण्णेहि जुत्ता उवागोत्ता, तेहि विप्पा णीआ
 गोआ, प्रांनुवः कायवन्तः वामनल्लुअइस्ववतो एक्कहा पुनो सुवप्पा वेगे भवदाताः इयामा वा वण्णमंता काला पिगला वा दुव्वण्णा
 भयवा काला अपि स्निग्घष्टायावन्तसेवस्तिनय सुपर्णाः, अवदाता अपि फरुसल्लविणो दुव्वण्णा, उक्क हि-‘वधु’स्नेहेन सौमग्य,
 दन्तस्नेहेन मोघन। त्वरुस्नेहे परम सौम्य, नल्लस्नेहेऽदुनादिकं ॥ १ ॥’ सुण्णा णामेगे सुखे भंगा एहिहा, मुरुवा दुरुवा

अहीनपंचिदिया नातिथूरा नातिकृशाथ सुरूपा, इतरे दुरूपा, अहवा ये चक्षुषो रोचते ते सुरूवा, इयरे दुरूवा, तेसिं राया भवति, महं-
 तग्रहणं महाहिमवंते, सक्को चेव मलयो वुच्चति, मंदरो सुमेरू, महिदो सक्को, तत्थ हिमवंतमलया पच्चक्खा, दिट्ठतो, मंदरमहिंदा
 परोक्खा, सार स्थैर्य, पर्वतानां औपधिस्तनसंपण्णा, महेन्द्रश्चापि धैर्यैश्वर्यविभवाकुलप्रसूतत्वादमर्यादां न करोति, अचंचतयिसुद्ध-
 पूर्वकमपि तस्स असकण्णा वर्णा, लक्षणसंपन्नो चिरजीवी निरुप्रहतं च तस्य राज्यं भवति, मातुं पितुं सुजातं जहिच्छित्ते मणोरहे
 पूरयति, दयालू दाणशीलो वा, दयप्पत्तो, सीमा मर्यादाकारः, क्षेमं परचक्रादिनिरोधो सेऊ-पाली यथा सेतुं नातिवर्तन्ते अपि,
 एवं तत्कृतां मर्यादां नातिवर्तन्ते भृत्याः, केतुर्नाम ध्वजः, केतुभूतं स्वकुलस्य, आसीविसे सो जहा दृष्टमात्रमेव मारयति एवं
 अवक्कारिणो रिऊणो अ आशु मारयति, वग्घो अतीसयदहगाही य, पौडरीयं प्रधानं, गंधहत्थी गंधेण णस्सति एवं तस्सवि,
 एवं तस्स सत्थमलं, सारीर चतुरगं च, पच्चमिच्चा सामंता दाईआ तक्करा डिवं सचक्कं-रज्जखोभादि परचक्कं-परवलं, परिसयतीति
 परिसा, 'उग्गा भोगा राहण खत्तिया संगहो भवे चउहा। आरक्खिगुरुवयंसा सेसा जे खत्तिया ते उ ॥ १ ॥' भट्टा जोधाः, ते
 ताचद्धटत्वमग्राप्तयत्वात् कुर्वन्ति ते भट्टपुत्राः, एवं सर्वत्र, लेखकाः धर्मपाठका, रक्षका रसकाद्या, प्रशस्तानि कुर्वन्तीति प्रशस्तारो,
 लेच्छवि कुलं लिच्छाजीविणो वा वणिजादि, माहणा जेसिं अण्णे वणिया ववहरंति ते, इड्डिते वणिया इति इड्भा, आह हि- 'अणु-
 श्रवणपुत्राभ्यां' इत्यादि, तेसिं च णं एगतिए सड्डी भवइ, धर्मशुश्रूषुर्वा धर्मजिघृक्षुर्वा, काममवधृतार्थे, अवधृतमेव हि आश्र-
 यणीयं आश्रीयते, प्रफुल्लसरो वा पत्तोवगादिजुत्तो वा वणसंडो, कसु इच्छायां वा कामयमाणा तं ग्राहिष्यामः, ससमयं परसमयं
 इत्येव समणा पासडी माहणा गिहत्था पहारैसु-पत्थेंति, तत्थ णं मच्छरेण नास्सदीयेन वयमनेन स्वप्पणीतेन धर्मेन पण्णवइस्सामि,

त एव सुगुणधार्यं तर्कदिक्। गत्वा इत्यो आमिषये, अत्यर्षं ज्ञाप्य पदस्थामा, मयात्-आयन्ति इति मयत्रातारः, ते तु राजानः, उग्रापाय तद्गताः, जहा म्ये से धम्मे भम एय प्रत्यक्षा, सुदृढ ब्रह्मार्थो सुपण्ये, इत्येतो लोगायतधम्मो, तेषां आत्मा विद्यते न तु क्षरीरादर्थान्तरं, क्षरीरमेवास्मात्। तत्परिमाणं उक्तं पायवले अहे, केसगा विरियं तथाप्य, ता धम्मेन जीवति, सदा विजति पञ्चो प्रकरो प्रकरोपकरो, कसिमे-कस्मिन् क्षरीरमात्मा जीवे जीव इति क्षरीरे जीवति क्षरीरादनर्थान्तरमेव जीवति, तद्विनाशो जीवविनाशो, पातपिपत्तेष्वप्यत्र क्षरीरं त्रिविष्टमद्यवत् वर्तते, तेषामेव त्रारामावेः क्षरीरामावः, एतावत् जीवितं, यावत्क्षरीरमविकृतं, आह वि-पत्तमानेन परामा०, तत्रयविगतं क्षरीरं आह इहं परेहि जिन्नु, आह स्व-यसिन् सुहवो वदति तु आहण-स्मृदानं, परेहि षडहि पुरिसिद्धि पित्र अममिन्नामिप, क्खवोतो पारेवजो, आसुन वदतीत्यसंही घाय, वचारि गाम पवेन्ति, मत्तगंयि पाणा आपेति, यदि पुनरात्मा विद्यते तेन क्षरीरे छिद्यमाने भिद्यमाने दहमाने वा निस्सरन् उपलभ्येत, इत्येवं क्षरीरादर्थमविद्यमाना जेमि तं सुब्रह्माय, किमाकुर्यात्?, यथा मण्णो जीवो अण्ण क्षरीरं तस्मादप्येषा सुब्रह्मात्, जो विविधं पवेदिति, अयमाउसो आया दीहेति वा, यदि क्षरीरादर्थान्तरमास्मात् तेन तस्याक्षरीरवत् संस्थान वर्णगन्धरसस्पर्शा उपलभ्येरन्, न पोस्तम्यन्ते, इह यदस्ति क्षरीरादर्थान्तररूपं दीह इत्सं वा ब्राह्म यदसमाधा, कण्ठेहि जाव तुक्खेदि वा एव तावच्छरीरादन्यो नास्ति, इहं से जहाणामय केव पुरिसो कोसिमो असि इत्येवमाविभिष्टान्तो क्षरीराणां द्वावे सति छेदे वा को दोषः परमात्मिको प्रस्ति? अविद्यमाने जीवे, अथवा क्षरीरावृत्तविद्यमानो जेसि संसुब्रह्माय, किमाकुर्यात्? यथाज्ज्मो जीवोऽप्यक्षरीरं, तम्हा व मिच्छा, पक्खावेवं तस्मात् हे मो इहप पयच, उक्क हि-विद मोदक सापु क्षोमने०! तावं से जीवान मर्नति;

गति परे लोए, ते एंवादिणो विपडिवेदेति-विविधं प्रवेदयन्ति २, किरिआइ वा अकिरिआइ वा, यद्यात्मा मृतः परलोकं गच्छेत्
 सक्रियः, क्रिया कर्मबन्ध इत्यनर्थान्तर, ये चाक्रियावादिनः तेसु सुकडडुकडविवागो न भवति, सुकडाणं कल्लाणफलविवागो, सुक-
 डकारी च साहू, दुक्कडकारी असाधू, सुकृतकल्याणाच्च साधोः सिद्धिर्भवति विपर्ययवद्, असिद्धिः असिद्धस्त दुक्कडकारिस्स इत-
 रस्स णिरयो, तेपामेते एवं प्रकाराः स्वकर्मजनिताः सुकृताद्याः फलविपाका न भवन्ति, त एवं संसारं स्वकर्मविहितं अश्रद्धानाः
 विरुवरूवेहिं कम्मसमारंभेहिं प्राणवधाः अथवा स्वयं परेहिं च, यथा च विरुवरूवाइं सदाईणि कामभोगां समाभंति अर्जयन्ति
 रक्षयन्ति, 'भुज पालणाभ्यवहारयो'रिति भोजनायैव एव एगे पागब्भिणि, कम्मप्रागल्भीति धृष्टाः, अण्णं जीवं अण्णं शरीरं,
 जातिस्मरणथणामिलासाडिएहिं दिट्ठेतेहिं अत्थविदितं अन्यत्वं दरिसिज्जमाणं असद्वहमाणा तथापि धृष्टाः णिच्छुजा मामगं धम्मं
 पणवयंति, कथमिति यथा नान्यः शरीरादात्मेति, तं मद्वहमाणा तं पत्तिअमाणा साधु अक्खाता आख्यातीत्याख्याता, कामं 'कमु
 इच्छायां' इच्छामि देवाणुप्पिया ! तं तुमे अम्हाणं तजीवतस्सरीरको पक्खो अक्खातो, इहरहा वयं परलोगभएण हिंसादीणि सुह-
 साहणाणि परिहरमाणा दुक्खिता आसी, संपति णिस्संकिंतं पव्वइस्सामो, इहरहा हि मज्जं मंसं परिहरामो उववासं करेमो णिस्-
 त्थयं चेव, अस्माच्च कारणात् वयं भवतां प्रत्युपकार कुर्मः, आयुष्मन् ! पूजयामः, केण ? असणेण वा ४ गंधेण वा ४ तत्थ पूय-
 णाए आउट्टिसु, एतेहिं चेव असणाईएहिं सयणामणवसहीहिं वा, तत्थ एगे णिक्रामइंसु, णिक्रामं णाम एवं तावं पुव्वं जेहिं सम-
 नेहिं गहिता ते ते पूएन्ति, स्याद् बुद्धिः, यदि नास्ति परलोगो किं ते पव्वइत्ता ?, उच्यते, तेसिं लोगायतियाणं पासंडो चेव णत्थि,
 ते पुण अण्णेसिं केसिं गेरुअलिंगमाईण सच्छंइमतिकप्पिअं धम्मं सोतुं भणति-तेसिं अंतिए पव्वइतुं समणा भविस्सामो, अणगारा

बाव पात्र कर्म गो करिस्सामो एव संप्रधाय वदन्तिके प्रयथिता आदधा पढितु सोतु च पच्छात येव रुचि त, अथवा लोकपं
 क्तिनिमिर्चं दयमात्रपार्षदमाधित्य विचरिष्यामः, मुद्रलासात्तिपुत्रवत् । किंच-परगादिलिङ्गमाधयन्ति, लोकपंक्तिनिमिच च
 प्रच्छादयन्त्यात्मान पश्यामो, पब्बइतु समणा मविस्सामो अणगारा जाय पात्रकम्म गो करिस्सामो, पन्थइयावि सन्ता तमेव
 वाद वदंति यथा वय अवगारा अकिंषणा जाव पात्रकम्म गो करिस्सामो, उक्तं च—‘अतीते सरइस्सं’ इत्यादि, एव ते कुकुडा
 पापढमाधित्य एमेव पवनपाचनमादिपसु हिंसाइसु पावकम्मोसु अप्पणा अप्पट्ठिविरता रयमाइयति, ज च त अगाराइ सचिचकम्माइ
 हिरण्णा दियति परोहि य अदचमादियति, अण्णेहि य अदचमादियावति, तेसु इतियकाइएसु कम्मोसु सुञ्जिता, किंच-अ आणाइ
 एव ते सुञ्जिता इव न तत्र दोषान् पश्यन्ति, गुदास्तदमिच्छापिण , ग्रन्थिता वद्धाः न तेम्योऽपसुसुर्व्वन्ति, अज्झोववातो तीव्राभि
 निवेध्वा, ‘कामस्य विच च वपुर्व्वयच’ति मूलमिति कृत्वा कामसाधनेऽपि सुञ्जिता तं वानु रक्तास्तस्यत्यनीकभूतेषु द्विष्टा , मनसि
 च्छुः, उपच्छरे कृत्वा ताम्यामेव रागद्वेषाभ्यां पाचितमनस्तादथदाया अप्पाण समुच्छिदंति, कुत ?—कामभोगवृण्णापक्रात्, परा
 स्तच्छिप्याः तज्जदरिचप्पणो अज्जाइ पाणाइ समुच्छिदंति, अथवा तेसि लोगायतगाण संमारो येव पारिय, किं पुण मोक्खो ?,
 तेष न युक्त यत्कुलो अप्पाव समुच्छिदंति ?, उच्यते, केवापि प्रकारेणासद्भावेनेत्यर्थ , स समुच्छेदो नाम विनाशः अभावम
 वणमित्यर्थ , त एव विप्रलयतोऽप्यात्मनः अभाव वर्तुमसमयाः, कथं ?, वदुक्त—‘जातिस्मरणात् स्वनामिलायात् पूवापरगमना
 गमना’दित्थवमादिमि सरीरादन्यो जीव’, ते एव महामोहिताः परीणा पुब्बसंजोग—गुहावासं जातिसंयोग वा, सारिखो सम
 णाय धम्मो, संसारी वा जीव इति ग्रदान, सहा महारएहि मणितो सच्चलो अन्योऽमूर्च इति उक्कददर्शनार्थः, हेतु गिहिवारो जहा

हृत्विपि, तान् रूचान् विघ्नः, पारं प्रव्रज्या फलं वा पारलौकिकं वा सग्नो मोक्षो वा, अंतरा कामभोगंसि पंकमि विसण्णा गर-
गादि दुर्गतिसेयंसि वा । पढमे पुरिसजाते, अहावरे दोच्चे पुरिसजाए । इह खल्ल पाइणं वा ४, संतेगतिया ५ जाव
से एवमायाणह भयंतारो जहा मे से धम्मे सुअक्खाते, कयरे धम्मे ? , पंचमहब्भूइए, इह खल्ल खल्विति विशे-
णो, किं विशिनष्टि ? , सांख्यमिद्वान्तो, जहिं णो कज्जइ किरियाइ वा अकिरियाइ वा, क्रिया कर्म परिसपन्द इत्यनर्थान्तरं,
तद्विपर्ययः अक्रिया अनारभः अवीर्यं अपरिसपन्द इत्यनर्थान्तरं, सुद्रुठु कडं सुकडं, दुद्रुठु कडं दुकडं, सुकडमेव कल्लाणं पाप-
मितरं, शोभनं-साधुमितरमसोभणं ईप्सितार्थः मिष्ठानां सिद्धिविषयः, असिद्धिः, निर्वाणं वा सिद्धिः, असिद्धिः संसारिणां गिरएत्ति
वा अणिरयः तिर्यग्योनिः मनुष्यामराः, स्यात्क्रथं महाभूतान्यचेतनानि क्रियाकर्म कुर्वते ? , उच्यते, सच्चरजस्तमोभिः प्रधान-
गुणैरधिष्ठितानि कर्म कुर्वते, उक्तं च—“सचं लघु प्रकाशकमिष्टमुपटम्भकं बलं च. रजः । गुरुवरणकमेव तम ” इत्यादि, सच्च-
रजस्तमसां साम्यावस्था प्रकृतिः, प्रधानमव्यक्तमित्यनर्थान्तरं, तत्र रजोबाहुल्या क्रिया भवति, तमस्तु गुर्वावरणकं चेति कृत्वा
अक्रिया भवति, सच्चबाहुल्या सुकडं रजस्तमोबाहुल्यात् दुकडं, एवमन्यान्यपि कल्याणसाधुसिद्धिनरकादीणि अ०, प्रशस्तानि
सच्चबाहुल्यात्, रजस्तमो न यदि स्यात् अवि अंतशो तृणस्य कुब्जीकरणेऽपि पुरुषोऽनीश्वरः, गुणकृतं फलं भुंक्ते, उक्तं हि—
‘तस्मात्तत्संयोगाच्चेतनं चेतनावदवभाति । लिङं त्वप्रकृतिगुणं कर्तृत्वे च भवत्युदासीनः ॥ १ ॥ तं च पदउद्देशेण पदानामुद्देशः
पदैर्वा पञ्चभिरुपदेशात्, वाच्यस्य समवायणं समवायः, स्यात्-कथं समवायः ? , प्रधानत्वात्, उक्तं हि-प्रकृतेर्महान् महतोऽहंकारः ०,
प्रतिलोमं संहारः, प्रधानमेव समवेति, अनिमित्ता न केनचिदीश्वरेणान्येन वा अभ्रेन्द्रधन्वादिवात्, स्वयं प्रादुर्भूताः, अनियया न

निर्मिताः न निर्मितव्यः, येषां असत्कार्यं तेषामभूत् एव क्वाष्टादभिनिर्मीयते मृदुर्विडाद्य घटः इत्यादि, नैव सांख्यानां, कारणे
कार्यसम्भावात्, न हि किञ्चिदभिहितव्यमिति, अक्वडा णो क्वा ययाज्येषामकृतकमाकाश एवमक्वडा, यया च घटः कृत्रिम
एव नो अ कृत्रिमा, अकृत्रिमत्वादेव च अनादी अपिघणा नेत्तथा भवति, ततोऽत्र स्या न गून्या, न तेषां कश्चिन् स्वामी प्रवर्तते
इत्यतः अपुरोहिता, पुरुषार्थे तु स्वतः प्रवर्चिरेषा, आह हि-‘वत्सविद्विनिवृच क्षीरस्य’ यया, ‘यया नैर्षां कश्चिदक इन्द्रिया
णामिव चक्षुः प्रधान, स्वविषयबलमन्ति हि भूतानि, सकृत्तथा नाम मासतमि, स्वरुतमाय’ स्वरुतत, आयततट पुणेगे उक्तानि
भूतानि मृतकारणाणि च, अल्पकर्मइदहकारः तमात्राणि, स्यात्-किमेपां प्रवर्चिरिति ?, तदुच्यते, पुरुषार्थं म एवैषां पणु यदर्थं
नातिवर्चते, असावपि सुभय, सचेऽपि प्रधानवत् शाश्वत , सतथ नास्ति विनाशः परमाणुवत्, असतः सम्भवो नास्ति खनि
पाणवत्, आह हि-‘अमदकरणदुपादान’ एताव द्वावक्षीयस्त्रयसि, किमिति ?, न कश्चिदुत्पद्यति वा विनश्यति वा, नापि संमरति
सर्वगतत्वात्, इत्स्ववदवतिष्ठते, एताव अत्यि, कोऽस्ति ?, यदस्ति तदेतानंदेव, प्रधानपुरुषावित्यर्थं , एताव ताव सम्मलोगे प्रधान
पुरुषानेव लोकः, एतमुह कारणमित्यर्थः, कारणता, अवि अन्तमो प्रधानपुरुषो व्यस्य दृणाप्रादपि किञ्चिदन्यतो
जायत इति, परमात्मा स्वरुतात्मा तु करोति, तत्फलं तु परमात्मा सुक्त, तदथा सत्यकृति पुरुषान्तरं जानीते म किणकिणावि
माणो, जो किणाकिणावेति च सोऽमुकोऽपि जायते, अनुमोदतेऽपि, कारणकारणाह पुणो मारियतराह तेण ताम गदिताह, उक्त
च-‘जो स्थापइ न माणुस्सं मांसं अण्ण क्वतो स मेहेति !,’ एव पयणयायणाहपि, एतेहि पुण विविदिं णव कोडीओ गदिताओ,
अथि भन्तसो पुरिममवि विकिप्पिवा एत्थवि जाण जत्थेत्थ दोमो, तेभोऽपि पण्डिबेरति, सच्च सिद्धते मोह अण्णत्थ फिरिआदि पा

अकिरिआड वा जहा संखनिद्धंते नुचं तहा किरिआड वा अकिरिया २, तेपामुचरं-अत्यन्तानुपलब्धेः प्रधानेव नास्ति, सत्कार्थमप्येकतेन नास्ति, कस्मात्?, यस्य न भवति उपलब्धेरनुपलब्धेश्च, तथा कारणात् कार्यस्यान्यत्वात्, इत्येवमादिभिर्हेतुभिः सांख्यसिद्धान्तस्योत्तर, एवं तेहि विरुद्धरूपेहि कम्मममारभेहि जाव भोअणाए, एवं एगे मामगं धम्मं पणवेंति, आत्माप्यथैवा-मकर्त्ता, तथापि निर्लज्जा मामगं धम्मं पणवेंति, यद्यकर्त्ता तेन पणवणा ण जुज्जेते. बुद्धेरप्यचेतनत्वात् वटस्येव प्रज्ञापनासामर्थ्य नास्तीति, ततस्तदृपदेशद्रष्टुरभावात्, कामं च खलु परलोगणिमिचं ते सहायका सांख्या ते समणमाहणा पूंति, न तु प्रत्युप-कारार्थं, लोकायतिक्रवत्, जाव णिकामइसु, पुब्बामेव तेसिं णातं भवति धम्मसङ्गाए ते अप्पणा आचरंता उदेसगादीनि आत्तयंति एवं जाव कामभोगसेयंसि० दोचे पुरिसजाते ॥

अट्ठाचरे तच्चे पुरिसे (सू० ४) इस्सरकारणिए, इह हि पुरिसाइया धम्मा-स्वभावाः, जीवानामजीवानां च, अत्र जीवधर्मा जन्मव्याधिजराशोकसुसदुःखजीवितमरणाद्याः, अजीवधर्मा अपि मूर्त्तिमताममूर्त्तिमतां च द्रव्याणां, मूर्त्तिमतां तावत् वर्ण-गन्धरसस्पर्शाः, अमूर्त्तिमतां आकाशदिकालादीनां, दिव्यन्त इति दिशः, परापरत्वादि कालस्य, शब्दगुणमाकाशं, कतरः पुरुषो योऽसौ परमेश्वरः विष्णुरीक्षरो वा?, आह हि-‘पुरुषः कर्मणां कर्त्ता०’ तथा, चाहुः ‘ईश्वरान् संप्रवर्त्तते’ अपरे ह्याहुः-‘एका मूर्त्तिः त्रिधा जाता०’ इत्यतः पुरुषादीया, पुरुषप्रणीताः पुरुषेण प्रणीयमानास्तान् प्रकारानापद्यन्ते क्षीरवत्, पुरुषोत्तमीयाः न स्त्री न नपुंसो, पुरुषः प्रधानः, पुरुषेण प्रदर्शिताः प्रद्योतिताः, यथा प्रदीपेनादित्येन वा घटः, पुरुषेणाभिसमन्वागताः सर्वगतत्वात्, पुरुषेण आभिमुख्येन अणुगता सर्वगतत्वात् मृणालतंतुवत्, न पुरुषमुदस्य वर्त्तते, पलयकालेऽपि पुरुषमेवाधितिष्ठति जलोर्मिवत्,

आह हि- 'जह मल्लिमि तरंगा०' दृष्टान्तं गण्ड बहा श्रीरे जाण बुद्ध जाण अमिभूय चिद्धह, यया या त ममादिमि क्रियाविनेये समित मरीयेव अमिभूय चिद्धह एवमेव धर्मा इम्मराईया०, एव सेमाइपि । अणिय इम दूवालमगं गणियिउग, तज्जहा-यायारो जाव ठिहीयाओ सज्जेमेत मिच्छा, अनीइवरयणीतत्त्वान्, ये हि ईश्वरं न प्रतिपद्यन्ते, तत स्वच्छन्दविकल्पितानि गाम्मानि प्रथयन्त, कयं तीवक्करा इति मूढानां वचो, 'सुदमतोरवित्रेयादू यइच्छोपलब्धेऽनमतवद्' (तज्जा० १) अमस्य, अतत्यत्तान् अतथीय अतथ्यमि त्यर्थः, यथातथ्यं आहवहिय एकार्थयाचकानि वा पदानि शुक्लद्रवन् व्यञ्जनविमिश्रितानि, इम सऽइम इश्वरकारणीय दरिमण मच्च अइचहिय, त एव मोहा मोहिताः सच्च कुञ्चन्ति, काउ तत्त्वेव ठवेति, सुदुद्गु ठवेति, तस्मिं ण मोग मोहितता, मोहा गुरिमम्म रागो भवति, तस्मिच्छामावतो तडिडिष्टेण च द्वेष, रागद्वेषमोहाश्च कर्मणं वहेतव, कमण भंमारो तुहुंम्व च, ननोभ्यत-तमेव न तआ तीयं दु स्व नातिवर्षते सउण पंजरं बहा, त णो विण्णडिवदति, इश्वरं मुत्तया अन्यत किरियाइ वा करेति घम्मेणनि, यदा इह सल्लु दुवे पुरिमवाते, किरियाण अक्रिरियाण च हटु, एव ईश्वरस्योपरि तगं छोटु विरुक्खेहि भणति, 'यस्य शुद्धिर्न लिप्यत, इत्था मर्वमिद भगत् ! आक्खमिव पकेत्त, न म पापेन लिप्यत ॥१॥' तडपि परलोककम्पी घर्मवुद्धया ईश्वरं भवया पूजयन्ति जाव विमण्णे । तप्पे पुरिसजात्त ॥

अहापर चउत्थ (दृ० ५) गितिया जाव उहा बहा मे एम घम्म सुअक्खाए, कयर त घम्म ? गितियावादे, इह मल्लु दुवे पुरिमजाता ण्णे पुरिसे किरियामकम्यति, किरिया कर्म परिस्यन्द इत्यर्थं, कस्यागौ किरिया ? पुरुषस्य, पुंश्च गत्त गमना दिदु क्रियासु स्वतो अनुमन्नाय प्रवर्षते, एव मणिष्ठापि त दाज्जि पुरिमा तुहा पियतिग्गेण, गत्त नियतिवादी आरम्भीय दधन्ते

ममर्थयन्निदमाह—यः खलु मन्यते 'अहं करोमि' इति 'अमावपि नियत्या एव कार्यते अहं करोमीति, तदायत्तत्वाच्चाचरम्य, यत्र चैव २ मेधावीग्रहणं तत्र २ नियतिवादिनः परामर्षः, एको मण्णति—अहं करोमि, वितिओ मण्णइ—णियती करेइ, एगड्ढा, कत-रोऽर्थः ?—कारकार्थः, तत्थ पुण बाले एव पडिवज्जंति कारणमावन्ने, अहंमि दुःखामि वा बाधनालक्षणं दुःखं शरीर, शोको इष्ट-दारापत्यादिविप्रयोगादि, शोकः मानमः, शरीरेण मानसेन वा दुःखेन, शरीरेण जायति, करोमि त्रिभिः कायवाङ्मनोभिः तरयामिति, तप्पामि बाहौरभ्यन्तरेश्च दुःखविशेषैः, उभयथापि पीडयापि, मव्वतो तप्पामि परितप्पामि, एतत्तर्न दुःखोदयं कर्म अहमकार्षोः परो वा मे दुःखति वा सोयति वा जा परितप्पति वा, परो एवमासी, नेइवरो, नियतिरेति, एव खलु सकारणं पर-कारणं एवं विष्पडिवेदंति कारणमावण्णा, मेधावी एवं विष्पडिवेदेइ जं खलु दुःखामि जाव परितप्पामि वा णो एतमहमकासि, किन्तु णियती करेइ, न चाकृतं फलमस्तीत्यतः णियती करेति, जति पुरिसो करेज्ज तेन सर्वभीप्पितं कुर्यात्, न चेदमस्तीति ततो नियती करेइ, नियतिः कारिका, परोऽपि खलु जं दुःखति वा णो परो एतमकासी, णियतीए तं कृतं, एवं खलु सेसं कारणं, एवं विष्पडिवेदंति—इह खलु पाडणं वा ४, जे तसा थावरा पाणा ते पंचत्तं—संघातमागच्छंति, केण संघायमागच्छंति ?, सरीरेण, परि-जातचालकौमारयौवनमध्यमस्थविरान्तः पर्यायमेदः, परि आगाः परिआगाः, एवंविधेणैव शरीरेण बालादिपज्जवे विहिन्विवागो विधानं, पृथक्करणमित्यर्थः, त एवंविधो निधिर्विधानं, तच्चैवं—संघानपरियागविवागा विधानं, स्वकृतं वा कर्म विधानं, जन्मजरा-रोगशोकमरणानि वा, नरकतिर्यक्कमनुष्यदेवेषु उत्तमाधममध्यमविशेषाः, विशेषेणाह—इन्द्रसामानिकत्रायस्त्रिंशपारिपद्यात्परक्षकलोक-पालानीकप्रकीर्णकाभियोगयकिल्विपिकाः दशविधाः, तिर्यक्षु चेकेन्द्रियादयः, पण्णवणापदे जहा मणुस्सेसु संमुच्छिमा गअभवकंतिआ

य ते एव संगतिश्चा उच्येति, नित्यकालसंगता हि पुरुषेण नियती, यथा रूप स्पष्टेन, अभिरोष्येन, अथवा आपो द्रवा अस्पर्यवती
च, यथा ग्रे द्युगविषाण सख्येण, एव सख्यीवा नियतीए णि काल संगता, तत्कृतानि विज्ञानानि प्राप्नुवन्ति, उपेक्षुण
मुपहा, नियती करोति, पुरिमो उवेन्सा, तवसस्स्या पुरुषवत्, एवं उपेक्षा हि नियतीवाद, एव तत्रस्त्रीवधिस्मिता वियती बुधा।
इदानीं अजीवणिस्मिता, तत्रहान्त एव संघातमागच्छति परमात्मादयः, अम्रन्त्रचन्दादिक्तानां वा संघातपरियाग, तेसि दो वण्णादि
पञ्चया, विवेगः तेमि चेव संघाताण मेदो वण्णादिविवेगो य, विषाण तेसि मेदः प्रकार इति, तेसिपि णियतीकृतः, स एव
संगतिप तेमि अजीयाण, ता वियतीमतरेण णत्थि अण्णतो अक्किरियाए वा, त्व च अण्णे एत्थि वाममाउट्ठति समावओ एव,
न पुण जहा नोगायत्थियाण रूपक्करवणिमिच ज्ञाव सेयस्मि विसण्णे, एते चेव वचारि पुरिमज्जाता णाणापण्णा सुम्मसुस्म
तरमन्दयुत्तादय, णाणापण्णा वा ब्राह्मणादयः जातिकृता वर्णाः, शरीरा वा कृष्णाश्यामादयः, छन्दोऽभिप्रायोऽभिलाषमित्यर्थः,
अन्यस्यानिरओ भवति, 'अण्णस्स पिप्पा छासी' गाहा, जहा दोहल्लए चेव, महिलाण णाणाविहा दोहल्ला उपपज्जति जहा महल्लि
सामिस्स मातु मेहकुमारस्स य, पाणासीत्थ दाळ्ळमदसीत्ता, णाणाविट्ठो, एते चेव वचारि लोगायत्थिगादयो, एरगगाइप्पे गइण
तिथिप्पि तिमट्ठाए पात्राप्रयमतए, पाप्पारंमा अस्सिमिस्सिक्खिवाप्पिज्जादयो आरंमा, अण्णोप्प करेति, णाणाअन्धवसाणा तीधमन्द
मत्थाप्पवमाना, मन्वेऽपि पदीण पुम्बग आपरिया मग अंतरा क्खमभोगेसु विमत्ता, उक्ता पंच यथा भवी, तेऽपि किलापव
गर्गतो अण्णठत्थिया, संपत्ति मिम्भू बुधए, वो सो पोढरीयमुपादेति, से थेमि मिम्भोरुपोषपाव विवधुः सोऽह भवीमि, पाइण
घा० पण्णवगदिमाओ मावदिमाओ गरिताओ, संतगतिमा मज्जुस्सा, मन्दि-विपन्ने, तज्जहा-आपरिया वेगे जाव बुस्सा वेगे

अणारियावि पव्वयंति, जहा अहयो वक्ष्यमाणः, णीयागोचावि जहा हरिएसबलो, हश्चान्तो जहा अतिमुत्तो नामणा वा,
 दुग्गणरूवेसु सो चेव हरिएसबलो, अणो वा जो कोइ दुग्गणरूगो, संपत्तपि णियागोतवज्जा पच्चाविजंति, अणणदेशो वा
 हरिएसवज्जा, दुरूदुग्गणा पुण अव्यंगमरीरा मदोमावि पव्वाविजंति चेव, खेत्तवत्थुविभासा, अप्पाइ० दुग्गततणहारादीनां,
 भूयो बाहुल्ये, इदं भूयः इदं भूयः इदमनयोर्भूयस्तर, अल्पेभ्यः बहुतराणि, भुज्जतरे वेगेसिं, तदथा-अहं चिय राजमंडलियव-
 लदेववासुदेवा चक्कड्डी य, ण य जहा कम्मं भुज्जतरो, तेसिं च णं जणजाणवताइं, जणः सर्व एव प्रजाः, जनपदस्यैतानि
 जानपदानि, ग्रामनगरखेटकर्बटादीनि, अथवा जनः प्रजास्तत्प्रतिगृहीतानि द्विपदचतुष्पदादीनि जानपदानि, तहप्पगारेहिंतो भिक्खू
 भाणितव्वो उच्चणीयमज्झमेहितो कुलेहितो, कश्चित्केचिद्वा साधुममीपमगम्य धम्मं सोच्चा तं सदहमाणा, अभिभूय, किं?, परी-
 सहोमसगो भिक्खायरियाए समुद्धिता, दुक्खं भिक्खं अडितुं, उक्तं हि-‘विंडवात्तपविट्ठस्स, पाणी०, तथा उक्तं ‘चरणक-
 रणस्स सारो भिक्खायरिया०’, संमं उद्धिता समुद्धिता, सतोवि एगे णातयो पुब्बावरसंमट्ठा णातयो, कामभोगोचकारी उचकरणं,
 ताणि चेव खेत्तवत्थुहिरणसुवण्णादीणि च, जे ते सती वा असती वा, सतिंति अत्थि से णातयो जहा भरद्दस्स, अमतिंति
 णात्थि से णातयो, अहवा नास्य नाती सन्ति अणातयो-अणातगा ते अत्थि, अणोसिं उ परिचिन्तगा भिच्चा, अत्थि उचकरणं, उच-
 करणं च उपकरोतीत्युपकरणं घटपटशकटादि, नास्य उपकरणं विद्यते अनुपकरणः, अथवा नो रकारं करोतीत्यनुपकरणं यथा छिद्र-
 बुधत्वात् घटः जीर्णत्वात्पटः, एवमन्यान्योपकरणानि एकांगविकलानि यथा स्य स्वं कार्यं न साधयन्ति तान्यनुपकारित्वादनु-
 पकरणं, समुद्धिता, स्यात् कत्थं समुद्धिता? धम्मे पव्वजाए य समुद्धिता, कथं समुद्धिता?, पुब्बमेव तेहिं णातं भवति, पुब्बं धम्मं

सुनेति पञ्चा ज्ञप्ति, एव मोतु गात । इह ज्वलतु पुरिसे अण्णमण्ण मम अट्ठाए, अण्ण ष अण्णं च अण्णमण्ण, अनेकप्रकार
 मित्यर्थः, अन्यधान्यच अण्णमण्ण, एवमधारणे, विविध प्रवेद्यन्ति विष्यदिवेदयन्ति, किमिति ? विज्ञा, तज्ज्ञा स्वेयगणे जाव
 सदा मे, कारणे क्ययवदुपचारात्, तावका तावकतोळा आतससुंदा महा एव मवेपु कामगुणेषु विभाषा, एते ममाहीणा अह
 मवि एणमि स्वामी, मेधात्री पुण्यमेव, किमिति मममिज्जाणेज्जा ? एते खलु काममोगा मम अट्ठाए अजिज्जति परिविज्जति परि
 वारिज्जति, न चैस्सन्तेन मुन्नाय मवन्ति, कयमिति ? इह खलु मम अण्णवरे रोगावर्के, विदूगमामासो, पुण वातिओ वा पेचिअ
 अमिमियसंणिवाइय, इयु इज्जयां, न इहो अनिए, अरुमनीय - अरुन्तः न प्रीतिकर अप्रिय न शुभः अशुभ अओमन इत्यर्थः,
 सर्व एवाशुभो व्याप्ति कुष्ठादिषु विद्येयत, मनमा ज्ञायते मनोअ, मनओ मतः मनोम, दुक्खेयोमहो, दीर्घकालम्वायी रोग,
 सज्जोवाती आवकः, जे इति अह, तेण रोगातेज्जाभिभूयत, काममोगे मयेअ-से हत्ता, हत्त सग्रे, मयाप्तायत इति मयतारो,
 इम दुक्ख परिआप्पयतु, एग मय अज्वनरधणादिममुत्थ भवभिमितमेव दुक्ख ममुत्थित मां बाधते, त भवन्त एवैत प्रत्यापिबतु,
 स्वात् अपेतनत्वात्काममोगानां आमधण न विद्यते तत् उच्यते, सुककारिकामयूराणां आमधणमिदं, तंज्ज्ञा - 'अकत्तण्ण ओसि
 तुदिदयि !' तथा थ - 'मो ! इम ! निर्मलनदीपुल्लिनादि', तथा च 'बोद्धित्य ! ते यतः कान्तासृष्टामपि स्पृश्य' इत्येव, तेषां पुत्रे
 म्योऽपि प्रियतराणां कामभोगानां पुरस्ताद्वयञ्जिरपि पूर्व भवति वा न, अम्हा एव तम्हा काममोगा तन्निमित्तेहि तु दुक्खेहि अण्ण
 निमित्तदिनो यावि इ वदतद्वियावादीहि, वो ताव्वाए वा, न चात्यन्त भवति, कइ ? पुरिसो वेगइतो पुग्गि काममोगे विण्य
 इज्जा, जहा सयागविप्पयोगो, काममोगा दा पुरिसं पुग्गि विप्पज्जायइ, त वेव पट्टमपुरयाणिजपुत्त, अम्हा ते णवतिया

भांति ण चेवेगन्तिता, रोगितादीना जहा कालसोयरियंमि, तम्हा एवं णच्चा अण्णे खलु कामभोगा जाव अण्णमणेहि मुक्कामो,
 इति सखाए ज्ञात्वेत्यर्थः, वयं कामभोगे रांबुज्झितु विप्पजहिस्सामो, बुत्ता कामभोगा, से मेवावी जाणेजा बाहिरगा मे तं एते च
 उपसामीप्पे णी प्रापणे, आसन्नतरमित्यर्थः, तंजहा-माता मे जाव संयुता मे, एते मम अहमवि एतेभिं, कथमिति १, ममैप
 पिता अहमस्य पुत्रः, भार्या पतिः, एनमन्येयपि यथासम्भवं विभागा, से मेधानी पुन्यमेव अप्पणा एवं समभिजाणिजा, इह खलु
 मम अन्यतरे दुःखे रोगातङ्गे जाव णो सुभे, तेसिं वा मम भयंताणां जाव एवामेव णो लद्धपुवं भवति, अण्णस्य दुक्खं णो
 अण्णो परिआतियति, अण्णेण कडं णो अण्णो संपडिवेदयति दुक्खं, दुक्खं ताणियमा कृतं कृतं दुःखं वा स्यात्, सुखं वा, अहवा
 दुक्खोदयमपि कृतं यानन्नोदीर्यते न बाध्यत इत्यर्थः, तावत् कृतमेव नाकृतं, यस्मादेवं तस्मादन्येन कृतं अन्यो न प्रतिशंवेदयति
 तद्वा पत्तये जाति पत्तये मरति, पत्तये त्यजति उपपद्यते, जंझा-फलहो, सज्जानातीति संज्ञा तां, भिज्जमेव वेद्यत इति वेदना, इति
 खलु एवं इत्येवं नातिसंयोगा णो ताणाए वा मरणाए वा, पुरिसो वेगता पुच्चि नातिसंयोगे विप्पजहति, जहा भरहो, पुरिसं
 वा एगता नातिसंयोगा विप्पजहंति जह अट्ठणं, बाहिरए ताए एम सज्जोगे इमे उवर्णातवरिए, किमिति शरीर चेन्न तदवयवा
 हस्तादयः यथा मम पद्मत्तलकोमलौ लक्षणोपचितौ हस्तौ तथा कस्यान्यस्य १ 'इमौ करिकराकारौ, भुजौ परंपरजुतौ । प्रदांतौ गोस-
 हसाणां, जीवितान्तकरः करः ॥ १ ।' पादा मे कुर्ममिभा, आयुं मे दीहं, निरवधृत च बलं, उरसं बुद्धिबलं च, वप्पा अवदा-
 तादी, त्वक् स्निग्धा. छाया प्रभा, वर्णच्छाययोः को विशेषः १, वर्णः अनपारी, छाया तु उत्तिन्नपुरिसमनपायिनी, शेषाणां भवति
 च न भवति च, 'अनलानिलसलिलयमुद्रवाणुद्धिः पंचथा स्मृता छाया' अशुभदा त्रिकार्यलक्षणा, अथवा अवर्णणीयेऽपि समीकारो

ममति, शरीरे शरीरावयवेषु वा सद्वर्तयि कोऽपि क्रोधो न्येतु, अति पित्रिभिरति न जीवति, मण्यगोषसह्यताया मढश्च न च सकृत्ति
पविष्येत्, एव अन्धीपि विशालरुणलक्षणां, दिदी मे पलिया, उज्जुतुगायता भामा, जिह्मावि तण्डुआ विसदा, फामा कृ-
दमउओ, इक्षीषि विपरीतो, एवमन्येऽपि इतोऽङ्गुलद्वयमङ्गुलगलस्य वउरपङ्क्तिजानुजवादि ममति-ममीयते जारिसं मम
मरीरं सरीरायया या नारिमा कस्मति !, एव ममीयमाणो अमि पदमे मज्जिमे पच्छिमे वा, वयसि वाऽवयवे ममति, तस्मि
च व भतो इति, क्व !, पदमे ताव वने परिहरमाणो मज्जिमो भवति, मज्जिमेवि परिहरमाणो पच्छिमो भवति, पधमेकैक
मिन् वयसि परिहरमाणो अया ययोऽवस्थां प्राप्नोति, अहा वयतोऽमौ परिहरति तथा वरतोवि, अ पदमवयस्य गतिश्च, सण
कुमारविद्वतो, उक्तं न - 'पण्यासगस्य चक्षु परिहरति० परिहरमाणे तु वयसि हसंधिता सधी विसंधीमन्ति, सुगिगूढमसु
गणिगुगसंधिता पाया उद्धसंधिता शरसंधातपरिणिआ भवति, वलितगे गते, किन्ना केमा पलिया, अपि इमपि मरीरं तदपि
परायस, व विष्णा आचारेण, तेनोदयते-आहारोपचय, विष्णा आहारेण सुस्मति मरयति य, सतापि च आहारेण कालोपेकेण गिरय
मनुष्येण पद्मचेण पदिजमाणेण आणुगुणीए स्नात्र तीमन्नरिमाणि वञ्चितु ताव तपि अवहित वा गोमणुयाऊणं, अपि पिरुवक्कम
आउस भवति तपि आणुगुणीए परिहति, तज्जहा-पण्यामगसस्य चक्षु हारयति, अथवा समए २ आनीचियमरेणेण मरमाणो २
जीर्णन्नच्छयत् पतति, एव शरीरं अमिअ अधुर संखाय भिक्खु एव, अ पुरेकसुदेभिक्खु चेव ववहारीयणयस्म, पिच्छणयस्म
भिक्खु चेव भिक्खापरियमसुद्धिणेण, भिक्खापरियं विष्णा ग्राणी प्राणयिता न ज्ञानादीनि तेन भिक्खापरियग्रहण, दुइतो लोग
आणिआ, किं दुइतो !, तज्जहा-जीपा चेव अनीया चेव मदरिब लोए, अहितापाहनार्थं, जीपा दुविधा, तज्जहा-इमं च अण्णं

जाणेझा, दह नल्लु गारत्था सारंभा सपरिग्गहा आरंभो पयणपायणादीहिंसाप्रवृत्तिः, परिग्गहो खेत्तवत्थुहिरण्णादि, संते-
 गतिया समणा पंच, माहणा द्विजातयो गहिताओ, आह-णणु गारत्थगहणेण द्विजातयो गहिता ?, उच्चते-केचिद्धिजाः घरदारं
 पयद्धिऊण लोइआइं तित्थतचोवणाइं आहिडति मिगचारियादि चरति, समणोवासगा वा, ते तु अविरतत्वात्, जे इमे तसथावरा
 पाणी ते करिसणपयणपायणादिमु चहमाणा समारभंति अण्णेहिं समारभावेंति, उद्देसियभोयणा पुण अण्णे समारभंते समणुजाणंति,
 फिंचान्यत्, जे इमे कामभोगा सदरूवा कामा गंधरसफासा भोगा, तदुपकारिणु द्रव्येषु कामभोगोपचारं कृत्वाऽपदिश्यन्ते,
 तेभिं परिणिण्हंति वणियरुमादयो, इस्सरपुरिसा परिणेण्हवेंति परिणिण्हन्ते य समणुजाणंति, एवं समणमाहणेषु विभासा, ति विहं-
 तिभिहेण सारभे सपावए णातुं गारत्थे समणमाहणे य, संसारभया अहं खलु अणारंभे अपरिग्रहे भविस्सामि, स्याद् बुद्धिः-अणा-
 रभो अपरिग्गहो य कथं शरीर धारयिष्यति ?, उच्चते, जह खलु गारत्था सारभा एगतिग्रा समणा दव्यारंभं प्रति जइ णाम केइ
 अणारभा अपरिग्रहा वा, आरभ प्रति असंयतत्वात् सारभा सपरिग्गहा चेव, तत्थ जे ते दव्यारंभं प्रति सारभा सपरिग्गहा भिन्नख-
 ममादी ते चेव णिस्साए आहारोवहिसेज्जादि जायसाणा बंमचेर वसिस्सामो चारित्रमित्यर्थः, कस्स णं तं हेतुं ? कस्माद्धेतोः
 भयांतानुसृज्य तानेवाश्रुमति ?, उच्चते, जहा पुवं तहा अवर अहार, तहा पुवं, आहाजुवं-गिहत्थे णिस्साए जुत्तं, किं वा तेसिं
 अत्थि जं देहेंते ?, उच्चते, पुवं एगे सारभा मपरिग्गहा एव आसी, इदाणिपि पव्वइता संता पचमागगा मामादिपरिग्गहेण
 य मपरिग्गहा, जेवि दुग्गता आसी तेवि कामादीणि सेवंति, केवलं तेहिं फणिहा परिचत्ता, कइं कततो ?, उच्चते, जस्सारंभो
 य घरयानपायोगग, अदुवेता रिजुभावेण णणु काला तावैकं धम्मममनुपस्थिता, पुणरत्रि तेऽवि तारिमगत्ति असंजतत्वात्संसारिणः,

ने स्तु गारत्या सारभा सपरिगहा पासंढत्यावि सारभा, दुहवोधि दोविते, अयवा पुब्बि पञ्चा य, अहवा सयं परोहि य, अहवा
 राणेण दोसेण य, इति संयाए द्वात्वा, दोहिं अतेहिं अदिस्समापेहिं तो गारत्पावणे पासंढवृत्ते इति मिक्खु रीएअप्ति
 इति परिममासौ उपग्रदग्नेने वा, भिक्खु रीएअ इति, तत्तय पण्ववगदिसं पइव से बेमि पार्णिण चा ६ एव दुविघाए परिष्णाए
 परिष्णायक्कमे, परिष्णावर्म्मत्तात् न्यपेतकर्मा अबधक इत्यर्थे, अबधक्कत्वात् पूर्वोपचित्कर्म्मणः वियतिकारिए, अंत करोत्वेव
 माम्भ्यात मगगता, कप अत करोतीति !, अत्रोन्यते, तत्तय भगवता छल्लीवभिक्काय०, उक्त च-‘पुघमणित तु ज भणामी
 तत्थ०’ ते क्वं रन्तिउत्तन्वा !, अन्तोषम्मम, एइ अंतोषम्म मवत्ति !, से जहाणामए मम अस्साचएण्डेण आठडिअमाणस्स,
 आठडिअइ गीलउ, बहा सीसे इम्मइ खीलगो तहा सकण्णे आठडिअति, इम्मति वल्लभ, पापाए आठडिअति इमइ एगहा, देसि
 वा आमअ, अयमण्णत्तय वुचसि जहा खोयमो कूरो मच ददाति, एक एवार्थः अण्णणधाडमिलवेत्ति, एवमाहननक्रियायां केइ
 आठडसि मर्णतिचि, केइ इम्मतिचि मवत्ति, केइ पुण तिहिंवि पगारहिं, हाडतिगाढ दुक्ख परितावणा, जेण वा मरणसंदेहेण मवत्ति,
 फिलत्तयण पुण मून्हा, मुळक्करण जाव लोमक्करण, लूयते नूणति वा तमिति सोम दुक्खत्ताविज्जंतो, अंगप्र अभिखवतो हिंसति करोति,
 इधेव जणे मवे पाणा जाय दुक्ख पडिसवेदेत्ति, एवं अंतोषममेण जापिचा सव्वे पाणा न इंतव्वा, आह-किप्रय धम्मो
 वदमानन्वामिनेय प्रणीताः !, आहोस्सिन् इममादीरुपि तीर्णैस्सैन्यैश्च तत परेयातिक्रान्तैः !, किमिति !, जमुच सव्वे पाणा०, एव
 श्रित्यण जोदिते आचार्यवाक्यं-से बेमि जे असीता अगता जे अ पच्छुप्पन्ना साम्प्रत वदमानस्वामिक्काले पण्णरससु कम्म
 भूमीसु न आगमस्मा अण्णता अरहता मगवतो सव्वे ते एवमास्पातवन्तः एवमास्म्यास्सति अर्धंत, अतीतानागतकालप्रवृत्त्यनेण

तु वर्तमानकालो गृहीतः, मर्वे ते एवमाइक्खंति, आकारकथनत आख्यानं, यथा 'अवल्लोअणं दिसाणं' नन्वेवमाकारेण भगवन्तो
 अरहन्तः धम्ममाइक्खंति, भाषमाणा अपि भृशं ज्ञापयन्ति प्रज्ञापयन्ति, भृशं रूपयन्ति प्ररूपयंति, स्याद्वादतो वा रूपयंति, उक्तं
 हि—'नानासागं प्रगममहती०' किं तं प्ररूपयन्ति?, सन्वे पाणा ण हंतन्वा 'हन हिमागत्योः' आज्ञापनं प्रमह्याभियोगः
 तद्यथा कुरु याहीत्येवं, ण परितावेयन्वा ण उद्वेयन्वा, एम धम्मे धुवे, ध्रुवः नित्यं तिष्ठति, सर्कर्मभूमिषु नितिओ नित्यः, शब्द-
 द्रवतीति शाश्वतः, एगड्ढां वा, एवं मंता अंतोधम्मणेण से भिक्खू विरते पाणातिवायाओ जाव परिग्गहाओ, तत्परिपापालना-
 र्थमेव उत्तरगुणो वि रक्खइ, तंजहा—णो दंतवणेणं दंते धोवेज्जा, गिलाणो अगिलाणो वा विभूमावडिण, आया वा णो अंजणं,
 गिलाणो वा रोगा पडिक्कंमठाणो वमणवेरमणविरयेणं वा, अज्जध्रुवणेंतमवि धूम पिन्नति कासादिप्रतिघातार्थं, एवं मूलगुणो चर-
 गुणेषु सुसंवृतात्मा से भिक्खू अकिरिए नास्य क्रिया विद्यते ते सो अकर्मवन्धक इत्यर्थः, त्थ्प हिंमायां, अहिंसक इत्यर्थः,
 अक्रसायाणं णिव्याणंतिकाउं अकोहे जाव अलोभे, स एवं मूलगुणसंबुडो भवति, जे य कमायग्रहं करेड, कमाइओ पुण मूलगुणे
 उत्तरगुणे य खिप्पं अतिचरति, जो पुण अकोहो जाव अलोभो मो चेव उवसंतो भवति मकाया, अणुवसंतो चेव परिणिन्नुडति,
 जहा उण्होदगं, उण्हाणं समाणं परिणिन्नुडत्ति बुच्चइ, एवं कमायो वि उसिणो, तदुत्तममे परिनिन्नुडे वुच्चति, एवं ताव इहलोडण्णसु
 विरतो, अथवा परलोइया कामभोगा किमासंसितन्वा?, नेति उच्यते, परलोडण्णसु कामभोगेषु णो आसंसा पुरतो काउं वियरेजा,
 कथमिति?, इमेण मे दिट्ठेण वा दिट्ठं धम्मफलमिहेव, तंजहा—आमोमहि विप्पोमहि अक्खसीणमहाणमिआ चारणविउव्याणिट्ठि-
 पत्ताणि, परलोए सगं सुकुलपचायादिमादि, सुतं अदक्खणाणएसु धम्मिलवं भट्ठादि, मणजानी, सुतं गयमेव जातीस्मरणादिपहिं

येव विद्, सुत सुवेदि, विविध विसिद्धं वा पात विष्णात, इमेण वा सुचरिततवणियम० सुचरित तत्रो वारसविधो, नियमो
 इदियनोईदिय०, प्रहणधरणं बभवेरं चारित्रमित्यर्थ, इमेण ज्ञातामातागु(व)त्तिण घम्मेण, यातामाता यस्य इति म भवति याता
 मातादृष्टिकः, यात्रा नाम मोक्षयात्रा, मात्राज्यपरिमाणा या इतिराहारादि, उक्त च-‘यात्रामात्राअन्नो मिधु’, परिगुदमलागुय ।
 विविक्कनियताचारः, स्मृतिदोषैर्न बाध्यते ॥१॥’ इतो पुत्तो देवे सिया कम्मकमिचि यतिमितान् कामान् कामयते तान् लभते
 चासेवतिचि, वसे ईदियाणि वस्म सिद्धति, कामवत्तवविगहणेण अट्टविच लोइय इस्परिय यइत, तज्जा-अणिमा लघिमा महिमा
 प्राप्तिः प्राक्काम्य ईभित्त वडित्त यत्र कामागमायित्त, सिद्धे वा अट्टस्त्वमनुभवतेचि, एतं तेव अट्टविचा विद्वा ते, इच्छाए सुह वा
 दुक्ख वा भवति, एत्थवि सिया एत्थवि णो सियस्ति एरिसओ भवामि, एरिममिति एरिमओ दवो भवामि, एरिमओ वा
 पुरितो, इच्छियरूपो, इस्सरिओ वदे-देवे, परिसया च मे सदादयो विसया भवतु, एवमादि आसंमण्ययोग पुरतो क्कउ णो विद
 रज्जा, स एव भिक्खू सवेहि अनुच्छित्तो जाय फासेहि विरत्तो कोहात्तो जाय मिच्छादसणसद्दाओ जहा अमु
 छित्तो सदादिप्पु विमप्पु सुमसु, अनुभेसुवि अट्टे, विरत्तो कोहात्तोचि भिग्गाहपरो, भिक्कीजा गन्धो चय, उत्तरगुणा एत
 मुचा अनुच्छेत्तेचि, इति से माइणा भावाणत्तो इतिः परिसमात्तो उपप्रदर्शने या, कस्म आदाण ?, कोहादि ४, अथवा आरंभो
 पयणादि परिगमो वा सच्चिदादि कम्ममोगा सण्णातणा मरीरं वा, महति-महत एत कम्ममादाण, सदाण अनुच्छित्तेज्जेपो वा यथाऽपि
 धीणेष्वनो उवसंतो न उदति उवसंतो मोक्ख तु घम्मेसुद्धितो उपसुत्थ उपरतो हिसादिग्म्मसु आपरियमगास मा अविरतिप्रति-
 वित्तो पट्टिविरत्तो स भिक्खू भवति, न इमे तससाधरा विपयार्थं अचिन्त्यत्वापुपदञ्चइत्ताव पूर्णं च तमा उ पवो, तेऽपि पयाये

नासइ समारभति पन्वइ योगत्रिकरणत्रिकेण, अहिंसा गता, से भिक्खू जे इमे सच्चित्ता मीसा सदरूचा कामा गंधर्वसफामा भोगा
 सच्चित्ता दुपदादि दुपदेसु सदादि इत्थीपुरिसगीतहसितभणितसदा कोइलसुयमयणसलागा हसाण वा, एतेसिं चेत्र अलंकितानं
 मणुआण तिरियाणं च हंसमयूराणां, रूचसंपण्णेणामेगे णो रूचसंपण्णे० चतुभंगो, चउप्पदसदा हयहेसितहत्थिगुलगुलाईयं वसभट्ट-
 कित्तादिरूवं एतेसिं च, अपया सदा पोमवणपवादादि चातेरियाण वा सालीणं रुखाणं तणाणं वा अचित्ताणं 'तेसि
 णं भंते ! तणाणं मणीण य केरीसए सद्दो किण्णवरित्यादि विभासा, वीणादीणं वा मीसाणंपि भासितव्वा, सद्दे वेणुसद्दो रूवे
 अलंकितानं, बुत्ता कामभोगा, सच्चित्ता गंधा दुपदानं पड्ढोच्छासा माणुआ, रसो तत्थेत्र, फासो इत्थीणं, चउप्पदे विदानं गंधो
 रसोवित्थ तत्थेत्र, फासो आमडादीणं रसेसु पुष्फफलाण फासे हंसतूलादीणं, एते कामभोगे योगत्रिकरणत्रिकेण णेत्र सयं परिणि-
 ण्हेज्जा ३, से भिक्खू जं इमं सपराइयं कम्म कज्जइ, सम्पराए भवं संपराइयं संपरेंति वा जेण तासु संपराइयं, अव रक्षणादिपु न कृतं
 मात्रं संवेद्यते, तच्च तत्प्रदोपनिह्वत्तमात्सर्गान्तरायासातनोपधातैर्वध्यते जात्र अन्तराइय ते कम्महेतवः नापि स्वयं करोति ३ से
 भिक्खू जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ आहारो, इदाणि यस्मादुक्तं 'नाशरीरथरेत् धर्मं, नाशरीरस्तपथरेत् । तस्मात्सर्वप्रयत्नेन, कर्त्तव्यं
 देहरक्षणम् ॥ १ ॥' उक्तं च "धम्मं णं चरमाणस्स पंच णिस्साठाणा पणत्ता इत्यादि" कंठ्य, अह पुणेवं जाणेज्जा विज्जति तेसिं
 परक्कमे हिंसादिप्रवृत्तिः, पराक्रमः प्रकरणमित्यर्थः, आतपरउभयपराक्रमः स्वभावः धम्मः जस्स अट्टाए अप्पणो परस्स य भंगा ४,
 चेत्तित्त कृतं करिज्जमाणं वा तत्किमर्थं ? उच्यते-अप्पणो पुत्ताईणं भोजणाएत्ति, भुज्ज पालनाभयवहारयोः यत्पालनीयं अभयवह-
 णीयं च वत्ताभरणादि आहारश्च, एवं तस्स अट्टाए णिहिते, तस्स णिहितं भंगा ४, उग्गमे १६, उप्पादणाए १६, एसणा १०, पसत्था,

उनु दिमायां वृत्रति तेनेति वृत्रं-आयादि सत्येण व्रामित जीवमावात् सत्यादीनां सत्येण अजीवमावात्, परित्यमित जीविता वा,
 पाषाणमित यन्मासीदिति, अर्द्धमिति उगमदोसादी, त एमभिज एसिय वेसिय न इत्यादि, अहवा अहा वेसीयाणि रूपादि जोषति
 तपि सामुद्रापिय एतत्प्रत्ययस्येत्यर्थः, अहया पञ्चगाहये कुमणं वेप्येचि अमणगाहणा दुक्यन्वो अयवावादि वा,
 क्वाणहा वेदपादि, पमाण वमीमं, विलमित्र अहा विले पण्णउ पविमति ण य त विल आसातमितिक्रउ सम्मिलवेंति तदाह, अहा वा
 धिम्मिणि तद्दु पज्जनति, पात विन्न समिलवेंति आसादेन्नि वा, पण्णउचि अहा पण्णओ किप्पि महुकादि अणासादितो व्रमति, भूतेण
 तुक्कन्, एत मायुणि जो वामानो हणुरानो दाहिय दाहिणओ वा वाम, अप्प अप्पक्काले, क्कालो दुविचो-गहणक्कालो परिमोक्कालो
 य, दुद्धितो मिसमावेत्ताया, अक्कल वरसे, तिमितो पाण पिबति, पुण च सुजेति मन्ने पाणग पिबति, वरथ वग्मि क्काले परिमुज्जति
 उदुयासु वा, वाम वा वामत्ताण, सीते या लेण, लग्गति लीयतेऽस्मिन्निति लेण सेज्जा गहिता, अहा य सोज्ज्व पढिमापट्टिवण्ण
 म्मणि जण्णणि सेज्जा वमति, मुमाप्पादियु उदुवदे, वामासु सेज्ज उन्नीयति, सेसा विच सेज्जामयति, सयण सयणक्कालेषि
 संभारमज्जा गहिता, जयणाय विहिमा गुप्पति, से भिक्खू माय्यः आहारोऽधिमयणम्याययानादीनां मायां आनातीति,
 अप्पत्तरं दिमं वा रीयमाण आहंसेज्ज वम्ममाइस्से अहा पुते, से भिक्खू वम्म कहेमाणो जो अप्पस्स हेतुं पाणवत्थलेषम
 यण० जो अप्पेहिं विरुत्तत्ताण पूयामद्दारमदरुगधादिदामभोगाण, णण्णत्थ वम्मं णिज्जत्तुताए इति खलु हेतु एव णिरुत्त
 निगममं वग्म, तस्म भिक्खुस्स अतिथ वो नो उदुदिममाणो तीरट्ठी तस्म अतिथ वम्म सोषा न सइहमाणा उट्ठाए घीरा
 अस्मि वग्मे गुट्ठिता, ते एय वग्गेवग्गता मवारमना उगगता इत्यर्थः, वाहिरेण अहिमत्तरक्खेण य आचार्यसमीप गत्वा उपेख्य

संतो सर्वतो सव्यामेव संता, उण्होदगं वा उसिणं होऊण पच्छा कमेण सर्वात्मतया णिवुडा परिणिबुडा, एवं सो भिक्खु धम्ममट्ठी,
से वेमि पाईणं वा ६, एत्तो आरमेऊण जाव परिणिबुडे वेमिच्चि, एवमवधारणे से इति स भिक्खु एवंगुणजाईओ धम्ममेण
वा जस्स अट्ठो ३, धम्मं वा वेत्तीति धम्मविदु, णियागं णाणादी ३ चरित्तं वा, से जहामेत्थं बुइयंति से इति निर्देशः येन प्रका-
रेण यथा, जं एत्थ अज्झयणे किञ्चि बुत्तं तं सव्वं बुइत्तं, अदुवा एत्तो पोंडरीयं तं सव्वं बुइत्तं केवलणाणं, जहा पत्ते तहा बुत्तं,
अदुवा अपत्ते अणउत्थिया तं पि बुत्तं, एवं से भिक्खु कतरो जो तिण्णि णाणादीणि उप्पाडेति सो बुत्तो, स एव परिणायकम्म-
भवति, दुविधाए परिणाए पावाइं कम्माइं जस्स परिणाताइं, एवमेव तु बाहिरवभन्तरेसु वत्थेसु रागदोमादिलक्खणो संगो, गुहं
समृद्धं सकुडुक्काडादिलक्खणं कलत्रमित्रपुत्रादि, एयं पि दुविधाए परिणाए परिणातं, कोधादि उवसंते, एतेहिं तिहिं कम्मसग्गेहिं
निहिवासेहिं असज्जमाणे उवसंते भवति, रियादिसमितो णाणादिसहितो सदा सव्वकालं जतेत्ति जतेज्जा, हितजाते जतिया जतो,
अहवा को उवसंतो ? जो समितो, को समितो ? णाणादिसहितो, को सहितो ? जो सदा जतेत्ति, सेत्ति णिइसे स एवंगुणजा-
तीयो वक्तव्यः, तस्सेवंगुणजातीयस्स भिक्खुस्स इन्द्रशक्रपुरन्दरवत् नामानि भवंति, तद्यथा-समणेत्ति वा माहणेत्ति वा सर्वाणि,
अथु तपसि खेदे च, श्रमणा, अथवा तो समणो, ब्रह्म अणतीति ब्राह्मणः, अथवा माहणा ण हणतीति २, खमतीति खंतो
इन्द्रियणो० इति, त्रिभिर्गुणः, बाह्याभ्यन्तरग्रन्थगुक्तत्वात् नीगंथत्ति मोक्षं ऋषिर्वैत्यर्थः, करोतीति क्रतुः यज्ञः, यती प्रयत्ने यतत
इति यतिः, विद्-ज्ञाने विद्वान् विदु मुणितं गमितमित्येकोऽर्थः मुनतीति मुनिः भिक्षणशीलो भिक्षुः रागद्वेषविमुक्तत्वात् ल्हं
संसारतीरेण जस्स अट्ठो स भवति तीरट्ठी चरंति तदिति चरणं व्रताभ्युपगमं कुर्वन्तीति तदिति करणं पडिलेहणादि पारमन्तगमन-

मित्येकोऽयं, चरणरूपणपारं विदतीति चरणरूपणपारविदुषि केमि, एव प्रवीमि तीर्यकरवचनात्, अक्षसुहम्मो ज्युणामस्स कहेति ॥
 पोटरीफारुणन समासम् ! ॥

किरियद्वानस्म अभिसंबधो-एय तेण चरणरूपणपारेण विदुणा मिशुणा कम्माण स्ववणद्धमग्गुठितेण कम्मसंबधजट्टायाणि वजतज्जाणि तच्चिवरीताणि य मोक्खयुयधट्टाणाणि आसेतज्जाति, एस संबधो, अइवा ते अण्णउत्थिया कइ संसारं अणुपरियदुत्ति ? , कम्मणा, त कम्मसंबधं वन्नेति, इमेहि भारमाहि किरियद्वानेहि पज्झति, सुवति तेरसमेण, एतेणामिसंबधेणं किरियद्वानं णाम अज्झयण आगत, तस्स यथारि अणुओगादारा वण्णेतज्जा, अदिगारो पुण्ण सपवे तइ सवे मोक्खे अ, आइ-अस्सु ताव मोक्खेणाचिकारो, संधन किं प्रयोजन ? , उन्पते-अनेनाधन्ये मोक्खो न भवतीति अतो संधेनाप्यधिकारो भवति, तच्च क्रियात्मान क्रियावत्स्वेव भवति नाक्रियारयु, त स क्रियावन्त केचिद् वच्यन्ते केचिन्मुच्यन्ते तेन इमस्स अज्झयणस्स संबधमोक्खेय य वुचो अचिकारो । इदानीं णामणिप्पण्णे किरियाठाण, किरियाओ णिम्मिद्वियज्जा ठाण स, किरियाओ पुब्बमणिताओ पडिक्कमणाए 'पडिक्कमामि पचहि किरियाहि' किरिया णिम्मिउयित्तया णामादि, दळ्ळे किरिएज्जणया ॥१६६॥ गाहा, बीयस्स अनीवस्स वा जा किरिया मा दय्यकिरिया, एणु कंप्पन, एवते इत्यर्थ, एवन कम्पनं गमन क्रियेत्यनर्थान्तरं, तत्र जीवनोदना कर्मणो गुरुत्वात् विथत्तायो गाहा या गतिः मा मग्गा अनुयोग इति कृत्वा द्रव्यक्रिया, द्रव्यजीवस्यैव ग्रयत्नपूर्वकत्वेनापि सति या परप्रयोगादनुपयोगाद्वा इयदपि कम्पन अप्यन्ते पधुर्निमेपमाग्रमपि मा दय्यकिरिया, मावकिरिया उपयोगपापकरा णिअसमुदाणो इरियावट्टसम्मचे मिच्छते, सम्मभि-उभोपयोगो विविधो मण्ययोगादि ३ नाएणुण्डिर्मनोद्वैयरात्मनो योगो भवतीति मण्ययोगा किरिया एव वा कायद्रव्यैरपि, उक्क

हि 'गेपहइ य काइएणं०' कायकिरिया गमणादि, उवायकिरिया द्रव्यं येनोपायेन क्रियते, यथा पटं वेमनलिकांछणिचुरिवि-
 लेखनादिभिः पटसाधनोपायैः शिखितग्रयत्नपूर्वकं पटकारः करोति, एवं घटादिष्वपि आयोज्यं, करणं णाम यद्येनोपायेन करणीयं
 द्रव्यं तत्तेनैव क्रियते नान्यथा, अथवा करणे हितं, करणीयान्मृत्वपिण्डात् घटः क्रियते नाकरणीयात् उपदग्धाच्छक्यते पापाणसिक-
 ताभ्यो वा, समुदाणकिरिया णाम समित्येकीभावे जं कम्मं पयोगगहितं तं पसिद्धाएऽण समुदयसमुत्थं पुट्टणिधत्तणिकाचितं स्थित्यु-
 पायापेक्षं करोति सा समुदाणकिरिया, उक्तं हि—'कम्मं जोगणिमित्तं वज्झति०' सा य पुण ममुदायकिरिया असंजतस्स संजतस्स
 अप्पमत्तसंजतस्सवि जाव सकसायया ताव कीरति, इरियावहिया पुण छउमत्थवीतरागस्स केवलियस्स जाव मजोगिति, किरिया-
 द्वाणं पुण एकं चेव सयोगी, सम्मत्तकिरिया णाम जावतियाओ नम्मदिट्ठी कम्मपयडीओ बंधति, प्रायेण अपमत्थाओ ण बंधति,
 इदाणि मिच्छादिट्ठी सब्वासि कम्मपयडीणं मिच्छादिट्ठीओ बंधओ होइ आहारगतित्थगरत्तं च मोत्तणं, मम्ममिच्छादिट्ठी इदाणि
 जाव कम्मपगडीओ बंधति येन बंधति जयाओ विभासियग्वाओ, तंजहा—सम्मामिच्छादिट्ठी मिज्जत्तं पंचगं आहारगतित्थकरवि-
 भासा 'णिदाणिदा पयलापयला थीणद्धि ण बंधतु एवं' तु एवमादि इदाणि । द्वाणं—णामं उवणा दविए खेत्तऽद्वा ॥१६॥
 गाहा, जहा लोगविजए तहा, तओ भणियग्वाओ किरियाओ द्वाणं च, एत्थ कतराहि कतरेण वा द्वाणेणं अधिकारो?, तत उच्यते,
 समुदाणिपाणिहणयोगद्वा समुदायकिरियाहि अधिकारो बंधणबंधणयो अधिकारो सम्मपयत्तेण भावकिरियाओ, ठाणं च, एत्थ
 कतराहि कतरेण वा द्वाणेणं?, आह—किं इरियावहियाकिरियाए णो अधिकारो?, उच्यते, मा सम्मपयने द्वाणे वट्टमाणस्स भवत्तेव,
 ताइं पुण सम्मपयत्ताइं भावठाणाइं विरती संजमद्वाणं लोगोत्तरियो परिगहो पसत्थभावसंधणा यत्ति एनेगु वट्टमाणो इरियाबंधओ

ना अद्वयश्रो दोज्ञा, जो पुण अपमत्येगु भावद्वाप्येसु सो भियमा पायोगियं वा सामुदायिय वा संपराइय वा धधति, अर्थापसिमात्र
 द्रष्टव्या, ममृदापीयग्रहणान् इरियावद्वियावि गहिता, पमत्यभावद्वानगइणा अपसत्यद्वाप्यमवि गहित, एताहि कि कवञ्चति?, उच्यते,
 किरियादि पुरिमा पागाइयाओ मन्वे परिफिउज्जा, तज्जा—धम्ममेति लोयाणुगामियमाव पदिसवाय तत्थावासे भवति महेच्छे
 मदारंम, तदा धम्मपम्भेति पुणो नउरकरण च विप्यज्जाय भिक्खायरियाए समुदेत्ता इति वइयामि, तत्थ धम्मिया धम्मिद्वा से
 ज्जाणाएण अजगारा मगयन्तो तिथा पाथाइया परिबिम्बज्जति मंडल्पाहिद्विता अगणिक्कायपाठी य, गिजुत्ती समत्ता। सुत्ताणु
 गमे सुगमभारयव्य-मुत्त मे आउत्त तेण भगवत्ता इह न्यत्तु(स)ज्जेण (सू० १७) जूहे संज्जइ संक्षेपः समाम इत्यनया
 न्नर य न क्रियावन्त न मय्येवि एतेसु दोसु ठाप्येसु पट्टेति, तज्जा-धम्मो अवम्मो च उवसमे या अणुवसमे या, धर्म एवोप
 द्दमः उपद्दम एव च धमः, उभयावबाल्य क्रियत, अथा उपद्दमाद्दमो भवतीति तेन धर्मग्रहणे कृतेऽपि उपद्दमस्य क्रियते ग्रहण,
 तय अधेमे अनुपद्दमे च विभाणा, अधितत्त्वान् पूर्वं धर्मसोपद्दमस्य च ग्रहण कृत, इतरथा हि पूर्वमवमोऽनुपद्दमथ भवति पञ्चा
 धम्म उययम च पडिरज्जति, तज्ज एते दोसय परम्भा भवति, तज्जा-धम्म यक्खा अघम्मयक्खो य, तस्स पढमस्स द्वाणस्स अघम्म
 पम्भस्स विभगो विभाण इत्यर्थः, इह च स्सु पार्देण वा ६ सतंगतिया मणुस्मा जाय सुत्था वेगे, तत्र वातो हिंसा मारण दढः
 अपर्म्म इत्यनर्थान्तरं, तगि पुण मच्चमि अघम्मपक्खो यदुमाणार्ण इमेतारूव दढयमादाण सयेहाए जाव हिंसापरदस्स दढः क्रियते
 णर, अत्र अघम्मपम्भ अणुरगम य ददुमाजम्म दढस्स ममाणेण ग्रहणमित्यर्थं, सयेहाएवि संम पढाए ददुहणं, तज्जा-जेर
 इणसु तिरिस्मन् मणुम्मसु देवगतीए य एणार ११, पाणादिक तु जाय यमाणियसुधि, मणुस्माण दढसमादाण ममीक्षितु आई-

यदि મનુસ્સાણં ચડગતિસુ દંડસમાદાણં સેસાણં ધેરહયતિરિયદેવાણં તેસિં ણામ કિરિયાદ્દાણેસુ વહુમાણાણં દંડો નત્થિ ૧, ઉચ્ચતે,
 અસ્તિ, કથં ૧, જે યાવળે તહપ્પગારા, અળે મણુઅવજ્જાસુ તિસુ ગતિસુ, પ્રકાર ઇતિ સાદ્દશ્યે શરીરેન્દ્રિયાદિ, ધેરહયદેવાણં પુણ્ણા-
 દિલક્ષણત્વાત્ શરીરમાદ્દશ્યમન્તિ, તિરિક્કલ્લજોણિયાઓ ઓરાલિયશરીરસાદ્દશ્યં ઇન્દ્રિયસાદ્દશ્યં, ‘વિન્નૂં વેયણં વેયંતિ’ ‘વિણ્ણૂ’
 સંજ્ઞાનગ્રહણં ઇન્દ્રિયાણાં ચ તાનિ કેપાંચિત્ત સગલાણિ, ઇંદિયણિમિત્તં વેવ, ઉત્તં હિ—“ભવપચ્છયં દેહં” ગાથાઓ તિણ્ણિ, અહવા
 વિન્નૂં વેદંતિ ય મંગા ૪, સણ્ણિણો વેદણં વિજાણંતિ ય વેદંતિ ય, સિદ્ધા વિજાણંતિ ણ વેદંતિ, અસણ્ણિણો ણ જાણંતિ વેદંતિ,
 અજીવા ન જાણંતિ ણ વેદયન્તિ, एत्थ पुण पढमतिएहिं भोगेहिं अहिगारो, वितियचउत्था अवत्थू, तेमिंपिएयाइंति जहा मणुस्साणं
 तथा तेसिपि नेरइय० किरियाठाणां भवन्तीति अक्खाताडं, तंजहा-अट्टादंडे जाव इरियावहियाए। तत्थ पढसे दंडस-
 मादाणे (सूत्र १८) आहिज्जतित्ति आख्यात इत्यर्थः, से जहाणांमए केइ पुरिसे आतहेतुं वा आतहेतुंति आत्मार्य,
 णातहेतुंति पुत्रदारादीणं अट्टाए, अगारहेतुंति घरस्स खंभे इट्ठकादि वा करोति, परियारोत्ति वासभत्तगचारमट्टआमहत्थिमादि
 परियारो, अहवा घरस्सेव वा पडियादिपरिवार करोति, एवमादीणि अट्टाए दंडं तमथावरेहि पाणेहिं तं च समयमेव णिसिरति,
 तस्स ताव अण्णे आहिउंजति अण्णे वोहंति, अण्णे मंसादीणं अट्टाए उदव्वेड, थावरेवि, अण्णेवि हन्ति अ अण्णे छिंदति अण्णे
 तच्छेति अण्णे आहारहेतुं खाति वा, एवं अण्णेहि वि कार्वेति, कीरंतं पि समणुजाणति, योगत्रिकरुणत्रिकेण विभामा, एवं खलु
 तस्स तप्पत्तिय तत्प्रतिक सावद्यकर्म पढमे दंडसमादाणे १। अहावरे दोच्चे अणत्थदंडेत्ति (सूत्रं १९) से जहाणांमए केइ
 पुरिसे જે इમે તસથાપરા પાણા તે ણો અચ્ચાए અર્ચયન્તિ તામિતિ અર્ચી-શરીરં તસ્ય માર્યમાણસ્ય શરીરપ્રયુજ્યતે યથા મૃગં,

एतं इति, एव णो अइणाएचि अइण णाम चम्मं स वग्घादीवगादीण, एवं जाव णो अट्ठिमिजाएचि, हिंसिस्तु मेचि
एतेण मम पिता अण्णो वा केइ मारितो जइ कत्तविरियायराह० गाहा स मम देव अण्ण वा मारेहिचि जहा दसारेहि
जरासिंघो हिंसिस्तुमिचि गग्गत्थ वा बाल वा मारेति जहा कस्तो देवइपुत्ते णो पुत्तपोसण मारयित्वा पुत्रादीनां मांसानि
दासति, पत्तुपोसणताएचि गवां यवात्राय आसइत्थीण उदण्णमसादीणि वीपते, अगारहिचूणहेण(विद्धिहेतुणा)वा अगारं-
गुह व बृहपति इहककाष्ठादिभिर्वर्धयतीत्यर्थः, णो समणमाइणेहिं तु समणानं चरगादीणं पचण्हं भत्तमावसथ वा करेति, एवं
माइणावचि, सग्गत्थ वा सरीरादीणि किंचि एति, से इता छेसा जाय उच्चवेउ उज्जितु बाले वेरस्स आमागी भवति, वेरा
णिवि इमेकढादीण एयेव, जहा परं बचतो रुक्खस्स पच छेपूण छेइइ, लट्ठीए वा मोढतो पाणाइ वचति, कुदाहि वा आयुध
वा रुक्खस्सवेसु रुक्खढालेसु वा यिवाढतो वचति, स बाले न किंचि तपो पसं वा पुण्हं वा आजीवति, केवलमेव वेरं-कम्म तस्स
मागीभवति, अमहुदंढे । से जहाणात्मए केइ पुरिसे कच्चसि वा जाव पच्चयदुग्गसि वा तन्नाणि-सेट्ठियमंगियादीणि पचाणि
पुण सुत्तराणि उत्तविय २ जाव णो दब्बोव० भवत्तुसि अगणिक्काय भिसरति ३, योगत्रिकरजत्रिकेण ३, एव खल्लु तस्स
तत्पत्तियति सावज्जेचि पोचे पढममावागे २ ॥ अइावरे सचे पढसमाणे (सूत्र २०) हिंसावेति एत्थिय अविज्जति,
से जहाणात्मए केइ पुरिसे से इति निरेत्ते, येन प्रकरेण यथा, नाम परोषच्चवादिपु, केअ अगिरिदुणिदेसो फीरती, ममती
ममेव मीयते तन्न तदीय पुत्त त्रातरं वा दुदितरं वा, अण्ण णाम अणियुत्तय, अण्णि वेति अणियुत्तिय, जहा कुप्पिसप्पेण खइतो
अमबो, अण्णो सादामरचि, तेण च सो मण्णो गहितो, तेण चित्तिव--अइ ताव खइओ मतो य, मा एस जीवंतो अण्णयि लोग

खाहिचि तेण मारेमि, एवं सो अण्णस्म अट्टाए तं सत्थं मारेति, अथवा अन्य इति परः पराम्भयः अण्णियं हिसेतीति, एतेण 'कोइ मम मारतो आसि, हिंसंति उद्यतायुधः' एवं जहा सुरायादि, हिस्सिस्सतिचि जहा आसग्गीवो तिचट्ठुं, मां मे मारेसतिचि मारि-
 तुमिच्छति, रायाणो वाऽट्ठायाए खुड्डलए चेव मारेति, एवं मम वा अण्णं वा अण्णि वा एकेकं हिंसतिचि त्रिकालो भावितव्यः,
 तसेसु दुपदचतुष्पदअपदादिपु जाव थावरेसु विहिंसिसुचि रुक्खसालियं अजाणंतो आवडितो रोसेण छिंदति, उक्तं हि—'एत्तो
 किं कट्ठर जं मू०' हिमतिचि रुक्खमालं पडंतं अणामंतं चेव आयुधेण छिंदति, हिंसतिचि दब्भसूइमादीकण्टए मलेति, यथा वा
 साक्यभिक्षुः पलं पत्रं छिन्नं वा, योगत्रिकरुणत्रिकेण णिसिरति, तच्चे दंडसमादाणे ३ ॥ अहावरे चउत्थे अकम्हावत्ति-
 एत्ति आहिज्जइ, (सूत्र २१) अकस्सात् नाम हेत्वर्था पञ्चमी अकस्सात्, से जहाणामए केइ ताव पव्वतदुग्गंसि वा मियवत्तीए
 मृगा एव यस्य वृत्तिः सङ्कल्पो नामाभिप्रायः मृगान् मारयिष्यामीतिकृत्वा गृहान्निर्गच्छति तदेवास्य प्रणिधानं बुद्धिरभिप्राय इत्य-
 नर्थान्तर, अथवा प्रणिधानं, वीतं संगमादीहि अप्पाणं ण वेत्ति, उक्तं हि—वीतं मयणो सरणो०, विगट्ठाए गंता एते मिगत्तिरुट्ठु
 जान णिसिरति से मिगं वधिस्सामिच्चिरुट्ठु, तित्तरति वा जाव कविंजलं वा विधिच्चा भवइ, जहा मृगं तथा अनं दुपदचतुष्पदं
 सिरीसिवं वा विधिच्चा भवति, इति खलु से अन्नस्स अट्टाए जाव से जहाणामए केइ पुरिसे सालिमाइ णिलिजमाणे निन्दमाणे
 अन्नयर अन्नतरस्स हत्थं निसिरति, सत्थं वा असियगमादि, से समागमे वा मरणकाले सुगंभी तणजातिसालिमाइ छिदिता भवति,
 इति (खलु) से अन्नस्स अट्टाए अनं फुसति णाम छिंदति अथवा फुसंति फुसमाणो चेव दुक्खं उप्पाडेति, किं पुण छिजमाणो?,
 चउत्थे दंडे ४ ॥ अहावरे पंचमे दंडे (सूत्रं २२) से जहाणामए केइ पुरिसे माईहिं वा पितीहिं वा नित्यमात्मनि गुरुषु

च बहुचचन अहवा माईहिति सवचीणीओ मातुसियातो पितुस्सिताओ गिट्ठिताओ, पितीहिति पितुपितृव्यादयः पितृवयसा वा,
 सेसाणि मातिमादीणि मिच अमिचति निम्माइणा, एते चेव पुन्नुदिट्ठा मायादीया गहिता, तेसि एगवरं वा, गतो वा सुणलुण
 उचिक्खउ घरं अतिवगानिति, त वा मिच च अमिचमिति मिचे वचितपुब्बेति, सांष्टक क्रियते, अथ केइ वचितपुब्बे मवति अजा-
 षतो ष्ठेविपर्यास', दिट्ठिविपरियासिया, से जहा० केइ पुरिसे गामघालसि वा रातो वा वियालसि वा दिवमतो वा सायत्र
 मांतलोचन' अतेण तेषति अतेण इतपुब्बे मवति आसण्णे वा असिमादिणो जइ दिट्ठिविपक्कासो ण इतो ण मारंतो वस्स ते
 सावन्नेषि पचमा किरिया, दंदो घात इत्यनर्थान्तरं, स तु पराथय दण्ड समादियति एमिरिति दढसमादाणे । इदानीं प्रायेण
 आरमाथयाणि, ण च एकन्तेन तेसु परस्म ववरोधण मवति तहावि कम्मबभो मवतिचिकाटं किरियाट्टाणाणि उचति, आदिक्काइ
 पुण किरियाट्टाणसेवि सति दंदममादाणेवि सति दढसमादाणा वुचति ५ ॥ अहावरे छटे किरियाट्टाणे मोसायत्तिगत्ति
 (सूत्र २३) से जहाणामए मोसवचिए आवहेतु वामहेतु वा सन्नोहावि कोइ चोरो गहिती अवलवति णाह चोरोषि, भाइहेतुसि
 पुचो वा से अण्णो वा से कोइ ण एम चोरो णो पारदारिओ, एम मसगादी परिवादे सह, मुसं मणावेइ मोमोववेसं करेइ एव
 तुम मयेज्जासि, कूढमन्खी वा करेति, अण्ण वा अणुजाणतेचि चेव मणति—सुट्ठु तुज्जेहि अवलच, योगत्रिककरणत्रिकेण ३
 सायजेसि छट्ट किरिया० ६ ॥ अहावरे सत्तमे किरियट्टाणे अदिक्कादाणवत्तिगत्ति (सूत्र २४), आवहेतु इरि
 स्सामि इति एव गेति, अगारपरिचारइतु वा इरति, योगत्रिककरणत्रिकेण सावन्नेति सत्तमे किरिए ७ ॥ अहावरे अट्टमे
 अजसत्थिए (अजमरगवत्तिगत्ति) (सूत्र २५), स जहा० केइ पुरिसे गरिष ण च विसंगादेति, यो हि यडिबहुभिक्कीपुंनं

दितुर्वा कस्यचित् किञ्चित् स यदा अन्येन अपदिश्यते एवं कुरु ब्रूहि वा असवादाहि म एवं विसवादिज्ज ता पुण का२ हस्सात्
 कोइ तुस्सति, ण एवं केइ विसंवादेति, मयमेव अज्झत्थियत्तेण हीणो अदीणे, अथवा ममित्थेकीभावे सम्यग्वादः विसंवादः,
 क्षेपः प्रपञ्चः, अन्यं वा किञ्चिदप्रियं वचनं काममप्रियमुक्तस्य कोपः, स एवं अविसंवादितो वि अकस्मादेव हीणोति हीणे मरतो
 ओयातो छायातो, दीणो णाम अकृपणोऽपि सत् कृपणवन्निःसंहतोऽवतिष्ठते, दुट्ठोति अकृतापकारस्थापि प्रदृष्यते, दुष्टमनाः दुर्मणाः,
 इष्टविषयप्रार्थनाभिमुख हि मनः तदलाभे अपहतं भवति, अभिहतमित्यर्थः, मनमा च संकल्पाः मनःसंकल्पचिन्ताः ज्ञान इति
 तत्क्षणं आत्मानमधिकृत्य वर्त्तते आध्यात्मिका अध्यात्मे संश्रिताः अज्झत्थसंमरया, अथवा युक्तमासंमयमेव ममानदीर्घत्वे कृते
 अज्झत्थया आसंसइया, अहवा संशयः अज्ञाने भये च, संशयं कुर्वतीति संशयिता, कमाएहि कपायावृत्तमतिर्न किञ्चि जानीते,
 भय चास्य इह परत्र च भवति, चत्तारि, तंजहा-क्रोधं वा ४, अप्पणो कुज्झति, अगम्मं वा गतु, वादा दुरुत्तरं वा काउं अप्पणो
 चेव रुस्सति, रुट्ठो ओहतमणसंकप्पो अज्झत्थमेव कोहमाणा, सिस्सो पुच्छति-एते कोहादि अज्झत्थतो जाना कि अज्झत्थं भवति?,
 उपपत्तिमाणं भावाणं उभयथा दृष्टत्वात्संसयः, तत्र तावत् तंतुभ्यः पटो जातः ततुग्रत्याख्यानाय भवति, गोलोम। विलोमेभ्यो दूर्वा
 जाता, कारणमविलक्षणा भवति, एवमध्यात्मक्रोधाद्या जातो किमध्यात्मं भवति पटमत्तत्राकारादन्यत्थे आहोश्चि दूर्वा यथा स्व-
 कारणेभ्योऽन्या, एवमध्यात्मं कपाया अध्यात्मवतिरिक्ता वा भवंतीति संदेहः?, उच्यते-कपायास्तान्नियमादध्यात्मं च स्यात्,
 कपायाः स्यादन्यत् खदिरवनस्पतिवत् च, कथं?, येनाकपायस्यापि अध्यात्मं भवतीति, कथं काए विट्ठु अज्झत्थं अकपायस्यापि
 कायवाड्मनोयोगा भवन्तीतिकृत्वा तेऽध्यात्मं भजंते इति, निराश्रयकपायवतो हि कपायिणश्च, एवं खलु तस्म तत्पत्तियं अट्टमे

कि० फोयपत्तिगति आहिते ८ ॥ अद्वाधरे णवमे किरियद्वाणे माणवत्तिपत्ति (सूत्र २४), से जहा केइ पुरिसे जाति
 मएण वा अइ जात्यादिविधिणं असंकीर्णवर्ण उत्तमजातीय अन्येचपि विमाणा, अण्तरेण मतेजति, णत्थि एतेहिं तो अट्ठविहे
 हितो मदद्वाणहितो अप्प मयद्वाण, चरिअ अत्थि, किंतु संजोगा क्खयच्चा, तज्जहा-जायमयपसे णामेगे णो कुलमयमचे० जाति
 मदमचेवि कुलमदमचेवि एगे, णो जातिमदमचे णो कुलमदमचे सोवि अत्तयु, आदिह्मा तिप्पि मगा वेप्पति, एवजातीय सेसावि
 पदा भरतच्चा, दुगसंयोगो गतो, तिगतिगसयोगे एगो जातिमदमचेवि कुलमदमचेवि कुलमदमचेवि, एव चउक्कगपंचगल्लक्कग
 मत्तगअट्ठगमजोगा क्खयच्चा, बुद्धिविमवेण जाअ परं हीलेति, परो णाम यो जात्यादिहीनः, अतुल्यजातीय रत्नं हीलयति लज्जा
 विनि, एव जाअ अग्निस्मरद्गुण हीलेयेति, निदितो नाम परजात्यादिन्यूनमसुत्थं, आरमसमुत्थो मनस्सापः, जहा इमो वराथो
 हीणजातो दुग्गतओ वेति, मा मरिमउ कोइ कुलो मोग्गो, जेवि केअइ मज्जणदि सिद्धो तपि ण पिदति, सुक्खग णाम मएहितो
 मो यत्तिओ स्वविओ अयावि दूजातीओत्तिक्काउ, इमद्धाने इव, एवं सुक्खे सुजोगा माभितच्चा, गरहा णाम परेसि पागरीकरण,
 एम दूजानीओ चडाल हचो चम्मारादि वा, परिमवो णाम आत्मनो जात्यादिमदावट्ठम्माव तद्दीनेपु परेपु अवघां करोति, त्रिप्पयि
 अनम्पुत्थान न्यूनमामनं अमक्कारिताहापादिप्रदानमित्यादि, इत्तरिओ बन्धप्रत्ययः, इत्तरमित्ययमल्पतरोऽयमस्मात् जात्यादिमि
 अस्मादइ जात्यादिमिर्महत्तर इति अप्पाण त्रिउक्सेइ विविध त्रिउट्ट वा आरमान विउक्कमतीति अप्पाण त्रिउक्कस्से, सो पुण किं
 जानइ पराओ?, एतानि जात्यादीनि मद्धानानि इहैव मयति, अयगा षलरूपतपाःश्रुतलाभैश्चर्येभ्यः इहापि कदाचिद् भ्रश्यते, किं
 पुन पण्य?, तद्यदि अस्यन्तं जातिमदादीनि मयति तो किं स्य मज्जितवच्च?, इतो पुण देहतो पुत्तो कम्मविलिओ अबभो पयाति

तानु नाम उपायिष्वानु नानिषु, उपपद्यत इत्यनर्थान्तरं, रगनट इव, सो चेव राया भवति, सो चेव राया भविता सो चेव दामः,
 सो चेव इन्दीनि, सो वा तम्म माणोऽ, एवं जीवोवि एगता स्वत्तिओ, अथवा यत्र परवशता तत्र को मानः?, सर्वः कर्मवशेन,
 एवं गन्ताओ गन्धं गन्धाओ अगन्धं अगन्धाओ गन्धं अगन्धाओ गन्धं अगन्धाओ गन्धं अगन्धाओ गन्धं अगन्धाओ गन्धं अगन्धाओ गन्धं
 तम् एवं गन्धं, गन्धाओ गन्धं चतुर्भंगो, यावत्स्वकर्मवशादेव सुखी भवति दुःखी वा, मृतश्च कर्मभिरेव शोभनामशोभनां
 गति नीयते, उत्तं हि—‘आकृड्गं कर्म्मो, कर्मणं विरुड्ती’ति, एतद्भावे उत्कर्षापकर्षौ को नाम?, जो पुण मानी तस्स अवमानि-
 तम् गेयो भवति तेनोच्यते—चंडे थुडे चंडे कोधीत्यर्थः, जाल्यादिधम्मः स्तब्धः, अवमाणितो णिसमा रुस्सति, रुड्ढोऽपि माणं पि,
 का गतिः तेन?, कोथमानथोर्नित्यमन्योऽन्यस्य विद्यते, चवले नाम० अगंभीरे, सुहुत्तेण अवमाणितो रुस्सति थरथरेति अक्को-
 मनि जाल्यादिभिगत्मानं, प्रग्रंयति मानी यावि भवति, चशब्दः पूरणे अपिः संभावने, माणी अवमाणितो चंडो चवलो च भवति,
 एवं तम्म माणदोसा साज्जंति, णवमे किरियाट्टाणे ९ ॥ अहावरे दसमे मित्तदोसवत्तिएत्ति आहिए (सूत्रं २७) से
 जट्टाणामए चंड पुरिसे मातीहि वा पितीहि वा जात्र सुण्हाहिं वा जात्र सुण्हाहिं वा संवसमाणे तेसिं अण्णतरे निवाइए वा अवराधवइए ताव अक्कोसो
 ता ज्ञाण्ण हत्थेण वा संवडे वा उवक्करणे वा कम्हिहि भिण्णे वा एवमादि लहुसओ—अल्प इत्यर्थः, सीतोदगे वा कायं उवहेत्ता
 भवति, तेमंतरातीसु, उसिणोदवियडेण वा कायं उस्सिचिता भवति, वियडग्रहणा उसिणतेल्लेण वा उसिणकंजिएण वा अगणिक्का-
 ण्ण ता उम्मुएण वा तत्तलोहेण वा कायं उडुहिता भवति, कडएण वा वेढेतुं पलीवेति, सो चेव कडग्गित्ति वुच्चति, आह—‘हिंसा-
 थ्याः रेग्रम! मायया ता, विपेण गोविन्द! दिवाग्गिना वा’ छिज्जति से सओ कसओ, सेसं कंठयं, उद्दालेत्ति चम्माइं लंघावेति, दंडोत्ति

तउदओ, अद्विचि कोप्परं, तेन स्त्रील देति, अंगुलिं अंगुलितलसंपातो, सुद्धी, लेलू लेट्टुद्रओ, लीलावपति प्रहारेणेति लेलू कवाल,
वमकपरमित्यर्थः, कुहयतीति आठवेति, तहप्पगारे पुरिसे संवममाये दुहिता दुम्ममा भवति, त एव यथा माञ्जरि प्रोपिते मूषि
कादी सत्या सुद सुदेव विहरति एव तमि पवसिते वीसत्ता परे टिया वा बागरा गामेछुगा वा, सम्बो वा उणवतो वीसत्थो
स्सकम्मपममांनुष्ठापी भवति, तहप्पगारे दंदगळओवि वचति चारमति वा सम्बस्सहरणं वा करेद इत्थच्छिभच्चि व करोति गिभि
मय वा करति, ददपुरस्सदेति वा दण्ड पुरस्सुत्थ राया अयोइहा एगहावेति, आउल्लुगावि दण्डमेव पुस्सुत्थ करणे भिवेसेन्ति,
मब्बालिण बवहरति, अप्पणो वेव अहिते अस्मिन् लोगसि कप क्विचि ददेति सो णं मारेति अइवा पुव अण्ण वा से गिण्णुग
मारेद वा अवहरति वा अण्ण वा क्विचि अप्पिय करेतिचि तस्स परं वा से दइति तस्माणि वा चहुप्पद वा से क्विचि गोण वा
अस्सं वा हरिष वा धूरति-अवहरति वा २, अइ ते परलोगमि एवमादिएहि पावेहि कम्महिं सुवहु पाव कम्मं कलिकुत्तुसं सम
जिचिणा नरगतिरिस्सवोपीसु वा सुवहुं कल सारीरमाणमां पवणुमवति, संजलयेचि संजलति यवाअग्नि, मस्सोपघायी त्वनु
योगादि, मोअपि लहुमएचि अवराव स्सवे २ संजलतीति संजलणा, परं च संजालयति दुक्खसमुत्थेण रोसेण, संजलण एव य
कोधणो युचति, एगट्ठिता ठोचि, परं च अवगारममुत्थेण दुक्खुप्पादेण कोपयति, एव ताव उरंउरेण सयं करोति क्कारवेद वा,
अण्णो पुणो सयं अममत्थो रुठोचि संतो परस्स दुक्खं उप्पाएतु पज्जा स रायकुले वा अण्णस्य वा पट्ठीमसं स्वायति चोपनयती
त्यर्थः, णट्ठिमांसं स्वादतीति विट्ठिमसिओ, एव ताव अघालहसए अवराव ओ एरिसं ददं बत्तयति सो मांते अवराव दारुगतं
दद निवचेति, नद?, पुणदारस्सेव ययोक्कानि ददब्बापमानि छीतोदकादीनि अचि रोसेण मयं करोति वा क्कारवेति वा, एवं पुण

केथिवि दोसवत्तियं अट्टमं किरियाट्टाणं भावितुं पच्छा भणंति, परे दोसवत्तियं णवमं किरियट्टाणं पच्छा माणवत्तियं ९ ॥ एवं
 म्वत्तु तस्स सावज्जत्ति दसमे किरियट्टाणे से जे इमे भवंति गूढायारा 'गुहू संवरणे' गूढो आचरो जेसि ते गूढायारा वा
 गलगत्ता सड्डिलचारो वा, णाणाविधेहि उवाएहि वीसंभं जणयितुं पच्छा सुसीत वा मारेति वा जहा पज्जोयेण अभयो दासीहि
 द्दरावित्तो तमो तिमिरसन्धकार इत्यनर्थान्तर यथा नक्तंचराः पक्षिणः रत्तिं चरति अदृश्यमानाः केनचित् एवं तेवि चोरपर-
 दारिया तममि कार्यं कुर्वन्तीति तमोकाईया, उलुगपत्तलहुएत्ति उलुकाः—पक्षिणः पात्यतेऽनेनात्मा तमिति पत्रं पिच्छमित्यर्थः जहा
 तं उलुगं पत्तं तणुएणावि वातेण चालिज्जति वा उच्छलिज्जति वा एवं लहुगधम्मो, जेण इधं थोलगुरुएवि कज्जे
 उच्छलिज्जति, पव्वयगुरुएत्ति जहा पव्वतो गाढावगाढमूलो संवदगवातेणावि ण सकेति चाळेउं वा एवं सोऽवि मायावी मुमावाई,
 जत्थाणेण लंबो गहितो जं वा असंतेणवि अभियोगेण विणासेत्तुकामो तत्थ अणोहिं अब्भत्थिज्जमाणो वा अवि पादपडणेहि ण
 सकति उच्छळेत्तुं, आरियावि संता अणारियाहिं विउदंति, आयरिया खेचारियादि, आरियमासाहिं, गच्छ भण भुंज एवमादिएहि,
 एते चेवत्थे कलादतालाचरचोरादी आत्मीयपरिभाषाएहिं भणंति, मा परो जाणीहीति, अजाणंतो सुहं वंचिज्जइ, अणं पुट्टा आत्मा
 न पट्टः, को विचारान् कथयति?, एवं कोइ सुडिताए गात्रीओ पंथे हिरंतो कुडिएहि णाओ, चोरोत्ति विंदमाणो गहितो, राउलं
 नीतो, कारणिएहिं पुच्छिओ भणति—णाहं चोरो, पहिउत्ति, अमुगत्य पड्डितो, कथंचि समावत्तीए एयासिं गात्रीणं पिट्टतो संपत्त-
 मेत्तो चेव गहितो, अथवा कस्मइ किंचि आसिआडितं, पच्छा सो तं चोर किंचि भणति—अवस्सं एतं अमुगेण हितं भविस्समि,
 सो य तं जाणंतोवि जहा तेण हितंति भणइ—अमुगेण हितं अण्णेण वा एवमादि अन्नं वागरेति, अण्णहा संतं अप्पाणं अण्णधा

दसेतिचि, जहा गलगर्षां गाणाविहेहिं पासंढवेसेहिं अपर धंनेति, एवं चारिगापि चारेंति, अण्णहा आइस्सन्ति, जहा पुट्ठो केणइ
 क्खेसि तुम ! मोढेरगतो आगतो भवान् !, सो भवति—पाह मोढेरगतो, मज्झिमादायातो, विहंतो वा पुच्छइ कोइ अओ ! निउण
 मणपि, फिम्मतो अघियतो एवं कूढकरिसावण ष्ठेय कूढगति, से जहा वा केइ पुरिसे अंतो सहे मा मे दुक्खाविअहिपि कट
 नो अणुणवति, विलेभ अण्णेण वा ण पीइरावेति, नो पल्लिविदममेतिचि, नान्येन केनचित् ओसहेण कोत्वति, केणइ वा पुट्ठे
 दुप्पलो !, ण एतेण पमववे पठप्पतिचि, मा ससखो अस्सवि होखा पच्छा एव एषमियति, जह से सुय णो उदरति एवमेव अण्णेपपि
 पुट्ठो वेदणभीतो नसिय सुट्ठोचि गिहइ, अविट्ठमापेचि परेण पुट्ठो वा अणालोएमाणो, तेणान्तर्गतेन दुःखेन पोह्छस्सलोविन
 अन्तर्गतदावापिना अंतो अंतो ज्जेसियति, एव एत्थ णं पारदारियादि विरहण सप्यंति, अलम्भमाणो पोलरुस्सोविव अन्तर्गत-
 पातकः अंतो अंतो मियति, आह रि—‘त मित्रमर्गतमूढमप’ एव दृष्टान्तोऽयमर्थोपनयः—एवमेव मायी मायाकरो वा अचोरो
 अण्णो वा पुच्छिज्जंतोपि णो अण्णो आलोएति, लोउचरिओवि किंनि मूलगुणातिचारं वा उचरगुणातिचारं वा कट्टु णो आलो
 एति, आलोषना आम्भान, प्रतीप क्रमण प्रतिक्रमण, निन्दा आत्मसंठाये, गरहा परेसि वा, तस्मात् निवर्तन विउकुण णो जवा
 वराह अ जस्स अयराइस्स अणुरुव पायच्छिच लोगे चरेत्, लोकं तावत् अगम्य गत्वा अगदायेव, मय पीत्वा, पिबिस्सओ वा,
 मांसं खाइता माणयो धम्मकोविताण उपेहेति, नात्र पच्छिच ते विति, किंचित् अतिचारं पलइमक्खणादि कृत्वा मय वा पीत्वा
 ‘सयः पवति मासेन’ अघ्यापक्कनामालोषयति आत्र पच्छिच, समये विज्झासाय विरुद्ध कृत्वा सयाणं सयाणं गुरुण आलोएति,
 लोउचरवि एव येव णो आचारिवि, मायी मस्मि लोये मणुस्सलोए, जे ताव गृहस्सा मायी सो कट्टइ उस्सण्णधिदो वा इम लोग

णचेव लब्धमिति, परलोकेण तिरिक्खजोणिएसु अप्पणोगासा पचायंति, जइ कोइ उस्सणणदोपत्तात् अस्सि चैव लोके पचायाति, देव-
 लोकेपि णो लब्धमिति, कुतो मोक्खो ? अणालोइए अपडिक्कंती वा सम्मदिट्ठी जाव णो सिज्झति, परलोए पचायाति, देवलोक इत्यर्थः,
 किं पुण ? स एवं मारी, निंदापरहानिंदनादयो मिथ्या, उक्तं हि—‘अमायमेव सेवेत’ मारी च निन्द्यते लोकेन इत्यर्थः, आत्मानं
 प्रसंसतीति, सेविता च मए असुद्धं वंचेति अप्पणो तुस्मति, आह हि—‘येनापत्रपत्ते साधुरमाधुस्तेन तुज्यते’ णिगरति यदा मायिना
 परो वंचितो भवति तदा लब्धपसरो अधियं चरतीति णियरतीति, णो णियइति—न निवर्त्तते तस्मात् प्रमद्धान्, उक्तं हि—“करो-
 त्यादौ०” णिसिरियदंडो णाम हरणे माहणाणं वा तं काउं छादेति, ण करेमिति, अणस्स वा उवरिं छुमति, माई अममाहडलेस्से-
 हेड्डिछाओ तिणिण असमाहडलेस्साओ, सम्यग्भिः त्रियोगैरात्मनाऽऽहत्य अममाहडाओ, उवरिंछाओ तिणिण समाहडाओ, ते एनं
 खलु से मायिस्म असमाहडलेस्स सावज्जत्ति आहिते, एक्कारस्समं किरियाट्ठाणं ? ? ॥ (सूत्रं २८) अद्वाचरे दुवालस्समे
 (सूत्रं २९), एताणि प्रायेण गृहस्थानां गतानि एक्कारस्स किरियाट्ठाणाणि, इमं पुण पासंडत्थाणं नारसमं किरिया० तेनोच्यते—
 जे इमे भवंति आरणिणया अरण्णेषु वसंतीत्यारणिणया तावमा, ते पुण केइ रुक्खमूलेसु य वसंति, केइ उदणसु, आमगहेसु
 वसंतीत्यावसात्थिगा, गामे अंतिका ग्रामाभ्यासे ग्रामस्स ग्रामयोर्वा ग्रामाणि वा अंतिए वसंतीति ग्रामणियंति या, ग्राममुपजीनन्ती-
 त्यर्थः, कणहुईरहस्सिया, रह त्यागे, किंचिद्रहस्यं एपां भवति यथा होमं मंत्राश्च आरण्यं वा इत्यादि, सर्वं वेदा एपां रहस्यं
 येनाब्राह्मणाय न दीयन्ते, णो बहुसंजता णो संजता णो बहुणसु जीवेसु संजता, पंचिंदिए जीवे ण मारेति, एगिंदियमूलक-
 न्दादि उदयं अगणिक्कायं च वधेति, संयमो नाम यत्नः, विगती वेरमणं जहा मए असुओ ण हंतव्योत्ति, पच्छा तेमिं चैव जेसु^३

विरतो सेसु ज्वरण करोति, मा मे मारेस्सामिति, अपवा संजमो विरती एगट्ठा, सवयणणीवसचेहि, अथवा गो चहुसंजओ—नहु
 संजओ गो बहुरिरे अप्पणो सवामोसाई एवं विउजंति, सब मोसं कव, तज्जा—अह न इतब्बो अप्पे इतब्बा, ब्राह्मणा न
 इतब्बाः, ब्राह्मणथावक्ख दि न संति लोक्या, धुट्ठो इतब्बा, धुट्ठं मारयित्वा प्राणायाम जपेत् विदमि(भी)तिक्रं वा कुर्यात्
 किंचिदा दद्यात्, अनस्विक्रानां सत्त्वानां द्रक्कमरं मारयित्वा ब्राह्मण मोजयेत्, हणण—पिरणं, आञ्जापन अमुग इरु अमुग देहि
 येत्थेवयादि, परितावर्ग—दुस्सावण, परिचेत्थयस्सि दासमादि परिणेद्धति, उद्वबं मारब, बहाउत्तिवाताओ अणियत्ता तच्चा सुसु-
 वादादि ३ सहा एतेसु आमवदारेसु अणियत्ता एमेव इरियक्कमा मारिया, उक्तं च—“मूलमेयमहम्मस्स०” आह च—“शिश्रोदर
 कृते पार्य”, अथवा इतिवयासु सहादयो पचवि कामा विघते इति, उक्तं च—“पुष्कफलाण च रसो०” सुच्छिता गिद्धा जाव
 अज्झोदवण्णा जाव वासाई चतुपंच, पचग्रहण छसत्त आब छइममाह, मक्खिमो क्कालो गदितो, परेण कम्मा ण गदितो जाव वीस
 तीम सयति वा?, उच्यते, एते प्रापेण अप्पडतियया सुक्तमोगा अवबोपादानाई क्कळणं पव्वयत्ति, मोगपिवासाए वा मोगे केवि
 इरति, जीवन्तिधि गतवया जाव अवबाई उपादेति, योधविय ताव से वयो भवति, आह हि—“या गतिः छेअदग्धाना०” तेन
 चतु पचग्रहण, उक्तं च—“सोयसु न वरय सुहे०” एवं ताव तेसि वेरपव्वइताण एस क्कालो उस्सगेण मणितो, पच्छा सुचेण वेव
 ज्वदिमति, एतस्मात् यथोदितात् अप्पतरो वा, एव दो वा तिप्पि वा वासाई गदित्वा, सुजतरो भवति, दसण्ण परेण
 जाव सत्त बालपयइत्ताणं, जहा सुगल(सु)तस्स, सप्पे नासिधि ज्जो न जातो, एव ताव से पव्वइता अणियत्तमोगा, यथा
 दासोक्का, आवाकम्मं आहारो आमइसयबोवादानानग पमात्थादिमोगा सुजति, त एवं अणियत्तमोगा क्कालमासे क्कळ किच्चा

अणानरेणु आयुरिणसु किञ्चिन्निषण्णसु जेसु खरो णत्थि ङाणेसु, ताणि पुण अधे लोए खरो भवणवइवाणमंतरा देवा
 तेसममंति, किञ्चिन्निषण्णसु पापमित्यनर्थान्तर, किञ्चिन्निषण्णसु किञ्चिन्निषण्णसु विष्णुचमाणा जइ
 किञ्चिन्निषण्णसु अणंतर परपर वा माणुस्सं लब्धंति तहावि एलमूयत्ताए, एलओ जहा बुब्बुएति एवंविधा तस्स भासा भवति, तमोका-
 इयत्ताएति जात्यन्थो भवति वालंथो वा, एवं खलु तस्स दुवालसमो १२, इच्चैताणि दुवालसकिरिया० संमारियाणि प्रायेण
 मिथ्यादर्जनमाश्रित्य, दविओ रागदोसविष्णुको समणेत्ति वा माहणेत्ति वा एगं, समं पडिलेहितव्वाणि भवंति, ज्ञात्वा न कर्त्त-
 व्यानीत्यर्थः ॥ अहावरे तेरसमे किरियट्ठाणे ईरियावहिएत्ति आहिए (सूत्रं ३०), ईरणं-इयां ईर्यायाः पथश्च तत्र जातं
 ईर्यापथिकं, ईरणं ईर्या, ईरणात् पथश्च जातं, तत् कुत्र भवति?, उच्यते-इह खलु इह प्रवचने खलु विशेषणे, नान्यत्र भवति,
 कस्य वध्यते? आत्तत्ताए आत्मभावः आत्मत्वं, आह-सर्व एवायं लोकः आत्मार्थं प्रवर्तते?, उच्यते, येनात्मानं निश्चयेन हितं,
 तर्हनात्मवता कर्म?, अशोभनश्चात्मा अनात्मैव, लोकेनापदिश्यते, यो हि दुर्विहितो भवति सः अनात्मैवापदिश्यते, आह हि-
 “अनात्मना चैव दुरात्मवृत्तिः०” यस्य च नित्यो जीवस्तस्यात्माार्थं प्रवृत्तिर्युक्ता, येषां चात्मा नित्यः, कर्मफलं न च, तेषामन्यः
 करोति अन्यः प्रतिबंधेदयते, इन्द्रियानिन्द्रियसंबुडे अणगरः, ईरियासमियस्म जाय उचार० मणसमितस्स वइ० काय०, सम्यग्गो-
 गप्रवृत्तिः समितिरितिकृत्वा अट्ट समिइओ गहियातो, मणोगुत्तस्स वइकायगुत्तस्सत्ति तिणिण गुत्तीओ गहिताओ, एते पुण तिणिणवि
 कायवायमणा य सम्यक् प्रवर्त्तमानस्य समितीओ भवंति, एतदेव त्रयोऽपि योगाः ‘सम्यग्गोगनिग्रहो गुप्ति’रितिकृत्वा गुप्तयो भवंति,
 पुनः गुप्तिग्रहणं एतावान् गुप्तिगोचरः, नातः परं गुप्तिरन्याऽपि दृश्यते, ‘गुत्तबंभचारिस्स’त्ति जस्स णवहिं बंभचेरगुत्तीहि

गुण बंमरैरं भरति मो गुणवध्वारी, 'आउत्त'ति निषमेव सजमे उवजुतो, मा मे मुहुमा विराहया होजसि अप्रमथ इत्यर्थः, वाहिरतो वा तस्य आणव करति, माणस्य अवमाणस्य कोष्ठस्य प्राणनं कुर्वत' प्राबनमानस्य, चिह्नमाणस्य पिप्पीयमाणस्य तु- अटमाणस्य वा आउत्त वथ विस्ववमाणस्य वा पहिलेहि तु पमञ्जितुमित्यर्थः, जाव यधुःपम्ह वावत्परिमाणवावधारणयो, पन्पतीति यधु' नधुयः पन्माणि अशिरोगाणीत्यर्थं 'निवागमखि'ति उम्मेसपिमेस करेमाणो इत्युक्तं भवति, एवमादि अप्णोवि फोर मुहुमोवि गायसपारो भवति, तंवडा-ज्ञान जीवो मजोगी ताव निबलो ज सक्कइ होउ, उक्तं च—'केवली जं मते! अस्सि ममयमि जगु आगामपदेसु' मन्वो आलावगो माधितवगो, एव सजोगीकेवलीयो सुहुमा गताविसंचारा भवति, कम्मयसरीराणु गतो जीरो तलमिव च उल्हासमुदक परियचति तेण केवलिणो अस्सि सुहुमो गात्रसंचारो, विपमा मात्रा वेमाता कदाचिच्छरी रस्य मइती क्रिया भवति म्मानगमनादि कदाचित् उस्मासमुहुमगसंचालादि भप्पा भवति, स पुनर्मइत्यामन्व्यायां वा येटायो तुन्यो भवति, क्कलतो द्रव्योपवयतम, क्कलतम्भावत् मो पदममए वन्धमाणो येव पुटो भवति, न तु सपसाईयस्सेव, जोग निमित्त गइण जीव, अन्मज वन्धमाण येव परस्परत पुट भवति, सत्थिलमितीत्यर्थः, वन्धमाण येव उद्विज्जति, वितिए समए संवेदिज्जति, ततिण ममण निज्जरिज्ज, प्रकृतिस्थित्यनुभावप्रदेयक्रमव वक्कणोऽय, तस्म पगडिबंयो वेदप्पिज्ज, ठिठीए दुसमय ठितितमपिय, पदेमतो वादरं, पुछा पोगला, अणुभावतो सुमाणुमाव, परं साव, अणुचरोववातिगमुहातो, प्रदेयजो वहुमेवज्ज, अयिरवंध, उक्तं च—“अण्ण वादरमउअं०” अण्ण ठिठीए, वादरं पदेसेहि, अणुभावतो सुमयणुमाव, वहु पदेसतो, सुक्खि वण्णवो, सुगंधं गयओ, 'कानतो मउअं, मदलव थूळइहेववन्, महच्चय पइअं पगममएण अवेति, साववहुल अणुजराणवि तारिसं साव

णत्थि, वंधो कुमणा थ अत्थि, सपराइयस्सेव वद्धपुट्टणिधचणिकायणा य णत्थि, सेयकाले अकम्म वाधि भवति 'सेय-
 कालो'चि एस्सो कालो, सेचि णिदेसे, ईरियावहियाए कम्मे अकालो, तस्म दोण्हं समयानं परेणं अकम्मं वाचि भवति, चशब्दो-
 ऽधिकवचनादिपु, तथा वेदनं पडुच अकर्म, तीतभावपणवणं पडुच कम्मं गुडघटट्टणान्तो, दुविधा कम्मशरीरा बद्धेच्छा य मुकेच्छा
 य, मुक्खिए पडुच कम्म, एवं चग्रहणेन संभत्ता चमद्देण च लब्धति, एव खल्ल तस्स सावज्जंति आहिज्जति एवं ताव
 वीतरागस्म, जे पुण सरागसंजता तेसि संपराइया, ते पुण जाइ एताइ ईरियावहियज्जाइ बारस किरियट्टाणाइं तेसु वट्ठंतिजिक्काउं
 ते तत्थऽणुव्वया, तेसि प्रमादकपाययोगनिमिच्चो संपराइयंधो होइ, जत्थ प्रमादतः तत्थ कपाया य जोगा य णियमा, जोगे पुण
 पुव्विच्छा भजिता, पमादपचइयो णातिदीहकालडिट्ठीओ होति, कपायपचइया वा ऊणतरो अंतोमुहुत्तिओ वा अट्टसंनच्छरिओ, जो
 पुण कसायविरहितेण जोगेण वज्झति सो य ईरियावहिओ, हेड्डिच्छा पुण सावज्जा चेव बारस किरियाट्टाणाइं भवंति, एवं पव्वइओ
 वा उप्पव्वइओ वा, एवं सरागसंयतस्स सावज्जो चेव, एताइं पुण तेरस वद्धमाणसामिणा चुत्ताइं तहा किमणोहिं चुत्ताइं? आगमेस्सी
 वा भणितिहिंति?, उच्यते-से बेसि जे अत्तीता ३, एताइं तेरस किरियट्टाणाइ पगांसिं सु वा ३ जहा जंबुदीचे दुवे खुरिया
 तुल्लं उज्जोवंति, यथा वा तुल्यस्नेहोपादानात्प्रदीपास्तुल्यं प्रकाशयन्ति, वीतरागत्वात् सर्वज्ञत्वाच्च तुल्यमेवाहन्तो भगवन्तः तीता-
 नागसपत्ता मासिं सु वा ३, अदुत्तर च ण तेभ्यः क्रियास्थानेभ्यः अथ उत्तर अदुत्तर, यथा वैद्यसंहिताना उत्तर जं मूलसंहि-
 तासु श्लोकस्थाननिदानशरीरचिकित्साकल्पेषु च यत् यथोपदिष्टं च, यथोपदिष्टं सदुत्तरोऽभिधीयते, रामायणछन्दोपट्टिततमा-
 दीर्णंपि उत्तर अत्थि, एवमिहापि तेरससु किरियाट्टाणेषु जं पुत्तं अधम्मवक्कस्स अणुवसमपुव्वकं उत्तरं उचेति, विजयो नाम मार्गणा,

विविधो विशिष्टो वा विभागो विभक्तः, तं पुरिमञ्जातविभग आह्वितस्सामि, केमि सो विभंगो?, उच्यते-पाणापपण्णाण,
 नानाऽप्यन्तरत्वे, ग्रन्थायते अनवेति प्रज्ञा, सा य उत्तमाधमा पण्णा, लोकं इष्टत्वात्, छद्वावपडिता वा पण्णा, छन्दोऽमिलाप
 इत्यनर्थान्तरं, कोऽ उच्यन्दो भवति कोऽ पीअच्यदो भवति, उत्तमाधमप्रकृतिरित्ययं, उच्ये जामेगे उच्यन्दो उच्ये जामेगे० भगा
 चणारि, 'पाणासीलान' सुसीलो दुस्सीलो इति, सुखभावमद्रा सुसीला, पाणाविट्ठीण तिथि तिसुट्ठाणि पावातियमयाणि दिट्ठीण
 पाणारूयीण आहारिहारसयणासनाच्छादनामरजयानवाहणगीतवादिश्रादिषु अण्णमण्यस्म रुचति, 'पाणारमाण' कृपिपाशु
 पान्यपाणिकृपिपणिदिन्यक्रमसेनादिषु पाणारंमो आव 'पाणाज्जवसाणसंजुत्ताओ' शुभाशुभाप्यत्रमानानि तीव्रमप्यमानि
 इहलोकपडिबट्ठाण परलोगगणिप्पिवासाण विसयतिसियाण इण माणाविष पावसुचपसुग वण्णइस्सामि, तज्जहा—मोम्म
 उप्पाय इत्थिलक्खण जहा सति तपुईधि, तपुईति तन्वी, पुरिसलक्खणति मानोन्मानप्रमाणानि यथा 'त्वचि भोगाः सुख मसि०',
 दिनोति हीयते इयः, म्वत्स मानोन्मानप्रमाणवर्णज्वाल्यादिलक्ष्य गच्छतीति गजः तस्य लक्ष्य 'मत्तगपतिट्ठिते' चि वण्णओ, गोणो
 मानोन्मानप्रमाणवर्णस्वरादिलक्ष्य, एव चेव आव लोगोचि वक्कच्छवस्म चउदमण्ण मणिक्काकिणि० वक्कवडिस्म, तस्स लक्खण
 सारप्रमादीणि लक्खणानि, एतानि स्वमूचिनिप्यञ्चानि लक्ष्यानि, इदानीं विद्यान तक्कम्म पुबुत्ति, तंजहा—सुभग दुभग सुभग
 करति विज्जाए, गम्भो जेण संमवति मोह मेहुणे वा, जीउकरण, अथवववेदमभादि, दिदयट्ठिदियपक्ख सदीयेः, पाकान् ज्वालीति
 पाकञ्चामनः इन्द्रन्तयेन्द्रबाल विषा, दग्गाह मयमपुत्तुलादीनि दग्गाणि तदि होम करति दग्गहोम, एव मयविज्जाकम्म, स्वधि
 याव विज्जा खुप्पियविज्जा इमत्यं वणुवेदादि, तत्थ पिन्नाओ जहा असन्नञ्चानि, इदानीं ज्योतिस पुबुत्ति, तज्जहा—धंदचरिया सं

वर्णसंस्थानप्रमाणप्रमानक्षत्रयोगराहुग्रहग्रहणादि चन्द्रचरित, सूर्यस्य वर्णप्रभा० राहुग्रहनक्षत्रयोगादि, सुक्कचरितं सुक्कचरो 'पढमो
होति सुभिक्वं' वहसती सवत्सरद्वई एक्कं रासिं वरिस्सेण चरति, तत्थ केसुइ असुभो केसुइ मज्झिमो,
उक्कावाया दिमादाहा वा यथा—'अग्गेय वारुणा माहिन्दा तेजसा मत्थगिगबुहा भावा दिवायवादीया,' एवं वारुणमाहिंदावि भाणि-
तत्त्वा, मृगा हरिणा, शृगालादि आरण्या तेमि रुतं, दरिमणं ग्रामनगरप्रवेशादि, जहा 'खेमा वामा घातेति दाहिणा वायमाणं पत्ती।
सरुदाइ परिसंडलत्ति काकाइ उडका थइ करेति ॥१॥' पंसुबुद्धि जाव रुहिरबुद्धि, कंठयं, पुणो विज्जाओ वेताली दंडो
उट्टेति दिमाकालादिसिद्धो, अद्धवेताली य वेडुतो जाति, पच्छा पुच्छिज्जति, सुभासुभं तोलति, कवाडं मंतेण विहाडेति जहा
पमवो, मोवाई मायंगी विज्जा, सवेरिसवराणं मवरभागाए वा, दामिली दामिलभासाए, कालिगी गौरी गंधारी कंडोक्का, जाए
उप्पतति सयं अण्णं वा उप्पतावेति सा उप्पादणी, जाए अभिमंतितो णिवडति सयं अण्णं वा णिवडावेति सा णिवडणी, जीते
कंपति जाए कंपावेति पासादं रुक्खं पुरिसं वा, सा जंभणी जाए जंभिज्जति, सा थंभणी जहा वइराडए अज्जुणेण कोरवा
थंभित्ता, जाए जंवाओ उरुगा य लेसिज्जति आमणे ना तत्थेव लाइज्जति सा लेसणी, आमया णाम वाधी, जरमादी ग्रहो वा
लाएति. आमयकरणी, मछं पविडं णीहरावेति सा पुण विज्जा ओसधी वा, जहा सो वाणरज्जूहवती०, अदिस्सो जाए भवति
सा अंतद्धाणी अज्जणं वा एवमादि, आउविज्जा उम्मत्तं जोगे य सावज्जया अण्णस्स हेतुं, अण्णेमिं वा विविधाइं विसिद्धाइं रुवाइं
से सिताइं विरुवरुवाइं सयणासणच्छादणवत्थालंकाराईण्डा, अथवा समसेण सदादीणं पंचणं विसयाणं पउंजति. ते पुण पासंडत्था
गिहत्था वा, जे तान पासंडत्था पउंजति तिरिच्छंते, तिरिच्छं नाम अनतुलोममित्यर्थः; जहा गलए अडुगं अडि वा कडं वा लणं

विविधो विविधो वा विभागो विभक्तः, त पुरिमत्रातविभंग श्रादभित्सस्मामि, केमि सो विभंगो?, उच्यते-णाणापण्णण, नाना धान्नरत्ने, प्रज्ञापने ग्रनयति प्रज्ञा, मा य उत्तमाघमा पण्णा, लोके दृष्टत्वात्, छट्ठाणपट्ठिता या पण्णा, छन्दोऽमिलाप इत्यनधान्त, फेद उगच्छन्दो मयति कोइ जीअच्छदो मयति, उत्तमाघमप्रकृतिरित्यय, उच्चे णामेगे उचच्छन्दो उच्चेणामेगे० मगा पणारि, 'नायामानाण' मुमीलो दुस्मीलो इति, मुग्गमावमद्रा सुमीला, णाणादिट्ठीण तिभि तिसट्ठाणि पायातियसयाणि विट्ठीण णाणाग्गीण आदारविहारमयणामनाच्छादनाभरणयानाश्चगीतगदित्रादिषु यज्जमण्यस्म रुयति, 'णाणारभाण' कृषिपाशु पात्ययागिरुचिणिञ्जिरुम्ममगादिषु णाणारभो जाय 'णाणाउभयसाणसंजुत्ताओ' गुमाशुमाध्यवमानानि तीव्रमध्यमानि भूदन्तोस्परट्टियट्ठाण परल्लोगणिप्पियवामाण विमयतिसियाण इण णाणाविष पावसुणपसंग वण्णदस्सामि, सज्जहा-मोम्म उत्ताय ग्गियत्तस्सज्जहा मनि तणुदत्ति तन्नी, पुरिसलक्कल्यति मानोन्मानप्रमाणानि यथा 'त्वच्चि मोगाः सुख मासे०', दिन्नोति ईयत्त इय, मय्य मानोन्मानप्रमाणार्णजात्यादिलक्ष्य गच्छतीति गजः तस्य लक्ष्य 'मयगपतिट्ठिते' चि वण्णओ, गोजो मानो मानप्रमाणपुण्यगगदिलक्ष्य, एय एय जाय लोगोचि चच्छल्लवस्स चउदसण्ण मप्पिरुक्किणि० वक्कवड्डिस्स, तस्स लक्कल्लण मायप्रभारीणि लक्ष्यानि, एतानि मयमूप्पिनिप्पयानि लक्ष्यानि, इदानीं विज्ञान तद्धम्म वुचति, सज्जहा-सुभग दुभग सुभग कुरति विज्ञाण, गच्छओ ज्ञेय ममरति मोद मणुया, नीयरुण, अयसंयनेदमध्मादि, हिरयउट्टियपक्कल सदोपैः, पाकान् आस्सीति पाकभागमन् इन्द्रसुम्वन्टजाल पिशा, इच्छाद धयमधुमदुन्नादानि दच्छानि सदि होम करति दच्छहोम, एय मय्यपिआक्कम्म, त्वच्चि यान पिता मामियपिज्जा इमन्ध घणुत्तदादि, तत्थ पिज्जाओ जहा मय्यउत्थानि, इदानीं ज्ञोतिस वुचति, तज्जहा-धंयच्चरिया व

लुपति, जहा विविधा विलुत्ते सत्थे गामो य आहारेतिचि, एवंप्रकारा तत्थ आहारवृत्तिः, द्रोहेणेत्यर्थः, णो वा सो अण्णं किंचि
 करिसणं वा आहारणिमित्तं करेइ इति, सोयतीत्युपदर्शने, महद्धिर्महता बहुपदेसिएहिं चिरकालद्धितीएहि य पावेहिं अट्टहिं कम्ममेहिं
 आत्मानं उव समीये आइ मर्यादाभिधियोः रुया प्रकथने, आधावन्नपि स्वयमेव उपेत्य आख्यातीत्यर्थः, यथाऽहमेवाकर्मा,
 तेनैव महता द्रोहेण पापेन कर्मणेति वक्तव्ये एके अनेकादेशादुच्यते-पावेहिं कम्ममेहिं अट्टहिं वज्झति, अहवा एकस्मिन् प्राणवधे
 कथमष्टविधं कर्म बध्यत इति?, उच्यते, यथा पद्य(पट्प)दार्थिके, जाव अट्टहिवि, से एगतिओ उवचरगभावं पडिसंधाय, उपेत्य
 चरतीत्युपचरकः, भंडिओ भंडेतुं मुसावेत्ति जात्र उवक्खाइत्ता भवति, पडिपंथिओ पडिपंथेण सोद्विलाए एगं हंता छेत्ता भेत्ता जाव
 उवक्खाइत्ताणं, गंठिछेदओ लोहमएण मसुग्गएणं रूवगाणं पोदलियं करेति छिंदितुं, उरब्भा णाम उरणओ, तं वुत्तमलो वा मारेति
 अण्णतरो व तसो पाणोत्ति, तस्सालं, छगलादि वागुरिओत्ति, वहो व सुरं करेति, आहडेत्ता वा रायादिणो मिए वराए वग्गुराए
 वेढेतुं मारेंति, अण्णतर तसंमि सुक्करोज्झवग्घातिए तत्थ मारेति, सउणा मोरतिच्चिरादि अण्णतरो पाणो, तस्स वाहिच्चए अण्णं
 किंचि मारेति, ग्राहस्य मारणं वा सव्वं, जहा चक्कवाई मारिता, मच्छगं जालेण गलेण वा, अण्णतरं वा तहप्पगारादि एगतिओ
 गोघातगव्भवं पडिसंधाय गोणं मारेति तस्यालाभे महिपमेलणं वा, केई पुण भणंति-सोआरियभावंति महिसं, अण्णतरो तव्व-
 तिरित्तो गोणादि, सोणइओ आगारयाणं हुंवो य, अण्णतरंति तदलाभे खाडइलाउ मारेंति, सावगणिययन्ति सुणए पंचंती, सोत्रागाणि-
 याधिक्ये, अंतसु गामादीणि वसंतीति अंतिया जहा पंचंतिया, एवं सोत्रागेहिन्तोवि अंतियतरो भवति, रहित इत्यर्थः, जो पुण
 पुरिसं मारेति गोह्मविसए ब्राह्मणघातक इव पुरिसघातओवि गरहिज्झति, धरतो य णिगच्छति, उक्ता वृत्तिः। इदानीं से एग-

न भीवेति, एवं ते ब्रह्म क्षत्रिया तदापि न मोक्षं गच्छति, ते अणारिया ब्रह्मि रोषारिया तदापि नाणदंशुणचरित्तां
 पश्य अणारिया, कालमासे कालं क्रिया अणतरेषु वा ज्ञान एलमूअचाए पचायति, पासदत्ता, जे पुन गिरत्त्या एते लक्ष्मण
 निजजामेते पठवति तिरिच्छे, तिरिच्छे नाम बननुहल, ते ब्रह्मकम्मा निचिह्वा उववचरोवि गच्छति, एवं ताव अणुवसमय
 पुण्योपापसु पासदत्त्याण अधम्मपक्खो मणितो, इदाणि चेव अधम्मपक्खे गृहस्यो पाएण पुचति, सो एगतिओचि कोइ पिसंसो
 आउदेतु वा ज्ञान परिखारेउ वा अभ्य वा किंचि पियण्णुग णिसाएचि निभिऊण, सो य असमत्थो गिरिद्धु, आह हि—“विवा
 दश्च विवादाश्च, तृतीय गृहकर्म वा। न द्रव्यमसहायेन, निःसर्तुमवनेन वा ॥ १ ॥” सहवासोपि सदवासो, सो पुन धासो एसो
 एऊगो अभिछाया वा किं कुरेति !, अद्भुता अणुगामिओ अद्भुता उयचए ज्ञाव सोवगणिएचि, धयनात्सुभ्रमितिठत्वा एव एताणि
 संसवेण मुचाइ बुचाइ, एतेसि इदाणि सुवेण चेव विणी मच्चति, जहा वेताल्लिए, चचारि विणयसमाधिद्वारा उचारेतु पच्छा
 एकेकस्स विमामा, जहा वा उस्सिपयाए सवाढेचि उचारेऊण पदापि एकेकस्स अज्झयण बुचति, दिट्ठिवातं सुचापि माणिऊण
 पच्छा सब्बो चेव दिट्ठिवातो, तमिं सुचपदाण एतेण चेव वृत्तिमवति, जहा एयइओ भाणुगामियमाव पठिसवाय—अनुगच्छती
 त्यानुगामिकः सो पठिचरतु वरिच एतस्म किंचि इत्थए, पच्छा सोदिलाए पत्थिओ अहमितिकाउ गलागवोऽन्यो वा त अणु
 आगच्छति मग्गेण, सोवि चितेति—एतण वद गच्छामि, पच्छा बलामलेहिं विसंमेऊण गुविलए देसे गल्लगवो करति वज्जिय स्वर्गं,
 दोरे गले छोटु एगखेयेण चेव पाडेति, अणु सुचमसिओ पाहरे, सावेक्खं खलुगादिषु, निरवेक्खं गीवाए अण्णस्य पा देसे, से इवा
 पठिपहाय दूता वेयणग, खलुगादिषु छिदिचा मिदिचा सीसं लउळपदारेण, पोहे वा मच्छएण, उरावेचा मारेषु ‘छंष्ट छेवने’

पहारयुति इति । इदानीं दृष्टिविरुद्धा आगाढमिच्छदिट्टिका युञ्चति, सो एगतिओ समणं वा माहणं वा गामं घरं वा अतितो वा
 अणत्थ वा कत्थहं दुल्लभं दंसणं अवसउणंति मणमाणो आसुरुत्ते रुट्ठे अदुवाणं अच्छराए मज्झियारे रोसेण वा जाव भण्णति,
 अच्छराणाम चप्पुटिका, किं ज्ञापकं ? , तीहि अच्छराणिवातेहिं तिसत्तखुत्तो एगाए अच्छराए अप्फोडेतित्ति, भिगुडी कुञ्चितनि-
 डाला फिट्ठफिट्ठ भणंति, अदुवाणं फरुसं भणंति, कालेवि सेजाति, भिम्खाकाले णो दवावेज्जा, जोवि देत्ति तं पि वारेह, एवं च
 णं वदति—जे इमे धुवणमंतत्ति—धूयतेऽनेनेति धुवणं—कम्मं तणकट्टहारगादि, कर्महता, अशुभैर्वा प्रागुपचितैः पापकर्मभिर्हता पव्व-
 यंति, भारकंतत्ति कुटुम्बभरेण अकंता, ण तरति, त एवं दृश्यः अमद्धानाः सद्धर्मप्रत्यनीकाः इणमेव धिज्जीवितं धिक् कुत्सायां
 अशोभनं जीवितं धिज्जीवितं इहलौकिकं, धूह दूद्धौ, संपडिव्वहयंति संपडिव्वहति न परलौकिकं किञ्चिद्वि अत्थं, शिल्लप आलि-
 ज्जने, न शिल्लप्यन्ति न साधयंतीत्यर्थः, इहलोकपरो दुक्खंति, दुक्खेहिं संजोएति दुक्खंति जाव परितप्पंति, ते एतेसि साधूणं
 दुक्खणाणानो सोअणाणाओ जाव परितावणातो अप्पडिव्विरता भवंति, ते पुण केइ इड्डिमंतो भवंति रायादिणो केयि अणिड्डिमंते,
 इड्डिमंते ताव भणति—ते महया आरभेणं परणिमित्तं चेव ताव इष्टकापाकादिज्वारंभो भवति जाव तसकायो वधिज्जति आहारनिमि-
 त्तं, खड्डगच्छलमहिसखगरादिषु, पुढविदगअगणिवणस्सइकाइया वधिज्जति, उक्तं च—“तणकट्टगोमयनिस्सिता०” सम्मत्तं छण्हं
 कायाणं आरभसमारंभे विरूवरूवेहिं पावकिच्चेहिं अण्णं दंडंति अण्णं बंधंति अण्णं रुंधंति कारणा विचिहरणं करंति, एवमादीहिं
 पावकम्मेहिं धणं उवज्जिणित्ता, बंधणाणुलोमता विभत्तिपदाति, कातुं किं करंति ? , विउला माणुसा जाव भत्तारो भुंजितारो भवंति,
 किमिति ते भुंजंते ? , उच्यते, अण्णं अण्णकाले, सायं पायं च, पाणं उदगं मज्जं च, प्हातसमालद्धाणं चउत्थकालेणं गब्भधराणि,

तिओ उयरिममज्जातो ठेइचा अहमेतं इत्यामि, को विससो पुण्वतेहिंतो !, उच्यते, सो कोई पण्डुण्ण करोति, इमो पुण अण्ण
मादीण कोरो म्पिस्संको कइमिमिचं वा मंसं वा खाइण्णामो, इत्यरथो वा, अथमा पयसेवा बण्णिअमाये जावतिया द्रोहकारका
ते केई ममासेण उरिंसति, एते पुण सुम्भे अवरदकुदा बुचा, इमे अण्णे विरोधिता बुचति, से एगतिओ केइ आदायेण आदीपत
इत्यादान ग्रहणमित्यर्थः, तत्कस्य कसो वा आदानं ? अन्वयादीनां विषयाणां, सरे ताव आकुटो निन्दितो केणइ पुटो रुडो भवति,
रुबेसु य वमया पिट्ठ मिक्खसुक्कादीणि रुस्संति, गवरसे उदाहरणं सोत्रमेव, सल्लदायेण खलमिक्ख सवूण दिण्ण ण दिण्णं वा तेण
बिरुद्धो, सुरयास्यपि धात्तणेण सुरा पिबति, तस्य पडिवाडीए आवेइस्स वारो ण दिण्णो ठइविचो ना तेण बिरुद्धो, ज्व ते सोग
मणति-चारबिरुद्धो, माहमतीच वा गाइमतिपुचाण वा, सयमेव विस्ससा एवा आख्णाय्णाणि पगरप्पस्थाणि, उम्मगेण ज्ञामति,
अण्ण्य वा ज्ञामावेति, ज्ञामिताइ अनुवाजति सुट्ठ तुमे ज्ञामिताइति, एवं फ़सेवि, आहतो मरितो वा केणइ असुबय्या सेलेणं
उविट्ठेण वा, से एगतामो पूराओ कप्पेइ, साल्लो इहति, किंनि इल्लसुवण्णेचि, जायाइ, तावि मेइलादीणि ताणि मइताणि,
मोचिए इरादि, एवं तदेव गिराज विट्ठो, इमो जण्णो पासंइस्थाण विट्ठिरागेण धांदे वा पराइचो सयमेव तेमि अण्ण किंचि गट्ठि
अं असिप त अवहरति, तज्जहा-इंदग वा मंडग वा आव परिच्छेदनय वा, सयमेव अवहरति भाव सादिअति, एवं ताव विरा-
धिया गता, इमे अण्णे अविपाइता बुचति सो एगतिओ चित्तिगिच्छादि, नेति प्रतिवेदे, चित्तिगिच्छा गाम विमच्चो मीमंसा
इत्यर्थः, न विमच्चति न मीमांसयपि, इह परलोके वा दोवोजस्ति नास्तीति वा, गाहावईण वा सयमेव अमणिकप्पणं सस्साइं ज्ञामेइ,
अण्णेण वा नाव समजाण या इह अवहरिणए, एते ताव असंइणा उक्ताः। सुरगेसु नरगेसु वा गिरिस्थपत्तंडरबेसु य दहणछेयणा-

२०१ पक्षिपा, आगमिस्माण, नित्यगणं, तत्थ गरगतो उववट्टे समणो जइ कहधि माणुस्तं लभति तत्थवि दुल्लहवोधिण यांन
 भवति, तस्मा द्वाणस्स इस्सरियद्वाणस्स, उट्ठिता णाम पव्वज्जाममुद्धानेण ममुद्धिया, परे पासडिया, तम्हा अमिज्झा लोभो प्रार्थ-
 नेत्यनर्गान्तर, अनुद्धिता गिहि एव, अमव्वदुक्खपहीणमग्गे एगंतमिच्छेत्ति एगतमिच्छादिट्ठी परिगही, असोभे णाम अमाह ।
 पम्मरम अधम्मपक्खस्स विभंगे आहिते (सूत्र ३३) अद्दावरे दोच्चस्स धम्मपक्खस्स एवमाहिज्जति (सूत्रं ३४)
 एवं तासन् अधम्मपक्खो वुत्तो, छायातपवत् शीतोष्णवत् जीवितमरणवत् सुखदुःखवद्वा, तत्प्रसिद्धये इदमुच्यते—से वेमि पाइणं
 वा गंतंगतिया मणुस्सा भवंति, तंजहा—आयरिया वेगे, तेमिं च णं खेत्तवत्थूणि सो चेव पोंडरीयगमओ जाव सव्वदुक्खाए
 परिनिगुडंति वेमि, एम ठाणे आरिए केवले जाव माधू, दोच्चस्स ठाणस्स विभंग एवमाहिए ॥

अद्दावरे तच्चस्स ठाणस्स मीसगस्स विभंगे एवमाहिज्जति (सूत्रं ३५), अधम्मपक्खेण धम्मपक्खे संजुत्तो मीस-
 गपक्खो भवति, तत्राधर्मा भूयानितिकृत्वा अधर्मपक्ख एव भवति, रिणे देशे वर्षनिपातवत्, अभिनवे धा पित्तोदये शर्कराक्षीर-
 पानम् अमेज्ज(मुद्ध)रसभावितं वा द्रव्ये क्षीरप्रपातवत्, एवं तावन्मिथ्यादर्शनोपहतान्तरात्मानः यद्यपि किञ्चिद्विरमन्ते तथापि
 मिथ्यादर्शनभूयस्त्वात् अविरतिभूयस्त्वाच्च धर्माननुबन्धाच्च अधर्मपक्ष एव भवति, जाव एलमूलत्ताए पच्चायंति, एम ठाणे अणारिए
 जाव अमाधू, एम खलु तच्चस्स मीसगस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे आहिते ॥

अद्दावरे पढमस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते (सूत्रं ३६), अथाह—दट्ठप्रयोजनानामप्रयोगः?, उच्यते,
 नस्त, किन्तु यदत्र नापटिष्ठं तदिहोच्यते, अधम्मपक्खे मीसओ य, उक्तं हि—‘पुव्वगणितं तु’ इह विशेषोपलम्भो द्रष्टव्यः, कथं?,

मादणशाले सपणामणाधिचि, यो वा यस्यामीष्टः कालविभागः, श्रीढा वेदरानां, विद्यते भो पुणो पुण्णं अवण्ह ण्हाते कय
 पलिक्रमे-अवणिय स्सेति कुल्लदेवतादीण स्सउ, आसीक्कमयजोहारो, लोणादीणि च दहति, मगळाणि सिद्धययाहरयालियादीणि
 से करेति, सुवग्गमदीणि च छिचति, पायच्छिउत्त दुस्सुविणगपछिधावभिच वीपाराण देवि, सिरसि ण्हाते सिरण्हादेणि, मसीमो
 ण्हाति, अविदिमामि पूग्गमणिः सोवि सुवग्गण देहा पटिवन्द्यति, सुवग्गामरणेसु प्रायेण मणीओ विच्छति, कप्पित घटित, माला
 नक्खपमालादि, मौली मउडो, सो पुव कमलमुकुलसंयुतो मउली पुचति, तिदिं सिहरपदि मउडो पुचति, चतुरसीदि तिरिद,
 वग्गधारिय लंविठ, आपक्क 'आमचउग्गधारिय०' सोणि कडी, सोणिसुत्तग क्खडिसुत्तकं, मालिअति, मल्ल सिरदामगगादि, कलाति
 कलाची, कढाइ बुंमलगादीणि, पउतकुडाणिमा दासादं सचवले वा, मइठ चेव मइठो, अक्खणनद गिअति, जह आढग पवचो
 वा, 'तल्लं ताढ', पण लत्तगादी, पिरेव वा, घणा वा मेहा, मेहा वेत्यर्यः, उरालाइ-उरालाइ, आस्यते अनेनेति आस्यक्क-दुल्ल
 तथेय व्रीडंत, 'अणारिय'सि अण्णामि मिच्छादिट्ठी अचरित्री देवोऽय पुरिसो, ण मणुस्सो, णालोके जावो वसतिषि वा तेण
 णरदयो, दवमिआएसि स्नातकः श्रेष्ठेऽन्व वसति इन्द्रतुल्यः, खल्लोयसोमित इव सरो, सपुण्फफलो वा वणसडो तदधिभिः
 उवजीवणिओ, अण्णेवि ण पइवय य द्वाधिता अपरिमृता भवति, तदेवं जाणादीआयरिया, अग्निमुल्ल क्रान्त, कुरादीणि हिंसा-
 दीणि, अभिघूये धूयवेज्जेन तासु तानु गतिपु धाताहि इव रणू, पूणे कम्मतेवि, वेदिं हिंसादीदि कम्मोहि, अप्प रक्खतीति
 आयरक्खो, वादिणगामियसि जे अतिदूरक्कमा भवसिद्धियावि ते प्रायेण दक्खिअसु णरएसु वा मणुस्सेसु देवेसु य उववअति,
 अस्स भवसिद्धीयस्स अचट्ठो योगलपरियट्ठो सेयो व्रच्छति संसारस्स सुक्कपक्खिउओ, अयिप कण्हपक्खिउए, भयमसिद्धिया सक्खे

॥ ११ ॥

म पृषाचर्मो धनुप्रकारः अपदिश्यते, तकारं रूपं वा, अधर्मफलं नरको एवति, तत्र च पापं वमिधा अपार्मिश्च उक्ता इह गृहव्यायेन
प्रायेणोच्यन्ते, अपार्मिश्चानि कर्माणि प्रलोक्यन्तीत्यतः अधर्मपलोद्भवो, रत्योरैक्यमिति, तत्रैव चाधर्मिकेषु कर्मसु रज्ज्वति
इति अधर्मपलज्जना 'त्रैरप्यसु स लक्षणे' प्राफल्खात्, अधर्ममपुद्गायाचारात् अधर्ममिच्छितिकट्टु इत्यर्थमेव, इण छिन्द, इणचि
रमलतादीदि, छिन्दसि कृष्णामोडुमीमादीणि, सीमपोद्गां किंति, वज्जो, अम्हा रौद्रा, आसुरा रौद्राणि द्विसादीनि कर्माणि
करेति रौद्रा, सुद्रो वाम अमन्जनसद्भावो मांजि ण सुंषति, अममीक्षितकारी साहस्सिओ, न च मारेमाणस्म विक्कीयाणस्म,
मीलीगगम्सव भीलीय, एवं तस्म मदिममादी मचाप्पि, लोहियलिचा पाबिणि लोहितपाणी, उक्त च 'इच्च इच्च कौटिन्से'
उम्हातोर्ध्वमावेपु, इण् इणनं आकुचन, अम्हा कोइ किप्पि मूलाइ मज्जति, एस्य क्काइ मानोन्मानावचधण तिष्ठति, सो वाणति
मा मय्यं छिन्दजं इम द्दट्ठं अप्पस्सिस्मति एतस्स, राउल वा क्कोइहि तो उत्तंवेऊण अष्ठति प्राव सो वोलाइ, वच्चु प्रलम्भने,
वचने अम्हा अ-मयो यम्भच्छेणे वचिनो पञ्जोतस्स संसियाहि गणिआहि, मुगोऽपि मीतेण वप्पिन्जति, अधिकं कृति-
निष्ठति अत्युपचार इत्यर्थः, यथाप्रवृत्तस्योपचारात् तस्य निष्ठतिः, तथा अत्युपचारेऽपि दुष्टलक्षणमव, अम्हा कस्सिओ सेट्ठी
रायाणपण अत्युपचारण गहिन्नो, जं अल्लिय अगल वंशुल धम्मन्सयसीले सदिलक्खेहि वीसंमकरणमधिकच्छेलेहि त वेत
प्पिगद्धिनि, देममापादिप्पिययकरं कप्पं, अम्हा आसाहमूतिणा आयसियउवज्ज्जायसंवाइ इच्छाणा अप्पणो य चचारि मोद
गाप्पि, क्कालिणा कूडकवडमव लोक्कसिद्धत्वाच्च यथा कूट्कार्पापण कूट्माप्पमिति, सातिपयोगवड्ढला ओमाविद्धेयः माविद्धेयः न्यून
गुणानुमात्रस्य द्रव्यस्य य मातिग्रयण द्रव्यस्य सह संयोगं क्रियते सो मातिसंयोगो, अगुणवत्तम्य गुणानुब्रंमनं अगुणानां च गुणव

तीति, आह च—‘सो होति सातिजोगो दब्बं जं उवहितऽण्णदब्बेसु । दोसगुणा वयणेसु य अत्थविसंवादनं कुणइ ॥१॥’ एते पुण उत्क-
 चणादयः सन्वे मायायाः पर्यायशब्दा यथेन्द्रशब्दस्य, शक्रपुरन्दरवत् एते शब्दाः, यद्यपि क्रियानिमित्तोऽभिधानमेदः उत्कंचना-
 दीनां तथापि न मायामतिरिच्यन्ते, एवं जीवाश्रित्यचन्द्रममां अभिधानमेदेनार्थमेदः, दुस्सीला दुधत्ता दुष्ट शीलं येषां ते भवन्ति
 दुष्टशीलाः, परिजितावि स्विप्यं विस्रवदन्ति, दुरणुणेया दारुणस्वभावा इत्यर्थः, दुष्टानि व्रतानि येषां ते भवति दुब्बा तात्मा यथा
 यज्ञदीक्षितानां शिरोमुण्डनं अण्हाणयं दब्भमयणं च एवमादीनि व्रतानि तथापि च छगलादीनि सत्ताणि घातयन्ति, आह हि—
 ‘पट्ट शतानि नियुज्यन्ते०’ दुणदि ममृद्धो, तस्यानन्दो भवति कश्चिदन्वेन, यस्तु प्रत्यानन्दं करोति प्रतिपूजामीत्यर्थः, स तु गर्वात्
 कृतमत्त्वाद्वा नैनं प्रत्यानन्दति दुप्पडियाणंदा भवति, आह हि—“उपकर्तुमशक्तिष्ठा, नराः पूर्वोपकारिणम् । दोपमुन्पाद्य गच्छति,
 मद्गूनामिव वायसाः ॥१॥ सद्वाओ पाणाइवाओत्ति जाव रहिता बंभा य, पुरिसवंधादिपाणाइपातातोवि अप्पडिविरता, एवं
 मुसावाता कूडमक्खियादि, तेणमहवामतेणादीन्यासावहारा इत्थिवालतेणादी वा, मेहुणे अगम्मगमणादि, परिग्गहे जोणिपोस-
 गादि, सद्वाओ कोहाओ जाव मिच्छादंमणं, मद्वाओ ण्हाणुम्महणं० कामं पुण्णभंगितो वा मदिज्जति पच्छा ण्हाति, तथावि
 सद्वाओ ण्हाणुम्महणं० पणएण उम्मदिज्जति तेण, अब्भंगणं गहितं, वणओ कुंफुमादि कमाया य, विलेचणं चंदणादि, सद्वादी
 पंच विसया, तेहिंतो अप्पडिविरता, मल्लगंधं वा, एम चैव अलंकारो, अण्णोवि वत्थालंकारादि, सद्वाओ आरं भसमारं भाओत्ति
 विभासा, सद्वाओ करणकारणं० मयं एतेसिं चैव जहोदिट्ठाणं पाणाइयायादीणं अण्णेसिं च सावजाणं कारावणाणुमण्णेहिं इस्सरा-
 दीणं, पयणपायणंति मांसादी, ईमरा अण्णेहिं पार्येति, सद्वाओ कोट्ठणं कोइ धरणं अहिमरणं वा घेतु पलं २ कोट्ठेति पिदेति य,

चपकलवाकमवेचलतालउदादीहिं तळइ, पातावीहिं तालेति, तल्पद्वारा स्त्रीलपण्डिमद्रीहिं ण्म पदो मारेति वा पधति च णगला-
 दीहिं, एतेहिं खेव परिकिलेसं करेति, अण्णेहिं अ करदढादीहिं किलेसेहिं किलेसेह, परं जे आवऽण्णे तहऽपगारा कसिया
 मुबंति ? गोगइणपदिगइणादजो, दोइणा गामबघगामयातमहासमरसंगामादीहिं, मावआ अबोधिकरा कम्मजोगा कम्मंता इइ परय
 वा परपां प्राणा—आयुःप्राणादि परेषां प्राणा परिताबेति, इएण्ण कियते निर्दयत्वे तेषां, से जहाणामए केयि पुरिसे कलम
 मइरे वणतो वा मलेतो वा गुसलेव वा उक्कले क्खेदतो रंघेतो वा ण तेसु दय करेति, अजण अयते, हूतो निर्धुणः, मिज्जाददेहिं
 अण्णविरुद्धा कुद्धो, एवमेव तहऽपगाराति तीसे दयसु गिरवेक्खो पिरयो, मिज्जाददे पउजति आ व से तत्थ बाहिरिया परिसा
 मयति तदहा—दासेधि वा अदम्मो दामवत् तसु तसु पेसणेसु बिपुजति पमाउलगादी, भवओणि विचीए वप्पति माइछओ,
 कम्मकारका जं लोगं उबजीवतिवि वरकम्मपायाइवहादीहिं, तेऽवि राउले शिट्टिकारा बिज्जति, तेसिपि य णं अण्णतरंसि लहुए
 लहुमजो क्खईआबित्तिया व करति(वा) तत्थ रुद्धो गुरुं, मन्मन्नाइम मंमेइ कटं, प्रायेण बिगलबघजो इट्ठिबघणादिणा विवरेण
 करति, अहा माळवाण, पदोमा वा २ पदाहिं, अग्रामकुणपिसुआदीहिं जत्थ बढो चारिजति मो चारओ, अण्णो पुण चारए
 छइ बिगलहिं दोहिं तिहिं वा सवहिं बिगलजोएहिं पउमति, संक्कोडितमोडितो नाम वो इहबेसु अ पादेसु अ गलए वन्सति,
 चारए अण्णत्थ वा मा वमलपिगलसंक्कोडितमोडितो, इमं इत्थच्छिण्ण करइ, एक्को वा, इत्था छिजति, ण्वं पादावि, पोरादीण
 कम्मजकजोइ, चारितइताण विरुद्धरजसंचारिणां च छिजति, इत्थीमं वा सीस, अहिमराचरियावं सुखे मज्जे छिजति असिमा
 दीहिं, गज्जओ जंघ आइल्ल वंमसुवण्ण छिजति, जीवंतस्सेव डियए उप्पाइति पुरोहितादि आव निग्गमा, ओलवि कुबे पव्वं

तणदितडिमादिसु वा ओछंविज्जंति, रुक्खि जीवन्तो मारेतुं, झलाइतओ झलाए पोइज्जति, अवाणे झलं छोदुण सुहेण णिकालि-
ज्जति, झलमिण्णो मज्झे झलाए मिज्जते, सत्थेणं कप्पेतुं लोणखारादीहि मिंचिज्जति, बद्धा अवकप्पिज्जति, पारदारिया सीहपुच्छि-
ज्जति, सीहो सीहीए ममं ताव लगओ अज्जति जाव त्थामिगाणं दोण्हवि कटुताणं छिण्णत्ता भवंति, एवं कस्मइ पुत्तगा छेतुं
अप्पणए सुहे छिज्जंति, कडएण वेटितुं पलाविज्जति कडगिगड्डओ, काणिणिमंसं कागणिमेत्ताइं से साइं मंसाइं कप्पेतुं खाविज्जति,
अण्णत्तरेणंति जेण अण्णे ण भणिता सुणिगं भिपागादि कुत्तिसता माराः, एवं ताव बाहिरपुरिसाणं दंडं करेइ, जावि से अडिमत-
परिसा भयति, तंजहा—माताइ वा०, तेसिं पि आहालहुएत्ति वयणं वा ण कतं उनक्खेवो, कोइ णासिओ हारितो भिन्नो वा इमंसि उद-
एण सिचह जहा मिचढोमवत्तिए जाव अहिते परलोयंसि, एवं ताव बाहिरपरिसाए वा अबभंत्तरपरिसाए वा ते दुक्खेति जाव परितावेति,
दुक्खाओ जाव अपडिविरता भवंति, ते पुण किं पु एव करेति?, कामवमगा, ते य इमे छेदिणो, तेन उच्यते—एवामेव ते इत्थी-
कामभोगेसु सुच्छिता जाव वामाडं भुजितुं भोगा पसवितुं वेरायतणाइं, कम्मं चेव, बहूणि अट्टकम्माणि सुवहकुललट्ठितीयाइं उस्स-
एणंति अण्णकसो एक्केक पावायतणं जहादिट्ठं हिंसादि आयरति, समारो णाम गुरुगत्तणं, गर्हितो, से जहाणांमए, अयं हि पात्रि-
कृतं तरति, सिला वा विच्छिणत्तणेण चिरस्स णिच्छुडांत, गोलओ पुण खिप्पं णिवुड्ढति, एवामेव तहप्पगार वज्जवहुले, 'पाने
वज्जे वेरे०' गाथा, अयमोत्ति एतेहि चेन जहुदिट्ठेहि, उत्तंकणवचणादीहि सहजासद्रोहादीहि अगम्मगमणेहि य अयसो होति,
जेमिं च ताइं वचणहरणकण्छेदणमारणादिकरणादि तेमिं अप्पियं होति, कालमासे 'णिचंधकार०' अणंधमप्यंथी कुर्वन्तीति,
अण्णोवि णाम अंधकारो भवतीति, अप्पगासेसु गढमवरोवरगादीसु, ते पुण जचंधमेव, मेहच्छण्णकालद्धरत्त इव तमसा उज्जोतकरा-

भावाच्च, समसातो वा, नोतकरा न्योतिष्का एवोच्यन्ते, वचनगतगृह्यद०, रोप्य च छिन्दिताण मरीरावयवोर्ह मेदयसा काओ, किञ्चअगणि लोहे धम्ममाये कालिया अभिवाला गिन्ति तारिखो वहिं वण्णो, फासा य तसिणवेदणाण कक्खुडफासा, से नहा गामए केइ असिपेत्तेति वा, दुक्ख अघियासिञ्चति दुराधियामा, अमुभा नरगा, असुभा दरिमप्पेण सइगघफरिसेण वा, वेदणा ओवि असुभा, नो यच्च निराति वा, विरा पमुदितस्म हाति, निद्रा च विस्साग्णा इतिकत्था, तग नत्थि, त उखल जाव वेदति, एय ताव अयगोलदिद्वितो, गुरुग आगतुणत्थाप्परा, इमो अब्भो रुक्खविद्वितो मिग्घपट्ठणत्थ कीरति—से जइणागामग् केप्पि रुक्खे सिया पट्ठयग्गे जात (सूत्र ३८), एवामव कालसमए मिग्घ परणयुवज्जंति, ततो उब्बट्टु गम्भवत्तियसु तिरिय मणुएण्डु कम्मभूमगंसंलक्खामाठएसु उववत्तति, ततो युखो गम्माओ गम्भं जाव नरगाओ नरग दाहिणगामिए जाव दुल्लभयोविए एतस्म ठाणस्म, तस्म द्वाण अवारिए, पढमस्म द्वाणस्म अरम्भपक्खस्स विभगे आहिते ॥

अट्ठावरे वोचस्स द्वाणस्स धम्मपक्खस्स विभगे आदिज्जति (सूत्र ३९), इइ खलु पाईण या ४ संतेगतिया मणुस्सा भवति, अपारंभा अपरिगहा धम्मिया धम्मिद्वा आत्र विहरति, सुसीला सुग्गया उच्चगपढिविरता जावजीयाए सग्गाओ पाणा इवायाओ पढिविरता जावजीवाए अ भावण्य वइप्पगारा, उक्का विरतिप्रकारा, क च ते विरता ?, उच्यते, से अहा वामए कइ पुरिस अजगारा ईरियासमिता जाव सुदुल०, नत्थि तेमि जाव विप्पमुक्का, तेसि ज मगवत्ताण एतेण विहारेण विहरताणं जाता माताविची होत्था, यात्रामात्रा यया माच्यते, मक्खोवअववणापुल्लेखणभूता, अयथा अर्चयन्ति सामित्यर्चा—द्वरीरं, एक्को जेसि गम्भो द्वरीरं वा, गतिककुप्पणा ककुप्पणगती अणुचरोवचाइएसु वेमाप्पिएसु वा, इत्थमाभानिक्कायस्त्रिभूलोकपालपरिपदासमत्थप्रकी

णं कं पु न त्वाभियोग्यकिन्विपिक्रकान्दपिकेपु, द्वितिरुद्धाणेति उक्कोसिया द्विती अजहण नणुकोमा वा, आगमेसिमहेति आगमेसे
 भवग्रहणे सिज्झंति, एम द्वाणे आरिए, एस खलु दोचस्म द्वाणस्स धम्मपम्बस्म विभंगे आहिने ॥ अह/वरे तच्चस्म धम्म-
 पन्धस्स मीसगस्स विभंगे (सूत्रं ४०), धम्मो बह्वओ अधम्मो थोवो तिकाउं, तेण अधम्ममीसओवि एस पक्खो अततो
 धम्मपक्खे चैव णियडिति, को दिट्ठतो?, जहा णदीए केइ पुरिसे प्हायंति, केइ पुत्ताइं सोयंति कइ असुईणिवि मुहाइं पक्खालेंति,
 गोमाहिमकं च ल्लगणमुत्तुस्सगं करति, तहावि तं उदगं बहुगत्तणेण ण विस्मीभत्ति, कलुमी रुतं पि पसादति, जहा तु बहुणेण
 मीतौटएण थोवं उसिणोदगं मीतीकज्जति, एवं सावगाणं बहुअसंजमेणं थोवो असजसो खविज्जति, उक्तं च—‘सम्मदिट्ठी जीवो०’
 जं पि य तं पि य सपदी वक्ष्यमाणमपि च, ते बहु अवरा जीवा जेसु सावगस्स पक्खखायं भवति, ते य इमे, तंजहा—पाईणं वा ४
 संनगतिवा मणुस्सा अप्पिच्छा अप्पारभा अप्पपरिग्गहा धम्मिया जाव वित्ति कप्पेमाण। सुसीला एगातो पाणाइवायाओ पडि-
 विरता जावजीवाए एग्गत्तातो अप्पडिविरता, एगिदिएसु अप्पडिावेरया जाव जेयावणे तहप्पगारा, एगता० ततोविमे से जहाणा-
 मए ममणोनामगा भवंति, उपासंति तच्चज्ञानार्थमित्युपासकाः, अधिगतजीवाजीवाः अभिगमउपलंभकुशलादयः शब्दाः ज्ञानार्थाः
 अन्यान्येन त्वभिधानेनाभिधीयमानः बोधं मानमग्रमदमुत्पादयति, किरियंति ना एगडं, अधिक्रियत इति अधिकरणं जीवमजीवं
 च, क्रियादिकरणेण य कम्मं वृज्झति चिच्चड, कुशला, जेण बंधो मोक्खिज्जति सो बन्धमोक्खो, अमहेजा असंहरणिजा, जहा
 वानेहि मेरु, न तु जहा वातप्पडागाणि मकंत विप्परिणावेतु, देवेहि वि, किं पुण माणुसेहि?, अणतिक्रमणिज्जाति जहा कस्सइ
 सुमीलस्स गुरु अणतिक्रमणिजे एवं तेसिं अरहंता माधुणो सीलाइं वा अणतिक्रमणिजाइं, णिस्संकिताइ, ते पुण किइ अतिक्रमि-

ज्वति ? , संकटदीर्घं दोषेहि अत एवोप्यते विस्संकिता भिस्संरियादि, लद्धट्ठा, जहा कोइ अत्थरवी त जहा तथा पञ्चत्तं अत्थ
 लद्धु तुट्ठो भवति ण्य तज्जि विषयणलद्धट्ठा एव तुट्ठा, गृहीतवचनार्थाः ये ते मवति, पुट्ठु २ गृहीतो पुच्छितट्ठा, विनिधितो
 निर्नोत्त , अट्ठमिज्ज० अट्ठियर्षपि भावेतुं साव पिज्जपि मज्जा शुबति, जस्स रोगण तय आदिक्खउ जाय मज्जा भायिता मो
 इन्विक्खिच्छो मवति एवं ते, आमदज्जा वा मादिना, यथा सो परिवायगो, गिहे भित्तलं हिंसतो जा से मदिला रुचति त त
 विजाण अमिषोणतुं एक्काए गुहाए छोटु, विज्जावातियो इरविनिक्काउं पडियणवितो, पुरिसो य ममगयादि परिगिजेन्तो पयो
 सिआडितियाए पडियरिणु तदि पविस्सितुं जुज्जंठो मारितो, ताओ अ मदिलाओ जा जस्स मा तम्म टिप्पा, मा य इद्धा इग्ग
 मदिला अमिजोइ निक्खाया पति गच्छइ, आबगा पुच्छिता मवति-वति से परिग्यायगअट्ठीणि घसितु गीरण दिअति तीसे अये
 प्पतीण तो, नवि, वगत्ति तस्स अपक्खंतस्स घसितु २ गीरेण मह क्खंठेसु पाइता, जहा २ पाइअति तथा २ तंमि पुरिसे पेम्म
 आरंभसि, मब्बेसु घट्टसु पीतसु य जहा, परिग्गाए अणुरत्ता जहा मा तम्मि परिग्गाए अट्ठियेसेवि ण विरअति एयं मानओडवि
 यतिप्पसु माधूसु अ अणुरत्तो जइवि किञ्चि लिगत्थ वा पामग्घ वा उट्ठाइ करेत्तो पामति तथावि पुरिमवोमोत्तिकाउ णवि पव
 यणात्तो विरअति, उवमा, एकदेसेन इएल्ल इतिक्खा, जहा मा तंमि परिग्गायेगे रत्ता ण्य पवयणाणुरागो सो अट्ठमिज्जपेम्मा
 णुरागरत्तो, जस्तिवि क्खण्ड विप्परिप्पामति जइणपरयणात्तो-किं तुब्बे एत्थ दिट्ठति ! , तथावि मवति मणत्त-अयमाउत्ते ! इे आयु
 प्पन्न ! भिगमये पावयण अट्ठे परमट्ठे सेस अण्णट्ठेनि, तिब्बि विमट्ठाइ पावाइययाइं अप्पो, अस्सवि कस्सवि वम्मं क्खेति वपि
 मवति-अयमाउत्तो ! जाव अट्ठ सेमसु अण्णट्ठे, तेण गेयइ, ओस्सिमफलइ० अयगुत्तइ० किं कारण विज्जित्तिमण्ण ण्णजेयि ?

ण वडुइ उगघाडेतुं उगघाडे कवाडे वा पेछेतुं, उक्तं च—‘कवाडं णो पणोलेजा’ पविसंतो णियंतो अ लोगो मां णिच्चं संवरादिणा
 थिरादि विराहेहिचि ते णिच्चमेव फलिह उस्साएतुं अगगदार कोट्टगपमुहे अ कवाडं विराहेतुं अबमगुयदार अञ्छंति, चियत्तत्तेउर०
 अत्तेउर वरे अणिट्ठिमंतणं जइवि इत्थिआओ अञ्छंति तत्थवि णं चरेति, जाव एमो ठाति तत्थेमणं मोधेति, कस्सइ महिट्ठि-
 यस्म अत्तेपुर भवति, तं पि तेण अणुणाता पविसितुं भावेंति, एष तावत् दर्शनसंपदुक्का । इदाणि सीलसंपत्प्रसिद्धये इदमपदिश्यते—
 चाउहमट्टमुट्ठिपुणमासिए पव्वं मासस्स अट्ठमि पक्खस्स उट्ठिआ—अमावसा, पुत्ति मा इति चन्द्रमाः पूर्णमासः स्यात्
 सेयं पूर्णिमा, पडिपुणं पोमहंति—आहारपोमहाहि ४ । पोमहिओ पारणं अवस्सं साधूण भिक्खं दाऊण पारेति तेनोच्यते—समणे
 णिगगंथे फासुएसणिज्जं अमणं वा ४ पडि० वासारत्ते पीढकलगे पडिलाभेमाणा विहरति । इदाणि सव्वो सावगधम्मो समाणि-
 जति—बहुसीलवान् सीलाइं मत्त सिक्खावदाइं वयाइं अणुव्वताइं, विहर, वेरमणं मदादिविपयेणु जहामत्तीए वेरमणं करेंति,
 अथवा वेरति वा वांति वा वेरमणंति वा एगंडं, पच्चक्खाणं, उत्तरगुणे दिणे २ पुव्वण्हेउरण्हे, पोमहं सरीरमकारवंमचेर, अथवा
 अवरो वा तिविहो आहारपरिच्चाओ उव्वामो, अप्पाणं भावेमाणा अण्णेसिं च साधुधम्मं च कहेमाणा एकारस उवासगपडिमाओ
 फारोमाणा विहरति । इदाणि संणिकासो कीरति, जम्हा अभिगतजीवाजीवाः उवलद्वपुण जाव मोक्खकुसला तम्हा असं० जम्हा
 देवासुरादिसु० अणत्तिकमिजा य पचयणातो जम्हा तम्हा णीसंकितादि जाव अभिगतडा, अथवा गतप्रत्यागतिलक्षणं क्रियते—जम्हा
 णिस्सं० जहा(तम्हा असहेजा) जम्हा असंजहा तम्हा णिस्संकितादि तम्हा णिक्कंखिता, एक्केक्कं पदं छडुंतेहि
 एक्केक्कार भणंतेहि जाव जम्हा अभिगतडा तम्हा अट्ठिमिजा जाव रत्ता तम्हा परेण पुट्ठाव अपट्ठावा वदति—अयमाउसो ! णिगगंथे

पापयजे अहं सेसे अण्डे, अण्डा य एवं प्रतिपद्यन्ते तन्मा उस्तित्फलित्वा जाव पवेमा, अण्डा एवं तन्मा चातश्मद्वीसु, तन्मा
 पारण्य समये भिगवे, तेवं एयान्वेवं विहारेवं विहरमाणा बह्वि वासाणि प्राप्नुवंति-पाउणति, पाउणिवा प्राप्य, इदानीं अतिमं
 संलेइज्ज' इवति-अवांसि अत्ययं वाधा आवाधा अरा रोगो वा, माधुसमीवे वा आलोइयपरिक्कता माधुत्तिगं घेसु संघारसमणा
 इहमसंघारगता सञ्चासंविप्पसुक्का बह्वि मत्तापि० कालमासे कालं किञ्चा अण्णतरसु देवेसु देवमइड्डियसु उच्चवत्तारो, ते पं सत्थ
 मइड्डिया हारावि० गतिक्कुत्ता वाप पावीसं सागरोवमाई, आगमेसिभहा एगगकमवमवीया चरित्त प्राप्य सिष्यन्ति, उक्कोसेण
 वा अहमवगइजापि गत्तुं सिन्नाति, एसइयाये क्कसावे परंपरणं सुइविजगोप्पिकाऊजं आयरिए कवले, तत्र तवस्म मीसगस्म
 धम्मपक्कस्स आहिंते ॥ एव भविता अपम्मपक्कत्वा, तत्पट्टियक्त्वा य धम्मपक्कत्वा, उमपसंजोगेण य मीसपक्कत्वा, तेसि सञ्चेसि
 इदानीं संखवेवं पट्टिसमवर्णं कीरति-अ ते अधम्मपक्कत्वास्मिता धम्मपक्कत्वास्मिता मीसगपक्कत्वास्मिता य सञ्चेइड्डि पाआ पट्टिता
 मातपट्टिता य भवति, के तेति !, सुदेव येव पक्कत्वाजं, अविरति पट्टव बाले विरति पट्टव पट्टिते य, विरताविरति पट्टव बाल
 पट्टिते य, तत्थ दा मा मच्चतो अविरती एस इयावे आरंभइयावे, आरंभो असंजमो अविरती वा एगइया, तत्थ आ मा विरती एव
 इयाव अणारंभइयाव संयमत्थानमित्थर्था, तत्थ आ मा अविरताविरती एस इयावे आरंभाणारंभइयावे, येव परिमियं अइअंति तेव
 आरंभइयाव, निज्जयसुइत्तिक्काउ तित्थवगाराइदेमो य, तेइयाविए कवले एव ताव सो इड्डिविधा अवधम्मपक्कत्वा य तिसु इयायेसु अवि
 रतीए संवेवित्तुं समोआरिता यथा 'अपीर्यइमोअनमात्रेय' एवमेव संवेप; पुनरपि संखिप्पमाणः दोसु इयावसु ममोतरति यइपदि
 इयत-एव समणुगम्ममाणा० (सूत्र ४१), मय्यगमना गत्थर्था भान्तो भान्तो इत्तिकत्वा मय्यगनुगम्यमानाः मय्यगनु

चिन्त्यमानाः इत्यर्थः, 'समणुगाहमाण'ति अनु पश्चाद्भावे यदा ग्राहितः कश्चित् तानेवार्थानन्यान् ग्राहयति यदा तेऽर्थाः कर्म संपद्यते तदा उच्यते तेऽर्थाः समनुगम्यमाणाः, इमेहिं दोहिं टाणेहिं पुव्वुद्धिद्वेहिं समोतरति, तंजहा-धम्मं य अधम्मं उवसंते य अणुवसंते य, तत्थ णं जे से पढमस्स अधम्मपक्खस्स विभंगे एवमाहिते तस्य प्रादेशकानि कारणानि च इमां तिणिण तेवहुदं आदो तावदनसीला पावाइया, ज्ञास्तार इत्यर्थः, तच्छिष्यास्तु भृशं वदंतीति प्रावादुकाः, तेण समासेण चउसु द्वाणेषु समो० किरियावादी अकिरियावादी वेणइयवादी अण्णाणियवादी, आह—किमर्थमेतानि तिणिण तिसट्ठाणि प्रवृत्तानि ?, उच्यते—यथैव वयं कर्मक्षपणार्थमुन्थिताः एवं सिद्धिं प्रार्थयमानाः एवं तेऽवि स्वच्छन्दविकल्पैः संसाराभावं क्लेशाभावं वेच्छन्त्यतोऽपदिश्यते—तेऽवि णिव्वाणमाहंसु, तेऽवि पल्लिमोक्खमाहंसु, तत्र येषां तावदात्मा नास्ति, केचिच्च सत्प्रकारेण कर्मसंततिं नेच्छंति, ते बंधाभावत्वेवलमेव कर्मसंततैरुच्छेदात् न निर्वाणमिच्छंति, आह हि—'कर्म चास्ति०' कर्तुरभावे को बध्यते मृच्यते वा ?, केवलमुपादानक्षयात् प्रदीपवत् ते लवन्त्युपादानक्षयाभिर्वाणं, एवं कर्मोपादानक्षयानुपपत्तेश्च संततेरभावो भवति, संतत्यभाव एव च मोक्षः, आह च—'अर्थोऽप्यनागतस्येव, येषामात्मा न विद्यते' सांख्यादीनां तेऽवि अ पल्लिमोक्खं मव्वो मोक्खो पडिमोक्खो, आह हि—'प्रकृतिविकारविमोक्षो मोक्षः' कस्य ?-क्षेत्रज्ञस्य विद्यमानस्य, विद्यमानैव च प्रकृतिविकारैर्ज्ञानान्मोक्षो भवति, अपिच—'प्राप्ता नामुपयोगः०' वैशेषिकानामपि विद्यमान एव पदचक्रो मुच्यते, एवमन्येऽपि स्वच्छन्दविकल्पैः संसाराभावाभिच्छंतोऽपि न मुच्यन्ते, आह—जइ संसाराओ न मुचंति ण वा मोएति किं ऋलु लोगो ते सरणं पजयति ?, उच्यते, मिच्छत्ताणुभावत्ति, तेवि लवंति सावगा, कूटप्यग्राहवत् तेऽवि मावइत्तारो, आश्रवत् आश्रुवाणमित्यर्थः यः शृण्वप्यन् श्रावयति स सावइत्तारो भवति । एवं ताव आदि-

तीर्थं रा कपिनामय माय लवति, तच्छिष्याश्च पारम्यर्थेन मिथ्यादर्शनानुभावादेव तेषु लवति मार्गति सावद्वारो यावद्वारि
त्रिपयानुहृत धम्म दानमाणा, उक्त हि—“भववीजं” उह ‘गन्तुमशकुवशुवास’ तथा ‘निरवग्रहमुक्तः’ तथा वहुण्हि अभिसेरणं,
आह—अथं तानि तिष्ठिणि मयाणि निमग्नानि मिच्छावादीणि !, उच्यते, ये हिमाशुपदिशति, न इ तेन मोक्षो भवति, ते तावत्
प्रचक्षु यय, अपि मोक्षस्वरादी भद्रम् पृष्ठसति मोक्षस्त पदमगति, यया मास्याणां पञ्च यमाः आनयानामपि द्रष्टु कुशलाः
धर्मपथाः, तत्राहिमा मान्या, न चाहिमा तेषां गरियो धर्मसाधनं, कथं !, मास्यानां तावज्ज्ञानादेव मोक्षः, आह हि—‘एवं
तत्त० भाषा’ पैत्रादिस्नानामपि ‘अभिसेचनोपरासप्रक्षार्यगुरुकुलवामप्रसादानयश्चादिनक्षत्रमङ्गकालनियमा इत्याः’ तत्र तत्र द्विसैव,
वेदिस्नानं न गरीयसी यथापदेन्द्रान्, उक्त हि ‘धुर्व प्राग्विचो यद्व०’ आनयानामपि सत्य गरीयो धर्मसाधन, कथं !, कोऽपि
मिसगुरुहि भणिनो—मिस्वारत गच्छ, तस्य सुमाशवडाई गदिआह, तं धेपुं च मज्जति, मज्जतो धुषो—कीस मज्जसि !, सो मज्जति
मुमाशवदेरमणं मए न गदित, तण्णं मण्वं अन्निय येय, एव तेमि अहिंसा सीलगा, कथं कत्वा !, इत्तक्लृप्तस्वादिति हेतु, ते चेव
पायादिया अप्पाणुमाण्य दिहुनो वीरति ॥ त मळवे पायाउया० (सूत्र ४२), प्रवदनशीलाः प्रा० आदिकरा धम्मार्णं, असन्मा
वपद्ववणाए वनमि तिदधगगण तच्छामनप्रतिपश्चा वा, गायपणां प्राव नाणारंमा, अधामावेन कम्मइ कारणेण धम्मपरिक्खण
द्ववणागारण अप्पमप्याइ धम्ममापनाइं भणिछियाइं, भण्यमाणा अदिसमवमण्णमाणा अणिल्लएण थव करणएण अहेतुक्कामेण
एगद्धा, मल्लुं मणिना, मंडलिबय क्खउ चिद्धा, द्वाहा दोण्णि द्वाहाओ आहुंविताओ, अगगइरवदि मेळित्ताओ यथा मवंति लोए
अ वरं मइनति पुचति, मउत्तडाहाइ मउत्तडाहाएण = केज्जि नंति

निद्रा, जहा दोणिन बादाअर आणित्तपत्तः, ससस्स स गान्धाएण तं पावाइया
लभति उचयिडा जान पुरिसो सीमकेअ-इमेअ अगिगुल्लवला भन्ति, ते अयोमएण संडामएण गहाय जेणेव ते पावाइया
मयी वा, सा लुभतेहि चेव अगरहेहि तलिणत्तणेण अगिकरा धम्माणं इमं सागणि पाति सुद्धं २, वीप्सेणेकेकं भणति,
नेणेउ उवागच्छति, ते पावाति ए एवं नदामी-हंभो पात्राइया ! आदिकरा धम्माणं इमं सागणि पाति सुद्धं २, वीप्सेणेकेकं भणति,
मुहुत्तमेतं धरेह, जो संडामएण घेतुं अणस्स हत्थे दानव्या, पविट्टिता गो अग्निगथभणविजाए आदिच्चमेतेहि अग्नी थंभिज्झइ,
मात्रस्मियचेयात्रडिण्ण पासंडियस्स थमेति, परपासंडितस्सम वि परिचएण थंभेइ, उज्जुकडा दब्बुजुगा उज्जुगा, पडिवाडिए टिता
भवेज्झत्ति, नियगं २ धम्मं पडिवण्णा मत्तलोपेनेत्यर्थः; अमायं कुव्वमाणा, वक्ष्यति माया अग्निगथंभणादि, णिकायणं पडिवण्णा
णिक्कायपडिवण्णा मव्हसाविता इत्यर्थः; मवहेहि पंच महापातगा गोबंधनिरिसिधूणगामादीहि, एवं ताव तित्थगरा तस्सीसा चेव
महापातगाहिं, मव्वथा स्वमयसिद्ध्या च स्वतीर्थकराणां पाएसु इति बुच्चा-एवं णिक्काएतुं तेसिं पावातिया आदिकरा धम्माणं
संडासेण णिसरति, नागार्जुनीयास्तु 'अओमएण सडासएण गहाय इंगाले णिमरति,' तते णं ते पावातिया आदिकरा कम्हा पाणिं जो
मा उज्झीहाभोत्तिकारुं पाणिं पडिसाहरति, ततेणं से पुरिसे ते पावाति ए एवं वदामी-हंभो पावादिया ! आदिकरा कम्हा पाणिं जो
पसारहे ? ते मणंति-पाणी उज्जेज्ज, सो भणति-जिणवयणाकोविदा ! पाणिमि दड्ड किं भवति ?, ते भीता भणंति-दुक्खं भवति,
सो पडिभणइ-उमं दुक्खं भवति, जति अ दुक्खं मणमाणा पाणी ण पमारहे, णणु अत्ताणुमाणेण चेव एस तुलत्ति, समभारा जहा
एकतो २ णयति, एवं जहा तुज्जं दुक्खं ण पियं एवं सव्वजीवानं दुक्खमणिठं, पमाणमिति तुज्जेन पमाणं, साक्षिण इत्यर्थः;
जह कस्तइ मुहमणिठं, दुक्खं वा पियं, उक्तं हि-'वस्खादिभिश्चेदिह नामवेण्यत्, ग्रच्छादितः कामममौ भ्रमोऽयं । त्वमेव साक्षी

सहजातरूपे, यद्यत्र रागे प्रजयोऽमविष्यत् ॥ १ ॥ 'सर्व्वेभिं श्रीराणं एतद्य सुहृदुन्ने तुल्ले सम्यक् भवसरणमिति तुन्योऽर्थः, ण
फत्थद सुमह, पचेय तुला, एकैकं प्रति प्रत्यक्, प्रत्येकमिति एकेकस्म श्रीवस्स तुला, सुहप्रियाणां दु'स्वोद्वेगिणां च, तदेव एके-
कपमाण ममोमरणं च कीरति, एय एष्टान्त अपमर्षोपनयः, तत्थ जे ते समणमाहणा एत सुहृदुस्सं तुल्लं, अत्तपरगंति तुल्लमजागंता
मणति-मन्वे पाणा इतब्बा० उदवेतब्बा, कइ च ण मते ! इंतब्बा ? उन्न्यते-उदेसिकादि अ'ज्ञानते तेहिं सन्वेहिं पाणा इतब्बा
उदवेतब्बा हि भणुब्बाता भवति, उक्तं हि- 'तसयावराण०' तम्हा उदेसियाण सुल्लो, अयेपामेवोदेसिकादि अनुम'यमानानां च
को दोष ? उन्न्यत, अनिमोघ', अमुच्यमानाव चातुरंत संसारकंतारे आगच्छति छेदाए, यथा ग्रामाय गच्छति, एव आगतारो,
दगच्छदो इत्त'च्छेदादि, मन्वच्छेदो सीसादि, जाव कलकल्लिभावमागिणो भविस्संति । किंचान्यत्-यहूण तज्जप्पाण आय आमागी
भविस्सति, अणादीय च ण जाव अणुपरियद्विस्सति, ते णो सिन्धिस्संति, जेसिं तुल्ला जे पुण अचोवमेण मन्वजीवेहिं तुल्ला सुह
दुस्सतुल्ला, नत्थि तदा माण मरण, पचेय तुल्ला २ एन मण्यमाप्पा तत्थ जे ते समणा माहणा एवमाइक्खति मन्वे पाप्पा न इंतब्बा
तच्चाईता, एव उद्विक्कादिविचित्रिणो त णो आगतुगा च्छेदाए, त चेव पडिलोम जाव मन्वदुक्खाण अंतं करेस्संति । भगियाणि
किरियाट्ठाणाणि, एतय पुण पडिममयेवं कीरति-इरियावहियावळा बारस किरियाट्ठाणा अवम्मपक्खेऽणुवसमे समोत्तारिज्जति,
तव पुचति-इत्थंतसु पारससु किरियाट्ठाणेसु बहमाणा जीवा (सूत्र ४३), अतीतकाले जेवि सिज्जसुचि, सययं कल्ले
णापि पिज्जति, एय अणागत जोदि पिज्जिस्संति, तेरसमे किरियाट्ठाण बहमाणा मिज्जसु इबाइ, एव सो मिक्खु जो पोडरीए
वृत्तो किरियाट्ठाणवज्जओ अवम्मपक्खअणुवममवज्जओ य किरियाट्ठाणसेवी घम्मपक्खद्धितो टयसंतो आयद्दी जो अप्पाण रक्खति

जतो आयरविखओ भवति आत्मवान्, लोकेंऽपि वेद्यते, अरक्खंतो अनात्मवान्, अथवा अप्पण से अहो आयही, अप्पणो हितो इह परत्थ य लोए, चोरादी दोसुवि लोएसु अप्पणो अहितो, अप्पगुत्ता ण परपच्चएण लोगपंचिणिमिच्चं आत्मनैव संजमजोए जुजति, ण परपच्चयहुं, मयमेव परक्कमिति, केड पुण भणति—‘ईश्वरात्सप्रवर्त्तत, निवर्त्तत तथेश्वरात् । मर्वभावात्तथाभावाः, पुरुषः स्थास्सुर्न विद्यते ॥१॥’ ‘सर्वे भावा तथाभावाः’ एतच्च आयपरक्कमगहणेण परिहृतं भवति, एवं प्रकृतिकालस्वभावानामपि आत-परक्कमगहणेण पडिसेधो कतो भवति, अप्पाणं रक्खतो आयरक्खतो भवति, आताणुरक्खतो वा अनु पथाद्धाने किरियाद्धान-सेविणो, तेण अधम्मफलेण दुक्खेण संपयुत्ते कंप्पिज्जाणे दट्ठं जस्सेवं कंपो भवति से आताणुकंपए, परमात्मानं वाऽनुक्कम्पमानः, आत्मना ह्यात्मानमनुक्कपते, तदनुक्कपते तदनुग्रहात्, आतणिप्फेडए अत्ताणं संमारचारागा णिप्फेडिति, अत्ताणं णाणादीहि गुणेहि णिप्फेडंति आतणिप्फेडए, अत्ताणमेव पडिसाहरेज्जासिति वेमि किरियाद्धानेहितो पडिसाहरति २ ता अकिरियं ठावेइ ॥ इति द्वितीयश्रुतस्कन्धे द्वितीयाध्ययनं क्रियास्थानाख्यं समाप्तम् ॥

अज्झयणाभिसम्बन्धो—तेण भिक्खुणा कम्मक्खयसमुद्धितेण किरियाद्धानविवज्जएण तेरममकिरियाद्धानासेविणा आहारगुत्तेण भवितव्वं, वक्ष्यति—‘आहारगुत्ते समिते सहिए सदा जएज्जासित्तिवेमि,’ जो फासुगाहारो सो आहारगुत्तो भवति, तत्र उच्यते—केयि जीवा सच्चिचाहारत्ति, को वा किमाहारेति ?, एतेणामिसंबन्धेन ततियमज्झयणमायातं आहारपरिण्णा, फासुगाहारो सो आहारगुत्तो भवति. चत्तारि अणुओगदारा, पुव्वाणुपुव्वीए पंचगं अणाणुपुव्वीए एगादियत्तगच्छगता जाव ३, णामणिप्फण्णे आहारपरिण्णा, आहारो णिक्खित्तव्वो परिण्णाए य, आहारणिक्खेवो पंचहा—णामं ठव्वणा ॥१६९॥ गाहा,

एमो एतु वक्ष्ये मयिस्त ॥१७०॥ गाहा, द्रव्याणि आहारेति द्रव्याहारो, सो तिविहो-सचिचादि ३, सचिचो छम्बिचो-पुढ
 विजो पुढविद्यार्थादि, पुढी लोणमादी अपि कर्ममपि कर्ममपिदादान च, आउकाओ सचिचो मोमतलागादि अंतरिक्तलो य,
 तउराओ सचिचो आहारो इदगपागादिषु, मइतसु अ अग्निगद्वायेसु अ अग्निगमयगा संमुखति, ते त येव सचिच अग्निगमाहारेति,
 सम्या मणूमादयो ण तरंति यत्तमाय सचिच अग्निगमाहारेतु, उक्त हि-‘एको नास्ति अक्कम्पसाग्रनास्थानमिद्वत्’, लोमाहारो
 पुण नेमि होति इमत सीतवि तावेताणं, सो पुण ओ अग्नीओ प्रकाशाः प्रतापः सो सचिचोस्ति वा, सचिचं ते पुण नियमा
 आहारेति जीया, अण सीमण गुणगुणतो अद्वमतश्रोवि आमामति, जहा सुच्छितो पाणिण्य, वाउकाओ लोमाहारो सीयलण वातेण
 अप्याइअति, वण्णमयी कन्दमूलादी, तमा अइक जीवते येव मय्या गस्सति, मणूसावि केइ छुदाइता जीवतिया येव मदुक्कडियिया,
 एर अचिचो मीमओ अपि मामितव्वो, येवरि, जवर)अग्नी अचिचो मणितव्वो, अय ‘भते! ओदये ओदण्णग्मासे’ मणितो
 द्रव्याहारो, यच्चाहारो ओ जस्स वगस्स आहारो, आहार्यत इत्याहारः विमओ आहारोस्ति वुचति, जहा मधुराहारो खेदाहारो
 यस्सट्ठो य स्नहोदनादि, इदाणि मावाहारो, तेमि येव सचिचाचितमीमगाण दस्वाण जे वण्णाइणो ते वुदीए वीसु २ काठण आदा-
 रिअमाणो मावाहारो भवति, तत्थमि कइरुमायविलमधुरमादि जिह्मिदियधिमयोसिक्काऊण प्रायेण वेप्पति, उक्त हि राइमने
 मावतो तिथे वा ज्ञाय मपुरे वा, इमरेअपे पातुपणेण, उक्त हि-‘जहो ज वा त’ मृदुविअद्रव्यापाठ्यधौदनः प्रअस्यते, जीतोदकेन
 प्रअप्यत, जीतोदक तु प्रअस्यते, एव तागद्वावाहारो द्रव्याभय उक्तः, इदाणि ओ आहारति आहारओ तमाधित्य मात्र उच्यते-
 गण्यो आहारेणो उदइयस्स मायस्स आहारति, कयरस्स उदइयस्स ?, वेअणिअस्स

जम्हा नुत्तं—‘नउहिं ठाणेहि आहारगण्णा समुप्पज्जति, तंजहा—ओमकोट्टाए छुधावेदणिज्जस्स कम्मस्स उदएणं मतीए तदट्ठोव-
गेण’ जम्हा उदयिक्कस्स, कुट्ठे उदयीयस्स कर्मणः उदयात् आहारेति, केवलीणवि औदयिकपारिणामिकौ भावौ इति, तम्हा सिद्धो,
भावाहारो तिविहो—ओए लोमो अ पक्खेवे, एणंम तिण्हवि एक्काए चेव गाथाए संखेवक्खाणं, तं०—‘सरीरेणोयाहारो तयाइ
फायेण लोमआहारो ।’ पक्खेवो जं सरीरस्स पज्जतीए. पज्जत्तओ वा आहारेति, जो ओयाहारो एतस्म वक्खाणं गाथाए पुव्वद्वेण
तं०—ओयाहारा जीया सव्वे ॥१७२॥ गाहा, आहारगअप्पजत्तगा, ओजत्ति सरीर ओजाहारा—सरीराहारा. कतरे ? सव्वे आहा-
रगा, जे आहारेति, ते पुण तत्तत्तसपाणएक्खेन०, इह सरीरपज्जत्तीए पज्जत्तगा वा पज्जप्पमाणा वा, मरीरपज्जत्ती पुण आहारपज्जत्तीए
पज्जप्पमाणस्सेव, सव्वचंवे आहविय जान सरीरपज्जत्तगस्म ओयाहारो होति, किं बुच्चते ?—ओयाहारा—जीवा सव्वे आहारगा अप-
ज्जत्तगा उच्यन्ते, इंदियआणुपाणुभासमणोपज्जत्तीहिं अपज्जत्ता, बुत्तं ओयाहारावक्खाणं, इदणिं लोमाहारस्स भवति, तयाइ फासेण^३
य लोमाहारेत्ति, एतस्म गाहापादस्म पुरिच्छीए गाथाए पच्छिमद्वेण वक्खाणं—‘पज्जत्तगा तु लोमे पक्खेवे होइ भयितव्वा’ कतरीए
पज्जत्तीए आहवेत्तं ? तत्थ तया वेवपति फासिदियमित्यर्थः, जं उण्हामित्तो छांयं गंतूण छायापोगलेहि आत्तासति मव्वगात-
लोमरूपाणुपविट्ठहि, आमामति शीतयतेण वागादीयउक्खेवणगादीवातेण वा, आससति ण्हायंतो वा, एवमादि लोमाहारोत्ति,
गव्वेवि लोमाहारो चेव, जेण पक्खेवाहार इध आहारिज्जंतो आहारो, तेन चक्षुष्मता अन्येन वा ण दीसति लोमाहारः लोप इव, लोपः
अदर्शनमित्यर्थः, जे अदीसंता चोरा हरति ते लोमाहारा बुच्चंति, एसो पुण लोमाहारो णिच्चमेन भवति अनाभोगणिवचित्तो आभोगणिव-
चित्तो वा, पक्खेवाहारो पुण भाइज्जति, का भयणा ? कदाइ आहारेइ जहा उत्तरा कुरा अट्टमेण भत्तकालेण पक्खेवमाहारमाहारेति, इ

संगजगवामाउत्राण भगियओ, तथाइ कासेणति बुण । इदाणि पक्खेवगाहारस्स वन्धाण, तेनोन्पते-एगिंदियणारगाण देवाण
चेव णत्थि पक्खेवओ । सेसाण पक्खेवओ संसारत्थाण जीवाण ॥१७३॥ सेमावेगिंदियवज्जाण ओगलियमरीणी जेमि
जिंमिदियमस्सि ते पक्खेवाहारा, एकत्वाचाया एतदेव त्रिविध आहारं अन्यथा भुन्ते, तज्झा-पक्खेवाहार ओयाहारः लोमाहार
इति त्रयः, जिह्मिन्दियन लभ्यत स्थूलरीरं प्रक्षिप्यते सो पक्खेवाहारो, यो घ्राणदर्शनभववैरुपलभ्यते घातोः परिणाम्यते ओजाहारो,
य स्पर्शेनोपलभ्यत घातोः परिणाम्यते म लोमाहार, बुधो आहारो, अप्याहारगा वहुआहारगा य इदाणि वत्तम्भया जे वसियं वा
फ़ालं आहारगा भवति, फ़ालं ताव भवति-एक्कं च दो व समणं तिणिणं च समणं सुहुत्तमद्दं वा । सादीमणादिमणिहण
या कालमणाहारगा जीवा ॥१७४॥ बुधो कालो गायासिद्ध एव ॥ इदाणि अप्याहारगा बुधति ते दुविधा, छउमत्या केवली
य, तत्थ छउमत्या अणाहारगा-एक्कं च दो व समणं केवलपरिवज्जिया अणाहारा । अथमि, दोणिणं छोणे य पूरिते
त्तिस्सि समयया तु 'एगं च दो व समणं' चि विगहगतीए, कवली अप्याहारा दुविधा-सिद्धकेवली अणाहारा मयत्थकेवलप्रणा
हारा, मयत्थकेवलप्रणाहारा दुविधा, तज्झा-सयोगी० अयोगी०, मयोर्गामवत्थकेवलप्रणाहारा मयुग्घातगता, ते पुण मयमि दोष्णि,
मय पूरेवो लोए भवति दइए ममए, मियदुतो पचमममए, लोग पूरति चउत्थममएषि तिसुवि अणाहारो, इदाणि मज्जोगिमव
त्थकेवलप्रणाहारओ गायासिद्धो चेव अंतोमुद्दुत्त, मिय्दुत्तकेवलप्रणाहारओवि गायासिद्धो मादीयअभिषणो सिद्धअणाहारो, जोएण
कम्मएण आहारेसी अणत्तर जीवो । तेण पर मीसेण जाव सरीरस्स पच्चसी (निष्कसी) ॥१७७॥ उवत्तमाणा
थव मन्ववधे कामगज्जोगेण आहारति, तथो मीसण जाव ओराहियमरीरपज्जसीए पज्जओ भवति, पच्च ओराहियमिम्ममगेरेण येव

आहारेति, एवं वेदवियं, आहारगसरीरेणं पुण निग्रमा आहारगो चेव, वुत्तो आहारो । इदानीं परिण्णा जहा सत्थपरि-
 ण्णा भणिता निमंये, मुत्ताणुगमे सुत्त-सुअं मे आउसत्तेणं० (सूत्र ४४) इह खलु आहारपरिण्णा तस्म णं अयमडो इह खलु
 पाट्ठं ता ४ पणमगटिमाओ पडुच्च, मव्वाओत्ति सव्वाओवि टिमाओ उड्डं अथो अ गहिताओ, सव्वाअंत्ति सव्वसंखेवेण चत्तारि
 बीजमाया, बीजमेव मायो बीजं इत्यर्थः, तंजहा-अगं बीजाणि जेमि तिलमादीणं सालिकलमअतसिमादीयावि, तणा, अगं बीजं
 जेमि ता अगमलता मप्पंति पर होति वा ते अगं बीजा, मूलबीजा वा अल्लगमादी, पोरु उब्बुगमादी, खंधवीजा मल्लइमादी, तदंतं
 नागार्जुनीयाम्तु 'वणस्सइकाइयाणं पंचविहा बीजवक्कंती एवमाहिजइ-तंजहा-अगमूलपोरुक्खंधवीयरुहा छट्ठावि एगेदिया
 संमुच्चिमा बीया जायंते' जहा उदावणे ढड्डे समाणे णाणाविधाणि हरिताणि संमुच्चंति, पउमीणीओ वा नवए तलाए संमुच्चंति,
 पुगणेवि कत्थयि पुव्वं ण होतु पच्छा संमुच्चंति, उक्तं हि-‘पधं च राजहंसाश्च’ ‘तेसिं च णं अहाबीजेणं’ति यद्यस्य बीजं तत्र
 तदेव प्रसूयते यथा शालिमीजे शाल्यदुरो जायते, न कोद्रवादयः, अथवाऽवकाजेन जं जत्थ खेत्ते जायते, यथा सुमज्जितकेदार-
 पल्लवे प्रावृट्काले शालिजयिते यथा शालीबीजे शाल्यंदुरः, पापणोपरि नोप्यते न वा उत्तोऽपि जायते, अथवा भूम्यम्बुकालाका-
 शबीजसयोगो गृह्यत, अथावकाशग्रहणेण०, एगतिया एगे ण सव्वे, जेऽवि वणस्सत्तिकारे तेऽवि रुक्खा उम्मज्जणवट्टणा, सेसाओ
 अपुढविजोणिया, पृथग् विद्योतिर्येपा, उत्पत्तिः आधारः प्रसूतिर्योनिरित्यर्थः, यु मिश्रणे, यौतीति योनिः, मिश्रभावमापद्यन्त इत्यर्थः,
 कर्मणसरीर वा, जीवो वृक्षभावपुरस्कृतः, या च प्रसूतिः क्षमाभूमिमंतरेण न प्रसूयते सो पुढविजोणियो भवति, जहा जलं न
 जायते, जत्थ जस्म जोणी मो तत्थेव संभवति पंकजत्त वीजाङ्कुरवद्वा, उक्तं च-“कुसुमपुरोसे बीजे मथुरायां नाङ्कुरः समुद्भवति ।

यत्र तस्य यीज, तत्रैतौत्पद्यते प्रमथ ॥१॥" तथा यथा प्रतिचन्द्रकस्य विधु ममुद्रव' स चैकत्र दृश्यते, प्रतिमुखस्य गऽऽर्द्धार्द्धके
प्रतिभो दृश्यते, एत एव तदुक्तं भवति-या हि यत्र यस्य योनिः सा तत्रैव सम्भवति, पुढविचक्रमस्ति, केसिन्धि आलायगो
चेय एव नत्थि, जेसिन्धि अत्थि तेमिन्धि उत्कार्य एव तस्मग्रहणेन, तद्वावि विसेमो युवति, जहा ततुजोणिओ पढो ततु
मय इत्यय , फारवान्तरितः क्रियमाणो तदुष्वव भवति, न वेदान्तराम्यां, द्रियते या, दृष्टस्त्वेव, न चैव क्यमिति ?, उच्यते-
कोइ मामलपुढविचक्राए पुरस्सुढो पुढविचक्रायमीरं विष्यज्जाय तमि चैव दस्य सप्ररीरे अण्णेतु वा तस्सनिक्कटपुढविचक्रायिएतु
रुक्कट्टाए विउट्ठति, तत्थ क्कयांतरसंक्रमे क्रमो वप्पति, अण्णो पुव देसांतरातो सम्मयातो वा परकायातो वा आगम्म रुक्कट्टाए
वट्ठमति, तजोणिया तस्समावा, तन्नकमचि त वेव ओम्मियमिति, जहा वा जस्स जोणी मो तम्मि चैव संभवति, णण्णत्थ यथा
पापाणात् मुक्कं आयत, न मर्वसान् पापागात् जायत इति, एव पुढविजोम्मिओ पुढविसंमवो पुढविउक्कमो य ण मवयाओ पुढ
वीओ आयत, कथ पुग भूमीय उरमरिच्छे पत्थरावरि वा णो जायते ?, तजोणिगगहणेण तु सन्नमत परिहरित गहियं, च भवति,
कम्मोवगा कम्मजागा भवति, ओ जस्स जोगो भवति सो तस्स उरजोगो युवति, यथा रूपवानय दार उयजीवनीयो, मो रूपेण
नृत्तण नीलण य तीस एउगुणजादीयाए दारियाए, दारिकाए अथ दारको, मोऽपि एतस्स उवयोगो, एव तेहि तथिवाइ कम्ममाइ
फलाइ रुक्कमारोइअणिक्कवगाइ जेसिं रुक्कण णइउवइक्क भवति, तहा मटगमप्ये किंचि ज निअइ त उवइक्क, सिणेइस्स वा तेह्मस्म
वा पयस्स वा ३, मरमाण अणोवइक्क, तहा आढग प्रमाणो पण , उाढगप्रमाणस्यैव मेयस्य त्रय्यस्येतरस्य वा उवयोगो, यत्र
पुक्कफलादित्थण्णयतिरिक्तानां ण तमिं अण्णपुढविचक्राइयादिद्वीररजोउयोगो, कम्मणिद्याणसि णियाण हेतु कारणमिरय

नर्थान्तर, वातिकस्य हि व्याधेः चातलद्रव्याहार एव निदानं, एवं पित्तियसिभियाणंपि पित्तियसिभाणिदानं, यथा नानिदानो
व्याधिः उत्पद्यते एतं कर्मनिदानमन्तरेण न शरीरोत्पत्तिः भवतीत्यत उच्यते—कम्मणिदानेन, तथा च कम्मं, कतर कम्मं?,
रुक्खणामागतं तस्सोदएणं णाणाविहजोणियासु, पुढगीति तेसिपि जो पुढवी 'सच्चित्तसंज्ञमिश्राश्चैकशः' तथाप्रकारा योनिः, णाणा-
विधानां च अणोसि पुढविकाइयादीणं ढण्हं कायाणं जोणी विउट्ठित्ति, विवियोगे, विशेष्य पृथिवीकायं वृक्षत्वमभिसंप्राप्य
वर्तन्ते विउट्ठंति । ते जीवा तेसिं सिणेहं ते जीवत्ति जे पुढविकाइएसु उववण्णा तासिंति जासु उवादाणभूतासु उववण्णा
अविद्धत्थजोणियासु उववण्णा, सिणेहो णाम सरीरमारो तं आपिबंति, ण य एगंतेण चेन तं वत्थुं विद्धंसेति, को दिद्धंतो?, जहा
अगत्यो जीवो मातुगतुम्हंपि आहारेति, ण य माऊए किंचिवि पीलं जनयति, स्त्रीपुंसो वा परस्पग्गात्रसंस्पर्शात् पुष्टिर्भवति, न
च तयोः पीडा भवति, जहा अचस्स य णिवस्स य, णिवावयवा अंबमणुपविसिच्चाण दूसेति, ण य णिवस्स पीडा भवति, जेण
वद्धंते णिवः, एसोऽवि वणस्सइकायिको रुक्खो तासिं पुढवीणं सिणेहमापिवेह, ण य तेसिं पीडं जणयति, कदापि पीडं जणयति
असमाणवण्णगंधरसस्पर्शात्, एवं उववज्जमाणान आहारो भवति ता, परिवड्डुमाणा पुण परिवड्डयंते जीवा आहारंति पुढविशरीरं
वा, तेउच्छरादिवाओ भूमिखलणाओ वा आगामाओ वा, वणस्सइ परोप्परं मूला संमत्ता, जहा अंवस्स, तह काउगोकरिसमाणा
पुरिसादि, नागार्जुनीयास्तु अवर च णं असंवद्धं पुढविसरीरं जाव णाणाविधाणं तमथावराणं अचित्तं कुव्वंति जंतवो, पुव्वविउट्ठं
चेव जीवेणं जीवसहगतं आहारत्ताए गेण्हंति, तपि जया मरीरत्ताए परिणामेति तदा अचेतनीरुरोति, कथं वा अणोण जीवेण

परिगमादिनं तार अण्यमरीरणाण ण परिणमेति !, नया पुण परिचत्तं भवति, जेबेव जीवेण सरीरग निव्वयित्तमासी तदा अण्णो जीवो आहारति, पणिच्चिट्ठयति प्राक्तेन जीवेन सुत्तं, पुञ्जाहारिरियंति, त सरीरग जो वणस्समइच्छओ पुहविसरीरग आहारेति तपि तहि जीवेहि 'आहाराणा य पाप्मा' इतिच्छळण चेव विग्नतित, अत एतदुक्तं भवति-पुञ्जाहारितमेवान्येयैर्वैराहार्यते, तथाऽऽहा रित्तिभि ने णमिदिया एत तथाए थेव आहारेति क्कामिदिण्येस्यं, जेसिपि जिह्मिदियमस्थि तेसिपि पुब्ब क्कामिदिण्येण सूक्ष्मिस्वा पधात्, जिह्मन्द्रियमप्यस्ति !, उच्यत, यस्मान् जिह्वा स्पशं गृह्णाति, अपिना अनात्वादनीयेन सृणु दहंते, एवमन्यदपि दन्तोऽपि तान्गादि स्पशं वसि, न च तत्र किञ्चिदन्यदास्त्रादयति, विपरिणतति पुहविक्काइयत्तण मोणूण विविचे प्रकारे तमेव बुधत्त्व परिणत, म्मान्विककटि ममानरुक्कटं बुधत्त्वेन परिणामितमित्यर्थं, सवत्तपणस्ताए आहारेति, नागार्जुनीयास्तु एव सम्प्रति पसा-अवरणर णं, कतरं !, संबंघमसंबघ दा, जो पुहविक्काइयमरीरेहि तस्यापत्तिरैमोगे संश्लेय इत्यर्थं, तेमिं तं पुहवितप्पदमताए सिप्पदमाहारयति, असंबद पुण अ पामत्तो पुहविमरीरं वा त पुण पणणस्सीआलावगाधि भवति, तेमिं पुराणगुणे गवण्से० अवरणयि य ण०, कतर अवर वा !, गावर, अं उववजंतेण गहित अन्नश्चिगमूलादिम्य, अहा गहमरक्कतिरण जात्र लब्धमति, तत्थादि दुल्लहचोहि, पच पिलगाओ इदियाणि वा णिब्बचेति ताव, अन्नश्चिटा एवमेव निपेक्काइय, एव तेहि रुक्खवीवा जा र मूना शीमि विम्बचेति ताव णो अवरं भवति, आदिशरीरमिप्यर्थं, मूलकन्दादि जात्र बीज तात्र अत्राह बुधति अन्यानीत्यर्थं, गाणा चण्णाधि, नानार्धान्नरत्त्वेन चण्णाधि पचविचा, तज्जा-किण्हा नीत्ता स्वदिरश्चिञ्चपादि, गाणाशरीरधि गाणाधिवेम्यः पुद्गलाना हात्त्वेन गृहीत्वा आत्मशरीराणि विविध कुर्वन्ति विव्वेति, अथवा गाणाधिवमरीरा गाणाधिवपुद्गला विव्वेति, मत्तपशरीराध

तदा गुरुवा गुरुवा थिरसंवयणा दुब्बलसंवयणा इत्यर्थः, अप्रकाशवदप्रकाशत्वेन रसवीर्यविभागं ततश्च भेदाश्च बहवो विभावयि-
तव्याः, विविधपृष्ठलापि विकुर्विता ते जीवा इति, केषांचिद् न जीवाः चानस्पत्याः तत्प्रतिषेधार्थमुच्यते—ते जीवा कम्मा, कथं
जीवाः, कुञ्चानात्सरोहादंकुरात् आपदाहारकर्मच्च, कम्मो वणस्सतिणामस्म कम्मस्मोदएण, न त्वीश्वरसुधाः अदृष्टेन
वा द्रव्याणि वेत्यादि, एस ताव पुढविजोणिओ रुक्खो बुत्तो, इदाणिं तमि चेव पुढविजोणिए रुक्खे अण्णो रुक्खत्ताए वक्कमति-
अथाचरं पुरक्कवायं० (सूत्र ४६), अथेत्यनन्तरे अथावर पूर्वमाख्यातं, गणधरो सीमाणं अक्खाति, तित्थगरेण अक्खातंति,
अथेत्यनन्तर्ये पुनर्विशेषणे, आङ् मर्यादाभिविध्योः ख्या प्रकथने, पुनः आख्यायते, घोषवत्स्तरपरतः रुपादेशे कृते पुनराख्यातं
भवति, तस्सेव रुक्खस्स किंचिदन्यदाख्यातं, इहेगतिया सत्ता रुक्खजोणिया, कतरेति?, पुढविजोणिएसु रुक्खेसु जो एते आदि-
जीवा पुढविजोणिएसु रुक्खेसु रुक्खत्ताए वक्कंता तेसु चेव अविभिन्नेसु मूलादिसहितत्वेन तमेव रुक्ख परिचृंह्यमाणा रुक्खत्ताए
विउडंति, सेस तथैव जाव भवतिच्चि मक्खातं, किं तं पुरा अक्खातं पुनर्वा आख्यातं?, एव ताव रुक्खो अविसिद्धो बुत्तो, पढमो
पुढविजोणिओ रुक्खो, वितिओ पुढविजोणिओ रुक्खाओ तच्चिश्रयोत्पद्यते, ततिओ रुक्खजोणिओ रुक्खो, यदुक्तं भवति—
योऽसाचाद्यनिश्रयोत्पन्नः तस्यैव निश्रया जातः, अत्र च अनवस्था न नोदनीया, वृतीय एव वृक्षः प्रकारे, म चैपामेव भावात्,
एते तित्ति सुत्तदंडगा, चतुर्थस्तु वृतीयवृक्षमूलादिनिवेशप्रतिपादकः, एवमव्याकुलेन चेतसा पर्यालोच्य सूत्रदण्डकाः अन्यत्रापि
नेतव्याः, एवमनयैव भंग्या अज्झारुहेण चत्तारि दण्डकाः, साधारणानामेक एव दण्डकः, तेषु येऽन्ये उत्पद्यन्ते तेषां विभाषाभावः,
रुक्खेहि रुक्खजोणिए, मूलेहि जाव हरितेहिंवि तिणिण, अत्र द्वितीयवृत्तीयावेकमेवेतिकृत्वा चतुर्थसूत्रदण्डकाभावः, अप्कायिकानां

चतुर्थोऽत्र द्वयेषु दृढक , अधिक्ययिक्तानां चतुर्थो, आकाकादिषु मृपका , इदानीं मो चेव विसेमो मूलादिणा दमविधेण विसेसण
 विसेसिज्ज, इरीगवन्, यथा प्ररीरमधिष्ठित तदेव पाण्यादिमिविजैर्यैविनिप्यते, वनवद्वा ग्रामगृहवद्वा विषयवद्वा, एवं रुक्मेयसि अवि
 श्रितो उरग्वमो बुधो, सो पुण विसेसिज्ज मूलषाण्, मूल नाम मूलिया, जेहि मूलिया पट्टियाओ, भूम्यन्तर्गत एव म कन्द एव
 सोवरि खन्धो तथा छल्ली मय्यरुक्खमरीराणि सालेसुवि होइ लचाओ, सालो अङ्गुरा इत्ययं , प्रगलेहिंतो पत्राला पत्ता पचंतरेसु
 फलाणि फलेहिंतो बीजाणि०॥ अट्ठापर पुक्कम्माय इहेगत्तिया० (सूत्र) , रुक्खजोपियेसु रुक्खेसु अरुक्खरुक्खेसु, रुक्ख जन्मनि,
 अदिय आरुइतिवि अज्जायाख्या, रुक्खस्स उवरि, अत्र रुक्खो पगतो, उतावहिरुक्खगति, मो पुण पिप्पलो वा अण्णो वा कोयि
 रुक्खो, अण्णस्स उवरि जातो, एवं तणओमदिरियेसु चचारि आलावगा भाणिनग्गा, कुइणसु इको चव, मग्गेसि क्कायाण पुइ
 निमूलाहारोपिक्काऊण तण पुळ्ळि पुइविसंभवा बुचत्ति, एव ताव एत वणस्सइकाइया, लोकोवि संपट्टिवत्तति जीयति जेण सुइपण्ण
 वणिज्जपिक्काऊण पइम मणिवा, सेमा एगिदिया पुइविकाइयादयो चचारि दुमइइविजनि काऊण पच्छा बुचत्ति, वणस्सइकाइया
 पत्तरं तु तसुक्खओ, मो पुण णेरइओ तिरिक्खजोपिओ मणुओ देवचि, तस्य नइया एगतेण अप्पथक्खउपिक्काऊण ण मण्णति,
 त पुनरनुमानग्राह्या, तण ण मण्णति, तमि आहारोवचि आनुमानिक इति कत्ता नापदिपत्त, म तु णगतामुमो ओज्जमा न प्रवेयाहारः,
 दवा अपि साम्प्रत प्रायणानुमानिका एव, तेसुवि एगततो आहारे ओज्जमा, मममक्खणण य, मो पुण आमोगगिक्खचित्तो अणा
 मोगगिक्खचित्तो य, दवा पण्णत्तीण अणामोगेण अणुममत्तिगो, आमोगण जड० चउत्थ ठक्कोस० तेवीमाए यासमइस्सेहि अत्थतो
 येव बुचत्ति, इइ सुने वज्जमहिकाइयाणत्तरं मणुस्सा, मतिरिक्खजोणिएचि मच्चिणत्तरभिक्काठ पइम वृथांत । अट्ठापर पाणा

विधाणं मणुस्मान् (सूत्रं ५७) आरियाणं मिलक्खुण तेमि अथ वीजं, मणुस्स वीजमेव हि मणुस्सस्सम प्रादुर्भविष्यतः वीजं भवति,
तं तु शुक्र शोणितं च, तं पुण उभयमपि यदा अविद्धत्थ भवति, अथावकासेत्ति जोणि गहिता अविद्धत्था, एत्थ च उब्भंगो-
वीजं निरुवहतं जोणी निरुवहत वीजं निरुवहत जोणी उवहता^०, एव मत्तकोट्टा इत्थि च्छिच्छाणं अंतोदस्स अथावकासो भवति,
इत्थीए पुरिमस्स यः स्त्रीपुरुषसंयोगः उत्तराधराणिसंयोगवत् संस्पर्शकर्म, आह हि- 'चक्रं चक्रेण संपीड्य, मर्त्यजघनांतराणी'
कर्म करोति इति कर्मकरा, कर्मसमर्था वा कम्मकडा, अविद्धत्था इत्यर्थः, विध्वंसते तु—पंचपंचाशिका नारी, मत्सप्ततिकः
पुमान् । एत्थ पुण मेहूणं मेहूणभावो मिथुनकर्म वा मैथुनं, मैथुनप्रत्ययिकः मेहूणवत्तीओ, अण्णोवि आलिगणावतासणसंजोगो
अणंगकीडा च अत्थि, नत्तसौ गण्यते गर्भोत्पत्तौ. ते दुहतोवि सिणेहं, सिणेहो नाम अन्योऽन्यगात्रसंस्पर्शः, तद्यथा आहारस्य
आहारितस्य, शोणितमांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्रान्तो भवति पुरुषे नार्या उपजातः, म यदा पुरुषस्नेहः शुक्रान्तो नार्योदरमनुप्रविश्य
नार्योजमा सह संयुज्यते तदा सो सिणेहो क्षीरोदकवत् अणमणं संचिणति, गृह्णातीत्यर्थः, 'तत्थ जीवे'त्ति तस्मिन् तत्थमणु-
प्पविट्ठे सिणेहे स्वकर्मनिवर्त्तितम्बल्लिङ्गा इत्थि च्छाए पुं^० नपुं^० विउट्ठंति, माओउयं मोणियं पितुः शुक्रं, ततो पच्छा जं से माता णाणा-
विधाओ रसविहीओ (विगडओ) क्षीरनीरादिआउ णव विगईओ, जोवि ओदणादि अविगतो आहारो भवति सोपि प्राक्तनात् भावा-
द्यदा विगतो भवति सरीरत्वेन परिणामितो भवति तदा आहार्यते, उक्तं हि—'एगिंदियशरीराणि लोममाहारंति, एगदेसोत्ति तस्स
फलवेटसरिसा रसरणीए यथोत्पलनालेन आपिचत्थापः, ततो कायातो अभिणिवट्टमाणाइं, ३ इत्थि चैव एगता जनयति आत्मा,
नपुंसको वेत्यर्थः, स्वकर्मविहितमेव तेषां जन्मनि मणुस्सस्स णामस्स कम्मस्स उदएणं, न खेत्तवलं, तं तु दुगे मातापितरौ समनु-

गृहीत , विभ्रपतन्तु मासा, अत एतदुक्तं भवति, 'इत्थि वेगया जणयति' एकदा नाम कदाचित् स्त्रिय कदाचित्पुरुष कदाचिद्
 गर्भगत एव मरति, तन न जनिवो भवति, तं नीया बहारा स्त्रीर सप्पि, र्गीर मातु सन्न्य, सप्पि घट वा पवणीत वा, सेस कठय,
 एव ताव गमवकतियमणुस्मा भणिता जहा जायति आहारयति । इदानीं संसृजिममणुस्माव अवमरो पचो, सो अ उवरिं दुरुतसंभवे
 पुदिस्मति, इदानीं पविदियतिरिस्सज्जोणिया मण्वन्ति, तत्तयि पढम जलयरा-अथाधर णाणाविघाण जलयराण (सूत्र
 ५८), मञ्जा मसा सीतण, अथवा जेण इत्थीए य पुरिमस्स य कम्मकडाए ज्योषीए एत्थ ण मेद्दुण सिणेह, ते जीवा बहारा ममाणा
 आउ सिण्ण होनि, आउकाओ पव, अथवा न तस्य मात्रा ओजमा पव, आउकापमाहारेति, ण तु पवस्सेवेण, तेजेव ते पुस्संति
 परिमंढी य जहा स्त्रीरादाराण र्गीरणेव, युदी ण अणुममयिक्की बुद्धी सुदुपया दिवसदवसिया, गणस्साइकाइयाण सेवालहरियादि
 तमयानरे अति तत मच्छ पव ग्यायति, आइ दि-अस्ति मत्सस्विमिनाम, अस्ति मत्सस्विमिगिल । तिमितिमिगिलोऽप्यस्ति,
 तिमितिगिलो राधव ! ॥१॥ त जीवा पुदविक्काइय कदममण्डिय स्वायति आउ निसिवा य पिवति, सुधिया मञ्ज पाणिउछ गस्मति,
 अगणी उदगादि यान्तपि लिहति, वणस्साइं पुचो, तमकायो जलचरो घेन, मगरा य घउप्पदाणुस्मय उगहति, णाणाविघतम
 पाव आव पवइया । अहानर घउप्पणाण एगणुराण एतमि अह, गवरि गत्थि आहारे णाणच, जीवा बहाराति, मा पक्खिमी
 ताणि संग्गाणि माएण पछिउणाऽच्छति, एव गातुम्हाए कुत्तति, मरीरं च णिन्वचेति, त पुण दंढज कण येव मवति पच्छा
 मरीरं जायत विपुलमादी चम्मपक्खी पोतया, एतेसि पुण नणुयाण पंचिदियतिरिस्सज्जोणियाण य मग्गेमिपि दुविघो आहारो
 भाणित्त्यो, तत्रहा-आभागणिक्खचितो य अणामोगणिक्खचितो, युचो पचिदियतिरिस्सज्जोणियाण य मग्गेमि पुणाहारो ॥ इदानी

विगलिदिया जे तेमि तिरिक्खजोगियाहारो बुच्चति-अहाचरं इहेगतिया(सूत्रं ५९) कम्मणियाणेण जत्थउवक्कम्मा णाणाविहाणं
 तसथावराणं, तसा तिरिक्खजोगियमणूमा ओरालियशरीरगता, तेऊ वाऊवि तमा चेव, थावरा पुढवि अणुसुयंता, अणुसुयंता णाम
 शरीरमनुसृत्य जायन्ते, तंजहा-सचिचेसु तहा जूयाओ लिक्खाओ सेयवतो छप्पदा य मंक्कुणा पुण माणुमसरोवजीविणो मानु-
 पशरीराश्रयादेव जायन्ते, शरोरोपभुज्यमानेषु पर्थङ्कादिषु, न त्वन्यत्र, गोरूपानामपि शरीरेषु यूकादयो भवंति गोक्कीडा य,
 अचिच्चेसुवि एतेसु अव्वावणेषु जूवादयो संभवन्ति, अचिच्चीभूतेसु तु कम्मिकाः संभवन्ति, एवं पंचिदिया तेइदियाण चउरिदि-
 याणंपि सरीरेण अणुसित्ता जायंते जहा विच्छिगसम उवरिं बहवो विच्छिगा संभवन्ति, अचिच्चीभूतेसु य किमिकादयो जायंते,
 उक्काए सचित्ता मूसगा संभवन्ति, जहि अग्गिपाणादिवत्थाणि अग्गिसोज्झाण चेव कीरति, जत्थ अग्गी तत्थ वातोवि अत्थि,
 जेवि वाउक्काए निस्साए आगासे संभवन्ति, बुत्ता तमथावरा। उदाणिं तत्थ पुढविमनुसृत्य वेइदिया कल्लुगादयो सम्भवन्ति
 तेइदिया कुथुपिप्पीलिक्कादयो चतुरिदिया पतंगा, वरिमारत्ते भूमि पडिलेहंतो उट्टति सरुभादयः, आउक्काए पूतगादयो वण-
 स्मत्तिक्काए पणगभमरादयो, अचित्तासुवि एतेसु जायंते, ते जीवा तेसि पाणाविधाणं तमथावराणं पुरा पाणाविधाणं तमथावराणं
 सरीरेसु सचिच्चेसु अ अचिच्चे अ वेइदियसत्ता दुरूवत्ताए विउट्टति, दुरूवा णाम मुत्तपुरिमादी सरीरावयवा, तत्थ मचिच्चेसु मणु-
 स्साण ताव पोटेसु समिगा गंडोलगा कोडाओ अ संभवन्ति संजायन्ते, वाहिपि णिगगनेसुवि उचारपामवगादिसु किम्मिया मम्म-
 च्छंति, अचिच्चेसुवि गोरूवकडेवरेसु य, उदरान्तशः कूम्यादयः संमुच्छंति, तिरिक्खजोगियाणंपि मचिच्चे उदरान्तगा० उज्जेसु
 किमिया संभवन्ति. उदरातो विणिगगनेसु उज्जेसु छगणेषु य किमिगा संमुच्छंति, भणिता दुरूवसंभवा। इदाणिं खुग्गा बुच्चति-

अथाचर न्हंगतिग्या नाणाविषा चाव फम्मन्सुहगाए वक्कमति, सुरुदगा गाम जीवताण चेव गोमहिंसादीण चम्मस्स अतो
 संमुच्छति, पच्छा ते स्मायतो २ चम्म मोलण उट्ठति, पच्छा ते तेणेन सुदेण सोदित णीदरति, अचिचेसुवि पते गवादिमरोरेसु
 संमुच्छति, अभिनवमंडेसु पावराणवि रुक्खाण संमुच्छति, अविषाण विज्जुषया ते जीवा, तेमि नाणाविषाणं, इदाणि तिरिक्ख
 बोधियाण अचिकारे येव वरमाणा एगिदिया चेव घुषति, तत्त्ववि पुन्व आउक्काईआ—अहाधर इहेगतिग्या सत्ता० सूत्र
 ६०), जाव उवक्कमा, नाणाविषेसु तसबावरेसु एगदेमो कीरति त सरीरग व त आउक्काईया, अहावरे इहेगतिग्या सरीरग भयि
 स्मति ताव संसिद्धति वाउओपिओ आउक्काईओ, उक्त हि—‘उग्गे वाते०’ समालस्स वातेण गन्मा संमुच्छति, वावसंगहिता संवि
 द्धति, संमुच्छिमा पुण सत्ता आउक्काएचए परिणमन्तीत्यर्थः, ऊर्ध्वमागा ये दि भूम्यन्तरे आउक्काओ संमुच्छति, वायरहरित
 पुगादी, से उट्ठ च तेहिं पुबविहिंते उबिद्धते जो आगासे संमुच्छितो, अधोमगेहिं पाठिद्धति, धाराहिं करगताए वा पुणो
 परिणतो पादति, तिरियमगेभि वदा स्तिरिय मव तिरिक्ख येति णो पाठेति, स तु समुच्छितो गुरुत्वादावं पुण जनयति तद्वि
 धानानि तु, तज्जा-ओमो हिम चाव सुदोदए, सेसं तद चेव आलावगा । सुब्बेहिं काएहिंते दुरधिगमा पुबधिप्पिकाऊण तेण
 पच्छा घृषिस्मइ, अहाधर इहंगतिग्या अगणिजोणिया नाणाविषाण तमयावराण (सूत्र ६१), सविचेसु अधिचेसु
 ग्रामद्वेसु ताव इत्थीण जुन्नताण दतत्तदत्तदामु अगणी समुच्छति, महिमाण य जुन्नताण भिगेसु अग्गी समुच्छति, अचेतणा
 नडत्थि अट्ठिगाणवि, एव वइदियाणवि, तदा न अट्ठिएसु जडा संमयति माणितव्य, धावराणं अचेतणाण पत्यगण आगासे, आगासे
 आनटताण अग्गी समुच्छति, अचेतणाण उणराधरारणिजोण अग्गी संमुच्छति, तद्विषाणाणि तु इंगाल बाले चचारि आला-

वगा । अथावरणं णाणाविधा, तमथावरणं वाउजोणीण, णाणाविधानं तसथावरणं, ण विणा वाउक्काएण वाउ(अगणि)आए संमुच्छ-
तिचि काऊण जन्थ चेव सचिचे वा अगणिकाओ संमुच्छति, एवं चत्तारि भाणितव्वा ॥ इदानीं पुढवि-णाणाविधानं तसथाव-
राणं सचिचेसु य अचिचेसु वा, सप्पाण मत्थए मणी जायति, हत्थीणवि मुत्तिचा, मत्थएसु सप्पाण य मच्छाण य उदरेसु, मणुस्सा-
णवि मुत्तसकराओ, अचित्ताणं पुणरिणमो कलेवरे छगणगादीणि लोणत्ताए परिणमंति, थावरणं सचिचेसु हंसपव्वगेसु मोत्तियाओ
जायंति, अचित्ताणवि लवणागरादिसु कट्टभादि लोणत्ताए परिणमंति, अगणीविद्वत्थानिगालादीणि लोणीहोति, एवं चत्तारि
आलावगा ॥ इदानीं सबसमासो-इहेगतिया सत्ता णाणाविधजोणिया णाणाविधा संभवा जे पुढविजोणिया जहा सण्हपुढवीए
सकरे पत्थरा समुच्छति प्रवालकायस्कान्तादयः, आउजोणिया सरीरेमघजोणि, पुढवी पुढगीए, एवं सेमाणवि, शरीराण्वेवाहारयंति,
कम्मुणा गईओ गच्छंति, णिरयादी, कम्मुणा द्विती उक्कोसमज्झिमजहणिया, कम्मुणाऽऽरियादिविपज्जासो, जहा मणुस्सो गेरईओ
होति, मणुस्सखेत्ता गेरइयखेत्तं गच्छंति, काले-गेरइयकालं गच्छंति, मणुस्सगतिभावा देवगतिभाव गच्छति, आयाणह अगुत्तस्मा-
हारे नरकादिः निपर्यासो, तस्मात् गुप्तः गवेसणा गहणे वासेमणासमिते णाणादि ३, सदा नित्यकालं यावदायुः, श्रपं निर्वाणं वा
गच्छति, गतो अणुगमो, इदानीं णया-जाणणा 'पायंमि णिग्गिहत्तवे' 'सव्वेसिं पि णया' इति आहारपरिणया सम्मत्ता ॥

एवमाहारगुप्तस्य सतः पापं कर्म न बध्यते, नाप्रत्याख्यानस्य इत्यर्थः, तेनाध्ययनं अपचक्खणकिरिया णाम, अनुयोग-
द्वारप्रक्रमः, णामणिप्फण्णे अपचक्खणकिरियापदट्ठानं-णामं ठवणा गाथा ॥१०९॥ दव्वपचक्खणंति दव्वेणवि पचक्खणं
दव्वभूतो वा पचक्खन्ति, तत्र द्रव्यस्य द्रव्ययोः द्रव्याणां वा पचक्खणं जो जं सचिचं अचिचं वा दव्वं पचक्खति तं दव्वं, तं

माधु नबगेण य माधुण मधिषादि मलयद्वयाणि ज्ञावजीवाए पद्यमयायाइ, मात्रगोवि य कोइ ज्ञावजीवाण आउहाय ज मज्ज
 मधिष, कन्दमुलफलानि पद्यस्वादि, कोइ मधिषं आउहाय वजेइ, अविष मत्रमयादि ज्ञावजीवाण पद्यमयाइ, कोइ विगती
 भेवि सख्यानां ज्ञावजीवाए पद्यस्वादि, यदि हि ण वा कोइ मयाता पद्यस्वन्ति को, मयागितिरजाण यागार करइ, मा
 गावि कवि ज्ञावजीवाए मद्यमयादि वसति, दस्वण पद्यस्वण जहा रजोहरेण हृत्पगतण पद्यस्वन्ति, दय्यहुतु साप
 कयाइ जहा घम्मिमहम्म, दस्वभूतो वा जो अणुवपुसो, गत दस्वपद्यस्वण, वतित्य ममण ! अतित्य पमणन्ति पट्टिगेइ ण, ज
 हा कोइ कयाइ ज्ञावतो कवि मणन्ति-ए इमिषि, मात्रपद्यस्वण दूविध-मूलगुणउत्तरगुण ॥१८०॥ गाहा, मूल मज्ज दसं
 व विमामा, गतं पद्यस्वण, इति किरिया, मा जहा किरियाद्वये, मात्रपद्यस्वणयाधिहारो, मात्रकिरियाण पयोगकिरि
 याए मद्युणकिरियाए वा, तस्म रस्वणहा मात्रप्रत्याख्यान तदिह वषण, कइ हाअइ मप्ययय अत्रत्याख्यानित्य ?, अत्र
 पद्यस्वणकिरियासु वरमाणस्म, अत्रत्याख्यानित्य क्रिया कर्मत्यनर्गन्तरमितिकृत्वा अत्रयमत्र कर्मवचो भवति, वत समारो
 इ तानि य इत्यत्र, अत्रत्याख्यान वर्जयित्वा प्रत्याख्यान प्रति यतित्य, नामलिप्फणो गतो गुणाज्ज गुण उचारयय-मुन
 मे आउस्तण मगधत्ता० (सूत्र ६४), इह मलु एतम्याख्यानस्यापमथ -मत्र प्रत्याख्यानित्य आत्मन पद्यस्वण भवति
 तदधिकृत्यान्यत, आता पद्यस्वणो अपद्यस्वणो यावि, भवति आत्मप्रहण आत्मन एवाप्रत्याख्यान भवति, न घटादीनां, कतर
 स्यात्तमन ?, यस्याप्रत्याख्यानक्रिया, क्रियत इति वाक्यत्रय जस्म ताव सख मावखजोगा पद्यस्वाया तस्य मद्यमात्रयोगप्र
 त्याख्यान क्रिया क्रियत, यस्यापि मद्यप्रत्याख्यानं तस्यापि यन प्रत्याख्यान, तस्यापि य न प्रत्याख्यान मात्रयोगा वनइत्य

धिः कर्मश्रवो भवति, प्रत्याख्यातेभ्यो न भवति, को पुण सो अपचक्खणी ? , जो किरिया अकुशलो, धर्मार्थकामार्थमोक्षार्थ
 वा क्रियमाणं कर्म क्रिया भवति, तद्विपरीता तु अशोभना क्रिया अक्रिया भवति, अक्रियासु कुशला अक्रियाकुशलाः, आह हि-
 'अनर्थेषु च कौशल्यं०' अथवा न क्रियाकुशलः अक्रियाकुशलः, अज्ञानरू इत्यर्थः, घटात्मवामः, अकुशलशब्दस्य नान्यप्रति-
 पेधः, आता मिच्छासंठिते यावि भवति मिथ्याप्रतिपत्तिः—मिथ्याध्यवसायः मिच्छासंस्थितिरित्यर्थः, ततो अततामिनि-
 वेशः, सो मिच्छासंठिती एवं धर्मसाधुमत्यप्रादिष्वपि योज्या, एवं तावदर्शनं प्रति मिथ्यासंस्थितिरुक्ता, आचार प्रति अनाचारी
 आचारत्तणं भावेति, मायी उज्जुत्तणं भावेति, जहा उदायिमारओ, असिन्नमूहओ वा, एगंतदंडोत्ति न कस्यचिदपि दण्डं न
 पातयति, पितुगपि, कतो तस्य मरिसेति, एगंतवालोत्ति णिच्चमेव ड्डेसु विमएसु अण्डेसु संपत्तेसु असंपत्तेसु दोहिवि आग-
 लिज्जड बालः, कार्यकार्यानिभिज्ञात्वाद्वा मूढो बालः इत्यनर्थान्तर, एगंतसुत्तेति यथाऽऽद्यम्वापसुप्तः शब्दादीना विपयाणां सन्नि-
 कृष्टाना मत्पुपप्रदो न भवति एवं सो हितहितकार्यानिभिज्ञत्वात् हिमादिसु कर्मसु प्रवर्तते, एगान्तग्रहण न पण्डितवालपण्डित-
 मित्यर्थः, आता सविचारः विचरति यस्य कायवाङ्मनासि स भवति मविचारः, मणवयणकायवक्के, तत्र मनोविचारः इदं
 चित्त्यं इदं मनसा प्रकृत्यं, नाग्निचारस्तु इदं वाच्यमिदं न वाच्यं, कायनिचारोऽपि इत्थं मया न कर्त्तव्यं इत्थं च कर्त्तव्यमिति,
 विचारमणवयणकायवक्कोसि तुम, न किञ्चि कुशलमकुशलं वा मनसा चिन्तयति, वाचा न द्रुवते, कायेन स्थाणुरिव न चेष्टंस्तिष्ठति,
 तस्यापि तावत्कर्मं वध्यते, किमंग पुण सविचारमणवयणकायवक्कस्स ? , आह—पुनर्वाक्यग्रहणं पुनरुक्तं, उच्यते, एककालं कदा-
 चिद्वा युगपत् योगितात् एवं सूक्तं भवति, उक्तं च—'काए बहुअज्झप्पं सरीराया०', आता आपण्डितपचक्खतातपावक्रम्मे यावि

गायु नयनेन य मायुष मचितादि सख्यद्वयानि जावजीवाए पषक्खायाइ, सावगोवि य कोई जावजीवाए आउन्हायं ज सख्य
 मविष, फन्दमूलफल्हानि पषक्खाति, कोइ मचिण आउक्काय वळेइ, अचिच मल्लममादि जावजीवाण पषक्खाइ, कोई विगती
 प्रावि मध्याना जावजीवाए पषक्खाति, यदि दि न वा कोई सगता पषक्खति कोई महाविगतिवजाण आगार फरेइ, साव
 गानि क्खि जावजीवाए मज्झमसादि वञ्जति, दब्बेण पषक्खाणं जहा रजोहरणेण इत्थगतेण पषक्खन्नाति, दव्वहतु वा पष
 क्खाइ जहा घम्मिमहम्म, दव्वभूतो वा लो अणुवपूचो, गत दव्वपषक्खाण, अतित्य ममन ! अतित्य वमणत्ति पडिसेइ एव,
 जहा कोइ कम्म जहा क्वचि भणत्ति-य ममिचि, मावपषक्खाण दुविष-मूलगुणउत्तरगुण ॥१८०॥ गाहा, मूल मन्व दसं
 य यिमामा, गत पषक्खाण, इदानीं किरिया, मा जहा किरियाहाणे, मावपषक्खाण्णाविफ्फारो, मावकिरियाए पयोगकिरि
 याए मनुजामकिरियाए वा, तस्म गम्भगङ्गा मावग्रत्यास्यानं तदिइ वर्णेत, कइ होअइ तप्पखइय अप्रत्यास्यानित्व ? , अप
 षक्खाणकिरियासु वरमाणस्म, अग्रत्यास्यानित्व क्खिया कर्मेत्यनर्धान्तरमिति क्खत्वा अवश्यमय कर्मवधो भवति, ततः संसारो
 दूत्वानि य इत्यय , अग्रत्यास्यान वर्जयित्वा ग्रत्यास्यान प्रति यतिनल्य, मामणिप्फण्णो गतो सुचालाव सुण उच्चारयेब्ब-सुत
 मे आउमसतण भगयत्ता० (सूत्र ६४), इह खलु एतस्याव्ययनस्यायमर्थ - सत्र प्रत्याग्यानिन आत्मन पषक्खाण भवति
 तदधिकृत्योच्यते, आता पषक्खाणी अपषक्खाणी याति, भवति आत्मग्रहण आत्मन एवाग्रत्यास्यान भवति, न घटादीनां, क्वतर
 स्यात्तमन ? , यस्याग्रत्याग्यानक्रिया, क्रियत इति वाक्यम् ।, जम्म ताव सख्य मावज्जोगा पषक्खाया तस्य मध्यसावज्जयोगप्र
 त्याग्यान क्रिया क्रियत, यस्यापि अग्रत्यास्यानं तस्यापि यन ग्रत्यास्यान, तस्यापि य न ग्रत्यास्यानाः मानज्जयोगा तत्प्रत्य

यिकः कर्मार्थो भवति, प्रत्याख्यातेभ्यो न भवति, को पुण सो अपचक्वानी ? , जो किरिया अकुशलो, धर्मार्थकामार्थमोक्षार्थ
 वा क्रियमाणं कर्म क्रिया भवति, तद्विपरीता तु अशोभना क्रिया अक्रिया भवति, अक्रियासु कुशला अक्रियाकुशलाः, आह हि-
 ‘अनर्थेषु च कौशल्यं०’ अथवा न क्रियाकुशलः अक्रियाकुशलः, अजानक इत्यर्थः, घटात्मवामः, अकुशलशब्दस्य नान्यप्रति-
 पेधः, आता मिच्छासंठिने यावि भवति मिथ्याप्रतिपत्तिः—मिथ्याध्यवसायः मिच्छासंस्थितिरित्यर्थः, ततो अतत्ताभिनि-
 वेगः, सो मिच्छासंठिती एव धर्मसाधुमत्यपात्रादिष्वपि योज्या, एवं तावदर्शनं प्रति मिथ्यासंस्थितिरुक्ता, आचार प्रति अनाचारो
 आचारत्तण भावेति, मायी उज्जुत्तणं भावेति, जहा उढायिमारओ, असिन्नमूढओ वा, एगतदंडेत्ति न कस्यचिदपि दण्डं न
 पातयति, पितुरपि, कतो तस्य मरिसेति, एगंतबालोत्ति णिच्चमेव इडेसु विमएसु अणिडेसु संपत्तेसु असपक्केसु दोहिवि आग-
 लिज्जइ बालः, कार्याकार्यानिभिज्ञात्वाद्वा मूढो बालः इत्यनर्थान्तर, एगंतसुत्तेति यथाऽऽद्यस्वापसुप्तः शब्दादीना विषयाणा सन्नि-
 कृष्टाना मत्युपप्रदो न भवति एवं मे हिताहितकार्यानिभिज्ञत्वात् हिमादिरु कर्मसु प्रवर्त्तते, एकान्तग्रहण न पण्डितवालपण्डित-
 मित्यर्थः, आता सविचारः विचरति यस्य कायवाङ्मनासि स भवति सविचारः, मणवयणकायवक्के, तत्र मनोविचारः इदं
 चित्यं इदं मनसा प्रकृत्य, वाग्विचारस्तु इदं वाच्यमिदं न वाच्य, कायविचारोऽपि इत्थं मया न कर्त्तव्यं इत्थं च कर्त्तव्यमिति,
 विचारमणवयणकायवक्कोसि तुम, न किञ्चि कुशलमकुशल वा मनसा चिन्तयति, वाचा न द्रुवते, कायेन स्थाणुरिव न चेष्टंस्तिष्ठति,
 तस्यापि तावत्कर्म बध्यते, किमंग पुण सविचारमणवयणकायवक्कस्स ? , आह—पुनर्वाक्यग्रहणं पुनरुक्तं, उच्यते, एककालं कदा-
 चिद्वा युगपत् योगिनात् एवं सूक्तं भवति, उक्तं च—‘काए बहुअज्झप्प सरीराया०’, आता अपण्डितपचक्वत्तातपावक्रममे यावि

भयति, पठिहृत पपञ्चानं पठिसुचित निवारितमित्यर्थं, न पठिहृतपञ्चमलातपावकम्भो अपठिहृतपञ्चमलातपावकम्भे य, आह
 पुनरुक्त प्रागुक्त, आता अपञ्चमलाणी याधि भयति, इदानीमपि अपञ्चमलागदणा पुनरुक्त, उच्यते, तत्राप्रत्याख्यानानी उक्तो,
 नवूक्त किमस्याप्रत्याख्यानमिति !, इह तु अप्रत्याख्यानतस्यैतत्कार्यमिति वा पठिहृतादि, यथाप्रत्याख्यानानी न प्रत्याख्यानानि तदु-
 च्यते, किंपिह हिमादि पापकर्म तदस्याप्रत्याख्यान अपठिहृतपञ्चमलातं, इह स्वस्तु एव इति य उक्त अपञ्चमलाणी न तु
 देममन्यपञ्चमलाणी वा, स एव च असंभतो अविरतो यद्धो असंभतो अविरतो यद्विस्मृत असंभतो अविरतो या अपठिहृतपञ्च-
 मलातपावकम्भ मकिरिह असंभतो एव त्वान एगंतद्वो सुतो एम धालेति बाले अविचारमन्त्रयणकायवच्छेदि, अधि
 करणेशु अपठिहृतपञ्चमलात० सुविणमपि न पस्मसिचि केमि स्वमान्तिकं कर्म नय न गच्छतीति, अस्माक तु स्वमान्तिक कर्म
 अविरतप्रत्ययादभ्यते, सो अ पुन असंभते अविरत भाव अविचारवके अप्वेक स्वममपि न पश्यति यत्र प्राणवशादिकर्म कुयति
 तदापि य से पाव कर्म कञ्चति पश्यत इत्यथ व्यापनापञ्च तत्थ चोदए पण्णवग एव चवत घयासी (सूत्र ६५) काय
 सद्भि मनाराद्यायोगैराभ्यवहति कर्म पश्यत इति युक्तमेतत्, यत्पुनरुच्यत-असंतपण मणेण पावएण असंतपणं०, असंता
 अविद्यमायस अमनस्करादिफलन्द्रियाणां संनिनां तु अप्रयुज्यमानेन मनसा पठिहृदिपाण वाया वरिष जेमिपि अतिथ तेमिपि
 अप्रयुज्यमानया वाचा काय सर्वपापण्णति त्रिभिरेपि योगैरविचारत्रावकस्मपि, सुविणमपि अपस्सतो हिमादि पावकम्भे गो
 मयति, एगान्त आकाशं, यथा-काशममनस्करादिषट्पञ्चाच कर्मणा न पश्यते एव तस्यापि पञ्चो न युक्त, फस्स पा त
 हेतु ! कस्मादुतारित्यथ, अय कस्मातेता कर्म न पश्यते !, उच्यते-अयोगित्वात्, इह हि अण्णतरणं अण्णतरमनस्कस्य

निरुद्धविचारमनःप्रयुक्तमनोवाकायकमिण इत्यर्थः, अप्येकं स्वमं पश्यतः एवंगुणजातीयस्य गुणाभिनिवेशः क्रियते, अथवा वचं
 प्रतिगुण एवामौ भवति येन गन्ध्यते कर्म, युक्तमेतत्, तत्थ इच्चेवमाहंसु एवमाख्यान्ति, असंतणं एंवईए काणं तस्म अम-
 वणवकस्स अविचारजाववकस्स सुविणमवि अ पावे कम्मे कज्जति, जे ते एवमाहंसु मिच्छं एवमाहंसु वा, चोदकः पथः, एनं नदंतं
 चोदगं पणवणे एवं वयासी-जं मया लघु वृत्तं स्यात्, किमुक्तं?—असंतण मणेण पायणं जाव पावे कम्मे कज्जति तत्तम्यक्
 न मिथ्येत्यर्थः, कस्स ण त हेतु कस्माद्धेतोरित्यर्थः, तत्थ छज्जीवनिकाया हेतुं, न व्यापादयितव्याः, इतिहेतुरुपेयप्रमाणे,
 तंजहा—पुढविकाइया जाव तस्मा, इच्चेहि छहिं जीवनिक्काणहि रुदाचिदपि न तस्य अयधकचित्तमुत्पयते, अनुत्पद्यमाने
 च अवधकचित्ते तस्याप्रत्याख्यानिनः तेषु आता अपडिहतअपचक्खातपाक्कम्मो, अपडिहतअपचक्खातपाक्कर्मत्वादेव चास्य
 णिच्चं पसद जाव दंडे, णिच्चं मवक्कालं, भुजं शठं प्रशठं, मततं निगन्तरमिन्यर्थः, विविधो अतिपातः, अतिपाते अनिशब्दस्य
 लोपं कृत्वा वियोपाते इति भवति, तेन वियोपाते चित्तदंडे, तजहा—पाणातिघातं, वर्त्तमानस्येति नास्यशेषः, तत्र प्राणा 'छजाया
 पुढवादि' एवं सुमानादेऽपि, अपडिहतअपचक्खातपाक्कर्मत्वादेव णिच्चं पमदं अलियभागणे चित्तदंडे, अदिणाहणेवि णिच्चं पमदं
 परस्वहरणचित्तदंडे, मेथुणे णिच्चं देवादिमेथुणसेवणे पमदचित्तदण्डे न किंचि दिव्यादि भंशुनं परित्तरतीत्यर्थः, मयंपरिप्रदगणं
 पसदचित्तदण्डे न किंचिन्न परिगृह्णातीत्यर्थः, कोहेण ण कस्स न स्समदअप्येव मानापिप्पोः पुत्रस्य वा, एं सेसेगु विभामा, सिन्हा-
 दमणं प्रति, तम्हा ते चेव मिच्छंते पसदचित्तदंडे संस्मारमोचकवैदिकलोकायतिलोकोः शुलान्दिभिः भावितान्तगन्मा, न
 शक्यते तस्मादमद्रहान्मोचयितुं, स्यादेव बुद्धिः—अशुर्वतः प्राणातिपातं कथं तन्प्रत्ययिहं कर्म गन्धन उति प्रतिज्ञा, स एव न

दूतान्तापिदिदत्तपञ्चमस्यातपापकर्मत्वादिभिर्दुसुमिनिदन्त, तस्य म्बु यषण्णि दिदुते, से जहाणामए वइए गाहावइस्स वा बाव
 रायपुरिमम्म वा सोई ताए पिति अविरोधेवि पुण वा मारेति, कोइ पुच अविरोधे पितरं मारेति, कोइ दोषि ते मारेइ, अण्णं क्विचि
 अघोमएदंदडाएवादि दुक्कए उण्णतयति, एव राजा रायपुरिमाणवि विमामा, स तु अपक्कते वा ववखण भिदाएसि-अण्णो खण
 मरता माग्रतमधणिक्कोइइ क्कणन ताएत्तराति पुत्रं पिचाइ च रोगतिगिच्छ वेत्यादि पथादधयिप्यामि खण लवुधुति यावचस्स
 छिट्र लभे, तस्य खणो, एए चत्तारि भग्गा, नागाजुनीया अण्णो अक्खण्णवाए तस्स वा पुरिमस्स वा छिट्र अलन्ममाणे णो
 यहति, त उदा म गणो मविस्सति, तम्म वा पुरिसस्स छिट्र लमिस्सामि तदा म पुरिसे अबस्सं यवेतब्बे मविस्सति, एव मणे
 पदारमाप्पति एए मन प्रचारयन् सङ्खल्लयभित्थय्यं, सुखे वा जागरमाणे वा, सुखे कप पट्ठत इति चेत् ननु सुसोऽपि खम किल
 पण्यन् तमेगामिप्र घातयति, तद्वयादा अपैति, त वाऽमिन्न न पश्यन् त मयाइनुवावति, किञ्चान्यत्-अत्याख्यानं च आचाराद्
 अनाचारतश्च प्रत्याख्याता, उक्तं सत्यं, चत्तारो वणिज इणन्त, मित्र एवामिन्नभूत अमित्रीमवतीत्यर्थः, मित्रस्सं तिष्ठतस्म
 संगेण यद्यपि सिद्धिदुरयानामनशानादिविनय विधमहतु एवोपचाराद्वा कस्यचित्त्रयुक्ते तथापि दुष्टदण इवान्तर्दुष्टत्वादमौ अम
 द्वायापार इति, अमद्वात्रोपचारात् इति कन्या मिथ्यासञ्चिता घय भवति, मित्र पसइ अहा पीरणन्तम्बस्य अण्णोऽणेण गतमूलो
 दुक्कए उज्जेन्तु एव तम्मवि मा वचपरिणामो वेरा दुःख्व उग्गेन्तु, मारेऊणवि ण उवसमति, अहा रामो कत्तधीरिय पिति व
 घवरियं मारऊणयि अणुयमंसण्ण मम वारा गिन्नगभिय पुइयिं कासी, आइ हि-‘अपकारममन कर्मणा, न नरस्तुष्टिमुपैति अक्कि
 मान्। अधिमां दुन्नइरियतनां, टिपतां मूलमन्नपमुदरन् ॥ १ ॥’ एए एटान्त, अथो एवमेव बालयि सज्जेसि पाणाणं साव

सत्ताणं अविरतत्वात् अमिच्छभूते मिच्छासंठिते णिच्चं विउवाते अप्रत्याख्यानत्वात् प्राणातिपातस्य तत्प्रतिकेन कर्मणा जस्स दिया
वा रातो वा जाव जागरमाणो वा बध्यते. यथा तस्य राजादिघातकस्य अनुरूपशमिते वैरे घातकत्वं न निवर्त्तते एवमस्यापि अप्र-
त्याख्यानिनः सर्वप्राणिभ्यो वैरं न निवर्त्तते, अनिव्वत्ते च वैरे प्राणवधप्रत्ययिकेन कर्मणा असौ बध्यत एवेति, उक्तः उपसंहारः,
निगमनस्यावसरः, 'प्रतिज्ञाहेत्वोः पुनर्वचने निगमन'मितिकृत्वोच्यते—तस्मादपडिहतपच्चक्खायपापकर्मत्वात् तस्य अकुर्वतोऽपि
प्राणातिपातं तत्प्रत्ययिकं कर्म बध्यत इति, पंचावयवमुक्तं, एवं मुसावादादीसुवि योजयितव्यं जाव मिच्छादंसणसल्ले, इक्केके
पंचावयवं, एस खलु भगवता अक्खाओ असंजते अघिरतो अपडिहतजावपावकम्मे, एवं पण्णवत्तेण वहगदिट्ठते उपसंहृते चोदक
आह—जहा से वधके तस्स वा गाहावइस्स जाव पुरिसस्म पत्तेयं पत्तेयं वीप्सा, एक्केकं प्रति प्रत्येकं, कोऽर्थश्च ?—यस्मिन् तस्या-
पकृतं तस्मिन्नेव तस्य वधकचित्तमुत्पद्यते नान्यत्र, अन्न ह्यसौ वधकः प्राप्तमपि तत्संबन्धिनं पुत्रमपि न मारयति, तस्मिन्नेव कृता-
गसि वैरिणि तद्वधकचित्तं मनसा समादाय गृहीत्वा इत्यर्थः, अमुक्तवैरः दिया वा रातो वा जाव जागरमाणे अमित्तं जाव
चित्तदंडे एवामेव बाले, एवमवधारणे, एवमसौ बालः सत्त्वैसि पाणाणं, किमिति वाक्यशेषः, पत्तेयचित्तं समादाय, कतरं चित्तं
समादाय ?, वधकचित्तमित्यर्थः, दिया वा जागरमाणे वा राओ वा अमित्रभूते, मिच्छासं णिच्चं जाव दंडे भवति, सो चेव
चोदओ एवं पच्छा भणति, णोत्ति, स्याहुद्धिः—कथं न भवति ?, पच्छा सो चेव चोदओ भणति—इह खलु इमेण समुस्सएण शरीरं
चक्षुरादीणां इन्द्रियाणा मनसश्चाधिष्ठानं इमेनेति मदीयेन, पणवगं वा भणति—त्वदीयेन चक्षुपा, तदीयेन चक्षुपा न दिहा पुव्वा
सुक्ष्मत्वात्सन्निकृष्टा अपि, स्थूलमूर्त्यस्तु विप्रकृष्टत्वाद्वा दृश्यते, तस्मान्नो दृष्टा, श्रोत्रेण न श्रुता, मनसा न श्रुता, एभिरेव त्रिभिः

१२० गेयमनोभियथारिपय न शुत, भुर्तरपि धिद्राना न भवन्ति, जम्हा य ते तेण न दिद्वा वा सुसा वा विष्णाया वा अणव
 मारिणो अण्वपुज्यमानाय इत्यत तस्य तसु को पचेय दिया वा ज्ञान जागरमाणे वा अभिच जाव दढे, कथ भविष्यति इति
 पणिग्हा ण्णुरत्तइ येन, एय चोदण्ण युग पण्णतो मर्गाते-इइति तस्म अपयस्खाणियस्म अणवक्कारेसु अणुवजुअमायेसु यत्
 मन्निहण्णु विप्रहण्णु चयन्ति न उप्पयति तद्वावि मो तेसु अविरतिप्रत्ययादमुक्कवेरो भवति ॥ तस्म भगवता पुविधा
 दिट्ठमा पण्णत्ता, तज्जहा-संनिदिट्ठत असनिदिट्ठत य (सूत्र ६७), संघा अस्पास्तीति सञ्चिका; न संघी असण्णी, असंघी
 टणन्त क्रियते, मन्निदिट्ठते २ इम संणिपच्चिदिया पच्चदिवि पञ्चचीहि पञ्चवगा एतेमि छडीवनिकाण पण्णु बुधति, कायग्ग
 इप्पदि णा छडीयनिरूप आरम्भत, न या आरम्भते, यां प्रतीत्यापि वैरिणो, वैरिणो वैर च म्रयते अत्रितस्य, से एगओपि चोदओ
 उगति, एम या अण्ण वा कोइ इद पुढविद्यण्ण, पुढविनि सर्वा एव पृथिवी अविच्छिद्या, तद्विदेषास्तु लेलुसिलोपललवणादय
 कृत्यन्त, नन तमि तस्मात् नदति, ननति सिल वा लेलु वा सिद्ध, लवण्ण वज्जनं लवणयति, तस्मिन्निति चक्रमणादि करोति,
 तस्मादिति मुत्पिण्णान् घग्गदि रुगति, तदिति तद्व मूल्य मलयति, एव तात्त्वय करोति, अण्णेण वा कारवेति, तेहि केव
 हउहि पमारिहि नेन नम्मिस्सस्मादति, जो यय ण तस्म एव भवति-इमेण वणि, तज्जहा-कण्णमद्धिआए वा ५ जाव से जा जाव
 टिति, वामण्णे वा दूर वा, कण्हा वा ज्ञान पण्णमचित्तातो, एतया किञ्चि १, लिपण अण्णुस्खणमसोयादी करोति, अण्णेण वा,
 जति य विप स ण्णयण कउ तद्वा तदा विसममाण्ण वणत्थे मति अण्णग या गुणान्तरे तुरयगुणाए, जो एव भवति अमुगाय
 वा २ व्यानार्दान करिष्यामि, इत्थ स गमारन्ति, तथथा-चिद्धवण भिमीण वा उयारादिवास्तिण वा, न एव सो पुढविक्का

यानो मन्त्रागो चैव अपडिहत्तपञ्चकत्वात्पात्रकर्म्ये याचि भवति, से एगे आउ० ण्हागपियणसेअगभंडो नगरगश्रुणादी, जड विसेमो
 भवति स्वादूउदकादिषु तथापि ममास्वादाविशेषो, तेउकाएणवि पयणविपाचणप्रकाशादि, स्वात् धातुत्रादिको, महिपञ्चगगादि-
 चिंशेषस्तथापि महिपीछगणेषु अविसेमो, एवं अगिगरुम्मियदीणं खदिरांगारादिषु त्रिसेसेऽत्रि समाणासु खादिरगालेसु अविसेमो,
 एव वाउकाएणवि विवूवणथीयणादिसु, धुगणनावागमणादिसु वणस्मत्तिराएण, कंदादिममाणे विभामा, तस्माएणं वेण्दियादि
 समाणे विभामा. तदूपयोगस्तु पानवहनआज्ञापनमांमाधुपयोगादि, से एगइओ छहि जीवनिक्काएहि किच्च करेति कारवेइ वा, छहिं
 जीवनिक्काएहिति संयोगेण तिगचउपंचलसंयागा विभासितव्वा, तत्थ संयोगे दव्वग्गिणिदरिसणं, जहांकोड वणदव विज्झवेमाणो
 धूलि तत्थ लुभति पाणियंवि अगणीवि पत्तिदव्वं देति वातंवि बाहविकखोभणादीहिं वणस्मइं रुक्खमालिमादीहिं, तसा च
 तेसु चैव काएसु संसिता सुत्रिगउवयोगादिणा गोधं वा पुच्छं घेत्तूण ताए समेति, ण पुणाइं से एव भवति इमेणं वा इमेण वत्ति,
 दुगसंयोगेण वा जाव लुक्कायसंयोगेण वा, णिच्चं करेत्तिवि, ण कदाड उतरमत्ति, असंजते जाव कम्म, तंजहा—पाणातिवाते, एवं
 मुमावातेऽवि, ण तस्स एवं भवति—इदं मया वक्तव्यमनृतं इदं नो वत्तव्वमिति, से य ततो मुमावाआतो तिविहेण असंजते, अदिण्णा-
 दणे इदं मया घेत्तव्वं अमुगस्म ण, मेथुणं इमं सेवि इमं ण, परिगहे इमं वेत्तव्वं इमं ण, कोहे इमस्स रुसितव्वं इमस्म ण, एवं जाव
 परपरिवाए इमं वा विभामा, मिच्छादंसणे इमं तच्चमिति शेषमतच्चमिति, स्याद्विचाराणा ण भवति, अभिग्रहे तु मिच्छादंसणे यत्ते-
 नाभिगृहीतं तत्तस्य तच्चं प्रतिभासते, सेसेसु अणमिग्गहिएसु ण तस्स एतं भवति इमं तच्चमिमं अतच्चमिति, एस खलु अक्खाते
 असंज तेतस्याकुर्वतोऽपि हिसादीणि पापानि अचिरतत्वात्कर्मजस्समाश्रवत्येवेति सिद्धान्तो, सेचं मणिदिट्ठो ॥ से किं तं अस-

१३ भोगमनाभियशाप्रिय न युतं, युर्तरपि विज्ञाता न मयन्ति, जम्हा य ते तेण ण दिट्ठा वा सुवा वा विष्णाया वा अप्पव
 झरिणो अप्परायुपमानाअ इत्यतः तस्य तसु णो पचेय दिया वा जाव जागरमाणे वा अभिच जाव दढ, कय मविप्पयति इति
 पण्यिहो अप्पानद पेय, णय थोदण्ण वुत्त पण्णान्तो भण्णति-जइरि तस्स अप्पवस्त्वाणियस्स अप्पवकारेसु अणुवजुअमाणेसु यतः
 मथिरएणु मियहणेणु वचचिण ण उण्णअति तह्मावि मो तेसु अविरतिप्रत्ययावमुक्तेरो मवति ॥ तस्स भगवता सुविद्या
 दिट्ठता पण्णत्ता, तज्जहा-संनिदिट्ठत असनिदिट्ठत य (सूत्र ६७), सज्जा अस्यात्तीति संघिकः, न संघी अमण्णी, असंघी
 एणान् नित्तं, मथिदिट्ठत २ इम सणियचिदिया पचविदि पअसीहि पअसगा एतमि छडीवनिक्काए पइव वुचति, कायग
 हणहि णय छज्जायनिक्काए आरम्पते, न या आरम्पते, यां प्रतीत्यापि वेरिणो वैरं य दयते अविरतस्य, से एगओचि चोदओ
 वुचति, तुम या अण्ण या कोद इद पुढविअण्ण, पुढविचि मरं णव पृथिवी अविस्रिया, तद्विअेपास्तु लेखुसिलोपलवणादय
 मत्यन्तं, तन तेमि तस्माद् तद्वति, तनति सिल या ललु या खिवद, लण्णेण वज्जण लवणयति, तस्मिभिति चक्रमणादि करोति,
 तस्मादिति नूनपिण्डान् पयादि कराति, तदिनि तद्वं मूख्य मअयति, एयं तावत्त्वय करोति, अण्णेण वा कारवेति, तेहि खेव
 इउहि पमारिदि तन मभिमंत्तम्माडेति, णो येय ण तस्म एव मयति-इमेव वभि, तम्हा-कण्ठमहिआण वा ५ जाव से जा आव
 निति, थामण्ण या दूर वा, कम्हा वा जाव एणगममियातो, एतया किंचि १, लिपणअन्मुस्वण्णतोयादी करोति, अण्णेण वा,
 वति य निय म एगउआण कअ तहा तहा विरमपाअण्ण वणत्वे मति अण्णेण वा गुणान्तर तुवयगुणए, णो एव मयति असुगाय
 ३ २ म्मानादीन करिण्णामि, जइय स गमाउडति, तयथा-चिद्वरण पिसीयण वा उपागादियासिरण वा, म एव तो पुढविक्का

यातो मन्वाओ चैव अपडिहत्तपच्चक्खातपावकम्मे यावि भवति, से एगे आउ० ण्हागपियणसेअगभंडोयगग्गधुनणादी, जड वियेओ भवति स्वाहुउदकादिषु तथापि ममास्वादाविशेषो, तेउकाएणवि पयणविपाचणप्रकाशादि, स्यात् धातुवादिओ, महिपच्छगगादि- विशेषस्तथापि महिपीछगणेषु अविसेओ, एवं अग्गिक्कम्मियादीणं खदिरांगारादिषु वियेसेसेऽवि समाणासु खादिरगालेषु अविसेओ, एव वाउकाएणवि विधूवणधीयणादिसु, धुवणनावागमणादिसु वणस्मत्ति काएण, कंदादिममाणे विभामा, तमकाएण वेइंदियादि समाणे विभामा, तदुपयोगस्तु पानवहनआज्ञापनमांसाद्युपयोगादि, से एगइओ छहि जीवनि काएहि किच्चं करेति कारवेड वा, छहि जीवनि काएहि ति संयोगेण तिगचउप्पंचलसंयागा विभासितव्वा, तत्थ संयोगे दव्वग्गिणिदरिसणं, जहा कोड वणदव्व विज्झवेमाणो धूलि तत्थ लुभति पाणियंपि अगणीवि पत्तिद्वं देति वातंपि ब्राह्मविकखोभणादीहि वणस्मइं रुक्खमालिमादीहि, तसा च तेसु चैव काएसु संसिता सुन्निगउवयोगादिणा गोधं वा पुच्छं घेत्तूण ताए समेति, ण पुणाइं से एव भवति इमेणं वा इमेण वत्ति, दुगसंयोगेण वा जाव छक्कायसंयोगेण वा, णिच्चं करेतिवि, ण कदाइ उवरमति, असंजते जाव कम्मे, तंजहा—पाणातिवाने, एवं मुमावातेऽवि, ण तस्स एवं भवति—इदं मया वक्तव्यमनृतं इदं नो वत्तव्वमिति, से य ततो मुमावाआतो तिविहंण असंजते, अदिणा- दणे इदं मया घेत्तव्वं अमुगस्स ण, मेथुणं इमं सेवि इम ण, परिग्गहे इमं वेत्तव्वं इमं ण, कोहे इमस्स रुसितव्वं इमस्स ण, एवं जाव परपरिवाए इमं वा विभामा, मिच्छादंसणे इमं तच्चमिति शेषमतच्चमिति, स्याद्विचारणा ण भवति, अभिग्रहे तु मिच्छादंसणे यत्ते- नाभिगृहीतं तत्तस्य तत्त्वं प्रतिभामते, सेसेसु अणभिग्गहिएसु ण तस्म एतं भवति इम तच्चमिमं अतच्चमिति, एम खलु अक्खाते असंज तेतस्याकुर्वतोऽपि हिंसादीणि पापानि अविरतत्वात्कर्मजस्रमाश्रयत्येवेति सिद्धान्तो, सेतं सण्णदिट्ठतो ॥ से किं तं अम-

चिद्विद्वत्त्वे !, अस्मिन्विद्वत्त्वे संज्ञीनामसंज्ञीनां मनःमद्रूप्यतया तदभावाभावश्च तीव्रतीव्राध्यवसायकृतो विद्वेष प्रसुप्तमत्तमूर्च्छितो
 नरादिति विज्ञेयः, न इमे अस्मिन्विद्वत्त्वे तज्ज्ञा-पुष्टविद्वत्त्वा वा जहा छद्रा वेगतिषा तस्मा पत्न्या, ते तु वेदविद्या जाव संसृष्टिमपचि-
 द्रियतिरिक्त्वापि, संसृष्टिमपणुस्मा य, जमि बरिय तस्मा वा जाय वदति वा तेषां हि मनःमद्रूप्यतायाऽभावात् प्रसु
 त्तानामिह पदुविज्ञान न भवति, तदभावे तेषां तर्कादीनि न संभवति, तर्को मीमांसा विमर्श इत्यनर्थान्तरं, यथा संज्ञिनः स्थानु
 पुरुषविज्ञानमित्रा मन्दप्रज्ञाद्व स्यात्पुरुषोचिते वेद्व तर्कयति किमय स्यात्तुः ? इति, एवमसंज्ञिनां ऊर्ध्वमात्रालोचना तर्का
 न भवति स्यात्तुः पुरुषो वेति, सज्ञान संज्ञा पूर्व इत्येव उत्तरकालमालोचना, न एवायमर्थ इति प्रत्यभिज्ञान प्रज्ञा, भृशं ज्ञा प्रज्ञा,
 अस्यमिषारिर्मात्यर्थं, मनन मन मतिरित्यर्थः, मा धावप्रज्ञादिः, वयतीति वाक् लिङ्गेन्द्रियगलधिलास्तित्वाद्यपि, वाग् विद्यते
 द्नीन्द्रियादीनां त्रयानां तथाप्येषां पापं हिमादि क्तोमि कारयामि चेत्यध्यवसायपूर्विका न वाक् अवागेन मन्तव्या, सदसतो
 गविज्ञप्तात्, यदज्योपतन्त्येकमनमुत्तममत्ततापन्नं पुष्पाद्यवद्व स्या पापकरणाय अण्वेदि वा क्त्वेति य, यद्यपि न क्त्वरयन्ति न
 दृश्यन्ति स्वय नहति न पाला, मन्वेमिपि पाषाण ४, अग्नितत्वात् दिया वा रातो जाव अमिचमृता मिच्छा णिष पमद जाव
 ददति पाणाश्वात, न जहा मृमावादेऽपि, तथा भूओ अधुवः विद्युवत्वाच्च कम्पणो, न मृमावाता विरतो भवति, एतेऽपि अयामता
 अप्यन्ति चिक्किचिक्किन्द्र करमाणा मृमावातातो न विरता भवति, अप्येव संज्ञीनां वाच्यावाच्यविद्वेषोऽस्ति, तेषां तु तदभावात्
 मर्मण्य मिच्छा भवति, अदृष्टमपि तेषामिदमस्मदीय परस्मिन्मिच्छा विचारणाऽमम्भवात् अदृष्टादान मर्ष स्तेयं भवति, यद्यपि किञ्चि
 क्काष्टाष्टाग्न्यादि ममीन्द्रन्ती तथापि तत्तेषां केन दक्षमित्यदृष्टादानं भवति, मणूनमपि मश्चिक्कादीनि नपुसक वेदं वेदयति, आद्यायेपु

न इत्येव परिग्रहः, क्रोधोऽप्येवा, न तु तीव्रः, जात्र मायामोसोत्ति विभासा, मिच्छत्तं अणभिगहितं, इच्चं जाण णो चेव मणो
 णो चेव चई पापं क्तुं कारयितुं वा सन्वेमि पाणाणं ४, कतरेसिं सत्ताणं असण्णीणं दुक्खवत्ताएत्ति दुक्खावणाए, परिताडणं
 माणं वा दुक्खवणं वा, स्वजनधनविप्रयोगो शोकः, जीरणं जूरणं स्वजनविभवानामग्रासौ प्राप्तिविप्रयोगेन, त्रीण्यपि कायवाङ्म-
 नोयोगान् तापयति तिप्पायणा सर्वतस्तापयति परितापयति, बहिरंतश्चेत्यर्थः, अमण्णी सण्णिमादि, मच्छो मच्छं, मणूसो वा, खज-
 माणस्स जं दुक्खं ततो मो दुक्खावणातो अपडिविरते, विभावैः दुक्खतोवि दुक्खावेति, तच्चाधनानां सधनानां च तस्मिन्नष्टे मृते वा
 शोको भवतीत्यतो शोचावनादविरता, जूरेति जेमिं बहुविप्रयोगं करोति जे वा तद्भक्षिते णो जीवंति ण मरेति ते झूरंति, त्रिभिस्ता-
 पयंति तानेव भक्षमाणा परितापयंति च, तद्धान्धवाश्च, असंणिणोवि ते संणिणो इव ते दुक्खावेति, जेसिं मणो नत्थि तेवि मणवज्जेहिं
 दोहिं, दोविति सोमेवि तेसिं मुच्छितो भवति, इच्चं तस्स सण्णी असण्णी वा दुक्खावणा जात्र परितावणातो अपडिविरता, वधस्ताडणं
 मारणं वा सिंगपुरादीहिं विसंताण गवियाओ, एतेहिं चेव बह्वंधणादीहिं परिकिळेसेन्ति केइ, आख्यायन्ते बन्धमोक्षविद्वद्भि-
 स्तीर्थकरैः णिच्चं मुमावादे उवजीवसि, दंसणसण्णे उवउत्तं, अमण्णिदृष्टान्तद्वयं किमनेन माध्यते ?, सण्णिणो य अहणंता अमणंता
 य अविरतत्वाद् वध्यते, तथा चावभापितं च जे मणेण णिव्वत्तणं निक्षेपाधिकरणं संजोयणि णिसरणंति अधिकरणं
 णिव्वत्तितं अवसट्ठं च, स तेण परंपरभवगतोवि अणुवज्झति, तज्जापनार्थमिदं सूत्रं—‘सव्वजोणियावि खलु सत्ता’ कामं मवें
 योनिग्रहणादिदहणप्रयोगयोगा कायव्या, इह खलुशब्दो विशेषणे, ग्रहणात्कायग्रहणं मंतव्यं, कायाधिकारश्चानुवर्त्तत एवेति, तत्थ
 पंच काया तसकायवज्जा, णियमा असण्णी, तसावि वेइंदिया तेइंदिया चउरिंदिया तिरियमणुस्सा य संमुच्छिमा असण्णी, जे संमु-

चिन्तयेद्विज्ञो उग्ररज्ज्ति गेरग्रयदेवमु तऽवि जाय अपञ्चसगा ताव अमण्णी नय, मण्णी होआ अमण्णी, मण्णी जहा
 भवति तो अमिभिभागाय, निमगत सिद्धा, तण्ण कथिन् संघी वा जीवः निमर्गमिद्धः, तत्र भूयश्च धानागण्णीयकर्मोदयादसम्भोत्व,
 तत्परत्थयोपप्रमात्सञ्चित्व, 'एव यस्याधित द्वयो'रिति तेन संघिनः पूर्व, तत्प्रतिपद्यातु पुन' प्रतिपेव क्रियते, न सञ्घो, तत्र सञ्घिना
 व्याख्यात इतरसु निवृत्ताः कथाः तेन संघिन' आदावभिवीयते, यथापि अमयाग्रा तत्रापि सुगसुरययपदेआदव क्रमो भवति,
 जहा आगमाम्पो पुरिमो भवति निद्रोदयान् निद्राघयाण पुन प्रतिपुष्यत प्रतिपुदय पुन स्वापिति, एव सञ्चित्व जीवानां नेमि
 भिक न निमर्गिगरुमिति बोद्धव्य, यग्मावेषां कायानां न निमर्गो संघित्वमसञ्चित्व वा नस्माद'योऽयसक्रमत्यमरिद्ध, अविरुद्ध
 च तस्मिन् गतिप्रत्यागतिलक्षणं युक्त, यतोऽपदिश्यते होअ मणिय अदुग अमण्णि, तत्थ मे अवदिद्या 'विप्पि' पयग्मावे' अवि
 विन्य ज्ञानावरणीयादि कर्म प्रथकव्येत्ययः, विविने'पि अविओधित भवति, यदुच्छिष्ट उदनात्वायत्, जहा पेराओ मात्रससंभ चेव
 कम्मम उग्रद्विय पदणुवण्णसु निरिस्सज्जोणिएसु उववळति, देयापि प्रायेण सुइडाणसु चेवुववळति, उक्त हि—'कथित्वमारोग्यम
 तीय मथा०' अविभूणिय जहा भूणिय पोहन्तग परिह्वङ्ग गत्थं पुणो घोवेति, कवरी वा पीअेउ, पुणो पुच्छो उज्जति, एव सञ्चे
 निपूचे पुणो तत्तत्र विद्रोघवन्, अममुच्छियति 'छिदि' देवीरुत्ते' असमुच्छिय रिजवन्, जहा 'सुज्' विसर्गे' अनुत्सुप्प मित्र
 कलप्रवन्, भण्णुतापी यो तदि हिमादीहि आमगगरदि त पावं उगयितं तां कळ्ळण णाणुतप्यति, हा! दुदुदु कपति, जहा मग्गापि
 पगद्वियाणि, अपम्बवेतु पृथक्किळायाण चित्तगाणि कम्मणि जे य तथा असञ्ची मण्णी वा तथिवर्त्तकानि च नामार्दानि कम्मणि
 तां अपि अमिप्पजोग अणुतावधिय तः स्यकर्मरुते कर्मणि अनुमिद्धाः मग्गिक्कायाता ना तत्परत्थयत्थगग्गमकतियतिरियमणु

मत्तविभक्तानु, सेमा अमण्णी, त सण्णिक्कायं संक्रमति, भंगा जे संगी वा असंगी वा जहा एगे गामनगराडं वा अन्योऽन्यसंक्रान्त
गत्यागतप्रत्यागलक्षणानुगतिनः असंज्ञिन. सञ्ज्ञिनो वा दृष्टान्तद्वयेनोपसंहृताः तेषां सर्वेषां मर्षण, अधुना मर्वे ते मिच्छाचारा
अप्रत्याख्यानत्वात्, कथं, सर्वकडुकविपाक सुचरित्तमपि पुद्गलस्य मिथ्यादृष्टेः, इदानीं चरितार्थस्यापि सूत्रस्य निग-
मनार्थं पुनरामन्त्रण क्रियते, अपचक्खाणित्वात् सव्यजीवसु णिच्च पमहदण्डे सर्वाश्रमद्वारेषु, तानि चैतानि तंजहा—पाणातिपाते
जाव मिच्छादंमणसल्ले, एवं खलु भगवता अक्खातो, चोदग पण्णवगो एव भणति यदुक्तवानिति, आदौ अहणंतस्म अणक्खस्म
पावकम्मं णो कज्जति तदेतत् एवं खलु एवमधाग्णे यथेतदाऽऽदाबुक्त वधक्कदृष्टान्तेन सण्णिअमण्णिदिट्ठेहि एवममावप्यप्रत्या-
ख्यानी असंजते अविरते जाव सुविणमवि ण पावति पावे य से कम्मं कज्जति, एवमुपपादिते अप्रत्याख्यानानी अविरत इत्यर्थः,
स चाविरती हिमाद्यैः, तेण पाणाइवातेणं, जाव परिग्गहे, क्रोधो जान लोभेत्ति कमाया गहिता, पेज्जा दोसेत्ति कपायापेक्षावेव
रागद्वेषौ गृहीतौ, कलह जाव अविगतिं ति णोऽक्रमाया गहिता, ते य एतेसु चेव दोसेसु पाणवधादिसु समोतारेयव्वा, मिथ्यादरि-
सणाविरतिप्रमादकपाययोगाः पंच वन्धहेतवो एतेषु पदेसु विभासितव्वा, उक्तमप्रत्याख्यानेन अप्रत्याख्यानवतां क्रिया च भवति,
कर्मवन्ध इत्यर्थः, तद्विपाकस्तु शारीरमानमा उडूकाओ वेदणाओ तंजहा—उज्जलतिउज्जला जाव दुरधियासे, जे पुण संजतविरत-
पडिहतपचक्खातपावकम्मा भवति तस्स किरिया ण भवति, कर्मवन्ध इत्यर्थः, तद्भावा नरकादिषु नोपपद्यते, एव सो चोदओ
पचक्खाणकिरियाफलविवागं सुणेत्ता भीतो तत्थ जाव संजते तओ पण्णवगं वंदित्ता एवं पुच्छति—से किं कुब्बं किं कारवंचं?
संजतविरतजावकम्मं भवति (सूत्रं ६८), सेत्तं सोउं, किमिति परिग्रहे, किं कुब्बं, वतं तवो धम्मं नियमं शीलं संयमं

च्छिमेहि नो उववञ्चस्ति पेरद्वयेधेमु तंऽवि जाय अगज्जत्तगा ताय अम्मण्णी नर, मण्णी होआ अम्मण्णी, मण्णी जहा
 भवस्ति सो अमिविभागाय, निपगत सिद्धा, तण्ण कम्मिन् सध्दी वा जीव' निमर्गमिद्, तत्र भूयश्च ज्ञानागम्भीयकर्मोदपासन्नोन्व,
 तत्तरश्चयोपन्नमात्संस्त्रिस्व, 'पूर्वे यथाश्चित्त द्वयो'रिति तेन संस्त्रिन पूर्व, तत्प्रतिपञ्चातु पुन' प्रतिपेध द्वियते, न संस्त्री, तत्र सत्तिनां
 व्याख्यानं इतरपु निहता कया' तन संस्त्रिन' अट्ठावमिवीयते, यथापि प्रमयागरा तथापि गुगतुग्घट्टपट्टादय क्रमो भवति,
 अहा आगरमाणो पुरिमो न्यपिति सिद्धोदयात् निद्राष्टयात् पुन प्रतिपश्यत प्रतिपुदय पुन स्यपिति, एव मस्त्रिय नीगानां नैमि
 त्तिक न निमर्गिगकमिति बोद्धव्य, यस्मात्तेषां कयाणां न निपगो सत्तिव्यमसंस्त्रिय या मस्मादयो यमस्मत्प्रमत्तमरिद्ध, अवरिद्ध
 च तस्मिन् गतिप्रत्यागतिलक्षण युक्त, यतोऽयदिप्यत होज मण्णि अदृश अमण्णि, तथा स अवदिया 'मिरिग् यूगग्भाच' अवि
 विष्य ज्ञानावरणीयादि कर्म प्रयकृष्टवेत्यर्थं, विविचेऽपि अवित्रोषितं भवति, यदृच्छिष्ट उदनागायत्, जहा प्परइओ मारमसग पेय
 कम्मण उच्चट्टिय पदणुवण्णामु निरिक्कन्त्रोणिण्णसु उववञ्चति, देयापि प्रायण सुद्धाणमु पेनुववञ्चति, उक्त हि—'कच्चित्तरमारोग्यम
 तीव मचा०' अविधुम्भिय जहा धूमिय पोहलग परिद्धेऊम वर५ पुणो धोवेति, कवरी वा पीडेउ, पुणो पुण्हो वज्जति, एव मग्घे
 विधुचे पुणो तत्तत्राप वित्रोषयन्, अममुच्छिष्टपति 'छिदिर् दृष्टी करणे' अममुच्छिष्ट रिणवत्, अद्या 'सुज् विमग्गे' अनुत्सुप्प मित्र
 कलत्रवत्, अण्णुनापी यो तद्धि हिमादीहि आमयगरदि तं पात्र उन्नित तां काळ्ण गाणुत्तपति, हा! दृट्टु कयति, अद्या मग्घाणि
 एगद्धियाणि, अवस्सवेतु पृथक्किट्टयात्त चिक्काणि कम्मोपि अ प तमा अगम्भी मण्णी या तन्निरर्षकानि च नामार्दानि कमाणि
 तांपि यविप्पजोग ण्णुमावविय तैः स्वकर्मकृते कर्मभि' अनुपिद्धा मण्णिकायानो या मप्परइयदयगम्भरत्तितियनिरियमण्णु

सत्त्वविभक्त्या, सेमा अमण्णी, तं सण्णिकायं संरुभंति, भंगा जे संगी वा असंगी वा जहा एगे गामनगराहं वा अन्योऽन्यसंक्रान्त
गत्यागतप्रत्यागतलक्षणानुमर्त्तिनः असज्जिनः सज्जिनो वा दृष्टान्तद्वयेनोपसंहताः तेषां सर्वेषां मर्पण, अधुना सर्वे ते मिच्छाचारा
अप्रत्याख्यानत्वात्, कथं?, सर्वकण्डुकविपाकं सुचरितमपि पुद्गलस्य मिथ्यादृष्टेः, इदानीं चरितार्थस्यापि सूत्रस्य निग-
मनार्थं पुनरामन्त्रणं क्रियते, अपञ्चखाणित्वात् सव्वजीवेषु णिच्च पमददण्डे सर्वाश्रमद्वारेषु, तानि चैतानि तंजहा—पाणातिपाते
जाव मिच्छादंमणसहे, एवं खलु भगवता अक्खातो, चोदग पण्णवगो एव भणति यदुक्तवानिति, आदौ अहणंतस्म अणक्खस्म
पावकम्मं णो कज्जति तदेतत् एवं खलु एवमधारणे यथेतदाऽऽदावुक्त वधरुदृष्टान्तेन सण्णिअमण्णिदिट्ठेहि एवममात्रप्यप्रत्या-
ख्यानी असंजते अविरते जाव सुविणमवि ण पामति पावे य से कम्मं कज्जति, एवमुपपादिते अप्रत्याख्यानी अविरत इत्यर्थः,
म चाविरती हिमाद्यैः, तेण पाणाइवातेणं, जाव परिग्गहे, क्रोधो जाव लोभेति कसाया गहिता, पेज्जा दोसेति कपायापेक्षावेव
रागद्वेषौ गृहीतौ, कलह जाव अविगतिं चि णोकमाया गहिता, ते य एतेषु चैव दोसेषु पाणवधादिसु समोतारेयव्वा, मिथ्यादारि-
सणाविरतिप्रमादरूपाययोगाः पंच बन्धहेतवो एतेषु पदेषु विभासितव्वा, उक्तमप्रत्याख्यानेन अप्रत्याख्यानवतां क्रिया च भवति,
कर्मबन्ध इत्यर्थः, तद्विपाकस्तु शारीरमानसा उड्डकाओ वेदणाओ वेदणाओ—उज्जलतिउज्जला जाव दुरधियासे, जे पुण संजतविरत-
पडिहतपञ्चखातपावकम्मा भवति तस्स किरिया ण भवति, कर्मबन्ध इत्यर्थः, तद्भावा नरकादिषु नोपपद्यते, एव सो चोदओ
पञ्चखाणकिरियाफलत्रिवागं सुणेत्ता भीतो तत्थ जाव संजते तओ पण्णवगं वंदित्ता एवं पुच्छति—से किं कुब्बं किं कारवं?
संजतविरतजावकम्मं भवति (सूत्रं ६८), सेत्तं सोउं, किमिति परिप्रश्ने, किं कुब्बं, व्रतं तवो धम्मं नियमं शीलं संयमं

पा संयमनिरयत्रारक्रमो भवति, जेष मुषेअ सणदुक्खाव, किं क्खरवति किमन्य क्खरयन्ति, शिष्याचार्ययोः संबंधो दन्वित, धर्मकथामन्त्रव इत्यर्थः, आचार्यो ब्रवीति-वत्थ खलु मगरया क्काया हेऊ पण्णसा, अहा च पचक्खानिस्स संसारस्स ते हेउ छआयनिकाया ते येव हेऊ मोक्खसाय, तत्थ निव्वस्य पुनः आगतु सुहदुक्खलुल्लभ नातु मिक्खु विरतो पाणाइवातातो जाव मल्लतो, तदेव प्राप्तातिपातावा मिप्प्यादर्धनावसाना' संसारहेतवो, विपरीता मोक्षहेतवो भवति, उक्तं हि- 'यथाप्रकारा यावन्त ०' तनोच्यते-एय से मिक्खु वित्त पाणाइवाताओ जाव मल्लतो, से मिक्खुः अकिरियाए जाव संवुहे, अ पुन्निअ सुहम्मा कय संवतो भवति !, तदवमाख्यात-एव खलु भगवता आस्सायते संवते आर संवुहे, एयत्तपढिते यावि भवतित्ति वेमि ॥ इति पययग्याणकिरिया मम्मस्ता ॥

एव पढिहयपक्खनायपाक्रमस्स आयातो भवति, एतेन आयासुवज्जयणं, पडिपक्खेण अणायारसुच, पददय, आचारो यिन्नियवियच्चो, इत्थिक्के चउक्कणिसुवो-णाम ॥१८१॥ गाथा, आचारे णिकमेवो चउक्कओ गाहा, आयास्स अहा सुट्ठिया-चारए, मुत्तस्स अहा विजयसुते, आयास्सय मणिय ॥ १८२ ॥ गाहा, आयातो यत्र वर्धते भुते तदिद आचारयुत तस्य आचारयुतम्, नकारणेन प्रतिषेधः कियत, न आचारयुतं अनाचारयुतं, अनाचार इह वर्धते इत्थतो अनाचारयुत, अनाचाराव वज्जयत आचार एव भवति, मार्गविपरिक्कणान्तमामर्ष्यात्, यथा मार्गविपरिक्कः उन्मार्गं वर्धयेत्, नापवगामी भवति, न चो मागदोर्विदुज्यते, एवमनाचारं वर्धयन् आचारयान् भवति, न चानाचारदोर्विदुज्यते, ते तु अनाचारे अपइस्सुतो ण आपत्ति तथ क्खरणेण आचारसुत भवति, 'वज्जयन्ता मदा अणायारा' 'अवइस्सुत' गाथा एतस्स उ पढित्सेहे ॥ ॥ फ्तरस्स ? ओ

अज्ज्ञात्वाच्चियस्सत्ति तेण अणायारसुत्त णामेण होति अज्झयणं, मो पुण पाविओ इह अणाचारो वणिज्जति, गतो णामणिप्फण्णो ।
 सुत्तालावगणिप्फण्णो—वंभचेर आदाय (सूत्रं ६३६), (वृत्तौ शीलाङ्गीयायां आदाय वंभचेर) गृहीत्वा आचारोत्तिवाऽऽचरणंति
 वा संवरोत्ति वा संजमोत्ति वा वंभचेरति वा एगड्, 'आसुपन्ने' आसु प्रज्ञा यस्य भवति स आसुग्रज्ञो, केवली तीर्थकर एव तस्य
 वक्तव्यव्यापारः 'तीर्थग्रवर्त्तनफलं यत्प्रोक्तं' अन्ये तु केवलिनो धर्मोपदेशं प्रति भजनीयाः 'इमं वड्' तं इमां वक्ष्यमाणां वाचं क
 उक्त्वां कतरां वा ? यस्मिन् धर्मे 'अणाचारे' अणाचारेज्ज, अस्सि तावके धर्मेऽनाचारः अकर्त्तव्यमित्यर्थः, अनाचारवर्त्तौ च न
 ब्रूयात् कदाचिदिति, अहनि रात्रौ च सर्वावस्थासु, ते तु यथा लौकिका 'न नर्ममयुक्तं वचनं हिनस्ति' तन्न, सम्यग्दर्शनज्ञानचारि-
 त्वाणि मोक्षमार्गः' सम्यग्दर्शनाचार एवादावुच्यते अनादीयं परिन्नाय ॥ ६३७ ॥ नास्य आदिर्विद्यत इत्यनादि अनवदग्गमि-
 त्यपर्यवसानं चास्ति, तदनित्यमिति परतन्त्री ब्रूते, सद्कारणवन्नित्यमिति, सांख्यानामप्यहेतु सन्नित्यं, तदेवमनाद्यविपर्यवसानं च
 शाश्वतं चैकेषां, शाक्याः पुनस्तद्विपरीतां ब्रूते—सर्वमदिमवदग्गं च घटवदशाश्वतमित्यर्थः, तदेवं परतन्त्रा केचित्शाश्वतमादिन
 इत्यर्थः, 'सासयमसासए वा इति दिट्ठिं न धारए' इत्येवं दृष्टिं दर्शनं न धारयेत् हृदि मनसि, दोषः, कतालम्बेन चैतत्,
 एतेहि दोहिं ठाणेहि (सूत्रं ६३८), विविधो विशिष्टो वा अवहारो व्यवहारः अनुपदेशः अनुभूतिः, अनित्यादिव्यवहार इत्य-
 नर्थान्तर, कथं ? एकान्तेन च शाश्वतवादिनो न व्यवहारिणः, ते तु हि सर्वे सर्वत्र सर्वथा सर्वकालं च नित्यमित्येकं ब्रूयते, तेषां
 संसाराभावात् तदभावे प्रागेव मोक्षाभावः, अशाश्वतवादिनामपि सर्वेषां सर्वत्र सर्वकालं चानित्यमिति ब्रूयतां क्षणभङ्गित्वात्संसा-
 राभावस्तदभावे च प्रागेव मोक्षाभावः, बन्धमोक्षार्थश्चायं प्रयासः, किंचान्यत्—सुहृदुक्खसंप्रयोगो एगंतुच्छेतम्मि य, यस्य चैतो

द्राघनताप्राप्तमप्राज्ञवैकान्तेन न व्यग्रहारमनंतरत इत्यत 'तनेहि दोहि ठापिहि' अणाचारं विज्ञापयति 'मय्यग्रदुर्धनविराघनेत्यर्थः,
 नदमात्रं प्रागन धानचारित्रयोरप्यभायः स्यात्, कस्य प्रतिपत्त्यस्य कश्च वा व्यवहारो भवति ? उच्यते—मदमकार्यस्यात् सत्प्रति
 पत्त्यं अंगुलीपरकृष्टान्तः, यथा सुरर्षो मुगधत्वेनाथस्थितमत्र कारणांतरत अंगुलीयकत्वेनोत्पद्यते, तद्विनाग च मुखर्णस्यानियुक्तिः,
 अल्पश्च जीवो जीवत्वेनावस्थित एव नामकर्मप्रत्ययाभरकादिभावेनोत्पद्यते नारकादिप्रिगमाद्य मनुष्यत्वेनोत्पद्यते, जीवद्रव्यं तु
 नारककाले मनुष्यकाले चावस्थित, घटपटादिष्वप्यायोज्य, स्याद्—आकाशादिपूरपादविगमो न विद्येत, तत्राप्युत्तरं आकाशाद्री
 तिष्ठ परपचयतो, अत्राह—ननु द्राक्ष्यहपरिव उच्यते, तेषां हि पुद्गलो नित्यामित्यस्य प्रत्यग्रणीयः, अस्माकं तु नित्यामित्या
 मयमाया इति वाच्यमतत्—उत्पाद्यविगमग्रौघ्यपर्यायध्वयसंग्रहः। कृत्स्न भीषदुर्मानस्य द्रामन (आमन मुचि) ॥१॥ एव सर्वमायानां
 मयमाना उच्यमाना यग्रहारमयतरति, व्यवहारोदयत च मन्थमानमृच्यमान वा न आचारं विज्ञा, अयमन्यो दुर्मनाचारः,
 'श्रोत्रिश्चिस्सति सत्थारो' यम्य किलापगर्गोऽलिन चास्ति नवनयोत्पादः, तस्यानन्तरात्कालस्य सत्थारोवि ताव योच्य
 चिस्सति तीर्यकृता इत्यर्थः, किमप्य पुन ज अण्यस्म य परिवारो मोस्सवं गच्छति, आह हि—“स्येदशनामतीत कालः किमिह
 त्वन्नननद्विगुणं” ननूक्त 'अदिदश्चक्रमद्विषणादं०' गाथा, अमद्विषा—अर्क्षणिष्ठदृष्टध्वजनेन गतिर्या भविस्सति, ग्रथिं न मक्ता
 मेसु गठियमया इति वाक्याभ्यवहारः, स्याद्—अतीति—मक्यपु सिद्धेपु अमक्याः आम्यन्ति, यत संमार परिदास्यति, तथापि
 न मोधाभात् इति न दोषः, अत्राद्य च संमारमाधाविति इदमिदया भवितव्य, मुख्यदृष्टवत् सीतात्यागद्वत्यादि, अथ मा गुरुंमार
 इति तत अपवगा एव नाम्तीति मन्तव्य यत्तस्य वा, तथाप्यादि माययति को पदञ्जा, मा भूत्संमारभात् इति दोषः, अथवा

भणति मपक्वचोदओ सव्वे भनसिद्धि० एवं मासतिच्चि, जडवि जीवा भिज्झिस्संति तहावि भवसिद्धियविरहिओ लोगो न भवि-
 स्सति, ण णामऽभनसिद्धिः, एवं सासतिच्चि वा अमामतिच्चि वा णो वदे । एतेहिं दोहिं ठाणेहिं ववहारो (सूत्रं ६४०),
 इमाणि दोाण्ण द्वाणाणि-वोच्छिज्झिस्संति भविआ अथवा णो वोच्छिज्झिस्संति, णो णामऽभविआ, अथवा सेमा सव्वे गंठिया भवि-
 स्संति, तहावि एतेहिं दोहिं ठाणेहिं ववहारादीत्यतश्च दर्शनं न भवति, एतेहिं दोहिं ठाणेहिं अणाथार विजागए, कतरं अनाचार ? ,
 दर्शनानाचार, स्यात् कथं मन्तव्यं, वक्तव्यं वा ? “जयन्तीति ! से जहा णामए सव्वागाससेही” एवं मन्तव्यं, परेण वा पुट्टेण
 वक्तव्यं, उक्तो दर्शनाचारस्येति । इदानीं चारित्रं प्रति श्रद्धानमुच्यते-जे केइ खुड्डया पाणा ॥ ६४ ? ॥ वृत्तं, इन्द्रियाणि प्रति
 खुड्डया सव्वे एगेदिया वेइदिया कमवृद्धि जाव पंचेन्द्रिया, अथ शरीर प्रति कुंथुमादी खुड्डया हत्थिमादी महालया, संति-विद्यन्ते
 सर्वे लोकप्रत्यक्षा, आलयः शरीर, महानालयो येषां ते महालयाः, तौव जिवासुर्यदि कश्चित्पृच्छेत् आर्जवचां दुर्विदग्धो वा-सरिस्सं
 वेर कम्म ते मारेमाणस्स, कि सरिसो कम्मबंधो भवतिच्चि, तत्थ को ववहारो ?, उच्यते-एतेहिं दोहिं ठाणेहिं ॥ ६४२ ॥ वृत्तं,
 कथं न विद्यते ?, जइ भगति-सरिसो कम्मबंधो तो महालया परिचत्ता, इतरथा ते थूलत्ति कया, अथ न भीरू लोगरवभीरू य
 ते परिहरति खुड्डलए य कुंथुमादि एगिंदिए वहतो, दोहिं ठाणेहिं ववहारो न, समं बुवता महालया तथाऽनुज्ञा, विपमं द्रुवता खुड्ड-
 लाघातानुज्ञा भवति, तेन धर्मसंकटमेतत्, न कश्चिज्ज्ञानानो धर्मसंकटमनुप्रविशेत्, अत्र दूषगणिक्षमाश्रमणशिष्या भट्टिया-
 चार्या द्रुवते-अत्र निस्तुपमेव वाक्यमतो अवचनीयवाद इति, स तु तैरेव पुनर्विशेषितः, यथा शाक्यानां नित्यानित्यावेत्यवचनीयः
 पुट्टलः अस्माकं तु विशिष्टं अवक्तव्यं, कथं न वक्तव्यं ?, तुल्योऽतुल्यो वा घाते बन्ध इति तृतीयमवक्तव्यं, अन्यमत्या आचारं

ग्रन्थि पृथ्या-आगारमम(इमाणि) च ॥६४३॥ इत्त, आध्यायिकर्म साधु मनस्याधाय प्रकरणमित्यर्थ, 'अन्योऽन्य' इति त्रीप्ता,
 अन्य इति भ्रमयत तस्मादन्य संयतस्यत्यसयत तस्यान्यस्याधायकर्म कर्तुं कर्मलेपेन किं लिप्यते नोपलिप्यत इति प्रश्नः?,
 उप्या-गणवि दोहि नोहि ॥६४४॥ वृत्त, कथं अवयवहारोऽनाचार्य?, उच्यते, यति प्रसीति अतिय कम्मोवल्लिषोति एका
 न्नन तन इत्यथारमन्तमाग भ्यतिक्रान्ता, माध्व परित्यक्ता, स्यादत उगलिषेचि, अद् देतोवि वज्जति ननूक्तं 'तिदि ठापेहि
 तीरा प्रत्याउप्रमाण कम्म भवति' 'तप किं मम अप्यवचाण वेर आहाकमेण दिग्भेण?' यन दाना वध्यते, अलयापुष्क च कर्मो
 पपीयत, किं-प्रकृतास्यागतदोषं पय क्वयिदपि पश्येत्, नैर मन्येत, तेन उवल्लिषेति न वक्तव्य, अद् भणति—गति अणो
 रंगार कट्टनि एर नान्यस्य कम्मणा अन्यो युज्यत तन मुगदष्टन्तन दातव्यमेव च इति अत्र दोष', जो देति सो पात्र कम्म
 कट्टे तीरास्यात करइ इति परिचया, चडि पाप वधेति तेडवि परिभसा, तदेव धर्मसकडमिति कृत्वाऽन्योऽन्यस्य कर्मणा
 उगलिषो अनुगलिषो वरपुष्पमान व्याहारं नाचरति पगतण, किंधान्यत्-ये यद्दान पससंति० तद्वतोवि जे पियेसेवेति, अपमन्यो
 दन्नं प्रति रागाचार', नपथा-जमिद ओरलमिति ॥६४५॥ इत्त, ये इति अन्निदिष्टस्य निर्देय, इदमिति सठगलोक प्रत्यक्ष
 प्राहारमपि कर्षानिरप्रत्यक्षमय, पैकियमपि प्रत्यक्षमेव, तेजमकर्मणे प्रत्यग्मानां प्रत्यक्षे, एहस्मिन्मोहारिके साधिते दोषा
 ण्यपि मासितानि भवति, विण्य प्रजति एतदौदारिकं ग्रीरं कार्यं कार्मकद्वीरा निष्पन्न तत्किमनयोरकृत्यमुताहो अ-यस्व?,
 इत्त संनय इति चेत्, उभयथा दष्टगात्तापमगणयोरिदं तत्पुटयोरपुगपतिमदिष्टण, तैतए एव कारणान्तरतः अभिमद्वं प
 निरर्भवति, प्रादत्रे रगादन्नदशमयोगा गदयुज्याया उपलब्धे सति कार्यकारणयोः संबंधे मिथद्वयता दृष्टा इत्यतो नाः सत्यः,

किं कर्मणशरीरमौदारिक भिन्नदेशमारभते प्रतिधिचवत् उताभिन्नदेशं तंतुपटत्रदिति तत उच्यते, एकाश्रयत्वाच्च प्रतिविम्बवद्भि-
 न्नदेशं, तंतुममूहेनो वा स्याद्, उक्त हि—‘जले तिष्ठति०’ आहारात् तावत्तंतुपटमदभिन्नदेशः कार्यकारणसंबन्धः कर्मकऔदारि-
 कमायौ, तत्क्रमेकत्वमनयोरुतान्यत्वं इति, उच्यते, मदमतकार्यत्वात् घटमदेतत्स्यात्, उक्तं च—“गत्य पुढमी विमड्ढो घडो”ति
 एवं न कर्मणशरीर प्रत्याख्यायौदारिक भवतीति एकत्वं सिद्धमनयोः, सूक्ष्मस्थूलमूर्तिमन्मादचाधुपत्वाच्चिरुपभोगसोपभोगत्वाच्च
 स्पष्टं अन्यत्वमित्येवं सदसत्कर्मकौदारिकयोरैकत्वान्यत्वं प्रति भजनीयता, वैक्रियाहारकयोरपि, तैजसमपि कम्मकातो णिष्क-
 जति, तत्थवि भजना, इत्थेवं एकात्तेन तु एकत्वमन्यत्वं वा ब्रुवतो वागनाचारो भवति, तेण एतेहिं ठाणेहिं ॥ ६४६ ॥ वृत्तं,
 पच्छिमद्वसिलोएण वित्तिज्जिया पुच्छा, सन्वत्थ वीरियं अत्थि यथा कार्यकारणयोर्वक्तव्यावक्तव्यतोक्ता एवं कर्तृकर्तव्ययोरपि, किमे-
 तत् सर्वकार्ये कि कर्तुः सामर्थ्यमस्ति उत नास्तीति प्रच्छा, उच्यते, शिक्षार्थं पूर्वमशिक्षापूर्वकं च, केषु कर्तुः सामर्थ्यमस्ति
 केषु च नास्ति, तत्र शिक्षापूर्वकं घटादिष्वपि सामर्थ्यं अशिक्षापूर्वकं गमनादानभोजनाद्यासु क्रियासु चैवं सामर्थ्यत्वास्ति, उक्तं
 हि—“छाहिं ठाणेहि जीवस्म नत्थि उट्ठाणेइ वा० लोगं च अलोगं च’ एवमवचनीयत्वादः प्रसक्त इति कृत्वा साम्प्रतमपवादः क्रियते,
 न सर्वत्रावचनीयवादो भवति, तंजहा—णत्थि लोए अलोए वा ॥ ६४७ ॥ वृत्तं, प्रत्यक्ष एव दृश्यते म कथं नास्तीति संज्ञा हृदि
 निवेशः इति, व्यवहारो वक्तव्यो, यच्चास्ति लोक इति लोकविरुद्धं चैव, प्रतिषेधश्च कथं?, प्रतिषेधकोऽस्ति? अप्रतिषेधे लोको
 नास्ति?, स हि लोकान्तर्गतो वा न वा?, यदि लोकान्तर्गतो यथा भवानस्ति किमेवं लोको न भविष्यति?, उत लोकवहिर्भूतो
 वा ननु लोकस्यास्तित्वं सिद्धं यस्य भवान् बहिर्वर्तते, वक्तव्यवचनाच्चविशेषा न च कश्चित् प्रतिषेधयति, लोकास्तित्वे अलोक-

यति एत्या-आरागम(इमाणि) च ॥६४३॥ दृष्ट, प्राचायिकर्म साधु मनस्याधाय प्रकरणमित्यर्थ, 'अन्योऽन्य' इति वीप्सा,
 अन्य इति प्रत्ययत तस्मादन्य सप्ततत्सत्यसंगत तस्यान्यस्याधायकर्मं कर्तुं कर्मलेपेन किं लिप्यते नोपलिप्यत इति प्रश्नः ?
 उपान-गणहि दोहि टाणेहि ॥६४४॥ दृष्ट, कथं अवधारोऽज्ञाचार्य ? उच्यते, यटि प्रतीति अतिय कम्मोवल्लोचोति एका
 न्नन नन दृश्यधराज्ञानमाग व्यतिक्रान्ता, माधरा परित्यक्ता, स्यादत उल्लिखेति, ज्ञा देवोवि वज्रनि ननूक्त 'तिदि टाणेहि
 नीरा अप्पाउअप्पाए कम्म भवति' तेण किं मम अप्पवक्काण वेव आह्वाकमेण दिग्घेण ?' येन दाता वच्यते, अरयापुष्कं च कर्मो
 पपीयत, दिव-अठ्ठाभ्यागनदोपं चर क्वचिदपि पश्येत्, नैर मन्येत, तेन उवल्लिखेति न प्रकथ्य, अह भवति—गवि अण्यो
 ममार कट्टुति णं नान्यस्य कम्मणा अन्यो युज्यते तेन मृगादृष्टान्तेन दानव्यमव च इति अत्र दोष, को देति सो पाव कम्म
 काउ जीवोरयात करइ इति परिग्रहो, चेत्ति पाण ववेति तदपि परिग्रहा, तदेव धर्मसंकटमिति कृत्याऽन्योऽन्यस्य कर्मणा
 उगनिनो अनुगतिसो वत्तुन्यमान व्यग्रारं नाचरति एगतथ, किंचान्यत्-ये यद्दान पसुसंति० तद्वतोवि जे मियेवेति, अयमन्यो
 दद्वन ग्रति गगागार, तथया-जमिद ओरल्लमिति ॥६४५॥ इव, ये इति अतिदिष्टस्य निर्देशः, इवमिति सव्यलोक प्रत्यक्ष
 आदारमपि कर्पापित्तप्रत्यक्षमय, वेकियमपि प्रत्यक्षमेव, तत्रमकर्मणे प्रत्यक्षानिना प्रत्यक्षे, ए कस्मिन्बोधारिके मायिते शेषा
 व्यनि मायितानि भवति, द्विष्टः प्रच्यति एतदौदारिक द्वापि कार्यं कर्मकृत्तरीरा निष्पक्ष तरि कम्मनयोरेकत्वमुताहो अन्यत्व ?
 इत गद्वय इति वत्तु उमयया दृष्टरास्यकारणयोरिदं वंतुपत्तयोत्पुगपत्तिमिदृष्ट्या, तत्र एव फलान्तरतः अभिमर्शं पट
 निरर्चयति, आदत्तं गद्वयद्वयमंयोरा गद्वय्याया उपलब्धे मति कार्यकारणयोः संबंधे मियद्वयता एता इत्यतो न संक्षयः,

किं कर्मणशरीरमौदारिकं भिन्नदेशमारभते प्रतिधिंवचत् उताभिन्नदेशं तंतुपटवदिति तत उच्यते, एकाश्रयत्वान्न प्रतिविम्बवद्भि-
 न्नदेशं, तंतुममूहैर्नो वा स्याद्, उक्तं हि—‘जले तिष्ठति०’ आहारात् तावत्तंतुपटवदभिन्नदेशः कार्यकारणसंयन्त्रः कर्मकौदारि-
 ककायौ, तत्किमेकत्वमनयोस्तान्यत्वं इति, उच्यते, मदमत्कार्यत्वात् घटवदेतत्स्यात्, उक्तं च—‘णत्थि पुढमी विमड्ढो घडो’ति
 एवं न कर्मणशरीरं प्रत्याख्यायौदारिकं भवतीति एकत्वं सिद्धमनयोः, सूक्ष्मस्थूलसृष्टिमत्पाटचाक्षुपत्वान्निरुपभोगमोपभोगत्वाच्च
 स्पष्टं अन्यत्वमित्येवं सदसत्कार्मकौदारिकयोरेकत्वान्यत्वं प्रति भजनीयता, वैक्रियाहारकयोरपि, तैजसमपि कम्मकातो णिप्फ-
 ज्जति, तत्थवि भजना, इच्चैवं एकात्तेन तु एकात्त्वमन्यत्वं वा ब्रुवतो वागनाचारो भवति, तेण गतेहिं ठाणेहिं ॥ ६४६ ॥ वृत्तं,
 पच्छिमद्वसिलोएण वित्तिज्जिया पुच्छा, सन्वत्थ वीरियं अत्थि यथा कार्यकारणयोर्वक्तव्यावक्तव्यतोक्ता एवं कर्तृकर्तव्ययोरपि, क्रिमे-
 तत् सर्वं सर्वकार्ये किं कर्तुः मामर्थ्यमस्ति उत नास्तीति प्रच्छा, उच्यते, शिक्षार्थं पूर्वमशिक्षापूर्वकं च, केषु कर्तुः मामर्थ्यमस्ति
 केषु च नास्ति, तत्र शिक्षापूर्वकं घटादिष्वपि सामर्थ्यं अशिक्षापूर्वकं गमनादानभोजनाद्यासु क्रियासु चैवं मामर्थ्यत्वास्ति, उक्तं
 हि—‘छहिं ठाणेहिं जीवस्स नत्थि उट्ठाणेइ वा० लोग च अलोगं च’ एवमवचनीयवादः प्रयुक्त इतिकृत्वा साम्प्रतमपवादः क्रियते,
 न सर्वत्रावचनीयवादो भवति, तंजहा—णत्थि लोए अलोए वा ॥ ६४७ ॥ वृत्तं, प्रत्यक्ष एव दृश्यते म कथं नास्तीति संज्ञा हृदि
 निवेशः इति, व्यवहारो वक्तव्यो, यच्चास्ति लोक इति लोकविरुद्धं चैव, प्रतिषेधश्च कथं?, प्रतिषेधकोऽस्ति? अप्रतिषेधे लोको
 नास्ति?, स हि लोकान्तर्गतो वा न वा?, यदि लोकान्तर्गतो यथा भवानस्ति क्रिमेवं लोको न भविष्यति?, उत लोकवद्विर्भूतो
 वा ननु लोकस्यास्तित्वं सिद्धं यस्य भवान् बहिर्वर्तते, वक्तुवचनवाच्यविशेषा न च कश्चिन् प्रतिषेधयति, लोकास्तित्वे अलोक-

न्याय गुरुरादृशग्रीनाण्णजीविनमग्गछायातपयदिति द्वादसिदत्तस्साल्लेख सञ्ज्ञा मनसि निवेद्येयम् । किन्तु 'अन्ति लोण अलोण
 यः' अत्रापि मन्वन्तीय अस्ति मन्त्राये, आदिद्वौ लोकः' अरिपता अपद्रवादिद्वौ णत्थि तहावि लोकविरुद्धमिति कृत्या मञ्जनावादो
 नास्त्यन । अन्ति जीया जीया या ॥ ६४८ ॥ इत्त, जीयइत्थमिद्वौ तद्गुणासरो यत् उच्यते-णत्थि धम्ममे ॥ ६४९ ॥
 २५ तत्र पुणानिण्ण न गम्पुपगमो भवति, वमतो हि अम्पुदयनि धयमयो मिदिरिति, अयथाग्युपगम्यते धार्मिकस्य, स
 पणानि गम्मानुमपेय ? , तत्र तार्थोच्चेद , अयामिहेण कर्मसु प्रवर्तत नास्त्यधर्म इतिकृताद्वौ दोषसंकरं, न वक्तव्य नारित
 धर्म अयमो वा, उच्यते तु 'अन्ति धम्म अचम्ममे या ।' यमायमानन्तरं धन्यमोद्यौ मन्त्रः अधर्मश्च कारण धन्यस्य, धर्मस्तु
 गगगधर्मो वीनगगधर्मश्च, तत्र मगगधम्म व्याख्याय, धर्मः म्वाय, वीतगगधर्मस्तु मोक्षाय, तं तु प्रायेण विप्रितलोका
 लोययनाया यमायमा धर्मोद्यौ नञ्चि, एककर्तृतादयाम् (भा०) अम्पुपगमनिरियदोषाश्च धाव्या , धर्माधर्मबन्ध बोधास्ति
 या ॥ ६५१ ॥ इत्त, तत्र धृग्य धृग्विध, धृग्य सुहादि, अथवा योगलक्ष्मा च सुभ गोत्रादि, यत्र पापा णत्थि, पुण्यतिष्ठाउ
 पुण्णापनञाऽ नागो न मविस्मर, १ पुण्यस्य तहा हेतु, पुण्यपापयोरगम हतुः प्रमत्त प्रवृत्तिराभवमित्यनर्पान्तरमितिकृत्वा, ते
 नान्न तस्या क्रियासु धृग्यद्वयेत्यत अक्रिया णत्थि, उत्र उभयमत एतदर्थं नत्थि क्रिया अक्रिया वा, अरिप क्रिया
 अरिपक्रिया या, तत्र जीरुद्रलानगम्वितो च क्रियासन्तो, धययधर्माकात्रानि, निष्क्रियानि, प्राणमिहित आश्रय, मन्त्रेदास्तु णत्थि कोदे

च साणे वा ॥६५६॥ वृत्तं, दृश्यन्ते हि यथास्वं क्रोधादिकृपायाभिभूता बध्नैरप्रवृत्ताः तत्कथं कृपाया न भविष्यति, नत्थि
 पेजे ॥ ६५७ ॥ वृत्तं, प्रीतिः पेमं वा पेजं वा, तद्विपरीतं दोषः, एतेहि चैव-कृमाएहिं चैव, कृमाएहिं पेजदोसेहिं वा संसारो
 वा चाउरतो णिव्वनिज्जति, तेण णत्थि चाउरतो संसारो ॥ ६५८ ॥ वृत्तं, चत्तारो अंता जस्स स भवति चाउरंतः, तत्थ
 तिरिक्खजोणियमणुस्स पच्चक्खत्तिक्राउं ण वदति णत्थि य मणुयो, रइयजुल्लय जहा सेसाणं, णेरइयपजंता अणुमाणणिज्जा०
 बुचंते, ण बुचंति-णत्थि देवो व देवी वा ॥६५९॥ अत्थि देवो व देवी वा । देवाणंतर णत्थि सिद्धि असिद्धि वा ॥६६०॥
 केचिद् भुवते मोक्षोपायो णत्थि, तेण बुचंति, 'णत्थि देवो व देवी वा, णत्थि सिद्धि असिद्धि वा' जइ कोइ भणेजा सकपुव्वो उ,
 'जले जीवा थले जीव'त्ति, कोइ जीववहुत्ता अहिसाभावा च णत्थि सिद्धी नियंठाणं ॥६६१॥ तत्प्रतिपेधार्थमुच्यते-अत्थि
 जीववहुत्वेऽपि, कथमिति जीवत्, तदुच्यते 'जलमज्झि जहा णावा' णत्थि साधू अमाधू वा, णिव्वाणसाधगा अहिंसादि हेतू
 साधयंतीति साधू, तत्केचिद् भुवते विणावि जीववहुत्वे नैव शक्यते मोक्षः साधयितुं कस्माद् ?, यतश्चलं मनः, अविनयवंति चलानि
 चेन्द्रियाणि, ताणि न सुखं निग्रहीतुं, अनिग्रहीतेषु च कथं मोक्षः स्यात् ?, उक्तं हि 'चंचलं हि मनः पार्थ०' यस्मादेवं तस्मान्नास्ति
 साधुः, साध्वभावाच्च तत्प्रतिपक्षभूतस्य प्रागेवासाधोरभावा इति, तदुच्यते-अत्थि साधू असाधू, कथं साधू भवति ?, उच्यते, णाणी
 कम्मसक्खो, विसयाण अणुवत्तणं, अथवा साधुरेव साधुः संयत इत्यर्थः, विवरीतो असाधुः, णत्थि कल्ल्याणेति ॥६६३॥ (सूत्रं),
 यथेष्टार्थफलसंप्राप्तिः कल्याणं, शाक्या भुवते-सर्वमनिमित्तमनात्मकचक्रात् कल्याणमेव न विद्यते क्वचित्, पात्रं कथं णत्थि ?,
 सर्वमीश्वरविकार इति कृत्वा, कुतः पात्रं नेच्छंति परलोकिके ?, शान्त्यास्तु कल्याणमेवैकं नेच्छंति, तेषां त एवानाश्यासादयो दोषा

अमिथया', यं तु अत्रि फल्लोणे पावे या कथं फल्लोणं?, फल्लोणफल्लवियागन्तान्, प्रत्यश्रुतो हि कल्लयाणपापफल्लविपाका दृश्यन्ते,
 रातिगुरित्तु गितादिगु मुहविगागदुहविगागए एत्थ दरिमव, उक्तो दृष्टि प्रत्यानाचार आचारअ, अयमन्यो दृष्ट्यामनाचारः, पाप
 राति फमाणि फोनि वेदयति वनि, अत्रैकन एम फल्लोणे पावउ(प) ॥६६४॥ (सूत्र), पुरिसे मण्णामणे ववहारो न विअति,
 तत्र वन् धरेणे, कथं वादापकारी ण मन्तयेकान्तन?, उच्यते, मात वेत्यादि फल्लोण, एतेमि सेमाणि य एतेण करणेण पाव,
 जाय मुहमसंपादयईवओ मो आउमोहणिअवलाओ ए कम्मपयईओ ववमाणे पाणावरणिअअंतराईयाइ ववति, ताओ जाओ
 द्रायण मुई वंपति, तदायि एकान्तन फल्लोणकारी न मवति, अथ वेदनं प्रति अणुवरोयइयावि किंचि अट्ठमं गाणावरणिअ
 वदेति, नप तेमि न मवन् पाणारणीअ सीण, एव दरिमणारणिअपि अंतराईयपि, मणुस्सेसुनि तित्थगरोवि सीउण्हादीणि असा
 ताणि वइति जप अति मो गीणस्मायो ण पाणा० पाय ववति, ताय वेदति नामगोच अमात च, तेण एगतफल्लोणे ण वपन्तो,
 एगतपायो मिच्छादिद्वी परमकप्पेस्सो उक्कोस संकल्लिद्धाणि परिणामोच्यते, वइवि मो वधं प्रति एगतपायो तदावि कदाचित्
 मानावदओ इआ, उभागतो मुमणामोदयो वा, पियमा पविदिओ उत्तमसंययणो य, एव एगतपावोचि मो न व्यवहारमवतरति,
 यमाथर तस्मादकान्त निर्देउध्ववहारो न विअति, ववदारापेदं च मण्णमाणमुच्यमान वा वैरं प्रगूमे, कर्मण एव च वैरान्था, उक्त
 दि-'पाव वउे वर०' दए हि लोक्कविरुद्धमुच्यमान वैराय, उक्त हि-आता यवा०, अवोअन्यथाउल्लाप च वैरं, तथा चोक्त-अदीहा
 अहा पमाण ज म' एव तु गुरुमं वय, कुरएयः धमणा अपि तावच्च जानन्ते आमपादय' किमु गुरुम्वथ पाला, मूला एव अत्रा
 नस इत्यर्थं, यमपि न म्वत्राग्रपरत्रावविशारदाः लोकन पण्डिता इत्यपदिन्यत तथापि पण्डिता इति पाला एव प्रत्ययसेया,

अयमन्यः अवाच्यसंग्रहः प्राक्तनेनैव श्लोकेनाभिधीयते असेसं अक्खयं वावि ॥६६५॥ (सूत्रं), अशेषं कृत्स्नं सम्पूर्णं सर्व-
 मित्यनर्थान्तर, न सर्वमुक्तमेव भवति, सर्वो ग्रामो आयात इति अवाच्यमेतत् एकान्तेन, कथं?, जीवाजीवसमुदायो हि ग्रामः
 स कथं सर्व आयास्यति, अशेषो वा ओदनो त्वया मया मुक्त इत्यव्यवहारः, तत्र हि शिक्थादयः, शिक्थैकदेशावयवा ओदनः,
 गन्धश्च विद्यत एव, यद्यपि अशेषा मिथ्या वा मुक्ता अणत्थ वा पक्खित्ता तहावि गंधोऽस्ति, न चापद्रव्यो गन्धो भवति, एवं
 चेव जड भणति-देहि देहि भुंज भुंज वा अज्जि अक्खयो कूरो अञ्जति, न हि कृतकानां द्रव्यानां अक्षतता विद्यते तेण ण सव्व-
 मक्खयं वत्तव्वं, ननु संमारः कथं?, उक्तो हि सो सव्वकालदुक्खो, उच्यते, 'पणवणामगोऽयं' जेण वुच्चति तो सव्वकालदुक्खो,
 इहरहा सुहंपि अत्थि दुक्खपि, ननुक्तं सादं च वेदणिज्जं, सातं च नवपदार्थः, तत्थ पणवणं पडुच्च तत्थिमो पदत्थो-सुहोदयं,
 किं पुण्णं पुव्वम्मिज्जति पावं पच्छा मिज्जति, एगमेगंतेणं सर्वदुःखमुच्यमानं व्यवहार नावतरति, वज्झमाणाण वज्झति सर्वलोके विरु-
 द्धमेतत् वज्झं पाणाति मणमावि ण सम्मतं किमुत वक्तुं?, कम्ममुणा वा कर्तुं, अतो न वक्ति वध्याः प्राणिनः, अथ अवज्झा, कथं न
 वाच्यं?, नन्वेतदपि लोकविरुद्धमेव, कथं?, अहिंसकः स्वयं न च वक्ष्यति अवध्याः प्राणा इति, उच्यते, सत्यमेतद् स्वयं क्रियते
 तदन्यस्याप्यपदिश्यते, किन्तु यदि कश्चित् सिंहभृगमार्जारादीक्षुद्रजन्तुजिवांसु ब्रूयात्-भो माधो! किमेतान् क्षुद्रजंतून् घातयामि
 उत भुंचामीति, तत्र न वक्तव्यं भुंच भुंचेति, ते हि मुक्ता अनेकाना घाताय भविष्यन्ति, एवं चौरमच्छवद्रवंधादयो न वक्तव्या
 भुंच घातयेति वा, आह च-'ग्रसत्येको मु०' अव्यापार एव साधोः, तेन व्यवहारपक्षे नावतरति, यस्माच्च व्यवहारपक्षातिक्रान्ता एवं-
 प्रकरा वाक् तस्मादिति वाचं ण णिसरे, एवं ताव लोगो जं भणति 'असेसं अक्खयंति वा' तं तहा ण वत्तव्वं, उच्यते किञ्चि-

दन्त्यपा, बहा दि !, वीसंति० ॥६६६॥ (गुप्त्रे), निद्रुद्रपण्णो स्रग्नास्रोक्तन विधानेन निमृत्त चारुमा वेपो न भरति निमृता
 त्मानः पुगतरपदिद्विजो परिपृथपाणियपायिपो मोक्षो गगपिणो विविचिका, नेमिपि णो घ्यापिन इत्येवमादि न निमृत्त, निम्बवा
 मेधविचिपो साधुजीविणोपि न कस्मइ उवगयेय जीयति, क?, कदुदागहुमयायजिणो, एव वचे ते मिच्छा पडिवअत्तिचि, एव
 दिद्वि न चारेख, परेव पुट्टेण एव मणेखा—एते वगगा बालवपस्मिणो मन्त्र मिच्छा करेति, लोकरिखद व, स भणतस्स ते तोण
 गाखट्ठीभूता पन्खा लोणो मा मणिबिितिपि एत मदीये मत्थिया गुणदेपिण , अविदुः रुस्सति ण य उवममति, वेडवि य ज्ञा
 मेवेखा ताव उववअंति तो क्ख एगतेण एव युचति—सुखयेतं गिरत्थग किलिम्सति, नो णिषपुट्टो या भणिति—अणागावमिच्छा
 दिद्विह, एतेवि किंचिदवेलोगफल्लिग गिच्यवन्ति, अयमण्णो अघउत्थियगिइत्थानं दाण प्रत्यप्यवहार—दक्खिगपाण पडिस्सभो
 ॥६६७॥ (घग्ग), दान देति देयते वा दक्षिणां, दक्षिणां प्रति लभो, दक्षिणायाः प्रतिलभः, अथवा दक्षिणाया लभे प्रति दक्षिणाल
 मस्तया वा लभितः स प्रतिलम्भ प्रतिमानवत् सम्मानितो वा भवति, एव श्रतिकारप्रत्ययस्फराश्रतिपूजादिप्रायोज्य, न किं याये
 वाऽपाने वा प्रतिष्ठामित ? , ततो पठित्तामो अरिष णत्थि पुच्छति भवति—एकान्ते नास्ति तत्थ दोमा, जारिसं वा विनीय
 वारिसेयेव फलेण होतव्य, तथ अधम्मियस्स कस्सइ इद्विदाण दिण्णं तेववि मा णाम इद्वेण फल्ण होतव्य, पावे पा अंत पन
 दिण्ण तेणावि णाम अंतफलेण होतव्य, एवमनेछान्त, पचे तु इद्वमपिद्वि या मङ्गाए अणुपरोषी दिअमाण मइएकल भरति, अपचे
 तु इद्वमणिद्वि वा दच यथाय, तथावि न वारिअति अंतराईयदोमोपिकाऊम, तथाऽणुजायते न ददिति मआरपोमगादिद्वुत्तण मा
 अधिगरणं भविस्सति, तेण असज्जतगिरत्थाण अघउत्थियाण ददिति, किंच—इत्थ पुण पात्र पुण्ण न वियागरजा, मधारी नइ

पुण भणति-किं पचं जस्स मए दातव्यं ?, कथं ? वा किं वाऽस्य फलमिति तदाऽस्य कथ्यते, यो दातव्यं देयं, एवमेतान्यव्याकृतवक्तृनि यथा येषु स्थानेषु वक्तव्यानि तथोक्तानि अवक्तव्यान्यप्यन्येषु स्थानेषु यथा च वक्तव्यानि तथाप्युक्तं, एतेन लक्षणेनान्यान्यपि तथाऽवक्तव्यानि वक्तव्यानि च विज्ञेयानि, अतोऽतिप्रसक्तं लक्षणमिति कृत्वोच्यते, एवं सर्वत्रैव तद्विकल्पं करिष्यति तेनोद्धारः क्रियते-एकान्तेनैव 'सन्तिमग्गं च बूहए' शमनं-शान्तिः मग्गे-मार्गः जेण कथितेण उवमभंति सत्ताणि शासनञ्चद्विथ भवति तथा कथयति, सो पुण संतिमग्गो धम्मं कहंतेहिं पावाउतेहिं संगिणहेहिं उवगिणहेहिं ब्रंहितो भवति, उक्तं च-'प्रावचनी धर्मकथी०' एत्थ णत्थि भयणा, एगंतेन चैवं तथा तथा कहेनव्वं जहा जहा संतिमग्गो ब्रुहिज्जति इचेएहिं ट्ठाणेहिं ॥६६८॥ (सुत्रं), कतरां ट्ठाणां ?, जाणि अणादीयं परिणणादीयं परिणणादीणि अववहार णावतरति, जो अत्थि लोए वा अलोए वा ववहारं अवतरति, तेसु सव्वेसु संजयति तिरियमाणेसु अप्पाणं, कथ अप्पाणं वारयति, अववायं भणंति, एवं धारितो अप्पा किंयंतं कालं ?, आसो-कस्वाए जाव ण मुचइ सव्वदुक्खेसु अस्साद्वा, शरीरकत्वे, परि समंता वएज्जासि मोक्खाय परिव्वएज्जासिन्ति त्रेमि ॥ अनाचार-श्रुताख्यं पचममध्ययनं समत्तं ॥

अनाचारश्रुतमुक्तं, यथा केन वर्जिता अनाचाराः, अनाचारश्च सेवितो सो भावतो तावदुच्यते-जहा अदएण, एम अज्झ-यणसंबंधो, णामणिप्फण अदइज्जं, अदं णिक्खितववं-णामद ठवणहं ॥१८४॥ गाथा, आर्दकमिति नाम, वत्थाण खिवमदेण, वण्णद चित्तकमादिसु आर्दक लिखितं, आर्दानक्षत्रं लिखितं, उदगदं सारहं ॥ १८५ ॥ गाथा, उदकादं यथा उदकादं गात्रं, केवि हरितया सुकंतयाए य अब्भन्तरे जं पंडुरगं, संसारो पण्णाणे णियसे अज्जवि प्रीत्याद्रः, एवं उल्लोहो अत्थिन्ति चिन्ति, तथा

यथाऽय पुरुषोऽस्मिन् निदो गच्छद्, सं मस्तिताद् अंगाद्, आह हि-“त्वचि मोगा सुख मासे”, सिलेसद् जहा कोइरवमो विततो
समागो पञ्चा सिलेसेन मस्तिताति, पञ्चा भिज्जति, गलितिचि, एवमादि, द्रव्योर्द्रे द्रव्यार्द्रं जहा उदग सिलेसो य एते दोवि
मय चिप जहा अण्यपि आर्द्र कुर्वति, सारद्, छवियद्वा पुन केनल सयमेवाऽर्द्रा, मावद् रागर्द्रं लोग मणति, आर्द्रसतानो देवदत्त
स्तद्वामित्यर्थः, पेद्वत्पित्तगजस्त रेणु, उपलक्षितं च त कमद्, इह तु आर्द्रकनाम्ना पुरुषेणाधिकार, तत्राप्यथाधरणमेवेति कृत्वा
तत्रयोऽननमुक्तमेव भवति, द्रव्यमाशार्द्रकविशेषास्तु पुनरुच्यन्ते, तत्तथाओ तिविचो-एगमविययद्वाऽय ॥१८६॥ गाथा, अहाओ
नामगोच वदतो ततो समुद्रिवा गाथा, यदापि भृङ्गरादीनामार्द्रकसंज्ञा तथापि तेभ्यो नाप्यनभिद समुत्पन्न तस्माच्चेनाधिकार,
ओ देव सो अहमिवाणो साच् तेनात्राधिकार, तदेव अद्भुतप्यपी मणितन्वा, ‘तत्तो समुद्रियमिग’ सा एया गाथा, जेष च त,
पतिष्ठिक् नाम गामो, तर्हि सव्ये त परिवसति, संसारमपुन्यग्या, धम्मघोषाय अतिण पङ्गइतो सह मारियाए, सो विहरति
माधुर्हि सह, इतरावि अज्जियाहि सह, ताद् केताए नगरे समोसरिताद्, तेन सा भिक्खु दिवमाणा दिट्ठा, सो तर्हि अन्धोवज्जणो,
तेन सचाडिगो बुधति-एया मम घरपी, पढिमज्जाविज्जउ, पेण धितित-अक्कअण ण उवेक्खितन्वं, तेण मण्णति-अजेव कत
वा मए, सो एवं मणिउ गतो पङ्गइयापडिसय, तेण महसरियाए सिट्ठो स उल्लावो, पञ्चा महतरिताए मा मणिया-अज्ज! अप्प
विमयं वच्चादि, ताए मण्णति-अह ओलिया कडिजामि, सो पुरिमो, सो उरं अण्णदसंपि वलेज्जा, अह मत्त पव्वस्वामीति, एवति
मणति, इतरण दिवत्त आगतूय कडिजति, जहा इमं समोसरण कुट्टद, तस्य भिन्निहामो, इतरथा ण मक्कति, सो इच्छति, दियसें
गर्भेवो, इतराएवि त दिवत्त आमण्वचि क्खज्ज वेहावसें कत, तेहि आयरियाण भिवेदित, जहा पङ्गइना कालगना, इतरस्स

मोक्षं आद्विती जाता, अकजं, महचरणं तवस्सिणी कालगया, तेणवि भत्तं पच्चक्खात्तं, तं सो कालं गयो, समणी देवलोएसु
 उववणा, ताओ देवलागाओ चुता संती मेच्छविसए अहगस्स रण्णो धारणीए देवीए कुच्छिसि पुत्तत्ताए वक्कता, तीसे
 णण्हं मामाणं दारओ जातो, तस्स णांमं कीरति अहओ, इतरोऽवि कालकाऊण देवलोएसु उववण्णो, तओ चुओ वसंतपुरे णगरे
 सिद्धिफुले दारिया जाया, इतरोऽवि जुव्वणत्थो जाओ, अण्णदा कयाई सो अहओ राया सेणियस्स रण्णो दूतं विसज्जति, तेण कुमारेण
 पुच्छिज्जति-रुहि वच्चसि ?, तेण बुच्चति-आयरियविसयं सेणियस्स रण्णो सगासं, सो तुज्झंमि पितियवयंसओ होति, तेण बुच्चइ-
 तस्स अत्थि कोइ पुत्तो णत्थि ?, तेणऽत्थिच्चि बुत्ते अहकुमारो विचित्तेइ-तेण भित्ता होतु, सो तस्स पाहुडं विमज्जति, एयं अभ-
 यस्स उवणेत्तव्वं, सो दूतो तं गेण्हितुं रायगिहं नगर आगतो, सेणियस्स रण्णो सव्वं अप्पाहणियं अक्खातियं, इतरदिवसे अभयस्स
 दुक्को, अभयकुमारमत्तं पाहुडं उवणेति, भणिओ य-जहा अहकुमारो अंजलिं करेइ, तेण पाहुडं पडिच्छिअं, दूतो य सक्कारिओ,
 अभओऽवि परिणामिताए बुद्धीए परिणामेऊण सो भवसिद्धीओ जो मए सद्धीं पीतिं करेइ, एवं संक्कपेऊण पडिमा कारिज्जइ, तं
 मंजूमाए छोडुं अंच्छति, सो दूतो अण्णतावि आपुच्छइ, तेण तस्स मंजूसाए अप्पिता, भणिओ य एसो-जहा कुमारो भण्णइ-एत्तं
 मज्जसं रहस्से उग्घाडेजासि, मा महायणमज्जे, जहा ण कोइ पेच्छेइ, बहुपाहुडं पेसति, सो दूओ परं णगर पडिगओ, अहस्स
 रण्णो सेणियपेसितं पाहुडं उवणेति अहस्स, सक्कारेऊण पडिविसज्जिओ, कुमारस्स मूलंगओ, अभयपेसवितं पाहुडं उवणेति अप्पा-
 हणियं च अक्खाति, तेणवि सक्कारेऊण पडिविसज्जितो, इतरोऽवि तयं गहेऊण उवरिं भूमिं दूरुहित्ता जणविरहियं करेत्ता मंजूसं
 उग्घाडेति, सो पेच्छेति उगममामिस्स संभं पडिमं, तस्स ईहापोहमग्गणगवेसणं करेत्तस्स कहिं मए एयारिसं रूवं दिट्ठंति ?,

यथाऽयं पुरुषोऽस्मिन् निद्रो बभूव, से मस्मिन्ताद अंगां, आह हि—“त्वचि मोगा सुख मांसे”, सिलेमद जहा कोइरमो विततो
मयापो पञ्चा सिलेसेण मस्मिन्ताति, पञ्चा गिहति, गलिहति, एवमादि, द्रव्याद्रै द्रव्याद्रैः अहा उदग सिलेसो य एते दोषि
मय स्थिय अहा अण्णपि आर्द्र कुर्वति, सारद, छवियदा पुण केवल मयमेवाऽऽर्द्रा, मावद रागद लोग मणति, आर्द्रसतानो देवदत्त
स्नेहानित्यर्थः, पण्डितपितृगणस्म रेणु, उपरुचिच च त कमद, इह तु आर्द्रकनाम्ना पुरुषेणाधिकार, तत्राप्यर्थार्थयणमेवेति कृत्या
तत्रयोर्बनमुक्तमेव भवति, द्रव्यमागार्द्रकविशेषास्तु पुनरुच्यन्ते, तत्राप्यर्थो तिविधो—एगमवियवद्वाऽय ॥१८६॥ गाथा, अहाओ
यामगोण वेदेवो ततो मसुद्धिता गाथा, यद्यपि शृङ्गेरादीनामागार्द्रकसङ्गा तथापि तेभ्यो नाध्यपनमिद समुत्पन्न तस्मात्तैनाधिकार,
नो धेव सो अहामिषापो सायू तेणात्राधिकार, तदेव अहकउप्पसी मणितम्भा, ‘ततो समुद्धियमिग’ सा एया गाथा, जेण च त,
पत्तिट्टिक थाम गामो, तहिं सम्वे उ परिहसंति, ससारमपुद्धिगगा, वग्मवोसाण अतिए पढइतो मइ मारियाए, सो विहरति
मापूहिं सह, इतरावि अजियाहिं सह, तए क्ताए नगरे ममोमरिताह, तेण सा मिक्ख हिंढमाणा दिट्ठा, मो तहिं अज्झोवण्णो,
तए सचाडिगो पुणति—एमा मम धरणी, पढिमस्साविस्सउ, एव चित्ति—अकअएण ण उवेस्मित्तन्व, तेण मण्णति—अज्जेव कलं
वा मए, मो एव मण्णित गतो पण्डियापण्डिसय, तेण मइसरियाए सिट्ठो म उछावो, पञ्चा मइतरिताए मा मणिया—अज्ज ! अण्ण
विमयं वणादि, ताए मण्णति—अहं ओल्लिया कडिआमि, मो पुरिमो, सो उ दूरं अण्णदसपि वज्जेआ, अहं मच पण्डस्सामीति, एवति
मणति, इतरण दिवस्स आगतूण कडिआमि, अहा इमं समोसरण दुक्कड, तत्थ मिहिइरामो, इतरथा ण सक्कति, सो इच्छति, दिवसं
गप्पेतो, इतरापएवि ते दिवसे आगण्णपि काळ्ण वेहाणसं कण, तेहिं आयरियाण मिवेदित, जहा पण्डइता कालगता, इतरस्स

तां पंचसत्तां, तेहिं तो पच्चाभिण्णाए य पंचवि सयाइ पव्वइताइ, सो जाति तित्थगरमूलं, सो रायगिहं नगरं पविसत्ताओ, गोसालेण
 समं वातो, बुद्धेन समं वादो, धिजातिएहिं परिव्वाएहिं तावसेहिं, सव्वे पडिहंतुं सामिपादमूलं जाति, तस्स वच्चंतस्स हत्थी वारि-
 छुद्धओ, सो हत्थी अद्दगं पेच्छिऊण एवं चित्तेति-अद्दगस्स तेयपभावेण मुंचामि, तस्स य तेयपभावेण बंधणाणि छिण्णाणि, हत्थी
 णट्ठो, अद्दओ भणति-ण दुक्करं वारणपाससोयणं, गतो णामणिप्फणो, सुत्तालावगणिप्फणो सुत्तमुच्चारेतव्वं-पुराकडं
 अद्द ! इमं ॥ ६६९ ॥ वृत्तं, तत्तत्तमाद्रकं राजपुत्रं प्रत्येकबुद्धं भगवत्पादमूलं गच्छमाणं गोसाल आह-‘पुरेकडं अद्द ! इमं सुणेहि’
 सव्वेपि तीर्थकरैः कृतं पुरेकडं, आद्रक इति आद्रकस्यामन्त्रणं हे आद्रक राजपुत्र !, इमं यद्दक्ष्यामस्तच्छृणु ‘एगंतयारी समणे पुरासी’
 सोऽयं वर्द्धमानः यत्सकाशं भवान् गच्छति पूर्वमेकान्तवारी आसीत्, तदेकान्तं द्रव्ये भावे च, द्रव्यैकान्तमारामोद्यानसुण्णघ-
 रादीणि एतेसु एगंतेसु चरति एगंतचारी पुरा आसिति, एस मए सद्धिं लाभालाभसुहृदुक्खाइं अनुभवितवां, तत्थ भावणाठाण-
 मोणसणादीहिं उग्गेहिं तवचरणेहिं णिब्भत्थितो समाणो दुक्करं एरिसा चारि जानजीवाए धारेयव्वत्तिक्काउं मामवहाय बहवो
 भिक्खुणो मद्विधां प्राणादमात्राहार्यां मुंडेति, पिंडिते य मुंडेत्ता य २ तेहिं बहूहिं परसतेभ्यः इण्हि-साम्प्रतं आइक्खइ पुव्वावरण्हं,
 अदो व णं भिक्खुचरियादिकायकिलेसे णियचचित्तो पृथक् पृथक् पौनःपुण्येन जो जहा उव्वसति तस्स तहा परिकहेतो अपरि-
 तंतो गामणगराइं आहिंडति, वित्थरेणंति अनेकैः पर्यायैवसु किल एए, सर्व इति लोकोत्पत्तिः, यतो पत्तियंतु पवत्तयंतो, एवं
 पूआगरवपरियारहेउं कथेति हिडति गामाणुसामं, इत्यसात्कारणात्—साऽऽजीविया पट्टविद्या ॥ ६७० ॥ वृत्तं, इत्थथा हि
 एगाणियं विहरतं ण कोइ पूइइ, ण वा अभिगच्छति, अथिरधम्मा अथिरो, कधमत्थिर इति चेत् यदा सो एगंतचारी भूत्वा स-

चिन्तमाणस्त वादमरम उपपन्न, अहो मम अमण जाइकिय कय, रहसिमग त च काऊग परिमोग उचित न परिमुञ्चति, ताहे
रणा कचित्-अहो कुमारस्त बप्पमिति आयरियविमयातो पाहुं आपीठ तप्पमिं जहोचित परिमोग न परिमुञ्चति, रायाए
चित्तित-अहो कुमारो मवति, ववतस्म अण्णेहि अप्पस्वज्जति, तन्न चिन्तितं-अहो किइइ नस्मामि तो नहु कळ मवति, मव्ववावि
जहोचित भोग सुअमि, रणा सुतं परिमुञ्चति, तस्सगासे पव्वइ कुमारमयसताण पच पुचसुयाइं अणविदिप्पाइ, मणियाइओ-
अहो कुमारो जस्सति तो सुव्वे विणासेमि, ते त कुमारं आदरेण रक्खति, कुमारं ओषोयायो चित्तितो, आमवाइगियाए बिग्गञ्जामि,
एव विस्सासेण पत्ताओ आसं विसजेऊअ, देवताए य मणिय-मउवयगा, इतरेइवि पव्विसिवा अटवीए चोरिय करिता अञ्जिति,
इतरोइवि गाओ एकारमम मावमपडिम पडिमज्जिवा आगतो वसंतपुरं गगरं, आयवेंतस्म पाडिइर कत देवताए, तत्थ आतवितो
अञ्जति, ताए दारियाए मव्वति-अहो मम पती आइमि, ताहे अट्टेरेमदिरण्णोइओ पाडियाओ, राया ओइतितो घेंतु, सुप्पा
उठ्ठेते, देवताए मवित-एत तीसे दारियाए, पितुणा संगोवित, सोइवि पगतो, मा सेट्ठिपूता अण्णेहि वरिज्जति, तीए मातापितु
मणइ-एइस्स दिप्पा, जस्सेत पपं सुअ, तुमं जाणसि कहिं सो ?, गरिय, गगरं पाए जाणामि, ताहे मा ताहिं मिनस्सा दया
विज्जति, वसि जाणसि तो गेण्डुआसि, इतरो धारमण्हं वरिमाव आगतो, सो तीए पाणहिं जातो, तस्म पञ्जातो धिमज्जिता, तो
चित्तिय-उइइओ, पडिमगो, तस्म ताहिं पुत्तो जातो, धारमण्ह धरियण ताहिं आपुच्छति, मा ताहिं पफभिया, सो दारओ मपति-
किं कर्हमि ?, पिता ते पव्वइउक्कामो हो सुइ जीविस्मान्नि, मोऊण पुत्तेण वेडितुमारदो, तेणमि चित्तित-अइणहिं तत्तुहिं धोइति
सधियाणि वरिसाणि अञ्जामि, तेण धारसाहिं भित्तो ताह धारम वरियाणि, पण्डितो पुण्णेहि पण्डितो, ताए अट्टवीए बोलेति औए

ताई पंचसताई, तेहिंतो पच्चभिण्णाए य पंचवि सयाई पवइताई, सो जाति तिथगरमूलं, सो रायगिहं णगरं पविसतओ, गोसालेण
 समं वातो, बुद्धेन समं वादो, धिजातिएहिं परिव्याएहिं तावसेहिं, सव्वे पडिहंतुं सामिपादमूलं जाति, तस्स वच्चंतस्स हत्थी चारि-
 छुहओ, सो हत्थी अहगं पेच्छऊण एवं चित्तेति-अहगस्स तेयपभावेण भुंचामि, तस्स य तेयपभावेण बंधणाणि छिण्णाणि, हत्थी
 णड्डो, अहओ भणति-ण दुक्करं वारणपासमोयणं, गतो णामणिप्फणो, सुत्तालावगणिप्फणो सुत्तमुच्चारेतव्वं-पुराकडं
 अह ! इमं ॥६६९॥ वृत्तं, ततस्तमार्द्रकं राजपुत्रं प्रत्येकबुद्धं भगवत्पादमूलं गच्छमाणं गोसाल आह-‘पुरेकडं अह ! इमं सुणेहि’
 सव्वेरपि तीर्थकरैः कृतं पुरेकडं, आर्द्रक इति आर्द्रकस्यामन्नं हे आर्द्रक राजपुत्र !, इमं यद्वक्ष्यामस्तच्छृणु ‘एगंतयारी समणे पुरासी’
 सोऽयं वर्द्धमानः यत्सकाशं भवान् गच्छति पूर्वमेकान्तचारी आसीत्, तदेकान्तं द्रव्ये भावे च, द्रव्यैकान्तमारामोद्यानसुण्णघ-
 रादीणि एतेसु एगंतेसु चरति एगंतचारी पुरा आसिचि, एस मए सद्धिं लाभालाभसुहदुक्खाइं अणुभवितवां, तत्थ भावणाठाण-
 मोणासणादीहिं उग्गेहिं तवचरणेहिं णिब्भत्थितो समाणो दुक्कर एरिसा चारि जान्जीवाए धारेयव्वत्तिकाउं मामवहाय वहवो
 भिक्खुणो मद्विधां प्राणादमात्राहार्यां भुंतेति, पिंडिते य भुंतेत्ता य २ तेहिं बहूहिं परंसतेभ्यः इण्हि-साम्प्रतं आइयइइ पुव्वीवरण्डं,
 अदो व णं भिक्खुचरियादिकायकिलेसे णियत्तचिचो पृथक् पृथक् पौनःपुण्येन जो जहा उव्वसति तस्स तहा परिकहेतो अपरि-
 तंतो गामणगराई आहिंडति, वित्थरेणंति अनेकैः पर्यायैवसु फिल एय, सर्व इति लोकोत्पत्तिः, यतो पत्तियंतु पवत्तयंतो, एवं
 पूआगारवपरियारहेउं कथेति हिडति गामाणुमामं, इत्यसात्कारणात्—साऽऽजीविया पट्टविया ॥ ६७० ॥ वृत्तं, इत्थथा हि
 एगाणियं विहरंतं ण कोइ पूएइ, ण वा अभिगच्छति, अथिरयम्मा अथिरो, कथमस्थिर इति चेत् यदा सो एगंतचारी भूत्वा स-

मातिगृहस्थानज्जारायमता वा इष्टमृताभितो गृहं सरणमित्यय , स्वत्वा गृह किं पुनः गृहप्रवेशनन ? , गण समूहः , गणमध्ये
 आस्थिति, नैककृत्य, मिश्रमध्ये सर्वेषामनुआहुताए परिसार परिबुद्धो, वनाय दित अन्य बहुप्रनाय बहुप्रनय त चार्थं कथयति,
 न वक्ष्य 'ण सचायस्ति'पि न संचिन्ति, अवरं पाम जनिम तं साम्प्रतीय वृष-रत्नशिलापट' सिंहासन छत्र चामरं, प्रयवा-
 'अत्रोक्तश्च सुरपुष्पशुद्धिदिव्यध्वनिषामरमासन च मामच्छल दुन्दुमिरातपत्र, सत्प्रातिहार्याभि जिनेश्वराणाम् ॥१॥' अनेन दवे
 न्द्रुर्लभनापि विभूतिरूपेन यत्पूर्वादत एगतधारिण तदन्योज्यग्यापाताम संति । किंच-एगतमेव अबुबावि इषिह ॥६७१॥
 यदि णकान्तचारित्व श्रीमनमतद्वाल्यन्त कृष्ण्यममविष्यत्, उत मन्यसे इह महापरिवारवृत्तं साधु तदिदमादावेवाचरणीयमासीत्,
 तो किं बारममधियधं धरिसाद्र किलेसितो ? यद्यस्मादिद साम्प्रतीय वृष पोराण च दो-वि अप्णोऽप्य ण समेन्ति न तुल्ये मयत
 इत्थं , तस्मादतो पूवापरस्याहवद्वादी क्वरी च नामिगमनीयोऽस्ति, एव गोशालनोक्ते मगधानाद्रक् प्रत्येकपुद्ग तद्वाक्यमव
 द्यैव ग्राह्यैव आह च-भो गोशाल ! म हि मगधान् बद्धमान' 'पुष्टिं वा पन्ना वा' पुष्टिं छुत्तमत्यकाले पञ्चसि गाणे समु
 प्यम अजागत जावर्धीवाए तमु तेसु तिकालसु मगधान् 'एगतमत्र पठिसंठपातो'ति वक्तव्ये ग्रन्था-लुलोम्यात्सुखमोक्त्वोधारणादृ
 चपन्धानुद्गमेध पसरय याति, म्यास्किमव कथयति ?- 'समिध लोग ॥६७२॥ इव, सम्यक् प्रातेत्यर्थः, तसाण यावराण जीवाण
 मम मय करति, अवधमित्यय', अप्णवि जीव अप्णेमि च जीवाण स्वमं काउकामो कथेति, ममवेति वा माहयेति वा प्पगद्धं,
 स एव 'आइस्वमाणोऽवि' अपि पदार्थान्पु जनमहमयो वनमहमार्था वा मध्ये एकभावः एकत्वं, सर्वेदातो सारि इत्येव कृत
 सुत्रति कथिदित्येवं विगृह्य पारयतीति मयति एकत्वं गमयति, कथ नाम मव्या एकत्वं मध्युः, प्रवन्पामित्यर्थ , रागदेय-

विप्रमुक्तं हि एकं तस्स बल्लुलो (तुथो), आत्मानमपि च एगंतमेवं मारयतीति, रागद्वेषप्रहीणत्वं, जेण मज्जेविवसंतो, तथा चोक्तं
 'कामक्रोधावनिर्जित्य०', स्यात्-तदेतदेकत्वावस्थितस्य कृतार्थस्य च किं परोपदेशेन ?, तदुच्यते कर्मक्षयार्थ, आह हि 'अनैतच्छुभं
 तीर्थकरत्वनाम 'तीर्थकरस्वाभाव्यात् वेति, उक्तं-'तत्स्वाभाव्यादेव०' तं ब्रूति, अर्चा नाम लेख्या, सा य शुक्लेसो चेव, न राग-
 दोसाभिभूत इव संकलिङ्गलेसाओ परिणमति, अथवा अचंति मरीर, सीहासणे आविड्ढो वि धम्मं कहंतो तेण पुण्णवत्थगंधादीहि
 अलंकारेहि तहा अर्च एव निर्भूष इत्यर्थः, निर्दोषत्वाच्च, धम्मं कहंतस्स उ णत्थि दोसो ॥६७३॥ वृत्तं, क्षान्तिग्रहणं यतिवि
 दुन्वियड्ढुद्धि चोदेति न वा कथयमान परियच्छति तत्थवि ण रुस्सति 'दंतो'ति कसायदंतो 'जिइदिओ'ति इंदियदंतो, पृथगु-
 च्चाणा इंदियणेइंदियदतविसेसो दरिसितो कक्कडुगणिट्ठुर सावज्जा य भामादोसा, हितमितदेशकालादि भासागुणेहि, आहहि-
 "दिट्ठं मितं असंदिद्धं" स्यादसौ भाषादोषगुणज्ञो किं भगवान् समाख्याति ?, उच्यते-महद्वए पंच अणुवए य ॥ ६७४ ॥
 वृत्तं, साधूणं महव्वए सावगाणं अणुव्वए य, महव्वए तन्विवरीता एव प्राणवधादयः पंचाश्रमा भवन्ति, 'संवर' इति इंदियाणं
 'विरति'ति महाव्रतवत्ता, इंदियसंवृतस्य सतो विरतिर्भवति, अथवा असंजमाविरते 'इहे'ति इह प्रवचने लोके वा श्रमणभावं
 श्रामणीयं प्रज्ञानवान् प्रज्ञो, ण आख्यान्नपि वाक्यशेषः 'लवं' कर्म ततोऽवसक्कति लवावसर्की न, नो वाचिकेन कर्मणा मानसेण
 वा युज्यत इत्यर्थः, श्रमणो भगवानेव एवं ब्रवीमि स्वयमपि 'भगवं पंचमहव्वयगुत्तो इंदियसंवुडो य विरतो य । अणोप्सिपि तमेव
 य धम्मं देसेति गाहेति ॥ १ ॥' यस्मात् ब्रवीपि वयमपि व्रतमन्तः इन्द्रियसंवृत्ता विरताश्च, यदि च मन्यसे शीतोदकपायित्वाद्
 बीयादिकन्दभोजनात् उद्विड्ढभोजनात् स्त्रीविषयोपसेवनाच्च किमस्माकं ?, अमाधुत्वं, तत्रेदं कारणं शृणु-अस्माकमाजीविकानामयं

कृतान्तः, क इति चेद् उच्यते-सीओदग सेवत ॥६७५॥ इष, सीतमसत्योवहत सीतमेव जल, वीज जस्त, को एस भवति ?
 मध्वो येव वणस्सती गरितो, आत्मन्याषाय कुवं आषाकम्म, इत्थियाओ य, अग्गे एताइ पडिसेवामोचि तेण असवेति सणु क्कारण-
 आतवपम्मपरिताविता सीतादक्य सीतादक्य अप्याइओमो, कन्दमूलादीणि आषाकम्म च उरीरसाधारणद्वमेव पडिसेवामो, न चान्यकृतं
 कर्मपाज्यो वप्पते, प्राणानुग्रहाय आषाकम्मानुग्रा, एव कृतादीन्यपि अस्मानाषाय कीतानि कल्पन्ते, इत्थियाओवि आसेविञ्जति
 मनमो येन ममाभिमुत्पदयन्ति, सेव्यमानास्तु उबारप्रभवणिसर्गदृष्टान्तसामर्थ्यात् मन'समाभिमुत्पादयन्ति, ततो व्यावायाः
 नृपाः क्रियाविशेषाः स्वम्यचिचै सुखमासेम्यते, परानुग्रहाय सेव्या', आह हि-"सुखानि दग्धा मुखानि" अपि य एवेहि सीतो
 दगादिपहि इत्थीपञ्चमामेहि कम्म उवचिञ्जतिचि यदि मन्यसे, एगवचारीसु एगते उज्जाप्पादिसु चरति एगवचारी इइह आजी-
 वकम्म अम्हाणं आतावणमोणस्याणासणअनमनास्नानच्छादीहि चोराणि एतेहि येव एगवचारीदीहि गुणेहि सविञ्जति, जतिय
 सीतोदगादिदोसोचनित कम्म य सक्कामो लवितु ततो अणेगमवसइम्मसुमज्जित कम्म कय लविस्सामो ?, तेण 'अप्पेण वडुमे
 सअ' सीतोदगादिसेवा अणुस्मिता तदवमादिदोसेसु अदोपद्वित्वादेहि आगच्छ, एव गोसालेनोके आह-सीतोदग वा लह
 वीअ० ॥ ६७६ ॥ इष, इह सीतोदगं वीषच्छय आषायकम्म इत्थियाओ य सेवमाणवि वय समणा होमो यदुकं लवया तेन
 ममानइत्तत्तात् अगारिणो समणा भवति त्वन्मतेन, तवि हि सीतोदगादीणि सञ्चति, तेन प्रकारेण तद्वा सेवि तहप्पणारं वुच कुयन्ती-
 लय्यथा वा क्व प्रत्यामा ?, अय मन्यसे ममानइचे वयमेव भमणा न गुरह्मा पंक्किञ्च न मोअयितव्या जे यावि सीतोदगं
 मेव (वीओदगमोति) भियम्भू ॥६७८॥ इष, कोइ णम्मिस्सीओ परिइगति लोकरवमीतो, बालो वुदो वा, न धर्मयोग्यो वा

स्त्रीवर्जमपि सीतोदगभोजी नामभिक्यू भिक्षा च इह तात्र के जीन्तो ध्याननिमित्तं जीवितदृता एवंप्रकारा, णातीण संजोगो णाति
 संजोगो पूर्वार्पसंवंधादि, अपि पदार्थादिषु, णातिसंयोगमिति दुष्पज्जहणिजं, सुमुखोऽपि संतः कायोपका एव भवंति, अनंतं
 कुर्वन्तीत्यनन्तराः कर्मणां संसारस्य भवस्य दुःखानामेवेत्यर्थः, एवमुक्तो आर्द्रकेन गोशालो जाहे अण्णं उत्तरं न तरति ताहे
 अण्णउत्थिण् वितिजण् गिण्हति, दुब्बलो वा कडुच्छडीए, एवं वाई तुमं (इमं वयं तु तुमं) ॥६७९॥ वृत्तं, एतां एतत्प्र-
 कारां, प्रादुःप्रकाशने, प्रकाशं कुर्वन्तीत्यर्थः, कथं?, भणति-सीतोदकायं आध्याक्रममाइं इत्थिया जीवो आउ य सेवमाणा अममणा
 भवंति कायोवगा, कायोवगत्वाच्च नांतकरा भवंति, तेन शाक्याः सर्वे शीतोदगभोजका ये आध्याक्रममाइं सेवंति अबंभमवि प्रेष्य-
 गोपसुवर्णाणां, मांख्यास्तु 'प्राप्तानामुपभोग' इति वचनात्, एवं वाचः प्रादुः कुर्वन्ति, प्रवदनशीला प्रावादुकाः तान् गरहसि
 आत्मोत्सेकेन, न चोत्सेकः शिवाय, आर्द्रक आह-ननु पावादिनोऽपि पुढो, ते हि पावाडिया पुढोत्ति आत्मीयं पक्षं कीर्त्तयन्तो-
 वर्णयन्तः स्वं स्वं दृष्टि कुर्वन्ति-कुरेति प्रादुः, प्रकाशयन्तीति-अण्णमण्णस्स तु ते (ते अण्णमण्णस्स उ) ॥६८०॥ इति
 प्रागुपदिष्टाः प्रावादुकाः अन्यश्चान्यश्च अण्णमण्णं अण्णमण्णस्स विविधं विशिष्टं वा गरहमाणाः कुट्टट्टिमाचरन्ति, वाक्याध्याहारः
 आख्यान्ति परशास्त्रदोषांश्च आविः कुर्वते, श्रमणाश्च ब्राह्मणाश्च, किमाख्यान्ति, 'सतो य अत्थि असतो य' स्वमात्मीयवचनमित्यर्थः,
 तस्मात् सुतं श्रेयोऽस्ति निर्वाणमित्यर्थः, परस्मात्परतः, अन्यस्मात्प्रवचनादित्यर्थः, नास्तीति नास्ति, निःश्रेयसं वा निर्वाणमित्यर्थः,
 एवं ते सर्वे अहमिति व्यवस्थिताः स्वपक्षसिद्धिभिच्छन्ति परपक्षस्य चासिद्धिं, उक्तं च-"जहिं जस्म जं ववसितं" वयमपि स्वपक्ष-
 मेवावलंब्यापरा शाक्यां दृष्टिं गरिहामः तान्, ननु किंच गरहामो?, न यथा त्वं पापदृष्टिः मिथ्यादृष्टिः मूढो मूर्खः अजानको वेति,

त्रिचिद्रूपत रूयमिति यथा लोका लोका कस्मिन्धिदपरावे आक्रोशति काण कुञ्ज कोटी वेति, जाल्या वेति चण्डालकर्मं करोति,
 नेत्रं त्रिचिद्रूपं त्रिदण्डकं द्रुप परित्राजकं द्रुप ! इदं ते द्रुपतं शासनं, तनं पूर्वकपिलेन किं दृष्टं यनं कर्षा क्षत्रं, घटं च करोमीत्य
 मधिकरति, कुम्भकारोऽङ्गुर्न कथं कुम्भकारः, कुर्वन् कुम्भस्यो भवति, एतं न द्रुप्ते, शीतरागोपदेव्राघोषमेणा दष्टिरुचात्मा निर्लेपप्र
 तर्णं घटं माधयामीति मूर्तिपददण्डाशुपादानक्रियैव न युज्यत, निर्लेपस्य च शौचक्रिया वा किं क्रियत ? , कथं चास्य कवलज्ज्ञान
 नोत्पद्यत शुद्धस्य ? , यत आकया अपि नो रूपताः प्रत्यक्षमित्यर्थः, हे कपायकृत् आकया कृत् आकयपुत्र कथमिदं ते इष्टं सुख
 मन्ति येन च गुरोरी यदा स्कन्धा, न च किलिस्मतां, न किं चूष्यत, येनामेणा दष्टिं सुखमस्ति चेन्न च सुखी, त एव दोषा
 अभिमूलं अभिधारयाम, पाच वेमीत्यर्थः, किन्तु स्वं दष्टिं सदृष्टं करमो कुर्मः प्रादु प्रकाशयित्यर्थः, तद्यथा-जीव प्रति सद्
 तोऽज्यो मूर्धोऽम्यात्ममिति, यस्य पुनर्वादिन नास्यात्मा तस्य जातिस्मरणादीनि न विद्यन्ते, दानदमाध्ययनक्रियाश्च न युक्ता,
 न तु प्रमः आकया अन्य वा नास्ति इवादिनः हे मूर्खा !, यद्यात्मा नास्ति ततोऽमौ शुद्धोदनपुत्रो युद्धो नास्ति, वनचवनराज्या
 विद्वधा न किं कन कस्म वोपदिगमिति, ननु मणो मस्यत्वाय, एवमप्यत्रापि प्रवादिग्यो ज्य, इत्येव दष्टिं गरहामो, नतु किञ्चि
 दादिनां संसृतेषु मूढो धिक्किमास्य, मूढदृष्टिर्मिथ्यादृष्टिरेति एव स्वष्टौ प्रादु क्रियमाणायामां विणिज्जितसद्वादिदृष्टिमतां परुषिज्जति,
 मिच्छततिक्ताः तेऽमु दिष्टी न कायन्ता, स्यात् किं तत्प्रादुःक्रियते ? , 'मग्ने इमे किद्विष्ट आरिर्हि' मम्यगदर्शनादिमाग कीर्तितः
 आत्म्यान् पाणारियादीहि, नास्योषरोऽज्यो मार्गो विद्यत आत्मनपुरुषमर्षवत्त्वात्पात्ताकारित्वाय अजक दुज्जो न पूर्वोपरव्यावृतः
 आत्म्यस्येव, यथा प्रानैर्गुत्पन्नं, आद्रकं व रात्रपुत्र मृतं न ज्ञातवान्, स्यादेकं किं निन्द्यं स्पष्टं नामिधीयते, त्वं मूर्खो वा कुदृष्टि

वेति, तदुच्यते, मा भूत्तस्य दुःख, स्यात्किं वा निष्ठुरमुच्यमानस्य मनो दुःखाच्छरीरमपि स्याद् हृदयरीगादि, तेण उहु अहेय
 ॥६८२॥ पणवगदिमाओ गहिताओ ते थावरा तमा पाणा भूयाभिसंक्राए सकालये अण्णाणे च, इह तु भवे बुसिय, बुसियं बुसिमं
 बुत्तो, ण किंचि गरहति णिदति वा सव्वलोए, सव्वलोएत्ति त्रैलोक्ये पासंडलोके वा, एवं निलोठिते वादे आजीविकगुरुराह—यद्य-
 सावेव गुरुर्वीतरागोऽनुत्तरमार्गोपदेशकत्वात्सत्पुरुषः सर्वज्ञश्चाथ किं यथा वयं आगतारादिसु ण वसति सत्तूजणे ?, आगतारे
 आरामगारे ॥६८३॥ वृत्तं, आगत्य २ यस्मिन्नरास्तिष्ठन्ति तदिदं सभा प्रपेत्यादि, आरामे आगार २, ममणो मो चैव जो भंतिचि
 तित्थगरो, भीतो ण अवेति वा स्यात्, कस्य भीतः ?, उच्यते—दक्खा, दक्खा नाम अनेकशास्त्रविशारदाः साख्यादयः किंचिदूणेण
 केचिदतिरिक्ता जत्थ ऊणा अतिरिक्ता वा तत्थ समाधि अत्थि, जपलप व्यक्ताया वाचि लपालप इति वीष्मा भृशंलपा लपालपा
 वा, जहा दवदवादि, तुरितं वा गच्छ गच्छ वा, उक्तं हि—“देवदेवस्म”, अथापिय एवं वडवडादि किमेवं लवलवेसि ?, त एव दक्षाः ?,
 पुनरुच्यन्ते मेधाविणो ॥६८४॥ वृत्तं, ग्रहणधारणाममर्थाः, शिक्षिता अणेगाणि व्याकरणमाख्यविशेषिक्कवां द्वाजीवकन्यायादीणि
 शास्त्राणि, बुद्धिरुत्पत्तिक्राद्या तत्र विनिश्चयज्ञा इति, निपद्यानि सूत्राणि जानन्ते पठन्ति वा गद्यन्यूतकानि, तानि च परोपपेतानि,
 अर्थ चानेकप्रकार जानते भापन्ते च दिशारदाः, जानका एवैते चैवं जानका बहुजनसन्निपातेषु वसतं पुच्छिसु, मा णे अणगारा
 शाक्यदीयकाद्याः पृष्टवन्तः, पुच्छिसुत्ति णूणं कत्थइ, सो बहुजणमगासे सभादिआवासे आत्रसितो संतो, तेहिं पुच्छितव्वो अच्च-
 र्वहन्तो तद्भवान्मा मं पुच्छिस्संति, अनियहंतो य महाजणमज्जे लज्जावितो होमु परिभूतो अ अजणओत्ति, ‘इति’ एव ‘संक्रमाणे’
 नीहमाणे इत्यर्थः, ‘ण उवेति तत्थ’ सुण्णघरजिणुज्जाणगिहेसु पंडितजणेण सुरभिगंधेसु आसेवति, आह च—“पाएण खीणदव्वा”

इत्यादि, ममयत्यान् न वीतरागो न च सर्वज्ञ इति, किंचायत्—कृत्यति दूरं गतुं कथयति, काणि य गामजगगणि ण चेव
 गच्छति, काणि य बालेऽपि कथेति, न च वीतरागस्य वैयम्यं युज्यते, स हि पञ्चन्य इव सर्वज्ञ ममकारी, आह च—“विद्यावि
 नयसंपद्ये, ब्राह्मण०” उच्यते, णो कामकिष्वा ॥३८॥ इष, ‘कमु इच्छायाम्’ कर्माय कृत्य अकाम कृत्य करोति अकामकिष
 तत्र तामदक्षम कथयति बालवत् मन्यमानोऽपि परानुरोधान् न गौत्राद् वा, न बालकिषति न बलानगराद्, इन्वदीर्घते विष
 प्यानुलोम्यात्, बलकिषति वक्तव्ये चक्षरस्य दीर्घत्व कृते प्याम बालकिषा भवति, अहा बल, पाप्मादिमति यो येष्, कुनन्तदिद
 मय जितमयस्य !, स्यात्कथं न्याकरोति !, तदुच्यते—एमिरकामकृत्यादेदापैर्विश्रमुक्तः चिविष विस्त्रिष्टमन्येभ्यो बालादिभ्यो वा
 कुरति विविष करति, पुच्छं नितमिति प्रश्नं पुच्छो अपुच्छो वा, अथ अपुच्छ कल्लादपि अत्रिष, अहा विरसंमद्वोऽमि म गोतमा ! आयाति-
 ठाजाणि य, अयं त्रिविपि किं वीतरागस्य भग्मदमगाए ? , कथं वा गतुं कथेति ? , तस्यत्रि अणियमो, कृत्ययि गतुं कथति,
 मज्जिम गतुं तप्यइमताए गबधरा संबोधिवा, तस्य गतुं कथति, ए वंदब्बवरीयादीहि आगताण देवाण पाप्पति येन, तेनो
 च्यते—गता च तस्य ॥ ६८६ ॥ इत्, पसिजं प्रश्नं प्रजात्र तस्य जायति धुव पडिक्किस्संति तस्य गतुं कथति, जेवि मोउ
 ण्ति तमिपि इणाण्डिनो एव कथयति, ए जायति अ जुत तस्य ए कोइ पडियज्जति तस्य ए चयति, अमृडलघत्वाच ठाणत्थोमि
 च कथति अथ ए कोइ पडियज्जति, किं भवसि !, अहं मो एव ‘वीतरागो सग्यणू कथयतो कीम अणारिए देसे गतुं ए संबो-
 धयति’, तत् उच्यते—अणारिया अ दमा मगवज्जनादी एट्ठिदर्थेन परिभा इति परिचदयना दीर्घदर्शना न दीर्घसंसारदश्चिनस्सद
 पायदश्चिनो वा, इहलोकमवैच पश्यन्ति, को जायति परलोको !, विस्सोदरसत्ताया !, न एते भग्मे प्रति पश्यन्त इति शङ्कमान

इत्यर्थः, शंकराब्दो ज्ञानार्थ एव तदुभये मन्तव्यः, आह हि—“शङ्के प्रहर्षतुला०” जेवि य आरियदेशेषु अणारियदेशेण अपरित्ता
 गामा णगरा य तत्थवि ण वच्च, ण वा तेसिं कथयति, तदेवं भगवंतो देसे तारिमएवि-अणारियतुल्ले ण इत्थं धम्मं कोइ पडि-
 वज्जइत्ति, नतु भयाद्भवतां, सदेवासुराए परिमाए, देवा अज्जराइयाणं तिणिण वा, तिदिमिं चेव तेमिं चेव, भगद्धिभाः परपासंड-
 तित्थगरापि न शक्नुवन्त्युत्तरं दाउं, किं तहिं तच्छिण्या आत्मवल्लिथाः प्रमममिद्राः, तिष्ठन्तु ताव, एवमुक्त आर्द्रकेन गोशालः
 पुनराह—अस्तु ताव जत्थ जत्थ पडिवज्जंति धम्मं तत्थ गमणं कथणं च—पञ्च जहा वणिग् ॥ ६८७ ॥ वृत्तं, तुल्लो सो णासो,
 पणं जहा, पणंति तमिति पणगं गणिमथरीमादि, उदओ लाभओ, उदयम्म अट्टाए आयस्स हेतुं, एतीत्यायो लाभ इत्यर्थः,
 ‘पंज संगे’ पंजनं सत्किंवा संगः, जन्थ लाभओ तत्थ वणिगा भंडे घेतूण वच्चंति, एव णाम तुज्जवि तित्थगरो जत्थ लाभओ तत्थ
 वच्चनि कथेति वा इत्युक्तौ ब्रवीमि ‘ततोवसे’, इति एवं इच्चं होति मम तक्का, तर्का मति मीमांसा वा इत्युक्तो गोशालेन राजसू,
 नुराह—अस्तीयं एगदेशोपमा जहा लाभगट्ठी वणिओ ववहरति एवं भगवं लाभट्ठी तवं च संजमं च करेइ, तस्म्य के गुणा भवंति?,
 तदुच्यते—णवं ण कुज्जा ॥ ६८८ ॥ वृत्तं, जतो ताव कम्मखवणट्ठा उट्ठितस्म ण वज्जति तेण संजमं करेति, जेण विधुणिज्जइ पुरा-
 णं पावं तेण तवं करेइ, चिच्चा छट्ठेतुं असोभणमतिं अमतिं, अणहेतुं वा पूजापरियारहेतुं वा ण कथेति, तीर्णोवि परान् तारे-
 तीति, स्याद् धर्मकथायां कः प्रस्तावः संजमस्य तपसो वा यद् ब्रवीति ‘णवं ण कुज्जा विहुणे पुराणं?’, तदुच्यते—णाणं सिक्खति
 णाणं गुणेति णाणेण कुणइ किच्चाइ! णाणी णवं ण वंधेति० किंच—सो य खलु णाणपरिणतो, तेण संवृतो, संवर एव संवरस्त-
 थावि अन्नतरो धम्मकथावसाणो पंचविधो सज्झाओ, इच्चं धम्मकथाएवि संवरट्ठाणं उत्तरोऽस्ति तेनोच्यते—‘णवं ण कुज्जा विहुए’

पतागतो धर्मचरं, एतदव तद् ब्रह्मण पद, ब्रह्मपद वा, ब्रह्मयतं वा, किमिति चेत् ब्रह्मति चरितं द्विविधं नयवरणं संज्ञमजोगो
 न उवेत, उदरज्ञां सामग्रो संज्ञमस्त तवस्म ना, उक्तं हि-उदरज्ञं पक्ष्मेवे' उदरणं वा जस्त अङ्गो भवति, समणो भगवानेव,
 एव ब्रवीमि, नतु सर्वमाधर्म्यमस्ति भगवतो वणिजेहि, कथं!-समारभते हि वणिग्या ॥६८९॥ इष, समारभत क्रयविक्रय
 मन्मगदबाहणपयवपयाव्यादींश्चि शारमता समारभति छ्वायभूतग्राम, परिग्रहो दुपद चठप्पद घण घणहिरण्यमुयण्णादि त एव
 ममायमाणा रक्खता णट्टविण्णट्ट च सोअंता उअणिजंता य सुवडु पायकम्म कलिकुलुम तु एव युणा, स एव कम्मममाचारो य
 वातिसंज्ञोगो, त अभिग्रहाय तमि अप्पणो य अट्टाप, आयहेतुति आयलामग्रो लामट्टाप एए वासंज्ञोगा वस्सट्टापचि युण
 शेति, मृजं करेति प्रकरेति, मत्ति संय। किंचान्यत्-ते हि वणिजा-वित्तसिणो ॥ ४९० ॥ इष, 'विच' हिरण्यमुयण्णाविण्ण त
 एमति गणो, मिथुनमावो मैथुन, सं ग्रगद्वा २ समस्तं गाढाः, सुअत इति भोजनं अन्ननादि व्रजंति, भोजन अन्ननादि, व्रजन्ति
 दिन्न' संक्षुपार्यं त वणिजो, विण किमयमिपमाणा दिक्षो व्रजन्ति?, उच्यते, मैथुनार्यं भोजनार्थं वेति, आह हि-“अिश्नोदरकृते
 पार्थ!" विरक्ता स्त्रीकामेभ्यो जितविद्वान्त्रियाथ, अथ तु तर्हिद्वयपणे विरक्ता अयतीर्यभ्या, किं पुनर्गृहीभ्याः, त एव इति
 क्यमेतु विषादि मोयणे रससु अ अन्नोववण्णा वणिग्या, वडा रससु वडा सेससुवि विमपसु सदात्तिष्ठ, अथवा रस इति सुखस्य
 आसया, आह हि-‘आदयाद शीघ्रमावे च' तथा आह-‘विषया विनिवर्पन्त, निराशारस दहिन'।' रसव्रजं, रसेसु गृहति सुखेसु
 गिडा इत्यर्थ, इतथ मामान्यपुण भवतां वणिजा, कथम्?-आरभग खेव परि० ॥६९१॥ इष, आरम्भो, उध्वसकम्भरादीणां
 पधनपावनभेदनादीनां च हिमाढाराणां, परिग्रहे मभीक्षार घनधान्यादि, संरधण च, परिग्रहायमेव चारमः क्रियते तमारम च

परिग्रहं च अविउस्मिया णाम अत्रोसिरिडं, णिस्सिता तंमि आरभे परिग्रहे वा, पुव्वापरसंबंधे च णिस्सिता, आत्मन इति जीवान्
दण्डयति बन्धवधपरितावणोद्दवणादीहिं तहुःखोत्पादनाद्वा आत्मानं दण्डयंति संसारे । किंचान्यत् 'तेसिं च से उदए' तेसिं वणि-
याणं 'सो उदए'चि सो लाभओ चाउरंतमणंतसंमाराय भवति, ण तु इह धम्मकथारज्जलाभो पुण चाउरंतसंसारविप्पमोक्खाय
किंचान्यत्, णेगंत णच्चंतिय (व) ॥६९२॥ वृत्तं, सव्वेसि वणियाण एगंतिओ होइ किरियाइ छेदओ होति, कदाइ लाभओ,
जइवि लाभओ तोवि अग्गिचोरादि सामणत्तणेण य जं खज्जइ दिज्जइ तेण आणच्चंतियं वदंतिचि, जुज्जइ, एते दोऽवि पगारा
अणेगंतिए, अथवा विपद अवार्या, दोऽवि पगारा अणुदए चेव, न लाभ इत्यर्थः, तद्विपरीतस्तु णिज्जरा उदयो, यत उच्यते से
उदए से णिज्जरा लाभः, मोक्षगतस्य सादिअणंतत्वं अणंतप्राप्ते, अणंतपत्ते तं उदयं, लाभक इत्यर्थः, साहयति-आख्याति सिलाहति
वा प्रसंसतीत्यर्थः. णातीति जातिः कुली, यः त्रायतीति त्राती, स चैकः एकान्तकत्वाच्च परमलाभक इति, तदेवं वणिग्भ्यः
भगवंतं सुमहद्भिर्विशेषैर्विशिष्टं संतं यत्नैः समाणीकरोपि तं पुनरयुक्तं, कतरैर्विशेषयन्ति णणु जे समारंभादिभिः पंचमिविशेषै-
राख्याताः, इमे चान्ये विशेषाः, तद्यथा-अहिंसकं(य) ॥ ६९३ ॥ वृत्तं, अहिंसको भगवान्, ते हिंसका, सव्वसत्ताणुकंपी च
भगवं ते णिरणुकंपा, दसविधे धम्मे द्विवो भगवं, ते तु वणिज्जा, किमत्थं धम्मे स्थित इति चेत्, कम्मविमोक्खणद्धाए, पुनः
कम्मविमोक्षार्थं अभ्युत्थिता, धनार्थं तूत्थिताः, तदेवं अणेगणुणसहस्रोपेतं, 'आयदंढे'ति आत्मानं दण्डयंति जीवोवधातित्वात्,
समाचरति इति समं आचरता समाचरता, तुल्यं कुर्वन्ता इत्यर्थः, समानयंतो वा समानं कुर्वन्त इत्यर्थः, एतद्धि तओअघोरम-
ज्ञानं चेति, तमेवं प्रतिहत्य निर्वचनोऽयमिति कृत्वा चाजीवकपुरुषं गोशालं भगवंतमेव प्रति ययौ, तथार्द्रकेन गोशालमवधीरितं

मर्यादायां स्मरणाभ्यां तुष्टा आक्यशुद्धीया भिन्नव, कथमिति चेत् यद्यपो ब्रह्मा कप्रत्यक्षतो नेन निगृहीत, यथास्माकमिदानीं
 न्नाया पदपरिहारो रावपुत्रोऽस्माकमायासतीति, अत गुणशीलमुपान भगवत्प्रमीप प्रत्यायातस्य संचल्ला भूत्वा पुद्गलसिद्धान्त
 प्रादधिप्यमेति पुरस्तात्स्थित्ता मो मो भव्य महाधव आर्द्रकरात्रपुत्र स्वागत ते ' क्वनः आगम्यते ? , क्व च यासीति ' स भगव
 त्प्रमीप यामि, इत्युक्त मिषुका इयमृषु - इदमपि तादस्म सिद्धान्त शृणु, शुभा च संप्रतिपद्यस्व, पण्डितवेदनीयो स्मरमस्मिद्वान्त
 यस्मय निममूलत्वादुर्ममल, तदेव च नियज्य, किं फायेन स्मृतेन वृषा तापितेन ? , आह हि - 'मनपुण्यगमा' तथा चोक्त -
 'निल तापितव्ये' इत्येव पित्तमूलो घर्मा, अधर्मोऽपि पित्तमूल एव स्यात्, कथं न घर्मत्रिसमूल ? , उच्यते, विगणागर्विन्ही
 । ६९४॥ पुन, अह कोइ आगम्यते वेरिजो जो बालरूपाई सोयति मो तेवि मारिण(रेह), मारेतु चेढरूपाइपि मारेमिनि बवमिती,
 मुच्यति य यद् वेरिया जे गम्येवि विगितिति महिलाण, मा एत पदमाणा सतुणो होइति, तत्तय समावसीए मलपिडी पछरूर
 योमण ओइराहिना मन्दप्रकाशे गृहेइइस ना मो नन तिगवेरामिमूतण एम दारजोनिस्काऊग सति कुतो वा ससी वा तिमूल
 पा, एव रिक्कु चितति-इदायि एम अमम्मविद्रो जीजो, ता तदेव मूलयोतं अगिगम्मि पयसि, एवमेव अलाउय धावि कुमार
 ओचि पयति मूल रिक्कु अवेषु वा, न प्रदुष्टचित्त्वात् लिप्पति प्राणिवधेन अइणतोयि सत्त 'अम्ह'ति अम्ह सिद्धत, एव
 तादइअलचित्तप्रामाण्यादिति, इवैवपि प्राणातिपात प्राणघातफलेन न सयुज्यते अयमन्य कुअलचित्तप्रामाण्यात्, अद्वैतपि
 प्राणातिपातं तस्फलेन सपुन्यते. यत्राय एव.-अहवावि विक्कुण मिलक्ख सले ॥ ६९५ ॥

या अथवा शरणि निःस्ति अथवा स्वाइतु कामो, कुमारगो वा वि अलीउअबुद्धी पडल्लु खाइससस सु पण्णा, यो लिखति वा वि
 या अथवा अगणिकाए पण्णा स्वाइतु कामो, कुमारगो वा वि अलीउअबुद्धी पडल्लु खाइससस सु पण्णा, यो लिखति वा वि
 श्रुतेण वेदधुं अगणिकाए पण्णा स्वाइतु कामो, कुमारगो वा वि अलीउअबुद्धी पडल्लु खाइससस सु पण्णा, यो लिखति वा वि
 एवं तादृशाकं अपचेतनकृतप्राणातिपाते नास्ति, यद्यपि च भवानन्यो वा कश्चिन्मन्यते अनपाये अपायदेशी यथा
 अमहं, एवं तादृशाकं अनभिसंधित्वादेयास्माकं त्रिकरणशुद्धं मासं भक्षयतां नास्ति दोषः, कथं?, इह हि-पुरिसं च
 भवंतो मांसासिन इति तत्रापि अनभिसंधित्वादेयास्माकं त्रिकरणशुद्धं मासं भक्षयतां नास्ति दोषः, कथं?, इह हि-पुरिसं च
 भवंतो मांसासिन इति तत्रापि अनभिसंधित्वादेयास्माकं त्रिकरणशुद्धं मासं भक्षयतां नास्ति दोषः, कथं?, इह हि-पुरिसं च
 विदूषूण ॥६९॥ वृत्तं, जह कोइ अजाणंतो पुरिसं वेदधुं कुंतेण वा ख्लेण वा अप्रकाशावस्थितं कुमारकं वा बालमित्युक्तं, एत
 गिलाणभिवसुस्स छिन्नभत्तस्स दुब्बिभवखादिसु जायतेए पडहुं पिडीयमिति पओलितं सुगंधं सुह खाइससंति सती बुद्धिः तस्यां
 कल्पति, 'बुद्धाणं'ति नित्यमात्मनि गुरुषु च बहुजनं, बुद्धस्मवि ताव कप्पति किमुत ये तच्छिष्याः?, अथ बुद्धिः पापापत्यानि बौद्धानि
 तेसि णं कप्पति पारणए भोजनायेत्युक्तं भवति, सर्वावस्थसु अचित्तं कर्मयायं न गच्छति, अविज्ञातोपचितं ईर्यापथिकं स्वमा-
 न्ति कं चेत्यस्माकं कर्मचयं न गच्छति, एवं तावच्छीलमूलो धर्म उक्तः । अथेदानीं दानमूलः-सिणायगाणं ॥६९॥ वृत्तं,
 चतस्रो तासु त द्वादशसु धृतगुणेषु युक्ता, एतेसि एवंगुणजायियाणं अभिगतं यथा तस्यानन्दो दोणि सहस्से भिक्खुयाणं
 भोजावेति समांसगुडदाडिमेनेष्टेन भत्तेन, तेण पुण्णखंध, संस्कारो नाम पंचधा, स त्रिविधः पुण्यः अपुण्यः सतिजा इति ते, तं
 आरोधं, ते हि प्रक्षीणकल्मषप्रायाः चतुःप्रकाराः आरोधा देवाः, ते भवन्त्याकाशोपकाः विज्ञानोपकाः अकिंचणीकाः णोसणिणो
 दातारः, सर्वोत्तमा देवगतिं गच्छंतीत्यर्थः, महतां इति प्राधान्ये महाशब्दः, अथवाऽऽर्द्रकस्याऽऽमन्नं क्रियते हे महासत्त्व ! इत्यर्थः,
 तदेवमिह स भगवता बुद्धेन दानमूलो शीलमूलश्च धर्मः प्रणीतः तदेहि समागच्छ बौद्धसिद्धान्तं प्रतिपद्यस्व, इत्येवं बौद्धभिधुक्कुरुक्त
 आर्द्रको आर्द्रकानादरयाऽव्याकुलया दृष्ट्या तान् दृष्टोक्तान्-भो शक्या यद्ब्रू जो पिण्णां पुरिसबुद्धीए ख्ले विंधति पचति

या ज्ञानं य अलाउत्रं वा इमारणुदीए किं लिप्पति पाणवघण अकुललचिधो, अण्णो पुण पाणवघणि करंतो पयंतो पाणे कुल्ल
नन विनन मुबनि पाणातिपात्तो, तत्र दम -अयोग्यरूपः ॥ ६९८ ॥ वृष, इद न योग्यमयोग्य, रूपमिति स्वभावेत्युच्यते,
यथा दधिक्लृप्तिन् रोपनः प्रत्ययस्मरचिकीणुन्तगनं भावमावि कुर्वन् प्रकृतिं करोति रुक्षां त्वारां वा इष्टि निपातयति, उक्त
दि-‘गृहस्य स्वग दिद्वी’ गाथा, एत स्वभाव रूपद्वन्द्व निवेदय उच्यते अयोग्यरूप दूरस्वभावमित्यर्थः, शिरस्तुण्डमुण्डनं कृत्या
प्रप्रजिता-रुमिति लिङ्गानुरूपं येषां पुञ्जत, आह हि-“वय मकर्मणोऽर्थस्य” तेनोच्यते-अयोग्यमेतत् प्रप्रजितरूपस्य अहिंसा
धर्मुच्यतम्यदति इहास्माक प्रयवन, अहिमार्यकं इत्यादिसंयता वा पावं ह्य, तुविश्ववणे हिमेव सर्वपापेभ्यः पापीयसी, प्राणाः
इयिस्वादायः, प्रमयति श्रौयाद्वलादाक्रम्य, तुग्मेवि य प्रप्रजिताः शिरस्तुण्डमुण्डनं कृत्या कृपायवामसः स्त्रीवेषधारिण संयता वय
मिति मप्रप्रतिपद्या, तत्र तुग्मेवि अयोग्यरूप हिमादिबला ज तुग्मे संपठिवज्जह, मज्जमादि प्रमद्व असमीक्ष्य कच वयं प्राणिनो
मारयाम मागरयामो वा तदुच्यन्-नो मंता व अकुल्लण विचण पिष्मागपिदी स्तोदी वा पुरिसोविक्काउं अलाउय अण्ण वा
नओ मालिक्कन इमारद्योयमिति प्राणातिपातन, आजादोपो न युज्यत इति ब्रूमः, यत्तु पिष्मागपुदीए पुरिसंमि विद्वमाणो मारे
माणो वा इमारगं वा मनाउअबुदीए न लिप्पति पाणवघण अहं सिद्वान्त इति वाक्कयेणः, ‘अपोचिण दोण्ववि’ अबोधिः—
प्रदानं तत्र यदि अग्रानात् मुपत प्राणराघावेनाज्ञान धेयमिति कृत्वा, किं पुनरुच्यते-अविद्याप्रत्यया संस्काराः, सर्वसम्यग्दृष्टि
प्रमद्वपेय प्रमग्यन, विगताविगतिविगणपेय मति, अन्यथा वा क्का प्रत्याज्ञा !, निर्दयं ततो विक्कवा, कचं !, इहवहावि ताव लोगो
दुवगण अहिमन्वं सयने, तुग्म य मणह मारन्तो दुगल्लचिनेन अहिमओ मवति, तुद्वं प्रफारं वो वचः ‘अमापु’ अओमनं,

'दोण्हवि'चि तुठभे यं जे य पडिसुणंति अज्झावणे, हतुंयि अणुतप्पति, ते परिचत्ता, हंतुं वीसत्था होहिंति, आह च—“केचित्
 शून्यं नष्टाः” यदि च अज्ञानमदोषाय तेन वैदिकानामपि परमात्मके श्रेयबुद्ध्या छक्काए घातयता न दोषोऽस्ति, संसारमोचकानां
 च, घातयामिति किं भणह ? तुठंयपि एवं रोचयति जहा असंचित्तो कम्मबन्धो णत्थि ? इत्यत्र ब्रूमः—उड्डमहेयं ॥६९९॥
 वृत्तं, चत्तारिणि दिमाओ गहिताओ, पणवगं पडुच्च, विविधं विशिष्टं ज्ञात्वा विज्ञात्वा विज्ञाय, लीनमर्थं गमयतीति लिङ्गं, त्रसंतीति
 त्रसा, तिष्ठन्तीति स्थावराः, तेसु तसथावरेसु, किंच लिंगमेषां ? उच्यते—उवयोगो लिंगं लक्षणमित्यर्थः, आह हि—‘निमित्तं हेतुर-
 पदेयः’ यथा अग्रावौण्यं सांसिद्धिकलिङ्गमेवमात्मनां त्रसानां स्थावराणा च सांसिद्धिकलिंगं, येन ज्ञायते आत्मनाऽऽत्मेति, स चोप-
 योगः स्पर्शादिषिन्द्रियेषु सुखदुःखयोरुपलब्धिरित्यर्थः, तच्च सर्वप्राणभृतां समानं लिङ्गं, सुखं प्रियमप्रियं दुःखं, तदेवं
 अत्ताणुमाणेणं ‘भूताभिसंक्राए(३)दुगुंछमाणे’ कता भूताइं संकंति तसथावराइं दुक्खाओ, तं च दुक्खं त्रया वा दुगुंछंति, तस्मादुद्विजत
 इत्यर्थः, एवं जाणामि, णो वदेज मारंतो मुच्चति, दोसो णत्थि, करेज वा णिस्संक्रो प्रमादं, अण्णाणेण दोसो णत्थि, कुत एतद्
 ब्रूमो माया च कुचकुचा वा प्रवचनेऽस्ति ?, किंच—पुरिसेत्ति विन्नत्ति ॥७००॥ वृत्तं, जं वा भणिसि पुरिसोऽयमिति कृत्वा पिण्णा-
 गपिडिं अलाउअं वा कुमारंगंति अकुशलचित्तो विधमाणो अदोसोवि विज्ञानो विण्णुत्ति, एतं जहा हिंसकत्वे चिन्तिज्जमाणं ण
 युज्जति, अणारिए वा से पुरिसो भण्णति, अलाउअं वा कुमारबुद्धिए विव्भुत्तु, अज्ञानेन अस्य द्रोहः संपद्यते, एवमज्ञानेन चैवं पुरिसं
 पिण्णागपिडीबुद्धीए कुमारंगं वा अलाउयबुद्धीए विवाइन्तो किं च ण वडिहस्सति, किंच—को संभवो ? पिण्णागट्टाए संभवणं,
 संभूतं वा संभवः, कः पुरुषे सचेतने पिण्णागबुद्धिमुत्पादयिष्यति ?, निमुष्टसुप्तस्य च नोद्वर्त्तनपरिवर्त्तनाद्याः क्रिया भवन्ति तेन

संमोक्षलि पिष्णागपिण्डपुरुषस्य, तत उच्यते-नैतदेवं, यत एव पिष्णागपिण्डे पुरुषस्य काष्ठे वा यद्वाज्जादिते उपपचिरिति, अत
एव किममात्रमेतदुभय ज्ञानमानो निस्संक करति, किमय पुरुषः स्यात्पिण्डीकाष्ठ वेति स्यादिति, अथ सम्भवे विषयमाने निशः
इन्द्रागरी पठते निर्माणम इत्यर्थ, एव मे वायाप्यसौ कृद्रुचिरेन पुरुष पिष्णागपिण्डीकाष्ठया घातयति तस्याप्युभय सम्भवत्वात्
युक्तो विमर्श - किमय पुरुष स्यात् उत पिष्णागपिण्डी?, एव कुमारोऽपि अलाटक स्यात्कुमार स्यादिति, जम्हा न एव संभवो
दिष्टो नन्दा य तदप्यगारा बलित्, 'वाया वृद्धि'श्चि वृक्षा असत्या अश्रोमना, अथवा सत्य इति संयमः असत्य इति सयमगादी
त्यर्थ, निषयस्य निजुष्म्या मद्रोदित्यादि, किमग पुण कम्मुषा?, किञ्चान्यत्-वायामियोगेन ॥ ७०१ ॥ उच्यते इति वाचा,
पायापचि अभियोगो अभिमन्त्रो योग अणियोगः अभिवाग्योग, एवमुक्त भवति-इवेत्यति इवति संयमः? इति वाक्यश्लेष, क
पिष्ठाय-संरर्षोप? वायामियोगेन यदा इवति संयम, जहा मभट मारोतो बदेमोचि 'ण तारिसं वायमुदाहरेच्छा' सद्रोहमित्यर्थ, क
अष्टाजमत कृद्रता वदति-यथा कृष्ण्य साल वा सलिलस्याम्बान एव तुम्हपि इम वयणं, अज्ञानदोषोऽस्तीति, अदिसकादीनां
गुणानामस्थान अनरुग्माजनमपि, नित्रे चित्तरेण दिक्त्वातो मोक्स्वत्थ गृद्धि निसृत्य श्विरस्तुष्टमृष्टन कृत्वा ब्रूयात् 'सुराल'
मिति, श्रालमेतत्स्थूलं हिमस्तान् अदिक्स्वतस्मधि, किं पुण दिक्स्वतस्म?, एव अर्भचिन्ते न कर्मन्वचो भवताति अज्ञान
धेयसं सर्वमग्यगृष्टिप्रमङ्गपति, पैदिक्का संमारमोचक्यय निर्दोषा' एव भवमतेन श्लाष्य हेबयित्वाऽर्द्रको सुखीभूत्वा प्रपचमाह
तद् अष्ट अहो एव तुम्हे ॥ ७०२ ॥ ब्रुव, लम्बः श्रोतो यदब्रान भेयस्ततः किं धानाधिगमः क्रियते?, इतो एव तुम्हेहि अहो
तद्दो जग अजाजता मय्यतो मृपति?, शालमचो मत्तप्रमपादया, अहो देयविषयादिषु, देग्य तात्र जहा कोयि कंश्चि विमृष्ट

उपपहेण अडंतं दद्रुं भणति-अहो अयमेवं वराओ किलिहो किलिस्सति, एवं तुब्भे उम्मग्गपडिव्वा मोहं किलिस्सह, साख्येति
 विस्सये, अयं शोभनो अहो सिद्धान्तो यत्राचिंतितं कर्मचयं न गच्छति, कार्यकारीसमता एवं अयं जीवाणुभागे सुविचिंत-
 यंता ॥७०३॥ वृत्तं, कथंयां अनुभागस्तनुसुखप्रियताः दुःखोद्विगिता, तत्किमुक्तं भवति?, एवं जीवाणुभागे सुत्तिओ भवति,
 यदुत सर्वमन्मानामात्मोपमानेन न किंचि दुःखमुदपसदिति. अहोशब्दः सर्वत्रानुवर्तते अहो वचस्तेन गुरुणा करतल इवामलकं
 मर्वलोकोऽग्लोक्रितः, ज्ञात इत्यर्थः, किमुक्तमुच्यत इत्यर्थः, इति चेत् येनाज्ञानं श्रेय इति, स्यादेप भवतां किं चिन्तितः कर्मचन्धो
 भवत्याहोसिदचिंतितो मोक्षो वेति, अत उच्यते-‘ओधारीया अन्नविधीए सोहिं’ मोक्ष इत्यर्थः, स्यात्करोत्यन्यो विधियेनार्या शोधि-
 मिच्छन्ति, तत उच्यते, जहा छणणं, नापि संचितितं कर्म बद्धयत इति सिद्धान्तः, किं तर्हि?, अस्माकं प्रमत्तस्य कर्म बध्यते,
 अप्रमत्तस्य मुच्यते, अप्रमत्तः शुद्ध्यत इत्यर्थः, एव शोधिराहुराचार्याः, ण वियागरे ण वाकरेंति, छद अपवारणे, छज्जते तस्स
 छन्नं छन्नमप्रकाशमदर्शनमनुपलब्धिरित्यनर्थान्तरं, पदं चेष्टितं, छन्नपदेन उचजीवनधर्मा छन्नपदोपजीवि, कथं?, अजाणस्स बंधो
 णत्थि तथा ण विआगारे, छणपदोपजीवि, पळ्ळते गूढविजागरे छणपदोपजीवि, छण हिमायां छणणमेव पदं छणणपदं ततो
 वागरेजा, जहा अजाणंतस्स कम्मबंधो णत्थि, ते एवं श्रोतृणां निर्दयादयो दोषाः, स्यात्किं व्याकरितव्यं कथं न?, उच्यते, जहा
 छणणं न होति जीवाणं, अज्ञानकृते तु बंधो णत्थि उच्यमानेन प्रमादं करिष्यति, तेण छणणं अनुज्ञातं भवति, तदेप पिण्डार्थः-
 जहा छणपदोपजीवि ण छणणपदोपजीविणो वाकरेंतीति वाक्यशेषः, तथा ण वियागरेज्ज, अयं इदानीं आपोऽर्थः, जीवाणुभागं
 अनुचिन्तयतो वियागरे अछणपदोपजीवि, एकागतपरस्य लोपे कृते छणपदोपजीवि भवति, अचिन्तिते कर्मचन्धो नास्ति ण च साधु

विद्यागरे, अछप्यपदोपजीवि 'एसोऽनुप्रममो' अनु पयप्रानेऽनुषमर्मीर्लीर्यकृताधीर्णोऽयमुपचर्यते इति अनुधर्मन्तीर्यकरानुधर्मिण
 साधव इहेति, इह प्रवचने संबयाण एव सील, न घटते मवतां, बोऽत्रि अ तुज्ज अशीलमतान दति सोऽवि अप्येव वच्यते, ण
 सुच्यते, चं मणसि-सिणातगाण तु बुवे सहस्से ॥ ७०४ ॥ इण, सिणातगा सुदा द्वादसूतगुणधारिणो मिश्रव, जेवि
 दोऽवि सहस्से सुत्रावेति सोवि साव सुचति, किं पुन वो एक वा दो वा तिग्गी वा, एते णिष दिने दिण्णे असंजता लोहितार्द्र-
 पाणि सघषातीत्युक्त मवति, गर्वा निन्दा इत्यर्थः, ज्ञानाधार्याणां धर्मः अज्ज, जइ लोके भिहुकाणां च गरहितो धर्मः अज्जाण
 माणां, इह दिसानुमानान् अपत्रदायकविक्रत गरहितो, सायघ छद्दायवेण, प्रजयाण अपात्रेषु व दिज्जमाण, कर्मवचाय
 मवति, इतथ तुग्मे य अपात्राणि दधिणाया इत्यर्थः, जण मसं स्वायइ तइ वल्लि एत्य दोमो, अइवा हील तुज्ज इस्सित दाणपि
 ण सुजति, इतथ डीलं नास्ति, ज मणइ-यूल उरग्ग ॥ ७०५ ॥ इव, 'पुलो'ति महाकायो उपचितमांमवेइ लोक शाक्यधर्म
 एव मारेइ, यवा शाक्या उरिस्सितु भिहुसंघ प्रकल्पयतः, केव सावेति !, त लोणतेलपिप्यव्यादीनि वेणानि गृहीतानि दिगु
 कुचमरादीनि वाज्ज्यानि, तमेनमादीहि वेसप्पहि भिन्नुहाए पकरेति । त सुजमाणा पिपितमिति ॥ ७०६ ॥ इत, मांस
 प्रभूतमाकण्ठाय बहुप्रकारं वा, अप्येव दिणे दिणे जेइ लिप्पामो वर्य, कसात् !, त्रिक्कणशुद्धत्वात्, इवेवमस्माक, अहं सु पुद-
 तेन प्रमाणमित्यतस्तस्यामाण्याम्भ्रपाम', तदुच्यते- 'इवेवमाइसु, प्रणअशुद्धो वा अण्णे वड्ढे केइ एवमक्खातयन्त' साम्प्रत आइ
 वत्संति वा मांसदोषमिति, सर्वे वे अणारिया बाला मूढा रसेसु, रमवब्धो वा सुखे मवति, सुहेसु विमण्णसु, सुहे गिदा । जे यावि
 सुजति ॥ ७०७ ॥ इव, जे य पुदा वा अपुदा वा पुत्रमांसोपमं मांसं प्रदोपंतिस्सठं सुचति, षड्भ्रातृपदिदन्ते मांममदोषमिति,

सेवन्ति ते पावमजाणमाणा, हिमादी उपार्जयन्तीत्यर्थः, अहवा ते मांसासिणां गिरणुकं जीवेसु बुद्धसंज्ञिकं पावं सेवन्ति, तद्दोषम-
 जानमानाः, अथवा जावंणं मंसखायणेण पावं वज्झति तं च तुमं पावं अजाणमाणो, जहा एत्थ वधाणुमाणागतं घणं चिक्कणं पाव
 वज्झति, तेण खणं ण, एवं कुशला वदन्ति तंमि मासादे, सुद्धे, मांमभक्षणेपदेमएण एवं तच्छमाणे कुवन्ति भुक्तिमीत्यर्थः मंस-
 भक्षणे, वा अथवा 'मणं ण एतं सुद्धं, कुशला जाणका मनज्ञाना मणंमि न कुवन्ति ज्ञातपुत्रीया, वतीति एसा मंसमदोसंति बुडया
 असच्चा, किल कम्मणो कर्तुः, स्यादुद्दिष्टं भक्तं, उच्यते-सब्बवेस्सि ॥७०८॥ वृत्तं, पाणा पृथिव्यादयः तेसिणिक्कायं णिक्खिप्प, दंडो
 मारणं, सहावज्जेण सावज्जं पचनपाचनानुमोदनानि, यो वाऽन्येन प्रकारेण दंभनवाहनमारणा, दण्डं सावज्जं दोसं परिवज्जायित्ता
 'तस्संकिणो' वा, शंक ज्ञाने अज्ञाने भये च, ज्ञाने तावत्कथं जानमानः उद्दिश्य कृतदोषं तं गृह्णीयात्, अज्ञाने संकितो कल्वो
 वित्तिगिच्छासमावण्णो संक्रमणो, भए 'आहाकम्मणं भंते ! भुंजमाणे किं पगरंति !, उच्यते अट्टकम्मपगडीओ सिट्ठिलवंधण-
 वद्धाओ धणित०' एवंविधा संका जेसिं ते भवंति तस्संकिणो इसिणो णातपुत्ता णातस्स पुत्ता ते भूनाभिसंकाए दुगुल्लमाणा
 ॥७०९॥ वृत्तं, जम्हा भूतो भवति भविस्सति तम्हा 'भूते'ति, संका भये ज्ञाने अज्ञाने च पूर्वोक्ता, इह तु भए द्रष्टव्या, तच्च
 मरणभयमेव, मारेमाणोहि इह पस्त्र च संकते विभ्यत इत्यर्थः, इह तावत्प्रतिवैरस्य संकते बंधवधरोहदंभणां च, परलोए णर-
 गादिभयस्स, उक्तं च-"जो खलु जीवं उदवेति एम खलु परभवे तेहिं वा अण्णेहिं वा जीवेहिं उदविज्जति" इह लोके तु भयेण
 'सब्बेसु पाणेसु'ति पाणा एणिदियादिया आयुः प्राणादि, घाइणो घातयति निक्षिप्यते, एवं समणुणाते, 'तम्हा ण भुंजंति' तस्मा-
 द्वाऽनुमत्याः कारणान् इहपरलोकापायदर्शनाच्च न भुंजंति 'तहप्पगार' अन्यदपि जं साधुं उद्दिश्य तं कृतं 'एसोऽणुभम्मो, जहा लोए

अपुराप्रणो धम्मो, उक्तं च-“यद्यदाचरते धष्टः” तथा “वेद्रे २ दाह्यो या सियो वा” एयमिदापि, अनु पयाद्वावेतिरुत्वा
 तीर्पकरगणधरेहि बञ्चितमुदेखित, तदनु तच्छिष्या अपि परिहरति, अथवा अपुः दृष्टम इत्ययं, धम्मो धर्मो भगवता प्रणीतः
 स्वीकृताप्यतिचारेण बाध्यते शिरीषपुष्पमित्र तदनुतापेन, सयताः माधयो, निगगधधम्माण (धम्ममि) ॥ ७१० ॥ यत्त,
 निगगयस्स धम्म एव येषां धर्मः तेन भवति निगगधधम्मणो, अथवा भिगंगो भगवानेव, गथा अतीता अथा, चेअणभूतेण
 भिगगधेष तुल्लो जेसि ते भवति निगगधधम्माणः, तत्सहधर्माणाः इत्यर्थः, इमो इति प्रत्ययः-कारणे, समाअधिः समाधि मन
 समापानमित्यर्थः, अथवा मयस्स हि इहेव समाधी भवति, दन्ढामावात्, परमसमाधी य मोक्षो, ये पुनः पचनपाचनरता आरम्भ
 प्रवृत्ताय तेपामनेस्सणीयावः, कृतः समाधिः !, उक्तं हि-“स्नानाया देदसंस्कारा” ममये भगव महावीरे इति खलु से भगव
 महावीरे ममन्तात् प्राप्नोति, मोक्षमित्यर्थः, इहार्चनं श्लोकं च प्राप्नोति, स्नाया कथने, श्लोको नाम स्नाया, कथं स्नायते ?,
 इहैव तावत् उराला क्खिवण्णसस्सिसोगा परियुअति इति खलु समये ३, परममि सिद्धे बुद्धे, तथा वा “णवि अत्थि माणु
 सार्ध” परत्र च श्लोकं प्राप्नोति स्नायामित्यर्थः, यस्तु अनुबोद्धीलुगुणोपपेतं पचनपाचनाधारमभ्रवृत्तः सातायडुलस्तानादि
 धरीरसंस्कारग्रामादिपरिग्रहे व्याधियमाणोअमाधिपुक्तः इहेति निन्दो भवति यथा “ग्रामयेअगुहावीनां” तथाऽऽहुः-“यथाऽपरे
 संकथिअ” माधयुधास्तु तच्छिष्या स्नाया भवन्ति “नैवास्ति राजराजस्स तत्सु” य एवं तान् ज्ञानयान् मप्रपंच निहत्य भग
 वतामेव प्रतिपत्तिमान् ऊर्ध्वन्वलम्बिधियातिर्मिः परिवार्यापदिश्यते-मो आर्द्रक राजपुत्र ! मा तावद्दृश्य, तावद्दृष्टाक वेदविद्वान्
 मृशु तथवा-आदिसर्गे किल विष्णोर्नाम्नां स्मृत्यय एवं नैकैस्तेमराहुः, तस्मिन् धम्मा ससुत्तयस्तेन सुधमिदं भगवत्, स सुखतो

ब्रह्मणोऽमुज्ज्व, ततः शूद्रांस्त्रिवर्गपरिचारकान्, क्षत्रियान् सु०, एकमेव वर्णं परिचरन्ति, तत एव च श्रेष्ठोऽवाप्नुवन्ति, यस्मा-
 च्यं तस्माद् ब्रह्मोत्तर जगद्, तदेवं त्रयाणामपि वर्णानां ब्राह्मणा एव पूज्यतमाः, आह च—“ब्राह्मण एव जायते०” ते च द्रव्य-
 क्षेत्रकालभागोपधानशुद्धेन दानेन पूजनीयाः, तत्तेनोपधानशुद्धेन गोहिरण्यसुवर्णधनादीनि देयानि, क्षेत्रशुद्धमपि स्वगृहेऽभ्यागत-
 स्थानाविसृत्तिक्रियस्य सुखामनासीनस्य, अथवा क्षेत्रशुद्धं पुष्करादिषु क्षेत्रेषु दीयते क्षेत्रमिदं विख्यातं, कालशुद्धमपि दर्शपूर्णि-
 माऽमात्रारयासु, तथा अन्येषु च सर्वेषु पर्वस्विति, तथा चाह—‘अतुष्याण्यत्रिरात्राणि, तीर्थाण्यनभिगम्य च । अदत्त्वा काञ्चनं
 गात्रं, दरिद्रेन जायते ॥ १ ॥’ भावोपधानशुद्धमपि लोभप्रत्युपकारादित्यतः अदिन्न ए यदीयते तद्भावोपधानशुद्धं, अभावो,
 भावस्तु पात्रमित्यर्थः, पात्रशुद्धमेव हि शुद्धिमुत्पादयति, अहन्यहनिं दातव्यं, तत्र पात्रशुद्धिमधिकृत्योच्यते—स्मिन्नायगणं तु
 दुचे सहस्से ॥७११॥ वृत्तं, स्नातकाः शुद्धात्मानः, यज्ञादिषु पट्कर्मभिः स्नातका इति वेदपारकाः प्रवक्तारः,
 आह च—“समं न ब्राह्मणे दानं” ते यदात्मानं पात्रीकृत्य केवलं परानुग्रहार्थमेव परिगृह्णन्ति तदा दातारमात्मानं च तारयति,
 तत्परिमाणं दुचे सहस्से, तेषु च एगदिणेन बहुएहिं वा दिणेहिं दोणिण सहस्सेहिं पूरति जो भोजयतीति, बद्धानुलोम्या भोजये-
 जेति, येचि दिणे दिणे, नेकतियं वा णितियं एगे अणेगे वा भोजावेति सदक्षिणे वा जपे य पौडरीमादी वा यज्ञं यजते, तत्फल-
 प्रप्तिद्वये त्वपदिश्यते, ‘ते पुण्णखंधे सुमहज्जणिता’ ते इति ते प्रागुपदिष्टाः द्रव्योपधानशुद्धेर्दानैः स्नातकब्राह्मणपूजयितारः,
 पुनातीति पुण्यं, स्कन्धग्रहणात् सुमहत्पुण्योपचयं सम्यगुपाजयित्वा, परत्र बहोद्वयप्रजापतिविष्णुलक्षादिषु देवा भवन्तीति प्रद-
 र्शनार्थः, यथा तावत्परसमये क्रियावद् गुणत्रयं समवायि कारणमिति द्रव्यलक्षणं, समयेऽपि इचेएहि छहिं जीवनिक्काएहिं, वेदानां

वादो वेदवादो, वेद एव हि परं प्रमाण, आह हि—“वेदाः प्रमाण” एव त्रयो वक्ष्यमानमामृत्य, राज्यं गत्वा राज्यमिषेकं प्राप्य
 श्रेष्ठस्य स्नातकेभ्यः बाष्पेभ्यः गोहिरण्यादीनि दानानि त्यजन्त्य प्रयच्छन्, आह च—“यान् यान् क्षामान् बाष्पेभ्यो ददाति
 तान् क्षामान् प्रवनोपसृजे” यन्नात्र भूहिरण्यद्विणां यजन्त्य, आह च—“उदा विउडे जण्णे” तदेव श्रयसीमवाप्स्यति, तत्कथं?,
 यदा वेदानि ययोरिष्टानि धर्ममाचनानि अमृदयिक धर्ममुद्दिश्य करोति तदा नापवर्गमाप्नोति, यदा त्वपवर्गमुपदिश्य धर्ममाच
 नेषु वर्धते तदा अपवर्गमाप्नोति, तदेव स्वर्गपवर्गफल वेदानां धर्मं प्रतिपद्यस्व, किं तैर्विद्वेन संयमपुरस्सरस्तपोभिः अपायकै
 राचीर्णैः !, तानेव स्वाध्यादिमदोदतां संभारमोचन्तुछधर्मां भगवानार्द्रं उवाच—यद्वृत्तं जातिमुदा पट्कर्मनिरताम् शीलमन्त
 रेषापि स्नातका बाष्पेभ्यः कथं !, व्याधकरोपाख्यानात्, आह हि—“सप्त व्याधा दद्यान्ते” तथा च “सद्यः पतति मासेन”
 किंचान्यत्—“वर्णप्रमाणके”, अथवा पञ्चमिरिमे कारवैः बाष्पेभ्यः न घटने, तथयात्—“नीत्रो जातिस्तथा देहः” एव च इत्येकं,
 किंचान्यत् “विषाचरणसंपदे” तथा चाहु—“न जातिरुच्यते राजन्” यद्यभिप्रेत ‘यजनादिप्रवृत्ता बाष्पेभ्यः मयन्ती’ति (तत्र)
 कस्माद्विमृश्यात् यद्यस्य, आह हि—“पदं श्रुतानि नियुज्यते” न च हिंस्रान् मोक्षयमानस्य स्वर्गोपवर्गो वा भवति, नभोदाहरण
 लोकमिव । सिंहायगाण तु कुये सहस्ते ॥७१२॥ श्रुतं, स्नातका ग्रामारण्या वा विहालमृषादिमांसांश्चिन किलादारम्य
 स्युः, ते स्नातकत्वे सति शुदार्यां परिमाणता च द्वे सहस्रं भित्तिषु पिबे—दिपे वा दो महस्मानि अधिगाणि वा कुत्सित
 पेटिर्लोपये वा मार्गता ‘से गच्छति लोभुवसंपगाढे’ एव हि सपापो लोलुपः स्वामाधिके. श्रीतोष्याभिः परस्परोदीरितैः संक्षिप्या
 मुपेदीरितैश्च दृष्टैर्ममिगता अभिगता लोलुप्यन्ते लोलविद्धंते वा मृगं गाढं तीव्रं, एव श्रीतापाः स्वामाधिक्यः परकृता याहीया

नुभावा येषु अनु पश्चाद्भावे जेहिं अण्णे सत्ता दुःखेहिं ताविता ते पच्छा दुःखमनुभवंतीत्यनुभावः परकः उक्तः, पठ्यते च-तीव्रा-
 भितावी, तिव्वं अभितावेति जे चिति ततोऽधीको अभितावो जेसु णरएसु ते तिव्वाभितावा णरका तीव्रमित्येकोऽर्थः, सेवितो,
 जहा सो कुललभोजी णरगं गच्छति जणिकका ते वराते मारेमाणा, 'ये चान्ये पापके तृणकाष्ठगोमयाश्रिता संस्वेदसिताः महीसिता
 चेव कृष्णादिषु च कर्मसु वर्त्तमाना बहून् जीवान् घातयन्ति ते च विषयोपभोगदृष्टान्तसामर्थ्याद्विसामेव प्रज्ञापयंति ब्रुवन्ति च,
 "आततायिनमायात, अपि वेदान्तगं रणे। अहत्वा बह्वहतो वा, हत्वा पापात्प्रमुच्यते ॥१॥ तथा च शूद्रं हत्वा प्राणायामं जपेत्,
 विहस्सतिकम्मं वा कुर्यात्, यत्किंचिद्वा दद्यात्, तथा 'अनत्थी कानां अकटभार मारयित्वा चाक्ष्णं भोजयेत्', एवं ते हिंसकं धम्मं देशंतो
 जहा कुलाला कुलपोमगा य णरए पच्चयंति एवं तेवि द्विजा हिंसकत्वात् कुलाला एव नरकं वच्चंति, जेवि तेसिं देति तेवि कुलपोसगा,
 इह सह तेहिं णरगं वच्चंति। तएवं दयावरं धम्म ॥७१३॥ वृत्तं, दूसेमाणो दया परा जस्स दयाणरः, दमो वा दया वा वरा
 जस्स स भवति दयावरः, यः किल आततायिनमायातं न घातयति सो णरगं गच्छति, वहावहं धम्मं वधा पराः वधादिति
 पंचमी, वधाद्धि परो धर्मः, कथं?, आह हि-"हत्वा स्वर्गे महीयति" तथा चाह-"अपि तस्य कुले जायासदो" ण उ तमेवं
 वधावध पसंसमाणा एगंपि जे भोजयती कुशीलं, प्रगाहस्य ग्रहणं कृतं भवति, यत्रायं पाठः- 'दयावर धम्म दुगुंछमाणो' वधावधं
 पसंसमाणा एगंपि' अथवा दया परिगृह्यते, दयावरं धम्मं दुगुंछमाणा, वधावधं धम्मं पसंसमाणा, एवं प्रकारा दया एगंपि भोज-
 यति कुशीलं, किं बहुए?, कुत्सितं शीलं कुशीलः हिंसाद्याश्रवद्वारप्रवृत्तको हिंसकधर्मोपदेशको, अणिधो णिधं णाम अत्रः उस्सितं
 अधिकार, दुरुत्तर नरकमिति वाक्यशेषः, अन्तकाल इति मरणकालः। तानेवं बह्वचरतिनः प्रतिहत्य भगवानार्द्रको भगवन्तमेव प्रति

यानिष्टम्, अथन निद शिष्टम् इति सार पवित्रनिदयगत्य परिब्राजकाः परिचार्य उभयपथाविरुद्धाभिराग्नीमिदपठमाणा एव
 मृग-भो भो आरुह गजगुह ! इद तारदस्माक सिद्धान्त गृणु तद्यथा-‘तमः खल्विदमग्नौ आसीत्’ अव्यक्तमित्यर्थं, तस्मा
 दस्यन्त्यामात्रत्रियभूतानां प्रादुर्भावः, आह दि-“प्रकृतेर्महास्ततोऽद्भुतारस्तस्माद्रूपं पोढग्रक । तस्मादपि पोढग्रकत्वचम्ब्यः
 तमभूतानि ॥१॥ इत्यनन्तरुग्निग्रह ध्वज, यच्च विव्रतितमः पुराण, तत्र न किञ्चिदुरूपयते विनश्यति वा, किन्तु केवलमभिव्यज्यते
 मीयन् इत्यः मरुद्गर्भ, भरातामपि च द्रव्यगर्भनया नित्या सवभावा, इत्यत मत्कार्यपरिग्रह एव यथाऽस्माक, स्वरूप चैतन्य
 गुरुरस्य न धर्मानि मोक्ष इत्यर्थः, न सम्युदयिक इण्विषयप्रीतिप्रादुर्भाव्यात्मक, अनैकान्तिको वाऽग्नौ य नियमलक्षणो धर्मः,
 यथा भराताऽग्निमन् स्वधने यमनियमलक्षण एव सत्यमिना एव वयमपि स्वे धर्मे यमनियमलक्षणे स्थिताः, न फल्गुकरकुरु
 द्यवागर्णार्थं नोद्यत्यथाप या ‘गमश्चान’ति यागजीवा, न एव तावदावयोरविद्यया, किंच-आचारशीलः तत्राचारः यथा भवतां
 गृहमाया-तरुर्लज्ज परमस्मादपि, यथा रजोहरण प्रयाजनार्थं गवमस्माकमपि कर्मरिक्ता, यथा बभौ वाक्यमिति एवमस्माक
 मपि मौनानां नागपूर्वमाण ग, अथवा श्रील मद्र मृदुस्समायता आक्रोशमग्मरो वा, पुष्टि पुनं, ज्ञानमुपदृष्ट आचारः श्रील
 एव ज्ञानस्य नदिदमाचारशीलः, अररा गानमिति भरतामपि चैतन्याद् अनन्य आत्मा, तदेव सर्वमधिष्ठितं ‘न संपराप विसेम
 मन्वि’ नदृष्ट, मनुष्ययाधः, किं मनुष्यिनोति !, पुरोक्तकाण्यानि ‘मृदुतोचि धर्ममि मनुष्यामो’ यथा एतेन्यपि अधिग्रहः एवं

संपराइतोवि, संपरीत्याशिनिति सम्परायः स च संसारः भवतामपि संसरत्यात्मा असाकमपि कारणात्मा संसरति, आह हि—
संसरति० वेदयन् मुञ्चन् सर्वधैवाविशेषः, कक्षात्, परमात्मनोः संसारित्वात्, उक्तं हि—अवत्तरूवं पुरिसं महंतं ॥७१५॥ वृत्तं,
अन्यक्तं रूपं यस्य स भवत्यव्यक्तरूपः, पंच तन्मात्राणि बुद्धिर्मनोऽहङ्कार इति पुर, अथवा से शरीरं पुरं तस्मिन् पुरे शयत
इति पुरुषः, 'महन्त' इति सर्वगतः, सर्वथा वा प्रकृत्या गतः, सनातनः पुरातन इत्यर्थः, आह हि—“अजो—नित्यः शाश्वतो यो न
धीयते घटयत्” इत्यतः कृतो—‘नैनं छिंदन्ति शास्त्राणि’ अव गतिप्रजनकान्त्यशनखादनेषु, अधयोऽपि कश्चिद्वायति परमाणुवत्,
परमाणुर्व्ययति गच्छतीत्यर्थः, आह हि—‘अच्छेद्योऽयमभेद्योऽयं’ से सव्वपाणेषु स सव्वगतोऽसौ सर्वप्राणाः करणात्मानः, अथवा
आयुरिन्द्रियशरीरबुद्धिपाणा, ‘से’ इति तस्यात्मनो निर्देशः, सर्वत इति सर्वासु दिक्षु, सर्वकालं च नित्यमित्यर्थः, आह हि—“सर्व
सर्वत्र सर्वकालं च” नित्य इत्येको विशिष्यते, सर्वकारणात्मनामन्यः, यथा चन्द्रमाः सर्वग्रहनक्षत्रताराभ्यो वर्णप्रमाणसंस्थानलक्ष्म-
लक्ष्मीप्रभाकान्तिमौग्यतादिभिर्विशिष्यते एवमसावपि परमात्मा कारणात्मभ्यो विशिष्यते, सांख्यप्रक्रियाचारः, अथवा वैदिका-
नामयं सिद्धान्तः ‘अव्यक्तरूपं पुरिसं महंतं’ तेषामेक एव परमात्मा, शेषास्तु तत्प्रभवाः, आह हि—“यस्मात्परं नापरमस्ति किञ्चित्”
स एव च सनातनोऽक्षयो अव्ययश्च पूर्ववत्, ‘सव्वेसु पाणेषु’ कथमिति?, ते उच्यते—यथा हिमहम(पट)लविप्रमुक्तत्वात् भूरि-
तेजसाऽऽदित्यविम्बाद्रश्मयः सर्वतो निस्सरते, निःसृत्य च तमेव पुनः प्रविशन्ति, न च तस्यावाधां कुर्वन्ति, एवं सर्वात्मनस्त्रिका-
लावस्थिताः कूटस्थानिस्सरति निःसृत्य च तानि स्वकर्मविहितानि शरीरानि निवर्तयित्वा सुखदुःखादि चानुभूय पुनः पुनस्तमेव
परमात्मानं प्रविशन्ति, एतच्च खनं सांख्यवैदिकयोस्तुल्यं व्याख्यायते, नैके परमात्मानो, वेदिकानां तु एकः, सांख्यवैदिकयोः प्रक्रि-

गाताः, तदुचरं तु यदि सर्वगत आत्मा सांस्पर्शानां एव न धियन्ति न संसरति ॥७१६॥ यत्, 'मृक् प्राणत्यागे' अमर्षं
 गतस्य हि प्राणत्यागो युज्यते, यथा-द्वयदृष्ट स्वगृहे त्यक्त्वा अन्यत्र गच्छति, न चैव सर्वगतस्य शरीराविप्राणत्यागो युज्यते,
 अमरगतस्य संसारो घटने दृष्टदृष्टदेय, न सर्वगतस्यैव, सर्वगतस्य न तु किञ्चिदप्राप्त यत्र गच्छतीत्यतः समारो न घटते, किंच-
 'न वमण गन्धिय वेग वेगा' तत्र ब्रह्मबोऽपत्यानि ब्रह्मन्मनस्तादा ब्राह्मणा, धृताप्रायन्तीति धृत्रियाः, कलाविभिर्विद्वन्ति लोक
 मिति व'या, प्रद्वारास्पृष्ट आरन्तोऽन्यथात्मानं प्रदेष्टास्पृष्टः, उग्र कश्चमवसीयते यथा तुल्ये चात्मानि शरीरं तनु शेषाणा-
 मित्ययमिद्वान्तः मष्टदामीयन्, यथा महारासी सर्वेषां मष्टानां सामा या एव पाप्मणशरीरमपि सर्वेषां धृत्रियविद्वद्ब्रह्मणां सामा
 यमिति, यत्र पाप्मण्य शरीरं तथा धृत्रियविद्वद्ब्रह्मराण्यपि सर्वमर्त्तमनां ममानीत्यतयातुर्वर्गे न घटते, किंच—'कीटा (य)
 पण्मनी (ग) मरीसिया (ग)' सर्वमतये मति अय कीडोऽय न कीड इति न घटते, तदेव पाप्मणशरीरस्यत्समानः सर्वः, एव
 पण्मनी या, गर्पतीति गर्प्यं नर, अयत्र दण्डोरुषु भया दण्डलौकिका अमरा इत्यर्थः पृथदेव चोत्तरं एकात्मकवादिवैदिकानां,
 द्विय-सम्राज्यस्यैव च मति पितृपुत्रादिरिति याता न घटते, तत्सर्वप्रामाण्यात्प्राप्त्याख्यानप्रामाण्यात्, षट्पाणि च किल सर्वद्वः,
 तत्र गौक्त—“यस्मात्परं नापरमस्ति किंचित्” तत्तद्वच कलत्रानष्टपनृत मविष्यति इति, उच्यते—नैन ते केवलिनो मवन्ति, कय?,
 अनन्तरादन्तरान्, द्वय स्वष्टमिति?, उच्यते, ननुक्तमेव 'न मिळति च संसरति', वैदिकानामपि एकात्मकत्वे च ये कवलद्वानेन
 लोकात्मनात्ता जडा युदादीमिलीर्षं प्रार्थयन्ति तेषां कश्च वाक्य प्रमाण स्यादिति, अथ पृथग्-लोय अयागितिह केवलेण
 ॥७१६॥ दृष्ट, लोको नाम दृश्यक्षयकालमावानां यथावस्थिति त लोकात्मनात्ता तेन येन धर्मं कषयन्ति अज्ञाणमाणा पारसंति

अप्पाण पर च णट्ठा जहा अन्धो देशकोऽध्वानं अप्पाणं परं च णसेति एवं तेवि, जे पुण लोकं विजाणाति च केवलं—केवल-
 ज्ञानेन 'पुण्ये'ति पुण्णेण 'नाणेण' ज्ञानेन 'धम्मं समनं च कंहेति जे उ' समस्तो नाम सर्वैर्वचनीयदोषैर्विमुक्तः, जहा देसिओ
 जाणओ अदिगामूहो णरो पेमं अकुडिमं मगं अवतारेऊण जहिच्छं देसं सम्मं वा णयति, एवं तेवि केवलणणेण भगवन्तो तित्थ-
 गरा अप्पाणं पर च संभारसमुद्दमद्वाकान्तागतो तारंति, सर्वगतत्वे सत्यात्मनि जे गरहियं ठाणमिहावसंति ॥७१९॥ वृत्तं,
 गरहितं—निन्द्य जातितः कुलतथ, तत्र जातितथाण्डालाः कर्मतथाण्डालत्वेऽपि सति ये सौकारिकाश्च, स्थानं वृत्तं कर्मन्यनर्थान्तरं
 आप्रसन्ति उज्जीवन्ति, चरण वृत्तं मयादित्यनर्थान्तरं, चरणेणं उज्वेति, तदपि जो जातितो वृत्तश्च, जातितो मिथ्यादृष्टिः लोकः,
 ममता वात्सल्यः परिव्राज् व्रजितः, एतदुभयमपि भवन्मते नैव, उदाहरति हि उदाहरणं भवति, अथार्थापत्तिः एतदापद्यते सर्व-
 गतत्वे मति सर्वात्मनां समतेति, समता समं तुल्यमित्यर्थः तुल्याहृतद्रव्यवत्, सति एत्ति बुद्धीए, एवं प्रकारेण सर्वगत आत्मेति,
 मत्तीएत्ति वा एगड्, 'अथाउसे विप्परियासमेव' अथ इत्यानन्तर्ये, सर्वगतत्वे सति सर्वात्मा निकृष्टोत्कृष्टयोः समता इत्यर्थः,
 'आउसे'ति हे आयुष्मन्तः ! विद्धो योगो विपरीतो असौ विपर्यासः, विपरीत इत्यर्थः, कथं ? सर्वगतत्वेन चेदानीं निकृष्टो-
 त्कृष्टानां साम्यं भविष्यति, अथवा संविदधिगमो ज्ञानं भाव इत्यनर्थान्तरमिति कृत्वा विपरीतभावमेव सर्वगतग्राह इत्यर्थः, अथवा
 विवजास इति मत्तोन्मत्तप्रलापवदित्युक्तं भवति, तावन्न चैतत्स्यात् सर्वगतत्वे सति सर्वात्मनां, निकृष्टोत्कृष्टानां तुल्यत्वे च सर्व-
 गतमित्यन्यथा वा का प्रत्याशा ? एतदेवोत्तरमेकात्मवादिनामिति, एवं सांख्यान्त्रिलोह्य भगवंतमेव प्रति तिष्ठतमार्द्रकं केचि-
 दतिदीर्घमश्रुनखरोमाणो जटाशुकुटदीपशिरसो धनुष्पाणयो हस्तितापसाख्याः परिव्राजोऽभ्येयुः, भो भो ! क्षत्रियकुमारः आर्द्रक !

विष्ट तामरीपत्तरे इमामस्माक सिद्धान्तोदितां पुष्करचर्यां शृणु, युत्वा रोचयिष्यसि यास्यसि वा, तत ईषत् व्ययस्थिते राजपुत्रे
 पञ्चदशवयुलपस्वितारो हस्तितापमाना इद्वतमस्त्वमुवाच, वय द्वादशप्राप्ता अम्युदयार्थिनः सुमुष्वो हस्तितापमा वा इति यन्त्या मदा
 बनेन, ते च वयं परमकाष्ठबिक्का सस्वेतु, बने हि वमतां मूलरुन्धोवधात आहारार्थः मुमदादोष इति मत्वा तेण संयच्छरेणास्त्रि
 य एगमेग ॥७२०॥ इत्, संवयन्ति तस्मिन्निति संयत्तः, एकैकमिति वीप्सा एकैके, मासे एकैके 'चापेय' मरेण विमलितेण
 वा मेम भतुषि मारुत, महागजति गर्जति गर्जति वा गज महाक्षय महागजं मच मज्जमाण गन्ना, सेमाण जीराण सेयत्ति विजा,
 वयस्मत्तिक्काइयपूठपप्रुप्यकलप्रयाआहुताया वानस्पत्या स्यावरा वङ्गमाध मुगाद्या, दयानिमित्त, मांममास्याय स्वां इति परिकल्प
 याम । संहोसदि क्काउ ममे मागेसु क्वन्धूरं पठ्येक्य स्वायामो, एवमेग जीवघातेण सुयद् जीवे रक्तामो, ने पुण वणतावसा
 बहूणि कन्दकलाणि घर्मेति ते दिष्यन् गामघात करेति, न चाग्ररीरो घर्मो भवतीत्यतः अल्पेन व्ययेन बहु रक्षाम धणिजवत्,
 जपि तद्वर्षं किञ्चित्पाप भवति तदपि आतावणोववापजापप्रद्वर्षैः क्षययामः, विदधामिन्नेणाप्नुक्त-“द्वय कर्तुं जीवता कर्म
 पाप” ननु च तुम्हेव पटिकनणादिक्काउस्सगेण मोघवा, अय चास्माक सृष्टिविहित एव हस्तितापमघर्मस्त्वमेन प्रतिपद्यस्व आगच्छ,
 मानव मृगानान् आर्द्रक आह-संयच्छरेणास्त्रि य ॥७२१॥ धृत्त, एकतरं प्राप्तिन हस्तिन, मा हिमा, ततो अणियवा अणि
 पण्ढोसा जिह्मिदियरोमाओ य, किञ्चान्यद्-जा सा जिर्चामा मा रौद्रता, कय हस्तिनि परं मगमाणा भंसलोतुपा अत एव
 हेतुत हिमा एका धन परगपबन्ता, किंवा सेसान जीवाणः, ज च मणह-‘सेमाण मीत्राण द्यदुताए’वि त ण भवति, सो इत्थी
 निदो उष्णद्वितो वयस्मत्तिक्काइ हस्ते गुच्छगुमारीए पेछे वणाति महेते व रुन्धे मंभति, इंधुपिप्पीलिकादिए य जाप वधिदिए

पेछेति, जे य मंसं पयंता सुंठीए चुल्लीसु वा अग्निमथेण वधए, उक्त च—“तणकडुगोमयमाहणस्मिया संसेदमिदा मड्डिस्सिता
 चेव” एवं सेमाण जीवाण लग्गह पाणातिवाते, सिया यथैव, स्यादेतत् सर्वमपि त सह हत्थिवधेण जे य अण्णे य पडंतो मारंति
 एगे य उज्झंति, सर्वमेतं शोवमुच्यते, गिहिणोवि ते य बहुजीवे जे ण मारंति, कथं ? ते लोगं सर्व जीवेहि ओतग्रोतं, सो य गिही
 तिरियलोए वसति, उड्डलोए अधोलोए य ण मारंति, एवं जाव जुंहुदीवे भरहे मगधाए सुणगरे, ते छव्विसे खेत्ते वा, एवं सोऽपि
 नाम धार्मिकः । किंच-संवत्सरे ॥७२२॥ वृत्तं, प्राणं हस्तिनं, श्रमणव्रतानि अहिंसादीनि तानि किलास्य हस्तितापसस्य श्रमण-
 व्रतानि सन्तीति श्रमणवती, तुर्विशेषणे, किंच मारयति, च कस्येदं हास्यं न स्यात् ? ‘आताहिते’ आत्मनः अहितो य, एवं परू-
 वंते आयरिचं च, सो नड्डो अण्णं पि णासेति, जहा सो दिसामूढो अण्णे य देसिए णासेति, अणारिओ दंसणाओ चरिचाओवि
 प्रागेव ज्ञानतः, ण तारिसं धम्मं हिमकं केवल्लिणो भणंति करंति वा, किं व्रूते ? वल्ला केमली, तेन तदुपदिष्टं हस्तितापसव्रतं,
 तदुच्यते—ण तारिसे केवल्लिणो भवंति करंति वा, जे हिंसगं धम्मं पणवेंति तिलोति, सा जेण णो तिण्णा अण्णतेसु च, सो नड्डो
 अण्णं पि णासेति जहा हाणिकताणि, एवं बह्ववद्भिः संमारमोचकवैदिकादीनां पक्षसिद्धिः प्रमायिता भवतीत्यन्यथा वा का प्रत्याशा ?
 इत्येवं तास्तापसान् प्रतिहत्य भगवत्समवसरणमेव प्रति प्रतिष्ठते, तत्थ य आरण्णो हस्ती णवग्रहो आलाणखंभे वद्धो सण्णी, तं
 जणसइं सुणेति, जहा एसो अइओ रायरिसिपुत्तो णियआलाणाणि भंजिऊण तित्थगरममीवं पड्डो, परतित्थिए पडिहणिऊण, लोएण
 अभिथुव्वमाणो पुक्कंजलिहत्थएण अचिजमाणो वंदिजमाणो गिरवेक्खो हतपचत्थिपक्खो वच्चति, अहो धण्णो य, तं जइ अहं पि
 एतस्स पभावेणं इमाउ वंधणाओ सुच्चेज तो णं वंदिज, वंदिता णमंसिता णियगवणं पाविऊण संजूहे णागस्स वहुहिं लोड्डएहि य

पवृद्धिं कृतमेदि हत्पीदि य २ बहृदि उन्नारणहि जाव सन्धंइसुह विहरेआ, एउ चितितमेच एव तटतटस्स पधणां छिप्पाइं,
 छिप्पबंघणो ऊसितइत्थो मगवत्तमाद्रंकरिपितेण संपत्तिथो, पञ्जा लोएण मीतेण कलकलो कओ, हो हो अहो ! आद्रंकराज
 पुओ इमिणा दुहुइत्थिणा मारिल्लतिचिक्काऊण, इधेव माविऊण मयसंमंतो सव्यओ समता विप्पलाइतो, तते णं सो वणइत्थी भवि
 संभमोणयगइत्थो मिषलऊणकओलो विणयणठचिमगो वरवितलमिम्मिगतवदतो आद्रंकराजपुत्रस्य पावेसु विवठितो, मनमा
 चेव इणमवधीत्—‘मद्र ते मो आद्रंकरायरिमि यथाजमिलपितान् मनोरथान् प्राप्नुहि, बंधनादिप्रभुक्त’ इत्येव मत्तसा उत्त्वा ययेए
 वन प्राप्तवान्, उत्तुमदान्त प्रमाव एट्टा लोक्कस्यातीव तपस्सु सविस्मया मत्तिर्बभूव, एताए एव वेलाए सेणिओ राया मद्भारक
 पादमभीयं बंदिउ पत्थितो किमेयस्ति पुच्छति, गहियस्सेदि य से महामवेदि य मिवेदि य पउरेदि य कथित, बहा सो सन्व
 लवत्तपसंपप्पो आरण्यो इत्थी चारिं पाप्पिय च अणमिलसमानो आद्रंकस्य रायरिसिस्स तवप्पमावेण बधणाइ छिदिऊण अइय
 रायरिमि वदिऊण पलाओ, पञ्जा सो सो गियराया तं सोऊण वणकलकल अविग्गय अइरायपुष वदिऊण णमसिचा एवं वदासी—
 अहो मगवं दुक्करामि तपांसि महानुमावानि च, कव !, तपमा तप्यते पाप, तस च प्रविलीयते । देवलोकोपमानानि, सुभ्रत्य
 प्परसः स्त्रिय ॥ १ ॥ विन्यत्तानि हि पुण्यानि, येषां तप ‘फल सत’ ॥’ सेणिओ त्रगीति, णनु मगवत्त एव दुक्कराणां तपमां
 प्रमायादसौ वनइत्थी आयसानि शुद्धत्तपचनानि शस्सरपि तीस्सैरुच्छेयानि छिन्ना यथेष्टं वन प्रयात’, इत्यहो दुक्करं, आद्रंकर
 उवाच—“ण दुक्करं वा णरपाममोयणं, गयस्स मत्तस्स वणम्मि राय । बहा उ चचावल्लिपण सतुणा, सुदुक्करं मे पडिदाइ मोयण
 ॥ १ ॥” इत्येवमुक्त्वा मगवत्तमीप प्राप्प्याद्रंकरः तापि पंच सिस्ससत्ताणि मगवत्तः शिष्यतया प्रददौ, भगवानपि च तान् प्रव्रज्य

तस्यैव तान् शिष्याननुज्ञातवान् । बुद्धस्स आणाएँ इमं समाधिं ॥७२३॥ वृत्तं, कतो स बुद्धो ? ननु भगवानेव वर्द्धमानः,
आह-अज्जवि सो ताव भट्टारगं ण पेच्छति तो कहं तस्स आणाए बुद्धो वट्ठति ? उच्यते-ननूपदिष्टानि महाध्ययनानि, अनागतं
चेव तेण भट्टारकेण गातं जहा आर्द्धको नाम तत्सभीपं एतौ अण्णउत्थिए हंतुं विहरिस्समति, बुत्तो य समाणो एताणि एरिसाणि
उत्तराणि दाहितिच्चि तेण भगवता भासितं, गणधरेहिं तु सुत्तीकृतं, उक्तं च-“अणागतो भासियाणि” कायेचि, अतिक्रंतं एवमिणं,
अथवा प्रत्येकबुद्धो सो तेण पुण्यं एते अत्था आगमिता, तेण तेसिं अण्णउत्थियाणं तमुत्तरं देइ, इच्चेवमेसा भगवतो पुव्वतित्थ-
गराणं च समाधी बुत्तो, एत्तो तिविधो दंसगादि, तत्थ विसेसेण दंसणसमाधिणा अधिगारो बुचति, जेण मिच्छदिट्ठीसु पडिहतेसु
संमत्तं धिरीहोति, सति य संमत्ते गाणचरिच्चाइपि होंति, अस्सि समाधौ त्रिविधेऽपि सुट्ठु स्थित्वा वा, तिविधेणपि मणमा वयमा
कायसा, मणसा तावत् ण मिच्छदिट्ठीए समणुण्णाति तिणिण तिसट्ठाणि पाचादियमताणि, जेसिं एतेसिं पंचण्हं गहणेण सव्वेमिपि
गहणं कतं भवति, ते सव्वे असब्भावत्थिते मण्णाति, वायाएवि पडिहणति, कायेणवि तेसिं अबुट्ठाणाति वा अहो सन्मार्गावि-
स्थिताः यूयमिति हस्तपरिवर्त्तनादिभिः क्षेपैस्ताग्निरासत्करोति, एवं अणाइपि साक्ष्यवैशेषिक्यौद्धादीनि तिविधेण करणेण गच्छति
गरहति, इच्चेतानि तिणिण तिमट्ठाणि कुप्पावयणाणि य सताणि मिच्छादंसणसमुद्दं तरिच्चा, मिच्छादंसणसमुद्दओहमिति जलं, मिच्छा-
दंसणे हि तस्मिन् मिथ्यादर्शनसमुद्भवो भवतीति कारणे कार्यवदुपचारी, महाभावो महोत्थामो भावो, यश्च महाभावोः महतो वा
भवौधो यथा मिथ्यादर्शनो घन्तरिच्चा संमत्ते ट्ठाति एवं अन्नाणौघं भवकारणं तिकाऊण तं तरति, अचरितोघं संवरणावास्तवो तरिअ
आदाणवत्ति, आदीयत इत्यादानं, एतान्येव ज्ञानदरिमणचारित्राणि आदानं, मुमुक्षोः कम्मं उदीरेजा कथयेत्यादि, उक्तं-“अट्ठिते

न टरेति परं' तथा चोक्त-‘गुणगुह्यितस्म वयन०’ इति प्रथमीमीति अञ्जसुधम्मो जयुमामी मज्जति, इति उदाहरेआसिचि मुग्गमो, परोपपद्मार्थं वरीमि ॥ इति आर्द्रकीयाक्य पष्ठमव्ययन समाप्तम् ॥

माग्नत बालदञ्ज, तस्म संरघो, अद्रे आयासुण युच, इम सागसुणं, यन्नाज्ञेपपरिहारेः भावम्न वर्ण्यन्ते, अपत्रा प्रायेण आयास गुग्गद य देहा माधुसुमाइ युणाइ, इइ तु मागवधम्मअधिगारो, क्वड, मावयस्म साधुमूले मूले पाणातित्राते पबन्त्वा यमि मुद्दमा पाणुवाप्ति, अयदा छेदे अण्डउत्थियएहि मइ वातो, इइ तु मतिस्थिएहि, स्यस्यापि सूत्रेण ‘आदाजव धम्म उदा इरत्ता’, मा य धम्मो दूविधो-माधुधम्मो अ गिदीधम्मो अ, माधुधम्मो पचमल्लेसु बुधो, इइ तु मावगधम्मो इत्युक्तः मम्बन्धः, यामणिण्हण्य गान्इअ, बाल्द्रा, नगारभत्ति, आइ च-‘गत न गम्यते किञ्चित्, अगत नैव गम्यते । गतागतविनिर्मुक्तं, गम्यते’ तमराय, अग्गो वर्भमानमेगार्धं प्रतिपचयति, यथाऽवग, माक्कार क्रियानिपेधकः यथा मा गञ्ज, मा कुर्वीत, आइ च-‘मा क्खपुं धम्मामुचिय पगे’ मा मीत तिष्ठन, अन्योर्ध्वदातिधम्मात् स्वात्मान वधत, शान्त वा, नोक्कारस्तु प्रदेक्ष प्रतिपेचयति, म च त्रिञ्चपि कालेषु, यथा नो अदमेरं कृतवान् नो क्कामि नो क्करिप्पामि, तदुपयोगस्तु नो सदाऽऽसीत्, इदानीं नक्करस्त्रिकालविपयी, नाहमव कृतवान् न य्मामि न क्करिप्पामि, आइ रि-‘नामिस्तृप्पति आगानां०’ उक्तो नक्कर’, इदानीं अल्लन्दस्व व्याख्या, अत्र गाथा-गाम अल्ल त्वण यत्त ॥२०१॥ पयाप्तिपूणजराप्पेण, अत्र गाथा-पञ्जत्तीभावे ब्वल्लु पढम्मो वीओ भवे अल्लकारे ॥२०२॥ पर्याप्ती ताव अन्न देउदमा यज्जदणाय, अन्न कालजान मर्ममाधोपलम्भो, अलं च सुज्जान उपलब्धो, मावे त्वेव, उक्त च-‘द्रव्यास्तिकन(द)या रुद, पयापोयनस्समुक्कः। वृत्तिमश्रादगान् वादी, अ(प्र)गदिम्यो भवत्यल ॥२१॥’ विपृण्णेऽपि, अलंकारैः अल्ल हवा त्ती, वर्भमानेन

अलंकृतं नमश्चन्द्रमसा, उक्तं च—‘भवतस्त्वलमेव संस्तवेन’, वारयेऽपि अलं, अलं तत्रैवेहि, अलं प्राणातिपातेन यतः इहामुत्रा-
 पायाः, उक्तं च—“अलं कुतीरैरिह पर्दुपासितैरलं वितर्काकुलकाहलैर्मतैः। अलं च मे कामगुणैर्निपेवितैर्मयंकरा ये हि परत्र चेह च
 ॥१॥” अत्र प्रतिषेधेऽलंशब्देनाधिकारः, अत्र गाथा—पडिसेहणगारस्सा इत्थिसहेण चैव अलसदो० ॥२०३॥ स्त्रीलिङ्ग-
 भेदेत्, रायणिहे णगरंमि णालंदा णिवासिणा देति विभवं सुखाद्योश्च इत्यतो णालंदा, बहिर्नगरस्य बाहिरिका, णालंदायां भवं
 णालंदइजं, अत्र गाथा—णालंदाए समीवे ॥२०४॥ ‘पासावच्चिजे’ पश्यतीति पार्श्वः तीर्थकरः पामस्म अवचं पामावचं, नासो
 पार्श्वस्वामिना प्रवाजितः, किन्तु पारम्पर्येण पार्श्वपत्यस्यापत्यं पामावच्चिजं, स भगवं गौतमं पामावच्चिजो पृच्छिताइओ अज-
 गौतमं उदओ, जहा तुब्भं सावगाणं विरुद्धं पच्चक्खाणं, पुच्छा गतो उत्तमं, चोरगहणविमोक्खणता, तथा च—इह खलु गाहा-
 वतिपुत्ता वा धम्ममवणवत्तिचाए एज्ज वा, से तां जाव सचेव से जीवे जस्म पुव्विं दण्ढे अणिविखत्ते इदाणि णिविखत्ते, एवं
 परियागावि, तह दीहाउअ अप्पाउअ समाउअत्ति, एवमाइयाइं, उवम्माइं सोतुं उवसंतो। सुत्ताणुगमे सुत्तमुच्चारितव्वं—तेणं
 कालेणं तेणं समएणं (सूत्रं ६९) अतीतानागतवर्तमानस्त्रिविधः कालः, तेनेति च तृतीया करणकारकं, तेन यदतीतेन कालेण
 राजगृहस्य सम्प्रयोगोऽभूत्, समयग्रहणं तु कालैकदेशे, यस्मिन् समये गौतमो पुच्छितो स व्यावहारिकः नैश्चयिकोऽपि तदन्तर्गत
 एव, जहा कज्जमाणो कडे, एवं पुच्छेज्जमाणे विबुद्धो, अत्र समयो गृहीतः, सेमा तु णो पुच्छासमया, एत्थ णयमग्गणा कायव्वा,
 राज्ञो गृहं राजगृह, पासादीयं०, तस्य राजगृहस्य बाहिरिया णालंदा अद्धतेरस कुलकोडीओ०। तत्थ लेवे नामं गाहान्वई
 (सूत्रं ७०) लेवे णाम संज्ञा, गृहस्य पतिः गृहपतिः, होसुं होत्था, आदिः आदित्यो वा आढ्यः दीप्तचित्तो नाम तुष्टः, पर्याप्तधन-

चान् 'विच्छिन्नाविपुलमवनसयगासण(जाष) वाहवाइण्ये' विस्तीर्णानि आयामतो विस्तरतश्च, क्वानि तानि !, मवनश्रयनासनानि,
 पिउलानि बहूनि, 'पुल महत्वे' विद्वेषेण पुलानि विपुलानि, क्वानि तानि !, यानानि वाहनानि 'यथासंख्यमनुवेद्य ममाना' मिति
 कृता तं विस्तीर्णः मवनश्रयनामनैविपुलैश्च यानवाहनैराकीर्णं उपभोग्यताः संप्राप्ता इत्यर्थः, घनं कृत्, अथवा घनब्रह्मेण वैदूर्योदीनि
 रत्नानि परिगृह्यन्ते, घनधान्य इति च कृता, क्षान्त्यादीनि धान्यानि बहुजातरूपरयत कष्टमेतत्, आयप्पञ्चोत इति आयोगो
 वृद्धिप्रयोगः (व्यापारः) इत्यर्थः, अथवा आयोगस्यैव प्रयोगः, इन्द्रो वा समाससंज्ञा, ताम्यां संयुक्त, विविध विक्षिप्तं वा छड्वित
 विच्छिद्वितं दीयमानं सुञ्जमान वा युक्तोपे च, बहुदासीदत्सं कष्टमेतत्, 'बहुञ्जन' इति उच्यमाणमभ्यमो वनस्तस्य जाति-
 रत्नैरयत्तापरिपूतो मान्यः पून्य इत्यर्थः, से ण छेवे समणोधासण होत्था, जाव विहरति । तस्स ण छेवस्स
 गाढावईस्स णाल्हाण पाहिरियाण पडिता उत्तरपुरच्छिमे विसिमागे एत्थ ण (सूत्र ७१) लेखस्म गाहावइस्स इत्थि
 त्तोमे पाम ययसंठे होत्था, किंइ किण्डहायो, प्रावेण दि बुद्धत्तां मय्ये वयसि पत्तापि किण्डाणि भवन्ति, तेमिं किण्डाण
 छाया किण्डहाया, फलितसंख्येण आदित्यरश्मिधारणात् कृष्णो मयति, वात्स्यावत्स्थानि क्रान्तानि पर्णानि शीतलानि भवन्ति, योवने
 तान्येव किमलयमतिक्रान्तानि रक्तमावा ईपदरितालामानि पाण्डूनि हरितानीत्यपदिश्यते, हरितानां छाया हरितच्छाया, एत एव
 कृष्णनीलहरिता वणा यथास्व स्वे स्वे क्वे अस्यये युक्तवता भवन्ति, स्निग्धाश्च तेन गिदो घणकद्वितद्विच्छायपि अन्योऽन्य
 आगमन्नास्मानुप्रयेया घणकद्वितद्विच्छाए, रम्मे मद्दामेव इति जलमारणां प्रादुरमेवः, समूहः संघात इत्यनयान्तरे, मूलान्येषां
 बहूनि दूरारगाहानि च सतीति मूलवन्तः, एव द्वेषाप्यपि, पिट्ठरं यद्यपि पाण्डुरभीर्जितादयाद् द्रुष्यते तथाप्यच्छेद्यात् तन्निरुप

भोग्नाच्च वृक्षाणां कालेनैवापाण्डुरा भवन्तीति मूलवन्तः, एवं ताव पासादीया, तस्स णं बहुदेसम्म-
 उज्जभाए लेवस्स गाहावतीस्स सेसदविया णाम तस्स णवग घर, तथा जं सेसं गृहोपयोज्यं काष्ठेष्टकालोहादि, तेण कृता,
 केचिद् भुवते-गृहोपयोज्यात् द्रव्यात् यच्छेपं तेन कृता, उदयशाला उदकप्रवाहो सुहं होत्था । तस्सि च णं गिहपदेसम्मि
 (सूत्रं ७२), तत्थोवरगउवट्ठाणियगपाणियघराणि पदेसा, तत्थणतरे पदेसे भगवं गोतमे विहरति, कथं ? द्वितो, कथं विहरति ?
 उच्यते, ण चंक्रमणादिलक्षणो विहारो गृहीतः, किन्तु उदंजाणुअधोसिस्साणकोट्ठोवगते, विसेसेण वा कम्मरजो हरतीति विहरति,
 कथं सावओ ? कथं प्रपा ? उच्यते, प्राग् श्रावकत्वात् प्राक्श्रावकता, साम्प्रतं निरुपभोगित्वादल्पसागारिका, अत एव भगवान्
 गौतमः अत्रावस्थितः, भगवं च णं अहे आरामंसि आगत्य रमंते यस्मिन् इत्यारामः, अहे वा आरामस्य, गृहं अधो, तत्थ
 भगवान् वर्द्धमानसामी द्वितो सेसा य साधवो, तत्थ तत्थ देउलेसु सभासु द्वितो, अह उदए पेढालपुत्ते पासावच्चिज्जे ॥२०५॥
 निगन्थे निर्गन्थो, किलायं भगवं वर्द्धमानस्वामी भवति न भवतीति ? दुक्खं हि भगवान् अयं ज्ञास्यत इति गौतमस्वामी आगत्य
 भगवं गौतमं एवमाह-अत्थि खलु मे आउसे ! (सूत्रं ७३), प्रदिश्यते इति प्रदेशः, प्रवचनस्य प्रश्न इत्यर्थः, तथाऽहमपि,
 व्याकराहि, एवं पुट्टे उदएणं पेढालपुत्तेणं सवायं शोभनवाक् सवायः, शोभना तु 'अलियमुवघातजणणं' इत्यादि, अथवा निर्व-
 हणसामर्थ्यात् शोभनवाक्, सोच्चा जाणिस्सति, किंचि सुच्चतेवि ण संमते, वितियचउत्था भंगा सुण्णा, तदेवं ब्रूहि-यदि श्रुत्वा
 ज्ञास्यामः ततो वक्ष्यामः, न चेत् ज्ञास्यामो भगवंतं प्रक्ष्याम इत्यर्थः, भगवता गौतमेनोक्ते-सवायं उदए पेढालपुत्ते य एवं
 वयासी सवायंति न मिथ्याहिमानात् पूयाविमत्या, केमलं तच्चोपलंभात्, अत्थि खलु गौतम ! कम्माउचिया णाम कम्मं करो-

तीति कर्मकार सौंपा त्रिणी वा कर्मकारस्य पुत्रा कर्मकारपुत्रा, कर्मकारपुत्रा, समये उवा मन्तीति समनोवामगा, तुम्भप्रागति युष्माक प्रवचनं, सखादितौ वा वचन प्रवचन, गाढादिति समनोवामप 'एय पबस्वावेति' स्यात्कव मया युत तत्र कः, साधुममीप गतेन वा, वमता तवाम ममीपा गतागते तुस्तद्वि, कय ते प्रत्याम्यानमित्युक्त एव माह—'वष्मत्य अभिप्रोपण' अन्यत्रेति परिवर्जनार्थः, अभियुज्यत इत्यभियोगः, तत्राह—रायामिओगेण गणामि० पलामि० रायामि० अहा वरुणो पागमन्नु(पु)ओ रायामियोगात् संग्रामं कृतवान्, अणो वा कोपि रायविचो वा नीवो संग्राम परा इत्येते, एवं गणामियोगेति, मल्लगवादी, अहा रायमियोगो तथा हिस्त्रव्याघ्रमादिजीवितान्तकराभिचारयद्, नाद्वरीस् १ घर्मो भवतीत्यतः त, अत्रापि रायामियोगमद्रष्टव्यं, आकार एव च एतावान् भवति, न पबस्वाओ श्वेव रायामियोगादि आगारं करोति अहा म हिमादिभ्रमिमूलो पलायतो तसे पछेति, स्यात्, कव तमपापेसु निश्चितवितस्त आयरियस्म एगिदियववाजुण्या न भवति?, उच्यते—'चोरगद्वम(वि)मोक्तवणयाण'ति उदाहरण—एगमि नगरे रण्णा तुष्टेण अंतपुरस्म रतिं सच्छइयपारो दिष्णो पागरदिवि रायाजुयपीय, वरिसे वरिसे तद्वितसं महिलाधारेऽणुष्मातो य, पचे च दिप्य रण्णा धोमावित—ओ पुरिसो अती ते तस्म ददो सारीणे, ते च गिति, चिद्वेसु वारसु ताओ रायामिओ बगरमहिलाओ य सच्छंद सुह रतिं अमिरमति, तत्प कदायि एगस्स वाणियस्म पुवा माणे बवहारमाया अतीव कयविकये पटमाणा अत्यलोमी जहिविष्ठ पभिय विक्कमाणा ते वट्ठिता आव सरो अत्यंतो, महिलाओ य आदिद्विज्ज पग्गवाओ, तं य मीता तंमि श्वेव सायमे गितुहा, वचे महिलाचारे घुचकेहि रण्णो कदिता, वज्झा आणवा, पिता य तंमि सुग्गपगतीदि सप्त पिप्पवेति, दण्डं वेमि, अप्पय मम पुचे, राया अतीव वट्ठिलमाणे

भणति—एकं ते जेदुपुचं मुआमि, सो भणति—सन्वे मुअह, इतरो भणति—जेदुपुचं ते मुआमि, इतरे ण मुआमिचिक्कट्टु, तं मोत्तुं
 सेसा विस्समाणस्स दातेति, एवं साधूवि भावगं भणति—छसु जीवणिकाएसु णिविखप्प दंडं, सो णेच्छति, इत्यतः चोरग्रहण-
 मोक्खणट्टताए साधुणा सेमा काया अणुणाता ण भवंति, स्यात् कथं चोरास्ते स्वगृहे तिष्ठन्तः?, उच्यते, राज्ञा न तेषां अनु-
 ज्ञातस्तस्यां रात्रौ नगरे वास इत्यतः, अथवा सेत्ति पुत्ता रण्णा कम्हि य आयोए णिउत्ता, तेहिं किञ्च किञ्चि तत्थ अविहतं,
 तत्रापि तदेव जाइजमाणो राया चिराणुगतोत्तिकाऊण एकं विमज्जेति, उदए आह—तसेहिं वेइंदियादीहिं ‘णिधय’त्ति धकारस्य
 हसत्वे कृते निधय भवति, निक्षिप्येत्यर्थः, एवं तेसिं साधूणं पच्चक्खंताणं सव्वगतिग्राहित्वात् त्रसाना दुपच्चक्खातं भवति, तथा
 च—न जातिवसः कश्चिज्जीवोऽस्ति, त्रसानां सर्वकालत्वात्, तथा प्रत्याचक्षाणानां श्रावकाणामप्यसर्वकालत्वादेव त्रसानां दुपच्च-
 क्खातं भवति, एवं ते परमं पच्चक्खावेति—माणंति, पर इति, साधूनां तावत्परः श्रावकः, अतिचरति सयं पतिणं, अतीत्य चरंति
 अतीत्य वर्तन्त इत्यर्थः, कतर?, पतिणं च यथा वयं तसेभ्यो विरता इत्यर्थः, यदि हि अत्यन्तत्रमाः स्युः त्रसकाये मोत्तुं
 अणत्थ, अणत्थ ण उववज्जेज इत्यर्थः, श्रावकानामतिचारेयुः स्वां प्रतिज्ञां, जम्हा य ते साधुणो जाणंति णत्थि कोयि अच्चंत-
 तसाति, सो हि य पच्चक्खावेन्ता धिजादिता भवंति श्रावकाः, मृपावाद्वादित्वाच्चातिचरन्ति, स्वां मृपायादेवमणप्रतिज्ञां, श्रावक-
 स्यापि साधू पच्चक्खंतिओ परो तेण परेण अप्पणो पच्चक्खावेमाणा असर्वकालत्वात् त्रसानां अतिचरंति स्वां प्रतिज्ञां, य था वयं
 त्रसेभ्यो विरता इति, अप्पणं साधुं च पच्चक्खायंतयं विसंवादयन्ति ‘कस्स णं तं हेतुं’ति कस्मादेतोरित्युक्तं भवति, संसारित्वात्स-
 र्वजीवानामिति हेतुः खल्विति विशेषणे, किं विंशिनष्टि?, न कश्चित्संसारी जीवोऽस्ति हि तासु तासु गतिसु न संसरति, थावरावि त्रिप्र-

क्षरा' त्रिप्रकारेणैव त्रसेपूपपद्यन्ते, त्रमा अपि त्रिप्रकारः॥ त्रिप्रकारेणैव स्यावेपूपपद्यन्ते, यानरा पाणा विष्यमुच्यमाणा केयि धावरा,
 धारणा य क्कलं किञ्चा तसुखयसि उवयञ्जते ततो सावगस्म तसस्त द्वाव पद्वण्य मवति, जओ सावगेण स्वावराण ण पवक्खु
 यंति, तमावि ऋ तमपाओ काठ किञ्चा पावरक्कयंसि उवयक्खेआ, ततो सावगस्स त वावरद्वुण अयत्त मवति, जतो सावगेण
 तमाव पवक्खुयावति, धातनीय पात्य वा वत्तं, दोधव एताई संमारिजीवद्वुणाह, तसद्वुण यानरद्वुण च, त च तसद्वुण सावगस्स
 इल्लत्तात् प्राणातिपातस्य तीव्राभ्यवसायोत्पादक्कत्वाल्लोक्करहितत्वाव अयत्त, स्वावरद्वुण पुनस्तेरेव करणे सह तेजोवायुम्या
 पण, एष्टान्तो नागरक्कयपनिवृत्तिवत्, यथा क्कभिदू भूयात् मया नागरक्को न इन्त्वय्य इति, स च यदा त नागरक्क ग्रामगत इयात्
 तदा तर्हि प्रत्याम्प्यान न मय मवति?, स्वात्क्कव सुप्रत्याम्प्यापित मवति साधोः क्व च सुप्रत्याख्यात मवति श्रावकस्य?,
 उदओ आह-नत उच्यते, तेसि साधूण पवक्खुयावताण एव पवक्खुयावमाणं सुपवक्खुयाव होआ सावगाव तेहि माधुहि पव
 क्खुयावताण एव मोपपम्मातं होआ, एव त परं पवक्खुयावेमाणा, परअब्दो हि उमयग्राहि, पथाइक्खवत्तस्स हि पवक्खुयावेमाणे
 परो, पवक्खुयावेतस्मानि पवक्खुयावओ परो, इत्युवाच, यथापि परअब्द नातिचरन्ति स्वां स्वां प्रतिष्ठां, णब्बत्थ अभिजोएणति, सो
 हि गाहक्कतिणि यानअ प्रतानि तावदू गृहपतीत्युच्यते गृहीवानुव्रतस्तु श्रावक उपासक्को वा, 'तमभूतेहि पाप्मेहि'ति अजुद्धवादा
 रम्य मव एव उपरिमा कया नैयायिका से तु वर्तमानमेवार्थं प्रतिपद्यन्ते न त्वतीतानागते इत्यसौ नैमयिकनयमविच्छेद्योच्यते
 त्रमत्त्व भूत वेपों तत्र भूता, वर्तमानमित्यर्थो, न त्वनागत घृतघट्टदान्तसामर्थ्याच्च ते मवन्ति त्रसभूताः, ते हि त्रसभूतेहि पव
 वस्तवस्स साधूस्म अलियपणवेरमण व मगग मवति, पवक्खुयावेतस्स य सावगस्स स्पूलगपाणातिपातवेरमण ण मगग मवति,

को दृष्टान्तः?, क्षीरविगतिग्रत्याख्याने दधिपानवत्, यथा क्षीरविगतिग्रत्याख्यायिनः सस्वरमपि दधि पिवतः प्रत्याख्याने न भजते एवं त्रसभूता मया सत्त्वा न हन्तव्या इति स्थावरानपि हिंसतोऽपि न प्रत्याख्यानातिचारो भवति, एवं तसभूते पञ्चकखाण्डं सावगस्स, थावरेसु त्रसत्वं नास्तीतिकृत्वा स्थावरान हिंसतोऽपि न त्रसप्राणातिपातातिचारो भवति, एवं सति भामापरक्रमे— विज्रमाणे भामापरिक्रमे णाम वाग्निपयविशेषः, स्यात् को विशेषः? ननु भासाभिधानभूतशब्देन सङ्गृहीतं नित्यं यो विशेषो विज्रमाणो, को हि णाम अविसेसीतं पञ्चकखाण्डं, कोधेण, माणोऽपि कोधाणुगतो चेत् धूमाग्निवत्, लोभेण सावगा जाता संता विज्रमाणो, को हि णाम अविसेसीतं पञ्चकखाण्डं, अपिः पदार्थादिषु, उम्मगगदेसणा य भवति, यत्तु पञ्चकखाणं अम्हं असणादी दाहन्ति, देशो नाम उपदेशः दृष्टिर्वा उपदेशः, गौतमो भगवानाह—णो खलु आउसो! (सूत्रं ७५), सुज्झति, मोक्खं णयणशीलो जेयाउओ, अविद्याहं जाव रोयह। गौतमो भगवानाह—णो खलु आउसो! (सूत्रं ७५), पेढालस्य तत्कथं न रोचति?, उन्मार्गवर्जनवत्, को णाम सचेतणो जाणमाणो उज्जुयं खेमं आसण्णगमणं च पथं मोचूण तच्चि- वरीतेण पथेण वच्चेज्जा?, को वा जाणंतो णिव्विसं भोअणं मोचूण सविसं गुंजेज्जा?, समणा चेत्त माहणा तत्पुरुषः समासः, अथवा माहणा श्रावकः, एवं आइक्खंति जाव पण्वेति—णो खलु समाणे ममाणा समणेहि तुल्या समाणा असच्छूमणैस्तुल्या इत्येवमाख्यान्ति, अणुगामियं खलु जाए अणुगच्छन्ति संसारं सा अणुगामिया भवति, अभूतोऽभवनं अभ्याख्याने भवति, निहुवो वा, संयतवत्, सो असंयतं संयतं ब्रवीति सो अभ्याख्यातो भवति, संयतं वा असंयतं भणति सोऽपि अभिक्खातो भवति, उक्तं हि—“जे णं भंते! परं असंतेणं० अप्पमं पि अब्भाइक्खा०” विधिं अजाणंति, अम्हे पञ्चकखाणविधिजाणगा, ते समणेत्ति ते आय- रिया सिस्साणं समणाणं उवदिसंति जहा सावगाण एवं पच्चमखावेज्जाह, जेहिवि अण्णेहिं पाणेहिं जाव सत्तेहि संजमंति तेवि

स्यात्कपरे स्यादन्वे प्राण। एर्गिदि० पचिदि०, तत्त्व वनस्मत्तिकाएण दरिमणेद्, वणस्मत्तिकायसमारंभस्म पञ्चस्वाण त आर्द्र
 छेदस्मेत्यर्थः, तत्त्व वाम तेम वनस्मत्तियुतस्म पञ्चस्वात्, किं करण !, सोवि ससारी कदापि पुढविक्रएसु उवञ्चति तेण स
 पुढविक्रएय वधतेण तुन्मचएण पञ्चस्वाण भग मयति, अप भूतञ्चन्दमतेरेणपि वगस्सइचि समारंभपञ्चस्वाण सुञ्चति, कस्म
 प्रसेव्वपरितोप , अबया डेहिदि अब्बेदिचि पञ्चस्वस्सति सेवि ते अन्माइस्सत्ति, कय तदि !, अत्र हि प्रत्यास्मेया गृहन्ते, नतु
 पञ्चस्वस्वतो पञ्चस्वावेतओ वा कय अ माइस्सिवा भवति !, जण तेसु भूतञ्चन्द प्रफुन्यते, भूतञ्चन्दो हि यातोऽगगतिं गत्वा
 औपम्ये वा उदय वा, औपम्ये तानत् सो देवलोकभूतञ्जेत्तुरे गतो, तदयेन सीतीभूतो परिणिम्बुतो, औपम्ये तावन्न घटते, किं
 करण !, मत्ति अब्बो कोयि तसञ्जयो, नहा देवलोकं देवद्वी, तत्र छन्ददिगुणोपेतत्वादेवलोकभूत अतेपुरं वरं, एव ताव मत्ति
 छेद् अतसओ जेण तसा तसभूता पुढेआ, तदयोअपि न पटते, कय !, जात्यमेदात् यथा तदक अभिवायामुदकजातो अञ्जीव
 सीतीभवति, छीत वा अञ्जीवीभवति, किमेव वसस्समत्वेनाविगत एव सन् वसीमवति, वसीभूतव पुनस्ससीमवति ? यस्मादेव
 तस्मादुदञ्चन्दो दोह एव, दोहयाम्यास्सानमित्यतो वेऽपि प्रत्यास्मेया तेऽपि अन्माइस्सत्ति, कय !, जो हि साधु साधुभूत
 मयेआ तेण सो अन्मभूतातो, कय वाम मो साधु साधुभूतो पुण असाधु साधुभूत मयतो स साधुमन्माइस्सन्ति, कस्म ण त
 हेतु !, कस्माहेतो अन्मभूतातो, जेण तसयावत्तं पाणाण अब्बोण संकमण अविस्स, मत्तप्यविरोचे तसेसु उयवन्ना यावराणं
 तसद्वाण अपच अयातनीयमित्यर्थः, अर्थतः प्राप्त तमाव वावरेयुतवन्नाण टावमेत घच, तदपि अणट्ठाए अपच, अट्ठाए घच,
 दोरं घटच वामराओ मए न पातेतिव्वोपि उ मामपि गत वो-घतेति तेण पञ्चस्वाण भग मयति, एव तसा मए न पावयि

तब्बा, सो य थावरेपि तच्चाए गते घातेंतो तमथावरेण पुड्डो, जइ पुण तमभूतो भणेज तो सुवेज्जा, तदयुक्तं, कथं?, णिच्छयणए
पडुच्च णगराट्ठितो णागरओ तीर्थकाकवत्, एवं सो मए तसो ण घातेयव्वोत्ति तस्यामेव जातौ वर्त्तमानोऽघात्यः, थावरगतो पुण
ण चेव तसो भवतीत्यतो तसट्ठाणं अधच्चं, उदओ सवायं उदए (सूत्रं ७६), ण रोसेण पडिणिवेसेण वा, ओभावणद्धता वा
न केवलं, किं तु कुमलं गवेपित्वा, कतरे तुब्भे वदह तमपाणा कंठो, मवायं भगवं गोयमे उदयं पेढालपुत्तं एवं वयासी-जे
तुब्भे वयह तसभूता पाणा ते वयं वदामो तसा पाणा भूता, एते तमा विजंति, तमा य तमभूता, यद्यप्येकः भूतशब्दोऽधिकः,
तस्याप्यर्थः भवतो न भवतीत्यतो तुल्या, एकाश्रयत्वात् एगट्ठा, सुखं सुखोच्चारणात्, स्रपनीतराप्येवं उपनीयतरा, तसा पाणा,
अर्थमुपनयतीत्युपनीतं भवति, किं सुखतरं तसभूताभिधाने अत्थो वणिज्जति?, मन्यत इत्यर्थः. तसाभिधानेन सुखतरं उवणि-
ज्जति, भूतसहो पुण औपम्ये तदर्थे च वर्त्तते, तदर्थे तावत् जम्हा भूतो भवति भविस्सति तम्हा भूते, अथवा सीतीभूते परिणि-
व्वुडे य, तम्हा उस्सिणे उस्सिणभूते जाते आविहोत्था, औपम्येऽपि स देवलोकभूते, स एवं द्विधा भूतशब्दो वर्त्तते, अप्येवं संभोहं
जनयति नतु निण्णयं, कथं?, न हि कश्चिन्नसतुल्योऽन्यः कायोऽस्ति जेण वच्चेज्ज, परिशेणात् तदर्थ एव घटते, तदर्थोऽपि च भूत-
शब्दमन्तरेणापि स एवार्थः सेत्स्यति, परि समन्तात् कुश आक्रोश, नेनिंदध आक्रोशत इत्यर्थः, नयनशीलो नेयाडओ मोक्षं नय-
तीत्यर्थः, अभिमुखं नंदध प्रशंसत इत्यर्थः, अयंपि निदेशे, दर्शनं दृष्टिर्वा देशः उपदेशो मार्गः, स्वसिद्धान्तख्यापनार्थमित्यर्थः,
किचान्यत्-जं तुब्भे भणह तसभूएहि पाणेहिं णिक्खिप्प दंडंति तं समयविरुद्धं, कहं?, भगवं च उदाहु संतेगइया पुरिसा
भवन्ति, गब्भवक्तिया संखेज्जासाउया आयरिया बुत्तपुव्वत्ति अतीतकालो गहितो, एगगहणेण वटमाणोवि गहितो अणागतोवि,

ब्रतीतगहण तु अनादिसिद्धमागम्भापनार्थं, 'गुप् रक्षणे' तस्या गोत्र भवति, उक्तं हि - "य प्यिन्द्रो मन्त्रपदेण गोचं" संप्रममित्यर्थः, 'अपुष्टुमेव' ति अनुव्रतानुक्रमः, अथवा योवयोव संव्रममाणो जाय एगारस समनोवासगपहिमा, एवं अणुपुण्ड्रीण 'माणुस्सखेच जाति०' अथवा 'अष्टुण्ड पगदीन' अथवा 'सत्रणे नाणे य विष्णाया' संत्वं व्यवेति, किं?, कोयि एक अणुव्रत कोयि दोष्णि जाव पच एउत्तरगुणेषु विमासा, नागार्जुनीयास्तु एव अप्पाण संक्रमावेति, 'क्य गतो' तस्मिमेव गृहीचमे सम्यक् आरमान कमायेति संक्रमावेति, न प्रव्रजतीत्यर्थः, तापि पुन वतावि एव गेण्वति गण्यत्व अभिन्नोएव जाव अदाकुसलमेव, जहा साधू सम्भवतो विरतो एव वेसिपि, जहा इत्युपमाने, यकारस्य व्यञ्जनलोपे कृते आकारे अवशिष्टे भवति, किं प्रापक?, ततो पच्य तसा अथा लहए स गाम पट्टवेतन्वे सिया, जेतु पुन सो पचक्खाण करेति तसवावरा वा स्यात्, कथं?, तसो यावरो वा भवति?, उच्यते-तसावि बुचति (सूअ ७७), तदा लहए स नाम एस्सा तमचि संज्ञा मा द्रविवा, गोष्ठी पारिमायिकी च विमायि-तव्या, इय तु न पारिमायिकी इन्द्रगोपकवत्, गोष्ठी मास्करवत्, तत्कथ संभारकण्डेय तसा गाम, गामसमारोभो गाम, व्रसत्यत् व्रसेषूपपपते, किमुक्तं भवति?, अवि तेहि वावरावामकर्म पद त च लहृ यावरेवि, यावरेसु न उववळति, उक्तं हि-यदुरुसं पचामभ, व्रसंतीति व्रसा गोष्ठीसंज्ञा, नति पुन तसा ववेञ्जा तेव तसभूतवामं गामकर्म युवेळ, वदोषतो तेव तसा येव अण्ड वगतति, लोगुवरे च तमा येव अम्युपगम्यन्ते, न तु तमभूता, उदग आह-केचिरे तसा बुचति?, जाव तसाऊ अपलिक्खीण, उक्कोसेचं जाव तेष्ठीसं सागरोवमाणि, नागार्जुनीयास्तु आठव च न पलिक्खीण भवति तसक्खयट्ठिणी वा न ततो आउअं विप्पज्जहिवा ठिण्ण वावराण अण्वतरेसुववजंति, वावरावि बुचति संभारकण्डेण, उदिजमाने उदीरेण इत्यर्थः, नाम च न तदेव

अपलिखणी दो आदेसा, ते ततो आउयं विष्पजहिता, लोगोचि, ते तमा ते पाणावि, अपि पदार्थादिषु, पाणावि भूता जाव
 सत्तावि, एवं ताणं चत्तारि णामाणि अविशिष्टानि तसेसु वटंति, इदं तु विशिष्टं तसा बुचंति, महाकायिनि, प्रधानेनाहिगतं तीर्थ-
 करवैक्रियाऽऽहारकशरीराणि प्रतीत्य बहुत्वं वैक्रियं प्रतीत्य, योजनशतसहस्रं, चिरद्वितीयं तेत्तीसं सागरोवमाहं ॥ सवायं उदए
 भगवं गोतमं (सूत्रं ७८), आउसंतो ! गोतमा ! छिण्णं सो कोयि जाव सव्वपाणेहिं स दंडो णिखित्तो स्यात्, को हेतुः ? ,
 उच्यते- 'संसारिया खलु' खलु विशेषणे, संसारिया एव संसरति, ण तु सिद्धा इत्यर्थः, अविरुद्धः संक्रम इतिकृत्वा, सव्वेवि तसा
 थावरकाए उववणा, तेसिं च सव्वेसिं पाणाणं थावरेसुववणाणं ठाणमेयं घत्तं, जं तसपाणा एव सव्वे तसथावरा होजा, थावरा
 वा तसा होजात्ति, ततो सावओ कतरे ते तमा जेसु संजतो होजा ?, सवायं भगवं गोतमे उदयं पेढालपुत्तं-असाकं वक्तव्यं, किं
 उत्तरमत्र ? निमित्ताभावे नैमित्तिकाभाव इतिकृत्वा प्रदीपप्रकाशवत्, तावकं प्रवादं अनुसृत्य वादोऽनुप्रवादः, अनुसृत्य योऽन्यः
 प्रवादः, जहा 'पुढवीआउजलेण य अग्निगधणेणं तणेण य भूइहं । कज्जं जणो करेति अत्थत्थी धम्मकामे य ॥१॥ एवं उववत्तीए
 णज्जति, जइ सव्वे थावरा तसेसु उववज्जेजा जेसु य सावएण णिखित्तो दंडो, पच्चा सावगस्स तेसु थावरेसु तसीभूतेसु ठाणमेतं
 अधत्तं, कतरेसु थावरेसु ?, जेसु सावओ दंडं णिखित्तवति, ज्ञापकं प्रियमाणावि हु उदयं रुचंति, उदगं अप्काएवि पुणाए,
 अथवा अपगंतव्यं संसारिणो पाणा तमा थावरेसु उववज्जंति, थावरावि तसेसु, एवं अमहं वत्तव्वे तुम्हेवि अणुवदह, जइ एवं
 सम्मं मुणह से एगतिया, ण सव्वेसिं, थावराणं तसेसुववणाणं ठाणमेयं अवत्तं, ते पाणावि बुचंति ते अप्पतरा ते बहुतरा जाव
 णो जेआउए ॥ इह खलु संतेगतिया मणुस्सा (सूत्रं ७९), संखेज्जवासाउया कम्मभूमगा आयरिया असावगा, दंसण-

मानागता, पुनरिति विचिन्त्यो कालो गदितो, अ इमे मुखा पतेरु इमो आह मर्यादायां जायती या ए उक्तं भवति, तेषां च अगारीण
 फलं पद्यानां, पञ्चा मां, ते नदयि पुनरि अपकारिणो तथापि न उदयेति, कदाह ते पव्यइला पञ्चा पवस्वत्वाणी, अहवि उदयेति
 वारण अष्वेण वा सहाइ क्यरेणेण तदापि तस्म तस्म त पवस्वत्वाण न भवति, उक्तो दधान्तः अयमर्थोपनय - एवमेव समणो
 गामगस्मपि गाररेरु पापेसु दढो निम्नितो, त य यावरा काल काळ्ण तसेसु उववज्जति पञ्चा सो तमेव न मारेति अहा सो
 पवस्वत्वाणी पद्यइत सनं न मारति उपपन्नइत मारेति एव सायजोडवि तस तसीभूत न मारेइ, पुणरवि वायरीभूत मारेमाजोवि
 न अपपसयसीति, ये पयमाजावहमि उवसंहारो गदितो एव च द्वायमाने वा सुम्म नाण पडिवज्ज भवति, एवं ताव चेसु
 रचरमाण फरेति तेषु कर्ममृतेषु विचिरुत्त, इदानीं प्रत्याख्यानिनो गृह्यन्ते, ते च पूर्वमप्रत्याख्यानीभूत पथात्प्रत्याख्यान्ति,
 पञ्चा पुणरपि अपपस्वराण भवति, त ब्रह्म-मगव च न उदाहु मियठा स्सु गाढावति तदप्यगारेहि कुलहि वारिणहि भोस्सि
 यद्विपयपराणारिया, दुपं छट्ठ, दुभोडय्याधिः, कुष्ठादिन्तु विद्येपतः, मनमा द्वायेत मनोष्ठ मनमा नामः, दुभिसुणो सुहो
 अरि अद तेण रोगान्तफण अमिसुतो पपवे मण्णेल, इत सप्रेपये, मयाभापतीति प्रातारो इम दुन्त पस्सित मम अर्जनरथणादि
 ममूत्थ भवति, निमित्तमर दुसवमुत्थित मा पवत, तद्भव तदर्णं प्रत्यापयन्तु, स्यादु अचेतनत्वाद्, क्कमभोयानामामभन, उक्तो
 आगार, दधान्त उच्यत, पृषक धृशीम्भन?, उच्यते, गिबखेवो नुवो वितिए दढे, निमिस्सुवेसु सुजतिस्समो दरिसितो, अथया
 ममवोरागमा अपिहता, तमि च को कण्पति अणउत्तिया वा अन्नउत्तियदेवताणि वा, साधुणा ते दूस्सो वलेयव्वविक्काळ्ण
 ते उद्धितेति न पयस्वानेस्मति इत्यत पृषक धृशीम्भनं, पियठा पुच्छितवग्यवि, ते चेव पाप्मावधिक्षा मियठा पुच्छित्वंति तुम्भति,

किं पुरा संमतं उदाहृणावि, अथवा पुच्छिञ्जति तुभमपि किं दाष्टोन्निकोऽर्थो दष्टान्तेन साध्यते?, न तु प्रतिज्ञामात्रेण, देवसिद्धिः
 आज्ञामात्रादिति चेत् सर्वस्य सर्वसिद्धिरिति परिशेषात् दष्टान्तसिद्धिरिति, तत्र दष्टान्तः, इह खलु परियागा चरगादयः परिया-
 इयाओ तेसिं चेन यथास्वं प्रव्रजिताः स्त्रियः, यथा चरिका भिक्षुणीत्यादि, अण्णउत्थियाडं तित्थायतणाइं, ते चेन पासंडिया चरि-
 गादयः, ते पुण केइ चरगेसु चेव वच्चंति, केइ अण्णे चरगतव्यणियादि बुत्ता जेसु पच्चक्खाति सावओ, जे य पच्चक्खायंता सावगा
 आगारिणो परियाइगा य, इदाणि जं बुत्तं णत्थिं ण से केइ परियाए जेण समणोवाग्गसन् एगपाणाएवि दंडे णिक्खित्ते सम्म-
 पाणे हिसादंडे अण्णिक्खित्ते, तत्थ बुत्ते ते दुविधा सावगा साभिग्गहा य निरभिग्गहा य साभिग्गहे पडुच्च बुच्चति भग्गं च णं
 (सूत्रं ८०), भग्गं तित्थगरो वशब्देन शिष्या ये चान्ये तीर्थकराः, संतेगइया समणोवासगा जेमिं च णं जो खलु वयं पव्वइत्तए,
 वयं णं चाउइत्तमुद्धिडुं पडिपुणंति चतुर्विधं, थूलगं पाणाइपातं पच्चक्खाइस्सामो जाव थूलग परिग्गहं, सो चतुर्विधं पोसहिन्नो
 णियमा सामाइयकडो चेव होति सामाइयकडो य भणति-मा खलु ममडाए किञ्चि रधणपयणण्हाणुम्मइणविलेयणादि करेह,
 महेलियं अण्णं भणति-कारवेह, होति इसरो महेलियं दोसीणमहाणसियाण वा संदेसं देति, तत्थ विपस्यामोत्ति, एवं अगारिसं-
 देसए दायव्वे, अथवा यदन्यत् सामाइयकडेण कर्नव्यं तथावि पच्चक्खाणं करिस्सामो ते, अमोज्झात्ति अपेयत्ति आहारपोसहो
 गहितो, असिणाइत्ति सरीरमकारपोसहो, आसंदपलियं० दब्भसंथारगतो पोसहो चेव, सातामोनखाणुवन्धो य सुसिरं च, जे
 पुण ते तहा पोसहिया चेव दंडणिकखेवो, एवं सब्वपोसहेवि, जेण वातादिएण वग्घादीण वा कुइडपडणेण वा ते केवि वत्तव्वा
 संमं कालगता, न बालमरणेनेत्यर्थः, नागार्जुनीयास्तु सामाइयकडेइहिकाउं सर्वपाणातिवातं पच्चक्खाइक्खस्सामो तद्विवसं, उक्तं

दि—“माप्ताश्रयि तु कृते०” यतश्चेत् तेन अ मणित षत्पि नं से कथि परियाए जेज समणोवायमगस्स एगपाणाएपि दब्धे
 निविग्गे, जणु पोमहस्सयेण नेय दढिक्खेवो एव सन्यपोमहे देमपोमहे वि देमदढणिक्खेवो, उक्क च—‘ज्जो ज्जो गियसि०’
 एय नाय गामिगहा गृहति । भगव च ण उदाइ संतेगइया समणोवायमगा मत्तति तेसि च ण एव खलु मुहा भविषा णो खलु
 यय श्रुज्जताइ मूत्तगुण अणुपालेसए, णो खलु उप्परगुणे, चाउदमट्ठमीसु पोमह, अणुज्जय सम्मदंसणमारा, अपच्छिममारणतिम
 णरच्छामाजोत्ति, मा य इ भित्तेस्सामि जीवाप्पि, वरं सव्व पाप्पतिवाय पक्खइस्सामि, बुचा चउहि आलावएहि पक्खइस्साइणो,
 इशाप्पि जसु पप्पसमाति ते पुणो पुत्तंति—भगव च ण संतेगतिया मणुस्सा महारंमा महापरिगहा अधम्मिया सव्यातो पाणाइ
 यातातो अपठिविरता जाय परिगहावो, आदाणमोचि कम्माणामादाव जाव कर्मादानानां प्रकारा हिमाथा तेसु ‘सगमादाए’पि
 वरुम्मं आदाय दूगतिगामिणोवि पिरयदुर्गतिं गच्छति, ते पाणावि बुचति तमावि बुचति आव पेयाउए । जइ सव्वे तसे मरिउ
 बायर उवरज्ज्जा सोवि तुंमसय वयस ण गेम्ह होव्वा, जेज कइ तसा तसेसु केव उववत्तति तेज अपेगतिपा वा प्रमाण । भगव
 ण णं संतगतिया मणुस्सा अपरिमाहा अधम्मिया जाय सगमादाए सोगइमायाए सोगइगामिणो देवेपूत्तयन्ते देवगतिं गच्छ
 तीत्यर्थं, ते पाणाइ०, भगव च ण संतेगतिया मणुस्सा अप्पारंमा अप्पपरिगहा जाव एगधाओ पाणाइवायाओ पठिविरता एग
 धाओ अपठिविरता नेय साराणा, जेहि समणोवासगस्स आदाणसो दढे गिक्खिस्सो ततो आउस सगमादाए सोगइगामिणो
 दवेपूत्तयन्ते, उट्ठोसं जाय अन्नुओ कप्पे, व पाणावि बुचति, भगव च ण संतगइआ पथायान्ति ते पाणा यित्थ य परत्थ य संसे०
 णो विप्पज्जदवीतिक्कट्ठु, तेणु मातगस्स मुपपक्काता भयति, जग्हा य ण गच्छे तसा थावरेसु उववत्तति, तम्हा अपेगतो, अपेग

तिकश्च हेतुः ? भगवं च० संतंगतिया पाणा दीहाउया, कयरे पाणा !, तसा, तत्थवि नारकदेवा अवज्झा तहवि सावओ तेसु पच्च-
 कवइ, सेसतिरिक्खज्जोणिया वेइंदिया जाव पंचिंदियतिरिक्खा मणुस्सा, एतेसु दव्यपाणातिवादो भवति, भावपाणाइवादो तु
 चउसुवि गतिपु, मणुस्सतिरिया पुण दीहाउया गिरुक्कमाओ उत्तरकुरुगादीणं अवि दव्यपाणाइवादो णत्थि, धम्मचरणं पडुच्च
 दीहाउया वा अप्पाऊ वा, सेसेसुवि सुममकालेसु उसणं गिरुक्कमाऊया, दोसु दुस्समकालेसु चउट्ठाणपडिता, इह तु चरणकाले
 चेव सावगो भवति, तेहिं दीहाउएहि सावओ पुव्वामेव कालं करेति, ते य दीहाऊया तसत्तणं विप्पजहति, तेसु सावगस्स सुप-
 चक्खातं भवति, समओ विसए सुपच्चक्खातं भवति, कथं ? भो तेहिं समाउआ इच्चेंव कालं करेति, ते य तसेसु वा अण्णत्थ वा
 उवज्जंति जावजीवं पच्चक्खाणंति तसेसु विरता चेव होंति, तेण अप्पाउआ तसा ते पुव्वामेव समणोवासगाओ कालं करंति, तत्थ
 जइ तसेसु उवज्जंति तेसु पच्चक्खातं चेव, अथ स्थावरेसु आसी ततो सोऽविरतो चेव, दृष्टान्तः स एव क्षीरप्रत्याख्यायी, तदेव
 क्षीर दधिभूतंपि, सुप्रत्याख्यातं भवति, इदानीं दिसिन्वतं देसावगासियं च पडुच्च बुच्चइ, भगवं च उदाहु एवं वुत्तं भवति—णो
 खलु वयं संचाएमो मुंडे भवित्ता० णो खलु चाउइ० णो खलु अपच्छिम० वयं पव्वदिवसेसु वा दिया वा रातो वा अभयं तं
 चंक्रमणादि कुर्वते न भवति, खेमं करोतीति खेमंकरः, सागाइयदेमावगा० पुरओ काउं पुरस्कृता पाइणं खेमं पयच्छामो अभयं,
 तं चंक्रमादि कुर्वतो न भवति खेमं करोतीति खेमंकरः ॥ तत्थ आरेणं (सूत्रं ८१), परेण जावतिए णिविखत्ते दिसिन्वतं देसा-
 वगासियं वा कतं, णव भंगा नवद्वन्नदण्डकाः, श्रावकेन पञ्च योजनानि किल देसावगासिकं गृहीतं तत्र चेयं भावना—पंचभ्यो
 योजनेभ्यो आरतो ये त्रसाः प्राणिनस्तेषां प्रत्याख्यानं करोति, तत्र ते पंचयोजनाभ्यंतरे केऽपि त्रसाः ते स्थानत्रये उत्पद्यंते,

तत्र प्रथमं तात्पर्यञ्च योजनीयम् अन्तरवर्धितेषु त्रसेष्वप्यध्याय प्रथमस्य दण्डकं, तथाऽमात्रेण त्रयः पचयो व्रतीभ्य उत्तरवर्धितेषु स्यात्
रन्यवते द्वितीयः, तथाऽमात्रेण पचयोजनवर्धितेषु स्यात् त्रयः पचयो व्रतीभ्य उत्तरवर्धितेषु स्यात्
योजनेभ्यः परेण वर्तन्ते त्रसस्वारान्ते पंचयोजनान्तरवर्धितेषु त्रसेषु त्रयः पचयो व्रतीभ्य उत्तरवर्धितेषु स्यात्
स्वारान्ते पचयोजनान्तरवर्धितेषु त्रसेषु त्रयः पचयो व्रतीभ्य उत्तरवर्धितेषु स्यात्
नव मवन्ति, अथ मावार्धः—पचयोजनीयान्तरवर्धितेषु त्रसेषु त्रयः पचयो व्रतीभ्य उत्तरवर्धितेषु स्यात्
त्रयः, तथा च पचयोजनान्तरवर्धितेषु त्रसेषु त्रयः पचयो व्रतीभ्य उत्तरवर्धितेषु स्यात्
शारमङ्गीकृत्यैकाक्षरा एव, अपि दिसिखत न संखेवितं भवति तपि दिने दिने देमायगासि एण संखेवेति, जञ्ज दियसं खित तरति
संखितं, अद्वा नाम कृष्णादिकर्मसु जे तसे विगधेति, अथवा आयद्वाए परद्वाए उभयद्वाए वा, अद्वा नाम भमतो शुरतो
वा विगधेति, ज च पुन जडा सन्धे तमा यात्रा होति तेन त ठाण घण्टिकाउ कय सावओ विरति करिस्मति १, जेत भूत
वा भव्यं वा बण्ण सन्धेवाग तसीहोदित्ति, ये तेण धायसि सावओ तेण अविस्ते भविष्यतीत्यत्र प्रमो—भगव च ण एत भूतं
ना भव्यं वा, एव सो उदओ अण्णसो जाइ भगवआ गोतमण बहुहि देऊहि विरुत्तरो क्तो ताहे अतो हितण एवमेतति पढि
वत्तमाणो बाहिरं येठु ण पयुजति, जडा एवमेत तुग्मे, वीरत्तेण बोण्ड बोण्डुदति, तवे ण भगव गोतमे ण उदग एवं यदामी—
आउसो ! उदग जेण समण वा माइण वा मम्म एण्णवेमाण वा म परिमासेइमिचि—परिमचति मक्षति एव पुट्टा गृह्णाति मिप्प्या
एवसायेन, अपवा परि समन्ता माप्पेसु परिमाप्पेते. इत्थं तात्र तात्र एवमेतं

दंसणचरित्तजुत्तं मग्गं परिभागेते सेव ते पारवजा, भासिजमाणं आगमिंत्ता ज्ञात्वेत्यर्थः, पाण सुतणाण आश्रम वा आगमिंत्ता, दंसणं सम्यग्दर्शनं प्राप्य, आगमेणं चरित्तं लब्ध्वा प्राप्य इत्यर्थः, पावाणि हिंसादीनि, अथवा अहु कम्मपगडी गहिताओ, खलु एवंकम्मं परलोअं दव्वभावे पलिपंथो, विग्घा वक्खोडा, मोक्खं ण गच्छति, नागार्जुनीयास्तु जो खलु समणं वा हीलमाणो परिपासति, द्वी-लजायां, हेब्बमाणः परिभासति मनसावि, तत्र वयमा तस्मिं स दूते, अहु भासिजमाणे यदि सत्यमेव तन्मनसा गृह्णाति तथावि वाहिरकरणेणं वायाए ण पसंसति यथा साधु साध्विति, कायेन नागुलिस्फोटनादिभिः प्रशंसति, मनसा नास्य नेत्रवक्कप्रसादो भवति, अथवा वायाए हेलयति छिन्धतीति तदा काएण विक्षिपति मनसा नेत्रवक्कप्रसादो न भवति आगमि-
 ताणं २ भावाणं जाणणत्ताए आगमिंत्ता दंसणं भावाणं दमणत्ताए आगमेत्ता चरित्तं पायाणं पावाणं अकरणता, से खलु परलोहा अपडिमंथत्ताए चिट्ठति, प्रशस्तमिदानीं सो खलु समणो वा माहणो वा परिभासति सत्तिमिति मणति त्रिभिरपि कायवाङ्म-
 नोभिर्निन्दति साधु सुणु वा अंगुलिस्फोटनादिभिः प्रशंसति मनसा नेत्रवक्कप्रसादेन परलोगविसुद्धिं मोक्खं आगमेसिभद्रो देवेषु उववज्जति १, एवं पृष्ठो भगवता गोतमेणं, तते णं से उदए जमेवं स्यात्, कि कारणं अणाढायमाणो प्रस्थितो, जतो ण जाणामि कि भगवं गोतमेणं भणिहिति १, तते णं भगवं गोतमे उदग एवं वयासी-आउसो उदगा जो खलु तदारूवस्म मच्चस्म समणस्स वा माहणस्स वा अतिए एगमवि० सोच्चा अप्पणो चेव सुहुमा अप्पणो चेव आत्मनिगता सूक्ष्मः अन्तगता, नान्ये, ज्ञायते अनन्यतुल्यं अनुत्तर, योगानां क्षेमं निरपायं लमिंत्ता प्रापिता अथवा सूक्ष्म पडिलेहति किं एसो जाणति छिण्णसंशयः सोवि ताव तं वंदति जाव पज्जुवायति अर्थतोऽपदिश्यते, इत्युक्तो भगवं उदगाह-वंदियव्वे जाव पज्जुवासियव्वे, गौतमाह-जट

ण्य नाणसि किं न पवसि?, इत्युक्तो गौतमेन उतः। स उदगः पेतालपुत्तो भगव गौतम एवं वदामी-एतसि न भते! पदान
 स्त्रगदं ज्ञां पुञ्जणाए पुत्तापि मदीयपञ्चस तानीत्यर्थः, अण्णापवा० एवमष्टु नो सददिवं, एतेसिजं इयाणि जाणताण एतमष्टु
 मददामी उर व्वत्ति पेयय्व सज्जमिति ॥

नमः सर्वज्ञदेवाय विगतमोहाय, समाप्त चेद धूर्णितः सूत्रकृताभिधान द्वितीयमहमिति ॥

